

**Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филолошки факултет „Блаже Конески“
– Скопје**



**ТЕТОВСКИОТ ГОВОР
– современа состојба
– докторска дисертација –**

КАНДИДАТ

м-р Дијана Петровска

МЕНТОР

проф. д-р Веселинка Лаброска

Скопје, 2019 г.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	6
ФОНОЛОГИЈА И ФОНЕТИКА	19
ВОВЕДНИ БЕЛЕШКИ	19
ВОКАЛИЗАМ	20
КОНСОНАНТИЗАМ	20
АЛОФОНИЈА И ДИСТРИБУЦИЈА НА ФОНЕМИТЕ	21
Дистрибуција на вокалот /a/	21
Дистрибуција на вокалот /ǎ/	23
Дистрибуција на вокалот /e/	24
Дистрибуција на вокалот /u/	25
Дистрибуција на вокалот /o/	26
Дистрибуција на вокалот /y/	27
Дистрибуција на вокалното /p/	27
ВОКАЛНИ ГРУПИ	29
Вокални групи со -a- во првиот дел	30
Вокални групи со -e- во првиот дел	31
Вокални групи со -u- во првиот дел	31
Вокални групи со -o- во првиот дел	32
Вокални групи со -y- во првиот дел	33
Дифтонгизација на вокалите	33
ВОКАЛНИ ПОЈАВИ	34
ОД ИСТОРИЈАТА НА ВОКАЛНИОТ СИСТЕМ	39
КОНСОНАНТСКИ СИСТЕМ	44
Дистрибуција на одделни сонанти	44
Дистрибуција на одделни опструенти	51
КОНСОНАНТСКИ ГРУПИ	58
ОД ИСТОРИЈАТА НА КОНСОНАНТСКИОТ СИСТЕМ	60
АКЦЕНТ	62

МОРФОСИНТАКСА	66
Именки	66
Придавки	73
Заменки	77
Броеви	80
Прилози	81
Глаголи	84
Категорија вид	84
Глаголски групи	85
Категории начин и време	85
Сегашно време	86
Минато определено несвршено време	88
Минато определено свршено време	90
Минато неопределено време	93
Предминато време	94
Има-конструкции	94
Конструкции од типот <i>сум/беф</i>	95
Заповеден начин	96
Забрана	98
Идно време	98
Минато-идно време	99
Идно прекажано време	100
Можен начин	101
Желбен начин	101
Подреден начин	101
Глаголска придавка	102
Глаголски прилог	102
Глаголска <i>л</i> -форма	103
Глаголска именка	104
Предлози	104
Сврзници	106

Модални зборови	106
Извици	107
СИНТАКСА	108
1. Реченици конституирани од предикати од првиот ред	108
1.1. Кодирање на предикатот	109
1.2. Структура на именската синтагма	120
1.3. Кодирање на аргументи импликувани од страна на предикатот	131
1.4. Кодирање на реченичните трансформи, т.е. на неимпликувани аргументи	138
2. Реченици конституирани од предикати од вториот ред	140
2.1. Фазен глагол како конститутивен член	141
2.2. Модален глагол како конститутивен член	141
2.3. Волунтативен глагол како конститутивен член	142
2.4. Безлични предикати на оцена како конститутивен член	143
2.5. Глагол на интелектуална активност како конститутивен член	143
2.6. Глагол за изразување емоција како конститутивен член	144
3. Реченици конституирани од предикати од третиот ред	144
3.1. Предикати кои изразуваат асоцијативни релации меѓу настани / состојби	145
3.2. Предикати кои изразуваат темпорални релации меѓу настаните / состојби	146
3.3. Предикати кои изразуваат каузални врски меѓу настаните / состојбите ..	148
4. Од структурата на текстот	151
ЛЕКСИКА И ФРАЗЕОЛОГИЈА	152
Лексика од словенско потекло	156
Лексика од турско потекло	218
Лексика од грчко потекло	239
Лексика од српско потекло	243
Лексика од албанско потекло	244

Лексика од друго потекло	244
Специфични позајмени лексеми	249
Избрани фразеологизми	252
ЗАКЛУЧОК	256
ТЕКСТОВИ	275
ДОДАТОК	361
СПИСОК НА ИНФОРМАТОРИ	405
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	407

ВОВЕД

Територијата на градот Тетово, што е предмет на нашето јазично дијалектно истражување, е расположена во северозападниот дел на Република Македонија.

Помеѓу Шар Планина, Сува Гора, Жеден, Вланица и Букувит се протега Полошката Котлина, во должина од 55 км и широчина од 8 до 12 км. На подножјето на Шар Планина и Балтепе (Медена тврдина), до бреговите на реката Пена се протега градот Тетово. Поголемиот дел од Тетово се протега во рамничарско подрачје, а само помал дел, главно, постариот, лежи на падините на брдото Балтепе кое е високо 806 метри. Апсолутната надморска височина на градот се движи меѓу 450 и 500 метри. Во последно време урбанистите прават напори градот да се шири кон планинското подрачје кое е благо издигнато и поволно за градски градежен реон. Денеска градот Тетово зафаќа простор од 261,89 км².

Тетово се поврзува со Скопско Поле и пошироко преку Дервенска Клисура и планинскиот регион од Групчин што се протега на југоисток. На југозапад, преку градот Гостивар и преку планинските клисури, се поврзува со Кичево и со Дебар. Со Република Косово се поврзува преку регионалниот пат Тетово–Урошевац.

Климата во Тетово е умереноконтинентална, со топло и релативно влажно лето, зимата е ладна и снежна, а пролетта и есента се со чести врнежи. Просечната годишна температура на градот Тетово изнесува 11,6°C.

Низ градот Тетово тече најголемата вардарска притока од шарпланинските реки, тоа е реката Пена, долга 29,7 км. Извориштата на реката се на околу 2 500 метри надморска височина. Најпрво течат две рекички, кои се соединуваат кај шарпланинските села Вешала и Бозовце и ја образуваат реката Пена. Таа во своето корито прима 12 други реки, од кои најпознати се Караниколска Река, Пржина, Вејчка, Лешничка, Бродечка и други. На неа се наоѓаат 4 мали хидроцентрали изградени во педесеттите и шеесеттите години на 20 век, од кои едната е прва хидроцентрала во Македонија. Поминува низ самиот центар на Тетово, се спушта во Полошкото Поле и кај селото Сараќино, на излезот од градот Тетово на патот кон Скопје, се влева во реката Вардар. Тетовската река Пена е нарекувана различно

од научниците и патописците: Тетовска Бистрица, Тетовска Река, Шарска Река, па и само Река. Во 14 век се среќава и под името Хтетовштица.

Реката Пена го дели градот на две половини. Погolem дел од градот се наоѓа на левиот брег од реката Пена. Во средината од оваа половина, на источниот дел од градот се наоѓа плоштадот и центарот на градот, а во западниот дел од градот, близу до реката Пена се наоѓа малата чаршија, Горна Чаршија. Другиот дел од градот на десниот брег од реката Пена е инфраструктурно изграден во последниве дваесет и пет години и многу е проширен со станбени објекти, дуќани, два универзитета, Универзитетот во Тетово и Универзитетот на Југоисточна Европа, а покрај средното земјоделско училиште изградено е средното медицинско училиште. Гимназијата во која учат Македонците на македонски наставен јазик се наоѓа веднаш до десниот брег на реката во поранешните објекти на старото медицинско училиште. До неа се наоѓа Шарена Џамија и наспроти е Гимназијата во која учат Албанците на албански наставен јазик. Средното економско училиште, пак, е нов објект и се наоѓа на левата страна од реката близу до спортскиот центар во Тетово.

Во Тетово ги среќаваме следните маала: Др'еноец, П'оток, Чапч'ако: С'окаче, Диме'а-Чешма, Стар'а-Бања, П'евчина, Дв'а-Бреста, К'оѓутук, Горно-М'а:ло, Доѓно-М'а:ло, Тет'офчанка, 'Ајдучко М'а:ло, Масларск'и-Пазар, Турско-М'а:ло, Шарена-Џамија, П'ржо'а-Бафча, Бл'ок Сед'умдесе, Кл'уко:, Бл'ок 'Осумдес-два.

Првите записи за постоењето на Тетово како населено место датираат од античкиот период. Според податоците со кои располагаме, Полошката Котлина некогаш била езеро. Овие податоци се потпираат на археолошките пронајдоци на Балтепе, каде што се наоѓаат висорамнина и останки од езерската тераса со надморска височина од 770 метри.

Најстарите траги на живот во Тетово и околината датираат од пред 8 000 години или поточно од 6 100-тата година пр. н. е. Податоците се добиени преку археолошките ископувања на неолитските наоѓалишта Тумба кај селото Долно Палчиште во 1987/1988 година и Под село тумба кај селото Стенче во 2000 година. Овој крај низ целиот неолит бил населен со носителите на културната група Анзабегово-Вршник, која била застапена и во Скопскиот Регион и во Источна

Македонија. Во раниот неолит, сепак, овој крај бил под силно влијание и на неолитската култура Велушин-Породин од Пелагонија јужно оттука, што се гледа и преку формата на најстариот сочуван жртвеник типот Големата Мајка пронајден на овие простори, а откриен близу Стенче. Доцниот неолит се карактеризира со влијание на Винчанската култура од север.

Кон крајот на четвртиот милениум пр. н. е. започнуваат првите продори на новите доселеници од централна Азија, а тоа се Индоевропејците, кои ја уништуваат и асимилираат старата неолитска култура и создаваат нов енеолитски културен комплекс на Балканот. Во овој период започнува и силен продор на материјалните обележја од југ од развиената микенска култура, што се гледа од луксузниот бронзен меч пронајден во Тетово.

Најатракативен археолошки наод во Тетово е сиданата гробница од доцноархајско време. Првпат била откопана во 18 век и наодите, наводно, биле продадени во Цариград. Повторно била раскопана во 1933 година и тогаш била стручно опишана дека има четвртеста основа, голема е 5,31 со 3,51 метри и висока е 1,85 метри. Градена е од големи камени блокови, совршено обработени и со мазни површини. Ова е единствен наод на толку рани градби во нашата земја. Гробницата е создадена од вешти грчки мајстори поканети од некој илирски кнез. Од гробните дарови биле пронајдени парчиња од бронзен шлем и оклоп или штит, железни окуви и мала бронзена статуетка на жена која игра, долга 9 цм, а широка 4 цм. Статуетката претставува менада од придружбата на Дионис, тракиско и грчко божество на нова вегетација и воскреснување на природата. Стилот на изработка на Менадата упатува на доцноархајско време, околу 530–520 година пр. н. е. и според неа е датирана и гробницата. Оваа мала статуетка т.н. Тетовска менада, денес, многу е популарна и стана амблем на повеќе институции, здруженија, списанија во Тетово, а и во Република Македонија.

Локалитетот Хисар Кале, Тетово, лежи вовлечен во масивот на Шар Планина, во тесната долина на Пена, 2,5 км северозападно од периферијата на градот, поставен на помало возвишение. Површината на Хисар е опфатена со сид со неправилна триаголна форма, голема 180 со 130 метри и со површина од околу 1

хектар. Денес, на површината се гледаат доцноантичките темели. Се смета дека тука живеел кнезот чијашто гробница е раскопана во Тетово.

Најстара населба којашто сè уште постои во Тетово е месноста околу црквата Свети Богородица каде што се наоѓала средновековната населба Хтетово. Оваа населба се споменува уште во 13 век. Прв за неа споменува охридскиот архиепископ Хоматијан (1216–1234).

Со доаѓањето на Османлиите на Балканскиот Полуостров во 14 и 15 век, Тетово станува културен и административен центар во Полошката Котлина, започнува изградба и развој на градот со ориентално влијание. Според турски документиран податоци, Тетово во 14 век е третирано како село во Полошка Котлина. Во 15 век Тетово се споменува како центар на местото Кавуф од Мехмет Бег во 1436 година, каде што се вели дека во Тетово имало многу дуќани и работилници, како и новоизградени населби. Според Мехмет Беќир Ќелебиу (1470 година), Тетово почнува да заличува на град. Во овој период Тетово постојано се развивало и се граделе културно-историски објекти како што се Шарена Џамија, Арабати Баба Теќе, православниот храм „Св. Кирил и Методиј“, стариот амам, тетовското кале, други џамии и цркви, камениот мост на река Пена и др. Така, во 1689 година, Тетово се именува како град. Во 16 и во 17 век во Тетово било седалиштето на полошкиот владика.

Интензивен развој на Тетово започнува во втората половина од 19 век до Балканските војни и тогаш градот станува занаетчиски и трговски центар. По Балканските војни, целиот Балкан се наоѓа во криза, така што и развојот на Тетово како град стагнира. По Втората светска војна Тетово одбележува силен културен развој.

Името Тетово, според една народна легенда, е сврзано со еден необичен настан од времето на турското владеење. Имено, во непосредна близина на градот, меѓу два рида, живеела голема змија од која сите се плашеле. Никој не се обидува на страшната змија да ѝ излезе на мегдан. Само некојси Тето излегол храбар маж. Еден ден, наоружен со лак и стрела и со меч и штит, качен на својот коњ, се упатил кон местото каде што се појавувала змијата. Кога стигнал таму, змијата му го попречила патот. Тето не се уплашил. Го оптегнал лакот и со една стрела ја

собрани од Васил К'нчов (К'нчов 1900), Тетово броело 19 200 жители, од кои 9 000 Турци, 500 Албанци, 1 200 Роми, 8 500 Македонци. Во периодот 1910–1914 година, според официјалните податоци од српската статистика, бројот на жители во Тетово бил 20 070 и било забележано намалување на турското население поради нивно иселување во Турција. Според податоци од 1935 година, Тетово имало 18 631 жител, од кои 9 500 биле Македонци. Според пописот од 1946 година, имало 15 364 жители, додека, според пописот од март 1948 година, имало 16 919 жители.

Според официјалните пописи од Државниот завод за статистика на Република Македонија (1948–2002), ги забележуваме следниве податоци во соодветните години:

– 1953 година имало 20 209 жители, односно 7 575 Македонци, 7 155 Албанци, 4 470 Турци, 227 Роми, 11 Власи, 481 Срби и 290 друго;

– 1961 година имало 25 357 жители, односно 11 631 Македонци, 6 435 Албанци, 5 864 Турци, 839 Срби и 588 друго;

– 1971 година имало 35 745 жители, односно 14 415 Македонци, 15 388 Албанци, 3 543 Турци, 823 Роми, 920 Срби и 656 друго;

– 1981 година имало 46 523 жители, односно 17 817 Македонци, 21 741 Албанци, 2 757 Турци, 1 709 Роми, 4 Власи, 877 Срби и 1 618 друго;

– 1991 година имало 27 012 жители, односно 20 369 Македонци, 966 Албанци, 1 121 Турци, 2 532 Роми, 14 Власи, 862 Срби и 1 118 друго. Пописот од оваа година не бил целосно одржан во градот Тетово, бидејќи дел од неговото население одбило да учествува, односно го бојкотирало неговото одржување;

– 1994 година имало 50 344 жители, односно 19 439 Македонци, 25 128 Албанци, 2 073 Турци, 2 260 Роми, 18 Власи, 830 Срби и 596 друго;

– 2002 година имало 52 915 жители, односно 18 555 Македонци, 28 897 Албанци, 1 878 Турци, 2 352 Роми, 13 Власи, 587 Срби, 156 Бошњаци и 477 друго.

Според последниот попис во 2002 година, 35,07% од вкупното население во Тетово се Македонци, 54,61% се Албанци, 3,55% Турци, 4,44% Роми, 0,02% Власи, 1,11% Срби, 0,29% Бошњаци и 0,90% друго.

Забележуваме пораст на вкупниот број население во градот Тетово. Кај Македонците има благ пораст до 1991 година, а потоа забележливо е нивно

иселување. Голем пораст забележуваме кај Албанците и Ромите, а пак, бројот на Турците се намалува. Миграциите се случувале со различен интензитет и правецот на движење бил, главно, село–град. Најмасовно иселување на македонското население во Скопје и доселување на нивно место на албанско население од околните села и од Косово е почувствувано по кризата во 2001 година.

Според религиските групи во Тетово, 18 676 жители или 35,29% од вкупниот број на население се православни, 33 509 жители или 63,33% се муслимани, 76 жители или 0,14% се католици, 2 или 0,004% се протестанти, 652 жители или 1,23% се друга религија.

И ден-денес, градот Тетово во текот на својот растеж е подложен на миграциски движења. Различните социо-економски околности, недовербата во државните институции за спокоен живот извршувале своевидно влијание за иселување на населението. Денес, миграционите движења кои резултираат со фамилијарно иселување во западните држави и на другите континенти се забележливи и кај Македонците и кај Албанците. Дојдено е до извесно опаѓање на бројот на населението и се чувствува празнина во градот.

Исцрпна студија за тетовскиот говор досега не е издадена. Најобемна студија за Тетово и, воопшто, за Полог претставува историскиот, етнолошкиот и дијалектолошкиот оглед на Северозападна Македонија *Полог и его болгарское население: Исторические, этнографические и диалектологические очерки северозападной Македонии* од Афанасиј Селишчев (Селищевъ 1929). За говорот на Тетово, Лешок и Теарце, Селишчев пишува и пред да ја издаде оваа своја монографија во студијата *Отчетъ о занятіяхъ за границею въ лѣтнее ваканціонное время 1914 года* (Казан 1915) – овој податок стои во неговата книга за Полог (Селищевъ 1929: 284). Тетовскиот говор е претставен и во двата труда од Трајко Стаматовски *Градскиот ѝџевски говор* (Скопје 1956) и *Од лексиката на ѝџевскиот говор* (Скопје 1957), како и во најновата монографија *Врајничко-џолошкиџе говори – духовна ризница* објавена во 2012 година од авторите Веселинка Лаброска, Убавка Гајдова, Светлана Давкова-Ѓоргиева, Гоце Цветановски и Дарко Томовски од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ (Скопје 2012).

Пишувано е за одделни особености на тетовскиот говор во статиите: *О шешовском говору* од Миливој Павловиќ (Скопје 1931), *Редукцијата на звука а во охридскиј и тетовскиј говори* од Н. Сиљановъ (Софија 1894), *За забавката на интјервокалношћо в во зајадномакедонскиите говори* од Блаже Конески (Скопје 1948). Говорите во Тетовско, меѓу кои и тетовскиот говор, ги обработува Божидар Видоески во статијата „Кон разграничувањето на положките говори“ (1998: 149–161), преобјавен текст од 1961 година. Акцентот, пак, во тетовскиот говор го разгледува Убавка Гајдова во статијата *За акцентошћо во шешовскиошћо говор* објавена во *Литјерајтурен збор* (Скопје 2012).

Дијалектолошки материјал за тетовскиот говор е предаден во пиесата во два дела *Мие, малишће људи, смо големи чуеци* и во монодрамата *Иконија – ѿаргон, ѿосиоѓа Ика* од тетовецот Јован Дамјановски (Тетово 1991).

Описот на градскиот тетовски говор, ако се погледне од социолингвистички аспект, досега се базирал на изворни материјали собирани последно пред околу шеесетина години. Со оглед на временската дистанца, фактот дека нè делат седумдесет години од стандардизацијата на македонскиот јазик, наша цел е да се констатира состојбата на градскиот тетовски говор денес на сите јазични рамништа. За оправданоста за изработка на оваа тема зборува и фактот дека за особеностите и за местото на градскиот тетовски говор во рамките на македонските говори, освен неколкуте дијалектолошки труда во кои маргинално се застапени проблемите од тетовскиот говор, нема друга комплетна анализа. На овој говор неопходна му е лингвистичка обработка и потребно е да се направат што повеќе теренски истражувања за да се соберат специфичните лексеми од разни области на македонската дијалектна територија, затоа што во услови на сè побрза глобализација, доколку тоа не го направиме, ова македонско јазично богатство може да исчезне без да оставиме пишана трага за него.

Дијалектите во секој јазик се неговата основа, неговото богатство и неговата непишана историја, така што запишувањето на секој дијалект е основна цел на дијалектологијата за да се зачува тоа јазично богатство. Дијалектите на македонскиот јазик претставуваат и културно национално богатство и тие се

заштитени и со закон како духовно културно наследство на Р Македонија, според меѓународните законски прописи и стандарди предвидени со актите на УНЕСКО.

Предметот на истражување во овој труд, градскиот тетовски говор е анализиран на сите негови јазични рамништа: фонетско-фонолошко, морфолошко и зборообразувачко, синтаксичко и лексичко и сето тоа направено врз база на нов теренски материјал собиран на терен во Тетово од три групи говорители, најстари говорители (постари од 70 години), средна генерација говорители (40 до 50 години) и млада генерација говорители (до 25-годишна возраст).

Целта на истражувањето беше да се собере дијалектен материјал на теренот на градот Тетово од информатори кои се на различна возраст, главно, родени во Тетово и со постојано место на живеење во градот Тетово и тој теренски материјал фонетски да се запише според принципите на работа на Македонскиот дијалектен атлас зацртани од академик Божидар Видоески. Правени се споредби со дијалектниот материјал кој е собиран во педесеттите години од дваесеттиот век од страна на Трајко Стаматоски. Користени се и материјали од двата драмски текста, коишто претходно ги спомнавме, напишани на градски тетовски говор. Одделни особености на говорот се споредувани со особеностите што ги дава академик Божидар Видоески во почетокот на шеесеттите години кога ги обработува положките говори, меѓу кои и тетовскиот говор кој спаѓа во долнополошките говори или пошироко во вратничко-полошките говори коишто, пак, спаѓаат во северното македонско наречје т.е. во северните македонски говори.

Понатамошна цел е да се интерпретира материјалот на сите јазични рамништа, да се разгледаат дијалектните особености на тетовскиот говор на фонетско-фонолошко, морфосинтаксичко, лексичко и на зборообразувачко рамниште и да се откријат јазичните особености кои го издвојуваат овој говор како уникатен не само во границите на македонската јазична средина туку и во рамките на северните македонски говори, каде што, според дијалектната диференцијација на македонскиот јазик, е сместен тетовскиот говор. Целта е да се уточнат податоците и да се оформи слика за секоја јазична појава.

Распоредот на материјалот во овој труд е следен:

1. Опис на фонетско-фонолошките особености на тетовскиот говор и историски извод на гласовите. Даден е детален преглед на акцентскиот систем во Тетово со оглед на фактот што имаме специфики на овој говор токму во акцентирањето. Претставени се отстапувањата во врска со акцентот фиксиран на третиот слог, бидејќи за тетовскиот говор, во поглед на акцентот, досега е забележано дека ги споделува основните карактеристики со западните македонски говори, односно дека е доследно третосложен.

2. Даден е детален преглед на формите и парадигмите на менливите и неменливите зборови во тетовскиот говор и на морфолошки и на зборообразувачки план.

3. Анализа на функциите на зборовите на морфосинтаксичко рамниште според семантичката теорија за научна анализа од смисла кон текст применета во дијалектната синтакса на академик Зузана Тополињска, но и кај нејзините ученици во одделни монографии (*Ароманскиот и македонскиот говор од охридско-сџирушкиот регион (во балкански контекст)*) од Марјан Марковиќ, *Каршијачкиот говор* и *Говорот во Мала Пресја* од Гоце Цветановски, *Кичевскиот говор* од Веселинка Лаброска, *Врајничко-џолошкие говори – духовна ризница* под редакција на Веселинка Лаброска, *Банскиот говор* под редакција на Гоце Цветановски и др.), односно дадени се семантичките категории и се опишани кои форми ги изразуваат одделните семантички категории. Оваа анализа е направена во сферата на номинализацијата и во сферата на предикацијата како два типа концептуализации кои се основни за човековиот јазик. Тоа значи дека е почнато на ниво на именска група со анализа на особеностите на именската група во тетовскиот говор, потоа на ниво на реченица со анализа на граматичките категории коишто им се својствени на предикатите од прв ред, потоа со анализа на падежните односи, односно на именските групи што ги побаруваат овие предикати во својата синтаксичка шема. Во рамките на простата реченица се анализирани и предикатите од втор ред кои до себе отвораат едно празно место за реченица од десната страна, а не за именска група, односно тоа се комплементарните реченици. Понатаму се анализирани предикатите од трет ред, односно сврзничките предикати кои отвораат

празно место за две пропозиции. Предмет на анализа се и трансформите каде што нефинитните глаголски форми или предлозите заменуваат реченици.

4. Анализа на лексичкото богатство на тетовскиот говор со посебен акцент на оние зборови што се карактеристични за овој говор. Анализата е направена според семантички гнезда, односно според тематски подрачја во кои како дополнување се вклучени и лексеми од одделни занаети карактеристични за овој крај. Тетовскиот говор конкретно, а посебно градскиот тетовски говор бил носечки говор во долнополошката низина векови наназад, а занаетите и обичаите што постоеле во Тетово се одразиле и во јазикот, односно се создале посебни лексички слоеви како специфични за дадена област. Запишувањето на овие јазични и посебно лексички специфики е главна цел за добар дијалектолог затоа што како резултат на брзата глобализација занаетите изумираат, обичаите исто така, а со оглед на фактот дека има засилени демографски движења во Полошкиот Регион, колку побрзо ќе се забележат овие јазични специфики толку ќе биде подобро за да се спасат од заборав и да останат како наше наследство од предците и историска потврда за богатството на македонскиот јазик и за неговиот развој.

5. Во делот за лексиката има и краток осврт на позајмените зборови кои се специфични за тетовскиот крај.

6. Во заклучокот се прикажани главните особености на тетовскиот говор на сите претходно анализирани јазични рамништа.

7. Во посебен дел се презентирани текстовите собрани на терен во кои директно може да се проверат особеностите кои се констатирани во направената лингвистичка анализа.

8. Додаток со поголем дел од изворниот дијалектен материјал, собран на терен во градот Тетово во периодот од 2013 г. до 2018 г. според Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас од академик Божидар Видоески.

9. Список на користена и цитирана литература.

Научен придонес којшто би го очекувале е дефинирање на особеностите на градскиот тетовски говор како еден од градските говори во Македонија којшто се одликува со специфики кои се архаични белези, но и новитети, а кои со оглед на

брзата глобализација и на демографските поместувања во овој регион можат да исчезнат или да се изменат. А, исто така, би очекувале и научен придонес за заштита на духовното културно наследство вградено во јазикот на тетовската чаршија, тетовските занаети и обичаи, тетовските приказни и песни, а сето тоа изразено преку преубавиот и впечатлив тетовски говор којшто ако не го забележиме сега, неповратно ќе исчезне.

Резултатите од изработената докторска дисертација со наслов *Тетовскиот говор – современа соспојба* ќе бидат применливи, пред сè, во истражувањата што се работат во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје на проектот *Македонски дијалектѝен аѝлас* со тоа што ќе се збогати картотеката со нов материјал од Тетово. Со други зборови, во картотеката на *Македонски дијалектѝен аѝлас* има некомплетни записи за Тетово направени за ограничен број прашања според *Прашалникоѝ за собирање материјал за македонскиот дијалектѝен аѝлас* и овие истражувања во најголема мера се вршени во периодот од педесеттите до седумдесеттите години на 20 век.

Исто така, оваа дисертација ќе даде комплетен морфосинтаксички опис на тетовскиот говор според семантичката синтакса, што ќе биде уште една потврда дека македонските дијалектолози темелно го обработуваат дијалектниот материјал и на синтаксичко рамниште (што не беше практика порано). Според *Прашалникоѝ за морфосинтаксички аѝлас на македонскиѝе говори (ѝреѝ наѝрѝ – 2012/2013)*, ќе се направат следниве типови синтаксичка анализа од реченица кон текст: 1. Реченици конституирани од предикати од првиот ред, 2. Реченици конституирани од предикати од вториот ред, 3. Реченици конституирани од предикати од третиот ред, 4. Од структурата на текстот.

Ваквиот комплетен тип на лингвистичка обработка е неопходен и потребно е да се направат што повеќе теренски истражувања за да се соберат специфичните лексеми коишто се вградени во јазикот на тетовската чаршија, тетовските занаети и обичаи, тетовските приказни и песни, а изразени преку преубавиот и впечатлив тетовски говор, затоа што во услови на сè побрза глобализација, доколку тоа не го забележиме сега, ова македонско јазично богатство може да исчезне без да оставиме пишана трага за него.

Пообеман монографски опис на тетовскиот говор ќе биде корисно прилично помагало на специјалистите од областа на лингвистиката, но и од областа на етнологијата, фолклористиката, историјата итн., како и на студентите по македонистика. И на крајот, богатиот теренски материјал ќе биде основа за идни дијалектни речници (регионални или пообемни) коишто ќе го прикажат пред јавноста цело лексичко богатство со кое располага македонскиот говорител на дијалектно рамниште.

ФОНОЛОГИЈА И ФОНЕТИКА

ВОВЕДНИ БЕЛЕШКИ

За градскиот тетовски говор има пишувано Трајко Стаматоски (МЈ 1956, МЈ 1957) во средината од дваесеттиот век; во Картотеката на МДА има записи за Тетово направени за ограничен број прашања според *Прашалникои* за собирање дијалектен материјал. Говорите во Тетовско, меѓу кои и тетовскиот говор, ги обработува Божидар Видоески во статијата „Кон разграничувањето на полошките говори“ (1998: 149–161), преобјавен текст од 1961 година, а во 2012 година е објавена монографија за вратничко-полошките говори како резултат од работа врз проект (Лаброска и др. 2012). Податоци за Полог и за говорите во Полог сретнуваме во „Говори Полога“ во книгата *Полог и его болгарское население* од Афанасиј Селишчев (1929: 281–437) од 1929 година.

Академик Видоески истакнува дека градскиот тетовски говор претставува еден вид „преоден говор меѓу гостиварскиот и вратничкиот. На неговата територија се вкрстуваат горнополошки, а тоа значи и западномакедонски, и северномакедонски црти“ (Видоески 1998: 157).

Описот на градскиот тетовски говор досега се базирал на изворни материјали собирани последно пред околу шеесетина години. Со оглед на временската дистанца, фактот дека нè делат седумдесет и две години од стандардизацијата на македонскиот јазик, наша цел е да се констатира состојбата на градскиот тетовски говор денес на фонетско рамниште и на фонолошко рамниште. Секако, ги имаме предвид и сите други промени што се настанати во изминатиов период, миграцијата од селата во градот, промената на социјалната и етничката структура во градот, македонско-албанската двојазичност, влијанијата што доаѓаат однадвор како што е влијанието на англискиот јазик итн.

Во овој дел го разгледуваме фонетско-фонолошкиот систем на градскиот тетовски говор врз основа на изворен дијалектен материјал собран на терен во градот Тетово според *Прашалникои* за собирање материјал за македонскиот дијалектен аџлас од Божидар Видоески (Видоески 2000), според искажувањата на

неколку стари тетовци во нивниот слободен говор, двете книги со драмски текстови издадени од стариот тетовец Јован Дамјановски (1991), малата книшка на Симеон Златев-Моне (2011) и според документарната емисија со наслов *Тетовски сџароградски ѝесни*, испеани од тетовци во минатото, која во 2011 година се емитувала на регионалната телевизија Кисс, а денес може да се најде на интернет-страницата¹. Примерите се дополнувани и со примери што ги илустрираат конкретните фонетски и фонолошки појави, а ги забележале Стаматоски или Селишчев при описот на тетовскиот говор во минатото и во поново време.

ВОКАЛИЗАМ

Вокалниот систем во градскиот тетовски говор го сочинуваат шест вокали: петте основни вокали /a, e, u, o, y/ заедно со темниот вокал што го означуваме со знакот /ǎ/. Служба на вокал врши, исто така, и слоговниот ликвид /r/:

и	у
е	ǎ
о	+ р
а	

КОНСОНАНТИЗАМ

Консонантскиот систем во градскиот тетовски говор се состои од следниве фонеме:

експлозивни	фрикативни	африкати	сонанти	полувокал
<i>ǐ ǐ̄ к</i>	<i>ф с ш х</i>	<i>џ ч к'</i>	<i>н - њ</i>	
<i>б г ǣ</i>	<i>в з ж</i>	<i>с џ ǣ'</i>	<i>м</i>	<i>ј</i>
			<i>л - л' - љ</i>	
			<i>р</i>	

¹ На интернет-страницата (<https://www.youtube.com/watch?v=TkDWzAPE1OM>) е пристапено на 15.5.2016 г.

АЛОФОНИЈА И ДИСТРИБУЦИЈА НА ФОНЕМИТЕ

Основните вокали /a, e, u, o, y/ се исти по изговор како основните вокали во македонскиот стандарден јазик. Тие се јавуваат во иницијална, медијална и во финална позиција, може да стојат и во групи секој со сите, но со извесни ограничувања во мал број примери.

Темниот вокал /ǎ/ се јавува како замена на стари вокали (во некои примери од *o, *e, *u или од т.н. секундарен ер), при редукција на вокалот /a/, во акцентиран и во неакцентиран слог, и во некои турски зборови. Во поглед на дистрибуцијата има извесни ограничувања. Се јавува во иницијална, најмногу во медијална позиција, а во финална позиција го среќаваме во примерот *caǎ*. Темниот вокал /ǎ/ се слуша и како придружен елемент на рефлексот на *r и место *l во секвенцата /lǎ/ во иницијална или во медијална позиција.

Дистрибуција на вокалот /a/

Во поглед на дистрибуцијата на вокалот /a/ во градскиот тетовски говор повеќето научници забележуваат некои ограничувања. Силјанов (1894: 582) забележува дека „секое неакцентирано /a/ се редуцира до еден ирационален звук, среден меѓу /a/ и /ǎ/“. Стаматоски (1956: 220) истакнува дека „во извесни случаи тој се редуцира, и тоа не само во ненагласени слогови, како во некои други наши говори што знаат за полна редукција на ненагласените самогласки, ами и во нагласени“. Во трудот за вратничко-полошките говори се нагласува дека (Лаброска и др. 2012: 21) „не станува збор за целосна редукција, туку дека се работи за поместена артикулација и за скратување на траењето и намалување на интензитетот на /a/“.

При изговорот на вокалот /a/ во градскиот тетовски говор има различни реализации, преодни гласови од /a/ до /ǎ/, кои ги предаваме со /a/ или со /ǎ/. Тоа зависи од местото на овој вокал во однос на акцентираниот слог како и од фонетското опкружување (Видоески 1962: 27). Така, на пример:

– во неакцентиран слог: *Б'уџарин*, *кл'ейало*, *м'аџаре*, *'облаци*, *оџледало* (Стаматоски 1956: 220); *дван'јесе*, *изв'аџиџа*, *к'укаџа*, *л'иваџа*, *џр'иџаџел'*, *р'укаџа*, *'убаџна* (Силяновъ 1894: 583); *до'аџа*, *заџ'ал'уе*, *н'ашарши*, *нед'ел'аџа*, *н'е:сиџаџа*, *џан'аџа*, *џор'аснало*, *џ'очнало*, *џеџ'офчани*, *џ'иџан'це*, *уџ'еџа*, *фам'илиџа*, *ч'ениџаџа* (Лаброска и др. 2012: 21); *к'иџаџа*, *џ'иџаџа*;

– во акцентиран слог: *Алб'ани(џ)а*, *Буџ'ари(џ)а*, *Д'амњан*, *изв'аџи(џ)а*, *к'аџај*, *клеџ'алоџо*, *оџлед'алоџо*, *уџл'ашено*; *зам'аџеуџ*, *џод'алеку*, *џри'аџел'ка*, *џрив'аџниве*, *се-зас'акале*, *џиџ'ан'чари* (Лаброска и др. 2012: 22); како и во акцентските целости: *досџ'а-џи-е*, *ов'а-деџе*, *џуџн'а-враџа* (Стаматоски 1956: 220–221).

Примери во кои има нормална артикулација на вокалот *а*:

– во неакцентиран слог: *будал'еџинк'е*, *ј'ужар*, *к'ошиџање*, *к'ука*, *л'ихвар*, *н'е:сиџа*, *'одар*, *џр'ифаџи*, *џр'одае*, *с'есра*, *с'оба*, *с'укња*, *ф'аџиџан*;

– во акцентиран слог: *аб'аџиџа*, *'акнаф*, *бр'аџи*, *вр'аџа*, *ј'адење*, *к'аџуџи*, *м'аџсџори*, *мл'аџи*, *џриџ'аџели*, *р'абоиџа*, *р'аџос*, *с'арач*, *сл'аџико*.

Карактеристично за градскиот тетовски говор е тоа што кога */a/* е во позиција пред */j/* (значи, станува збор за глаголската л-форма во машки род единина), се изговара како вокал со затворена артикулација (*а*): *в'аџаџу*, *в'икаџу*, *д'аџу*, *з'аџинаџу*, *'имаџу*, *м'ењаџу*, *н'емаџу*, *'ораџу*, *џр'обаџу*, *р'абоиџаџу*, *џ'еџаџу*, *'уџеџаџу*.

Во ограничен број лексеми, вокалот */a/*, кога е во допир со назал, се изговара како полуглас. Ова т.н. „затемнување“ на гласот */a/* пришто се добива гласот */ǎ/* е потврдено во голем број примери во западномакедонските говори: горнополошкиот (гостиварскиот), сп.: *зн'ǎм*, *сн'ǎџа*; дебарскиот, сп.: *зн'ǎџи*, *сн'ǎџа*, *сн'ǎа*, во туѓите зборови: *к'ǎнџар*, *м'ǎнџар*; охридскиот, сп.: *м'ǎмиџи*, *м'ǎшча* / *м'ǎшчеа*, *сн'ǎџа*; струшкиот, сп.: *зн'ǎџи*, *м'ǎмиџи*, *м'ǎшиџа*, *сн'ǎџа*, во туѓите зборови: *к'ǎнџар*, *м'ǎнџал*, *м'ǎнџар*, долнопреспанскиот, сп.: *џр'ǎнџи*, *з'ǎмби*, како и во костурскиот говор, сп.: *џр'ǎнџи*, *з'ǎмби* (Марковиќ 2001 според Видоески 45–145). Бројот на вака изговорени лексеми во тетовскиот говор е помал и има дублети кај секвенците *-ǎм* и *-ам*, на пример: *зн'ǎм* и *зн'ам*, како и кај секвенците *-нǎ-* и *-на-*, на пример: *сн'ǎџа*

и *сн'аџа*. Ова зборува дека, пред сè, станува збор за преземени форми на лексеми од соседниот говор, а не за назализација на група *вокал + назал* или *назал + вокал* во слог што се наоѓа под акцент како системска појава и нивна заедничка судбина со *џ*.²

Во поглед на дистрибуција на стариот дублет *-ра-* : *-ре-* во градскиот тетовски говор се употребува само групата *-ра-*: *ѿр'ава*, *ѿр'афка*, *р'асѿе*, *р'асѿем*, *'ораф/'орае*.

Дистрибуција на вокалот /ǎ/

Вокалот /ǎ/ во градскиот тетовски говор се јавува како замена на стари вокали, при редукција на /a/ и во некои турски зборови.

Присуството на темниот глас /ǎ/ наместо /a/ Белиќ во *Галички дијалекаѿ* (1935: 40, 81) ја објаснува како еден вид назализација на вокалот /a/ во почетните слогови кога носната согласка се наоѓа пред /a/; затемнувањето на /a/ може да стане и во затворен слог кога носните согласки (*н*, *м*) се наоѓаат зад /a/. Затемнувањето е потврдено во голем број примери во западномакедонските говори, па оваа особина во градскиот тетовски говор се развила заедно со нив (Видоески 1998: 313). Освен во соседство со назалот, во некои лексеми вокалот /ǎ/ се добива и во други позиции, пред сè, во соседство со експлозивите, кога силната фонациона струја по артикулацијата на експлозивите предизвикува редукција на вокалот. Затемнувањето на /a/ во македонските говори се објаснува и со слични појави во албанските и во ароманските дијалекти (Конески, Б. 1967: 43; Видоески 1993: 42).

Овој темен вокал може да стои во сите позиции, но најчесто се јавува во медијална позиција.

Примери во неакцентуван слог: *ж'уѿкǎсѿѿ*, *'искǎсан*, *к'ашкǎвал*, *р'аздǎни*, *сǎ*, *с'акǎш*, *'уѿлǎши*.

² За процесите сврзани со рефлексацијата на носовката *џ* во западните македонски говори се сврзани и промените на секвенцата (*ам*, *ан*) во кореновите слогови на примерите *зн'ǎм*, *с'ǎн* (Видоески 1986: 51).

Примери во акцентиран слог: 'арбеӣ, 'арџа, 'арж, 'аржен, 'арѣӣ, 'арскаџа, б'абоӣи, б'аџкаа, Д'амњан, зн'ам, јак'ајлија 'кикиришкаѣӣа на петелот', к'аде, к'анай̄, к'аса, к'асај, кан'аринеи, л'аже, л'ајџа, л'асен, м'акне, од'арѣанко, 'окаѣӣа, ои'аџице, ѣок'азалеи, ѣи'аџок, уѣи'аџачи, и'аџѣӣи, ч'ас.

Во турските заемки во овој говор темниот глас се употребува во бројни примери: (неакцентиран слог) 'аѣӣмаџа, з'анда̄на, кар'акана, (акцентиран слог) б'аи, ј'анлаи, к'асканлок 'љубомора, завист', к'асмеӣ, нал'аџице, окл'аџ'ија, с'акалма, санд'аџија 'стол', с'ал, сар'аџија, с'анкѣим 'всушност', с'арак 'стап за чукање ореви', ѣи'амам, куи'аџлио, ф'асѣан, уџ'ариња. Видоески (1999б: 24) упатува дека во сите дијалекти што го познаваат вокалот /а/ со него се предава и турскиот темен вокал ɨ (во заемките), пр.: к'ана. Поинаку е во централните говори каде што темниот турски глас доследно подлежи на замена со нередуциран вокал (Конески, Б. 1999: 89), на пр.: аџ'амилок, к'ана, ј'анлаи, окл'аџија, с'акалма.

Дистрибуција на вокалот /e/

Вокалот /e/ има нормална реализација на гласот без оглед на позицијата што ја има во зборот.

Примери во неакцентиран слог: б'исѣер, џаргер'оба, г'ушеклар, 'иде, 'излезе, изн'азема, к'офчек, Макед'онеи, 'овес, ѣр'асе, ѣр'олеӣ, р'ук'е, ѣер'аѣија, ѣер'ае.

Примери во акцентиран слог: г'ејче, 'едно, з'енџ'ин, кам'ењарник, к'ерѣӣч, кл'еѣка, н'евар, н'еѣце, ѣи'еѣе, ѣи'еѣраѣѣк'е, и'ери, ч'ерей.

Кога вокалот /e/ се наоѓа во иницијална позиција се забележуваат примери кај исти говорители кога почетното /e/ не се јотува и се јотува, на пример се употребува и е и ѣе: 'елен и ѣ'елен, ер'ебица и ѣер'ебица итн. По губење на интервокалното /в/ во позицијата -ове-, вокалот /e/ преминува во неслоговно /ѣ/. Пример: џ'оџо, ѣ'оџе. Губење на интервокалното /в/ е познато и во другите западни и централни говори (Стаматоски 1956: 221) и како краен резултат настанале серија дифтоншки секвенци од различен вид (особено се јавуваат дифтонзите со /ѣ/ како

втора компонента) и се придонело да се скрати бројот на слоговите на многу збороформи.

Дистрибуција на вокалот /u/

Вокалот /u/ во градскиот тетовски говор се јавува во иницијална, медијална и во финална позиција.

Примери во неакцентиран слог: *б'ери, вл'ези, д'олина, др'уџ'и, исѝ'ошѝуем, исѝ'уримо, л'асѝик, н'ожичк'е, ѝл'анина, ѝр'еџризе, ѝ'абиеѝ.*

Примери во акцентиран слог: *в'иџа, ж'иви, 'иџрамо, к'ил'арче, к'исеѝ, л'ик, м'ие, 'иџра, 'иде, 'исѝрава, н'ишалка, ѝар'ира, ѝ'ием, р'иба, ш'ија.*

По губење на интервокалното /v/ во позициите *-ави-, -еви-, -ови-*, во новосоздадената вокална група вокалот /u/ преминува во неслоговно /j/, кое се изговара меѓу /u/ и /j/, и на тој начин образува дифтоншка секвенца со претходниот вокал (*-ај-, -еј-, -ој-*), на пример: *'ајрскајца, бр'адајца, в'ал'ајца, в'ајри'оџлајца, з'абрајла, к'ијајца, кр'асѝајца, к'укајца, л'иџајца, н'оџајце, ѝ'адајца, ѝарѝ'алајѝе, ѝ'ен'ајца, ѝ'ијајце, ѝл'ускајце, ѝр'ајмо, р'укајца, саѝ'уњајца, сѝ'ајмо, 'убајна, з'ублејца, ц'рнејца; д'елојѝе, с'идојве, ј'алојца, л'ајџојца, л'асѝојца, л'афојве, ѝ'олојна, сѝ'убојве, 'удојца, ком'ињојца.* Неинтензивно /j/ се слуша со губење и на некои други консонанти во интервокална позиција: *Боџ'оројца, в'ојца.* Стаматоски (1956: 221) истакнува: „по загубата на слоговната вредност на /u/, акцентот е префрлен за еден слог понапред, пак во согласност со законите на третосложната акцентска система“. Оваа појава каде што има губење на некои консонанти во интервокална позиција, особено многу е раширена во западните и во централните наши говори (Видоески 1961–1962: 351).

Кај некои именки пред завршокот *-ница* се јавува неслоговно /j/, на пример: *в'одејница, џ'усејница, к'ајрејница, кок'ошајница, с'иѝајнице, ѝр'есејница, ц'еѝејница.* Во овие примери се работи за некој вид метатеза – *ни > ин*, односно *јн: сѝјаница > сѝјаница > с'иѝајница.* Следна фаза којашто, исто така, е забележана во градскиот

тетовски говор е елизија на /u/ кај именките кај кои пред завршокот *-ница* се наоѓа самогласка, на пример: *в'оденца, л'убенца, м'укенца, ч'енца*.

Дистрибуција на вокалот /o/

Вокалот /o/ во градскиот тетовски говор исто се изговара во сите позиции од зборот, и во неакцентирани и во акцентирани слогови.

Примери во неакентиран слог: *џолуб'арсво, гр'ушво, ком'усија, конф'екција, л'акоџ, м'ајсџор, н'еџоа, џ'еро, р'абоџа, р'амо, с'ело, сл'аголед, соџ'ирачка, џ'амо, џ'еџоска, џ'убов*.

Примери во акентиран слог: *б'олен, вис'очина, џр'озје, г'олина, г'ома, зџл'оџ, к'ола, м'озок, м'оџајло, најџ'оарен, н'озра, н'ос, 'обрас, 'овца, 'оџ'ин, 'омужи, 'очник, р'овари, р'оден, р'оџи, сн'оал'ка, сџ'олар*.

Кај одделни лексеми во градскиот тетовски говор вокалот /o/ се затвора и преминува во /y/. Најчесто кога е во допир со сонантите: *б'иџурски, г'окиџур, м'ачур, џаниџ'улуми*; во крајниот слог пред /m/: *зб'оџум³, с'едум, 'осум, с'ум*; во прилозите: *б'арџу, бл'изу, г'алеку, 'инаку, к'ол'ку, м'алу, мл'оџу, н'оџаку, н'аџреку, 'ол'ку, џ'ол'ку*; во наставката **-ош*: *л'иџуш*; потоа ограниченото *ч'ук*. За разлика од положбата што ја имаме во централните говори, во извесна група турски зборови, се забележува /y/ место /o/: *к'уџек, к'уфџе, к'уше*. Преминот на /o/ во /y/, поради карактерот на соседните консонанти, е познат во повеќе западни говори. Позатворен изговор на вокалот /o/ и негов премин во повисокиот корелат /y/ се среќава и: во дебарските говори (Видоески 1968: 69); во градскиот кичевски говор (Лаброска 2008: 23); во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 22). Степенот на редуцираноста на /o/ се движи од /o/, па до неутрализација со /y/ и е забележана во сите позиции на зборформата и во југоисточните говори, на пример: радовишкиот говор (Бојковска 2003: 24); кулскиот говор (Лаброска 2003: 13); мегленскиот говор (Бојковска 2006: 13).

³ Дека прилозите на *-ом* се јавуваат и со *-ум* во македонските говори пишуваат и Конески (1999: 345), Видоески (1968: 69) и Стаматоски (1956: 222).

Дистрибуција на вокалот /y/

Вокалот /y/ во градскиот тетовски говор се изговара исто во сите позиции од зборот, било да е пред акцент, под акцент или по него.

Примери во неакцентиран слог: *z'ol'ушка, z'aduф, заш'алуе, j'абука, к'ожуф, к'оњушар, к'оруйка, к'ошул'а, м'алку, мл'оџу, мушк'амиља, 'оџлуе, ѿ'ењушка, ѿ'ошѿуе, р'оџуша, уг'енуе, ч'ифуѿи, ц'амуѿра.*

Примери во акцентиран слог: *б'уза, б'уѿика, јаџ'урина, к'удел'а, к'уди, л'уди, л'уѿиушка, м'уж, м'узика, нар'уквица, сѿ'уѿине, ѿ'ура, 'уба:, 'узрик, 'умник, 'урга, 'усѿа, 'уше, ц'уне.*

Стаматоски (1956: 223) наведува една лексема во којашто се забележува измена на вокалот /y/ во /o/: *см'ок* (мн. *см'окој*) место *см'ук*. Скок (1973: 296) наведува дека оваа лексема е широко распространета во Лужница, Смедерево, Шумадија, Крушевац, Валево, Ниш, Куманово и во бугарскиот јазик, што зборува дека овој облик во градскиот тетовски говор се потпира на стар *y – o* однос. Според него, глаголскиот корен *smikle* е балтословенски и прасловенски.

Дистрибуција на вокалното /p/

За дистрибуцијата на вокалното /p/ во градскиот тетовски говор постојат различни толкувања. А. М. Селишчев (1929: 309) наведува дека старото вокално /p/ има реализација /ǎp/ во сите позиции. Стаматоски (1956: 231) истакнува дека „како и во повеќето македонски говори вокалното /p/ си ја зачувало својата самогласничка функција, односно не се разликува од /p/ во литературниот јазик... Интересни се случаите кога /p/ се наоѓа во почетокот на зборот. Тогаш пред него се развива извесен вокален елемент“. Во монографијата за вратничко-полошките говори (Лаброска и др. 2012: 26) се истакнува дека „не се работи за декомпозиран рефлекс на *ɣ во две одделни фонемии“. Нивното мислење е дека „станува збор за глас којшто има вокален карактер... Позициското вдолжување на

/p/ се јавува во иницијална позиција при што, вокалниот призвук што се слуша притоа пред /p/ е негова задолжителна компонента“ (Лаброска и др. 2012: 26).

Во градскиот тетовски говор темниот или редуциран глас се слуша како придружен елемент пред рефлексот на старото вокално *r во следниве примери:

– во иницијална двофонемска група ('ǎp): 'ǎrbе̄ī, 'ǎrĝa, 'ǎrĝosан, ǎrĝ'осуе, 'ǎrж, 'ǎrжан, 'ǎрка̄м, 'ǎрска̄ица, 'ǎrӣ, 'ǎrӣи, 'ǎрчи, 'ǎри.

– во медијална позиција: б'ǎrĝу, в'ǎrже, в'ǎрне, в'ǎрс̄ӣе, в'ǎrӣи, в'ǎrӣӣӣо̄ӣ, в'ǎрчи, в'ǎрша, ǣ'ǎрди, ǣ'ǎркл'ан, ǣ'ǎр̄ӣ, д'ǎрво (и дрво), д'ǎрцаја, зав'ǎрише, изд'ǎржаваӯ, к'ǎрбла, к'ǎркори, к'ǎрс̄ӣина, кл'укуд'ǎрвечи, м'ǎрсна, м'ǎр̄ӣоф, м'ǎрша, и'ǎрв, и'ǎрслуче, и'ǎрс̄ӣ, и'ǎрӯӣ, ӣǎрц'аклија, ӣоц'ǎрвенеф, с'ǎрце, св'ǎр̄ӣи, св'екǎрва, см'ǎр̄ӣ, ӣǎрља, ӣǎрмкина, ц'ǎрн, ц'ǎрнка, цв'ǎрс, ӣӣǎрк, ч'е̄ӣǎрс̄ӣо, ӣӣǎр̄ӣ.

На вокалното /p/ во медијална позиција, обично, му се доделува служба на вокал, односно има реализација /p/ во следниве лексеми коишто ги забележавме во истражуваниот материјал:

– во неакцентиран слог: з'а̄ӣр̄шка, 'ис̄ӣр̄ӣи, ј'е̄ӣр̄ва, 'од̄р̄жа, 'уд̄р̄вен.

– во акцентиран слог: б'р̄до, б'р̄дило, б'р̄з, б'р̄зо̄ӣле̄ӣ, в'р̄сник, в'р̄сница, ǣ'р̄ди, ǣ'р̄ми, ǣ'р̄ло, ǣ'р̄кл'ан, ǣ'р̄не, д'р̄жава, зад'р̄жуе, изд'р̄жливос, к'р̄ф, к'р̄ӣа, и'р̄ле, и'р̄с̄ӣ, и'р̄ч, ск'р̄шена, см'р̄геа, с'р̄ма, с'р̄на, с'р̄ӣ, ӣв'р̄д, ӣв'р̄до̄з̄лав, ӣǎр̄џаӯ, ӣǎр̄ка, ӣǎр̄кало, ӣǎр̄мка, ӣǎр̄џеза, ӣǎр̄ска, уд'р̄вена, ф'р̄л'а, ц'р̄џори.

При дистрибуцијата на вокалното /p/ во градскиот тетовски говор постојат ограничувања: не се јавува по л, љ, н, њ, ј, к, џ, ш, џ; не може да стои позади вокал, ако не е на морфемска граница; во еден збор се јавува само еднаш.

На западната јазична периферија вокалното /p/ немало еднаков развиток во сите локални говори и тоа придонело за дијалектна диференцијација на оваа област. Во горнополошкиот, дебарскиот, струшкиот, охридскиот и во преспанскиот говор вокалното /p/ ја дало секвенцата /ǎp/; во малореканскиот дебарски говор вокалното /p/ останало неизменето; во реканскиот торбешки говор за вокалното /p/ има по две вредности во коренските морфеме /ǎp/ и /ǎp/ (Марковиќ 2001 според

Видоески: 43–104). Југоисточното наречје го чува вокалното /p/. Една поголема целина во источното наречје претставуваат јужните дијалекти и според рефлексот на вокалното /p/ на овој терен се izdelуваат помали говорни индивидуалности, така што рефлексот се континуирал во /ǎp/ и /pǎ/ (Видоески 1999б: 55–56). Во северните говори се чува вокалното /p/ (Видоески 1999б: 55), но и /ǎp/ во кратовските говори (Видоески 1999а: 169) и во долнополошките говори (Видоески 1999б: 55).

ВОКАЛНИ ГРУПИ

Вокалните групи од два исти вокала се јавуваат на морфемска граница или во друга позиција по губење на некоја согласка и се реализираат како секвенци од два истородни вокала или како соодветни долги вокали. Не е секогаш лесно при слушањето да се утврди дали се работи за два еднородни вокали или за еден долг вокал. Ако е вокалната секвенца од два исти вокали, најчесто доаѓа до контракција, па се добива еден долг вокал (Лаброска 2008: 24). Оваа особеност кога вокалите се еднородни и се вдолжуваат е типична за повеќето говори од македонското западно наречје. Според материјалот што ни беше предмет за анализа, во градскиот тетовски говор забележавме дека кај глаголите секогаш се реализира вокална група од два исти вокали, за разлика од другите морфолошки категории каде што забележавме дека по губење на интервокален консонант, кога вокалот ќе се најде еднородно со истороден вокал може да се забележи употреба на двата вокала, но и контракција. Општо правило нема, туку забележуваме индивидуален карактер. Вокалните групи од два исти вокали се чести кога се јавуваат на морфемска граница со префикс, како и во сложени зборови (в. Лаброска и др. 2012: 28). Тогаш се реализираат како два одделни гласа, а на составот со граматичките морфемии тие може да се реализираат и како еден долг вокал.

Примери на реализација на вокални групи од два исти вокали:

а) Вокална група -aa-: з'абраам, н'аамо, ѓр'аа, ѓр'егаам, ѓр'еѓраа, ѓр'одаам, с'екаам, сѓ'аа, ѓк'аа; с'аач, сн'аа.

Со контракција *aa > a:* ги забележавме следниве примери: *џл'а:џа, к'агра:, к'укул'а:, м'а:ло, 'ол'ка:, р'а:џ, с'а:ни, с'а:џ, сий'анча:, џ'аква:ј, џ'ол'ка:, 'уба:*

б) Вокалната група *-ee-*: *жн'еемо, џ'еесе, џл'ее.*

Со контракција *ee > e:* ги забележавме следниве примери: *л'е:џе, н'е:сџе, џр'е:ска, џџр'е:на.*

в) Вокална група *-ии-*: *џџри'акли, рак'ииче, џ'ејс'ииче, чак'ииче, шам'ииче.*

Со контракција *-ии- > и:* ги забележавме следниве примери: *зм'и:н/-а/-о/-и, зм'и:че, јавр'и:че.*

г) Вокална група *-oo-*: *до'орала, џоодр'аснале, џо'ојџеџни, џоос'ејџлива, џоосџ'ареле.* Оваа група се јавува и со губење на консонантот /в/ во примерите: *К'осоо, м'алоо, н'еџоо, н'еџоој, Г'ејџоо.*

Со вдолжување на *o* во *o:* кај множинската форма на еднословните именки од машки род ги забележавме следниве примери: *'ано:ј, в'ицо:ј, в'оло:ј, зб'оро:ј, к'ујо:ј, л'ебо:ј, с'ино:ј;* но и кај именката *g'ego:ј;* кај придавките од среден род со губење на *в* во интервокална позиција: *бел'узло:, џ'ојџо:, јас'ено:, м'ало:,* и кај заменските придавки *к'ол'ко:, 'ол'ко:, џ'ол'ко:*

Кај вокалните секвенци од два различни вокали, прво доаѓа до асимилација, вториот вокал се асимилира според првиот или првиот се асимилира според вториот, а потоа доаѓа до контракција: *к'о: < к'оџа, 'убо: < 'убаво.*

Вокални групи со *-a-* во првиот дел

а) Вокалната група *-ae-* во градскиот тетовски говор во најголем број примери е добиена по губење на консонантот /в/, односно од *-ави-*: *з'абрае, н'ајрае, џр'ае, сџ'ае.* Ја забележавме и во примерите: *б'ае, к'узнае, л'ае, 'орае, џл'ае, џл'ускаец, р'укае, с'аем, сн'ае, чм'ае;* во турцизмите: *'аер, б'аеџи, 'инаејџ.*

б) Вокалната група *-аи-* ја сретнуваме: *к'аик, к'аиш, м'аиче, об'ичаи, сн'аи.* Оваа вокална група е карактеристична за повеќе западномакедонски говори, иако има општа тенденција за отклонување на вокалните групи во цело западномакедонско наречје (Видоески 1955: 135).

в) Вокалната група *-ao-* ја сретнавме во зборовите: *сӣ'аореи*; во зборот *снаа* кога е употребен во вокативна форма: *сн'ао*; потоа во зборовите во коишто е испуштен консонантот /в/: *џ'а̄рбао*, *џ'ао̄ӯ*, *џ'ао̄ӯска*, *к'аграо*, *кр'асӣао*, *л'абао*; во позиција со префикс: *з'ао̄џа*, *заосӣ'анале*.

г) Вокалната група *-ау-* ја сретнавме во зборовите: *Аусӣр'ијанци*, *аӯшоб'уска*, *аӯшом'аӣ*, *к'ауч*, *кар'аула*, *к'аурско*, *н'аӯш*, *ӣ'аун*, *ӣр'аунук*, *ӣра'унука*; во збор во којшто е испуштен консонантот /г/: *з'аӯшре*; во позиција со префикс: *н'аучим*.

Вокални групи со *-е-* во првиот дел

а) Вокалната група *-еа-* во Тетово е добиена со испуштање на консонант во интервокална позиција: *џл'еам*, *л'еа*, *н'еамо*, *'изџлеа*, *ӣ'еач*, *ӣ'олеа*, *с'еа* (и *с'еџа*). Оваа вокална група се јавува и во зборовите: *ср'еа*, *ӣр'ажеа*, *'умреа*.

Вокалната група *-еи-*: *м'акеи*, *ср'еи*; во турцизмите: *с'еир*, *ч'еиз*.

Вокалната група *-ео-*: *бео̄р'аџанк'е*, *џр'ео̄ша*, *м'ео̄ш*, *ӣр'еодна*, *ӣр'ео̄џа*, *р'еон*, *Роџ'ачео*.

Вокалната група *-еу-* се јавува во позиција со префикси: *н'еубаф*, *ӣреум'орени*.

Вокални групи со *-и-* во првиот дел

а) Вокалната група *-иа-* ја забележавме кај зборовите: *ал'а̄лиа*, *в'иа*; во зборовите во кои е испушен консонант во интервокална позиција: *Г'осӣиар*, *зам'есиа*, *з'аскриа*, *зм'иа*, *зм'иарник*, *'иск'иа*, *'исӣриа*, *каф'ејлиа*, *м'а̄џлиа*, *нав'иале*, *ӣр'еџиа*, *р'одиа*, *сӣ'иа*, *с'ӯӣлиак*, *ц'а̄рвлиа*, *ш'ашлиа*. Во западните македонски говори и во долновардарските говори се извршени најголеми промени во вокалните групи со испуштање на консонантот /в/ во интервокална позиција (Видоески 1955: 150).

б) Вокалната група *-ие-* се јавува кај глаголите: *вр'иело, з'аскриен, 'измие, 'исѝие, 'исѝирие, м'ие, н'аѝие, н'емиен, 'оцкрие, ѝ'ие, ѝ'окрие, ѝон'удие, ѝремр'ежие, р'ие, с'ошие, сѝ'ие, 'убие, 'уѝие, 'усѝие, ш'ие*; кај множинските форми на именките: *бак'аѝцие, ѝајд'аѝцие, ѝ'емие, ѝем'ицие, ѝур'абие, ѝурб'еѝцие, дрѝнѝ'улие, зан'аѝѝцие, инѝ'екцие, к'ајсие, к'омшиие, кондур'аѝцие, к'орие, л'овцие, меѝ'аѝниие, нѝл'аѝниие, ѝрсѝенѝ'иеве, ѝ'ерзие, ѝ'еѝсие, ѝуѝ'аѝниие, фам'илие, фурни'аѝцие, ч'акие, ч'иние, ш'амие*; кај заменката за прво лице множине *м'ие*; кај броевите: *ѝр'иесе, чеѝир'иесе, чеѝир'иесѝа, ш'иесе*; потоа *н'иеден*.

в) Вокалната група *-ио-* е добиена со испуштање на консонантот */в/* во интервокална позиција: *абр'аѝшлио, б'иоѝ, врн'ежшлио, ѝ'орчшлио, г'ожшлио, м'аѝшлио, ѝл'еѝио, ѝромен'ајшлио, ц'аѝршлио, куш'ајшлио, ш'ашшлио*. Но, и во примерите: *'афион, маѝион'ичарка, шѝ'ион*.

г) Вокалната група *-иу-* ја забележавме кај именката: *ви'улица*.

Вокални групи со *-о-* во првиот дел

а) Вокалната група *-оа-* во тетовскиот градски говор се јавува со губењето на консонант во интервокална позиција: *з'акоа, ј'алоа, к'оа, кошѝ'аѝоа, кр'оа, м'оа, нак'оало, најѝ'оари, н'екоа, ѝон'екоаш, св'екоа, ѝ'аѝкоа, ѝв'оа, ѝ'оар, ѝрѝ'оачка, шл'ивоа*; кај глаголите: *вл'еѝоа, г'ојдоа, з'едоа, изл'еѝоа, оѝ'игоа, ѝред'агоа, ѝр'ојдоа*; во позиција со префикс: *ѝ'оарно*.

б) Вокалната група *-ое-* ја среќаваме во следниве примери: *ѝоецк'о-месо, г'ое, ј'азоец, к'ое, кум'аноец, м'оево, м'оеш, н'екое, ѝесноѝ'оец, ѝ'оем, одв'оале, ѝ'оѝкое, св'екое, сн'оело, ср'оеви, 'уѝоен, 'удоец, уѝ'окоен*.

в) Вокалната група *-ои-* се јавува со губењето на консонант во интервокална позиција: *ѝ'оѝои, лек'оѝиа, Ос'оѝиѝе, ѝ'аѝкои*. Во оваа група често пати по губењето на консонантот */и/* преминува во */ѝ/* во множинската форма на еднословните именки од машки род: *б'одоѝ, б'олоѝ, в'олоѝ, г'олоѝ, к'олоѝ*; кај изведените именки: *Ј'ошкоѝца*.

г) Вокалната група *-оу-* ја забележавме кај именката: *л'оуса*, кај придавката во компаратив: *и'убав*; кај глаголот со префикс: *и'оумра*.

Вокални групи со *-у-* во првиот дел

а) Вокалната група *-уа-* се јавува кај глаголите со губење на консонантот /в/ во интервокална позиција: *з'ачуа*, *каж'уаа*, *м'есуа*, *наврж'уани*, *од'аьуа*, *иовл'ечуа*, *иок'ажуа*, *иr'есийојуаа*, *ч'уа*, *уийиr'ебуа*. Вокалната група *-уа-* е стабилна во следниве зборови: *д'уало*, *ј'ануар*, *ј'уа*, *м'уа*, *м'уабейи*, *с'уа*, *ф'ебруар*.

б) Вокалната група *-уе-* ја среќаваме кај глаголите: *в'еруе*, *дон'есуе*, *доий'еруе*, *зам'есуе*, *зас'акуе*, *заиш'алуе*, *к'уийуе*, *м'есуеу*, *огр'егуе*, *иораб'оийуе*, *и'ошийуе*, *иr'еч'екуе*, *р'агуе*, *р'учуе*, *сий'ануе*, *уд'енуе*, *укл'учуе*, *чесий'иийуе*, *ч'уе*, *шк'олуе*. Вокалната група *-уе-* е стабилна кај именките: *ч'уек*, *м'уе* (множинска форма од *мува*); и кај прилошките форми за место: *иий'уе*, *иий'уека*.

в) Вокалната група *-уи-* ја среќаваме во деминутивната форма од именката *м'уа*: *м'уиче*.

г) Вокалната група *-уо-* ја среќаваме при употреба на србизмот: *уоийиийе*; во членуваните форми од машки род: *и'ергуоий*.

Дифтонгизација на вокалите

Дифтонгизација на вокалите, генерално, не е својствена за градскиот тетовски говор. По исчезнувањето на согласките /g, v, z, x/ секој вокал наполно си ја зачувал својата основна вредност, односно слоготворноста. Вториот вокалски елемент може да биде и делумно редуциран, неговото траење и интензитет да се послаби, но и во тој случај цврсто ја чува својата слоготворност (Стаматоски 1956: 223). Појавата на дифтоншки секвенци се јавува во две позиции:

– кога веларното /л/ на крајот од слогот дало /љ/, па се создава финална секвенца од *вокал + /љ/*, пример: *б'ељ*, *б'ељка*, *б'иљ*, *в'одељ*, *д'ебељ*, *д'ељ*, *д'обиљ*, *з'авршиљ*, *з'аийослиљ*, *з'ељ*, *изсебнаљ*, *к'аљ*, *к'аљчинке*, *К'ириљ*, *к'исељ*, *к'оийељ*, *м'ожељ*,

н'аїраеў, н'евесеў, 'ореў, 'осиїнаў, и'еїеў, и'еїеў, и'окираў, ир'аеў, ир'ишоў, р'абоїаў, с'егеў, с'окоў, сїї'анаў, иї'иў, ч'аїаў, 'учеў, 'учиїеў. Веларното /л/ на крајот на слогот се изговара со поактивно учество на двете усни и без преградата карактеристична за овој глас (Видоески 1998: 159).

– во секвенцата *вокал + /u/* каде што /u/ се редуцира во неслоготворно /ɨ/, на пример: во множинските форми на еднословните именки: *џн'ојој, зб'орој, см'окој, ч'ирој.* Дифтонгизација има по губење на некоја согласка, главно /в/, во позиција меѓу два вокала од кои вториот е /u/: *збрајф, осїајф, ирајш* (Стаматоски 1956: 223). И во гостиварскиот говор и во повеќето наши западни говори, дифтонзи образувале споевите во кои како втора компонента е вокалот /u/ кој се стега до таа мера што ја губи својата слоговна функција: *au > aɨ, eu > eɨ, ou > oɨ, уи > уɨ, аи > аɨ* (Поповски 1970: 24).

ВОКАЛНИ ПОЈАВИ

Редукција на вокалите

Редукцијата или како што некои автори ја нарекуваат затемнување, означува промена на изговорот на средните вокали /a, e, o/ кога за некој степен се приближуваат до изговорот на високите гласови /ǎ, и, у/ или сосема преминуваат во нив. Генералното мислење на лингвистите во поглед на редукцијата на вокалите во западномакедонското наречје е дека таква појава на ова наречје не му била својствена. Тие се повикуваат на фактот дека нема трага од редукција на словенските заемки во албанскиот јазик (Конески, Б. 1967: 35). Сепак, редукцијата е доста стара појава и како особеност позната во македонските дијалекти. Текстовите од 13 век сведочат дека во тоа време редукцијата била позната. Редуцирањето можело да настане откако се извршила промена на носовката *o > ǎ > a*. Голем број лингвисти го искажале своето мислење кое се однесува на постоењето, дистрибуцијата и степенот на редукција на вокалите во македонските дијалекти, поодделно.

Редукцијата во градскиот тетовски говор како појава е позната. Кога станува збор за редукцијата на вокалите во градскиот тетовски говор, доаѓа до скратување на времетраењето на артикулацијата на ниските отворени вокали, односно станува збор за квантитативна или количествена редукција. Како краен резултат од редукцијата се јавува неутрализација меѓу нискиот вокал и неговиот висок корелат. Степенот на редукција зависи од повеќе фактори: од карактерот на соседниот слог, од неговата морфолошка функција, од темпото на говорењето, понекогаш и од стилистичката оптовареност на односниот вокал или од имитирање на изговор на јазик со престиж. Редукцијата, главно, се јавува во средината на зборот.

Во градскиот тетовски говор сретнавме позатворен изговор на фонемата /a/ во неакцентирани слогови во следниве примери: *Буџарин*, *кл'ејало*, *м'аџаре*, *'облаци*, *оџ'едало* (Стаматоски 1956: 220); *к'укајца*, *л'ивада*, *'офчарче*, *џијан'ицајца*, *р'укајца*, *'убајца* (Силяновъ 1894: 583); *гв'аесе*, *'излајжаџ*, *м'рднаџ*, *'ујейаџ*; *друџајца-дујка*.

Степенот на редуцираноста на /o/ се движи до неутрализација со /y/. Редукција на /o/ се забележува во следниве примери: *г'окџур*, *к'ук*, *ч'ук*.

Редукцијата на вокалите под акцент не е честа појава во македонските дијалекти. Спецификата на градскиот тетовски говор е токму во препознавање на социолошкиот феномен редукција на вокалите под акцент. Под влијание на редукцијата, вокалот /a/ во градскиот тетовски говор кај одделни лексеми преминува во полугласот /ǎ/ во слогот што е под акцент. На пример: *Алб'анија*, *Буџ'арија*, *изв'адија*, *клеј'алоџо*, *оџлед'алоџо*, *ујл'ашено* (Стаматоски 1956: 220); *изџ'аснаја*, *од'ајчеџо*, *офч'арчеџо*, *џоџкв'асено*, *џриџ'аџели*, *укр'аџено* (Силяновъ 1894: 583); *аџ'амја*, *г'анјска*, *он'аџимо*, *џосџ'ајриве*, *санг'ајлија*, *сџарз'ајмански*, *Чајч'ајко*; *џамб'ајзофци*.

Редукцијата на вокалот /a/ во градскиот тетовски говор во нагласени слогови за првпат е регистрирана од страна на Н. Силјанов во статијата „Редукција на звука *a* во охридскиот и тетовскиот говори“ уште од крајот на 19 век. Тука, треба да се нагласат три работи: 1) редукцијата е последица на динамичниот акцент каков што има македонскиот јазик, 2) обично на редукција подлежат неакцентирани

вокали кои немаат морфолошка функција и 3) за западното македонско наречје на коешто фонетски се приклонува градскиот тетовски говор не е карактеристична редукцијата. Од тука и прашањето од каде ваков тип на изговор во градскиот тетовски говор?

Во ограничен број лексеми вокалот /a/ во контакт со назал дал глас со полугласна вредност кој се изедначил со /ǎ/. Затемнувањето што се забележува во некои лексеми е резултат на назализација во групата *вокал + назал* како системска појава и нивна заедничка судбина за замена на еровите со среднојазичниот темен вокал /ǎ/. Според некои лингвисти гласот /ǎ/ треба да се смета како одлика на балканските јазици, односно како глас што се развил во нив не без заемно проникнување на нивните гласовни системи. Тој глас го има во албанскиот и во романскиот јазик, а исто така и во бугарскиот и во југоисточните српски говори (Конески, Б. 1967: 30). Редукција на вокалот во градскиот тетовски говор се остварува во слогот под акцент во лексемите што ги забележавме во истражуваниот материјал: *Алекс'ǎнгрија, ар'ǎнија, аџ'ǎмија, Герм'ǎнциве, Д'ǎница, з'ǎмба, забр'ǎнеио, зн'ǎм, јар'ǎм-кајуџи, м'ǎнџуџи, меџ'ǎние, ог'ǎнуа, осџ'ǎнуе, охриџ'ǎниве, с'ǎмо, сџ'ǎница, сџр'ǎна, џ'ǎмǎн, џуџ'ǎнција, кер'ǎмиде, уџ'ǎначи*. Под влијание на назалните сонанти /m, n/ вокалот /a/ се назализирал и во крајните југоисточни говори (сушко-височкиот, лагадинскиот, серскиот, драмскиот, зилјаховскиот и гоцелчевскиот говор) кои непосредно граничат со бугарските родопски дијалекти. Промена на вокалот /a/ во темниот вокалот /ǎ/ сретнуваме и во групата *назал + вокал*. Пример, *зн'ǎш, кǎн'ǎвџа 'постава', м'ǎџие, н'ǎџраеф, он'ǎдуеа, џеџн'ǎесе, џом'ǎлечки, сам'ǎрџие, сн'ǎџа/-е, Чǎн'ǎкофџи*.

Во нашиот материјал во групата *ликвид + вокал* ги забележавме следниве лексеми во кои вокалот /a/ преминува во /ǎ/: *дл'ǎнка, изл'ǎџаа, исџр'ǎџеа, исџр'ǎџеше, конџур'ǎџија/е, к'ир'ǎџие, окл'ǎџ'ија, уџл'ǎшено, уџл'ǎшиле*.

Во соседство со експлозивните согласки вокалот /a/ преминува во /ǎ/ кај некои лексеми, кога силната фонетска струја по артикулацијата на експлозивните согласки предизвикува редукција на вокалот. Пример, *Алб'ǎнија, б'ǎџина 'удри', Буџ'ǎрија, Д'ǎмњан* (Стаматоски 1956: 221); *к'ǎџка, изиск'ǎџуе, кашк'ǎвали,*

клеи'а̀лоӣо, о̀злед'а̀лоӣо, од'а̀нуеш, ок'а̀йаја (до ниедно време), осии'а̀нуе, оф̄ӣӣк'а̀јлија, ӣок'а̀залец, ӣои'а̀руе, сии'а̀ла, цеб'а̀ница 'предниот дел од ногата пред листот', Цамб'а̀зофци.

Редуцираното /a/ под акцент има изговор како фонемата /ǎ/ кај некои лексеми во соседство со фрикативните или африкативните согласки. Пример, *з'а̀мба 'поголеми клинци за бушење', s'а̀внем, изв'а̀дија, јуж'а̀рлокоӣ, каз'а̀нција, раз'а̀йнаӣи, с'а̀мо, сиӣарз'а̀мански, ч'а̀с.*

Во следниве примери редуцирано /ǎ/ се јавува во акцентските целости во позиција под акцент: *ов'а̀-ге̄ше, ӣуӣн'а̀-враӣа (Стаматоски 1956: 220); к'а̀ј-било, к'а̀ј-га-е (Стаматоски 1957: 106); 'а̀ржјан-ле̄и, бес-к'а̀сме̄ӣ, досии'а̀-ӣи-е, ен-з̄л'а̀с, јар'а̀м-ка̄иӯӣ, к'а̀рс-но̄зе, крив'а̀-шија, мајчин'а̀-кука, мал'а̀-душа, (ӣресега) од-н'а̀-но̄зе, ӣосиӣ'а̀р-чуек, са̄л'а̀м-чуек, Све̄ӣ'а̀-Пе̄ӣка, сиӣар'а̀-жена, сиӣариӣ'а̀-кука.*

Турскиот јазик изиграл важна улога во однос на задржување на редуцираното /ǎ/ во системот. Петочлениот вокален систем се преобразил повторно во шесточлен во времето кога почнале да навлегуваат во поголем број зборовите од турскиот јазик. Како резултат на ова повторно се употребува во некои македонски говори редуцираното /ǎ/. Иако немаме писмени податоци по кои ќе го следиме овој премин, јасно е дека бројни турски заемки го содржат тој глас, па имитирањето на турскиот изговор било работа на престиж што се појавила во говорот на градското население за да се разликува од говорот на селското. Примерите се во делот дистрибуција на вокалот /ǎ/. Се разбира дека поттик за повторно да се востанови темниот глас во вокалниот систем давале и говорите во коишто тој континуирано се чувал како рефлекс на одделни стари гласови (северни говори) или имаме фрекфентност на појава на темниот глас како резултат на редукција (југоисточно македонско наречје).

Елизија

Во градскиот тетовски говор како вокална појава ја среќаваме елизијата или губењето на вокалите. Оваа појава зафаќа голем ареал на балканските словенски говори и Блаже Конески објаснува дека елизија се јавува како резултат на ароманското и на грчкото влијание (Конески, Б. 1967: 25). Да се надоврземе со

автентичното искажување на самите тетовци кои велат дека се скржави при интерпретација на вокалите и нив ги скратуваат во должина или ги губат. Губење на вокалите (познава и западното наречје) има редовно при допир на проклитика со глаголска форма што почнува со вокал. Ако на нивниот спој се јавуваат два вокала, вокалот од клитиката се испушта: *z̄-'ума, z̄-'однесе, z̄-'осӣаре, z̄-'ош̄ворија, z̄-'уш̄ей̄а̄,* *g-'ума, g-ӯи'ош̄ребии, g-'уш̄ре, ga-z̄-'измија, ga-z̄-'искваси, ga-z̄-ӯи'ош̄ребии, и-z̄-'осӣ'аело, и-ке-z̄-'исече, ми-z̄-'изz̄'азија, с-'извл'ечуе, с-'ис̄иој'авеуе, с-'обработ'ош̄уе, ш̄и-'инш̄ерес'ира, к-'изz̄уби, к-'идемо, ке-z̄-'ис'ечемо, ке-z̄-'ис̄илеска, ке-z̄-'исце̄йи, ке-z̄-'обеси, ке-z̄-'урна.* Оваа појава е карактеристична за македонскиот јазик, а особено доаѓа до израз во говорите со третосложен акцентски систем (Видоески 1957: 43).

Во градскиот тетовски говор ќе забележиме и примери со елизија или едноставно испуштање на гласовите на границата на зборовите, посебно на граница на клитика и полнозначен збор кога консонантот од клитиката се испушта: *с'еа шо-и-ш̄р'аа, ga-и-н'аречеш, ш̄и-ке-и-з'емеш с̄ӣ'омней̄е, ga-о-з'а̄иалиш;* но, и вокалот од полнозначниот збор: *од-н'уш̄ра.*

Апокопа

Испуштање на крајниот вокал има кај глаголите во императив: *g'рш* (< држи), *к'уш̄* (< кути); потоа и во примерите: *'а̄ш̄* (< ајде), *'ал'* (< дали), *g'ал'* (< дали), *'ил'* (< или), меѓутоа тоа зависи од индивидуалниот карактер на говорителот, не секогаш се употребува во говорот. Вакви облици има во многу македонски говори.

Синкопа

Испуштање на повеќе гласови: (во медијална позиција) *z̄л'eј* (< гледај), *g'eјка* (< девојка), *g'eјче* (< девојче), *g'рш̄ӣе* (< држете), *ш̄р'а̄ј* (< прави), *с̄ӣ'а̄ј* (< стави); (во финална позиција) *б'ош* (< божем), *з'а̄ш* (< зашто, зошто), *ка̄* и *к'а̄ј* (< кога, со испуштање на консонантот /z̄/ во интервокална позиција и употреба на хијатскиот глас /j/ на крајот од зборот, на пример: *ка̄-ми-ш̄'ош̄ече, ка̄ј-с-'ош̄вори*), *ка̄* (< како, со испуштање на консонантот /к/ во интервокална позиција, на пример: *ка̄-с'еа ш̄'амш̄им*).

ОД ИСТОРИЈАТА НА ВОКАЛНИОТ СИСТЕМ

Вокалниот систем во градскиот тетовски говор, во зависност од различни фактори, претрпел измени, како што, впрочем, е тоа и во другите македонски дијалекти. Овде ќе се задржиме на измените што ги претрпеле носовките **o* и **e*, полугласките **ɔ* и **ɛ*, секундарниот ер **ɔ*₂, вокалните **ɟ* и **ʃ*, кои со текот на времето дале различни рефлекси во современиот македонски јазик.

**o*. Носовката од заден ред дала неколку рефлекси во градскиот тетовски говор. Основни се рефлексите /*y*/ во коренот на зборот, /*a*/ во суфиксите, /*ǎ*/ во поголем број зборови, како и /*o*/ која, според Стаматоски (1956: 224), ја среќаваме само во два збора. Стаматоски истакнува дека „изговорот на /*y*/ и /*a*/ < **o* е чист, иако би можело да се очекува извесно затемнување на /*a*/, особено со оглед на наклоноста на тетовскиот говор кон редуцирани гласови“ (Стаматоски 1956: 224).

Примери за **o* > /*y*/ во коренот на зборот: *вр'ук*, *вр'укина*, *џ'олуѝ*, *џр'уги*, *џр'уѝ*, *џр'уѝка*, *џ'усејница*, *г'уѝ*, *з'уби*, *з'уѝ*, *ј'уже*, *кл'уѝче*, *к'удел'а*, (се) *к'уѝе*, *к'уѝина*, *к'уќа*, (се) *м'ужи*, *м'уќа*, *м'уѝи*, *м'уќенца*, *м'уш*, *м'ушко*, *'обруч*, *'оружје*, *ѝај'ужина*, *ѝр'ужи*, *ѝ'уѝ*, *ѝ'уѝец*, *ѝ'уѝник*, *р'уќа*, *р'уќаѝца*, *р'уѝ*, *р'учка*, *ск'уѝ*, *ср'ук*, *сѝ'уѝало*, *сѝ'уѝал'ка*, *с'убоѝа*, *с'уѝ*, *с'уреди*, *сѝ'уѝине*, *ѝ'уѝа*, *ѝ'уѝ*, *ѝ'уѝан*, *'удица*, *'унуѝра*. Носовката од заден ред се развила во /*y*/ и во другите наши дијалекти на целиот појас што го зафаќаат северните говори, како и во бројни лексеми во скопско-велешката група говори (Марковиќ 2001 според Видоески: 160, 40).

Примери за **o* > /*a*/ во суфиксите: *б'ера*, *в'икнаф*, *м'рѓнаџ*, *н'оса*, *ѝ'аднаџ*, *ѝ'ајак*, *ѝл'еѝа*, *с'еднаф*, *скр'у(ѝ)а*, *сѝ'уѝзнаф*, *ѝ'рѓнаџ*, *ѝ'ури(ѝ)а*, *фрли(ѝ)а*; во долгата и кратката заменска форма од женски род во акузатив: *н'еѝа*, *ѝа*. Во централните говори (скопско-велешкиот, прилепско-битолскиот и кичевско-поречкиот) **o* се рефлектирало во /*a*/, а од југоисточните говори во штипско-струмичкиот, тиквешко-мариовскиот, малешевско-пиринскиот и во корчанскиот говор (Марковиќ 2001 според Видоески: 19, 22, 25).

Примери за **o* > /*ǎ*/: *б'ǎбоѝи*, *џ'ǎзар*, *џ'ǎзарче*, *џǎзарч'ињаѝа*, *џ'ǎс*, *џн'ǎсен*, *ј'ǎџлен*, *к'ǎде*, *к'ǎѝ*, *к'ǎса*, *к'ǎсај*, *наз'ǎѝѝǎџум*, *'уќǎса*. Овој темен вокал се јавува во

некои лексеми што ги регистриравме во градскиот тетовски говор како рефлекс на старата носовка од заден ред **ɔ* под влијание на говорот од горнополошките села (Видоески 1999б: 20). Од западното наречје, покрај горнополошкиот говор, **ɔ* се рефлектирало во коренските морфеми во /*ǎ*/ и во дебарскиот, струшкиот, охридскиот и преспанскиот говор; а од југоисточното наречје во долновардарските, серско-лагадинските и во костурските говори (Видоески 1999б: 24).

Примери за **ɔ* > /*o*/: *ī'oīon*, *ī'oīoni*, дојдено од дебарскиот говор (сп.: Стаматоски 1956: 226). Ваков развој е познат и во малореканскиот дебарски говор (Марковиќ 2001 според Видоески: 20).

**ɛ*. Носовката од преден ред го дала рефлексот /*e*/, како што е и во другите северни и западни говори. Во контекст на ова Стаматоски (1956: 224) истакнува дека „рефлексот на **ɛ* е ист како и во другите македонски говори, та преку него тетовскиот говор само се обединува со нив“. Примери: *б'еў*, *в'ек*, *в'еїпер*, *вр'еме*, *џ'олем*, *џр'ега*, *г'евеї*, *г'есеї*, *г'еїе*, *ж'еген*, *ј'език*, *ј'еџул'а*, *ј'еїрва*, *ј'ечмен*, *кл'еїва*, *м'есеи*, *мес'ечина*, *м'есо*, *н'е:сїа*, *ї'ен'а*, *ї'еїеў*, *ї'еїок*, *св'еїеи*, *ср'еа*, *ї'еле*.

**ɤ*. Стариот темен вокал од заден ред **ɤ* во градскиот тетовски говор дал два вида рефлекси /*o*/ и /*ǎ*/ . Стаматоски забележува дека „во коренот **ɤ* дал /*o*/, односно /*ǎ*/, а во суфиксите редовно /*o*/“ (Стаматоски 1956: 227).

Стариот темен вокал од заден ред **ɤ* дал рефлекс /*o*/ во следниве примери: во коренот на зборот: *б'озоїна*, *б'очва*, *в'ошка*, *в'ошк'е*, *в'ошлија*, *г'ош*, *з'оўва*, *к'ої* (*к'оџа*), *м'оф*; во суфиксите: *г'обїїок*, *л'акої*, *кр'оїок*, *м'омок*, *н'изок*, *н'окої*, *ї'есок*, *ї'еїок*, *ї'оседок*, *ї'уїок*, *р'едок*, *сл'адок*, *ї'ејжок*, *ч'еїврїок*, *ш'еїої*; во членската морфема за машки род -*ої*: *б'убреџої*, *гв'орої*, *м'ужої*, *н'осої*, *об'ичајої*, *ї'уїої*, *с'угої*; во предлогот *со*; во префиксите: *с'обере*, *с'омеле*, *с'ошше*. Ваков премин се среќава на поголемиот дел од Македонија.

Во поодделни примери од изложениот материјал сретнавме и замена на темниот вокал од заден ред со среднојазичниот темен вокал /*ǎ*/ (Видоески 1998: 158): *Б'ǎдн'ик*, *б'ǎдн'ǎ-вечер*, *б'ǎдн'ǎ-баба*, *б'ǎцка*, *к'ǎнаї*, *м'ǎкне*, *ої'ǎнце*, *ої'ǎнчари*, *с'ǎн*, *с'ǎњаав*, *с'ǎни*. Темниот вокал од заден ред **ɤ* дал рефлекс /*ǎ*/ во

коренските морфемии и во кумановскиот говор, кривоаланечкиот и во кратовскиот говор; крајните југоисточни говори (драмските, лагадинските и гоцеделчевските); и во солунските говори (сушко-височки говори) (Видоески 1999а: 162, 59, 76).

ь*. Стариот темен вокал од преден ред **ь* дал два вида рефлекси /*e/* и /*ǎ/*. Стаматоски истакнува дека „ь* во коренот се изјаснил во /*e/*, односно /*ǎ/*, а во суфиксите секогаш во /*e/*“ (Стаматоски 1956: 229).

Во коренот на зборот **ь* дал рефлекс /*e/*, како што е случај и во поголемиот дел од Македонија: *ǎ'ekoǔ*, *c'eǎa*, *ш'eīне*, *ш'eīōши*. Потоа во суфиксите: *'ǎрбеӣ*, *в'енеи*, *ǎ'абер*, *ǎл'аген*, *ǎл'ушеи*, *ж'еген*, *ж'елезен*, *зл'аӣен*, *ј'агеи*, *ј'арем*, *ј'ареи*, *к'о̄ше̄у*, *м'азен*, *'овес*, *'оре̄у*, *'оце̄ӣ*, *ǎ'алеи*, *ǎ'е̄ӣе̄у*, *р'ажен'*, *св'е̄ӣеи*, *св'р̄ге̄у*, *с'илен*, *сл'е̄ӣеи*, *сӣ'ареи*, *ӣ'есен*.

Во повеќе коренски слогови **ь* преминал во /*ǎ/*: *в'ǎздǎн*, *г'ǎн*, *г'ǎна*, *г'ǎнǎска*, *г'ǎнǎуби*, *л'ǎнено*, *л'ǎсно*, *'о̄лǎсни*, *р'ǎздǎни*, *сӣ'ǎмни*, *ӣ'ǎмно*, *ӣ'ǎмница*.

**ь*₂. Секундарниот ер има различни рефлекси пред крајните -*в*, -*м*, -*н*, -*л* и -*р*, главно /*o/* и /*e/*: *ј'азоеи*, *м'ǎр̄ӣоеи*, *м'ǎр̄ӣоф*; *'осум*, *с'егум*, *седумн'аесе*, *с'ум*; *ј'аǎǎница*; *г'о̄шо̄у*, *ǎ'ekoǔ*, *р'ekoǔ* (во глаголската л-форма); *б'ис̄ӣер*, *в'е̄ӣер*, *'ӣӣер*. Секундарниот ер *ь*₂ пред крајното -*р* се заменил со /*e/*, но има случаи кога се заменил во /*a/*: *в'е̄ӣар*, *г'обар*; и во /*o/*: *б'ӣǎор*, *св'екор*, *ч'екор*. Оваа црта се проширила кај долнополошките говори од горнополошкиот (гостиварски) говор (Поповски 1970: 29).

Наместо секундарниот ер, во коренот на зборот се среќава темниот вокал /*ǎ/*. Пример: *л'ǎже*, *л'ǎжǎо/-а*, *л'ǎжǎо̄ӣца*, *'излǎже*, *л'ǎјӣца/-е*, *л'ǎјче*, *л'ǎжичка*, *м'ǎгла*, *м'ǎска*, *ӣ'ǎнок*. Ваков развој на секундарниот ер, освен во северните говори, забележуваме и во охридскиот говор (Видоески 1998: 248), горнопреспанскиот (ресенскиот) говор (Видоески 1998: 280), сушко-височките говори (Видоески 1999а: 76).

**г*. Вокалното **г* во градскиот тетовски говор во повеќе случаи има реализација /*g/*, стабилно е при изговорот и ја зачувало својата самогласничка функција, а во ограничен број лексеми преминало во секвенцата /*ǎp/*. Во нашиот материјал забележавме дека вокалното /*g/* во иницијална позиција има реализација

/ǎp/, а во медијална позиција /p/, но и /ǎp/ во некои лексеми, додека, пак, во финална позиција не се јавува. Примерите може да се најдат во делот посветен на дистрибуцијата. Селишчев дава примери кога /ǎ/ се наоѓа зад /p/ во следниве лексеми: *ǎp'ǎsīen*, *ǎp'ǎvo*, *gp'ǎu se*. Но, укажуваме дека примерите наведени кај Селишчев не ги сретнавме во нашиот материјал за градскиот тетовски говор. Замена на вокалното *ǎ со секвенцата /pǎ/ се среќава во долновардарските говори, поточно во воденско-кукушкиот, дојранско-гевгелискиот, солунскиот и сушко-височкиот говор паралелно со групата /ǎp/ во одделни случаи (Видоески 1999б: 55).

Во овој дел ќе го истакнеме зборот *ч'еӣвор̄ӣок* каде што забележуваме силен вокален призвук што се доближува, речиси, до чисто /o/. Ваков призвук во истиот пример забележуваат и Стаматоски (1956: 231) и Лаброска и др. (2012: 37). Стаматоски додава дека силен вокален призвук што се доближува, речиси, до чисто /o/ може да се забележи и во скопско-црногорските говори (Стаматоски 1956: 231). Сепак, во нашиот материјал ја бележиме лексемата и со изговорот *ч'еӣвǎрӣок*.

*ǎ. Во северните говори, како што истакнува Видоески, старото вокално *ǎ имало свој посебен развик.

Зад денталните согласки старото вокално *ǎ преминало во секвенцата /lǎ/ (согласничката компонента се запазила, а зад неа се развил темен вокал кој ја презел слоговната функција). Оваа појава се забележува најрано пред крајот на 14 век (Конески, Б. 1967: 38). Според нашиот материјал старото вокално *ǎ преминало во секвенцата /lǎ/ зад денталните согласки во следниве лексеми: *гл'ǎбок/-а/-о*, *гл'ǎбок'и*, *гл'ǎбина*, *(ǎо)гл'ǎк*, *(ǎо)гл'ǎга/-о*, *гл'ǎг'и*, *гл'ǎг'иве/-не/-ӣе*, *најдл'ǎг'ио̄ӣ*, *гл'ǎжина*, *гл'ǎнка*, *сл'ǎбина*, *сл'ǎбинка* 'јоргован', *сл'ǎбица/-е*, *сл'ǎйка/-е*, *сл'ǎза/-е*, *сл'ǎнце*, *сл'ǎнчо̄глед*, *ӣл'ǎче*, *ӣл'ǎчемо*, *ӣл'ǎчник*. Замената /lǎ/ со поголема доследност се јавува и во северните говори, но само зад дентално-алвеоларните консонанти *g*, *ǎ*, *s*: *гл'ǎго*, *гл'ǎжи*, *ӣл'ǎче* покрај *кл'ǎче* (*ӣл > кл*), *ӣл'ǎчник*, *сл'ǎба*, *сл'ǎбица*, *сл'ǎза*, *сл'ǎнце* (Крива Паланка, Куманово, Свети Николе, Скопска Црна Гора, Вратница; Видоески, 1999б: 58). Како континуант на вокалното *ǎ треба да се смета во северните и источните говори и вредноста /lǎ/ во *гл'ǎбок* (Видоески, 1999б: 60). Формата *гл'ǎк* (*гл'ǎга*, *гл'ǎго*) се употребува и во кочанскиот,

штипскиот, благоевградскиот, во областа на Беласица од Дојран до Петрич, во Лагадинско, а не е непозната и во долновардарските говори (Видоески, 1999б: 60).

Зад неденталните согласки вокалното *// во градскиот тетовски говор има вредност /oʔ/: *в'оʔк, в'оʔна, в'оʔнен, ɛ'оʔӣа, ж'оʔӣи, ж'оʔӣина, ж'оʔчка, з'оʔва, к'оʔку, к'оʔне, к'оʔӣӣӣе, м'оʔзе, н'а̄ӣоʔни, ӣ'оʔжоʔӣе, ӣ'оʔжаф, ӣ'оʔно, с'оʔца, ӣ'оʔку*. Вокалното *// има вредност /oʔ/ и во горнопреспанските говори (Видоески 1998: 280).

Зад лабијалните согласки на целата територија вокалното *// има рефлекс /y/, пример во следниве зборови: *б'уа, Б'ӯгарин, б'ӯгарско, г'ӯжен, г'ӯжи, ж'уч, ј'абука, ј'абуче, кл'ука, ӣр'одужи, ӣр'одужим, ӣр'одужиф*.

Во некои примери дошло до нефонолошка замена на вокалното *//. Пример: *бл'уе*.

КОНСОНАНТСКИ СИСТЕМ

Во овој дел ќе ја разгледаме дистрибуцијата на одделни сонанти и опструенти во градскиот тетовски говор. Сонантите може да стојат во сите позиции на збороформите, за разлика од опструентите: звучните опструенти не можат да стојат на крајот од зборот и пред безвучни опструенти, а пак, безвучните опструенти не можат да стојат пред звучните, како и меѓу одделни зборови кога сочинуваат акцентска целина (Лаброска и др. 2012: 29).

Консонантите во градскиот тетовски говор се губат во извесни случаи: на крајот од зборот, во интервокална позиција. Затврдувањето на старите меки консонанти послабо го зафатило овој говор, за разлика од другите македонски говори.

Дистрибуција на одделни сонанти

Сонантот /j/

Сонантот /j/ има неинтензивен изговор во градскиот тетовски говор. Стаматоски забележува дека „пасивната артикулација на овој глас добро го објаснува неговото лесно исчезнување. Имено, /j/ може да отсутува како меѓу одделни самогласки, така и во почетокот на зборот пред e“ (Стаматоски 1956: 236). Во нашиот материјал забележавме колебање во однос на неговата употреба, односно ист пример, од ист или од различни информатори, може да се чуе со употреба на /j/ или на /i/ или без употреба на сонантот. Во продолжение ќе наведеме некои примери на употреба на сонантот /j/.

Сонантот /j/ е стабилен кога се употребува пред вокали на почетокот на зборот во следниве зборови: *j'абана, j'абука, j'ава, j'аџлика, j'аџне, j'аџода, j'аге, j'агеи, j'агење, j'аз, j'азбина, j'азоеи, j'аџа, j'ак, j'ака, j'аџ, j'алоа, j'ама, јамб'улија, j'анса, j'аиџа, j'аре, j'арем, j'ареи, j'асен, j'асика, j'асле, j'асиџреј, j'асиџук, j'ачменеи, j'еџа, j'еџула, Ј'елак, j'елек, j'елече, j'елка, j'еиџир, j'еиџим, j'еиџка, j'еиџрва, j'ечи, j'ечмен, j'ечменик, j'еш, j'орџан, j'уа, j'уџе, j'уне, j'уничка, j'уиџок.*

Во почетокот на зборот сонантот /j/ не се изговара во зборовите: 'еве, 'еген, 'уџре, 'уџрешен, 'уџро.

И покрај тоа што некои информатори го употребуваат сонантот /j/ во почетокот на зборот, на пример: j'e, j'езеро, j'елен, J'елена, j'елек, j'елече, j'елка, j'еџир, j'есен, j'ечи, j'еш, сепак, забележавме, кај истите информатори, но и кај други, изговор на зборовите во кои не се употребува сонантот /j/ на почетокот на зборот, на пример: 'ела, 'елен, 'енџуџ, 'есен. Колебањето на неговата употреба е редовна појава, но во почетокот на зборот денес, обично, се губи.

Глаголот копула /e/ се реализира и како /e/ и како /jel/: 'ако-е, да-е, г'ека-е, н'е-е-џ'акоф, е-џ'оа, је-б'аџо, је-нам'оџано, је-наџ'аено, је-н'ешџо, је-оџи'уено, је-џ'оџрубо, је-сосџ'аено, је-џ'оџ, је-џ'уека, је-џ'рвџа, не-је-док'ажано, не-је-м'окна, не-је-с'илна. Доколку глаголот копула /e/ се потпира на претходниот збор којшто завршува со вокал, тогаш тој се реализира како /jel/: б'ал'акџа-џе, б'олна-џе, в'амо-џе, вр'уко-џе, џ'ужва-џе, г'ивина-џе, г'обра-џе, г'осџа-џе, г'осагно-џе, др'уџо-џе, ж'уџкаџа-џе, за'ифџа-џе, з'емено-џе, 'измеџу-џе, инџерес'аниџно-џи-џе, 'исџо-џе, j'анса-џе, к'аква-џе, к'аџбла-џе, к'иј'аџка-џе, мл'ада-џе, нам'алена-ми-џе, 'оваџа-џе, џ'аџа'акџа-џе, џ'озаџи-џе, џ'омокник-му-џе, џ'осџоро-џе, р'аџаво-џе, сн'оал'ка-џе, џ'ак'е-џе, џ'аџа-џе, џ'ачно-џе, џ'оа-џе, џ'уека-џе, св'е-џе, 'убо-џе, ш'о-џе. А пак, кога зборот на којшто глаголот копула /e/ се потпира завршува на согласка, тогаш се реализира како /jel/: 'ал'-џе, 'арен-џе, 'аршин-џе, б'олен-џе, г'ан-џе, г'ебеџ-џе, г'онесен-џе, з'аџеџач-џе, з'ачин-џе, 'измешан-џе, к'иј'аџкаф-џе, к'оџџук-џе, к'офчек-џе, кр'аџов-џе, 'оџасен-џе, џ'иџом-џе, џ'огебеџ-џе, џ'ороџ-џе, џ'убав-џе, џр'аен-џе, џр'еџаген-џе, џ'оџ-џе, 'учен-џе, ч'унак-џе, ш'ушљек-џе.

Сонантот /j/ добро се чува во вокалната група -аа-: м'аја, скр'аја, н'ајаге; но, сепак, слабо се слуша кај заменките: џ'аџа, 'оваџа, 'онаџа и кај именката: 'огаџа;

Во вокалната група -еа- сонантот /j/ се чува доколку три самогласки стојат еднოდруго: зн'аеја, џ'оеја; но и: м'есеа, к'осеа. Во оваа вокална група сонантот /j/ не се чува и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 30).

Во вокалната група -иа- сонантот /j/ покажува колебање, така што може да се чуе: зм'иа, р'ак'иа, ск'рџиа, 'удриа, ф'рџиа, но и: зм'иџа, р'ак'иџа, ск'рџиџа,

'угриџа, ф'рлиџа. Иста појава на колебање на сонантот /j/ во вокалната група -иа- има и во гостиварскиот говор; таму кај што е присутен, се изговара неинтензивно. Изговорот е зависен од субјективниот фактор (Поповски 1970: 35). Но, кај заменките во градскиот тетовски говор *'ониџа, ѿ'иџа, св'ечиџа* сонантот /j/ добро се чува. Кај турската наставка -џи се додава наставката -џа: *бој'аџиџа, ѿрси'енџиџа, фаљб'аџиџа*, така што се чува /j/.

Кога станува збор за вокалната група -оа-, сонантот /j/ во некои лексеми се испушта во оваа позиција во полошките говори (Видоески 2000в: 314–321). На пример: (именката) *кр'оач*, (прашалната заменка) *к'оа*, (присвојните заменски придавки) *м'оа, св'оа, ѿв'оа*. Во материјалот којшто го собравме на терен забележавме дека /j/ не се изговара кај заменските форми, додека кај именките и именските форми се слуша едно слабо /j/: *ѿ'оџас*, или нормално /j/ меѓу овие два вокала: *Бл'аџоџа, Б'оџан, Си'оџан; б'оџа, ѿ'оџави, ѿ'оџаѿа, расѿоџ'ание; р'азбоџа, ср'оџа*; исто и кај придавките: *гев'оџачка*; но, и кај глаголите: *исѿоџ'авуе*.

Во интервокална позиција, особено ако вториот вокал е /e/, сонантот /j, j/ се испушта. Сосема ретко пасивно се изговара во групата -уе- (Стаматоски 1956: 236):

-ае-: *з'аедно, зн'ае, ѿк'ае, ѿр'ае;*

-ее-: *в'ее, жн'ее, с'ее;*

-ие-: *ар'амиџе, в'ие, зм'ие, кр'иџе, м'ие, ѿ'ие, си'ие, ѿ'абиеѿ;*

-ое-: *м'ое, ѿ'ое, сн'ое, ѿв'ое;*

-уе-: *б'игуе, к'уѿуе, ѿ'ишуе, си'емнуе, ѿ'уе(ка), ч'уе, ч'уек.⁴*

И во гостиварскиот говор во средината на зборот меѓу вокалите сонантот /j/ обично не се слуша, на пример: *г'аеѿ, ѿк'аеѿ, се-кр'иеѿ, си'иеѿ, м'ое, ѿв'ое, ѿруеѿ, ѿуе* итн. (Поповски 1970: 35). Додека, пак, во кичевскиот говор во вокалните секвенци кај коишто вториот вокал е /e/, обично се менуваат на тој начин што ова /e/ преминува во неслоговно /j/. Лаброска (2008: 26) овој алофон го обележува со /j/: *б'аѿѿ, в'еѿѿ, в'еѿреѿѿ, зр'еѿѿ, ж'ивеѿѿ, зн'аѿѿ, кл'аѿѿ, ѿр'аѿѿ, ѿк'аѿме, ч'оѿк*.

⁴ Во овчеполскиот говор сонантот *j* е многу ослабнат или се испушта во интервокална позиција пред преден вокал (Маневик 1952: 192).

Во градскиот тетовски говор кога вокалот /u/ е на второ место во вокалната група, тогаш сонантот /j/ во интервокална положба е нестабилен и често се испушта:

-аи-: *к'аик, л'ишаи, 'обичаи.*

-ии-: *зм'иин, зм'иино, коми'иине, куѿ'ииче;*

-ои-: *г'ои, бр'ои, м'ои, н'екои, ѿ'оим, св'екои.*

Во кичевскиот говор во вокалните секвенци со /u/ како втор вокал, е регистриран премин на /u/ во /i/, односно во /j/ (Лаброска 2008: 26), ситуација што е карактеристична за поголемиот дел од македонските западни дијалекти (Видоески 1950: 15). На пример: *к'умојѿе, с'инојѿе.*

Во вокалната група -оо- сонантот /j/ е зачуван:

-оо-: *бр'ојо:ј, зн'ојо:ј, л'ојо:ј.*

Во врска со согласките, сонантот /j/ не се реализира позади преднонепчени-те согласки: *'офчо*. Позади другите согласки сонантот /j/ се реализира: *к'озјо, л'исје, мр'авја, мр'авјарник, 'овја, 'онја, сн'ојје.*

Во позиција *вокал + j + консонант* сонантот /j/ е стабилен, на пример: *в'ујко, в'ујна, г'ејка, г'ејче, з'ејѿин, ј'ајце, к'ајмак, м'ајка, н'адојде, ср'ојник*, освен во групата *-ис-*: *зм'иско, к'омииско.*

Неинтензивно /i/ се слуша во средина на зборот пред консонанти: *н'ејде, ѿурумб'ајлија, ин'ајдер.*

Сонантот /j/ на крајот од зборот добро се чува позади вокалите /a, e, o, y/: *зн'ој, з'авој, к'ајсај, м'ај, ѿр'ашуај, р'азбој, с'ерај, сл'учај, с'ој, ч'ај*. Неинтензивно /i/ се слуша на крајот од зборот во множинските форми на еднословните именки и кај некои други именки: *'аној, б'ачој, б'икој, бр'одој, в'ицој, в'олој, зр'еој, зр'мој, г'ајној, г'елој, г'ождој, г'убој, ж'ирој, жл'ебој, зб'орој, зм'еој, св'ерој, кл'иној, кл'учој, к'олој, к'рвој, кр'ојој, к'укој, к'уѿој, л'акѿој, л'ебој, м'евој, м'осѿој, н'ожој, ѿл'оѿој, ѿр'ајле, ѿ'уѿој, р'афѿој, р'оѿој, с'иној, см'окој, сѿр'еој, с'рѿој, сѿ'убој, с'удој, сф'аѿој, ѿр'емој, ф'еној, ч'ешл'ој, ч'ирој, ц'ебој, шѿ'ајркој, ѿр'ашкој*; придавките: *з'оѿој, 'убај*; заменките: *ѿ'ој, к'ој, н'еѿој, н'екој*; прилозите: *к'оѿај, к'ол'кај, н'ак'ај, 'ол'кај, ѿ'аквај, ѿ'оѿај, ѿ'ол'кај.*

Латералот /л/

Во градскиот тетовски говор Стаматоски истакнува дека „може да се изделат три вида /л/, преку која црта тој се одделува во прилична мера од појасот на говорите Тетово – Кратово“ (Стаматоски 1956: 237). Латералот /л/ се реализира пред вокалите /а, о, у/, и пред согласките, освен пред сонантот /ј/. Овој латерал се смекнува и се реализира како алвеоларно палатално /л'/ и во некои гласовни групи е изедначен со /љ/ и по изговор е мек, речиси, како во српскиот јазик. А пак, кога се наоѓа на крајот од зборот, односно на крајот од слогот се реализира како /љ'/ и оваа црта претставува специфика на градскиот тетовски говор.

Примери во кои се реализира латералот /л/: повеќе пред задните вокали /а, о, у/: б'ачило, б'рѓило, вл'акно, ѓл'ава, ѓ'рѓло, зѓл'оѝ, зл'аѝо, 'иѓла, 'имела, л'агно, л'акоѝ, л'асѝоѝца, л'озје, л'ој, лоѝ'аѝкеве, л'уг, л'узна, м'алу, мл'ага, ѝл'амен, сл'ава, сл'аѝко, см'ола, ѝ'рѓло, ч'ело; но, и л'аѝже.

Примери во кои се реализира палатално /л'/: пред задните вокали /а, о, у/: б'ол'а, б'осил'ок, в'ал'аѝца, ѓ'ол'ушка, ѓ'р'абул'а, заѝ'ал'уе, 'ил'ага, 'ил'ач, искл'учиво, 'ишчешл'а, к'ашл'а, к'ашл'аф, к'ил'арче, кл'ука, кл'укуд'арвеи, кл'ун, кл'уч, к'ошул'а, к'рл'ук, к'удел'а, к'укул'аф, л'уди, л'уѝушка, л'уѝ, л'уѝи, л'уѝина, л'уѝиѝа, м'исл'а, н'едел'а, оѓлед'ал'уе, ѝ'еѝел'аф, ѝл'ускаеи, ѝ'осѝел'а, с'абл'а, с'ел'ак, с'ел'ани, с'ел'анка, ѝ'рл'а, к'ул'авка, 'укл'учи, ф'рл'а, ч'аѝл'а, ч'ешл'а, ч'ешл'ој, чкр'аѝл'а; пред предни вокали /е, и/: 'ал'иѝиѝа, в'ил'иѝа, ѓ'ол'ем, ѓ'ркл'ен', к'ашл'ичаф, кл'еѝка, к'оноѝл'е, л'еѝ, л'ик, м'ол'еи, ѝл'еки, сл'еѝ'очница, с'уѝл'иаќ; пред сонантот /ј/: з'ел'је, 'ил'јага, кр'ил'ја, л'ил'јак, ѝ'ол'јак; пред консонант: б'ил'ка, Б'осил'ѓрад, б'ул'ка, в'рѓул'ци, ж'ел'ка, к'ол'кај, к'ол'ку, м'ол'ци, некол'к'у, 'окал'к'е, 'ол'ка; 'ол'ку, ѝриј'аѝел'ка, ѝриј'аѝел'сво, ѝ'уѝул'ка, сн'оал'ка, сѝ'уѝал'ка, ѝ'ол'ку, Г'офил'ка, ф'ил'ѝан, шк'ол'ке, ш'уѝел'ка; на крајот од зборот: з'ембил', к'укол', м'аниѝил', м'аѝсул', р'ечел', ѝ'емел', 'учиѝел', ф'инѝал', ч'ешел', иѝи'авел'. Истава појава ја забележал и Видоески во Кучково, село на границата меѓу скопскоцрногорските и полошките говори (Видоески 1954: 151). „Во северозападните говори на правецот Гора – Вратница (во Полог) – Скопска Црна Гора пред предните вокали /е, и/ сонантот /л/ се изговара со нагласена мекост како

фон близок со српското штокавско /љ/' (Видоески 1993: 39). Оваа појава е необична за централните говори, но е позната во периферните западни говори, како и во југоисточните говори.

Примери во кои се реализира /ј': б'ацнај, б'иј, биојск'о-млеко, б'ојница, в'ојк, в'ојна, д'ржеј, жејба, 'имај, јаб'ојкница, к'ажај, л'ејеј, м'онојој, м'ојзе, н'ајојни, од'ајнеј, и'ојно, и'раеј, с'ејска. Алофонот /ј' на крајот на зборовите и пред консонант се јавува во сите горнопреспански села северно од линијата Коњско – Сливница (Марковиќ 2001 според Видоески: 86).

Контактот со албанското полумекко /л/ помогнало да продре /л'/ место /љ/. Губењето на палаталноста на /љ/ започнува со групите /ље, љи/ – /ле, ли/ > /л'е, л'и/.

Латералот /љ/

Под влијание на несловенските јазици, односно непосредната близина со албанскиот јазик, довело латералот /љ/ да затврдне. Видоески истакнува дека овој глас се изговара со поголема палаталност: „етимолошкото палатално *l затврднало до степен на алвеоларен глас /л'/ со посебна фонема“ (Видоески 1973: 62).

Латералот /љ/ ја чува својата палаталност:

– на почетокот од зборот: љ'уби, љуб'ичица, Љуб'иша, Љ'убојен:

– во медијална позиција од зборот: б'еља, б'осиљок, в'аља, ваљ'ајница, в'аљана, в'аљда, в'иљушка, жљ'еј, жм'аља, 'Иљо, к'рљушки, кудеља, к'укуљаф, к'укуља:, м'ешљак, мр'азуљеи, мушк'амиља, и'уљбен, ф'аља, фалб'ајија, к'ељаф, ч'ајља, ш'ушљек;

– на крајот од зборот: б'иљбиљ, з'ембиљ, ф'уфуљ.

Сонантот /н/

Сонантот /н/ има дентално-алвеоларна артикулација во сите позиции (Лаброска и др. 2012: 31). На пример:

– на почетокот од зборот: н'адвор, н'адимјак, н'аеднајш, н'ајадоф, н'ајвисок, н'аклади, н'алања, н'ана, н'ане, н'аоѓа, н'ајарсјок, н'аредба, н'ас, н'асјинка, н'аше, н'евар, н'евол'а, н'еѓа, н'еѓека, н'еѓо, н'едел'а, н'екоа, н'екол'ку, н'е:сја, н'ем, н'ејце, н'есреќа, н'ива, н'иедно, н'изок, н'ина, н'иши, н'иф, н'ишан, н'ишенице, н'ов, н'оѓа, н'ожичк'е, н'озра, н'окој, н'окји, н'ос, н'оси, н'ок;

– во средината од зборот: *бл'изнак, Б'рвенеца, в'ојник, в'ујна, з'анге, з'асне, зн'ида, зн'ој, зр'озница, гр'енине, г'ужник, ж'ене, зн'ае, ј'ечменик, к'ан'аваца, к'ан'аринец, к'анай, кн'ига, кн'иџиче, к'олено, к'олне, к'онец, к'оноил'е, к'аршина, к'узнае, к'уна, м'агдонос, м'ингер, м'унгос, он'агуе, 'оїаңце, 'осноа, 'очник, и'ерница, иеи'аесе, иодн'окшица, ио'гношка, иок'укнина, и'онадвор, ион'удие, иоч'ингана, ир'еснец, иромен'ајлио, седумн'аесе, сл'абинка, сл'анина, сл'анчоглед, сн'аа, сн'ага, сн'еџ, сїон'ожца, с'унг'ер, и'анок, и'к'ано, и'р'енд'афил', и'уїан, уден'уење, 'удина, 'унуїра, 'ушник, ц'арници, ц'уне, ч'еница, ч'инија, шн'ајгер;*

– на крајот од зборот: *'арен, 'арж'ан, 'ароїлан, 'аршин, 'афион, б'енсин, вр'еген, з'авран, з'аген, зн'асен, з'осиїин, зр'ебен, зр'озен, з'ерган, з'енз'ин, ј'асен, ј'ечмен, кайеи'ан, кл'ин, к'оноїен, кр'уїен, л'анен, м'ирен, н'евен, 'овесен, и'аун, и'усен, и'оўн, и'рсїен, р'ен, с'и:н, с'олен, и'еиїин, и'уїун, ченкар'ен, 'угоен, ф'асиїан.*

Стаматоски (1956: 238) забележува смекнување на /н/ кога се наоѓа пред /к/: *зр'ан'ка, ч'ен'ка*, коешто ние не го забележавме во нашиот материјал.

Сонантот /њ/

Чувањето на фонемата /њ/, добиена од групата -њј- (Стаматоски 1956: 238) или во заемки, е особина карактеристична за градскиот тетовски говор. Нејзиниот изговор е стабилен. На пример: *б'ања, б'ањарка, б'ошњаџи, бр'адоња, в'ишња, в'очњаќ, з'ламња, з'уњење, д'ањум, д'есњаќ, д'иња, д'уња, 'иње, кам'ењарник, кл'ања, кл'ашња, ком'ињаџа, к'оњ, к'оњушар, коиї'ањао, л'уња, м'ашња, млад'ожења, н'алања, н'екња, нер'оїкиња, н'ошња, и'ењаџа, и'ењушка, с'ања, с'ањило, с'аї'уњаџа, св'иња, с'есричњаќ, и'ањур, и'иња, цр'еиња, црном'ањасиї, чиниї'ење, ишф'уњери*. Оваа фонема ја среќаваме кај глаголските именки: *бл'уење, вид'уење, ј'адење, к'рсїење, обл'ак'ања, и'ерење, иром'ењање, иромен'уање, ир'оїшња, см'ење, сно'ење, и'р'овање, цун'уење, ч'ешање, ш'иење*; во множината кај именките од среден род и кај некои други именки: *з'но'енчиња, з'арбиње, д'ејчиња, з'ебриња, к'оїчиња, к'ошїање, м'омчиња, не:сї'ичиња, и'рсл'учиња, рук'ичиња, с'ирење, сир'ењиња, кеб'аїчиња*; и во збирната множина: *к'амења, р'амења*. Стаматоски (1956: 238) истакнува дека „збирната множина кај именките од женски род – *з'одиње, ил'аниње*, позната во централните и во западните говори, ваму не се јавува.

(Во овој говор и обичната множина од овие именки завршува на *e* – *z'odine*, *il'anine*)“.

Како алофон на гласот /њ/ во тетовскиот градски говор се јавува /н/. На пример: *z'lamn'ica*, *z'rklen'*, *z'agn'i*, *z'aiin'a*, *k'amen'*, *kam'en'arnik*, *kn'iže*, *k'oran'*, *k'ochan'*, *k'ošīan'*, *kr'ošn'a*, *m'en'aa*, *n'ekn'a*, *n'iva*, *'ožn'išīe*, *ī'en'a*, *ī'rcīen'e*, *s'edin'a*, *s'oīin'a*, *sīom'in'aa*, *sr'učn'ak*, *īī'ār'n'e*, *ī'eīen'ica*, *īr'ešn'a*, *č'ešn'e*, *īīf'un'er*. Палаталноста е присутна како тенденција не само во овој говор, туку и на поширока јазична територија во која се вклопува градскиот тетовски говор. Застапеноста се чувствува во некои јужни српски и североисточни македонски говори (Видоески 1962: 62–64), во дел од кустендилскиот говор (Умленски 1965: 45–46), во говорот на Скопска Црна Гора (Видоески 1954: 155), а во одделни примери во Велешко и нешто појужно, особено е застапена на крајот од зборот. Мекоста во некои стари зборови е запазена во истите позиции во кои се јавува и во нови зборови.

Сонантот /р/

Сонантот /р/ се реализира во соседство со вокал: *br'ada*, *br'adoŋa*, *b'ubrek*, *v'oŋčarnik*, *vr'eden*, *vr'eīeno*, *z'rad*, *g'obro*, *g'okīur*, *goī'ereue*, *g'ušeklar*, *ženīī'urija*, *zr'avje*, *s'irka*, *īcī'orija*, *jaž'urina*, *k'orujka*, *kr'ava*, *kr'akori*, *kr'oe*, *kr'uša*, *mr'avjar'nik*, *m'udger*, *na'b'obruē*, *n'esreka*, *'ožrađa*, *'oris*, *'ošīriilo*, *īr'ežlega*, *ī'rīi*, *r'aboīa*, *r'azboj*, *r'amo*, *r'asīlaka*, *r'uca*, *r'učka*, *s'er'nija*, *s'esra*, *īn'z'erica*, *s'īromaφ*, *slāīk'ar'niica*, *s'obere*, *sr'ebro*, *sr'eden*, *sr'oj*, *sī'aorec*, *īīr'aji*, *'urda*, *ī'eīīar*, *īr'evo*, *č'ekor*, *č'eīorok*, *čkr'aīl'a*, *īīī'irka*.

Дистрибуција на одделни опструенти

Фрикативот /в/

Фрикативот /в/ се јавува во сите позиции.

Во иницијална позиција опструентот /в/ има стабилен изговор пред сите вокали: *v'as*, *v'ak'e*, *v'aše*, *v'eze*, *v'enča*, *v'erue*, *v'esēŋba*, *v'ečera*, *v'ide*, *v'ie*, *v'ika*, *vis'očina*, *v'oda*, *v'ojska*, *v'uško*, *v'užna*, *v'unica*; како и пред сонантите /л, р:/ *vl'akno*, *vl'aknīcīi*, *vl'ažā*, *vl'adika*, *vl'as*, *vl'ačara*, *vl'eze*, *vl'ečari*, *vr'amīir*, *vr'ana*,

вр'аїче, вр'аї, вр'аїа, вр'аїило, вр'ака, вр'еген, вр'ело, вр'еме, вр'еїено, вр'еке, вр'ие, вр'ук, вр'укина. Опструентот /в/ има стабилен изговор и пред сонантот /н/ во иницијална позиција, но само во говорот на помладите тетовци под влијание на стандардот: *вн'аїре, вн'аїрешно, вн'ук, вн'ука;* додека во говорот на повозрасните согласната група *вн-* на почетокот на зборот се изговара како *ун-*: *'унуїра, ун'уїраино, 'унук, 'унука, 'унуке, 'унуци.*

Опструентот /в/ во медијална позиција има стабилен изговор пред согласки во следниве лексеми: *'авлија, њ'авран, зд'ивне, с'ивре, јавр'и:че, к'ивне, љуб'авнице, ипрод'авница, ч'авкарница.* Додека, во интервокална позиција може да забележиме двоен изговор, чување а и негово губење, во зависност од брзината на изговорот. Оваа појава ја забележавме не само кај различни говорители, туку и кај ист говорител. Од истражуваниот материјал ги издвоивме следниве примери во кои гласот /в/ е стабилен: кај именките: *б'аклава, њ'лава, г'ржава, к'ашкаваў, н'ива, образов'ание, 'овес, иї'аван, иїр'ава;* во членските морфеме: *г'еїево, ж'енава;* кај глаголите: *г'ува, ч'ува* итн. Блаже Конески (1967: 74) констатира дека гласот /в/ покажува поголема стабилност кога се наоѓа позади вокалот /е/ во западномакедонските говори, на пример: *г'евер, г'евеї, ил'агеве, кревеї, нїлїнц'иеве, од'ушевен, шаў'ареве.*

Гласот /в/ се губи во интервокална позиција. Ваква појава се среќава во западните говори и го сврзува градскиот тетовски говор со западните говори. Во градскиот тетовски говор гласот /в/ се губи најчесто во глаголските облици, постабилен е кај именките. На пример:

– кај именките: *б'иоў, би'олица, њ'ојгар, њ'ојдо, г'еїка, г'еїче, г'уало, њ'аоў, ж'иої, ј'аор, к'оач, ко'ачница, м'уа, нак'оало, н'е:сїа, 'оло:, 'осноа, иї'оар, ч'уек;*

– кај именките: *иїр'аунук, иїра'унука, иїра'унуке, иїра'унуци,* согласната група *-вн-* се реализира како *-ун-*;

– во множинските форми кај еднословните именки: *г'арої, г'аїної, г'елої, г'убої, ж'ирої, л'ебої, иїр'агої, с'иної, сїї'аїої, цв'еїої;*

– во суфиксите кај именките: *бр'агаџа, в'ал'аџа, в'рџи'оџлаџа, в'олоар, ј'азоец, к'ијаџа, ком'ињоџа, к'укаџа, л'аџаџа, л'асџоџа, м'арџоец, н'оџаџе, џ'агаџа, џл'ускаец, џ'олоџна, џ'рџоец, 'убаџна;*

– кај придавките: *бел'узла:, врн'ежлио, џл'ибо:, џл'уа, џл'уо, џ'орчлиа, џ'оџои, г'ожлио, ј'алоа, кам'енлиа, кашл'ича:, кашл'ичао, кашл'ичаи, лек'оџиџа, м'аџлиа, с'ивко:, сџи'аџча:, сџи'аџчао, сџи'аџчаи, см'рџа:, уба:, убо:, к'еља:, к'ељао, чр'ешњао, ш'ашлиа, ш'ашлио, шл'ивоа, шџи'рбаа, шџи'рбо;*

– кај заменските придавки: *к'ол'ка:, 'ол'ка:, 'ол'као, 'ол'каџ, џ'ол'ка:*

– кај прилогот: *џ'оџке;*

– кај глаголите гласот /в/ се губи во групата -ави- и се употребува групата -ае-: *з'абрае, 'озрае, џр'ае, сџи'ае;*

– кај итеративните глаголи со суфикс -ва-: *з'абраа, 'исџраа, 'осџаа, р'асџраа.*

– кај глаголите гласот /в/ се губи во групата -ува-, така што се употребува групата -уе-: *веч'еруе, дор'учкуе, доџи'ечуе, з'аџнуе, с'ирнуе, исџи'ечуе, к'ажуе, к'уџуе, л'еџнуе, м'есуе, наб'обруе, наџ'орнуе, уд'енуе, 'оџлуе, одр'екуе, џ'аднуе, џ'ишуе, џоб'егуе, џовл'ечуе, џоџк'овуе, џр'ашуе, џреџк'аџуе, џресџи'авуе, џрич'есџуе, разд'аџнуе, р'учуе, с'еднуе, с'оџнуе, сџи'аџнуе, сџи'ануе, џ'урнуе, уџи'еџуе.*

По загубата на /в/ во интервокална позиција во множинските форми кај еднословните именки, во некои суфикси кај именките и во прилогот *џ'оџке*, вториот вокал ја губи својата слоговност.

На почетокот на зборот гласот /в/ се губи во зборот *ч'ера*. Исто така, гласот /в/ се губи и од групата -овск-: *Буџи'икоска (фам'илија), 'орлоско, џи'еџоска, џи'еџоск'и, џи'еџоско.*

Фрикативот /ф/

Фрикативот /ф/ се појавил многу доцна и почесто се среќава во зборови од туѓо потекло. За стабилен статус на /ф/ во градскиот тетовски говор, а и во западномакедонските говори, можеби влијаеле албанските говори коишто се во непосредно соседство. Добро се чува во сите позиции:

– во иницијална: *ф'абрика, факулт'еӣ, фам'илија, ф'анела, ф'а̄рӣуна, ф'а̄рча, ф'а̄сӣан, ф'а̄ӣи, ф'ен, ф'ес, ф'ӣљан, ф'ӣӣил', фл'ека, ф'урка, ф'урна, фурн'ација, ф'уфуљ;*

– во медијална: *'афион, заф'ркава, к'алфа, к'афе, к'афес, к'офа, к'уфер, м'арифе̄ӣ, ӣе̄ӣр'а̄фил', р'аф̄ӣ, с'алфе̄ӣе, с'еф̄ӣе, с'офра, ӣелеф'он, ӣеф̄ӣер, ӣӣр'ендафил', ш'офер;*

– на крајот од зборот: *ӣӣ'оф.*

На крајот од зборот се употребува како безвучен парник на гласот /в/: *бр'а̄ӣоф, в'ӯјкоф, г'едоф, ж'ераф, ж'иф, з'е̄ӣоф, л'убоф, м'алаф, м'оркоф, м'ӯӣаф, 'о̄г̄лаф, 'о̄ӣроф, 'очуф, ӣ'ердуф, ӣ'о̄џаф, ӣ'очнаф, р'укаф, ӣ'акоф, ӣ'а̄ӣкоф, ӣ'е̄ӣиноф, 'уроф.*

Пред безвучна согласка гласот /в/ се обезвучува: *'а̄ргофка, з̄'ӯџуфка, г'а̄рфце, ј'азофци, к'омиџка, к'офчек, мр'афка, 'офца, 'офце, 'офчар, ӣ'афка, П'е̄ӣкофци, ӣ'оф̄ӣа, ӣаф̄ӣ'а̄бӣӣа, ӣ'е̄ӣофчани, ф̄ӣ'орник, ц'ефка, ч'афка, Ш'о̄ӣофци.* Гласот /в/ се обезвучува и во следниве примери: *сӣ'аросфай̄, сф'а̄к'и, сф'а̄кому, сф'еко̄о.*

Фрикативот /х/

Фрикативот /х/, кој е нелабијален и веларен консонант, во тетовскиот градски говор се среќава во мал број зборови: *'архиф, в'аздух, Јӯџохром, Духови, орах'овача, 'охридски, охр'ӣџанеи, ӣл'ех, ӣелохр'анӣӣе̄ӯ, ӣ'е̄ӣих, х'ар̄ӣӣја, хелик'о̄ӣӣер, хӣџи'ена, х'икс, х'имна, хонор'ар, хр'ам, хр'ана, Хр'ис̄ӣос, хр'ом.*

Фонемата /х/ инаку, вообичаено се губи во сите позиции, како што е и во најголемиот дел од западните македонски говори. Така на пример, во зборовите: *'идем, 'ил'јага, 'ӣӣер, л'адна, л'е̄ӣ, 'оро, 'оца, /х/ се губи на почетокот на зборот.*

Во средината на зборот /х/ се губи во зборовите: *з̄р'е̄о̄ӣа, г'оа̄џа, з'ао̄џа, м'еур, н'ао̄џа, ӣ'азуа, сн'аа, ср'еа.* А пак, во примерите: *м'авна, ј'авна, н'ивна; вр'а̄ӣӣфмо, ч'уфмо,* место /х/ среќаваме /в/, односно /ф/. Фонемата /х/ преминала во /ф/ пред незвучна согласка: *б'афча, б'офчалок, з̄л'уфци, ӣр'афка/ӣр'афк'е.*

На крајот од зборот место /х/ се употребува /ф/: *в'а̄рф, в'идоф, з̄р'аф, з̄р'еф, з'адуф, к'ожуф, м'еф, 'ораф, ӣ'аднаф, ӣр'аф, ӣ'уф, с'еднаф, с'иромаф, ср'аф,*

сѝ'анаф. Согласничката група /xʋ/ се предава со /ф/: *ф'ала, ф'аѝи, ф'арка, ф'арл'а, ѝр'ефӑрл'и*.

Африкатите /ќ/ и /џ/

Во градскиот тетовски говор изговорот на гласовите /ќ/ и /џ/ е со изразита фрикација и се приближува до српскиот изговор на гласовите /ћ/ и /ђ/. Имитирањето на српскиот изговор на гласовите /ќ/ и /џ/ претставувало престиж за говорот на градското население. Главното место на артикулација на овие гласови во градскиот тетовски говор е местото каде што врвот на јазикот го допира непцето поблиску до предните заби за разлика од стандардниот јазик каде што средината на јазикот го допира непцето малку поназад при крајот на тврдото непце близу до границата со мекото непце.

Селишчев (1929: 326) наведува дека во говорот на Полог има палатални согласки /ќ/ и /ѓ/, односно фрикативниот елемент обично отсуствува во нивното образување, па дури не се забележува и кај лица дојдени од српските области. Но, признава дека има случаи кога понекогаш јасно може да се слушнат во Тетово (и на север од него) палаталните /ќ'/ и /ѓ'/ со фрикативен елемент (Селищев: 326). Стаматоски (1956: 233) забележува дека овие гласови во Тетово се одделни фонеме, дури и африкати, а не палатализирани /ќ/ и /ѓ/ и при нивниот изговор јасно се слуша фрикативен елемент, иако не толку силен колку во српскиот јазик.

Примери со палатализација на /ќ/ и /ѓ/ пред предни вокали (примерите се мој материјал собран на терен во периодот од 2014 до 2016 година во градот Тетово):

– /ќ/ пред предниот вокал /е/ се палатализира и преминува во /ќ'/: *в'ак'е, 'инак'е, к'ерѝич, ск'еле, ѝ'ак'е*; во множинската форма: *б'анк'е, б'ајачк'е, б'илк'е, бож'урик'е, бор'овинк'е, в'очк'е, в'ошк'е, в'рвк'е, џл'оџинк'е, џ'ол'ушк'е, гр'уџачк'е, ж'еѝварк'е, 'иверк'е, ј'абук'е, к'афезк'е, к''иѝк'е, к'окошк'е, л'ешник'е, м'ајк'е, м'арк'е, м'аслинк'е, мл'екарк'е, м'ук'е, н'ожичк'е, ѝесной'ојк'е, ѝ'ечурк'е, ѝ'иѝерк'е, ѝ'одношк'е, ѝр'аск'е, ѝр'учк'е, ѝ'уѝул'к'е, р'ук'е, сл'ик'е, ѝр'еск'е, ѝ'рмк'е, ѝр'ошк'е, 'ушник'е, с'врѝк'е, с'рѝк'е, ш'иѝк'е*; во множинската форма за називи на жителки на населба: *беѝџр'аџанк'е, биѝ'ол'чанк'е, бр'оџанк'е, вел'ешанк'е, кич'ефчанк'е, краѝ'офчанк'е, кум'анофк'е, охр'иџанк'е, ѝир'оќанк'е, ѝрил'еѝчанк'е, ск'оѝјанк'е, соѝ'оќанк'е, ѝеѝ'офчанк'е*;

– /k/ пред предниот вокал /u/ се палатализира и преминува во /k'/: алум'инск'и, аналфаб'еѡск'и, Г'рк'инка, 'ен̄леск'и, к'ило, к'ирија, к'исеѡ, к'исел'омлеко, к'исне (сѡ'асуе), к'иѡка, м'аѡинск'и, м'ек'ица, најнак'иѡена, н'емачк'и, ѡ'ешк'и, р'ак'ија, р'ак'ие, рак'и:че, р'ук'иче, р'уск'и, с'а̄нк'им, св'а̄к'и, с'ек'ира, ѡ'еѡоск'и, ѡ'унелск'и; во презимињата: П'оѡоск'и, Туѡ'уркоск'и;

– /ǰ/ пред предниот вокал /e/ се палатализира и преминува во /ǰ'/: 'ан̄'ел, 'Ан̄'еле, г'а̄л̄'е, л'е̄'ен, н'о̄'е, ѡ'еѡ'ерӯ'е, сл'ӯ'е;

– /ǰ/ пред предниот вокал /u/ се палатализира и преминува во /ǰ'/: бл'а̄'и, ǰ'и, гл'а̄'и, др'ӯ'и, з'а̄'ина, з'ен̄'ија, з'ен̄'ин/-и, 'о̄'ин, окл'а̄'ија.

Палатализација на гласот /ǰ/ и преминување во /ǰ'/ забележавме и пред долгото /a:/ во зборот: см'а̄р̄'a: 'смрдеа'.

Наспроти погорните примери, двата гласа /k/ и /ǰ/ забележуваме дека може да се појават во сите позиции во зборовите:

– почетна: к'аја, к'е, к'еи, к'ељаф, к'еља:, к'ељао, к'ерка, к'ор, к'ора, к'оро, к'уѡче; средишна: б'ожикен, б'ожикна, б'ожикно, Водоч'исѡока, вр'ака, вр'ека, вр'укина, вр'уко, ǰ'аке, домак'инсво, д'укан, (j)ефѡинока, 'измекар, к'акумка, к'ука, к'укарче, к'укиче, м'ека:, м'о̄зуке, н'ејкем, н'океа, нок'еање, н'окен, н'окна, н'окно, н'окум, 'окиѡ, 'окоре, ѡл'акање, ѡ'ојке, ѡок'укнина, ѡ'омокник, ѡр'уке, см'екава, со-бр'акаен, ср'ека, ср'екаа, ѡр'екава, ф'ака, цв'еке; крајна: Б'ожик, вр'ук, З'орик, Масл'оварик, м'ок, ѡ'омок, С'оник;

– почетна: ǰ'аоѡ, ǰ'аоѡска, ǰ'ебре, ǰ'еврек, Г'оруи, ǰ'убре, ǰ'убриѡѡе, ǰ'ӯзум, ǰ'ум, Г'ур̄а; средишна: б'иса̄е, в'е̄а/е, ǰ'а̄а, кол'ово̄а, л'а̄а, охрӣ'а̄ниве, ѡ'а̄а, ѡ'ана̄ур, ѡ'осӯе, ѡр'е̄а, 'а̄р̄а, 'а̄р̄осан, а̄р̄'осана, а̄р̄'осано, а̄р̄'осуе, р'а̄а, ѡ'ак'ӯзере, ѡ'ӯѡина, ѡ'ӯѡинеи, узб'ӯзене; крајна: ǰл'е̄.

Споредбено со Правоѡисоѡ на македонскоѡ јазик во продолжение ќе наведеме лексеми со фонемите /k/ и /ǰ/ во градскиот тетовски говор.

Фонемата /k/ се јавува:

а) во глаголскиот прилог -јки: в'ал'ајки, в'икајки, 'идејки, н'осејки, ѡ'асејки, ѡ'оејки, с'едејки, с'еејки, с'ечејки, сѡ'иејки, ѡк'аејки; акцентот на глаголскиот прилог

во овој говор е различен од оној во стандардниот јазик и секогаш паѓа на третиот слог од крајот на зборот;

б) во називите со кои се именуваат жители на села, градови и области изведени од именките кои завршуваат на *-ий*: *Еџ'ийќанец*, *сој'оканец*;

в) кај изведените глаголи од глаголската основа на *-ий*: *в'еќава*, *ил'аќа*, *џр'аќа*, *ср'еќава*, *сф'аќа*, *ф'аќа*;

г) во поглед на дистрибуциските правила гласот */ќ/* има релативно ограничена дистрибуција во соседство со консонантите – може да стои во група со */ј/*, како и со назалите */н/* и */њ/* на морфемска граница: *н'ејќе*, *џ'ојќе*, *ѓан'оноќно*, *к'уќна*, *св'еќњак* (Лаброска и др. 2012: 32–33).

Фонемата */џ/* се јавува:

а) во називите со кои се именуваат жители на села, градови и области изведени од именките кои завршуваат на *-г*: *беџџр'аѓанец*, *џр'аѓанец*, *охр'иџанец*;

б) кај изведените глаголи од глаголската основа на *-г*: *в'аѓа*, *в'иѓа*, *џ'аѓа*, *ѓ'оаѓа*, *з'аоѓа*, *џр'оаѓа*, *р'аѓа*;

в) во група со вокалното */р/* и во соседство со назалите */н/* и */њ/*: *'аѓраѓа*, *с'унѓер*, *м'еѓњик* (Лаброска и др. 2012: 33).

Африкатот */s/*

Африкатот */s/* го среќаваме во градскиот тетовски говор пред вокали: *s'евџар*, *s'ивре*, *s'иѓа*, *s'иѓар*, *s'иџи*; во коренот *зџр-*: *s'ирка*, *s'ирне*, *s'ирнуе*, *s'рџќ'е*, *н'асре*, *'осира*, *'осре*; пред опструентот */в/*: *св'езѓа*, *св'ер*, *св'ечи*, *св'иска*, *св'они*, *св'онче*; како и зад сонантот */н/*: *бр'онса*, *б'енсин*, *џ'анса*, *ј'анса*, *s'енса*, *се-з'ајанси*.

Африкатот */џ/*

Африкатот */џ/* го среќаваме во тугите зборови во иницијална: *џ'абе*, *џ'аѓе*, *џ'ам*, *џ'амадан*, *џ'амија*, *џ'амуџира*, *џв'ака*, *џ'езве*, *џ'емџер*, *џ'еџ*, *џ'иџер*, *џ'иѓла*, *џ'умбус*; и во медијална позиција: *'алџо*, *'аџмџа*, *аџ'аџија*, *'аџо*, *баџа*, *б'аџанак*, *ј'анџик*, *к'анџе*, *кол'овоџа*, *м'анџа*, *'оџа*, *'оџак*, *џаџил'иџани*, *џ'енџер*, *с'аџаек*, *с'иџимка*, *с'уџук*, *џ'енџере*; како и во турската наставка *-џи* со додавање на наставката *-ја*: *бак'аџија*, *бичк'иџија*, *вод'аџија*, *џајд'аџија*, *џем'иџија*, *кир'аџија*, *кол'аџија*, *конџур'аџија*, *л'овџија*, *наџанџија*, *џрсџи'енџија*, *сам'аџија*, *џуџи'аџија*, *фалџб'аџија*.

КОНСОНАНТСКИ ГРУПИ

Согласната група *-вн-* во некои зборови преминува во *-мн-*, односно *-мњ-*, на пример: *џл'амња*, *'одамна*, *џл'емња*, *р'амно*. Ваков премин на согласната група се забележува и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 41).

Гласот */в/* се чува во согласната група *вс-*, бидејќи е извршена метатеза (Стаматоски 1956: 240): *св'е*, *св'екоаш*, *св'ешџо*.

Во согласната група *-џр-* забележуваме дисимилација: *Гл'иџур*. Иста појава се забележува и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 43).

Дисимилација се забележува кај постарите говорители на градскиот тетовски говор на согласната група *-мн-* во *-мл-*: *мл'оџу*, *мл'озина*, додека кај помладите говорители изговорот е *мл'оџу*.

Согласната група *џс-* се чува во зборовите: *аџс'аана*, *џ'аџсан*, *џс'алиџир*, *џ'еџсија*; во суфиксите со *-ски*: *'евроџски*, *џр'илеџски*, *ск'оџски*, *с'рџски*. Но, во некои зборови забележуваме дека таа преминува во *џц-*: *в'аџца*, *в'аџцан*, *в'аџцауа*. Неа ја бележиме и упростоено со *ц-* во примерот *ц'ојса*. Во гостиварскиот говор согласната група *џс-* преминува во *џц-* (Поповски 1970: 41).

Во истражуваниот материјал согласната група *џч-* ја бележиме во зборовите: *џч'ела*, *џч'елар*, *џч'еларник*. Согласката */џ/* се губи пред согласката */ч/* во согласната група *џч-* на почетокот од зборот како што забележавме во примерите: *ч'еничен*, *ч'енка*, *ч'енкарен*, *ч'енкарска*, *ч'енца*, од истражуваниот материјал. Ваква особеност Видоески (1998: 157) забележува во вратничкиот говор, истакнувајќи ја како црта што е диференцијална на полошкото говорно подрачје.

Гласот */с/* не се јавува на морфемска граница во групата пред */ч/*, на пример: *бр'ешче*, *в'ошчиња*, *'ишчешл'ам*, *'ишчисџи*, *ј'ашче*, *кв'ашче*, *кл'ашче*, *м'ошче*, *'обрашче*, *рашчисџ'уење*, *ф'ешче*. Но, се јавува пред африкатот */џ/*: *м'есце*.

Согласките на крајот од зборот

Во градскиот тетовски говор е позната појавата звучните согласки да се изговараат како безвучни на крајот од зборот. На пример: *џр'аџ*, *г'уџ*, *з'уџ*, *с'иџ*, *л'еџ*, итн. Меѓутоа, овој говор знае и за обратна појава: безвучните согласки да стануваат звучни (Стаматоски 1956: 240) при членувањето и при образувањето на

множинските форми. Така на пример: *ауѝоб'ус* – *ауѝоб'узоф* – *ауѝоб'узи* (покрај *ауѝоб'усоф* – *ауѝоб'уси*), *б'олес* – *б'олезоф*, *с'иѝ* – *с'идоѝ*, *м'ирис* – *м'иризоѝ* – *м'иризи*, *с'имииѝ* – *с'имигоѝ* – *с'имици*, како и во акузативната форма *Б'орис* – *Б'ориза*.

Губење на согласките на крајот од зборот

Согласката /ѝ/ се губи на крајот од зборот во групите *-сѝ*, *-ииѝ*: *б'олес*, *в'озрас*, *к'орис*, *л'ис*, *мл'адос*, *м'ос*, *р'ас*, *снал'ажливос*, *'умейнос*; *ѝр'иш*; кај глаголите во трето лице множина сегашно време: *зб'ора*, *ј'ага*, *ѝ'оа*; а и кај броевите: *дв'аесе*, *дв'егесе*, *ѝ'егесе*, *сед'умдесе*, *чеѝир'иесе*, *ш'иесе*, *два-ѝрин'аесе*, *ѝри-чеѝѝрн'аесе*. Согласката /ѝ/ на апсолутниот крај е нестабилна, дури не се чувствува и во гостиварскиот говор (Поповски 1970: 43).

Согласката /g/ се губи на крајот од зборот во групите *-зг*, *-жг*: *ѝр'ос*, *г'ош*; кај прилозите: *н'аѝре*, *ѝ'онаѝре*. Исто се изговара и во гостиварскиот говор.

Согласките /ѝ/ и /g/ се губат во групите *-сѝр-*, *-сѝв-* (од наставката *-сѝво*), *-шиѝр-*, *-здр-*: *инд'усриско*, *'исрижи*, *ј'асреб*, *н'асрана*, *ѝ'оѝсрижем*, *ѝос'есрима*, *с'есра*, *с'есричњак*, *ср'а(ф)*, *ср'ажа*, *ср'ажар*, *ср'ане*, *ср'ансво*, *ср'оѝо*, *ср'ојник*, *ср'ук*, *ср'учн'ак*; *домак'инсво*, *каз'анѝисво*, *ѝриј'аѝелсво*, *ѝроизв'одсво*, *ср'ансво*, *ср'едсво*, *сѝомн'арсво*, *усаври'енсво*; *шр'аф*; *зр'авеи*, *зр'авје*, *зр'аф*, *'озрае*, *ѝ'озрави*, *'узрик*. Губење на согласките /ѝ/ и /g/ во оваа позиција освен во тетовскиот говор, се забележува и во подгорските села. Изоглосата на оваа црта поминува под Челопек (Видоески 1998: 159).

Губење на согласките во интервокална позиција

Согласките /g, ж, к, ѝ, ѝѝ/ се губат во интервокална позиција во зависност од темпото на зборување и од должината на зборот.

- /g/ се губи во зборовите: *г'ае*, *'извае*;
- /ж/ во зборовите: *л'ѝја*, *м'оѝм*, *н'е-моѝм*;
- /к/ во зборовите: *кѝ*, *к'ао*;
- /ѝ/ во зборот: *к'оај*;
- /ѝѝ/ во зборот: *ина'ечиѝа*.

ОД ИСТОРИЈАТА НА КОНСОНАНТСКИОТ СИСТЕМ

Консонантскиот систем во градскиот тетовски говор претрпел измени, во зависност од различни фактори. Во овој дел ќе се задржиме на измените што ги претрпеле некои консонантски групи.

*n₂j. *n₂j > /њ/: вер'уење, в'ишње, ѓ'амње, ѓ'одиње, ѓ'арбиње, ѓ'уње, г'уње, ј'адење, с'ирење, к'амење, кл'ашње, к'ошиџање, м'ашње, н'алање, њ'рсиџење, с'ање, св'иње, џ'рње, цр'еиње.

*xv. Почетната група *xv > /в, ф/: ф'ала, ф'аџи, ф'ака, ф'рл'а.

*tj, *kt-. Прасловенските групи *tj, *kt- дале /ќ/, поретко /џ/, ш/. На пример: Б'ожик, в'еке, вр'ека, к'ука, н'ок, ќ'ерка, св'екњак, ср'ека; м'ошне, њ'ешка, с'иношен.

*tj и *dj. Блаже Конески (1967: 81) во *Историјата на македонскиот јазик* во делот за одделните консонанти истакнува дека фонемите /ќ/ и /џ/ не постоеле во гласовниот систем на нашиот јазик во стариот период. Тие се добиле во нашиот јазик како резултат на различни процеси и преку заемки од туѓите јазици во различно време:

1) Фонетската реализација на палаталните оклузивни /ќ/ и /џ/ на местото на прасловенските групи *tj и *dj претставува специфично македонска особеност. Во градскиот тетовски говор овие согласки ги замениле некогашните прасловенски групи *tj > /ќ/ и *dj > /џ/: сп. св'ека, к'ука, ќ'ерка, ќ'е, вр'уко, н'ејке, н'ок, н'океска; в'аџа, в'еџа, м'еџа, м'еџник, р'аџање, џ'уџина.

2) Фонемата /ќ/ настанала како резултат на новото јотување во групата -џj: бр'ака, цв'еке, сф'ака, џр'еко, а од групата -gj со ново јотување се развило /џ/ само во мал број лексеми: сп. ч'аџе.

3) Фонемите /ќ/ и /џ/ во градскиот тетовски говор се добиени и преку заемки од туѓите јазици:

а) од турскиот јазик – б'екар, г'укан, 'измекар, ќ'ар, ќ'ари, ќ'аџија, ќ'ебаџче, ќ'ејф, К'емане (надимак на фамилија во Тетово – Кем'анофци), ќ'ергоса, ќ'есе, ќ'ибриџ, ќ'илим, ќ'ирија, ќ'ор, ќ'умбе, ќ'умез, ќ'умур, ќ'усџек(-ци), ќ'уџ, ќ'уџек, ќ'уџиџе, ќ'уше, ш'екер, шек'ерџаре, ш'укур; б'аџи, џ'еврек, џ'езве, џ'ердан, џ'ерџеф, џ'убре, џ'уџум;

б) и од грчкиот јазик – *кер'амида/-е*, *м'усѿаке*; *џ'аол*, *џ'он*, *Г'урџовѿан*, *к'алуџер*, *м'аџеѿса*.

Групите **stj*, **skj* > /шѿ/: *'алишѿа*, *б'абшѿе*, *б'очвшѿе*, *џ'лавшѿе*, *џог'иншѿа*, *џ'ошѿеа*, *џр'обшѿа*, *џ'ушѿер*, *д'еѿшѿе*, *џ'убршѿе*, *з'емјшѿе*, *ж'енишѿе*, *женишѿурија*, *живе'алишѿе*, *кл'ешѿи*, *к'оџчшѿе*, *к'ошѿање*, *кошѿ'ањоа*, *кр'ашѿа*, *к'ршѿеа*, *м'ѿџшѿе*, *моч'уршѿа*, *мреси'лишѿе*, *м'ужшѿе*, *м'ушѿија*, *'оџн'шѿе*, *'ошѿина*, *'ошѿро*, *'ошѿрило*, *ѿ'асшѿе*, *ѿ'ешѿера*, *ѿ'шѿи*, *ѿ'шѿиол*, *ѿозашѿ'шѿена*, *ѿ'ошѿуан*, *ѿ'ушѿа*, *рашѿ'ркуе*, *р'укишѿе*, *с'едишѿа*, *сиром'ашѿија*, *сѿ'ушѿа*, *сѿ'ѿршѿе*, *'унишѿиѿ*, *фр'ушѿук*, *шѿ'ала*, *шѿ'авел'*, *шѿ'ѿрк*, *шѿ'урка*, *шѿ'ица*, *шѿ'оф*, *шѿр'е:на*, *шѿ'рѿи*, *шѿ'укне*.

Групите **zdj*, **zgj* > /жг/: *џ'лужг*, *д'ојг*, *д'ојгдовник*, *дојг'овница*, *ждр'ебе*, *'ојгреби*.

Групата **čr-* > /ц'р, ц'р/: *ц'рвечи*, *ц'рвлио*, *ц'рква*, *ц'рн*, *ц'рѿе*, *ц'рѿика*, *ц'рѿиа*; *ц'ѿрвен*, *ц'ѿрвенкасѿи*, *ц'ѿрн*, *ц'ѿрникаф*, *ц'ѿрнило*, *ц'ѿрница*, *ц'ѿрном'ањасѿи*, *ц'ѿрноок*, *ц'ѿрници*, *ц'ѿрѿе*, *ц'ѿрѿика*, *ц'ѿрцало*.

Групата **črě-* > /цре/: *цр'ево*, *цр'еѿње*, *цр'еше* итн.

Групата **čvr-* > /цвр, цв'р/: *цв'ѿрс*.

Градскиот тетовски говор има особености на преоден говор меѓу западното и северното наречје. Голем број изоглоси се вкрстуваат на теренот на градскиот тетовски говор како резултат на мешањето на јазичните црти од двете дијалектни зони. Чување на палаталното *ʎ*, употреба на групата *-ра-*, зацврстување на фонемите /*к*, *џ*/, силна палатализација на /*к*/ и /*џ*/ пред предни вокали, дисимилиција на консонантската секвенца *мн-* во *мл-*, се влијанија од северните говори. Употреба на латералниот палатализиран сонант /*л'*/, отсуство на фонемата /*х*/ и нејзин премин во /*в*, *ф*/ на крајот од слогот, загуба на /*в*/ и други консонанти во интервокална позиција, присуство на фонемите /*ф*, *с*, *ц*/, согласничката група *бн* > *мн*, акцентот кој се наоѓа на антепенултима, се влијанија од западните периферни говори кои наоѓаат соодветно место во рамките на градскиот тетовски говор. Овие, како и многу други особености на овој говор, сведочат за еден систем кој го сочувал наследеното – словенско.

АКЦЕНТ

Тетовскиот говор влегува во рамките на северозападните говори и во поглед на акцентот ги споделува основните карактеристики со западните македонски говори, односно акцентот се наоѓа на антепенултима (на третиот слог од крајот на зборот).

Западното македонско наречје со својот третосложен акцентски систем се оддалечило од состојбата во прасловенскиот јазик кога акцентот бил слободен и подвижен, па можел да падне на кој било слог во зборот, но и во рамките на парадигмата на еден збор го менувал своето место (Конески, Б. 1967: 105). Во тетовскиот говор кај трисложните и повеќесложните зборови забележуваме акцентирање на третиот слог од крајот на зборот (антепенултима). На пример: *џр'абул'а, д'ушеклар, к'ација, к'ил'арче, л'ојоџа, м'онојоџ, окл'аџ'ија, џанџ'улуи, џр'есџилка, род'иџели, сл'еј'очница, џ'араба*. Кај двосложните зборови акцентот паѓа на вториот слог од крајот на зборот (пенултима). На пример: *в'оџна, в'рџа, џлава, д'еџе, д'ирек, к'омаџ, л'уди, н'оџ'е, к'уше, ф'аџан, ц'ефка, ч'изме*. Додека кај едносложните зборови акцентот паѓа на самиот слог (ултима). На пример: *б'ик, в'ос, л'еј, н'ос*.

Третосложно акцентирање во градскиот тетовски говор има кај глаголскиот прилог. На пример: *бр'оејќи, в'аџајќи, в'аљајќи, в'икајќи, џџрајќи, џдејќи, ј'адејќи, л'ежејќи, н'осејќи, с'еејќи, с'ечејќи, џк'аејќи, ч'иџајќи*.

Тетовскиот говор познава и преминување на вокалната секвенца /au/ во /aj/, па во процесот на акцентска адаптација дошло до скратување на должините и поместување на акцентот на антепенултима (Видоески 1999б: 115). На пример: *џрскајца, бр'адајца, в'ал'ајца, к'аџајца, к'џрејца, к'џјајца, кр'асџајца, к'укајца, л'асџојца, л'иџајца, н'аџрајце, џ'адајца, џарџ'алајџе, џ'ен'ајца, џ'ијајце, саџ'уњајца, с'иџајце*. Но, во западните говори при образувањето на дифтоншките групи од овој тип, акцентот не се повлекол на третиот слог, туку останал на старото место (Поповски 1970: 44).

Отстапување од третосложното акцентирање и изговор со акцент на пенултима (вториот слог од крајот на зборот) има кај следниве именки: *богаӣ'аши*, *домак'инсво*, *ек'ӣа*, *колов'о̄а*, *ле̄'енда*, *ме̄'али*, *йал'а̄ӣа*, *йроизв'одња*, *йроизв'одсво*, *сем'ејсво*, *соври'енсво*; месеците во годината: *се̄ӣ'емб̄ар*, *ок̄ӣ'омб̄ар*, *нов'емб̄ар*, *дец'емб̄ар*; кај именките што завршуваат на суфиксот *-еи*: *земјод'елец*, *к̄ан̄ар'инец*, *Макед'онец*, *йесно̄и'оец* / *йесно̄и'еач* (мн.: *йесно̄и'о̄џи*, *йесно̄и'еачи*), *йок̄а̄з'алец*; кај именките што завршуваат на суфиксот *-ара*: *барӯи'ара*, *желез'ара*, *цвек'ара*, *цинк'ара*; кај придавките: *аналфаб'е̄ӣск'и*, *йримӣи'ивен*, *йримӣи'ивно*; кај глаголите: *за̄греј'ава*, *ин̄ӣтерес'ира*, *ис̄й̄ар'ава*, *йокуи'авам*.

Отстапување и изговор со акцент на ултима има кај именките: *балк'он*, *бал'он*, *ва̄з'он*, *офиц'ир*, *йер'он*, *йро'ек̄ӣ*, *йроизво̄з'ач*, *йроц'ен̄ӣ*, *сал'он*, *йшелеф'он*; кај прилогот: *едв'ај*; во турцизмите: *јаз'а̄к*, *йа̄м'а̄н*.

Кај некои двосложни и трисложни именки акцентот се задржува на одреден слог и во случај кога истите именки се членуваат, односно кога стануваат четворосложни. Тоа значи дека, според истражуваниот материјал, има отстапување од третосложното акцентирање при што се јавува акцентирање на четвртиот слог од крајот на зборот. Така на пример: *г'р̄жава* – *г'р̄жавай̄а*, *г'уало* – *г'уалой̄о*, *инд'ус̄ӣрија* – *инд'ус̄ӣријава*, *одрж'авање* – *одрж'авањей̄о*, *йроф'есија* – *йроф'есијай̄а*, *с̄ӣ'аклара* – *с̄ӣ'акларай̄а*, *цивилiz'ација* – *цивилiz'ацијай̄а* – *цивилiz'ацијава*. Акцентот во множината може да се задржи на истиот слог како во еднина, на пример: *б'акар* – *б'акарой̄* – *б'акарнӣе̄* *йр'едме̄ӣ*, *з'емја* – *з'емјениве̄* *й̄'аве*, *'ибрик* – *'ибрициве̄*, *йр'ија̄шел'* – *йр'ија̄шели*, *с'ис̄ӣем* – *с'ис̄ӣемӣе̄*. Но, и кај примерите од типот: *з'олем* – *й'о̄золеми*, *г'есе̄ӣ* – *г'есе̄ӣина*, *'обесен* – *'обесено*, *'уме̄ӣнос* – *'уме̄ӣничка*.

Проф. д-р Убавка Гајдова истакнува дека „отстапките од третосложното акцентирање во поновите записи за тетовскиот говор не се спомнуваат“ (Гајдова 2012: 22). Таа додава дека според Стаматоски (во педесеттите години) и Видоески (во шеесеттите години) акцентот е доследно третосложен, а пак, во текстовите со кои Селишчев (1929) го илустрира говорот во Тетовско се забележува отстапување од третосложното акцентирање, односно акцентирање на четвртиот слог од крајот

на зборот. Тоа го потврдуваат повеќесложните зборови коишто ги забележавме во истражуваниот материјал од градскиот тетовски говор: *дв'аесѝина, д'ирекѝорой̄, з'абранија, з'авршиуем, з'аедница, з'еленика, 'измислена, н'е:сѝиче, 'обла̄кање, 'облекоа, ѝ'оноуе, ѝ'ословоѝе, С'арајево, сѝ'ајањеѝо, Т'иѝова М'иѝровица, ч'авкарница*, придавките во компаратив: *ѝ'овисоки, ѝ'овозрасна, ѝ'оѝолеми, ѝ'онаѝредна, ѝ'осинеѝа, ѝ'осѝариѝе*, префиксирани зороформи: *д-'осѝануем, ми-з'абранија, ѝ'онаѝамо, ѝр'оѝраѝено-је*.

Во говорите во коишто имаме акцентирање на четвртиот слог од крајот на зборот може да се појави и вторичен пенултимски акцент. Тој секојпат стои зад главниот и се среќава, главно, во сложени зборови (Видоески 1962: 123–124). Во материјалот којшто го собравме на терен, покрај основниот, главниот акцент, во некои примери се јавува и еден послаб, спореден акцент. Таков двоен акцент се среќава во следниве зборови: *'елекѝрицѝиѝеѝ, 'Елекѝром,еѝаѝ, 'елекѝром,оѝори, к'онсѝрукцѝијаѝа, ѝр'авобр,аниѝелоѝ, ѝѝ'емѝераѝура, ѝѝ'ермоц,енѝралаѝа, ѝѝр'икоѝа,жни, 'уѝоѝребуеле, 'усавршиуење, ф'инанс,ѝеѝе; степенуваните придавки: *н'аѝвис,окиоѝ, н'аѝј,ак, н'аѝј,акиѝе, н'аѝкомѝлицѝирани, ѝ'о,есѝески, ѝ'озр,ави, ѝ'ос,овремена, ѝ'оубај-сѝ, ѝ'оукрасни*. Од наведените примери забележуваме дека секоја дел-сложенка го зачувува својот акцент при спојувањето и образувањето на сложен збор. Употребата на два акцента во вакви позиции е општа појава во нашите источни говори со неопределено акцентско место, и тоа на целиот појас од Солун па до границата со српската јазична територија, а потоа продолжува и во српските говори од јужноморавски тип, заклучува Видоески.*

Под еден акцент се поврзуваат цели низи на зборови и се образуваат акцентски целости. Исто така, има определен акцент на третиот слог од крајот на зборот во синтагматски целини од типот: *до-карѝј'аѝија, ко-ѝр'еседник, на-s'удоѝѝе, од-ј'асика, ѝод-С'рбија, ѝо-ѝол'ињава, со-ка'ишчиња, со-н'аѝрсѝок, со-с'ицимка, у-ѝѝ'еѝраѝка*; или кај глаголските синтагми: *ѝ-'однеле, да-ѝ-уѝие, да-р'абоѝа, да-се-у'сѝие, за-да-ѝа-з'аѝиѝиѝа, и-коѝ-ке-се-вр'аѝеле, и-коѝ-ке-сѝ'анеше, се-ус'овршиѝ, сум-се-в'ржуеѝ, ѝѝо-зав'ршиѝмо*. Акцентски целости образуваат и зборовите со

кои се означуваат празнични денови: *Вел'а-среда, Велик'и-йеѿок / Гол'ем-йеѿок, Вели-ч'еѿвѿрѿок.*

Карактеристично е акцентирањето во следниве акцентски целисти: *биоѿск'о-млеко, врук'ѿ-вода, ѿлемѿ-к'ашилица, ѿрний'е-куке, ѿрадск'ѿ-меѿла, дл'ѿѿ-каѿуѿи, друѿаѿи'а-дуѿика, за-двѿеѿ'е-рук'е, какв'ѿ-сакаш, коѿк'у-ѿаре, коѿк'у-ѿеде, коѿк'у-школо, мноѿ'у-сѿари, мушк'о-деѿе, на-ко'ѿ-срана, наѿамо-н'а:мо, ѿарѿалаѿи'е-черѿе, ѿрес'ен-леѿ, С'ери-Куѿус м'а:ло, сво'е-време, со-ѿрашо'ѿ-шума, со-з'уѿици-шо-е, сѿар'и-куке, ѿаѿ'ѿ-кука, ѿаѿ'ѿ-ѿема, ѿѿн'ок-конец, ѿреси-'оѿашка, ѿрекаѿи'ѿ-ноѿа, ѿр'и-ѿара, у-неко'ѿ-кука, ченка'р'ен-леѿ, чисѿа-ѿ'оѿенца, шар'ен-леѿ; да-ѿа-раѿиѿ'ркуе, да-не-се-в'идимо, и-коѿ-к-'ида, ја-сум-'ишоѿ, коѿ-ке-ми-ѿ'и-ѿледа.*

Негацијата влегува во акцентска целост исто како во стандардот. Во состави од негација и еднословни или двословни глаголски форми акцентот паѓа врз проклитиката: *н'е-беф, н'е-зел, н'е-ѿи; н'е-вика, не-знѿм, н'е-иѿра, н'е-иѿи, н'е-може, н'е-ѿаѿа, н'е-ѿрча, н'е-ѿиѿе; не-в'е-ѿледа, не-ѿ'о-вика, не-ѿ'а-сака;* додека во состави од негација и трисловни или повеќесловни форми акцентот паѓа на полнозначниот збор: *не-в'еруа, не-г'оаѿа, не-ѿ'осеѿе, не-ѿр'оаѿа, не-ѿр'оѿуѿиѿа, не-р'абоѿа, не-с'еднуѿе; не-ѿи-л'еѿаа, не-им-'осѿаѿе, не-му-р'екофмо; не-изл'еѿофмо; не-им-наѿр'аѿе.* Во случај кога сакаме да ја нагласиме негацијата, тогаш ставаме акцент и на неа и таа е носител на акцентот, станува акцентоген збор. Значи, самата носи акцент. На пример: *н'е-ѿе м'окна, н'е-ѿе ѿ'ава, н'е-ѿе с'илна, н'е-ѿе ѿ'акоф, н'е-ѿе ѿ'оа, н'е-ѿе ѿ'ѿрна.*

МОРФОСИНТАКСА

Во западното наречје од морфолошките релевантни диференцијални особености најмногу доаѓаат до израз: множинската наставка *-ови* со разновидноста *-ој*; употребата на троен член; испуштањето на помошниот глагол во трето лице еднина и множина во сегашно време; се забележуваат и ретки примери на глаголски конструкции со *има/нема* + глаголска придавка или *сум* + глаголска придавка (*н'емам кор'исѝено, со-извлач'уење је-ѝр'аено*). Во северното наречје од морфолошките релевантни диференцијални особености најмногу доаѓаат до израз: множинската наставка *-е* кај именките кои завршуваат на *-а*, глаголските флексивни морфеме *-мо* во прво лице множина (Видоески 1998: 154–155).

Именки

Именките во градскиот тетовски говор разликуваат четири граматички категории: род, број, определеност и падеж.

Категорија род

Именките имаат три рода: машки, женски и среден род.

Именките од машки род завршуваат на согласка или на некоја од самогласките *-а*, *-е*, *-о*. Општите именки завршуваат на согласка, на пример: *г'окѝур, м'уш, ѝ'аруѝ, 'унук, ф'инѝал', ч'уек*; помал број именки завршуваат на *-а*: *ѝ'азда, с'удија*; на *-о*: *'аѝо, б'аѝо, в'ујко, г'его, ѝ'аѝко, ч'ичко*; на *-е* (претставуваат дублетни форми на постојните роднински именки од машки род кои завршуваат на *-о*): *в'ујче, ѝ'аѝе, ч'иче*. Личните имиња од машки род имаат завршоци на согласка: *Б'оѝдан, С'ерафим, С'илјан, Тр'ајан*; на *-а*: *Бл'аѝоја, Љ'убиша, Н'икола*; на *-о*: *Д'имко, Л'азо, Сѝ'иро*; на *-е*: *Пеѝре, С'ане, Т'оге, Тр'ѝе*.

Има остатоци од старата *-ен* основа: *к'амен', к'орен', ѝл'амен'*.

Именките од женски род, најчесто, завршуваат на *-а*: *'авлија, ѝл'ава, м'ука, окл'аѝ'ија, р'ука, сл'еѝ'очница, ср'ека, 'усѝа*. Но, помал дел завршуваат на согласка:

в'ес, р'еч, св'ар. Женските лични имиња, покрај завршокот на *-а*: *Душка, К'аишица, Мица, Сл'афка, Сџ'асија, Сџ'ефка*; често завршуваат и на *-е*: *Л'иле, М'аре, Н'аге*.

Именките од среден род завршуваат на *-о*: *б'рдило, вл'акно, з'рло, к'олено, куџ'аишило, м'андало, озл'едало, р'амо, с'ало, ц'едило, ч'ело*; или на *-е*: *з'рне, н'ишенце, р'езе, с'рце, џ'еџе, к'уше, 'уше, ц'езве*. Некои именки од туѓо потекло имаат и други завршоци: *жир'и, инџ'ереј'у, џ'акси*.

Именките кај коишто во македонскиот стандарден јазик се забележува колебање на родот, во градскиот тетовски говор се јавуваат како именки од машки род. На пример: еднословните именки: *в'ар, ж'ау, ж'ар, к'ау, к'арф, џ'оџ, с'оу*; двословните именки: *б'олес, ж'алос, џ'еџеу, џ'есок, р'агос, сџ'арос*.

Постојат и двородови именки, и од машки и од женски род, на пример: *в'ечер, 'есен, н'ок, џ'р'олеш*, во прилошка употреба.

Категорија број

Именките имаат два броја: еднина и множина.

Множината е обична, збирна и избројана.

Именките од машки род обична множина образуваат со наставката *-и*: *'ил'ачи, м'арсул'и, м'ужи, н'окџи, 'очуви, џ'арсџи, џ'уџеџи, 'умници*; и *-е*: *в'арсџице, з'ркл'ен'е, м'усџаке, џ'арсџење*. Множинската наставка *-ови* преминува во *-ој* и се употребува, главно, за обична множина кај еднословните именки од машки род: *з'нојој, д'елој, з'еџој, к'рвој, к'укој, л'акџој, к'уџој*. Множинската наставка *-еви* кај општите именки во овој говор не е позната, така што именките коишто во стандардот образуваат множина со оваа наставка, во градскиот тетовски говор образуваат множина со наставката *-ој*: *бр'ојој, кр'ајој, кр'ал'ој, ср'ојој, ц'арој*. Мал број еднословни именки обична множина образуваат со наставката *-и*: *з'уби, к'оџи, м'ужи, џ'арсџи*.

Именките од машки род кои во еднинската форма завршуваат на наставката *-а* обична множина образуваат со наставката *-е*, исто како именките од женски род: *каз'аџице, к'омџице, кондур'аџице, с'удие*. Со наставката *-е* обична множина образуваат и именките од машки род што завршуваат на наставката *-аф* и некои именки на *-ник*: *'орае, џ'оуџае, р'укае; л'ешник'е, 'ушник'е*.

Личните имиња, прекарите и именките што означуваат сродство, множина образуваат со наставките: *-офици*, *-ефици*, така што не се разликуваат од оние во другите западни говори: *Б'ошкофици*, *М'аркофици*, *Мац'урофици*, *Ник'олофици*, *П'еџрефици*, *Сџ'ерјофици*; *Баџл'акофици*, *Буџ'икофици*, *Камб'ерофици*, *Пиџм'анофици*, *Чаг'иефици*, *Чер'енкофици*, *Шалџ'анофици*, *Шџ'аклефици*; *g'егофици*, *џ'аџкофици*.

Турската плурална наставка *-lar* се сфаќала во македонскиот јазик како составен дел од заемката и се третираше како да е во еднина. На овој турски множински облик се додаваат понатаму македонски наставки за множина и се изведуваат други зборови. Така има натрупување на множински наставки: *-лар*, од турскиот *-lar*, и *-и*, од македонскиот плурал (Јашар-Настева 2001: 215). На пример: *к'алфалари*.

Именките од женски род што завршуваат на самогласката *-а* во еднина, обична множина образуваат со наставката *-е*: *б'узе*, *в'арсничке*, *џ'одине*, *џ'рознице*, *д'ејк'е*, *ж'ене*, *к'оже*, *л'уџушк'е*, *м'ишке*, *св'аке*, *сл'абице*, *џ'р'еџк'е*, *'усџе*. Оваа наставка кај именките од женски род се среќава во Скопска Црногорија и во кумановскиот говор (Видоески 1962: 141) и во дел од селата во Кривопаланечко (Стоевска-Денчова 2004: 81). Именките *н'оџа*, *р'ука* множина образуваат, исто така, со *-е*: *н'оџ'е*, *р'ук'е*. Денеска имаме извесни остатоци од некогашните двоински форми, но тие се преосмислени во нашиот современ јазик и претставуваат во него множински форми, сп. *нозе*, *раце* (Конески, Б. 1967: 132). Во кичевскиот говор, познати се формите *н'осе* (но, и *н'осу*), *р'аце* (Лаброска 2008: 47), кои се добиени од старата двоина, всушност како и во стандардниот јазик, за што сведочи редувањето на */к/*, */џ/* во */ц/*, */с/*. Во тетовскиот говор нема редување кај овие именки како и во скопскиот и во другите северни говори, зашто е зачувана множинската, а не двоинската основа. Но, кај некои именки од женски род се употребува и наставката *-и*: *м'акеи*, *в'есџи*, *св'ари*.

Именките од среден род обичната множина ја прават со *-а* ако во единската форма завршуваат на *-о*: *вл'акна*, *к'олена*, *оџл'едџла*; и со *-иња* ако во единската форма завршуваат на *-е*: *д'ејчиња*, *к'оџчиња*, *м'омчиња*; но, и: *р'амења*. И деминутивните форми кои се образуваат со наставката *-енице* образуваат множина

со наставката *-иња*: *мач'енициња, ѿил'енициња, ѿрас'енициња*. Од именките *'око* и *'уше* како множински форми се јавуваат старите двоински форми *'очи* и *'уши*.

Формите за збирна множина на именките од машки род ги имаат наставките *-ја/-је* (за разлика од другите западни говори, во градскиот тетовски говор наставката *-је* поретко се употребува), *-ње/-ња*, а понекогаш и *-ишиѿа*: *кл'асја, л'исја; ѳр'амада к'амења, ѿ'рње; ѿ'уѿишиѿа, р'идишиѿа, с'ѿнишиѿа*. Именките од женски род не образуваат збирна множина, поради тоа што обичната множина завршува на *-е*. Именките од среден род кои завршуваат на наставката *-о* образуваат збирна множина со наставката *-ја*: *д'рвја, кр'ил'ја*. Збирната множина се чува и се употребува во целото западно наречје.

Избројана множина имаат еднословните и повеќесловните именки од машки род што завршуваат на консонант. Тие, како и во стандардниот јазик, ја добиваат наставката *-а* и пред нив стои број или прилог за количество. На пример: *дв'а-лакѿа, ѿр'и-дѿна, ѿеѿ-м'есеца, к'ол'ку д'енара, н'екол'ку 'оѳ'ина, ѿол'ку-реда*. Само прилозите *мал(к)у* и *млоѳу* одат редовно со обичната множина: *мал(к)'у-дѿној, млоѳу м'есеци*.

Именки кои се јавуваат само во еднина (*singularia tantum*) се именки што означуваат некаква материја, апстрактни поими, именки кои со еднинската форма означуваат збирно единство, како и сопствените именки. На пример: *в'ода, зл'аѿо, 'олоо, ср'ебро; м'адос, р'адос; н'ароѿ, сѿ'ока; Јован, Шѿаѿка* итн. Со преносно значење може да ги регистрираме во множина именките *в'оде, н'ароди, сѿ'оке*: *млоѳу в'оде над'ојдоа, сѿ'оке навасѿиѿани, ѿ'ојке н'ароди ке-одлуч'уаа*.

Како и во другите западни говори, бројот на именките што се употребуваат само во множинска форма (*pluralia tantum*) е ограничен: *ѳ'аке, с'ивре, кл'ешиѿе, н'ожичк'е, на'очаре, ѿаниѿ'улуме, ѿр'иѿе*.

Категорија определеност

Категоријата определеност во градскиот тетовски говор се изразува со членските морфеме: *-оѿ, -ѿа, -ѿо, -ѿе; оф, -ва, -во, -ве; -он, -на, -но, -не*. Овој модел на тројниот член е карактеристичен и за следниве говори: скопско-велешките, прилепско-битолските, охридско-преспанските, дебарските и

полошките говори (без вратничкиот) (Видоески 1999б: 189). Од изложениот материјал за анализа ги издвојуваме следниве определени зборови: *в'одайѝа*, *ж'иѝоѝо*, *к'ожайѝа*, *к'орабойѝ*, *л'удийѝе*, *м'ук'еѝе*, *н'оѝаѝа*, *оѝ'аѝнциѝе*, *с'анкиѝе*, *с'елайѝа*, *ѝрк'алойѝо*, *ф'аѝсѝанойѝ*; *д'еѝево*, *евр'ойскиве*, *з'анайѝоф*, *з'емјениве*, *'ибрициве*, *инд'усѝријава*, *месеч'инава*, *наѝлаѝци'еве*, *наѝ'аѝрсѝокоф*, *ѝл'екиве*, *к'усѝекоф*, *шаѝв'ареве*; *баѝрд'енице*, *ѝл'авине*, *ѝ'уѝене*, *д'уѝкана*, *с'игон*, *ј'амана*, *ј'ужено*, *ѝр'айон*, *фиѝ'илине*, *ч'уекон*.

Категорија падеж

Остатоци од падеж може да се сретнат кај именките што означуваат живо суштество – личните и роднинските именки. Падежните форми се сведуваат на некогашната генитивно-акузативна форма, која има функција на општа форма, и на вокативната.

Општата форма на сите лични и роднински имиња од машки род што завршуваат на согласка се образува со наставката *-а*: *Аѝ'осѝола*, *бр'аѝа*, *Бориза*, *Душана*, *Зорана*. Именките или личните имиња од машки род што завршуваат на самогласката *-о* или на *-е* ја прошириле основата со *-еѝ*, *-оѝ*: *Димоѝа*, *Душкоѝа*, *Лазоѝа*, *Маркоѝа*, *Миѝреѝа*, *Пеѝкоѝа*, *Пеѝреѝа*, *ср'икоѝа*, *Сѝефоѝа*, *ѝ'аѝкоѝа*, *Шаѝшоѝа*. На пример: *Го-ѝр'аѝиѝу* за-ср'ојник ***П'аноѝа*** од *Пашаѝ'еѝреф* с'окак *каѝ-ѝ'аѝко-ѝ* 'Ано *Ј'акофчеф*; *С'имо* не-ѝ'убеѝ *вр'еме* и-ј'оѝе *ѝо-исѝрака* ***П'аноѝа*** ср'ојникоѝ *каѝ-'Аноѝа* за-да-ѝа-ѝ'оѝражи *Т'рѝана*.

Падежната форма датив кај личните имиња и кај роднинските имиња се има загубено. Изразувањето на дативните односи во градскиот тетовски говор кај овие имиња не се изразува со специјална наставка туку со предлогот *на* + *оѝѝѝаѝа* форма. На пример: *Му-р'екоф* ***на-бр'аѝа-ѝѝ***; *Му-р'екоф* ***на-Сѝ'ојана***; *Му-р'екоф* ***на-Маркоѝа***; *Му-р'екоф* ***на-Пеѝреѝа***; ... *да-ѝа-ѝ'оѝражи* *Т'рѝана* за-да-му-б'иде *ж'ена* ***на-С'имоѝа***; *не-му-ѝ'а-давам* *Т'рѝана* ***на-С'имоѝа***; ... *му-се-нал'уѝила* ***на-'Аноѝа***; *П'ано* ср'ојникоѝ *не-му-д'онесе* 'убаф 'абер ***на-С'имоѝа***; *П'ано* ср'ојникоѝ *му-ѝ'ишаѝ* ѝ'исмо ***на-С'имоѝа*** *у-Ам'ерика* и-ѝо-'извесѝиѝу за-см'аѝѝа *на-М'ѝана*. За разлика од градскиот тетовски говор, во гостиварскиот говор синтетичките дативни форми се чуваат, но паралелно со нив постои и аналитичко изразување на

датовот со предлогот *на* + *о̄ӣӣӣа̄ӣа̄* (акузативна) форма кај сите именски групи (Поповски 1970: 58). Флексивни дативни форми кај личните и роднинските имиња од машки род се сретнуваат на целата западна и северозападна територија од Скопска Црна Гора до Грамос (Видоески 1999б: 175).

Падежна форма може да се сретне само кај името, не и кај презимето што има придавска форма. Општата форма и дативната форма од презимињата на *-ски* и *-ов* гласи исто како и номинативната, т.е. не се менува: *Го-в'угоф Симо̄ӣа Симоск'и*; *Го-в'угоф Марко̄ӣа Маркоф*; *Му-р'екоф на-Пе̄ӣре̄ӣа Маркоск'и*. *Му-р'екоф на-Сӣ'ојана Маркоф*.

Општа падежна форма во градскиот тетовски говор се забележува и кај некои општи именки од машки род: *б'о̄за*, *џ'ос̄ӣода*, *ч'уека*.

Вокативната форма кај именките од машки род се образува со наставката *-е*, а помалку со наставката *-у* (кај именките коишто завршуваат на *-ј*, *-к*, *-њ*, *-с*, *-ч*). На пример: кај еднословните именки: *бр'а̄ӣе*, *з'е̄ӣе*, *св'а̄ӣе*, *с'ине*, *ц'аре*; но, и: *к'о̄њу*, *ӣ'рчу*, *сф'а̄ӣу*, *ч'уеку* (но, и *ч'уече*); кај двословните и повеќесловните именки: *џ'ос̄ӣоде* (и *џ'ос̄ӣоди*), *џ'ос̄ӣодине*, *д'евере*, *м'ајс̄ӣоре*; кај личните имиња кои завршуваат на согласка: *Г'оране*, *Сӣ'ојане*.

Акузативната форма кај именките од женски род се совпаднала со номинативната и нема посебни наставки. На пример: *Га-в'угоф ж'ена̄ӣа*; *Не-џ'а-дава Т'р̄ӣана за-С'имо̄ӣа и-б'ӣӣи*.

Дативната падежна форма кај именките од женски род е загубена. Само кај постарите понекогаш може да се слушне употребата: *Марии*, *Пе̄ӣри*, *Сӣ'анки*. Наставката *-и* за образување на дативна форма е распространета во гостиварскиот, кичевскиот, поречкиот и во скопскиот говор, како и во тетовските села на север до Ратае и Теарце (Видоески 1999б: 176). Дативот кај именките од женски род во градскиот тетовски говор се образува со предлогот *на* + *о̄ӣӣӣа̄ӣа̄* форма. На пример: *На-н'е̄за ӣ-раск'ажуеф*; *На-ж'ена̄ӣа ӣ-д'адоф в'ода*; *да-ӣ-к'ажеш на-Гор'ушица*.

Вокативот кај повеќе именки од женски род завршува со наставката *-о*. На пример: *д'ејко*, *дом'акинко*, *ж'ено*, *зм'ио*, *к'озо*, *м'ајко*, *М'аријо*, *Сӣ'асијо*, *ӣ'е̄ӣко*,

к'ерко; како и кај двосложните именки на *-ца*: *К'оцо*, *М'ицо*, *П'ацо*. Двосложните сопствени именки кои завршуваат на *-ка* вокатив образуваат со наставката *-е*. На пример: *Д'ушке*, *Зл'аџке*, *М'илке*, *Сл'афке*, *Сџ'ефке*. Трисложните и повеќесложните именки кои завршуваат на *-ца* вокатив образуваат, исто така, со наставката *-е*. На пример: *би'олице*, *јер'ебице*, *Г'орице*, *Д'ушице*, *К'аџице*, *М'арице*.

Акузативната, дативната и вокативната форма кај именките од среден род во градскиот тетовски говор е загубена, односно се совпаднала со номинативната и нема посебни наставки.

Зборообразување на именките

Од зборообразувачката анализа евидентни се образувањата со суфиксите: *-уља*, *-оџи(ј)а*, *-ло*, *-ка/-инка*, *-ара*. Лексемата *џр'абуља* е изведена од глаголот *џребе*. Почести се образувањата со наставката *-оџи(ј)а*: *џаг'оџи(ј)а* изведено од глаголот *се-џаги*, *лџн'оџи(ј)а* изведено од глаголот *'олесни*. Кај именките од среден род покарактеристичен е суфиксот *-ло*, исто така, за образување на именки што значат орудие за ткаење: *брџило* од *брџи*, *м'оџајло*, *м'оџало*, *моџ'овило* од глаголот *моџа*; *вр'аџило* од глаголот *врџи*. Кај именките од женски род карактеристичен суфикс за образување на именки е суфиксот *-ка/-инка*: *буд'алинка* изведена од глаголот *се-будаги*, *соџ'ирачка* изведена од глаголот *соџира*, *сн'оаљка* од глаголот *снове*. Мора да се нагласи дека станува збор за говор кој се наоѓа на пограничјето со српската дијалектна територија и дека е јасно оти на граничните територии има вкрстување на јазичните особености, посебно кога станува збор за дијалекти кои им припаѓаат на јазиците од исто јазично семејство, како што е случај со македонскиот и со српскиот јазик, па оттука следи и позајмувањето на суфиксот *-ара* од српскиот јазик: *вљачара* изведено од глаголот *вљачи*.

Во поглед на зборообразувањето ќе истакнеме дека деминутивно-хипокористичната лексика се образува со суфикси карактеристични за поголемиот дел од македонската јазична територија. Именките од машки род образуваат деминутиви со наставките *-че* и *-е*. На пример: *језиче*, *к'аџиче*, *к'ожуфче*, *л'еџче*, *м'уже*, *н'оже*, *н'окџе*, *н'осе*, *'обрашче*, *џ'ојашче*, *џ'уџче*, *ф'ешче*, *ч'уче*. Именките од женски род образуваат деминутиви со наставката *-иче*. На пример: *бр'аџиче*,

вр'аӣиче, з̄л'авиче, ж'ениче, к'оскиче, 'одајче, р'укиче, шам'ииче. А, пак, именките од среден род образуваат деминутиви со наставките *-че, -це* и *-енце*. На пример: *бр'ашенце, м'аксамче, м'ефце, 'окце, 'ушенце*.

Аугментативната лексика се образува со суфиксот *-ишӣе*, како и во другите западни говори, а со суфиксите *-ко/-ка* (за ж. р.), *-ло/-ла* (за ж. р.) се образуваат пејоративите. На пример: *-ишӣе: б'абиишӣе, з̄ла'авишӣе, ж'енишӣе, м'ужишӣе, р'укишӣе*; личните имиња: *М'аришӣе, С̄ӣојан'ишӣе*; *-ко/-ка: вл'ечко – вл'ечка, ӣл'ачко – ӣл'ачка, ӣ'ар̄ӣалко – ӣ'ар̄ӣалка*; *-ло/-ла: s'енсало, ӣ'ушла*. Но, и: *з̄л'ауч, з'убле, л'а̄жзо, л'ӣгуш, м'ешле*.

Придавки

Придавките во градскиот тетовски говор разликуваат четири граматички категории: род, број, определеност и степен.

Категорија род. Секоја придавка се јавува во сите три рода, со исклучок на придавките од туѓо потекло, впрочем, како и во стандардниот јазик. Придавките од машки род завршуваат на согласка или на самогласката *-и*, од женски род на самогласката *-а*, а од среден род завршуваат на самогласката *-о*. На пр.: *б'еӯ, б'ела, б'ело; з̄'орчлиф, з̄'орчлиа, з̄'орчлио; з̄'ус, з̄'усӣа, з̄'усӣо; ж'оӯи, ж'оӯӣа, ж'оӯӣо; 'овчи, 'овча, 'овчо; с'еӯски, с'еӯска, с'еӯско; с̄ӣ'амбоӯски, с̄ӣ'амбоӯска, с̄ӣ'амбоӯско; ӣ'ежок, ӣ'ешка, ӣ'ешко; ч'учки, ч'учка, ч'учко; ш'ӣрок, ш'ӣрока, ш'ӣроко*.

Во градскиот тетовски говор во употреба се и придавки коишто се употребуваат за сите три рода, а се од туѓо потекло. На пример: *'ербай* 'способен', *к'аравела* 'горделив, достоен', *'оварда* 'широкодушен, дарежлив, услужлив, љубезен', *ф'акман* 'снаодлив', *ф'рча* 'брз, спретен'.

Категорија број. Множинската форма на придавките во сите три рода завршува на самогласката *-и*. На пример: *б'ели, з̄'орчли*: (*и*: се добива со вдолжување на /и/ кога согласката /в/ се губи во интервокална позиција), *з̄'усӣи, ж'оӯӣи, 'овчи, с'еӯски, с̄ӣ'амбоӯски, ӣ'ешки, ч'учки, ш'ӣроки*. Придавките кои завршуваат на

наставките *-лија*, *-џија*, кои се од турско потекло и кои не разликуваат род, множината ја образуваат и со наставката *-и*, но и со наставката *-е*: *каба'еџије*, *фалб'аџије*; *касм'еџије*. Овие придавки стојат на граница помеѓу именките и придавките и нивната припадност кон една или кон друга категорија зборови ја определуваме во зависност од функцијата што ја вршат во реченицата (Јаброска и др. 2012: 51).

Придавката *з'асџарче* се употребува само за машки род еднина, а придавката *џ'оџрајко/џици* се употребува само за машки род еднина и множина. Придавките *л'ајџрда/л'ајџрге*, *џ'реси-'оџашка/џ'реси-'оџашк'е* се употребуваат само за женски род еднина и множина. Придавката од туѓо потекло *з'енџ'ин/и* се употребува само за машки род еднина и множина, а придавката *ал'аџача/и*, исто така, од туѓо потекло се употребува само за женски род еднина и множина.

Категорија определеност. Придавките ги добиваат истите членски морфемии како во стандардниот македонски јазик: за м. р.: *-оџи*, *-оџ*, *-он*; за ж. р.: *-џа*, *-ва*, *-на*; за ср. р.: *-џо*, *-во*, *-но*; за мн.: *-џе*, *-ве*, *-не*. На пример: *г'обриоџи*, *г'обриоџ*, *г'обрион*; *г'обраџа*, *г'обрава*, *г'обрана*; *г'оброџо*, *г'оброво*, *г'оброно*; *г'обриџе*, *г'обриџе*, *г'обриџе*.

Категорија степен. Степенување се образува со додавање на претставките *џо-* и *наџ-* на основната форма на описната придавка. На пример: *џоб'аџушасџо*, *џ'оџодем*, *џ'оџов*, *џ'оџмлад*, *џ'оџомдерно*, *џ'оџиџурно*, *џ'осџари*, *џ'оџуџи*, *џ'уба*; *наџарна*, *наџџиџиџо*, *наџубо*.

Во овој говор може да се степенуваат и други видови зборови: именки (*џ'оџуџак*, *џ'оџмаџсџор*), глаголи (*џо-га-се-насмеџи*, *џ'о-нема*) и прилози (*наџнаџре*, *џ'онаџаџи*, *џ'онаџре*), како и некои турски зборови (*наџсеџџе*, *џ'оербаџи*).

Најпродуктивни суфикси за образување описни (качествени) придавки од придавски, именски и глаголски основи се: *-аџ*: *б'елуџлаџ*, *џ'арбаџ*, *к'ашлиџаџ*, *к'р'асџаџ*, *к'укул'аџ*, *џ'арв'ениџаџ*, *џ'арниџаџ*; *-лиџ*: *џ'орџлиџ*, *г'оџлиџ*, *зб'орлиџ*, *м'арџлиџ*; и *-ен*: *џ'аџен*, *џ'н'аџен*, *џ'р'оџен*, *ж'елеџен*, *зл'аџен*, *џ'аџен*, *ср'еџен*.

Описната придавка *м'ал*, *-а*, *-о*, *-и* се употребува и во проширена форма *м'алаџ*, *м'али*; *м'ало*; *м'али*. Со исто значење се употребува и во формата

м'иц(к)аф, м'иц(к)а:, м'иц(к)о:, м'иц(к)и: Стаматоски (1957: 100) укажува дека со сосем исто значење е формата *м'ицаф, м'ицаа, м'ицоо, м'ицаи* и дека од оваа форма се образувал дури и прилогот *м'ичица*, но ние во нашиот материјал не забележавме употреба на овој прилог кај ниту еден од информаторите. Најверојатно, оваа форма на прилогот се изгубила од речникот на тетовци.

При образувањето на придавки, во значителна мера е застапен турскиот суфикс *-лија, -лио* за придавките од среден род, односно *-ли:* за множинската форма. На пример: *'аклија* 'паметен', *брб'орлија* 'зборлест', *есн'афлија* 'чесен', *за'ифлија* 'болен', *јак'ајлија* 'со јака', *еф'и'инија* 'ефтино', *касм'еи'лија* 'срекен', *мариф'еи'лија* 'способен', *оф'и'ик'ајлија* 'туберкулозен', *ја'ри'орлија* 'врие во себе да стане да сработи нешто или да каже нешто', *макс'ирлија* 'мачен, несрекен'; *абр'аи'лио* 'бенкав', *сур'аи'лио* 'со убаво лице', *куш'ајлио* 'аголно'; *касм'еи'ли:* 'срекни', *куш'ајли:* 'со кошиња'. Овој суфикс се јавува и во словенските зборови во придавки изведени од именки: *зим'урлија, к'афејлија, с'анлија* 'сонлив', *ја'р'ајлија; д'о'жлио, м'а'злио, ц'а'рвлио; ја'р'ајли:, ц'а'рвли:*, и во придавки изведени од глаголи: *срам'ежлија; врн'ежлио, ја'ромн'ајлио.*

Во употреба го сретнавме и суфиксот *-лок*. На пример: *бо'а'и'шлок, в'р'и'шлок.*

Наставката *-ји* е заменета со наставката *-ин*. На пример: *жа'бин, р'ибин* (Стаматоски 1957: 100).

Бројната придавка од *два* може да гласи *др'ук, др'у'з'и* (покрај *фи'ор, фи'ори*); од *три* само *и'р'ек, и'р'еи'и*; кај бројните придавки од *и'еи, д'евеи, д'есеи* се слушаат две *и* како во стандардниот јазик: *и'еи'и, д'евеи'и, д'есеи'и*; кај бројните придавки од *единаесеи*, па нагоре се слуша едно *и*: *един'аеси, дван'аеси* итн. (Стаматоски 1957: 100).

Присвојните заменски придавки во градскиот тетовски говор се: *м'ој, м'оа, м'ое, м'ој; и'в'ој, и'в'оа, и'в'ое, и'в'ој; св'ој, св'оа, св'ое, св'ој; н'е'зоф, н'е'зоа, н'е'зоо, н'е'зој; н'е'јзин, н'е'јзина, н'е'јзино, н'е'јзини; н'аш, н'аша, н'аше, н'аши; в'аш, в'аша, в'аше, в'аши; н'ивни, н'ивна, н'ивно, н'ивни*. Потоа *'ове'зоф, ов'е'зоа, ов'е'зоо, 'ове'зој;*

'онеџоф, он'еџоа, он'еџоо, 'онеџој. Членувањето на овие заменски придавки е исто како во стандардниот јазик.

Заменски придавки што покажуваат квалитетност и количественост се: *ӣ'акоф, ӣ'акваа, ӣ'аквоо, ӣ'аквај; в'акоф, в'акваа, в'аквоо, в'аквај; 'онакоф, он'акваа, он'аквоо, 'онаквај; 'инакоф, 'инаква, 'инакво, 'инакви; н'еакоф, н'еаква, н'еакво, н'еакви; н'икакоф, н'икаква, н'икакво, н'икакви; св'еакоф, св'еаква, св'еакво, св'еакви*. Потоа: *к'ол'каф, к'ол'каа, к'ол'коо, к'ол'кај; 'ол'каф, 'ол'каа, 'ол'коо, 'ол'кај; ӣ'ол'каф, ӣ'ол'каа, ӣ'ол'коо, ӣ'ол'кај*; како и нивните деминутивни форми: *к'оц(к)аф, к'оц(к)аа, к'оц(к)оо, к'оц(к)ај; 'оц(к)аф, 'оц(к)аа, 'оц(к)оо, 'оц(к)ај; ӣ'оц(к)аф, ӣ'оц(к)аа, ӣ'оц(к)оо, ӣ'оц(к)ај; к'акоф, к'акваа, к'аквоо, к'аквај; к'ол'каф, к'ол'каа, к'ол'коо, к'ол'кај; св'е, св'ише*. Стаматоски (1957: 101) објаснува дека заменските придавки *к'ол'каф, 'ол'каф, ӣ'ол'каф* содржат поголем степен на количественост одошто придавките *к'оц(к)аф, 'оц(к)аф, ӣ'оц(к)аф*, на пример: *'ол'каф = олку џолем, а 'оц(к)аф = олку мал*.

Во нашиот материјал не ги сретнавме останките од некогашната промена на придавките: *'едноџо* и *'едному*. Но, ги сретнавме *гр'уџоџо* и *гр'уџому*, на пример: *гр'уџоџо с'акам, гр'уџому к'ажи-му*.

Во градскиот тетовски говор се среќаваат именски групи од придавка и именка кои образуваат акцентски целисти на кои акцентот паѓа на придавката на првиот слог од крајот на зборот. На пример: *а̄рж'ан-леј, вр'ук-леј, јавор'оф-лисѣ, јасен'оф-лисѣ, офс'ен-леј, ӣарѣалајӣе-черџе, ченк'ар'ен-леј*; скратен изговор на акцентираниот слог: *волајрск'а̄-кола, џрадск'а̄-меѣла, крив'а̄-шија, сѣар'а̄-жена*. Доколку последната буква на придавката е самогласка, таа може да се скрати при изговорот или, пак, да се вложи кога се губи согласката /в/ во интервокална позиција: *џрашо'а̄-шума, јавор'о:-грво, јасен'о:-грво*.

Заменки

Лични заменки

Личните заменки во градскиот тетовски говор како и во стандардниот јазик ги имаат истите граматички категории: лице, род, број и падеж.

Лични заменки во градскиот тетовски говор се: за прво лице – *ја* (едн.) и *мие* (мн.), за второ лице – *ѝи* (едн.) и *вие* (мн.), за трето – лице *он*, *она* (едн.) и *они* (мн.), покрај *ѝој*, *ѝаја*, *ѝоа* (едн.) и *ѝија* (мн.).

Форми за акузативен и за дативен предмет (долги и кратки) се: за прво лице – *мене ме*, *мене ми* (едн.) и *нас нѐ*, *нас ни* (мн.), за второ лице – *ѝебе ѝе*, *ѝебе ѝи* (едн.) и *вас ве*, *вас ви* (мн.), за трето лице – *неџо џо*, *нему му* (за м. р. и ср. р. едн.), *неџа џа*, *н'ејзе ѝ* (за ж. р. едн.) и *ниф џ'и*, *ним им* (*ем*) (мн.). Се употребува и лично-повратната заменка со формите: *себе се*, *себе си*, односно *себеси се*, *себеси си*.

Генитивно-акузативната форма *она џа*, *неџа џа* Стаматоски (1957: 103) истакнува дека е добиена по аналогија со генитивно-акузативната форма *он џо*, *неџо џо*. Личните заменки за прво и второ лице множина ја загубиле дативната форма *нам*, *вам*, така што дативот се искажува со генитивно-акузативната форма *нас*, *вас*. Необично е и аналитичкото искажување со *ѝредлоџ* + *оѝиѝѝаѝиа* форма. На пример: *На-н'ас ни-ѝоб'араа*. *На-в'ас ви-р'екоа*.

Во овој говор присутно е удвојувањето на акузативот и на дативот. На пример: *Го-в'иде н'еџо*, *Нему му-р'екоф*. Кратките дативни форми, како во стандардниот јазик, ги придружуваат роднинските именки за да се означи посвојноста. Тогаш именките не се членуваат (Стаматоски 1957: 104). На пример: *ѝ'аѝко-му*, *м'уш-ми*, *бр'аѝ-ѝи*.

Лично-предметни заменки

Прашалната заменка *к'ој*, *к'оа*, *к'ое*, *к'ој* има зачувано некои синтетични форми (само машки род еднина, и тоа кога се означува лице): *к'оџо*, *к'ому* (Стаматоски 1957: 104). Од неа се изведени следниве заменки: – со кои се искажува неопределеност: *н'екој*, *н'екоа*, *н'екое*, *н'екој*, *н'екој-си*, *н'екоа-си*, *н'екое-си*, *н'екој-си*, *н'екоџо* (акузатив), *н'екому* (датив); – кои се употребуваат за негирање: *н'икој*,

н'икоа, н'икое, н'икој, н'икоџо (акузатив), *н'икому* (датив); – со обопштувачка функција: *св'екој, св'екоа, св'екое, св'екој; св'ајк'и (св'ајк), св'ајка, св'ајко*, дури и *св'ајкој*, како и синтетичните форми: *св'екоџо* (акузатив), *св'екому* (поретко и *св'ајкому*) (датив).

Прашална замена со присвојно значење е: *ч'иф, ч'ива, ч'иво, ч'иви*. Од неа се изведени формите за неопределеност: *н'ечиф, н'ечива, н'ечиво, н'ечиви*. Нејзини одречни форми се: *н'ичиф, н'ичива, н'ичиво, н'ичиви*. А пак, форми со обопштувачка функција се: *св'ечиф, св'ечива, св'ечиво, св'ечи*.

Од лично-предметната замена *шиџо* се јавуваат изведенките: *н'ешиџо* (неопределеност), *н'ишиџо* (негација), *св'ешиџо* (обопштеност).

Се јавуваат и сложенките со *кој* и *шиџо*: *к'ојшиџо, к'оашиџо, к'оешиџо, к'ојшиџо*. Потоа, за лица: *к'ој-га-е, кој-б'ило, к'ој га-б'ило, к'ој-џодер*; за предмети: *шиџо-га-е, шиџо-б'ило, шиџо га-б'ило, шиџо-џодер*.

Показни заменки

Показни заменки во градскиот тетовски говор се: *'овја, 'оваја, 'ова, 'овја; 'онја, 'онаја, 'она, 'онја; ѿ'ој, ѿ'аја, ѿ'оа, ѿ'ија*. Показните заменки од овој говор покажуваат сличности со тие во поречкиот говор и со тие во крајнозападните скопско-црногорски села (Кучково). Преку градскиот тетовски говор формата *ѿија* навлегува од другите североисточни говори, зафаќајќи ги и соседните села од Горно Порече (Поповски 1970: 72).

Во градскиот тетовски говор е зачувана општата падежна форма *'овеџа, 'онеџа*, како и во другите западни говори. На пример: *Ог-'овеџа к'уѿифмо ѿри-вр'еке џр'аф, Го-слушамо 'онеџа*. Поретко се слушаат синтетичните форми за дативен предмет *'овему, 'онему*. Во употреба е аналитичкиот начин за искажување на дативните односи со предлогот *на* + *оѿшиѿаѿа* форма. На пример: *На-'овеџа му-г'агов* (место: *'Овему му-г'агов*), *На-'онеџа му-р'екоф* (место: *'Онему му-р'екоф*). Формите од показните заменки *ѿ'ој, ѿ'аја, ѿ'оа, ѿ'ија* се совпаѓаат со личните заменки за 3 лице и во деklinацијата нема никакви измени.

Специфика во тетовскиот говор е дека кај заменските форми се појавуваат партикули за редупликација на покажувачката функција на показните заменки (на

пример: 'онја-не). На пример: На-ч'ардак смо-сп'иеле на-едни-п'ернице наб'иени со-сл'ама т'оа 'ова-ве т'илоф ќе-те-ск'апе б'олејки; И-со-современа в'ојска н'егде кај-Катл'ано: Поле ги-п'оразилу 'овја-ве кач'ациве Д'ервиш Ц'ара. Показните заменки заедно со партикулите се употребуваат и во гостиварскиот говор за да ја подзасилат определеноста: 'овја-ве ('онја-не) ме-'угри (Поповски 1970: 73).

Заменски придавки

Формите на лично-присвојните заменски придавки во градскиот тетовски говор се: *м'ој, м'оа, м'ое, м'ој; н'аш, н'аша, н'аше, н'аши; ѿв'ој, ѿв'оа, ѿв'ое, ѿв'ој; в'аш, в'аша, в'аше, в'аши; н'еџоф, н'еџоа, н'еџо:, н'еџој; н'ејзин, н'ејзина, н'ејзино, н'ејзини; н'ивни, н'ивна, н'ивно, н'ивни.*

Формите на повратно-присвојната заменска придавка се следниве: *св'ој, св'оа, св'ое, св'ој.*

Формите на качествените заменски придавки во градскиот тетовски говор се: – за прашања: *к'акоф, к'аква, к'акво, к'акви;* – неодредени: *н'екакоф, н'екаква, н'екакво, н'екакви;* – за негирање: *н'икакоф, н'икаква, н'икакво, н'икакви;* – со качествено општо значење: *св'екакоф, св'екаква, св'екакво, св'екакви;* – качествено-показни: *в'акоф, в'аква, в'акво, в'акви; ѿ'акоф, ѿ'аква, ѿ'акво, ѿ'акви; 'онакоф, 'онаква, 'онакво, 'онакви.*

Формите на количествените заменски придавки во градскиот тетовски говор се: – за прашања: *к'ол'каф, к'ол'ка:, к'ол'ко:, к'ол'кај;* – со неодредено значење: *н'екол'каф, нек'ол'ка:, нек'ол'ко:, н'екол'кај;* – со одречно значење: *н'икол'каф, ник'ол'ка:, ник'ол'ко:, н'икол'кај;* – со демонстративно значење: *ѿ'ол'каф, ѿ'ол'ка:, ѿ'ол'ко:, ѿ'ол'кај; 'ол'каф, 'ол'ка:, 'ол'ко:, 'ол'кај; 'онол'каф, он'ол'ка:, он'ол'ко:, 'онол'кај;.*

Формите за општата количествена заменска придавка во градскиот тетовски говор се: *ц'еј, ц'ела, ц'ело* за еднина, а за множина формата *св'иѿе.*

Броеви

Броевите од *еден* до *десет* во градскиот тетовски говор се изговараат исто како во стандардниот јазик. Бројот *еден* во составите се изговара *ен*, на пример: *'енїуїї*, *'енчїс*. Тој има форми за трите рода: *'еден*, *'една*, *'едно*, множинска форма: *'едни*, а може и да се членува исто како во стандардниот јазик. Покрај тоа што формата *еден* означува бројност, се употребува и во значење на неодредената замена *некој* и на придавката *'исїи*.

Формите на бројот *два* за машки род е *дв'а сїїола*, а за женски и за среден род е *дв'е кн'їге*, *дв'е їенкала*. Позната е и формата *'обайїа* за м. р. и *'обейїе* за ж. р. и ср. р., која се употребува само во членувана форма.

Кај броевите од *единаесет* па нагоре согласката *її* на крајот од зборот не се изговара. На пример: *един'аесе*, *дван'аесе*, *їїрин'аесе*, *чейїарн'аесе*, *дв'аесе и-ш'ес*, *седумдесе и-'осум*, *дв'едесе*. Стотките се изговараат: *сїї'о*, *дв'есїїа*, *їїр'исїїа*, *ч'ейїарсїї'оїїине*, *с'едумсїї'оїїине*; потоа илјадарките: *'ил'ага*, *две-'ил'аге*. Стаматоски (1957: 102) нагласува дека во градскиот тетовски говор се изговара *двесїїе*, а не *двесїїа*. Но, сепак, во нашиот материјал го забележавме бројот *двесїїа*.

Броевите *'ил'ага* и *м'ил'ион* претставуваат именки и имаат род, број и определеност. На пример: *'ил'аге*; *ил'агаїїа*, *ил'агава*, *ил'агана*; *ил'агеїїе*, *ил'агење*, *ил'агене*; *мил'оани*; *мил'оаноїї*, *мил'оанов*, *мил'оанон*; *мил'оаниїїе*, *мил'о'аниње*, *мил'о'анине*.

Членувањето на броевите од еден до десет не се разликува од стандардниот јазик. На пример: *їїейїїиоїї*, *дв'ейїїиоїї*, *дес'ейїїиоїї*. Од единаесет нагоре забележуваме испуштање на некои букви, вообичаено се губи последната согласка од основната форма на бројот и самогласката пред неа, за побрз изговор. На пример: *едина'есїїиоїї*, *двана'есїїиоїї*, *їїедесе и-'осумїїе*. Членувањето на стотките е следно: *сїї'оїїе*, *ч'ейїарсїї'оїїинеїїе*, *ш'есїї'оїїинеїїе*.

Броевите имаат посебна форма за лица. На пример: *дв'аїца* (за м. р.) и *две* (за ж. р. и за ср. р.), *їїр'оїца* (за м. р.) и *їїр'и* (за ж. р. и за ср. р.), *чейїв'орица* (за м. р.) и

ч'еџири (за ж. р. и за ср. р.); после бројот *џеџ* се додава наставката *-ина* на основната форма на бројот: *џ'еџина*, *ш'есџина*, *с'едмина*, *'осмина*, *дев'еџина*, *дес'еџина*. Овие броеви се членуваат со истите наставки што се употребуваат во стандардниот јазик: *дв'аџаџа*, *чеџвор'иџаџа*, *џеџ'инаџа*, *шесџ'инаџа*, *седм'инаџа*.

Приближното определување е како во стандардниот јазик со сложеници: *дв'аџири*, *џ'е-чес* и *џ'е-шес*, *џири-ч'еџири*, *џе-чесн'аесе* и *џе-шесн'аесе*, *с'едум-ос'умдесе*; како и со наставката *-ина*: *дванаес'еџина*, *џринаес'еџина*; *дес'еџина*, *дваес'еџина*, *џриес'еџина*, *деведес'еџина*; *сџ'оџина*.

Други бројни образувања се: *'еднаш* / *'енџуџ*, *дв'аџуџа*, *џр'иџуџа*, *'удве* (глаголска придавка *удве'оено*), *'уџири*, *надв'е-наџири*, *н'аџола*, *џ'олоџна*, *џол'уџешка*. Вакви форми има и во гостиварскиот говор, но *дв'а:џаџи*, *џр'иџаџи* (Поповски 1970: 73).

Прилози

Прилозите во градскиот тетовски говор се карактеризираат со свои специфики на зборообразувачко рамниште и на функционален план.

Како определби за време се јавуваат следниве прилози: *в'аџаџн*, *в'ечер*, *џодин'ава*, *д'оџна*, *'енџуџ*, *з'авчера*, *з'аџџре*, *к'асно*, *к'оџаџ*, *н'авечер*, *недел'ава*, *н'екн'а*, *н'икоаш*, *'одамна*, *од'а:мна*, *'одеднаш*, *'одма*, *ол'омлани*, *џ'амџивек*, *џоз'авчера*, *џоз'аџџре*, *џ'осле*, *с'еа*, *џ'оџаџ*, *џ'оџраа*, *'уџре*, *уџр'евечер*, *'уџрениџа*, *ч'ера*.

Покарактеристични прилози за место се следниве: *бл'изу*, *в'амо*, *д'алеку*, *д'оле*, *к'аџе* и *к'аџ*, *н'адвор*, *н'асреде*, *н'еџде*, *н'екаџе*, *н'икаџе*, *н'иџде*, *'овде(ка)*, *од'овде*, *од'онде*, *од'џ'озаџи*, *од'џ'амо*, *'озџора*, *'озџола*, *'онде(ка)*, *св'екаџе*, *ср'еде*, *џ'уе*, *'удоле*, *'унуџра*.

Во градскиот тетовски говор се забележуваат прилози како определби за време и за место кои завршуваат на партикулата *-ка*. На пример: *д'аџнаџка*, *з'имоска*,

јес'еноска, л'еѿоска, н'океска, ѿр'ееска, ѿрол'еѿоска, с'инојка, како и н'еѿдека, н'иѿдека, 'овдека, 'ондека, св'еѿдека, ѿ'уека.

Со реченица-две ќе се обидеме да ги споредиме прилозите кои се употребуваат во градскиот тетовски говор наспроти истите тие прилози кои се користат во тетовскиот селски говор:

– прилогот *коѿа* – во градскиот тетовски дијалект се изговара *к'оѿај* или *кој* (на пример: ч'ера *к'оѿај* 'идев низ-ч'аршија; н'екој *кој*-ке-д'ојде на-г'ости), за разлика од тетовскиот селски дијалект каде што се изговара *ка* (на пример: *ка*-сум-'ишол (уште една фонетска разлика е тоа што во глаголот *'ишол* забележуваме употреба на латералот *л*, а не *ѿ*);

– прилогот *кај* – во градскиот тетовски дијалект се изговара *к'ај* (на пример: ќе-п'оемо *к'ај*-Д'ушкота), а во селскиот тетовски дијалект *ке* или *кеј* (*ке*-м'ене пред-вр'ата, *кеј*-н'его 'отишол).

Прилози за начин кои почесто се среќаваат во градскиот тетовски говор се: *б'ошиѿум, в'ише, г'ур, 'исѿо, кр'ишум, кр'ишкум, наѿ'аѿечки, наѿ'аѿѿѿзум, на ј'аве, н'асвако, на-с'ила, на'оѿаку, н'ичкум, 'одвај, ѿоѿ'аѿечки, ѿом'ешечки, с'илом ѿр'илике, со-с'ила, ѿак'уѿере, ѿр'аечкум.* Во овој говор специфични се прилозите за начин: *в'ак'е, ѿ'ак'е*, кои според Стаматоски (1957: 106) се дојдени од дебарските говори.

Потоа и прилозите за количество: *гв'аѿуѿа, 'еднаш, 'егенѿуѿ, к'ол'ку, м'алу, мл'оѿу, 'ол'ку, ѿ'овише, ѿ'ојке, ѿ'ол'ку, ѿр'иѿуѿа.*

Прилози за причина и цел се: *з'аѿоа, з'аш, з'ашо, з'ашиѿо.*

Некои од прилозите во градскиот тетовски говор ја познаваат категоријата степен: *бл'изу, ѿ'облизу, н'ајблизу; б'рзо, ѿ'обрзо, н'ајбрзо; в'ише, ѿ'овише, н'ајвише; ѿ'оре, ѿ'оѿоре, н'ајѿоре; г'алеку, ѿод'алеку, најд'алеку; г'оле, ѿ'одоле, н'ајдоле; г'оцна, ѿ'одоцна, н'ајдоцна; м'алу, ѿ'омалу, н'ајмалу; н'аѿре, ѿ'онаѿре, н'ајнаѿре; ѿ'ојке, ѿ'оѿојке, н'ајѿојке; ѿ'осле, ѿ'оѿосле, н'ајѿосле; р'ано, ѿ'орано, н'ајрано.*

Прилозите по потекло може да настанат од придавки, именки, заменки или од броеви.

Прилошката група добиена од придавки со наставката -о во градскиот тетовски говор во некои ситуации преминува во -у. На пример: *бл'изу*, *бр̄з̄у* (но, и *бр̄зо*), *г'алеку*, *м'алу*, *мл'о̄гу*, но и *к'асно*, *р'е̄шко*.

Од прилошките образувања што потекнуваат од именки ги забележавме: *г'а̄њум*, *н'окум*, потоа *на̄г̄'а̄зечки*, *на̄з'а̄г̄'а̄зум*. Во овој говор се забележуваат и прилози кои завршуваат на партикулата -ица. На пример: *бр̄к'аница*, *ӣр̄ч'аница*.

Како прилози од заменско потекло се среќаваат следниве: *'оговде(ка)*, *'огонде(ка)*.

По потекло од броеви се следниве прилози: *в'еднаш*, *'еднаш*, *гв'осӣруко*, *ӣр'осӣруко*.

Прилози од турско потекло кои често се употребуваат во градскиот тетовски говор се: *за време*: *с'аба̄јле* 'наутро' (тур. *sabahleyin*), *с'еф̄ӣе* 'прво, отпрвин' (тур. *siftah*), *ӣ'ек-ӣук* 'ретко, одвреме-навреме' (тур. *tek-tuk*); *за мес̄ӣо*: *к'аршӣја* / *к'арши* / *карш'и-карши* 'отспротива' (тур. *karşı*); *за начин*: *'а̄ӣанс̄а̄с* 'ненадејно, неочекувано, одненадеж' (тур. *apansiz*), *'ачик* 'отворено, јасно' (тур. *açik*), *'ацел* 'брзо, итно, набрзина' (тур. *acele* < арап.), *аш'ӣка̄ре* 'јасно, отворено, очигледно' (тур. *aşikare*), *баг'ӣала* 'ефтино, бесплатно, цабе; залудно, попусто' (тур. *badihava, bedava*), *ба̄р̄а̄б'а̄р* 'напоредно, заедно' (тур. *barabar*), *б'ашка* 'одделно, посебно' (тур. *başka*), *џ'оа* 'божем, како да' (тур. *göya, güya*), *џ'ӯӣуре* 'без мера, без есап' (тур. *götüre*), *ј'анлаш* 'погрешно, неточно' (тур. *yanlış*), *к'ас̄ӣиле* 'нарочно, намерно' (тур. *kastile* < арап.), *п'а:ӣ* 'мирно, спокојно' (тур. *rahat* < арап.), *ӣ'ерсене* 'наопаку, чудно' (тур. *tersine*), *ӣ'о̄ӣӣан* 'вкупно, наедно, наеднаш' (тур. *toptan*), *'ӯџун* 'згодно, наредено, нагодено' (тур. *uygun*); *за количес̄ӣво*: *б'ае̄џи* 'прилично, доста' (тур. *buyağı*), *'ексик* 'помалку од мерата, недоволно, кусо' (тур. *eksik*), *'е̄ӣӣен* 'сосем, на полно' (тур. *hepten*), *'ич* 'ништо, никако, воопшто' (тур. *hiç*), *ӣ'а̄м'а̄н* 'точно по мера' (тур. *tamat* < арап.), *ф'азла* 'повеќе' (тур. *fazla* < арап.) (Јашар-Настева 2001: 116–121).

Глаголи

Грамматички категории кај глаголите се: вид, време, начин, лице, број и род.

Категорија вид

Видот како морфолошка категорија се изразува со префикси и со суфикси.

Свршените глаголи се добиваат од несвршените со наставката *-не* како што е и во стандардниот јазик. На пример: *в'икне, ѓр'изне, ѿ'агне, ск'окне, сѿ'иѓне, ѿ'рѓне*. Во градскиот тетовски говор свршените глаголи се добиваат од несвршените и со додавање на различни претставки (*до-*, *за-*, *из-*, *на-*, *о-*, *од-*, *ѿо-*, *ѿре-*, *ѿпро-*, *раз-*, *со-*, *уз-*). На пример: *д'оближи, з'амоѿа, з'ашие, 'изми, 'искине, 'искуѿа, н'аврне, н'асѿие, 'ол'уѿи, 'оѿкине, ѿ'окрие, ѿр'ескочи, ѿр'оѓлеа, ѿр'оѿоа, р'азмачка, с'осѿае, ѿѿуши, ѿѿеши*.

Образувања на свршени глаголи со два префикса се познати во градскиот тетовски говор: *се-изн'акашл'а, изн'асѿие, ѿор'асчисѿи, ѿр'исобра*.

Од дијалектен аспект посебен интерес претставува наставката *-у(ѿ)е* со која се образуваат несвршени од свршени глаголи во градскиот тетовски говор и во другите северни наши говори. На пример: *в'рѿеуе, дозв'ољеуе, доѿ'еруе, изѓ'оруе, оѿ'иднуе, к'ажуе, к'уѿуе, озр'авуе, осл'абуе, осѿ'ануе, ѿ'очнуе, ѿр'ашуе, ѿрод'ужуе, сѿ'ануе*; глаголите изведени од именка: *в'еруе, д'аруе, с'онуе, ѿ'аруе*; глаголите изведени со туѓата наставка *-са*: *бојад'исуе, канд'исуе, к'ин'исуе, курд'исуе, нав'асуе*.

Несвршени глаголи се образуваат од свршени со наставката *-а*. На пример: *вл'аѿа, 'излаѿа, з'аѿира, з'ема, 'облака, ѿр'оѿиња, с'облака, с'оѿира, сѿ'ава; вр'ака, вр'еѿа, н'аоѿа, ѿаѿа, ѿл'ака, р'аѿа, ф'ака*. Станува збор за наставката *-ја* која предизвикала промена на консонантот во допир со */j/* (Конески, Б. 1999: 388–389).

Во градскиот тетовски говор несвршените глаголи се образуваат од свршени со наставката *-ва*. Овие форми може да се слушнат и со изгубено интервокално */v/*, а и со појава на хијатско */j/* и се познати на една континуирана територија во полошките и во кичевско-поречките говори (Видоески 1999б: 231). На пример:

d'обиџа, n'авиџа, 'обуа, ѿ'овиџа, ѿ'ознаа, ѿ'окриџа, p'азвиџа. Потоа со наставката *-ава*: *џр'ешаа, м'ењаа, см'еќаа, ср'еќаа*; со наставката *-ева*: *џ'ошиџеа, к'ршиџеа, ѿр'ошиџеа*, во кои се губи интервокално *в*.

Глаголски групи

Во врска со класификацијата на глаголите во групи во градскиот тетовски говор се применува поделбата според вокалот на основата на 3 лице еднина во сегашно време, исто како во стандардниот јазик. Па, оттука глаголите се распределуваат во три групи: *а*-група, *е*-група и *и*-група. Во овој говор има незабележителни отстапувања коишто ќе ги наведеме. Во *е*-група се вбројуваат глаголите кои завршуваат на наставката *-ува*: *к'уџуе, ѿ'очнуе* и на наставката *-са*: *бојаг'исуе, нав'асуе*; како и глаголите *кое, ѿребе*; потоа глаголите коишто во стандардниот јазик влегуваат во *и*-група, *е*-раздел: *'оџлуве, 'озрае, 'ослеџе, 'осџаре, се-р'азболе* итн. Во *и*-група ги вбројуваме глаголите: *зб'ори, м'ириши*.

Категории начин и време

Категоријата време исто како и во стандардниот јазик во градскиот тетовски говор ја сочинуваат три прости глаголски форми (сегашно, минато определено свршено време, минато определено несвршено време) и шест сложени глаголски форми (минато неопределено свршено и несвршено време, предминато, идно, минато-идно, идно прекажано време). Сложените форми со *има, нема* во овој говор се ретки и необични и не се употребуваат како што се употребуваат во нашите јужни говори.

Сегашно време

Сегашното време (презент) во градскиот тетовски говор се образува со следниве наставки:

еднина	множина
1л. <i>-м</i>	1л. <i>-мо</i>
2л. <i>-ш</i>	2л. <i>-ӣе</i>
3л. <i>-∅</i>	3л. <i>-а</i>

Во градскиот тетовски говор се чуваат трите глаголски групи како и во стандардниот јазик. Поважни карактеристики на формите за сегашно време кои би ги издвоиле во овој говор се следниве:

– Во 1 лице еднина наставката *-м* се додава на основниот вокал на глаголската група на којашто припаѓа дадениот глагол, а не кон вокалот *-а* како што е во стандардниот јазик. Оваа наставка постои и во соседниот гостиварски говор, но се додава кон вокалот *-а*, а не кон вокалот на основата како во тетовскиот, за разлика од други западномакедонски говори (поречко-кичевските и дебарските говори) кои не ја познаваат наставката *-м*.

– Во 1 лице множина сегашно време се додава наставката *-мо* на основниот дел од глаголската форма кај глаголите.

– Во 3 лице множина сегашно време глаголската форма завршува на наставката *-а*, односно овие глаголи остануваат без финалното *-ӣ*.

Според тоа, сегашното време на глаголите од трите групи во градскиот тетовски говор изгледа вака:

<i>a</i> -група	
1. <i>ѝл'егам</i>	1. <i>ѝл'егамо</i>
2. <i>ѝл'егаш</i>	2. <i>ѝл'егаш̄е</i>
3. <i>ѝл'ега</i>	3. <i>ѝл'егаа</i>

e-група

1. <i>ʃ'агем</i>	1. <i>ʃ'агемо</i>
2. <i>ʃ'агеш</i>	2. <i>ʃ'агеш̄е</i>
3. <i>ʃ'аге</i>	3. <i>ʃ'ага</i>

и-група

1. <i>н'осим</i>	1. <i>н'осимо</i>
2. <i>н'осиш</i>	2. <i>н'осиш̄е</i>
3. <i>н'оси</i>	3. <i>н'оса</i>

Глаголските образувања на *-ува* во овој говор се предаваат со *-уе*: *к'уѝуем*, *к'уѝуеш*, *к'уѝуе*; *куѝуемо*, *куѝуеш̄е*, *куѝуаа*.

Глаголот *зн'ае/зн'ае* се менува: *зн'а̄м*, *зн'а̄еш*, *зн'а̄е*; *зн'а̄емо*, *зн'а̄еш̄е*, *зн'а̄а*; паралелно со: *зн'ам*, *зн'аеш*, *зн'а̄е*; *зн'аемо*, *зн'аеш̄е*, *зн'аа*.

Формите на помошниот глагол *сум* во сегашно време во градскиот тетовски говор се следниве:

1. <i>с'ум</i>	1. <i>с'м'о</i>
2. <i>с'и</i>	2. <i>с'е'е</i>
3. <i>(i)'е</i>	3. <i>с'а̄</i>

Во формата за второ лице множина *с'е'е*, */в/* е дојдено, секако, под влијание на личната заменка *вие* (Стаматоски 1957: 109).

Во овој говор се среќава и формата *б'игуе*: *со-р'ед б'игуе*, *со-л'ошо не-б'игуе* *ӣ'а̄ј̄-р'або̄ша*.

Минато определено несвршено време

Минато определено несвршено време (имперфект) се образува од несвршени глаголи и покажува несвршена работа во минатото. Во градскиот тетовски говор формите на минато определено несвршено време се образуваат со следниве наставки:

еднина	множина
1л. <i>-ф</i>	1л. <i>-фмо</i>
2л. <i>-ше</i>	2л. <i>-фше</i>
3л. <i>-ше</i>	3л. <i>-(j)a</i>

Основниот вокал на основата во сегашно време во сите облици на минато определено несвршено време добро се чува кај глаголите од *a* и од *e*-група. А пак, глаголите од *и*-група минато определено несвршено време образуваат со промена на основниот вокал, така што кај овие глаголи продрела наставката *-e*.

Карактеристики на формите за минато определено несвршено време во градскиот тетовски говор се следниве:

- Во 1 лице множина во наставката не се зачувани траги од некогашното *x*. За ова лице карактеристична е наставката *-фмо*.
- Во 3 лице множина не се развило хијатско *v*.
- 3 лице множина минато определено несвршено време кај глаголите од *a*-група во градскиот тетовски говор не се разликува од 3 лице множина сегашно време, дури ни по акцентот, глаголската форма завршува на наставката *-a*. Од контекстот на реченицата може да се разбере дали станува збор за сегашно време или за минато определено несвршено време.

Примери од формите на минато определено несвршено време на глаголите од сите три групи се следниве:

а-група

- | | |
|------------|---------------|
| 1. 'ӣраф | 1. 'ӣрафмо |
| 2. 'ӣраше | 2. 'ӣраф̄ӣе |
| 3. 'ӣраше | 3. 'ӣраа |

е-група

- | | |
|-----------|--------------|
| 1. к'ӯеф | 1. кӯефмо |
| 2. кӯеше | 2. кӯеф̄ӣе |
| 3. кӯеше | 3. кӯеа |

- | | |
|-----------|--------------|
| 1. ̄ӣеф | 1. ̄ӣефмо |
| 2. ̄ӣеше | 2. ̄ӣеф̄ӣе |
| 3. ̄ӣеше | 3. ̄ӣеа |

и-група

- | | |
|-------------|----------------|
| 1. м'ислеф | 1. м'ислефмо |
| 2. м'ислеше | 2. м'ислеф̄ӣе |
| 3. м'ислеше | 3. м'ислеа |

Формите на помошниот глагол *сум* во минато определено несвршено време во градскиот тетовски говор се следниве:

- | | |
|----------|-------------|
| 1. б'еф | 1. б'ефмо |
| 2. б'еше | 2. б'еф̄ӣе |
| 3. б'еше | 3. б'еа |

Се употребува и глаголот *сака*, како и неговата негирана форма: *с'акаф*, *с'акаше*, *с'акаше*, *с'акафмо*, *с'акаф̄ӣе*, *с'акаа*; *н'ејкеф*, *н'ејкеше*, *н'ејкеше*, *н'ејкефмо*, *н'ејкеф̄ӣе*, *н'ејкеа*.

Кај глаголите од *e*-група во трето лице множина забележуваме дека се употребуваат три самогласки еднородно без да се разделат со сонантот /j/ како што тоа е правило во стандардниот јазик. На пример: *забр'аеа, жн'ееа, ѿ'ееа, ѿ'оае, ѿоѿр'аеа, ѿр'аеа, с'ееа, се-см'ееа, сѿ'иеа, ѿк'аеа*. Ваков изговор имаат и глаголите во трето лице множина во минато неопределено несвршено време во гостиварскиот говор, но нешто пократок од вообичаеното траење е изговорот на последната (третата по ред) самогласка (Поповски 1970: 83–84). Во врска со изговорот на овие глаголи во градскиот тетовски говор, ќе додадеме уште дека денес кај некои говорители се забележува изговор на неслоговно /j/ меѓу втората и третата самогласка под влијание на стандардот, но тоа е индивидуално и многу ретко во употреба.

Минато определено свршено време

Минато определено свршено време (аорист) во градскиот тетовски говор, најчесто, се образува од свршени глаголи. Мешање на минато определено свршено време и минато определено несвршено време, во основата и во наставките, и образување на ова време со несвршени глаголи од типот: *бр'аф, гр'аф, кл'аф, м'иф, ѿ'иф, ѿл'акаф, с'укаф*, во градскиот тетовски говор не се познати.

Формите на глаголите во минато определено свршено време во градскиот тетовски говор се образуваат со следниве наставки:

еднина	множина
1л. -ф	1л. -фмо
2л. -∅	2л. -фѿе
3л. -∅	3л. -(j)а

Она што треба да се истакне за минато определено свршено време во градскиот тетовски говор е дека ги има истите карактеристики на формите на глаголите за минато определено несвршено време, а тоа се следниве:

– Во 1 лице множина се бележи наставката *-фмо* и не се забележуваат траги од придишното */x/*.

– Во 3 лице множина не се јавува хијатско */в/*.

Во градскиот тетовски говор раздели формираат глаголите од *e*-група, додека глаголите од *и*-група може да формираат раздели, но може и да завршуваат на нивниот основен вокал *-и*, а пак, глаголите од *a*-група не формираат раздели, односно завршуваат на нивниот основен вокал *-а*. Кон *e*-група се приклучуваат глаголите коишто во стандардниот јазик се класифицирани во *и*-група, *e*-раздел. Стаматоски (1957: 111) набројува неколку глаголи од *и*-група во кои */e/* се пренесува во целата аористна промена. На пример: *ѝром'р̣морѣф*, *ѝром'р̣морѣ*, *ѝром'р̣морѣ*, *ѝромр̣м'орѣфмо*, *ѝромр̣м'орѣфѝѣ*, *ѝромр̣м'орѣа*; *з'азборѣф*, *з'азборѣ*, *з'азборѣ*, *ззб'орѣфмо*, *ззб'орѣфѝѣ*, *ззб'орѣа*; *зай̣у̣й̣о̣ѝѣф*, *зай̣у̣й̣о̣ѝѣ*, *зай̣у̣й̣о̣ѝѣ*, *зай̣у̣й̣о̣ѝѣфмо*, *зай̣у̣й̣о̣ѝѣфѝѣ*, *зай̣у̣й̣о̣ѝѣа*.

a-група

- | | |
|------------------|--------------------|
| 1. <i>к'ажѣф</i> | 1. <i>к'ажѣфмо</i> |
| 2. <i>к'ажѣ</i> | 2. <i>к'ажѣфѝѣ</i> |
| 3. <i>к'ажѣ</i> | 3. <i>к'ажѣа</i> |

Глаголите од *e*-група, според вокалот на основата, ги формираат следниве раздели: *a*-, *e*-, *o*- и *ø*-раздел.

e-група

a-раздел

- | | |
|-------------------|---------------------|
| 1. <i>сѝ'анаф</i> | 1. <i>сѝ'анафмо</i> |
| 2. <i>сѝ'ана</i> | 2. <i>сѝ'анафѝѣ</i> |
| 3. <i>сѝ'ана</i> | 3. <i>сѝ'анаа</i> |

e-раздел

- | | |
|-----------|---------------|
| 1. 'умреф | 1. 'умрефмо |
| 2. 'умре | 2. 'умреф̄ӣе |
| 3. 'умре | 3. 'умреа |

o-раздел

- | | |
|-----------|---------------|
| 1. з'едоф | 1. з'едофмо |
| 2. з'еде | 2. з'едоф̄ӣе |
| 3. з'еде | 3. з'едоа |

ø-раздел

- | | |
|----------|--------------|
| 1. 'обуф | 1. 'обуфмо |
| 2. 'обу | 2. 'обуф̄ӣе |
| 3. 'обу | 3. 'обуа |

Глаголите од *и*-група во минато определено свршено време ги формираат следниве раздели: *и*-, *е*-, *а*-, но може исто како и глаголите од *а*-група да не формираат раздели, односно да завршуваат на основниот вокал *-и*.

и-група

и-раздел

- | | |
|-------------|-----------------|
| 1. з̄р'ешиф | 1. з̄р'ешифмо |
| 2. з̄р'еши | 2. з̄р'ешиф̄ӣе |
| 3. з̄р'еши | 3. з̄р'ешиа |

е-раздел

- | | |
|-------------|-----------------|
| 1. 'озравеф | 1. озр'авефмо |
| 2. 'озраве | 2. озр'авеф̄ӣе |
| 3. 'озраве | 3. озр'авеа |

a-раздел

- | | |
|--------------------|------------------------|
| 1. <i>'издрџаф</i> | 1. <i>'издрџафмо</i> |
| 2. <i>'издрџа</i> | 2. <i>'издрџаф̄ӣе</i> |
| 3. <i>'издрџа</i> | 3. <i>'издрџаа</i> |

Во говорот забележуваме мешање на аористните и имперфективните форми од несвршените глаголи: *ӣ'екоф*, *ӣ'екофмо*, *ӣ'екоа* и *ӣ'ечеф*, *ӣ'ечефмо*, *ӣ'ечеа*.

Во градскиот тетовски говор минатото определено време (аористот и имперфектот) поретко се употреба во однос на стандардниот јазик. Оваа карактеристика овој говор ја споделува со вратничко-полошките говори (Лаброска и др. 2012: 72) и со кумановскиот говор (Видоески 1962: 231–234).

Минато неопределено време

Минато неопределено време (перфект I) во градскиот тетовски говор како и во стандардниот македонски јазик се образува со формите на помошниот глагол *сум* во сегашно време и глаголската *л*-форма. На пример:

- | | |
|----------------------|-----------------------|
| 1. <i>сум-г'онеџ</i> | 1. <i>смо-г'онеле</i> |
| 2. <i>си-г'онеџ</i> | 2. <i>све-г'онеле</i> |
| 3. <i>г'онеџ</i> | 3. <i>г'онеле</i> |

Во трето лице единина и множина не се употребува помошниот глагол. Не се разликуваат посебни форми за минато неопределено несвршено време и минато неопределено свршено време. Во овој говор глаголската *л*-форма се образува, главно, од аористната основа.

Ова време е во честа употреба во градскиот тетовски говор со различни функции. Односно, во искази кои раскажуваат за настани темпорално определени (искажани со имперфектот и аористот), често се вметнуваат конструкциите на

минатото неопределено време (Лаброска и др. 2012: 73). Оваа појава е типична за северните македонски говори (Видоески 1962: 231–232).

Предминато време

Формите за предминато време (плусквамперфект I) се образуваат со формите за минато определено несвршено време од глаголот *сум* и глаголската *л*-форма. Ова време не се употребува често во градскиот тетовски говор. На пример:

- | | |
|-------------------------|---------------------------|
| 1. <i>б'еф 'ӣграџ</i> | 1. <i>б'ефмо 'ӣграле</i> |
| 2. <i>б'еше 'ӣграџ</i> | 2. <i>б'ефѿе 'ӣграле</i> |
| 3. <i>б'еше 'ӣграџ</i> | 3. <i>б'еа 'ӣграле</i> |

Негираните форми од ова време се ретки и необични, но сепак познати за помладите генерации, и гласат: *н'е-беше г'ошоџ*, *н'е-бефѿе ј'аделе*.

Формите за предминато време се употребуваат и со конструкции во чиј состав влегува глаголската придавка. На пример: *б'еа г'ојдени*, *б'еше н'осено*. Пообична е употребата на негираната форма од ова време: *не-б'еа г'ојдени*, *не-б'еше н'осено*.

Има-конструкции

Конструкциите со *има/нема* во градскиот тетовски говор се ретки, но не и непознати.

Перфект II се образува со конструкцијата *има/нема* во сегашно време и глаголската придавка во среден род. На пример:

- | | |
|--------------------------|---------------------------|
| 1. <i>'имам зб'орено</i> | 1. <i>'имамо зб'орено</i> |
| 2. <i>'имаш зб'орено</i> | 2. <i>'имаѿе зб'орено</i> |
| 3. <i>'има зб'орено</i> | 3. <i>'имаја зб'орено</i> |

- | | |
|---------------------------|----------------------------|
| 1. <i>н'емам зб'орено</i> | 1. <i>н'емамо зб'орено</i> |
| 2. <i>н'емаш зб'орено</i> | 2. <i>н'емаѿе зб'орено</i> |
| 3. <i>н'ема зб'орено</i> | 3. <i>н'емаја зб'орено</i> |

Плускавмперфект II се образува со конструкцијата *има/нема* во минато определено несвршено време и глаголската придавка во среден род. На пример:

- | | |
|----------------------------|-----------------------------|
| 1. <i>'имаф најр'аено</i> | 1. <i>'имафмо најр'аено</i> |
| 2. <i>'имаше најр'аено</i> | 2. <i>'имафѿе најр'аено</i> |
| 3. <i>'имаше најр'аено</i> | 3. <i>'имаја најр'аено</i> |

- | | |
|-----------------------------|------------------------------|
| 1. <i>н'емаф најр'аено</i> | 1. <i>н'емафмо најр'аено</i> |
| 2. <i>н'емаше најр'аено</i> | 2. <i>н'емафѿе најр'аено</i> |
| 3. <i>н'емаше најр'аено</i> | 3. <i>н'емаја најр'аено</i> |

Конструкции од типот *сум/беф*

Според Блаже Конески, конструкциите од овој тип се обични и во другите балкански јазици, така што за формирањето на овие конструкции во македонскиот јазик влијаела балканската јазична средина (Конески 1967: 157). Во градскиот тетовски говор може да кажеме дека одредено влијание имал албанскиот јазик, во кој ваквите конструкции се чести (Лаброска и др. 2012: 58). На пример:

- | | |
|----------------------|-----------------------|
| 1. <i>сум-к'ујан</i> | 1. <i>смо-к'ујани</i> |
| 2. <i>си-к'ујан</i> | 2. <i>све-к'ујани</i> |
| 3. <i>је-к'ујан</i> | 3. <i>сја-к'ујани</i> |

1. б'еф g'ojген

2. б'еше g'ojген

3. б'еше g'ojген

1. б'ефмо g'ojгени

2. б'ефѿе g'ojгени

3. б'еја g'ojгени

Во градскиот тетовски говор се забележува употреба на овој перфект со пасивно значење. Во пасивните конструкции има употреба на помошниот глагол *сум* во сите три лица и во еднина и во множина, поради живата употреба на глаголската придавка од пасивни глаголи во предикативна служба. На пример: *је-м'есено, је-ѿр'еѿечен, 'уѿеѿан-је; не-са-обл'ечени*. Се употребуваат и реченици во кои се испушта помошниот глагол *сум*. Тоа се случаете кога перфектот има резултативно значење, па прирокот е изразен само со глаголска придавка. На пример: *Ог-р'абоѿа 'уѿеѿан с'едим у-с'оба; Гл'еам – сијалице уѿалени, з'авесе си'ушиѿени, у-б'афча цв'еке ѿос'еано*. Во овие примери глаголската придавка може да се третира и како со атрибутско значење.

Заповеден начин

Заповедниот начин (императивот) во градскиот тетовски говор се образува со наставките за второ лице еднина и множина: *-ѿ, -ѿ, -и; -ѿѿе, -иѿе*, исто како и во стандардниот јазик.

Глаголите од *а*-група заповеден начин образуваат со наставките: *-ѿ* за второ лице еднина и *-ѿѿе* за второ лице множина. На пример: *в'икаѿ – в'икаѿѿе, ѿл'егаѿ – ѿл'егаѿѿе, ѿ'ураѿ – ѿ'ураѿѿе*. Глаголите што завршуваат на наставките *-уѿе* заповеден начин градат со додавање на *-ѿ* на коренската основа. На пример: *г'аруѿ – г'аруѿѿе, к'уѿуѿ – к'уѿуѿѿе, л'еѿнуѿ – л'еѿнуѿѿе, ѿ'ишуѿ – ѿ'ишуѿѿе, ѿр'ашуѿ – ѿр'ашуѿѿе*. Глаголите што завршуваат на *-ва*: *г'ава, си'ава* во заповеден начин ги имаат следниве форми: *г'аѿ – г'аѿѿе, си'аѿ – си'аѿѿе*.

Глаголите од *е*-група чиј општ дел завршува на согласка, заповеден начин образуваат со наставките: *-и* за второ лице еднина и *-иѿе* за второ лице множина, откако ќе се отфрли тематскиот вокал. На пример: *б'ери – б'ериѿе, ѿл'ачи –*

и'лачиѝе, с'ечи – с'ечиѝе. Глаголите чиј општ дел им завршува на самогласка, директно на општиот дел се додаваат наставките: *-ј* за второ лице еднина и *-јѝе* за второ лице множина. На пример: *зн'ај – зн'ајѝе, см'еј-се – см'ејѝе-се, иѝк'ај – иѝк'ајѝе, ч'уј – ч'ујѝе*. Кај некои глаголи не се употребува наставката *-ј*: *'изми – 'измиѝе, и'и – и'иѝе, и'окри – и'окриѝе, с'оши – с'ошиѝе, сѝи – сѝиѝе*.

Глаголите од *и*-група заповеден начин образуваат на следниов начин: во второ лице еднина глаголот си останува на тематскиот вокал /*и*/, а во второ лице множина на тематскиот вокал му се додава наставката *-ѝе*: *коси – косиѝе, носи – носиѝе, иѝши – иѝшиѝе*.

Глаголот *г'рш* секогаш се употребува со скратена форма без наставката *-и*: *г'рш – г'ршиѝе*.

Заповедниот начин во градскиот тетовски говор може да се изрази и синтаксички со помош *ајде, ај, ела* + сегашно време со *да* и со ова образување не отстапува од соседниот гостиварски говор (Поповски 1970: 84): *'ајде с'ине г-идемо, ај-да-ја-и'р'обамо бакл'аваѝа, 'ела да-ја-в'идимо н'е:сѝаѝа*.

Множинската наставка *-ѝе* се додава и кон други зборови со значење на заповед: *'ајдеѝе, 'аманѝе, б'арѝуѝе, г'осѝаѝе, зб'оѝумѝе, 'елаѝе*. Вака образувани заповедните форми добиваат поголема изразност и потенцираност: *'Ајдеѝе в'амо со-мене! 'Аманѝе, не-в'икајѝе! Б'арѝуѝе, иом'аѝајѝе! Не-гос'аѝајѝе, г'осѝаѝе в'ише! 'Идиѝе, зб'оѝумѝе в'ише! 'Елаѝе-бре, шо-ч'екаѝе!*

Формите од помошниот глагол *сум* во императив се *биди / бидиѝе: б'иди и'амеѝен, б'идиѝе ж'иви*.

Негираните форми на заповедниот начин се искажуваат со глаголот *н'емој – н'емојѝе*. На пример: *н'емој да-в'икаш, н'емој да-му-г'аваш, н'емојѝе да-им-каж'уеѝе*.

Заповедниот начин за третото лице еднина и множина, како во стандардниот јазик, се искажува со составите *нека* и *да* и глаголот во сегашно време: *да-г'ојде, н'ека с'еда, да-ѝ'и-в'икнемо*; како и *н'ека б'иде, н'ека б'ида: н'ека б'иде г'обар, н'ека б'ида све-нам'есѝени*.

Забрана

Начинот за искажување на забрана (прохибитив) претставува посебна, самостојна конструкција за која не може едноставно да се каже дека е негиран императив образуван според моделот *не + императив*. За разлика од индикативот, негацијата кај прохибитивот не се јавува само како надграден предикат туку таа е подлабоко вградена во самата конструкција и е дел од конститутивниот предикат (Гајдова 2002: 11).

Во градскиот тетовски говор забраната може да се изрази со следниве конструкции:

а) *не* + заповеден начин за 2 лице еднина и множина. На пример: *н'е-викај*, *н'е-чекај*, *не-с'е-йлаши*, *не-к'уйујѝе*, *не-с'едѝе*.

б) *немој* + *да* + сегашно време за 2 лице еднина и множина. На пример: *н'емој г-идеш*, *н'емој да-к'ажуеш* / *н'емој г-идеѝе*, *н'емој да-кажуеѝе*.

в) *да* + *не* + сегашно време за 2 лице еднина и множина. На пример: *да-н'е-иџраш*, *да-н'е-седѝш* / *да-не-'иџраѝе*, *да-не-с'едѝе*.

г) *нека* + *не* + сегашно време за 3 лице еднина и множина. На пример: *н'ека не-в'ози*, *н'ека н'е-иџра* / *н'ека н'е-воза*, *н'ека не-'иџраа*.

Идно време

Идното време (кондиционал праесентис) во градскиот тетовски говор се образува со честичката *ке* и со парадигмата на сегашното време од свршени и несвршени глаголи.

а-група

1. <i>ке-'иџрам</i>	1. <i>ке-'иџрамо</i>
2. <i>ке-'иџраш</i>	2. <i>ке-'иџраѝе</i>
3. <i>ке-'иџра</i>	3. <i>ке-'иџраа</i>

е-група

- | | |
|-----------------------|-------------------------|
| 1. <i>ќе-г'онесем</i> | 1. <i>ќе-гон'есемо</i> |
| 2. <i>ќе-г'онесеи</i> | 2. <i>ќе-гон'есеӣе</i> |
| 3. <i>ќе-г'онесе</i> | 3. <i>ќе-г'онеса</i> |

и-група

- | | |
|---------------------|-----------------------|
| 1. <i>ќе-в'озим</i> | 1. <i>ќе-в'озимо</i> |
| 2. <i>ќе-в'озиш</i> | 2. <i>ќе-в'озиш̄е</i> |
| 3. <i>ќе-в'ози</i> | 3. <i>ќе-в'оза</i> |

Негираните форми на идното време се образуваат со конструкцијата *не + ќе* + глаголот во сегашно време. На пример: *не-ќе-гон'есемо*, *не-ќе-'ӣграа*. Почесто се употребува конструкцијата *нема + да + глаголот* во сегашно време. На пример: *н'ема да-гон'есемо*, *н'ема да-'ӣграа*.

Во градскиот тетовски говор се употребуваат и конструкциите со модалниот глагол *сака/нејќе + да + глаголот* во сегашно време. На пример: *с'ака г-'ӣгра*, *с'ака г-'учимо*; *н'ејќе г-'ӣгра*, *н'ејќе г-'учимо*, каде што модалниот глагол *сака/нејќе* е обележан со наставка за лице.

Минато-идно време

Минато-идното време (кондиционал праетерити) се употребува за изразување дејство со условно значење или за изразување повторливо дејство во минатото. Во градскиот тетовски говор ова време се образува со честичката *ќе* и со формите на минато определено несвршено време од несвршени и свршени глаголи.

- | | |
|------------------------|---------------------------|
| 1. <i>ќе-ч'ӣӣаф</i> | 1. <i>ќе-ч'ӣӣафмо</i> |
| 2. <i>ќе-ч'ӣӣаше</i> | 2. <i>ќе-ч'ӣӣаф̄ӣе</i> |
| 3. <i>ќе-ч'ӣӣаше</i> | 3. <i>ќе-ч'ӣӣаја</i> |

- | | |
|-------------------------|--------------------------|
| 1. <i>ќе-ѵр'оч'иѵаф</i> | 1. <i>ќе-ѵроч'иѵафмо</i> |
| 2. <i>ќе-ѵроч'иѵаше</i> | 2. <i>ќе-ѵроч'иѵафѵе</i> |
| 3. <i>ќе-ѵроч'иѵаше</i> | 3. <i>ќе-ѵроч'иѵаја</i> |

Идно прекажано време

Прекажаноста е семантичка категорија со која говорителот се дистанцира од настаните за кои зборува, односно тој не може со сигурност да ја потврди нивната вистинитост, зашто лично не бил присутен кога тие се одвивале.

Идното прекажано време (имперцептив кондиционал) во градскиот тетовски говор се образува со честичката *ќе* и со формите на минато неопределено несвршено и свршено време од несвршени и свршени глаголи, односно од *ќе* + сум + глаголска л-форма.

- | | |
|-------------------------|--------------------------|
| 1. <i>ќе-сум-в'икаѵ</i> | 1. <i>ќе-смо-в'икале</i> |
| 2. <i>ќе-си-в'икаѵ</i> | 2. <i>ќе-све-в'икале</i> |
| 3. <i>ќе-в'икаѵ</i> | 3. <i>ќе-в'икале</i> |

- | | |
|--------------------------|---------------------------|
| 1. <i>ќе-сум-в'икнаѵ</i> | 1. <i>ќе-смо-в'икнале</i> |
| 2. <i>ќе-си-в'икнаѵ</i> | 2. <i>ќе-све-в'икнале</i> |
| 3. <i>ќе-в'икнаѵ</i> | 3. <i>ќе-в'икнале</i> |

За прекажување на идни дејства служат и *има* конструкциите: глаголот *има* во идно прекажано време и глаголската придавка:

- | | |
|----------------------------------|-----------------------------------|
| 1. <i>ќе-сум-'имаѵ најр'аено</i> | 1. <i>ќе-смо-'имале најр'аено</i> |
| 2. <i>ќе-си-'имаѵ најр'аено</i> | 2. <i>ќе-све-'имале најр'аено</i> |
| 3. <i>ќе-'имаѵ најр'аено</i> | 3. <i>ќе-'имале најр'аено</i> |

Можен начин

Во градскиот тетовски говор можен начин (потенцијал), исто како во другите западни говори, се образува од конструкцијата *би* + глаголската *л*-форма. Глаголската *л*-форма се менува по род и број, додека партикулата е неменлива. На пример: *би-г'ошоў* – *би-г'ошле*, *би-'иџраў* – *би-'иџрале*, *би-ј'агеў* – *би-ј'агеле*, *би-р'абоџаў* – *би-раб'оџале*. Во градскиот тетовски говор може да се забележи и поголема присутност на честичката *ке* која ја истиснува партикулата *би*, па оттука се употребува и конструкцијата *ке* + глаголската *л*-форма со значење можен начин. На пример: *ке-г'ошоў* – *ке-г'ошле*, *ке-'иџраў* – *ке-'иџрале*, *ке-ј'агеў* – *ке-ј'агеле*, *ке-р'абоџаў* – *ке-раб'оџале*.

Желбен начин

Во градскиот тетовски говор желбен начин (оптатив) се образува од конструкцијата *да* + *сеџашно време*, *нека* + *сеџашно време* или *да* + *можен начин*.

Со модално значење за желба, но и со нијанса на заповед, се употребува конструкцијата *да* + *сеџашно време* за 2 лице еднина и множина. На пример: *да-г'онесеи*, *да-'иџраи*, *да-к'ажеи*; *да-ј'агеџе*, *да-сл'ушаџе*. Со исто значење се употребува конструкцијата *нека* + *сеџашно време* за 3 лице еднина и множина. На пример: *нека џледа*, *нека г'онесе*, *нека сл'уша*; *нека вл'еза*, *нека 'излеза*, *нека с'еда*.

Подреден начин

Под подреден начин (субјунктив), односно под субјунктивни конструкции се подразбираат *да*-конструкциите кои „се градат врз парадигмите на презентот и имперфектот, во однос на што разликуваме субјунктив праесентис – *г-'игем* и субјунктив праетерити – *г-'игеф*“ (Гајдова 2002: 59–60).

Глаголска придавка

Глаголската придавка во градскиот тетовски говор, како и во стандардниот македонски јазик, се образува со наставките: *-н, -на, -но, -ни* или *-ӣ, -ӣа, -ӣо, -ӣи*.

Со наставките на *-ӣ* се образуваат глаголски придавки од глаголи чијашто основа завршува на сонантот /*н, њ*/. Глаголските придавки во еднина имаат различни форми за сите три рода, додека во множината имаат една форма за сите три рода. Тие се образуваат од глаголи од свршен и од несвршен вид.

Како вокал на основата на глаголските придавки може да се јават *-а* или *-е*. Вокалот /*а*/ се јавува кај глаголите од *а*-група и кај глаголите од *е*-група, *а*-раздел со општ дел на *-н*. На пример: *в'арен, в'ржан, з'акојан, з'ајишан, 'ојворен, ѓр'акан, ӣ'ејан; г'увнаӣ, з'асӣанаӣ, з'ајекнаӣ, ӣ'аднаӣ, ӣ'очнаӣ, ѓр'екинаӣ, ӣ'укнаӣ, с'еднаӣ, сӣ'анаӣ*. Глаголите што завршуваат на *-ује/-уа* глаголска придавка образуваат од аористната основа со наставката *-н*: *г'аруан, к'ажуан, разб'удуан, ѓр'ашуан* и сл.

Вокалот /*е*/ како вокал на основата се јавува кај глаголските придавки образувани од глаголи од *е*-група, *и*-група и од глаголите со општ дел на вокал. На пример: *г'ојден, 'исечен, 'исјечен, ӣл'еӣен, ѓр'аен, 'умрен; 'изгазен, к'ујен, н'осен, 'обесен, сӣ'аен, ч'асӣен; 'измиен, 'исӣиен, скр'иен; ж'енеӣ, к'анеӣ, р'анеӣ, см'енеӣ, ц'енеӣ*.

Кај глаголите од типот *бере* се употребува формата со зачуван вокал на општиот дел: *б'ерен, г'ерен, к'олен, м'елен, ӣ'ерен*. Овие глаголи имаат форма со загубен вокал само доколку се префиксирани: *н'абран, 'обран, с'обран; 'огран; з'аклан; с'омлен; г'ојран, 'исјран, 'ојран*.

Глаголски прилог

Глаголскиот прилог во градскиот тетовски говор се образува од несвршени глаголи со додавање на наставката *-јки* кај глаголите од трите глаголски групи. Основниот вокал кај глаголите од *а*-група е /*а*/, додека кај глаголите од *е*-група и од

и-група е секогаш /e/. Акцентот на глаголскиот прилог во овој говор паѓа на третиот слог од крајот на зборот. На пример: *б'еџајќи*, *в'аџајќи*, *џ'азејќи*, *д'авајќи*, *куи'уејќи*, *н'осејќи*, *'одејќи*, *и'ојејќи*, *иџ'есејќи*, *иџ'рчајќи*, *ч'екајќи*. Формата *н'ејќејќи* не се употребува во овој говор, наместо неа со исто значење во честа употреба е формата *не-с'акајќи*: *не-с'акајќи џ-'удриф*. Во гостиварскиот говор формата *некејќи* се употребува, додека глаголскиот прилог *бидејќи* не е познат кај постарата генерација (Поповски 1970: 86). Во градскиот тетовски говор, како и во кичевскиот говор (Лаброска 2008: 82), *бидејќи* не се употребува како глаголски прилог, туку само како сврзнички предикат за причина.

Во делата на Кирил Пејчиновиќ се сретнуваат наставките *-еки*, *-еќим* за образување на глаголски прилог, но во градскиот тетовски говор овие наставки веќе не се познати.

Глаголска л-форма

Глаголската л-форма во градскиот тетовски говор се образува со наставките: *-џ* за м. р. едн., *-ла* за ж. р. едн., *-ло* за ср. р. едн. и *-ле* за мн. На пример: *в'икаџ* – *в'икала* – *в'икало* – *в'икале*; *си'иеџ* – *си'иела* – *си'иело* – *си'иеле*. Формата за машки род еднина во овој говор завршува на наставката *-џ* и по овој глас се разликува од стандардниот јазик. Формите за женски и за среден род се исти како во стандардниот јазик. Додека, пак, за сите три рода во множина се употребува иста наставка. Употребата на само една множинска форма *-ле* е редовна и во сретечкиот, па дури и во призренскиот говор (Стаматоски 1957: 112), која продрела како македонска иновација⁵ (Белиќ 1905: 626); можеби се проширила од полошкиот правец со посредство на шарпланинските говори во јужноспрпските говори.

Некои глаголи од *е*-група во градскиот тетовски говор имаат и по две л-форми: *'облекоџ* – *'облечеџ*, *р'екоџ* – *р'ечеџ*, *иџ'акаџ* – *иџ'ачеџ*, *сиџ'анаџ* – *сиџ'анеџ*.

⁵ Речиси сите македонски говори знаат за употреба на само една множинска форма, освен северните говори од источниот дел (Стоевска-Денчова 2004: 109).

Исто така, и глаголите од типот *бере* имаат по две л-форми: *бр'аў* – *б'ереў*, *гр'аў* – *г'ереў*, *кл'аў* – *к'олеў*, *ѳр'аў* – *ѳ'ереў*.

Глаголите *gage*, *jage*, *ѳлейѳе*, *ѳреде*, *среѳе* ги губат согласките *g*, *ѳ* од општиот дел во л-формата: *g'аў*, *j'аў*, *ѳл'еў*, *ѳр'еў*, *ср'еў*. Во овој говор има и губење на согласката *c* од општиот дел: *g'онеў*, *'изнеў*, *'огнеў*, *р'азнеў* (Стаматоски 1957: 112).

Формите од помошните глаголи гласат: *биў* – *била* – *било* – *биле*; *н'ејкеў* – *н'ејкела* – *н'ејкело* – *н'ејкеле*.

Глаголска именка

Глаголската именка во градскиот тетовски говор не отстапува од стандардниот јазик, односно се образува од несвршени глаголи со наставката *-ње* која се додава на основните вокали. На пример: *б'ерење*, *в'икање*, *г'авање*, *з'емање*, *ј'адење*, *к'уѳање*, *куѳ'уење*, *ѳ'ерење*, *сиѳење*, *уѳеѳ'уење*.

Предлози

Во рамките на предлозите ќе наведеме дел од предлозите што се сретнуваат во градскиот тетовски говор со нивните фонетски варијанти, со посочување на нивните примарни значења. На нивната употреба ќе се осврнеме во делот за синтакса.

Предлогот *кај* има широка употреба на оваа говорна територија и е типичен за овој говор. Овој предлог ја презема функцијата на предлозите *кон*, *кај*, *во*, *ѳри*, *околу* што се користат во стандардот. Се употребува со просторно значење: *Се-ср'еѳиѳаў со-макед'онски ѳарѳиѳиз'ани од-Г'еѳово кај-Клаѳ'енѳурѳи од-'овдека*; *на-б'урек кај-з'еѳи-ми*; но и со временско значење: *к'ако кај-ѳ'и-ѳречек'уеле н'овиве*; одговара на *околу* – *Кај-недел'а ќе-се-враѳим*; *Кај-Миѳровдѳн ќе-ѳраа свадба*.

Можни се комбинации на *кај* со други предлози за означување правец на движење или цел: *ѳоследн'и-куке биле до-кај-до-дом-'АРМ*; *и-ќе-м'ери од-кај-*

с'акаш; куи'уеле од-кај-н'иф; за-кај-џ'одер; со временско значење: до-кај-дван'аесе с'ааи н'окум. Со исто значење за означување правец на движење се употребува и предлогот н'акј: н'акј Ск'ојје н'аиаму; в'амо н'акј ис'очниот г'еу; мл'инош-кај-шио-е за-н'акј и'ија; н'акј Маршау Тишо; н'акј б'оуница; потоа предлогот к'аде во комбинација со друг предлог: н'е-знае од-к'аде г'ошло и'оа; од-к'аде-не.

Предлогот *ири* ретко се употребува со временско значење 'додека, до': *'има и-ири-к'оиање; и'осле ири-кр'ај на-си'ажош.*

Во градскиот тетовски говор се употребува предлогот *у* за означување правец на движење: *'иде у-ц'рква; 'иде у-Мак'егонија; 'ише у-с'ело; со просторно значење: кај-шо-с'еда у-и'рлошо; у-и'ај'а-кука.*

Предлогот *више*⁶ е влијание од северноисточните македонски говори. Го забележуваме во многу ретка употреба со просторно значење што ја определува местоположбата на објектот: *'Еше-џо 'она 'онде в'ише б'азенон и'аму, и'оа и'орој-е.*

Покрај просторно значење, *од* се употребува и за искажување присвојни односи: *од-г'ецава ф'аииф; од-и'ија и'амо; и'рсиот од-и'аико-ми; од-Јован ж'ена-му; од-г'его-ми Си'ефана и'рв-бр'аиучед К'рсио Л'ешков.*

Предлогот *уз* е познат со значење на поставеност, движење покрај нешто: *б'ефмо и'уека уз-аушом'аиш; уз-и'уи-ни-је, иа-ке-заси'анемо.*

Предлозите *ио* и *иосле* се со значење на движење по нешто: *'уда ио-к'уке за-Велиџан; ио-и'уи и'р'аво; просторно определување: и'реку р'ека в'амо и'осле К'оушук иа-н'аголе ио-Г'оце Д'елчев; иа-идеш и'осле н'аголе; временско определување: м'ие в'икамо ио-с'убоше за-к'уиње; и'осле џод'инишша; со значење на цел: б'иле ио-р'абоша.*

Со просторно значење се употребуваат предлозите *иреку* и *низ*: *и'реку С'арај иро'аџаше низ-м'осиш; и'реку Г'орче П'еишов и'окрај и'ушо:ј 'идеше; и-и'реку Ш'ара 'оделе; 'имало низ-Т'ешоо; 'идев низ-ч'аршија; но и со временско значење: да-не-џр'еа и'реку н'ок.*

⁶ Во градскиот тетовски говор *в'ише* е во честа употреба како прилог со значење 'веќе, повеќе': *в'ише смо-се-заг'ејчиле; в'ише г'ома г-идем; в'ише н'е-иџрам.*

Во многу честа употреба е предлогот *на* со просторно значење: *б'ефмо на-'огмор у-М'акарска*; со временско значење: *све-ѵр'азници на-кр'ају кр'аева*; *на-крај-ѧ'одина*; за искажување присвојност: *г'едо-му на-Г'окоѵа*; начин: *на-свѧк'и-начин*.

Други предлози што се во употреба на градскиот тетовски говор: *сѵроѵи*: *Д'ојде сѵр'оѵи ѵон'едѧѵник*; како и *освен*: *'освен на-ѧенер'алниоѵ*.

Почести предлози што се употребуваат се: *до*, *за*, *заг*, *над*, *околу*, *ѵокрај*, *ѵпред*, *со*, со исто значење како во стандардниот јазик.

Во градскиот тетовски говор обична појава е удвојувањето на предлозите: *за-на-ѵр'олеѵ да-се-ѵ'осее ч'енка*; *за-на-з'емја за-'украс-сѧ*; *за-на-с'уд*; *'иде за-у-с'ело*; *за-у-шк'оло*; *за-у-јад'ењево*.

Сврзници

Употребата на сврзниците што се среќаваат во градскиот тетовски говор се за да сврзат зборови или, пак, реченици во составот на една сложена реченица.

Координативни сврзници кои почесто се дел од разговорниот говор се: *а*, *више*, *и*, *или*, *ни*, *ниѵи*, *ѵа*, *само*, *ѵе*, *ѵуку*. Од турско потекло: *ем*; *ама*; *ге – ге*, *ем – ем*, *ја – ја*, *јали – јали*.

Субординативни сврзници кои почесто се во употреба во овој говор се: *ако*, *бидејќи*, *буди*, *дека*, *зѧш*, *зашѵо*, *гур/дури*, *ка*, *како*, *ко*, *коѧѧ*, *неѧо*, *оѵкол'ку*, *ѵошѵо*, *чим*, *шо/шѵо*, *шом*, *да*. Од турско потекло: *макар-да* (Јашар-Настева 2001: 231, Skok 1972: 359), *саге*, *саѵ*, *саѵѵе*; *чунким*; *гемек*.

По својот етимолошки состав сврзниците се делат на прости и сложени (*ко да*, *ка шо*, *ѵа да*, *само шо*).

Модални зборови

Од модалните зборови ќе наведеме дел, односно оние што често се користат во разговорниот тетовски градски говор: *в'аљда*, *в'исѵина*, *за-ж'аѵ*, *за-ч'удо*, *зн'ачи*, *м'ожда*, *на-свѧк'и-начин*, *н'ормално*, *ѵо-свѧк'ѧ-цена*, *св'ѧкако*, *се-р'азбира*, *с'иѧурно*,

уџлавно. Нема да ги изоставиме, а да не ги наброиме и дел од заемките од турско потекло кои се дел од говорот: *б'ел'к'и* 'можеби' (тур. *belki*); *б'езбел'и* 'секако, јасно, очигледно' (тур. *besbelli*); *б'олајк'и* 'можеби, дај боже' (тур. *bolaki*); *џ'алиба* 'изгледа, веројатно' (тур. *galiba*); *г'емек* 'значи' (тур. *demek*); *'ел'беџ* 'секако, јасно, природно' (тур. *elbet* < арап.); *јаз'џк* 'штета, срамота' (тур. *yazik*); *н'ејсе* 'каков и да е, нема врска' (тур. *ne ise*); *с'џнк'им* 'како да, божем' (тур. *sanki*); *к'ешк'и* 'поарно, камо да' (тур. *keşki* < перс.) (Јашар-Настева 2001: 234–235).

Извици

Со поширока употреба се среќаваат извиците: *оф*, *уф*, *леле*, *еј*, како и извиците од турско потекло: *ај*, *'ајде*, *'аман*, *џ'ајреџ* 'храбро', *'ишала* 'ќе даде Господ', *јаз'џк* 'штета, срамота', *м'ашала* (како и удвоено *м'ашала м'ашала*).

СИНТАКСА

Во овој дел ги разработуваме прашањата според *Прашалникој* за (морфо)синтаксички аспект на македонските говори (*Иреј* нацрт – 2012/2013) од Зузана Тополињска и Марјан Марковиќ, со цел да го анализираме градскиот тетовски говор, односно да прикажеме комплетен морфосинтаксички опис на градскиот тетовски говор според семантичката синтакса. Примерите коишто ги даваме во материјалот ги документираме во полни реченици ексцерпирани од снимките со информаторите при нивниот спонтан расказ или спонтан дијалог. По отслушувањето на снимките ги бараме одговорите на содржините на прашањата од *Прашалникој*, дополнително ги проверуваме конструкциите кои бараат проверка и одговорите на прашањата ги запишувавме заедно со примерите што ги документираат.

Според *Прашалникој* ги направивме следниве типови синтаксичка анализа од реченица кон текст: 1. Реченици конституирани од предикати од првиот ред (кодирање на предикатот, структура на именската синтагма, кодирање на аргументи импликувани од страна на предикатот, кодирање на реченичните трансформи, т.е. на неимпликувани аргументи), 2. Реченици конституирани од предикати од вториот ред (фазен глагол како конститутивен член, модален глагол како конститутивен член, волунтативен глагол како конститутивен член, безлични предикати на оцена како конститутивен член, глагол на интелектуална активност како конститутивен член, глагол за изразување емоција како конститутивен член), 3. Реченици конституирани од предикати од третиот ред (предикати кои изразуваат асоцијативни релации меѓу настани / состојби, предикати кои изразуваат темпорални релации меѓу настаните / состојби..., предикати кои изразуваат каузални врски меѓу настаните / состојбите), 4. Од структурата на текстот.

1. Реченици конституирани од предикати од првиот ред

Предикатите од првиот ред го отсликуваат нашето видување на светот околу нас. Референти на нивните аргументи се материјални делови на светот. Таквите предикати се формализираат како глаголи, а нивните импликувани (т.е. кодирани

во лексичкото значење на предикатот) аргументи (предметни аргументи) земаат облик на именските синтагми (Тополињска, Марковиќ 2012/2013: 2).

1.1. Кодирање на предикатот

– Предикатскиот израз може да биде оформен во сегашно време и да се однесува на иден настан. На пример: 'Утре **зам'инуем** за-'Охрид; 'Утре **пр'аем** кол'ачиња.

– Предикатскиот израз оформен во сегашно време може да изразува категорија 'готовност', што ја наведува и Блаже Конески во својата *Грамаџика* (Конески, Б. 1999: 415), која носи информација дека авторот на текстот е готов веднаш да го направи она за што станува збор. Значи, се работи за информација проицирана во блиска иднина. На пример: 'Ако се-р'ешиш, ти-ги-д'**авам** тиј'а-паре; Ми-се-б'ендиса ф'астанот, го-к'**упуем**. 'Еве с'еа с'**еднуем и-'учим** 'албански; Кој-ке-ст'игнем д'ома го-з'**емам** м'иксерот и-**пр'аем** т'орта. Категоријата 'готовност' им е позната на сите балкански системи, но „само на словенскиот (и малку послабо на грчкиот) фон доаѓа до израз нејзината поврзаност со несвршениот глаголски вид, што им дава на соодветните конструкции посебна експресивна обоеност и динамика“ (Тополињска 1995: 183).

– Предикатскиот израз оформен во сегашно време може да се однесува на минат настан (т.н. *praesens historicum*). На пример: Ј'а с'ирота ги-**ч'уам** у-'едно пл'екано кут'и:че к'уфт'ињава и-р'ачунам кој-ке-ст'игнем у-З'агреб л'езет ке-в'идим; И-'**иде** Т'ома Сераф'имовиќ д'едо-му на-Г'окота т'амо у-к'омитет и-**в'ика**: „А-бе-л'уди шо-н'апрајвте? 'Има 'абер н'ешто?"; И-т'амо **вл'ага** к'ако ч'иновник у-буг'арската влада и-**напр'едуе** и-**ст'ануе** м'инистер на-б'алг'арското просвешт'ение; Утр'ед'анта '**иде** расп'алаен, **в'ика** у-гл'асој, '**урла**; И-'едни гл'уфчиња м'али: **ш'етаа**, а-г'аја се-зач'инила м'уабет, а-м'ие к'икот '**идемо** д'ецава; Н'ишо **не-ост'ануе** скр'иено; А-ме-**ј'аде** **се-др'апам**, л'еле м'ајко. После гл'еам Р'атка М'ацарка, не-г'а-знаеш и-н'еа, кум'анофка: „Л'еле и-ј'а Бр'ане од-д'ецава ф'атиф“; Три-ч'етири д'ања мл'екар им-**н'оси** мл'еко.

– Еден ист предикатски израз оформен во сегашно време или во имперфект може да изразува еднаш еднократен, а друг пат повторлив настан (т.е. серија настани). Примери со еднократен настан забележуваме во речениците: Гл'едај, Петре 'еве-го **'иде**; Гл'едај, Петре 'еве-го **д'оаѓа**; Го-гл'едаф т'ој к'ако **до'аѓаше** ч'ера. Г'отово, д'оста **п'иевмо**; Д'оста **зб'оревмо**; Д'оста **б'еше**. Во следниве примери што ќе ги посочиме забележуваме обусловено повторливо дејство во сегашно време: А-дән-д'анѓаска за-н'екој 'ако го-интерес'ира **м'оже да-ги-в'иди** натп'исите к'ој-сă к'ако-сă. Па-и-дән-д'анѓаска **п'остои** т'оа т'аја п'оделба; М'уживе **'ида** по-к'уке за-В'елигдән ж'еневе д'ома **с'еда**; Е-с'еа **се-ж'ал'а** ж'еневе, д'емек, **запост'авени**, д'ома с'амо **с'еда**, **ч'екаа** г'ости, 'ама па-за-да-**б'иде** к'укава **отв'орена**. Н'ајголем ср'ам за-В'елигдән је-к'ука **затв'орена да-б'иде**. С'еа **м'ора да-б'иде отв'орена** дур-ш'етаа м'уживе ж'еневе **да-преч'екуа** г'ости. И-не-**преч'екуа** кој-г'одер. **Преч'екуа** л'уди 'исто, т'етин-ми, в'ујко-ми. 'Они **до'аѓаа**, а-пл'ус и-'они **сă-раш'етани**. Па-све-пр'азници на-кр'ају кр'аева све-**сă-за-ж'ени**. Од-п'рвиче с'амо ж'ене **'ида**, за-'ова за-бл'ага р'ак'ија шо-д'**аваа** п'осле св'адба, па-за-'Осми М'арт. 'Еднаш м'ужи кој-**'ида** 'одма 'очи ќе-т-ист'ераа ж'енете. 'Исто уб'аф-адет је-за-Пр'очка, кој-**се-'амкаа** ј'ајца. За-В'елигдән. И-т'огај **п'очин'а**, д'емек, п'остов вел'игденски **п'очин'а**; За-Л'азаре у-п'еток спр'ема с'убота н'едел'а д'ана пред-В'елигдән **д'оаѓаа** д'еца **се-соб'ираа**; П'оследно ј'ајце **ка̋сн'уење** је-за-Пр'очка и-п'рвото, н'ели, кој-се-к'а̋ршкаш у-дван'аесе с'аат за-В'елигдән је-со-ј'ајце 'исто, зн'ачи.

– За предикатскиот израз не сретнавме пример кој може да биде оформен во аорист од несвршен глагол.

– Перфективен презент не може да се употребува како неврзан под услов да искажува резултат во сегашност од некој минат настан.

– Формантот на кондиционалот е партикулата *ке* со парадигмата *йрезени̋* од сите свршени и од сите несвршени глаголи, како и конструкциите од модалниот глагол *сака + да + йрезени̋* и *има + да + йрезени̋*. Примери со *ке + йрезени̋* со кои се изразува идно дејство во однос на некој минат момент или постериорно дејство за кое, доколку немаме контекст, не знаеме дали навистина се реализирало или не:

С'еа шо-**ке-ме-пр'ашуе** 'овја на-крај-г'одина; ...па-**ке-з'емемо** од-д'ома к'арпе, па-за-време п'ауза 'или кој-**ке-з'аврши** раб'отното време и-**ке-се-прок'упемо**; И-ј'а **ке-г'и-ч'итам**; И-**ке-ни-г'и-д'опре** маш'инете и-**ке-ни-'опраа** как'о-било; Па-со-ј'ајца од-Велигд'ан **ке-пр'аемо** т'аја с'алата со-кр'омитче т'азе; Па-**ке-п'озајмим** к'ондуре да-ми-одг'овара со-гардер'обата шо-**ке-га-н'осим**. Примери со *сака + ga + ѝрезенї* со кои, главно, се искажува намера или желба да се изврши некое дејство: И-с'еа за-некои од-т'ија т'амо, за-'Апостоу' нач'ау'никот на-пол'иција, **с'ака да-п'окаже** ч'уекот 'активнос и-тр'ажи с'огласнос од-структурите у-к'омитет, ј'авниот обв'инитеу' социјал'истички, св'ите шк'оли се-состан'уеле 'еднаш у-м'есеот у-понед'ау'никот, п'рвиот пон'ед'ау'ник, с'огласнос да-'апси; И-т'оа к'ај-**с'ака да-б'иде** т'оа се-м'ести, шо-в'икаа ст'арите, м'ие ст'ари шо-в'икамо. Примери со *има + ga + ѝрезенї*: Т'ој **'има д-иде**.

– Модалниот глагол *сака* може да се менува по лице и број. На пример: Па-ме-праш'уете м'ене ил'-**с'акам** да-се-м'ужим ил'-н'е?; **С'акам** да-те-уп'ознаем со-'една л'ичнос; **С'акам** да-д'ојдем 'еве со-д'ецава; Бр'анка, ај-'ако с'акаш д-'излезеш; Ј'а не-го-ни-р'азбирам шо-**с'ака** ч'уеков да-к'аже; Т'оа **с'ака** т'анка да-ти-б'иде сн'агата; Е-с'еа п'очнаа д'ејчиња, в'ише смо-се-зад'ејчиле, **с'акамо** д-идемо на-'игранка; Шо-**с'акате** в'ие да-пр'аете?; И-д'ошле ср'ојници да-идем, а-ј'а сум-зав'ршила п'ола м'атура и-**н'ејкем** да-се-м'ужим деветн'аесе г'одине 'имам. Во кондиционалот кој е оформен со конструкцијата *има + ga + ѝрезенї* има неменливо *има* во 3 лице еднина + *ga + ѝрезенї* конструкција: **'Има да-се-шт'еди**, Шп'аркасе.

– Реален условен период се кодира со *ако дојдеш...*, *ке ѝти дагам...* и *ке дојдеш, ѝа ке ѝти дагам...* Во спој со *ако* и со *ке* доминира презентот од перфективен вид. Од глаголите од имперфективен вид во рамките на реалниот условен период ги наоѓаме глаголите како *сум*, *може*, *сака*, *знае* и *има* (Гајдова 2008: 143). На пример: И-т'ебе **'ако ти-се-св'иѓа, ке-пр'ифатиш**; М'ислиш **'ако ѝ-пр'ијдеш ке-т-изм'аршира**; Ј'а сум-се-ч'удеу' на-Р'истота к'огај **'ако** некои од-работн'ициве нешто **ѝ-смеќ'аваше**, Р'исто по-пр'ирода на-раб'отава **ке-му-пр'ефрли**: „А-бе-к'улак т'и н'ас ке-ни-к'ажуеш“; За-н'ас би-се-р'екло, в'ика, **'ако**

к'ажуеш, в'ика, у-Т'етоо, **'ако разг'овараш** со-некогo **ќе-ти-к'аже** к'ако го-изл'ажајќу Т'урчинот со-некој-итрина, к'ако му-се-н'аведнајќу, со-т'акви: р'аботе; И-у-Т'етоо има 'една посл'овица **'ако некој д'илинци** с'еди в'ака 'отстрана н'екоа гр'упа **и-ќе-му-р'еча**: „Шо-пр'аеш-бе га-ч'екаш Буг'арија?“, И-ми-т'урија с'апунче и-**'ако б'рчнев** ј'а у-ц'еб „ааа со-ч'исти р'аце“, зн'аеш **ќе-в'икаа**; Ј'а ви-к'ажуев у-прогр'амата имаф м'ие **'ако д'ојдемо** на-вл'ас **ќе-д'аамо** ва'учери, а-не-'оваја пл'ачка шо-се-н'апрае с'ега, в'икам; За-дв'аесе г'одине **'ако б'идем-жиф**, **'ако ж'ивим** к'ојку обвин'ителот К'ол'е, с'еа 'имам ш'иесе и-девет-г'одине, т'ој ж'ивеше дев'едесе и-две-г'одине, **ќе-д'очекам** и-т'оа да-в'идимо да-н'ема 'овдека Мак'ед'онци; **'Ако с'акате** орг'инајќу **ќе-ви-к'ажем**, 'ама **ќе-ве-раз'очарам** м'ајку; **'Ако тр'еба да-им-п'однесем** пр'ијава, ј'а **ќе-им-п'однесем** п'рв зн'аеш шо-ми-пр'аа; **'Ако има б'олен** т'огај мл'екарот **ќе-се-п'ојави**; **'Ако н'е-играф** **ќе-ми-'удреа** ш'амар; односно во овој говор може е и спој со *ќе* со значење 'ако' и со *ќе*: **Ќе-н'аучиш** с'рпски, па-**ќе-к'ажуеш** ка-шо-тр'еба; Ај-с'еа **ќе-с-'омужиш**, па-**ќе-те-н'аучи** м'уш-ти.

– Иреален условен период се кодира со *ga gojgеше, ќе ѝти gаgev*. Не се работи за типична прекажаност, туку за заклучок на говорителот врз основа на претходната ситуација. Условниот период се гради врз претпоставена итеративност, нереализирана во одреден момент во минатото (Гајдова 2008: 200). На пример: **Да-не-ме-изб'ркаше** од-шк'оло **ќе-бев-к'ако** 'овие инцид'ериве и-докт'уриве и-ќе-п'иев к'афе и-с'еменк'е **ќе-ј'адев**; **А-да-ме-на'учеше** со-с'ебап н'егов **ќе-зн'аев да-в'озим**; 'Ајде мл'ад м'ајстор 'еден тр'уп од-м'етро и-ш'еесе, **да-ти-н'е-дадем** м'етро и-п'едесе, **ќе-ти-б'иде л'јсно**, ај-м'етро и-ш'еесе д'ужина, ш'ирик ти-је-ш'еесе с'антима; П'рстот од-т'атко-ми **ќе-биј-пр'ичина да-не-се-з'емеле**; Кој-ќе-д'ошој у-ф'абрика ка-ц'ар да-д'ошој н'екој го-пречек'уеле – ова е повторливост во минато, ама прекажана, идно прекажано време се употребува за повторливи (итеративни) прекажани дејства. Конструкцијата *ќе + имперфект* ретко се употребува во градскиот тетовски говор дури и за искажување на минати хабитуални настани, што е нивна најчеста функција во македонскиот стандарден

јазик (сп. Конески, Б. 1999: 489–490). Пример: Р'ипам ка-ц'рвец н'екој, па-**ќе-ми-н'ајдеа м'есто п'убо**: за-да-с'еднем.

– Предикатскиот израз оформен во кондиционал може да изразува повторлив фактивен настан кој се одвива во одреден временски интервал и обично не е релевантно дали се одвива во моментот на говорење или не. На пример: Па-т'амо ср'ека 'имаше куп'атила, па-**ќе-з'емемо** од-д'ома к'арпе, па-за-вр'еме п'ауза 'или кој-**ќе-з'аврши** раб'отното вр'еме и-**ќе-се-прок'упемо**; Па-**ќе-п'озајим** к'ондуре да-ми-одг'овара со-гардер'обата шо-**ќе-га-н'осим**; 'Ама с'акам н'ешо н'ешо **ќе-д'отурим** **ќ'-онајдим** да-ми-д'елуе 'убо; Ј'а **ќе-з'инем** в'ак'е и-**ќе-ја-сл'ушам** 'ако го-к'ажуе неколк'у-пута; **Ќе-не-тр'еби** м'ајка-ми, па-ст'енице **ќе-не-з'ајада**, па-б'аргу м'ајка-ми н'окум **ќе-ст'ануе** **ќе-поп'аруе-све**; И-п'осле б'аба-ми **ќе-в'ика** у-н'едел'а у-ц'рква **ќ'-оди**, па-**ќе-ме-в'икна** на-р'учек сватошт'ин'ете. Па-к'окошка **ќе-н'апраа** за-р'учек и-шо-**ќе-ми-д'ада** м'ене сиром'ашникот; Па-т'атко-ми **ќе-се-пр'омени**, па-**ќе-ч'екамо** г'ости, па-**ќе-д'ојде** б'анда б'ес-паре ти-св'ири на-В'елигд'ан; И-**ќе-про'агамо** кој-п'ие **ќе-шм'аркне** 'еднаш и-**ќе-г-'остае** недоп'иено. М'ие **ќе-о-доп'оўнимо**; **Ќе-о-н'аместиш** за-слава, п'осле **ќе-о-д'игнеш** у-чв'ор за-нареднат'а-слава. К'илим **ќе-ст'аеш** в'оўнен; Ј'а **ќе-пл'атим** к'омби **ќе-в-'однесем** на-б'урек кај-з'ет-ми 'има бурекац'илница б'ес-паре **ќе-ви-д'аем** за-д'оручек и-к'омбито **ќе-о-пл'атим** да-в'идите, в'икам, з'ошто моз'оците ви-са-'уште зап'ечени комун'истички; С'еа кој-**ќе-го-гр'изне** на-п'ола го-препол'овуе ј'ајцево и-'ова г-из'едуа од-н'утра ј'ајцево со-л'ајче **ќе-го-'извада**, а-л'ушт'урава шо-**ќе-'остане** од-ј'ајцево се-нап'олнуе со-в'инце; Се-п'ушта и-на-н'его **ќе-се-сп'омна** сф'ите и-на-кој-**ќе-г'ори** н'ајвише т'ој н'ајвише **ќе-ж'иви**; 'Ама п'орано **ќе-се-маск'ираа**, **ќе-ст'аа**, на-пр'имер, н'иза п'ипер 'околу вр'ат со-г'уња **ќе-се-н'аметна** и-**ќ-'ида** **ќе-п'оа**: „К'ој-што сп'ие н'ека ст'ане н'ека м'еси кол'ачиња, 'ако н'ема кол'ачиња н'ека д'аде кошт'анчиња, н'ека д'аде пар'ичиња т'оа т'оа св'е. И-**ќе-п'оа**. И-**ќ-'излеза** домак'иниве **ќе-ги-д'аруа** со-кој-шо шо-'има со-кошт'анчиња в'арени со-јаб'учиња со-св'е, ор'афчиња. И-**ќ-'ида** т'ак'е од-куќе п'о-куќе; И-'овја л'удиве дур-'идемо **ќе-о-ст'аа** т'оа ванил'ицава, на-пр'имер, **ќе-го-з'ема** у-шам'и-че **ќе-го-ст'аа** **ќе-го-**

зав'иткаа да-'однеса на-д'ецава д'ома; Стар'и-л'уди **ке-з'еме** и-**ке-зап'ишуе** с'еа аш'икере т'оа, па-**ке-г'и-с'обира** у-т'етратка; На-тр'упец зн'аем **ке-з'астане** т'атко-ми на-тр'упче 'едно и-т'оа з'амба у-р'ука и-**ке-г-'из'амба** св'е **ке-ги-н'апрае** дупч'ињата на'околу и-м'ие смо-помож'уеле; Т'ој **ке-з'еме** м'ерка и-**ке-го-д'онесе** у-д'уќан и-**ке-им-р'ече** на-т'атко-ми 'или на-др'уг'ите ј'ужари кој-к'ако 'имау' 'ако му-се-б'ендиса б'оја 'или б'ило-што: „Еве-га м'ерката с'акам в'акоф“; Чапме напр'аени он'адени **ке-вл'еземо** 'унутра **ке-се-шл'акамо** **ке-с-он'адимо**, **ке-се-с'унчамо**, у-центр'ала **ке-вл'еземо**; Па-'имаше 'една к'арпа, па-**ке-с'еднемо** на-к'арпа, па-т'уе **ке-ј'адемо** **ке-он'адимо**; И-п'осле кој-**ке-'огрее** сл'анце **ке-г'и-т'уриш** на-сл'анце да-ти-г'и-'огрее сл'анце; Е-па-н'иф к'огај **ке-им-б'иде** Б'ајрам Р'амазан, па-**ке-ти-д'онеса** 'они б'аклава шо-**к-'имаја** напр'аено, д'емек, и-све-т'оа; Е-с'еа с'инов, д'емек, вр'атен, д'емек, т'амо к'ако ч'ирак **ке-з'еме-жар**, **ке-'изгасне**, **ке-о-т'ури** у-г'рне.

– Претпоставка не може да се изрази со удвоениот формант на кондиционал и на субјунктив. Во градскиот тетовски говор не е позната реченица од типот *Ке га е веќе врабоиен*, туку за овој тип реченица се користи изразот *Т'ој се-зар'абоишау* со сум-перфект за адмиратив (сомнеж, неувереност и сл.).

– Предикатскиот израз оформен во потенцијал може да изразува сегашен настан, главно, за изразување на можност, желба. На пример: Егзарх'истите **би-се-р'екло** по-д'енешно с'а-Б'уг'ари, а-патријаш'истите с'а-С'р'би; А-'иначе, 'овдека 'еве за-К'оу'тук ти-к'ажав шо-**би-зн'ачело**; И-с'ега да-с'ошием ф'аст'ан т'акво 'урнече **би-с'акала**, 'ама сн'агата ме-н'ејке.

– Формите на императивот може да послужат за изразување на начин на дејство. На пример: Т'ија м'есто да-уча с'амо пр'аа **л'егни**, **ст'ани**, **пр'ошетај-се** и т'ол'ку.

– Императивот се негира со следниве конструкции: *не / немој да / да не /* пред глаголот. На пример: **н'е-иди**; **н'е-кажуј** – наједноставно негирање на императив е можно само од несвршени глаголи; потоа: Е-с'ега **н'емој да-к'укате** по-Душко шо-ве-'опл'ачка; И-**н'емој да-ме-праш'уετε** в'ише **н'е-играам** – во оваа реченица негација на заповеден начин се изразува со *немој* со употреба на единска

форма на второ лице множина; Од-прошлат'а-недел'а Н'атка в'ише тв'оа-је и-н'емој да-ме-пр'ашуеш; **Н'е, н'емој** 'овде в'ак'е; А-бе-д'еца да-не-згр'ешите ј'а беф-инт'ерниран у-Н'емачка.

Во градскиот тетовски говор меѓу овие конструкции има блага семантичка разлика, така што конструкцијата од типот *немој да* пред глаголот е со појака забрана од другите две конструкции.

– Закана може да се изрази со императивни форми од свршени глаголи. На пример: **'Удри**-ме, па-ке-в'идиш шо-ке-ти-се-д'еси. **'Остај**-ги, па-ке-в'идиш к'ол'ку-је с'а:т. **Не-н'апиши**, па-ке-се-разб'еремо.

– Предикатскиот израз со помошниот глагол *фака* може да изразува почеток на дејство, состојба. На пример: П'осле к'ако д'ејчиња **ф'атило** мл'огу вр'елина, л'ето све-т'оа.

– Предикатскиот израз со помошниот глагол *зема* може да изразува почеток на дејство, состојба. На пример: **з'еде да-в'езе**.

– Почеток на дејство, состојба се изразува со глаголот *йочнав* + *да*-конструкција. На пример: **Ке-п'очнем да-зб'орим** шо-је-в'ак'е п'о,интересно за-м'ене мл'огу; Д'ан-в'иди 'она **ке-п'очне да-п'ишти**; И-п'осле н'емаше р'аботна сн'ага **п'очна да-до'агаа** 'овде да-се-прош'ируе Г'етекс од-с'елава д'ојдоа у-гр'ад; **П'очна да-кукур'ику да-в'икаа** п'етли ке-нè-разбуда; **П'очнафмо да-се-допиш'уемо** и-жив'а-гл'упа: сум-б'ила; И-т'огај **се-п'очнуе да-се-пр'ае** ц'рквава Св'ети К'ириј'и и-М'етодиј; Р'ецеп-п'аша п'рво т'атко-му н'егов **п'очнаў да-ја-пр'ае** и-н'осеў 'имало р'обој; А-н'екоа **ке-п'очне да-пл'ука** к'рв од-к'алето ке-г-изб'ркале; П'осле **п'очнало да-се-р'уши**; И-ке-п'очне ут'акмица и-ке-п'очне **да-в'икаа**; П'осле **п'очнало да-се-ш'ири** н'адоле м'а:лава; ... и-п'очнаа **да-се-н'оса** гумен'и-оп'анци; П'осле кој-го-затв'орија, ти-викам, у-т'унеўот од-тај'а-улица кој-п'очна **да-раб'отаа** фабр'икете за-к'ондуре и-за-т'оа р'абота се-н'амали; **П'очнаа да-произв'едуа** ј'ужиња н'е од-к'оноп к'ако шо-се-пр'аеа шо-се-пл'етеле д'ома, јуж'ињата се-пр'аеле 'оглави за-к'оњи за-ст'ока за-све-шо-им-тр'ебало; И-'она **п'очнала да-пл'аче** и-р'екла; **П'очнуа да-се-см'еа** у-гл'ас сф'ите од-п'рв до-п'оследен; 'Овде **п'очнаф да-ч'уам** н'егде к'ај-коўк'у-има в'ише ше'естина пед'ес-пет г'одине; Од-к'ај-'отидоф у-

п'ензија т'огај **п'очнаф** да-ги-ч'уам гол'убите; Е-па-п'осле к'ако р'амкеве за-т'армк'е, п'осле и-к'ошаре за-т'армк'е **п'очнаў** да-пр'ае да-'онџди; Ј'а сум-п'очнала **да-р'аботам** к'ако ч'ирак.

Но, крајот на дејство, состојба во градскиот тетовски говор не се изразува со глаголот *завршив* + *да*-конструкција.

– Вториот сум-перфект од типот *сум дојден, е заминал* е во употреба во градскиот тетовски говор и се изразува сегашна состојба што е резултат на дејство извршено во минатото. Овој тип е карактеристичен за западното наречје и за говорите во Леринско и Костурско, од каде што се распространува на исток (Конески, Б. 1967: 202). Во оваа конструкција влегуваат непреодни, често и повратни глаголи, меѓутоа има и одделни случаи кога се употребуваат како непреодни глаголи и некои преодни глаголи. На пример: 'Иначе **не-сум-м'ужена**; Л'еле, Бр'анка, 'ич **не-сум-зад'оволна** од-ж'ивотоф, 'ич **не-сум-зад'оволна** од-ж'ивотоф“. Па-ј'а е-в'икам: „Л'ено, па-заш-м'ори, па-ј'а па-**сум-зад'оволна**“; Е-с'ега 'уше 'имаше т'оа, д'ека ј'а у-с'рпско **сум-р'одена** шо-се-в'ика, асимил'ација в'ршеле С'рбите; А-бе-м'алу **сум-н'еарен**; Под-М'аршаў Т'ито под-Г'оце Д'еућев втор'џ-куќа т'уека **сум-р'оден**; Ј'а 'одим у-м'узејот п'осле 'извесно време п'осле т'оуку време отв'орање на-м'узејот и-од-тој-с'егмент ж'ртвите на-комун'измот **сум-од'ушевен**; Д'ека **сџ-'одважни**, д'ека сџ-р'атници, зн'аа да-се-супр'остава на-Т'урците, д'ека сџ-д'обри т'рговци, зн'аа б'изнис да-в'ода, а-остан'ативе н'икакви; И-по-т'оа **је-нар'ечено** м'а:лово Чапч'џко: с'окаче; И-с'еа к'уќава **је-напр'аена** за-тиџ-ст'андарди то'а-време од-л'есен мат'еријаў м'ешан, шо-би-се-р'екло; Не-сл'учајно **је-д'окажан** 'европски ср'учњак по-т'аја проблем'атика; И-д'ури дв'аесе и-вт'ора г'одина **је-пок'рстена**, офици'јално, од-вл'астите; Т'ак'е з'авршуа осв'етата **је-изав'ршена**; Е-с'ега кој-**је-напр'аено** К'алево кој-се-пр'аело г'оре Абд'урахман-п'аша, Р'ецеп-п'аша п'рво т'атко-му н'егов п'очнаў да-ја-пр'ае и-н'осеў 'имало р'обој. Р'обој ц'џрнци; П'осле з'аради ер'озија г'оре м'логу се-ч'истела ш'умата 'околу на'околу т'аја н'асеўба т'аја п'рвата шо-ја-форм'ирале Цинц'ариве Даск'аўница д'енеска к'ако шо-ја-в'икамо **је-покр'иена** со-г'олем д'ебеў три-ч'етири м'етра сл'ој, н'анос 'има т'ак'е-

да не-п'остои т'оа; Д'оле б'иле патријаш'иските, па-д'ури дв'аеста г'одина **је-ср'ушен** с'идот и-р'екле с'рпските власти: „Па-сви-смо-ми-бр'ака. Ми-смо-хр'ишкани. Ј'едно-је-то“; Кр'алот М'илутин **је-п'огребан** у-С'офија кој-го-призн'авале за-кр'ау; А-к'онецоф шо-'останау, з'ошо т'ој **је-н'авиткан** на-оклаг'ијава ост'ануе; Ц'ело 'Ајдучко М'ало **је-гр'адено** на-т'урск'и гр'обишта; А-д'есети окт'омбър и-Л'енче **је-з'емена**; Д'ејчето н'ивно до-четърн'аесе г'одине и-дән-д'анњака **је-прив'ржана** с'о-мене; И-т'оа кир'ацие, 'удбаши к'ои тр'еба да-ти-в'рша перман'ентно пр'итисок, з'атоа-што м'ие **смо-бел'ежани** к'ако буржо'азија, к'улаци; Дв'аеста м'ие **смо-д'ојдени**; Па-гл'едај св'е ј'ајцава **сă-испок'ършени** п'опара сă-напр'аени; Е-с'еа **сă-нас'елени** со-т'оуку 'Албанци; И-т'ак'е **сă-з'емени**; В'ак'е **сă-с'амо огран'ичени**; 'Они до'агаа, а-пл'ус и-'они **сă-раш'етани**; 'Ама л'афојте **не-сă-с'обрани** и-т'оа-све да-се-'испос"обере, св'е; Ајдучк'а-трава, арапечк'о-цвеке к'ое-је, б'ожур, све-т'ија к'ој-сă, к'ако-сă, све-т'ија **сă-ст'аени**; Гробиштата за-в'реме б'угарско **сă-преф'рлени**; Дв'аеста м'ие **смо-д'ојдени**; Дв'аесе и-с'едма г'одина **је-р'ушена** С'а-т-кула; Зн'аеш тој-п'ериод **биу-интер'есен**; И-беф-прин'удена да-тр'ажим р'абота; Т'етекс т'огај **б'еше ф'ормиран**; 'Ама ср'ека со-н'ас **б'еше д'ојден** и-род'ител'от т'атко-је од-едн'а-другачка, па-не-р'азбуди: „Ај-д'еца ст'анујте“; **Б'еше д'ојдена** со-м'ајка-је; **Б'еше д'ојден** со-к'ола ам'еричка.

– Конструкции од преодни/транзитивни глаголи од типот *сум јаген, сум ручан* нема во градскиот тетовски говор.

– Во градскиот тетовски говор не постојат л-формите од перфектна основа врзани со честичката *ке* од типот *ке-гојдел, ке-најдел* (туку се употребува *ке-д'ошоу, ке-н'ашоу*, на пример: Т'ој *ке-д'ошоу* у-Т'етоо, 'ама му-се-рас'ипала к'олата).

– Во резултативниот л-перфект во трето лице не се појавува глаголот *сум*, а се потенцира самото глаголско дејство. На пример: **Па-й-с'ошиу к'остим и-с'едеу мног'у-убаф**. 'Ама не-усп'еала да-се-н'апрае и-допр'аена-је, 'уствари допр'аена-је, меѓ'утоа н'е-може да-се-официјализира, з'атоа-што **'излегла вон-р'амките шо-га-д'ала т'урската вл'ас**; Е-с'еа н'икој н'е-знае од-к'аде д'ошло т'оа; Па-д'ури и-р'уско-т'урските р'атој со-кој-сă-ослоб'одени ств'орена Буг'арија п'рва к'огај у-б'итк'ете

шо-се-одв'иале 'имало р'анети мл'огу; 'Имало р'анети мл'огу Буг'ариве ран'етиве р'уски в'ојници ги-пл'ачкос'уеле; 'Овде и-сум-'имала к'омшии 'едни од-К'осово б'еа д'ојдени; Т'огај К'оле нè-'има спасено и-ј'а сум-му-се-з'ахвалиў и-сум-му-к'ажуў и-на-М'аца на-ж'ена-му К'олеа: „'Аўăў н'ека-му-је“.

– Оптативни конструкции базирани врз л-перфектот има од типот *можен начин*. На пример: И-с'ега да-с'ошием ф'ăстăн т'акво 'урнече **би-с'акала**, 'ама сн'ăгата ме-н'ејке.

– Оптативни конструкции, односно желба или блага заповед да се изврши некое дејство, има и од типот субјунктив *га + сегаашно време* и *нека + сегаашно време*. На пример: Е-с'еа Г'оспод зр'авје **да-ни-д'аде да-прож'ивимо** м'алу п'ојке и-т'оа-је; ... **ај-да-ж'ивимо** со-н'его **да-б'идемо д'обри**; С'еа ни-вл'егло **да-не-ж'ивимо да-не-он'ăдимо**; **Н'ека сă-ж'иви и-зр'ави** д'ецава; Па-ај-т'ак'е **н'ека б'иде**; 'Аўăў **н'ека** ви-б'иде од-м'оа стр'ана; 'Аўăў **н'ека-му-је**; **Н'ека ж'иви, н'ека ж'иви...**; **Н'ека ж'иви, н'ека ж'иви** Д'арко, па-Др'аган; Пр'ужи р'уката и-н'ека **се-р'ече** 'ерлија.

– Во градскиот тетовски говор во употреба се хортативни конструкции од типот *ај/ајде га одиме* или едноставно *га одиме*. На пример: '**Ајде д-'идемо** с'ефте да-се-в'идимо; '**Ајде д-'идемо** у-'општина да-пл'атиш да-'ова да-т'оа; **Ај-да-б'иде раб'отата** н'аши л'уди-сă, па-д'обри-сă, к'ако шо-к'ажуе Т'рпе к'умов; ... **ај-да-ж'ивимо** со-н'его да-б'идемо д'обри; ... **д-'идемо** на-'игранка; Сум-'имала пр'илика **д-'идем** на-Ш'апка у-'Електроп"олог д'омов; Е-т'оа за-м'узејов **д-'идете** и-в'ие т'амо у-м'узејот. **Д-'идете да-в'идите** м'узејот, ж'ртвите на-комунизмот; **Да-не-г'и-вика**; Па-к'ако шо-се-г'ори к'ончево се-ф'аќа г'оре **да-не-се-'изгори** до-кр'ај се-ф'аќа ж'ăп, и-к'ако шо-ќ-'изгори ц'ăрново чорл'ојсано т'оа ќе-се-п'ушти у-'ова у-ј'ајцево у-л'ушпава од-ј'ајцево.

– Со употреба на извикот *ај/ајде* е засилена хортативноста, барањето активност на соговорникот.

– Разликата меѓу конструкциите од типот: *Т'ија ч'ера дон'есоа 'одлука* и *Т'ија ч'ера г'онеле 'одлука* е во тоа што во првата реченица говорителот бил

присутен на настанот, а во втората реченица говорителот не бил присутен, односно станува збор за прекажаност на дејството.

– Плусквамперфектот од типот *бев дошол* не се употребува често во градскиот тетовски говор. Оваа конструкција е ретка и необична, а позната им е на помладите генерации при употреба на друг минат настан. На пример: бѣф-з'еў; б'еше к'упиў; б'еа ј'але, п'иле. (Повообичаено е да се користи составот *бѣф + ѓлаѓолска ѓридавка*: *Б'еше дојден* со-к'ола ам'еричка; Вежб'ањето, припр'емите за-сл'етојте *б'еше организ'ирано* пред-ч'асови во-гимн'азијата).

– Нема употреба на конструкциите од типот *ѓој дошол доцна беше* со постпозиција на *беше*.

– Резултативни форми може да се искажат со употреба на конструкции на *има*-перфектот, од типот: презент од *има* + глаголска придавка *-н/-ѓ*, како и конструкции од типот: *имав* + глаголска придавка *-н/-ѓ*, и со *сум*-перфектот II, од типот: презент од *сум* + глаголска придавка *-н/-ѓ*: *сум дојден* и *бев дојден*, како и имперцептивна варијанта од типот: *имал видено*. Но, резултативни форми со *има* во плусквамперфект + глаголска придавка, на пример *беше имал јадено*, нема.

Или поедноставно кажано, од *има*-резултативниот систем во употреба се конструкциите од типот *имам дојдено*, *имав дојдено*, *ке има дојдено*, *имал дојдено*. На пример: 'Ама зн'аеш т'ак'е кој-зб'ори ј'а сум-се-потс'еќала на-Б'ора Ст'анковиќ шо-г'-**'има пиш'уано** кн'иг'еве; Шт'ипјани коўк'у-има, кум'анофци коўк'у-има, 'источна Макед'онија коўк'у-има, ка-Ск'опје шо-'има т'ак'е и-кај-н'ас **'има 'изидојдено** б'аеѓи; И-ед'инствено шо-'има **нап'ишано** 'убо: за-Макед'онциве 'овдека, с'амо миј'ачката гр'упа га-оп'ишуе поз'итивно; 'Она шо-'**имам ч'итано** од-фр'анцуски посм'атрачи к'ои 'оделе со-в'ојск'еве у-то'а-време; Т'оа шо-'**имам ч'итано**; ... т'оўку г'олеми зл'очини **'има пр'аено** Др'уги Св'етски Р'ат, х'рватска в'ојска, х'анцар див'изија т'ија к'ако Х'рвати т'амо...; **К'упено** к'уќа **'имамо**; С'а:т-ма:ло се-в'ика з'ошо С'а:т-цамија **'има р'ушено**; **'Имаше**, ка-сеа-п'амтим, д'ојдено од-Ам'ерика 'едно д'ете; Па-'она д'едо-ми шо-ме-**'имаше на'учено** н'екој песн'ичиња; Л'имуни **'имаја ф'рлено** н'адвор; И-'овде к'аршија **'имало к'упено** к'уќа. Во нашиот јазик биле обични некои контексти во кои *има* се комбинирало со

партиципот согласуван по род и број со именката на која се однесува (Конески, Б. 1967: 204). Глаголска придавка, како израз на почетната фаза на овие конструкции во тетовскиот говор, се сретнува и како усогласена по број со директниот предмет, како во последните три примери: А-го-'имаја ут'епано плат'еници; Го-'имаја ут'епано пред-к'уќната вр'ата на-пр'агот, в'ика, дван'әесе 'убода у-пл'еќи, в'ика, сон'ож м-'удриле, д'одека го-совл'адале; М'ие раб'отамо, т'ој ќе-'има дон'есена 'една т'огај м'ини компј'утерски м'ашини, д-и-н'аречем б'еа; Т'урск'и гр'обишта на-дв'е-места 'имало организ'ирани; 'Имало р'анети м'логу Буг'ариве ран'етиве р'уски в'ојници ги-пл'ачкос'уеле.

– Ако е исказот во *-н/-ӣ-*пасив, агенсот може да се изрази со предлогот *од*. На пример: Пиш'уено од-Тр'ајко.

– Ако е исказот во *се-*пасив, агенсот не се изразува во истиот исказ. На пример: У-л'ето се-ф'аќаа р'ибе у-П'ења, а-у-з'има се-ј'ада зимн'ицете.

– Во одделни типови реченици редоследот на клитиките

- а) меѓусебно е ист како во стандардот, на пример: не-си-ми-г'а-дала кн'игата;
- б) во однос на предикатскиот израз, клитиките се препозитивни како во цело западно наречје, на пример: Си-га-в'идеӯ вч'ера.

1.2. Структура на именската синтагма

Поаѓајќи од фактот дека носител на т.н. вербални/предикативни граматички категории: вид, начин, време... е реченицата, а носител на т.н. номинални категории т.е. на информацијата за импликуваните аргументи на предикатот: лице, падежен однос, број, определеност, апел... е именската синтагма (Тополињска, Марковиќ 2012/2013: 2), во овој дел од трудов, ќе се осврнеме на именската синтагма.

– Заменката за истакнување на екстензија на именуваниот поим, еквивалент на стандардното: *сио̄и, се̄ӣа, се̄ӣо, сиӣе..., сеӣӣо..., секој..., секаков..., никој..., ниеден...*, гласи: *ц'еӯ, ц'ела, ц'ело, св'е, св'еш̄ӣо, св'а̄к'и, св'екакоф, св'екаква, св'екакво, св'екакви; н'икој, н'иеден*. Заменката за истакнување на екстензија укажува дека дејството изразено со предикатот се однесува на целото множество на

референти означени со конститутивниот член на именската синтагма или дека токму тој референт идентификуван со конститутивниот член на именската синтагма е опфатен со дејството изразено со предикатот, а не некој друг. Овие заменки стојат надвор од именската синтагма и затоа се наоѓаат или на самиот почеток на именската синтагма или во постпозиција како апозитивни модификатори (Тополињска 1997: 209). На пример: Кој-ке-го-прегризе ј'ајцево, д'емек, ср'ека има **цела-г'**одина; **Цел'а-**визба п'оуна со-б'уркани к'ако н'ема б'уркан; Тија ист'урале од-к'аце к'упус у-бр'аздава и-ке-засм'ардуе **цело-**м'ало на-к'упусоф и-С'ери-Купус м'ало тоа-м'ало го-в'икале од-П'евчина н'адоле; Има преку четир'иесе г'одине **све-**је-ст'аро; Па-**све-**смо-св'ртеле б'ез-паре се-раб'отало; А-св'арно шо-смо-'имале, м'ислим, к'адар за-т'екстиу **све-**биу од-В'араждин, од-П'аракин, од-Л'етекс Л'есковац, **све-**инж'инери (*све* се употребува како атрибут) д'ојдоа 'или м'ајстори и-'они го-покр'енаа Т'етекс; З'едоф г-'офарбаф со-х'идроген с'отреф **све-**т'оа; М'алово б'ило **све-**ст'ари т'етофци; И-**св'е** л'удиве 'имале н'иве у-Т'етоо и-л'озја и-зана'етции; **Све-**тија изнап'ишани – во последниве четири реченици именската форма *све* се употребува како атрибут, особеност што е посебно впечатлива во градскиот тетовски говор; 'Увек **све-**дот'ерана **све-**по-'укус **све-**'ова **све-**т'оа – во оваа реченица *све* се употребува како прилошка определба за начин; **Све-**до-'ил'ада 'осумсто п'едесе и-ч'етв'арта г'одина б'ило у-д'обра с'остојба б'ило у-ф'ункција на-т'урската в'ојска – во оваа реченица *све* се употребува како прилошка определба за време; Ке-нè-тр'еби м'ајка-ми, па-ст'енице ке-нè-з'ајада, па-б'аргу м'ајка-ми н'окум ке-ст'ануе ке-поп'аруе-**све**; С'еа за-слава кој-ми-је-припр'емена, зн'аеш да-се-пр'ипремим, зн'аемо смо-мењ'аале **св'е**; в'ак'е ке-б'ида т'урени-све.

Е-с'еа **никој** н'е-знае од-к'аде д'ошло т'оа; **Никој** не-ги-'објавиу; И-до-д'ан-д'ан'ајска **никој** не-с'е-грижи шо-је-шт'ета, да-р'ечем; К'ого да-н'ајдем, бе-в'икам, **никој** н'ејке; Н'емаше **никој** 'овдека-ве; н'иеден р'одител' не-'изгледау н'е-гледау д'еца дв'е к'оуку ј'а шо-сум-гл'едала шесн'аесе д'еца. Во секоја реченица во градскиот тетовски говор забележуваме, а тоа го потврдуваат и информаторите,

дека задолжително *никој* се употребува со негиран предикат, што е одлика на македонскиот јазик како дел од словенското јазично семејство.

– Заменката за истакнување на идентитетот на референт/референти на именската синтагма е еквивалент на стандардното и гласи *истио̄ӣо̄ӣ*, *истӣа̄ӣа̄*, *истӣо̄ӣо̄*, *истӣӣӣӣе*. Се употребува и заменката *самӣо̄ӣ*, *сама̄ӣа̄*, *само̄ӣо̄*, *самиӣе*. На пример: И-н'иф им-б'еше др'аго го-зб'оримо **'истиот** д'ијалект шо-се-в'ика; И-т'ој от'идуе др'угар-му и-в'ика т'ој **'истото**: „Се-изв'инуем м'оже да-играте со-мене?"; И-к'ако да-се-п'огоди 'он шо-ми-н'апиша на-вр'атава на-р'абота **'истото** т'оа и-'Ил'ко Ш'икла и-за-с'екунд го-р'ешиф и-пр'ојдоф; Е-Бошњ'акофци **с'амото** пр'езиме им-к'ажуе Бошњ'акофци д'ојдени-с̄а од-Бј'ело П'оле од-Црн'а-Гора.

– Заменката *цел* има значење 'сиот'. На пример: А-К'рсто Шп'ип 'уште је-ж'ив 'исто у-ско'евциве, в'ика, д'ојдени в'ие **цел̄а̄**-фам'илија д'ојдени и-бр'ат-му К'рсто и-бр'ат-му С'аво св'ите; Кој-ке-го-пр'егризе ј'ајцево, д'емек, ср'ека 'има **цел̄а̄**-г'одина; **Цел'а**-визба п'оӯна со-б'уркани к'ако н'ема б'уркан; Тија ист'урале од-к'аце к'упус у-бр'аздава и-ке-засм'ардуе **цело**-м'ало на-к'упусоф и-С'ери-Купус м'ало то̄а-м'ало го-в'икале од-П'евчина н'адоле.

– Членот во градскиот тетовски говор претставува постпозитивна клитика која се додава на првиот елемент со којшто започнува именската синтагма. Градскиот тетовски говор, исто како и стандардниот јазик, има три членски форми *-о̄ӣ*, *-ов*, *-он*, кои се јавуваат во трите лица и во двата броја и се маркирани по просторна оддалеченост од говорното лице. Заменките од коренот *-о̄ӣ* посочуваат предмети кои се оддалечени од говорителот, но блиски на соговорникот; заменките од коренот *-ов* посочуваат предмети кои се блиски до говорителот; заменките од коренот *-он* посочуваат предмети кои се пооддалечени и од говорителот и од соговорникот. Членските морфеме на *-ов*, *-он* во македонскиот стандарден јазик не извршуваат чисто членска функција, туку нивната употреба останува во сферата на функциите на показните заменки. Во градскиот тетовски говор, слично како и во некои западни говори (Видоески 1957: 65), членските морфеме на *-о̄ӣ*, *-ов*, *-он* извршуваат и чисто членска функција (во стандардот е карактеристично само за членот *-о̄ӣ*). Според оваа карактеристика, градскиот тетовски говор припаѓа повеќе

на западните говори, отколку на северните говори (Видоески 1999б: 189). Членот *-oii* ги обележува именските групи употребени анафорски и именските групи чии референти однапред им се познати на соговорниците. На пример: И-вл'егофмо кăј-д'иректорот, а-д'иректорот т'огај 'имаше с'едми-клас гимназија, финансискиот директор и-т'ој так'угере; А-т'аја 'улица б'еше до-центарот на-З'агреб, близу до железничката станица, паркот Зр'ињевац и-п'осле Т'арг Република б'еше пл'оштадот; 'Ама у-г'одине ч'уекоф; 'Ама з'астанаў н'адвор, д'емек, не-у-вагонов 'унутра и-им-м'авка и-'овја м'авкаа; Ја с'ирота ги-ч'уам у-'едно пл'екано кут'иче к'уфт'ињава и-р'ачунам кој-ке-ст'игнем у-З'агреб л'езет ке-в'идим; И-м'ајка-ми з'арăди д'ецава н'апрае 'еден ч'ешеў; Кој-с'ирота д'ушава м'ислела к'узнае к'ого ке-з'еме го-з'ела Р'истота“, р'екоф, „бр'атучед-ти“; Ка-г'ојдава шо-г'и-ч'ешл'аа со-к'онец г-онăди; И-се-к'ачиў на-в'овчево м'ало; Ај-'отвори-го п'енџерон.

Во градскиот тетовски говор се употребува и удвојување на определеноста при што именската група ги опфаќа во иста конгруентна низа показната замена и членуваниот именски збор или лично име. На пример: 'Ама т'ој Т'оме к'оўку т'оўку сушт'ината га-сф'атиў и-т'екстот ти-ст'ануе п'осле ј'асен; Н'екоаш ке-ти-о-п'окажем тој-сп'исокот на-ком'итетот т'етоски; Ти-з'акажав 'оваја к'уќава ја-праеў д'едо-ми дваесе и-ш'еста г'одина; 'Онаја к'уќана со-'ореў-шо-је; 'Иди ж'ити м'ајка п'оканига 'онаја будал'инкана да-в'идиш шо-ке-ти-р'ече; Т'аја н'асеўба, т'аја п'рвата шо-ја-форм'ирале Цинц'ариве, Даск'аўница д'енеска к'ако шо-ја-в'икамо је-покр'иена со-г'олем д'ебеў три-ч'етири м'етра сл'ој н'анос 'има, т'ак'е-да не-п'остои т'оа.

– Во градскиот тетовски говор во употреба се следниве демонстративни заменки: *ii'oј, iii'aја, iii'oa, iii'ija*; *'ovja, 'ovaја, 'ova, 'ovja*; *'onja, 'onaја, 'ona, 'onja*. На пример: Т'ој б'еше н'овинар и-го-в'одеше л'истот од-Т'етекс; Па-со-ј'ајца од-В'елигдăн ке-праемо т'аја с'алата со-кр'омитче т'азе; Шо-је-т'оа санд'ăлија; И-ј'а к'ажуем в'ак'е на-р'абота т'ија св'ите тр'аа, тр'аа; 'овја к'апак, 'оваја т'ава, 'ова т'енџере, 'овја к'апаци; Т'оа све-дир'ектори од-ф'абрика, т'оа стр'анци, т'ој пр'етставник Г'авраков 'еден од-Ск'опје б'еше 'овја; И-'оваја К'ика др'угачка-ми ке-в'ика: „Гл'еј-го, Бр'анка, н'а:мо гл'еда“; Т'ак'е-да ост'анала сочувана, 'ама пак-

кир'ацие смо-д'обиле у-'ова 'овдека 'анекс на-к'укава и-едн'а-соба г'оре; М'ајстор Ј'анко Ц'инцарот 'он д'оаѓа со-т'ајфе со-дв'е-тајфе град'ежници и-с'ега 'он г-уб'еуде да-о-н'апрае к'алето г'оре на-д'ан'ашно на-'ова м'есто к'ај-што-је; Ј'а сум-м'ислела **к'оа** дир'ектори-шо-с'а к'узнае шо-'имаја д'ома, к'ако-им-је; Па-'има б'аеѓи, Бут'икофци, **'овја** Чан'акофци; Г'оре-д'оле, па-пр'ипаѓам, од-'онаја сум-генер'ација шо-в'ише се-искор'енуе диј'алектот т'етоски; **'Она** ел'итата од-Т'етоо 'отидна; **'Она** шо-ти-к'ажуев к'ако атак'уеле 'едни на-др'уги 'овдека меѓ'у-себе; Се-разлик'уефмо м'логу од-'онја шо-зав'аршиле к'урсој, к'урсој, м'ислим, у-Ск'опје 'или у-Б'еѓград; 'Арно **'онја**-не шо-ж'ива пл'емиња н'екој шо-н'е-знаа н'ишо; Ел'итата од-Т'етоо ст'ари т'етофци в'истински-шо-с'а, в'истински т'етофци от'иднаа.

– Има конгруенција по род и број во конструкциите со именски прирок. На пример: Т'ој је-мој-пр'ијател'; Т'аја је-м'оа с'есра; Т'ија с'а-г'остите.

– Морфолошките модели на колективната и на избројаната множина се продуктивни. На пример: Шо-л'исје у-дв'орон 'има; **Л'исјана** од-д'рвана пож'оѓтеле; **План'ињеве** с'а-п'оѓни со-к'оштање; Зн'ачи, **два-д'аја** пред-Б'адн'ик, пред-Б'ожик ф'актички; **Два-д'укана** смо-'имале н'аши; Зн'ачи, да-ме-'однесе н'екој тр'еба да-'изгуби **три-с'аата чет'ар-саата**.

– Колективните именки имаат единска конгруенција на синтагматско ниво, а пак, единска или множинска конгруенција на реченично ниво. На пример: И-со-современа в'ојска н'егде к'ај-Катл'ано: П'оле ги-п'оразил 'овја-ве кач'ациве Д'ервиш Ц'ара; Т'ака 'има 'овдека к'ај-'овој н'арод макед'онскиов н'ешто ус'адено п'акост меѓ'у-себе да-м'ене со-вулг'арности ми-се-обр'акаа; Е-с'ега остан'атиоф н'арод т'амо к'ај-што-ж'ивеле даск'алите га-н'арекле Даск'аѓница; Жер'овјане к'аде-што б'ило д'оброст'оеко с'ело рамн'ичарско б'огато т'огај б'ило скроз-ун'иштено; К'огај д'ошла регул'арната т'урска в'ојска под-к'оманда на-'Омер-п'аша Л'атас кој-је-С'рбин; 'Ама кој-д'ојде колективизац'ијата, в'ика, ц'ела ст'ока, в'ика, га-нап'икаа у-з'адруга, а-'имамо м'логу ст'ока, в'ика.

– Избројаната множина може да се појави во состав со секој број, не само со пониските броеви. На пример: А-'една св'адба в'аѓаф по-три-'ил'аде, па-и-до-

ч'етири 'ил'аде д'инара у-б'анка; Кој-ке-с'еди со-т'ебе да-те-'однесе до-Катл'ано: и-да-с'еди два-с'аата и-три-с'аата т'оа-је изг'убено вр'еме; И-с'ега два-д'укана, 'еден у-Ск'опје 'еден у-Т'етоо; Ке-ми-т'ура два-к'амена и-ке-и-д'онесем на-ц'рквата.

– Има конструкции кои кодираат во простор и време. На пример: два-д'ана п'ут, 'една н'едел'а на-г'ости у-Тетоо б'ефмо.

– Редоследот во секвенците од типот *ѝри мои... / мои ѝри...; ѝакви наши... / наши ѝакви...; ѝакви ѝри... / ѝри ѝакви...*, во градскиот тетовски говор е следен: Па-т'уека тр'ојца м'ои д'едофци, да-к'ажем; тр'и-мои с'есре, т'акви пет-р'абоке.

– Количествена апроксимација се изразува со речење на два соседни броја еднородно, кога пред бројот ќе се употреби предлогот *околу, кај* или *ѝреку*, со додавање на ознака за неопределеност на именската група од типот *некој*, со приближен број. На пример: Ке-д'ојде п'ет-шес м'асе к'олку шо-'има 'околу м'асава п'ет-шес ст'олчиња и-к'ако шо-до'агаа ф'атена м'асава све-со-столч'ињава к'ако шо-до'агаа друг'и-л'уди 'овја м'ора да-ст'ане; Зн'ачи, Шипк'ојца, не-к'е-турим с'амо с'ела у-Т'етоско, 'има дообј'аснето кр'атка ист'орија на-п'ет-шес р'еда за-с'елово; Т'етка-ми т'оуку 'околу осумн'асе г'одине 'имала и-'учела з'анат шн'ајдерка кај-Туп'анчета; Н'егде кај, коу'к'у-има в'ише, ше'естина, пед'ес-пет г'одине; К'укава 'има пр'еку ст'о и-тр'иесе г'одине; 'Има пр'еку четир'иесе г'одине све-је-ст'аро; ...н'екој дв'асе раб'отафмо; За-Св'ети Н'икола по-два'естина к'уке три'естина к'уке с-'имало; 'Еве год'инава д'ојдоа четир'естина д'еца д'ојдоа пред-вр'ата 'овде п'оеја. Но, може да се изрази и конструкција со *едно* од типот: Д'ај-ми 'едно п'ет-к'ила ј'абук'е.

– Има партизивни конструкции од типот: д'ај-ми од-јаб'ук'ете; д'ојдоа дв'ајца од-студ'ентите.

– Комитативните конструкции ја имаат и единска и множинска конгруенција. Единска конгруенција: Со-к'ого да-д'ојдем ја-бе-ч'уек?; т'и да-се-б'арабиш со-ст'арите м'ајстори; множинска конгруенција: И-со-'една др'угачка се-догов'орифмо от'иднафмо кај-ф'инансискиот д'иректор.

– Посвојноста задолжително се изразува со постпозитивна дативна клитика до именките што означуваат сродство. На пример: И-д'ојде 'еден со-б'аба-ми от'иднафмо, и-ј'а и-с'естра-ми со-ф'аст'анчиња, а-со-в'оу и-со-дв'е-коуца к'оличе

'едно пл'етено; М'ајка-ми ќе-напр'аела т'орта 'една ц'арна 'една ж'оўта м'ешана и-
'едно ч'ашиче р'ак'ија 'едно в'ино; М'ајка-ми шн'ајдерка б'еше; С'ега, по-каж'уење
на-м'ајка-ми, 'отишле 'они ц'ела фам'илија да-му-д'ада п'одаршка; Од-Цим'ентофци
т'атко-им, С'имо Ц'именто; И-д'едо-ми биў-мл'огу ср'ог, од-м'ајка-ми т'атко-је; Ј'а и-
др'угачка-ми т'етоски зб'оримо.

– Конструкциите од типот *мајка ми, сесѝра ѝи* се појавуваат без член. На
пример: А-бе-с'еа беф-кај-м'ајка-ми к'уката ст'ара; Мајчин'а-куќа, од-м'ајка-ми
т'атко; Т'амо Ѓ'урѓица т'етка-ти г-'однесоф; С'ега на-к'ерка-ми т'олку й-се-л'утим
шо-не-н'аучи да-в'ози к'ола.

– Посвојните придавки со суфиксите *-ов, -ин* може да се деривираат не само
од сопствените имиња и називи на членови на семејството, туку и од општите
именки кои означуваат живо суштество. На пример: И-по-т'оа је-нар'ечено м'а:лово
Чапч'ако: с'окаче; Кај-је-Ф'ејзо: с'окаче, Меѓ'унчио с'окаче, Пашап'етрео с'окаче,
Стамато'а-чешма, Пр'идул'ци; ...је-Јајч'аро: М'а:ло, па-В'арош, па-Дв'а-Бреста,
д'есно т'уе 'има с'окаче С'ил'о: с'окаче; У-Ѓ'ордо: л'озје смо-с'еделе г'оре кај-
гроб'иштата с'еа; М'ајчин ј'език ми-је-т'ој; М'ајчина к'уќа, од-м'ајка-ми т'атко;
...богор'ојчино 'има цв'еќе 'едно шо-'излага н'ајпрво у-пр'олет; Зн'ачи, с'а-т'ија
цв'еќиња, св'екарвин ј'език, цв'еќиња; И-т'ој мер'аклија за-В'елигд'ан д-'има
сф'екоајш ш'атк'ини ј'ајца в'апцани.

– Во градскиот тетовски говор придавките *овдешен* и *ѝукашен* не се во
употреба.

– Глаголските придавки може да бидат разделени од именката-центар со две
прилошки определби како во следниов пример: На-д'уќанот 'имаше 'една м'аса, ја-
га-п'амтим г'олема дл'ага, а-'она м'алечка **ж'ена** н'е-била мл'огу г'олема, па-к'арс-
ног'е со-чинтиј'ан'ете, а-чинт'ијан'е, н'ели н'оселе сф'ите старив'е-л'уди,
чинтијан'ете на-н'ега и-**т'аја** к'арс-ног'е (прилошка определба за начин) г'оре на-
т'оа м'асата (прилошка определба за место) **с'едната**. Имаме и примери со
препозитивна употреба на глаголската придавка: С'акаў да-се-пр'икл'учи кон-
призна'ената ц'рква кон-егзарх'ијата и-ст'анаў, 'иако е-да-р'ечем Ц'рногорец

парекс'еланс, С'рбин шо-би-се-р'екло, се-прикл'учуе кон-егзарх'ијата; Црн'а-Гора в'еке б'ила **пр'изната д'ржава, офици'ијална**. Т'амо се-прид'ушила Т'урција, б'идејќи **об'учена Т'урција** 'овја с'акале р'еформа да-н'апраа на-арм'ијата...; ...во-неослоб'одените **кр'аишта** и-низ-гр'адој низ-Макед'онија. Но, сретнавме и примери со постпозитивна употреба на глаголската придавка: ... им-одг'оварау **ч'овек шк'олован по-з'ападен с'истем**.

– Посвојните придавски модификатори може да се јават во инверзија, односно во постпозиција во однос на конститутивниот член на именската синтаagma. На пример: ... **комш'ијава н'аш** го-изб'аркау; И-т'оа не-си-зн'аела, с'игурно, шо-зн'ачи к'артак к'ако ч'уек кај-**Т'урциве н'аши** у-Макед'онија; А-к'аршија с'еди **д'иректорот н'аш пор'анешен** Паш'ациев (во овој пример имаме и посвојна заменска придавка и односна придавка и двете стојат постпозитивно); ... д'ури у-**м'а:лото н'аше** од-п'енцер изл'агавмо на-'улица; Ф'удбау по-**сокач'ињата н'аши** низ-Јајч'аро: М'а:ло; ... 'одма од-**сок'ачево н'аше** кај-'идеш...; А-бе-ј'а ви-к'ажуем шо-к'ажуеу 'овја **д'едово**, в'икам, **м'ој** М'ихаил Л'ешков; Ја-'уплати од-'едан **др'угар-м'ој**, па-д'едо-му, од-Ам'ерика; И-ед'ен-д'ан 'еден **вн'ук-м'ој** и-з'ет-**м'ој**...

– Во градскиот тетовски говор се среќаваат повеќе типа на апозиции, и рестриктивни и нерестриктивни. На пример: Т'етин 'еден шо-'имаф, па-бр'атучед-ми, **електро'инженер**, ж'ена-му **кре'аторка** у-ф'абрика, три-д'ејчиња 'имаше, м'оже г'и-зн'аеш дејч'ињата-кој-му-с'а; И-'Иво Г'уба га-б'ендисау брат'учетка, **од-К'рстота к'ерка**, Ј'орданка Сп'ирик т'огашна, **пр'офесор по-фр'анцуски ј'азик**; Па-'има, в'икам, 'една сц'ена макед'онското т'огашно руков'одсво на-ч'ело со-Л'азо 'оди кај-др'угарот Т'ито, **М'аршау Т'ито**, на-совет'уење; И-најст'ариот стр'ико на-м'ајка-ми, **М'ихаил**, по-т'етоски го-в'икаше м'ајка-ми М'икаил', т'ој в'ојна акад'емија, па-з'авршиу в'иша в'ојна акад'емија у-'Одиса у-Р'усија, **ц'арска т'огај**; Е-с'ега в'икам 'отишле кај-Т'ито н'ашиов руков'одитеу **Л'азо** **полуписм'ениот** и-'оди и-го-пр'ашуа...; А-од-д'едо-ми Ст'ефана прв-бр'атучед **К'рсто Л'ешков в'ога на-ВМРО** у-**Буг'арија**, бл'агајник је-К'рсто Л'ешков и-раб'отаа т'амо ги-финанс'ира б'угарска

вл'ада; 'Ова ти-к'ажуем за-Б'ерта **ж'ена на-К'рсто Л'ешков**; 'Игранке 'имаше н'ајвише у-, „Лирија“ **у-шк'олото**.

– Сите рестриктивни релативни реченици може да бидат воведувани со *шӣо*. На пример: **С'есре п'омлади шо-'имам**, бр'ака се-ож'енија, форм'ираја фам'илија, д'еца; **од-св'ите т'ишлерски шо-б'еа д'укани** н'апрајвмо з'адруга 'Иднина к'оа се-в'икаше; **Шн'ајдери шо-б'еа од-Т'егово** св'ите н'апрајвмо з'адруга *Ед'инсво* к'оа се-в'ика.

– Сврзникот *шӣо* во релативните реченици, најчесто, се јавува како дополнувач, односно конектор на подметот, односно на номинативниот аргументски израз. На пример: Се-разлик'уефмо млогоу од-'онја **шо-зав'аршиле к'урсој**; 'Имафмо кл'асен **шо-ни-б'еше на-кр'ајот од-год'ината**; 'Ама зн'аеш т'ак'е кој-зб'ори ј'а сум-се-потс'екала на-Б'ора Ст'анковиќ **шо-г'-'има пиш'уано кн'иг'еве**; И-'она п'осле ги-м'ужела т'ија **шо-н'е-биле м'ужени, ж'енети**; Еј, ј'а д'ецата ми-се-ч'ини н'иеден р'одител' не-'изгледај н'е-гледај д'еца две к'оўку ј'а **шо-сум-гледала шесн'аесе д'еца**; Зб'ори ка-м'ајка-ти Перка **шо-те-на'учила вак'е т'ак'е**, а-н'е в'ака т'ака; 'Арно 'онја-не шо-ж'ива пл'емиња н'екој **шо-н'е-знаа н'ишо**; 'Ете за-'еден пр'ст **шо-биў-п'огрешно св'иткан** н'емало да-б'иде; А-'имале приј'атели, т'ија в'ојни л'ица **шо-с'еделе у-Т'егоо**; П'еро 'аптекаар 'ондека **шо-б'еше**, е-т'ој ми-је-вн'ук од-Љ'упчета С'аач; И-п'осле д'ојде з'акон т'ија **шо-с'а-п'осле четир'иеста г'одина** да-г-изб'р'каа; Вр'ата со-ч'укче т'ија **шо-б'еа ст'арите вр'ате**, па-п'осле препр'аефмо н'ова вр'ата.

– Забележавме и примери со сврзникот *шӣо* како конектор на акузативниот аргументски израз, односно на директниот предмет. Тука има задолжително удвојување со кратката заменска форма од типот *шӣо го / ја...*, *шӣо му / и...* На пример: Па-ке-п'озајмим к'ондуре да-ми-одг'овара со-гардер'обата **шо-ке-га-н'осим**; Ка-г'ојдава **шо-г'и-ч'ешл'аа** со-к'онец г-'он'ади; Г'и-зн'аем песн'ич'ињава д'ецава **шо-г'и-л'ажем**; ... т'оа **шо-ми-го-'улиле** у-гл'ава; 'Имаше у-Партиз'ан **шо-го-р'ушија** ст'ариот, кај-с'уд т'уе п'огоре б'еше. Без удвојување, пак, ги забележавме примерите: И-'овја д'ошоў и-к'ако **шо-'имале на-гл'ава**, н'ели, н'оселе ш'ешири, му-го-д'аў ш'еширот г-'изваеў од-гл'ава и-му-го-д'аў на-т'атко-ми и-му-р'екоў; Па-ј'а

р'аботаф с'о-него, па-чест'опута к-испр'атеше, к-испр'атеа од-пог'оните пл'аној **шо-н'апрајле у-т'екот на-м'есеџот**, 'едно-др'уго.

– Во градскиот тетовски говор сврзникот *шио* од типот *човекој шиио* зборувајќи со неџо, *џрадој шиио бевме (во неџо)* го сретнавме во следниов пример за локатив: Г'оре-д'оле, па-пр'ипаѓам, од-онаја сум-генер'ација **шо-в'ише се-искор'енуе диј'алектот т'етоски**.

– Релативната замена *кој* се употребува во конструкции специфични за народниот јазичен израз каде што недостасува релативизираната именска синтагма и во најголем дел примери референтот е /+ *hum*/. На пример: И-з'имно вр'еме ч'орапе смо-н'емале т'огај хул'ахопке н'емало, 'ама т'ија т'амо **кој-имај**, 'имај; И-ке-про'аѓамо **кој-п'ие ке-шм'аркне 'еднаш** и-ке-г-'остае недоп'иено; М'алу с'еа **кој-ке-р'ече**, све-се-др'ужеле со-т'ија со-Чан'акофци, со-Бут'икојца С'оња сум-се-др'ужела, со-од-фам'илија и-н'иф г'и-п'ознавам; **Кој-в'идеј в'акво: н'ешто се-уплашиј**; Кр'алот М'илутин је-п'огребан у-С'офија **кој-го-призн'авале за-кр'ај**.

Релативна реченица со сврзникот *кој* што се однесува на /- *anim*/: Г'орниот-деј б'иле егзарх'исти, па-под-ц'рквата шо-је-Св'ети Дим'итрија 'имало с'ид **кој-гид-вое**; ... па-ке-уч'ествуе со-куп'уење на-општесв'ениот к'апитај, **кој-го-в'икафмо т'ој св'ачии и-н'ечии**; но и на /+ *hum*/: И-у-к'уќата ус'ел'уа 'еден 'офицер од-ЈНА **кој-биј-б'ивши југосл'овенски 'офицер вр'атен од-заробл'еништво** и-еден општ'ествено-политички р'аботник у-к'уќава, 'ама к'омплет к'ако што-је-к'уќава со-н'амештај со-св'е; К'огај д'ошла регул'арната т'урска в'ојска под-к'оманда на-'Омер-п'аша Л'атас **кој-је-С'рбин**; А-од-Л'ешани од-П'опоска фам'илија 'еден **кој-исто је-м'игрант у-Швајц'арија т'амо**, 'он се-вр'атиј у-С'офија; Соб'иравмо, 'имафмо материј'али одр'едени, н'ајвише од-Ѓ'илаш **кој-биј-з'абранет**, Ѓ'илаш (во последнава реченица за поголема прецизност повторена е релативизираната именска синтагма, *Ѓ'илаш*).

Регистриравме пример на релативна реченица со употреба на релативната замена *како шиио*: ... 'ама к'омплет **к'ако што-је-к'уќава со-н'амештај со-св'е**.

За изразување на инструментал со + кој: Па-д'ури и-р'уско-т'урските р'атој со-кој-сă-ослоб'одени.

Локатив изразен со кој и повторување на релативизираната именска синтагма: И-од-т'ија 'учени л'уди сă-фам'илија П'опоски **кој'ă-фамилија пот'екнуе м'ајка-ми.**

– Заменката *којшио* ја забележавме со употреба во среден род во следниов пример каде што имаме релативно надоврзување: И-т'ак'е-да т'оа ми-је-едно х'оби **к'оешто** 'ете п'овише сум-'овдека н'его-ли д'ома шо-се-в'ика со-т'оа.

Во примерот: Т'оа **шо**-б'ило за-д'еца, на-пр'имер, да-се-з'амба, да-се-пр'ае д'упчиња на'околу на-'оп'анокот **кај-шо**-пр'оага т'оа 'опута се-в'ика, заменката *шо* е со вообичаена номинативна употреба, а заменката *кај-шо* е употребена со локатив. Потоа во примерот: ... т'оа со-**к'оешо** се-ш'ие на'околу св'е оп'анокот, заменката *к'оешо* е употребена со инструментал.

– *Relativum generale* во градскиот тетовски говор е заменката *шио* како што е и на поголемата македонска дијалектна територија. На пример: Па-у-'очи на-Свет'ă-Петка с-'иде у-ц'рква ка-за-д'уша за-м'ртвите, ќе-пост'елеа тен'ичиња 'едни, не-к'исел'о-млеко, не-ч'енка в'арена, **што**-имаја све-ке-д'онеса т'уека; Шт'ета **шо**-је-р'ушена; Е-'овдека ќе-в'идите до-р'ибарон 'ондека к'уката **што**-је-'уште со-н'атур к'амен т'уека.

– Има случаи на невообичаена линеаризација од типот: К'рсто П'опоски пр'еседник на-с'уд **шо-б'еше**, 'он је-од-П'опоска од-тај'ă-фамилија; П'еро 'аптекаар 'ондека **шо-б'еше**, е-т'ој ми-је-вн'ук од-Љ'упчета С'аач.

– Апозитивни релативни реченици може да бидат воведувани со заменките *шио* и *кој*. На пример: Еј, ц'ела 'овја администр'ација **шо-раб'отале у-'општина у-**п'утој в'аму т'аму ч'истеа сн'ег; 'Ете за-'еден п'рст **шо-биџ-п'огрешно св'иткан** н'емало да-б'иде; П'еро 'аптекаар 'ондека **шо-б'еше**, е-т'ој ми-је-вн'ук од-Љ'упчета С'аач; И-п'осле д'ојде з'акон т'ија **шо-сă-п'осле четир'иеста г'одина** да-г-изб'ркаа; Вр'ата со-ч'укче т'ија **шо-б'еа ст'арите вр'ате**, па-п'осле препр'аефмо н'ова вр'ата; И-у-к'уката ус'ел'уа 'еден 'официр од-ЈНА **кој-биџ-б'ивши југосл'овенски**

'официр вр'атен од-заробл'еништво и-'еден општ'ествено-пол'итички р'аботник у-к'уќава, 'ама к'омплет к'ако што-је-к'уќава со-н'амештај со-св'е;

– Конструкции од типот *Барам жена (ѿаква) да знае француски* забележавме во следниве реченици: И-с'ега да-с'ошием ф'аѓстѿн т'акво 'урнече би-с'акала, 'ама сн'аѓата ме-н'ејќе; Ама т'огај м'орале, т'акви врем'ињата б'иле за-да-егзист'ираа; Меѓ'утоа т'акви вре'миња б'ило, м'ожело и-л'ошо да-з'аврши.

– Конструкции со нулта релативизирана именска синтагма има од типот: **Кој-с'еа ќе-ме-р'азбере** ќе-ме-р'азбере **кој-н'е**, не; Т'огаш го-в'идела п'рвпут, **кој-**д'але л'аф **кој-се-св'ршиле**, и-т'оа б'ило; ... **кој-'имај**, 'имај.

1.3. Кодирање на аргументи импликувани од страна на предикатот

– Номинативната именска синтагма може да стои по предикативниот израз. На пример: **Ќе-д'ојда л'уди** шо-'имале м'ука да-ги-мир'осуе и-не-'им-земај п'аре; И-д'ојде **'еден** со-б'аба-ми; Ше'ес-прва б'еше **н'екој д'иректор на-Ц'ентрот,екстиј** биј-за-н'абафка на-сур'овина за-ј'ужна С'рбија и-Макед'онија; 'Има 'една кн'ига нап'ишано **'еден од-Л'ешок**; И-'имаше **и-др'уг'и** шо-се-прикл'учија; ... 'имаше ср'еќа к'окошк'е **'она**, па-г'и-н'арани кок'ошк'ете; Дѿн-в'иди **'она** ќе-п'очне да-п'ишти; От'иднафмо **и-ј'а и-с'естра-ми** со-фѿст'анчиња и-со-в'ој и-со-дв'е-којца к'оличе 'едно пл'етено; Почнај **'испитоф 'овја**, в'ика, ги-р'азделиј л'исјава **наст'ѿвникоф**; И-г'и-з'еде **газдар'ицата...**; И-б'иле на-г'урбет у-Вл'ашко **дв'ајцата** со-д'едо-ми С'имо; 'Исто т'ак'е, ги-оп'ишуе **и-Ј'ован Цв'иик** и-п'осле пр'авда в'ика; И-кој-ст'игнај **д'едо-ми С'имо** за-ж'енење в'икале ќе-се-з'асака со-н'екоа к'окна.

– Референцијалната квантификација на номинативната именска синтагма во градскиот тетовски говор е различна. Во функција на подмет е застапена неопределена именска синтагма (**л'уди**, **'еден**, **н'екој**, **др'уг'и**) или определена именска синтагма изразена со: лична заменка (**'она**, **ј'а**), со членувана бројна придавка (**дв'ајцата**), со членувана општа именка (**наст'ѿвникоф**, **газдар'ицата**), со лично име или роднинско име (**с'естра-ми**, **Ј'ован Цв'иик**, **д'едо-ми С'имо**) или

двојно определена (Почнај **'испитоф 'овја**). Сепак, не може да дадеме заклучок дека референцијалната квантификација на номинативната именска синтагма ја мотивира инверзијата, туку, најчесто, таа е мотивирана од фокусот на раскажувањето.

– Во материјалот се појавуваат конструкции со блокирана позиција на номинативната именска синтагма. На пример: Л'адно-је; М'ирно-је 'околу-нас; У-ш'умата је-т'ишина; Нè-р'азд'ани; Нè-ст'амни у-пл'анина; Ми-ст'уди; С'еа ти-је-ср'ам.

– Се употребуваат експресивно маркирани конструкции со номинативната именска синтагма конституирани од лична замена и удвоена со глаголската наставка. На пример: А-**ја-г'**и-пр'ошиша**ф** у-м'ода и-загрепч'анк'ете и-београф'анк'ете; 'Арно **'онја-не** шо-ж'ива пл'емиња **н'екој** шо-н'е-знаа н'ишо; 'Иначе **ја-б'еф** у-пол'итика едн'о-време 'укл'учен м'алку **Ј'а** ја-зн'ам Б'ерта; **Т'ија**-све ќе-б'ида; ... **ја-га-п'амтим** г'олема дл'ага; **Ја-ке-н'**апоу'ним п'оу'но; 'Ама **ти-зн'аш м'ие** генер'ација-**смо**; ... и-**ти-д'обиаш** ауторит'ет 'одреден; А-бе-з'ош **ти-се-дружиш** с'о-нив; ... **ти-н'е-смееш** да-г-'одбиеш. Не се работи за истакнување на контраст, туку станува збор за потенцирање, односно истакнување на активноста на подметот.

– Има удвоени номинативни именски синтагми од типот: **Т'ој** ч'уекот, шо-раб'отавмо у-м'ажење на-бар'акете; И-**т'ија** ком'итетите, тр'аа с'амо д'евет м'есеца; Т'аја н'асеу'ба, **т'аја** п'рвата, шо-ја-форм'ирале Цинц'ариве; А-'имале приј'атели, т'ија в'ојни л'ица шо-с'еделе у-Т'етоо, С'р'бинка **т'аја** ж'енава, 'ама им-се-д'есило см'артен сл'учај; **'Овја**, в'ика, комун'истиве, а-комун'исти б'еа-све, в'ика, к'опуци; **Т'ија** нерадн'иците. Функцијата на удвојувањето е еден вид тенденција заменската редупликација која ја имаме кај зависните именски групи (акузативен падежен однос и дативен падежен однос) да се прошири и кај номинативниот падежен однос по принципот ТОЈ човекОТ (Тополињска 1995: 52), појава што не е можна во првото и во второто лице.

– Има конструкции со две номинативни именски синтагми со */+ ident/* референт, односно конструкции за изразување кореференција од типот: **Ј'а сум-т'аја** шо-си-ја-б'арау', но тие се ретки и не се во честа употреба.

– Конструкциите со скриен агенс гласат вака: Т'амо у-З'агреб ка-у-З'агреб в'икаа у-Т'етоо с-ог'овара; ... а-п'омлада 'од-мене т'етко га-в'икаа; Шо-да-му-р'ечеш к'ако да-му-р'ечеш. Од примерите може да заклучиме дека се користи трето лице множина од предикатот како неопределено лична конструкција.

– Во материјалот нема дативни именски синтагми во морфолошка форма на датив. Од примерите се гледа дека дативната релација се изразува со *на* + *именка* или со *на* + *акузативна заменска форма*. На пример: И-д'емек, **му-б'ила** друг'а-жена **на-д'едо-ми**; И-с-им-пом'ожуеу и-**на-н'иф**; 'иделе и-ж'енете по-д'укани и-**на-н'ега** 'овде не-'е-било ч'удно и-'она да-с'еди на-д'укан; ... **им-б'иле** т'аква:ј **на-св'ите** **занаецч'иете**; и-му-р'екоу на-д'едо-ми; И-й-р'екле **на-м'ајка-ми**; И-б'аба-ми 'одма 'отишла и-му-к'ажала **на-д'едо-ми**; С'ега **на-к'ерка-ми** т'олку **й-се-л'**утим шо-не-н'аучи да-в'ози к'ола; Е-ке-в'апцаш т'екран у-с'убота и-да-**им-д'адеш** од-т'ија **на-комш'иете** да-им-'он'адиш; Па-т'ак'е **на-'Андреј** кај-га-ц'унуе м'ајка-му **му-в'икам**...

– Во градскиот тетовски говор не пронајдовме примери со дативни именски синтагми со */-anim/* референт, односно дативни именски синтагми со неживо од типот *Му наручав на небојо*.

– Во градскиот тетовски говор задолжително е удвојувањето на дативната именска синтагма како што, впрочем, е во сите западни дијалекти од типот: *муд'адов на-'еген од-с'иуг'ениш'ише*; ... и-ке-им-р'ече *на-ш'ајко-ми* 'или *на-гр'уџ'ише ј'ужари*; М'ихаил Л'ешков, р'оден бр'ат *на-г'его-ми С'и'ефана*, најст'ариот. Познато е дека во македонскиот стандарден јазик дативниот однос кај именките се искажува аналитички – со предлогот *на* и *ош'иш'ајта* форма на именката (*casus generalis*): *Му рече на Милана, на Марка, на Никола, на С'иојчейта; ѝ гаде на Мара, на С'иојна, на Милица*. Во западните дијалекти со *на*-конструкциите дативниот однос се искажува консеквентно само кај општите именки: *на човекој*. Меѓутоа кај личните и роднинските имиња на поголема територија сè уште се пази старата дативна форма со флексија, сп. *му нарача Маркоју, С'и'ефоју, Лазеју, ш'ајшеју* (во тетовскиот; Стаматоски 1957: 91). Со поголема доследност дативната флексивна форма се јавува во градскиот тетовски говор (Видоески 1999б: 179). Оваа констатација на Видоески од средината на дваесеттиот век очигледно покажува една постара

состојба, бидејќи во нашиот теренски материјал не забележавме ни една дативна флексивна форма кај личните и роднинските имиња.

– Дативната именска синтагма секогаш линеарно стои пред акузативната именска синтагма. На пример: Да-д'ојдемо на-з'етов да-му-ја-в'идимо к'укава; и-му-го-д'аў на-т'атко-ми; Н'е, 'ова на-д'ецата к-им-ги-'однесем.

– Дативен падежен однос кај личната замена за 1 лице еднина се изразува со долгата и кратката замена форма *мене ми*, односно формата за датив во прво лице еднина е иста како стандардната. Додека, пак, дативен падежен однос кај личната замена за 1 лице множина се изразува со долгата и кратката замена форма *нас ни*, така што забележуваме дека не се употребува долгата форма за датив во прво лице множина *нам* туку се употребува акузативната форма *нас*, а пак, клитиката е иста како стандардната.

– Дативен падежен однос кај личната замена за 2 лице еднина се изразува со долгата и кратката замена форма *ѿебе ѿи*, односно формата за датив во прво лице еднина е иста како стандардната. Додека, пак, дативен падежен однос кај личната замена за 2 лице множина се изразува со долгата и кратката замена форма *вас ви*, така што забележуваме дека не се употребува долгата форма за датив во прво лице множина *вам* туку се употребува акузативната форма *вас*, а пак, клитиката е иста како стандардната. Акцентот никогаш не паѓа врз клитиките.

– Дативен падежен однос кај личната замена за 3 лице еднина машки и среден род се изразува со долгата и кратката замена форма *нему му*, исто како во стандардот. Додека, пак, дативен падежен однос за женски род се изразува со долгата и кратката замена форма *нејзи ѝ*. Множинската форма за изразување на дативен падежен однос кај личната замена за 3 лице множина е *ним им*, исто како во стандардот.

– Дативната именска синтагма со /+ *ident*/ референт, определена, не може да биде неудоена, освен во вакви специфични примери: Ја не-сум-в'икала по-д'иректор „др'уже д'иректоре“, 'освен на-генер'алниот. Дури и овој пример е дискутабилен, бидејќи предлогот *ѿо* (по-д'иректор) укажува дека првата именска група можеме да ја толкуваме и како предлошки предмет, односно стар

инструментал кој секако не бара удвојување, а втората именска група е просто накалемена на првата и нема простор за удвојување ако не се повтори предикатот.

– Дативната именска синтагма со /+ *indiv*/ референт во градскиот тетовски говор не може да биде удвоена.

– Има конструкции со „дативно-генетивен јазол“ од типот *му влеговме во канцеларијата* / но не и *во неговата канцеларија*, *и ја бакна раката...* / но не и *нејзината рака*. На пример: му-вл'еговмо у-к'анцеларијата; ѝ-га-ц'уна р'уката; им-к'упив к'ука; ѝ-с'ошиф ф'астан на-к'ерка-ми. Дативната именска синтагма со /+ *indiv*/ референт често се застапени во македонскиот стандарден јазик.

– Дативот најсилно се зачувал кај заменските форми и ја презел функцијата на посесивен генитив, затоа што има конструкции од типот *жена-ми*, *м'уш-иш*, само не се членувани (*жената ми*, *мажот иш*). Дативната кратка заменска форма покажува посвојност.

– Во поглед на акузативните именски синтагми, во материјалот се сретнуваат, главно, нечленувани и членувани општи именки и малку примери конституирани од именка во морфолошка форма на акузатив. На пример: И-'искрено да-ти-к'ажем 'учефмо пр'едмети 'имафмо фр'анцуска кореспонд'енција, кореспонд'енција на-х'рватски, администр'ативно пр'аво, книгов'одсво, благ'ајна; Па-у-'очи на-Свет'а-Петка с-'иде у-ц'рква ка-за-д'уша за-м'артвите, ќе-пост'елеа тен'ичиња 'едни, не-к'исел'о-млеко, не-ч'енка в'арена, што-'имаја све-ќе-д'онеса т'уека; М'ајка-ми ќе-напр'аела т'орта 'една ц'арна 'една ж'офта м'ешана и-'едно ч'ашиче р'ак'ија 'едно в'ино. Специфични се за именките од машки род што означуваат роднински именки или се лични имиња. Пр.: Го-м'олев *Б'ога*; Го-в'идов *Си'ојана*; А-од-*г'его-ми Си'ефана* прв-бр'атучед К'рсто Л'ешков в'ога на-ВМРО у-Буг'арија, бл'агајник је-К'рсто Л'ешков и-раб'отаа т'амо ги-финанс'ира б'угарска вл'ада.

– Акузативната именска синтагма не може да биде контролирана од предлогот *на*.

– Глаголите на движење може да примат аргументски изрази во акузативен падежен однос од типот: *го шетам* / *седнувам* / *легнувам* *дејтејо*. На пример: Го-

'идем п'утот; Го-р'ипам 'ендекот; Го-ш'етам п'олето; Го-л'егнуем д'етето; Го-с'еднуем д'етето; Го-ш'етам д'етето.

– Акузативен падежен однос се изразува кај личните заменки:

а) на прво лице еднина и множина *мене ме, нас нè*. На пример: И-ме-пр'иметиў *м'ене* и-му-сум-му-се-бенд'исала; *Ке-нè-тр'еби* м'ајка-ми, па-ст'енице *ке-нè-з'ајада*, па-б'аргу м'ајка-ми н'окум *ке-ст'ануе ке-поп'аруе-све*; Почна да-кукур'ику да-в'икаа п'етли *ке-нè-разбуда*;

б) на второ лице еднина и множина *иџебе иџе, вас ве* (како во стандардот). На пример: Зб'ори ка-м'ајка-ти П'ерка шо-*иџе*-на'учила вак'е т'ак'е, а-н'е в'ака т'ака; Па-в'ика д'обро в'ика н'е-можем **т'ебе** да-те-сф'атим к'ако се-манифест'ира л'убав;

в) на трето лице еднина и множина *неџо џо / неџа џа*. На пример: 'ама не-г-укаса; **н'его** го-в'иде; **н'ега** га-в'иде. Прави впечаток генитивно-акузативната форма за женски род од *она* – *џа, неџа* – *џа*, која е добиена секако по аналогија со генитивно-акузативната форма од *он* – *џо, неџо* – *џо*, ако не претпоставиме „еден постар изговор *ха*, во кој почетното *х* било истиснато од *џ* по истиот начин и во истото време кога место *хи* се јавил изговорот на *џи*“ (сп. Стаматоски 1957: 103).

– Акузативната именска синтагма со */+ ident/* референт, односно со член, не може да биде неудоена.

– Акузативната именска синтагма со */+ indiv/* референт не може да биде удвоена од типот *Го-в'игов 'еген сџ'угенџ*.

– Семантичката разлика меѓу речениците *Дај ми млеко!* и *Дај ми џо млекоџо!* е во тоа што во првата реченица станува збор за млеко коешто количински не е определено, а во втората реченица за млеко коешто е определено и се апстрахира од садот во којшто се наоѓа, само внатрешната содржина се зема како определена за двајцата соговорници.

– Акузативната именска синтагма може да се појави и покрај присуството на повратната замена *се*. На пример: Се-м'ием р'ук'е, л'ице, з'уби.

– Во материјалот нема инструментални именски синтагми неконтролирани од предлогот *со*, т.е. конструкции од типот *Ја џолнам чашаџа вода, џо џокривам креветџоџи кебе*.

– Семантичката разлика меѓу речениците *Фрлив камен* и *Фрлив со камен* е во тоа што во првата реченица се подразбира преносно значење од типот 'расчистив, не одам повеќе', а во втората реченица се подразбира физичка активност. Додека, пак, семантичката разлика меѓу речениците *џој ја владее државата* и *владее со државата* е во тоа што во првата реченица значењето е 'знае', а во втората реченица 'управува'.

– Локативни именски синтагми неконтролирани од предлог има поретко. На пример: Д'обро, р'еков, с'еа ј'а к'-идем д'ома. Некои прилози за место во некои ситуации бараат предлози, а во некои не бараат. На пример: вл'егов д'ома и 'излегов од-д'ома.

– Адлативните (дображување) и аблативните (оддалечување) просторни релации предлозите ги врзуваат со предикатскиот израз и тие се изразуваат со предлозите *до* и *од*.

Предлогот *од* се користи за укажување на посесивност и за оддалечување од некоја дестинација (аблатив): И-п'осле н'емаше р'аботна сн'ага п'очна да-до'агаа 'овде да-се-прош'ируе Т'етекс од-с'елава д'ојдоа у-гр'ад; Д'ојдоа од-Г'рчка г'и-повлек'уаја да-не-г'и-пратат на-'источен фр'онт за-Ст'алинград; Д'ури р'азбрале од-'Источна Макед'онија д'ојдоа; Т'амо изд'ојдоа не-од-П'араќин, не-од-В'араждин, не-од-'Источна Макед'онија, од-Шт'ип, од-к'аде-не; Т'ија бр'езјани шо-д'ошле од-с'ело 'овде и-се-нас'елиле и-Бр'езјанско м'а:ло се-в'ика, Бр'ест).

Предлогот *до* се користи за укажување на дображување до некоја дестинација (адлатив): На пример: До-т'уека; ... се-к'ачиле у-В'ардар и-д'ошле до-Ск'опје; Шо-смо-ц'епеле п'ешк'и дв'е-метра од-'овдека три-килом'етра до-Т'етекс со-сн'егој н'ишо не-з'едовмо; Т'ак'е-да н'ема Доу'н'и-Поток, па-'они с'еа П'оток све-т'оа од-г'оре од-гр'обишта до-д'оле; П'оток б'ило г'оре Г'оце Д'елчев под-гроб'иштата т'уека до-П'евчина н'адоле; 'иначе последн'и-куќе б'иле до-кај-до-дом-'АРМ т'уека; Кој-ке-с'еди со-т'ебе да-те-'однесе до-Катл'а̀но.

– Адлативните и аблативните просторни релации може да не бидат топоними. На пример И-од-д'ома н'емало м'етро, т'уку ќе-з'ема к'онец и-ке-м'ери од-кај-с'акаш н'усе од-т'амо до-т'амо од-'овде до-'овде и-т'олку тр'еба да-б'иде; Ќе-ти-д'ада од-д'ома н'екој д'инар да-к'упиш; к'-идемо од-куќа-н'а-куќа;

Влагафмо у-тун'елите, тр'ите т'унела што-в'ода **до-центр'алата**; т'уку ќе-з'ема к'онец и-ќе-м'ери од-кај-с'акаш н'усе **од-г'амо до-г'амо од-'овде до-'овде** и-г'олку тр'еба да-б'иде.

– Во градскиот тетовски говор има кондензирани конструкции со предикативна именска синтагма од типот: г-'избрале претс'едател у-шк'оло, с-одн'есуе ка-д'ете.

– Семантиката на предикативните именски синтагми кои се појавуваат во конструкциите од типот *сѝана ден, ѝагна мрак, дојде есен*, е иста со семантиката на безличните глаголи.

– Во материјалот има сложени акузативни именски составени од именски синтагми и нејзе подредена синтагма во генитивен падежен однос контролирана од предлогот *на*. Роднинските односи може да се изразат со *на* + *акузатив* од роднинско или лично име. На пример: М'ихаил Л'ешков, р'оден бр'ат **на-д'едо-ми Ст'ефана**, најст'ариот; И-д'емек, му-б'ила друг'а-жена **на-д'едо-ми**; бр'ат-му **на-в'ујко-ми / на-'ацо-ми / на-г'етин-ми**.

– Можен е редоследот *на Марко ѝаѝко му*.

– Има и други кондензирани типови на акузативната именска синтагма.

1.4. Кодирање на реченичните трансформи, т.е. на неимпликувани аргументи

Неимпликуваните / додадени аргументи на глаголски предикати се оформуваат како реченични трансформи конституирани (а) од инфинитни глаголски форми: глаголската именка и/или глаголскиот прилог, или (б) од предлошки именски синтагми (Тополињска, Марковиќ 2012/2013: 2).

– Во градскиот тетовски говор има реченични трансформи конституирани од глаголска придавка како апсолутни конструкции од типот: Ја-з'атоа 'останав **нена'учена** да-в'озим. Глаголската придавка којашто е здебелена во реченицата заменува цела дел-реченица.

– Во материјалот има реченични трансформи со темпорално значење (кондензати на темпорални реченици) конституирани од глаголски прилог. На пример: 'ама **с'едејќи** т'амо т'оўку биў-н'авикнат на-тиѝ'а-работе.

– Во материјалот има реченични трансформи со каузално значење (кондензати на каузални реченици) конституирани од глаголски прилог. На пример: ... 'ова-ве т'илоф ќе-те-ск'апе **б'олејќи**.

– Ретки се конструкции со глаголски прилог без кореференција на вршител на дејството, односно во реченицата да има два различни подмети што во стандардот не е дозволено, а во дијалектите постои. На пример: 'Идејќи д'ецата у-шк'оло ги-в'идов к'ако се-т'епаа.

– Во материјалот има реченични трансформи со темпорално значење конституирани од глаголска именка. На пример: Последно ј'ајце к'асн'уење је-за-Пр'очка и-п'рвото, н'ели; И-на-изл'агање св'екор-ми ме-изизг'ушуе м'ене ме-дар'увуе и-от'идуе д'ома.

– Во материјалот има реченични трансформи со каузално значење конституирани од глаголска именка. На пример: И-на-ч'ас да-к'ажем 'искрено замал'уеа од-см'еење св'ите.

– Во материјалот има реченични трансформи со темпорално значење конституирани од предлошки именски синтагми. На пример: Се-догов'орифмо за-др'угата ср'еда.

– Во материјалот има реченични трансформи со каузално значење конституирани од предлошки именски синтагми (генерално трансформите се целни). На пример: К'упиф 'удица **за-по-р'ибе**; И-со-путничк'и-воз пут'уемо и-Б'еўград ст'игнафмо у-Б'еўград заст'афнафмо да-ч'екамо др'уг-воз **за-З'агреб** – предлогот *за* заменува цела реченица.

– Во материјалот има реченични трансформи со *instrumentalis modi*. На пример: А-'она д'ушава **со-зр'авјето** не-је-ка-ш'о-требе; да-м'ене **со-вулг'арности** ми-се-обр'акаа; к'ако го-изл'ажаў Т'урчинот **со-некој-'итрина**; Ајт-**со-зр'авје**; А-да-ме-на'учеше, **со-с'ебап** н'егов ќе-зн'аев да-в'озим.

– Во материјалот има реченични трансформи со *instrumentalis socii*. На пример: **Со-Ј'аце** коўку-с'ум-спала; С'еа **со-др'угачка** 'една 'идеше **со-м'уш-је** шо-е-б'еше 'идемо и-ј'а сум-заст'анала **со-'овега** м'уабет пр'аем под-сиј'алица под-банд'ера да-ме-в'ида л'удиве д'ека н'ишо н'е-праем; и-с-'упознаў **со-Америк'анецот**; М'алу с'еа кој-ке-р'ече, све-се-др'ужеле **со-г'ија со-Чан'акофци**, **со-Бут'икојца С'оња** сум-се-др'ужела, **со-од-фам'илија** и-н'иф г'и-п'ознавам; А-ј'а с'едим **со-Г'окота** у-канцел'арија.

2. Реченици конституирани од предикати од вториот ред

Кодирање на пропозиционален аргумент

Предикатите од вториот ред го пренесуваат интелектуалниот / емотивниот / волунтативниот став на човекот-автор на текстот во однос на перципираните од него настани; овие предикати на формален план, исто така, земаат облик на глаголи; нивниот појдовен предметен аргумент – чиј референт е човек – зема облик на именска синтагма; вториот аргумент има пропозиционален карактер – неговиот референт е настан / процес / состојба / ситуација...; овој втор аргумент традиционално го викаме комплементарна реченица (Тополињска, Марковиќ 2012/2013: 2).

Предикатски израз во субјунктив

– Линеаризацијата на комплементарната реченица е номинативната именска синтагма пред предикатски изрази, на пример: Ј'а не-го-ни-р'азбирам шо-с'ака **ч'уеков** да-к'аже – подметот е меѓу предикатот и субјунктивот; и обратно, на пример: с'ака да-п'окаже **ч'уекот** 'активнос – подметот е после предикатот.

– И двете варијанти се во употреба, но доминантна е првата варијанта, односно номинативната именска синтагма пред предикатски изрази. Нема семантичка разлика.

2.1. Фазен глагол како конститутивен член

– Конструкциите од типот *йочнувам / йродолжувам / завршувам да йишувам / чийтам* гласат: Ке-п'очнем да-зб'орим шо-је-в'ак'е п'оинтересно за-м'ене м'логу; Д'ан-в'иди 'она ке-п'очне да-п'ишти; И-п'осле н'емаше р'аботна сн'ага п'очна да-до'агаа 'овде да-се-прош'ируе Т'етекс; П'очнафмо да-се-допиш'уемо; И-т'огај се-п'очнуе да-се-пр'ае ц'рквава Св'ети К'ириу' и-М'етодиј; ке-п'очне да-пл'ука к'рв; п'очнаа да-се-н'оса гумен'и-оп'анци; П'очнуа да-се-см'еа у-гл'ас сф'ите од-п'рв до-п'оследен; п'очнаф да-ч'уам; Ј'а сум-п'очнала да-р'аботам к'ако ч'ирак; Абд'урахман-п'аша прод'ужуе да-го-пр'ае к'алето.

– Конструкции од типот *йочнувам / йродолжувам / завршувам со йишување / чийтање* не сретнавме во материјалот.

– Покрај *йочнува*, глаголи кои може да означуваат почеток на дејство / состојба се *зема да, фаќа да*. Во материјалот со којшто располагаме не сретнавме вакви примери.

– Во материјалот има безлични конструкции од типот *йочнува зима / жейџва*. На пример: П'осле **п'очнало да-се-ш'ири** н'адоле м'а:лава; И-ст'анале т'есни со-вр'еме **и-п'очнало од-даск'аливе** од-Цинц'ариве; Со-ј'ајце **п'очнуе п'остов** со-ј'ајце зав'ршуе – во оваа реченица забележуваме лична конструкција кога како подмет на предикатот *йочнува* се појавува именка што е */-anim/*.

2.2. Модален глагол како конститутивен член

– Има конструкции во кои глаголот *може* е употребен безлично, т.е. конструкции од типот *може да* со неменлива партикула *може*. На пример: И-с'еа н'е-знам, м'оже 'ете сум-покаж'уела н'екој резулт'ати; па-м'оже тр'и-метра 'имаја; М'оже и-т'огај 'имало; м'оже г'и-зн'аеш дејч'ињата-кој-му-с'а; Н'е-знам, м'оже и-ти-си-ч'ула за-т'оа; ... м'оже д'евет д'еца б'иле; ... да-м'оже да-се-пр'оаѓа 'околу м'асава.

– Во материјалот има конструкции со глаголот *мора* 'е принуден, има обврска' употребен безлично. На пример: ... к'ај-шн'ајдер м'ора огл'едало д-'има; И-

за-да-не-т'и-удра ш'амар ти-м'ора да-'играш со-н'его. М'ораше средно да-се-з'аврши.

– Глаголот *мора* може да се употреби како евиденцијален / инференцијален маркер. Со други зборови кажано, се заклучува нешто што не сме го виделе, односно се заклучува врз основа на последицата. На пример: Св'ети сијал'ицата, **г'алиба** се-вр'атиџ; К'апутот ми-је-т'уе, **б'езбели** је-д'ојден. Но, во нашиот материјал не најдовме ваков пример со *мора*, туку само со овие два модални збора што се по потекло турцизми.

– Во употреба е конструкцијата *џреба да*. На пример: 'удбаши к'ои тр'еба да-ти-в'рша перман'ентно пр'итисок; Е-с'ега тр'еба да-се-н'апрае систематиз'ација; Т'ој б'ес-плата тр'еба да-р'абота; тр'еба да-се-'убие; тр'еба да-н'апраеш в'иц 'убав; тр'еба да-усп'остава диктат'ура на-пролет'еријат; Тр'еба да-се-усп'остави диктат'ура на-пролет'еријатот на-работн'ичката кл'аса; И-с'ега 'он тр'еба да-п'отпише; тр'еба да-га-з'акоа; и-т'олку тр'еба да-б'иде; ти-тр'еба да-го-пр'ашаш бр'ат-ти ал-ке-те-п'ушти д-'играш ал-н'ема да-те-п'ушти д-'играш; тр'еба да-го-в'иди од-н'егде ч'уекоф.

– Глаголот *џреба* не може да има парадигма по лице.

– Глаголот *смее* е во употреба во градскиот тетовски говор. На пример: Т'оа не-см'ееле да-се-м'ешаа макед'онски к'аурски и-турск'и-ма:ла.

– Модалниот глагол *има* нема парадигма по лице и број.

– Модалниот глагол *има* може да има облик на неменлива партикула во градскиот тетовски говор. На пример: 'Има да-'играш ј'а к'ај-ти-к'ажуем.

2.3. Волунтативен глагол како конститутивен член

– Глаголот *нејкам* е во употреба во смисла 'не сакам'. На пример: Н'ејкеш за-к'оса да-те-ф'атим н'ејкеш за-р'ука да-те-ф'атим; и-н'ејкем да-се-м'ужим деветн'аесе г'одине 'имам; Го-н'ејкем, не-го-п'ознавам и-г'отово го-н'ејкем; Ј'а не-му-'обраќам п'ажња н'его, го-н'ејкем; 'ама сн'агата ме-н'ејке; С'акаа н'ејка ке-о-

з'емеш а'уто то к'-идеш; 'Он н'ејќеше н'икако да-ми-д'аде пл'ата пог'олема; ќе-ги-р'асчистим штом-н'ејќеш ќе-ги-он'ајдим; с'еа н'ејќеш да-ч'уам г'олуби.

– Глаголот *сака* е во употреба како помошен во кондиционал. На пример: С'акам да-те-уп'ознаем со-'една л'ичнос; С'акам да-д'ојдем 'еве со-д'ецава; 'Овја-пут с'акам да-ви-к'ажем м'алу п'ојќе за-п'есн'ата „С'рце ме-б'оли од-м'ерак за-Г'рпана“.

– Глаголот *мисли* во градскиот тетовски говор се употребува и со значење 'планира, има намера'. На пример: М'ислеу да-о-пр'ае н'екаде под-Ш'ипкојца.

2.4. Безлични предикати на оцена како конститутивен член

– Има конструкции од типот: Ч'ешит-је г'ости да-ти-д'ојда на-п'оуноќ; 'Убо-је д'-идеш у-пл'анина.

Предикатскиот израз во други модуси

2.5. Глагол на интелектуална активност како конститутивен член

– Во комплементарен оператор кој го внесува пропозиционалниот аргумент е *дека*, односно комплементарниот оператор ја поврзува основната реченична конструкција со нејзиниот реченичен аргумент. На пример: Зн'ааш, св'арно, н'екако н'ас нè-б'ие гл'асот у-Г'етоо д'ека с-ог'овара; И-'она м'исли д'ека литерат'урно зб'ори 'ако в'ика т'ака в'ака; К'оуку м'ожеф н'е-знам к'оуку т'и сф'ати д'ека ј'а го-к'ористим тет'оск'иоф ј'азик со-'ова м'алку шо-го-к'ажаф; и-'овја ќе-и-в'ида д'ека л'иваде-с'а; да-ме-в'ида л'удиве д'ека н'ишо н'е-праем; 'ако заб'ележа н'екој д'ека биу-в'ојник по-ст'асот по-год'инете; н'е-виде т'и д'ека ч'уекон н'ема п'рст; 'ама не-в'еруем д'ека ќе-ме-п'ушти; И-е-р'екле ќе-р'ечеш д'ека ти-је-ж'ау.

– Без оператор се воведува *oratio recta*. Комплементарната реченица се надоврзува директно на предикатот (*знам, мислам, зледам* + нелична форма). На пример: И-д'оага 'еден ш'еф на-н'абавно ми-в'ика, Бр'анка в'ак'е и-в'ак'е; ... па-зн'ам

ј'а со-т'ија цок'улете п'осле бр'ат-ми се-ск'ијаше; М'ислим на-т'енот ми-одгов'араа т'ија – во оваа реченица е испуштен сврзникот *дека*.

– Прашалните пропозиционални аргументи ги внесува операторот *дали* / *гал*'. На пример: Н'е-знам дал'-д'ека млада сум-б'ила; Е-с'еа д'али б'ило вел'иторник 'или ср'еда н'е-знаем; Е-т'оа п'осле н'е-знам д'али ст'авот; Мл'огу сум-б'ила к'ако да-ти-к'ажем у-тој-п'оглед д'али т'оа шо-ми-го-'улиле у-гл'ава; Н'е-знам д'али сте-'имале пр'илика да-ги-ч'уете 'овије од-Г'ора.

– Прашалниот оператор *ли* може да ја врши функцијата да внесува прашални пропозиционални аргументи. На пример: Гл'едате ли-в'ие шо-је-т'оа?; Н'аташа-ли, Нат'алија, Нат'алија се-в'икаше; И-да-не-му-з'емаа п'аре пл'аќај на-кад'ијата-ли на-држ'авата на-вл'аста некој'а-лира да-не-го-ч'епкаа Т'урциве к'ај-ке-го-в'ида со-ф'ес.

– Во составот на комплементарните реченици не се јавува *не дека*.

– Се употребуваат номинализации во функција на пропозиционален аргумент. На пример: Зн'ам по-с'опствено 'искуство.

– Има конструкции во кои комплементарната реченица е анафоризирана / катафоризирана со *штоа*, *она*. На пример: Ти-го-к'ажув т'оа што-атак'уеле 'едни на-др'уги.

2.6. Глагол за изразување емоција како конститутивен член

– Најфреквентен оператор што ја воведува комплементарната реченица како аргумент на предикат на емоција е *како*, *дека*, а потоа и *ал*' кој се употребува и без глаголот за емоција, но се подразбира од контекстот како во третиот пример. На пример: 'Осеќам к'а-да-ми-т'рна н'ог'еве од-ср'а; 'Осеќам д'ека ќе-в'рне; Ал'-ми-т'рна н'ог'еве од-ср'а. (ал' да биде со значење како)

3. Реченици конституирани од предикати од третиот ред

Предикатите од третиот ред го отсликуваат текот на нашето размислување за светот, т.е. за врските меѓу настаните; тие прифаќаат само пропозиционални

аргументи, а конститутивни членови на конституираните од нив реченици (т.н. сложени реченици) се пред сè сврзници, поретко глаголи (Тополињска, Марковиќ 2012/2013: 2).

3.1. Предикати кои изразуваат асоцијативни релации меѓу настани / состојби

– Конјукција контролирана од негација се изразува со елементите *ни*, *нӣӣи*. На пример: И-ич и-дџн-д'џнџска не-ми-џ'е-криво, **ни**-па-сум-ос'етила н'екоџ да-ме-с'ака, **ни**-да-н'екого сум-с'акала; 'Обично, ги-кр'иеле не-м'ожеле **ни**-да-с-'омужа **ни**-да-с-'ожена; **Ни**-на-к'олено м'ожем да-с'едим **ни**-н'ог'ете да-г-'испружим; Го-одн'есоа у-б'олница н'емаше **ни**-Б'рза п'омош за-Ск'опје, н'а-земја л'егаше п'ет-шес с'аата; Не-г'а-пуштаџ н'игде д-'излага, **н'ити** па-м'ожела 'имала пр'илика н'егде кџ-да-'излезе; – примери со реченици во кои е испуштен еден предикат: **Ни**-ч'орапе **ни**-прсл'учиња смо-н'оселе; ... па-н'ема **ни**-Албанци др'уги; **Ни**-преп'ишуем **ни**-н'ешто; Па-се-з'едовмо к'ора р'абота, ти-к'ажав, **ни**-м'узика **ни**-н'ишто; Ј'а н'е-можем **ни**-да-т'ргнем н'ешто **ни**-н'ишто; – пример со дел-реченица во која се испуштени двата предиката: ... с'амо **ни**-к'апут **ни**-н'ишо.

– Сврзничките показатели на конјукцијата во градскиот тетовски говор се еквивалентни на стандардните *и*, *џа*. На пример: 'Ама м'уш-ми џуб'оморен не-ми-д'аде в'олан да-в'идим **и**-останав нена'учена; **И**-ги-дон'есоа гол'убите **и**-ј'а им-н'апраеф, кумезџрн'иците им-ги-н'апраеф ј'а; **И**-н'емаше ф'рл'ање џ'убре, се-задр'ужифмо **и**-дон'есофмо, 'обично, д'унеци; **И**-ст'арите тет'офчани шо-ги-ч'уале по-п'орекло, **па**-ке-р'ечем, од-Сл'авкота Г'џрнчар, таџ'џ-раса **и**-ке-и-п'уштим 'овџа; Ј'а к'ако с'ирак п'очнаф у-Б'орче К'оцески, **па**-п'осле д'оле у-Б'ор – дел-реченицата е со еден предикат; Д'ојдофмо у-нашат'џ-куќа, **па**-п'осле от'иднавмо на-П'оток; Вр'ата со-ч'укче т'иџа шо-б'еа ст'арите вр'ате, **па**-п'осле препр'аефмо н'ова вр'ата.

– Не се во употреба глаголските предикативни изрази за изразување конјукција како *коеџзисџира*, *сосуџџесџивува*.

– Има конструкции со многукратна конјукција *и...и...и...*, *џа...џа...џа...*, *ни...ни...ни...* На пример: **И**-ги-м'олиш л'удиве **и**-к'ола им-д'аваш **и**-н'емаџа вр'еме;

Па-гл'едај д'обро је-д'етето, **па**-з'анат 'има, **па**-п'аре ф'аќа, **па**-св'е; Да-го-'искършиш не-је-**ни**-замир'ишано **ни**-рас'ипано **ни**-н'ишто.

– Сврзнички показатели на адверсативната релација се неколку сврзници еквивалентни на стандардот *a*, *ама*, *али* (позајмен сврзник од српскиот јазик), *меџушоа*. Но, најфреквентни сврзници се *a* и *ама*. На пример: Пред-гробо'а-врата-сум, **а**-с'акам 'ова да-пр'аем т'оа да-пр'аем; И-св'арно е-вл'езе т'оа н'ега у-н'авика, **а**-м'ене па-ме-нерв'ираше; И-'едни гл'уфчиња м'али: ш'етаа, **а**-т'аја се-зач'инила м'уабет, **а**-м'ие к'икот 'идемо д'ецава; Л'уксуз м'оже б'ило н'екоаш, **а**-с'еа је-п'отреба; Не-од-шо-ми-с'е-свиѓа ч'уекот в'ак'е шо-в'икаа да-'осетиш н'ешо, ми-пар'ирало, '**ама** со-р'езерва се-доп'ишуеф; Од-н'адвор д'елуе м'асивно и-в'ие сте-забел'ежале, м'ожда, '**ама** 'унутра је-гр'едоред; Н'екој зн'ае в'икаа биў-п'оп 'овдека, '**ама** биў-мл'огу д'обар; Му-припр'емаа атент'ат, '**ама** 'овја 'има св'оа т'елесна г'арда од-т'урските вл'асти исл'ужени з'аптие в'ојници; 'Убо: б'ило, '**ама** 'еве го-р'ушија; Тија-са 'иста р'аса, '**али** се-одв'оеле ж'ераф и-шт'арк; Дв'ете се-употреб'уеле, '**али** п'ојќе ст'арите го-зн'аа к'ако к'оўце; Интервен'ируа гол'емиве с'иле, **м'еѓутоа** им-р'екле м'ие ќе-ср'едимо 'оваја р'абота.

– Сврзнички показатели на алтернатива се стандардното *или* и неговиот еквивалент *али* / *ал*', но и *гал*' / *гали*. На пример: 'Ако не-ти-с'е-свиѓа, не-ми-с'е-игра '**или** н'екој 'изговор ќе-н'ајдеш; Дури и-Јован Цв'иик шо-п'ишуе за-нек'ој-работе к'ои 'еве ќе-се-мувл'осаа '**или** ќе-се-рас'ипеа од-ст'оење; Ќе-ти-д'ада од-д'ома н'екој д'инар да-к'упиш '**или** с'еменк'е '**или** д-иеш у-слатк'арница да-се-н'апиеш '**или** б'оза '**или** сл'адолед, д'емек, све-т'оа и-на-к'орзо ќе-ш'еташ; П'осле 'ова **ал**'-да-рас'ипемо **ал**'-ако с'акате н'ека ви-'остане; **Дал**'-'има б'еќар **д'али** т'азе н'екој з'емени и-ќе-п'оа по-к'уќе т'ак'е.

3.2. Предикати кои изразуваат темпорални релации меѓу настаните / состојби...

– Општ контакт во време во градскиот тетовски говор најчесто се изразува со сврзникот *коџа* со неговите фонетски варијанти *коџај*, *кај*, *кој* (изедначен со

заменката *кој*), *кај* / *како*. На пример: **К'огај**-беф п'ети-клас г'имн'азија с'егашен п'рви-клас, д'ома б'ефмо п'атлач; За-то'а-време три-спр'ата т'оўку је-г'олема к'уката шо-**к'огај** до'агаа италијанските окупац'иони с'или 'овдека ја-пр'аа згр'адата к'асарна; И-**к'огај** ја-виделе комун'истиве **к'огај** заграб'уеле 'овдека им-бенд'исала; **А-к'огај** самоуправл'ачите одред'уеја пл'ата, т'ака б'еше; Сл'ужба **к'огај** 'имало н'едел'на и-по-празници п'рво к'-ида 'едните у-ц'рквата Св'ети Н'икола г'оре, па-ке-з'аврши другат'а-служба др'уга; **кај**-га-ц'унуе м'ајка-му му-в'икам; **кај**-го-пр'аа му'абетоф го-нав'едуа т'уека; И-пријател'оф **кај**-излага 'он изв'ршуе, сл'уша п'укање; И-'он **кај**-се-вр'ака го-на'ога м'артоф; Од-ка-те-п'амтим **кај**-ке-си-пр'ошла каква-с'и-била; **кој**-к'-идем, т'огај ке-в'идиш; Па-Т'етекс **ка**-се-н'апрае, ср'учен к'адар н'ема; И-с'еа ке-пр'ае дв'аесе и-тр'и у-с'ептември **к'ако** сум-у-п'ензија.

Во примерот, пак: Последно ј'ајце **кај**-с'уење је-за-Пр'очка и-п'рвото, н'ели, **кој**-се-к'аршкеш у-дван'аесе с'аат за-В'елигд'ан је-со-ј'ајце 'исто, зн'ачи – глаголската именка во транспозиција заменува цела временска реченица.

– Контакт и последователност во време се изразува со сврзничкиот показател *гур(и)*, поретко и *годека*. На пример: **Д'ури** р'азбрале од-'Источна Макед'онија д'ојдоа; И-**д'ури** 'одма п'осле буг'арската окуп'ација на-д'еў на-Макед'онија се-форм'ираа ком'итети по-гр'адови макед'онски к'ако-што Буг'арите в'икаа во-неослоб'одените кр'аишта и-низ-гр'адој низ-Макед'онија; **Д'ури** и-с'ега по-'основ на-т'ој прад'едото С'ерафим Г'рнчар, ч'ија м'ајка б'ила на-м'ајстор Ј'анко с'есра, б'иле ст'очари по-трад'иција; И-п'осле на-р'абота в'аму т'аму и-**д'ур** б'иле ж'иви ст'ариве смо-сл'авеле; **Д'ур** тр'ае вегетац'ијата т'амо м'оўза л'аме; 'Ако м'оже и-цел'о-време на-н'ега т'ульбенот ке-'остане **д'одека** е-с-'осуши к'осата.

– Последователност во време се изразува со сврзничките показатели *чим*, *ио*, *иосле* (прилог со сврзничка употреба), *шиом*. Сврзничкиот предикат *ипрег да* како и во стандардот се употребува во говорот на помладата генерација за изразување на обратен временски редослед. На пример: **Чим**-се-вр'атим, ке се-догов'оримо; к'узнае мојт'е-деца **по**-ш'еесе г'одине к'ако ке-ж'ива; ке-д'ојде **по**-една н'едел'а т'ој ке-се-б'уни; И-**п'осле** се-пр'ефрл'а з'ошо т'уека наг'ацк'ано кај-шо-с'а-д'ан'аска

правосл'авниве гр'обишта П'оток; И-п'осле т'ек го-пр'аа, урбаниз'ираа, да-б'иде со-к'уке со-т'оа, па-го-к'арст'уаа Ајдучк'о-ма:ло; Па-п'осле од-т'уе ќе-га-св'иткаа у-р'олна, да-р'ечем, и-ке-га-'однеса на-д'укан и-т'амо за-кр'оење кој-им-тр'еба; И-п'осле год'иништа он-пр'одаа; ќе-ги-р'асчистим **штом-н'ејкеш** ќе-ги-'он'адим; Вр'ата со-ч'укче т'ија шо-б'еа ст'арите вр'ате, па-п'осле препр'аефмо н'ова вр'ата; **Штом-ке-п'ие** к'рв т'аја не-је-н'аситна.

– Не постои конструкција од типот *едно доаѓање* во смисла 'само што дојде'.

– Глаголски предикатски изрази за изразување темпорални релации како *йрешиходи на, следи йо* ... не се во употреба. Има конструкции од типот: Пр'ед-тоа пр'естана в'ише т'оа алб'анците да-се-произв'едуа з'ошо се-н'апрае т'аја фабр'иката „Тигар – Пирот“ и-п'очнаа да-се-н'оса г'умени 'оп'анци; А-'инако пр'ед-тоа не-с'ум-чуаў г'олуби; А-пр'ед-тоа ј'ајцата се-к'упени, д'емек, изм'иени, нам'естени све-т'оа; А-п'осле т'оа се-ст'ава на, 'ако с'акаш кл'упче да-го-н'апраеш, се-ст'ава на-'едно 'округло т'оа напр'аено од-д'ршке и-се-в'арти; За-одмот'уење шо-се-ст'ава п'осле т'оа п'а:смото м'отајло, и-да-м'оже кл'упче да-се-н'апрае пр'еѓата; Т'ија-с'а д'рва т'аке-шо се-ст'аваа и-п'осле т'оа се-пр'отиња на-т'оа др'угото...; ... и-н'ов-зеф се-'отвора и-п'осле т'оа ч'унакот се-пр'отиња т'уека, п'отката; П'осле т'оа-те сиц'имката се-зап'ал'уе м'алу; А-п'осле т'оа кој-ке-п'орасне стан'уеше п'етеў; П'осле т'оа четир'иесе и-пет-г'одине ж'ивеа и-'уште им-в'икафмо зал'убени; За-одмот'уење шо-се-ст'ава п'осле т'оа п'а:смото м'отајло, и-да-м'оже кл'упче да-се-н'апрае пр'еѓата.

3.3. Предикати кои изразуваат каузални врски меѓу настаните / состојбите

– Сврзнички показатели на релација 'причина – последица' се *зошо / зашо, йошйшо, йшак'е га*, поретко и сврзникот *бидејќи*. На пример: Појк'е-генерацие му-с'а-н'его генер'ацие, **з'ошо** пон'авл'уеў; А-к'онецоф шо-'останаў, **з'ошо** тој-је-н'авиткан на-оклаѓ'ијава ост'ануе; С'а:т-ма:ло се-в'ика **з'ошо** С'а:т-цамија 'има р'ушено; ... 'ама 'изгледа б'ило ср'еда **з'ошо** ж'ена-му в'ечерта тр'ебала да-г'и-п'окисне ј'ајцава;

'Убо: се-др'ужефмо ф'ино и-н'емаше п'осле да-ф'рл'аа г'убре, **з'ошо** 'имаше л'уди; И-у-Б'ор т'огашен, ст'оларско претприј'атие не-с'акаа да-ме-пр'има к'ако в'екаве ст'олар, **з'ошо** мл'огу мл'ад-беф; А-ј'а па-н'икоаш не-сум-с'акала да-ш'ием м'одеу од-ж'урнал', **з'ашо** н'икоаш н'ема да-ми-с'еди ка-на-т'аја шо-је-на-сл'ика манек'енката сл'икана; Н'иф г'и-п'ознавам шо-се-д'огага к'ај-н'иф, **з'ашо** пр'аемо м'уабет 'едно др'уго; И-'она ме-праш'уеше, **п'ошто** 'учевмо т'огај фр'анцуски; **П'ошто** не-је-т'етоск'и Бел'овиште Бел'ојште, Б'арвенце, Н'оваке је-Н'оаке, Шипк'ојца не-је-Шипк'овица, др'уг'иве с'а-сл'ични Л'исец, Г'ајре; Ј'а зн'аем к'ако се-пр'аа и-с'еа д-'имам мат'еријау зн'аем да-н'апраем, **п'ошто** 'ако смо-б'иле д'еца и-м'ие смо-помож'уеле; Е-с'еа кој-п'ага д'ош т'оа е-зашт'итено, **п'ошто** н'е-пропушта в'ода и-га-гр'ее в'одата; па-ст'аваа мес'ар'ије за-да-га-р'абота раб'отата, **п'ошто** дом'ашните ж'ал'а; А-св'арно б'еше мл'огу л'адно и-т'ак'е-да ост'анаа гол'убите с'ебап од-т'оа; А-'овдека кој-д'ошле, **б'идејки** т'оа б'ило к'ао Б'осна Б'ошњаџи ги-н'арекле, Бошњ'акофци и-ост'анало през'името; Е-с'ега, **б'идејки** б'иле т'ија пл'од на-н'екоа л'убав 'или 'огин, да-р'ечеме, Турциве го-н'арекле К'оу'тук; И-кој-к' изл'езефмо од-т'унеу к'ао пр'есреќни, **б'идејки** се-сп'асифмо од-т'унелот-брз.

– *Бидејки* не е во употреба во својата примарна функција на глаголски прилог.

– Релацијата 'со оглед на' се изразува со *чим, ш'иом*. На пример: Чим-р'азбрафмо, 'откажафмо; Чим-к'ажаја, р'ешифмо да-не-до'агамо; Шом-врем'енскиве 'услови не-д'аваа, н'ејдемо.

– Сврзнички показател на релацијата 'концесија' е *ако*. На пример: Ј'а ке-з'инем в'ак'е и-ке-ја-сл'ушам **'ако** го-к'ажуе неколк'у-пута; **'Ако** Торб'ешиве г-изг'убивмо, т'оа-што на-Ц'аноски му-го-р'ушија 'објектот, с'ега, в'икам, д'оага и-'една гр'упа к'оа б'ила к'омплет прет'опена и-се-ч'увствува Макед'онци; Не-го-к'ажуем 'ова з'аради нетрпел'ивоста к'оа се-р'азвила м'еѓу С'рбите и-Буг'арите у-'однос на-к'онфликти шо-б'иле у-п'оследно време, **'ако** своевре'мено меѓ'у-себе кр'алските иде'алисти д'авале цар-Д'ушан да-з'еме пр'инцега б'угарска и-т'ак'е н'атаму; п'ошто **'ако** смо-б'иле д'еца и-м'ие смо-помож'уеле; г'отоа је-раб'отава ке-

га-в'еруа, 'ако 'она не-г'о-знае ч'уекот; 'Ако сум-'имаў љуб'авнице од-гр'ад гр'адски све-г'оа, 'ама т'етка-ти не-'а-даам за-сто-гр'аѓанке.

– Сврзнички показатели на релацијата 'цел' се *за да* и *да*. На пример: т'акви врем'ињата б'иле **за-да**-егзист'ираа; Га-пр'одаў к'уката **за-да**-се-'оддужи; А-г'ачно т'оўку је-по-к'арактер ф'ина **за-да**-ф'ормира пор'одица д-'има; Е-г'оа б'ило, з'ошто ги-д'аў к'ерк'еве 'овја **за-да**-се-п'омира 'овја дв'е-групе се-т'епале; Е-с'еа **за-да**-н'ема т'епање, ај-ке-пр'аемо ц'рква др'уга; **за-да**-им-се-'освета, поб'егнуа у-Црн'а-Гора; ж'ена-му в'ечерта тр'ебала да-г'и-п'окисне ј'ајцава **за-да**-г'и-в'апцуа утр'еданта од-саб'ајл'е, на-велич'етв'арток; д'адоф м'олба **за-да**-п'олагам за-в'екаве ст'олар; Смо-ц'ргале со-к'умур л'инија на-н'ог'ете **да**-дел'уемо ка-д-'имамо ч'орапе; У-кл'озети смо-'имале три-пр'асиња, па-к'-одиш **да**-се-купеш т'амо, па-ти-је-ср'ам да-се-с'облечеш од-пр'асето.

– Турската заемка *ки* како показател на финална врска не е во употреба.

– Сврзнички показатели на релацијата 'услов' се *ако* и *да*. На пример: 'Ако 'има б'олен г'огај мл'екарот ќе-се-п'ојави; И-'обично, 'ако им-тр'ебало к'илим да-к'упа куп'уеле од-кај-н'иф; 'Ако-је, на-пр'имер, м'ојот је-ч'етири м'етра, 'он н'е-може д-'има од-п'ет-метра кој-на-сф'ите ни-са-од-ч'етири м'етра; 'Ама д'онеле н'екој з'акон мл'адите 'ако те-п'окани н'екој да-'играш ти-н'е-смееш да-г-'одбиеш, 'ако г-'одбиеш ќе-се-н'ал'ути м'оже да-т-'удри ш'амар; Т'атко-ми 'ако ме-п'ушти, 'ама не-в'еруем д'ека ќе-ме-п'ушти; Па-да-видим с'еа у-б'анка 'ако ми-д'ада нек'ој-д'енар да-в'ршим р'абота; 'Ако-не, ќе-пр'аемо н'екако, н'ешто, ч'аре ќе-тр'ажимо; Ј'а 'ако тр'еба ед'ен-пар г'аке да-к'упим 'или п'арслуче, тр'еба да-зн'ае св'екрва-ми и-з'оўва-ми; **да**-ств'араш с'амо, да-ств'араш, запост'авуеш д'еца, запост'авуеш ж'ена.

– Во употреба се глаголски предикативни изрази за изразување на каузални релации од типот: *ипредизвикуе, ипричинуе, дозволуе, овозможуе, сипречуе...*

4. Од структурата на текстот

– За барање потврда се употребуваат изразите *а? зледаш? нели?* На пример: А-сажал'евам сл'учај, зн'ачи д'ека ми-ст'ало до-н'иф. **А?**; И-му-в'икам на-м'уш-ми, с'ега М'ире? **Гл'едаш?**; Ја-ќе-д'оём у-Катл'яно: ќе-п'оседим петн'яесе м'инута и-тр'еба да-се-вр'атим со-т'ебе н'азад. **Н'ели?**

– Формите за поздравување меѓу младите се *зр'аво*, а меѓу повозрасните *зр'ој-жшо, д'обро 'ушро, д'обар-ден, д'обро в'ечер*.

– Формите за отворање и за поддржување на дијалог е: да-ти-к'ажем, 'имаше 'еден, 'еден-д'ан, 'имаше, ка-сеа-п'амтим, и-зн'аеш, шо-ќе-пр'аеш.

– Инципити и завршоци на репродуцирани приказни гласат: и-т'ак'е, т'оа-је, и-т'ак'е н'е-знам шо-да-к'ажем др'уго.

ЛЕКСИКА И ФРАЗЕОЛОГИЈА

Лексемите се значаен извор за историско проучување на општествено-културните промени, извор кој ја потврдува врската со историската и социјалната средина и дава богат материјал за да се согледа историскиот развој и одразот на различните културни настани и влијанија. Лексичките дијалектизми не може да се одминат, доколку се сака да се даде целосен преглед на еден говор, бидејќи тие покрај фонетско-фонолошките и граматичко-структурните особености, имаат важна улога во оформувањето на една поцелосна претстава за одделен говор, во случајов градскиот тетовски говор. Лексичкиот фонд е важен индикатор за битот и за карактерот на материјалната и духовната култура. Лексиката на тетовскиот говор досега не е објавувана и обработувана поцелосно. Таа малку е претставена дури и во неколкуте студии за различни особености на овој говор и во објавениот дијалектолошки материјал. Во овој дел ќе се обидеме да го претставиме речничкото богатство на градскиот тетовски говор, собирајќи зборови по семантички полиња според *Прашалникот* за собирање дијалектен материјал од академик Божидар Видоески. Дијалектолошките истражувања во областа на лексиката се базирани на изворен дијалектен материјал собран на терен во градот Тетово во периодот од 2013 година до 2018 година.

Лексиката на градскиот тетовски говор, како и начинот на изведување зборови покажува дека е во изразита врска со западните наши говори. Овој говор како просторно периферен македонски говор може да забележиме дека бил подложен на различни јазични и културни влијанија, но сепак, го зачувал својот македонски идентитет којшто е вграден во самиот дијалект и во културата. Промените во општественото живеење го зафаќаат градот Тетово, така што се усвојуваат нови и се потиснуваат старите лексеми во севкупното живеење.

Фонетскиите дијалектизми се јавуваат како резултат на фонетските специфичности (редукција, елизија, контракција и сл.) на одделни дијалекти, кои ја чинат збороформата изменета, можеби и неразбирлива и непозналива. На пр.: *z'azap, d'an, l'asno, n'ošii* 'разорана нова нива', *'oišnice, č'uek; l'ajca, čv'ars; z-*

'обесиши, *g*-'има; *n*:мо, *c*:а:н; *ж*'оўчка, *й*'оўно, *й*л'а́чник; *з*'уби, *м*'ушко, 'обруч, *й*'уи́, *р*'ука, *р*'уи́, *с*'уг; *к*'ои́еў.

Зборообразувачкиѝе дијалектизми имаат ист корен со соодветните зборови во стандардниот јазик, а се разликуваат само по зборообразувачките елементи. Збогатувањето на лексичкиот состав на јазикот во значајна мера е врзан со употребата на различните зборообразувачки форманти со кои се образуваат нови лексички единици. Во овој говор зборообразувачките дијалектизми се многубројни. На пример: *белузлаф* 'човек со бело лице', *брадоња* 'човек со голема брада', *брадаџа* 'мал изросток на телото', *бубул'ица* 'ситно бубулче на кожата', *влач'ара* 'машина за влечење волна', *џ'азар* 'долниот, најнизок дел од некој сад, дно на длабок предмет, кутија, сандак и сл.', *џр'абул'а* 'тоа со што се влаци волната', *г'арл'ача* 'тоа со што се дрла орањето, што се ситнат грутките', *з'ублец* 'човек со големи заби', *к'арсиѝица* 'снопјето собрани и наредени еден врз друг', *кос'ачица* 'машина за косење жито', *к'удел'а* 'се клапа волната кога се преде', *к'укуљаф* 'човек што има вртена коса', *м'ешљак* 1. 'човек со голем мев', 2. 'мрзелив', *н'аковањ* 'алат на кој го обликувале предметот додека е загреан и на него чукале мајсторот и повеќемина калфалари', *осиѝне* 'кога некој ќе настине во грлото и не може да зборува на глас', *очњак* 'граничен заб меѓу предниот и катниот', *офѝик'ајлија* 'немоќен човек, болезлив', *йон'удие* 'тоа што му се носи на болен', *й'оиѝрајко* 'човек молчелив и работлив', *разм'есуе* 'гмечење на тестото пред да се направи лебот', *сиѝуѝало* 'делот од ногата здола, на кој газиме', *сиѝуѝал'ка* 'она што останува од ногата кога газиме во снег, прашина и дожд', *уџлавник* 'крајниот дел од нивата каде што го врти орачот плугот', *уџоен* 'човек што е склон кон гоење', *цеб'аѝица* 'предниот дел од ногата од коленото до стапалото', *иџ'рноок* 'човек со црни очи', *ч'урило* 'вилаца'.

Во градскиот тетовски говор како покарактеристичен би го издвоиле суфиксот *-ло* со кој се оформуваат називи на орудија за вршење дејство. Тоа е општословенски суфикс кој со ова значење формира именки мотивирани од несвршени глаголи (Конески, К. 1995: 51–52). Кон општиот дел на наставката доаѓа суфиксот *-ло*, на пример: *г'уало* 'направа која го издувува воздухот; стои до

огништето и го распламтува кумурот‘, *м'андало* ‘дрвото со кое се затвора однатре капијата или, воопшто, вратите‘, *м'ошало* ‘куса дрвена прачка, на едниот крај во вид на прачка, а на другиот со штиче што служи за намотување и затегање на преѓата‘, *м'ушало* ‘маталото во бутинот, тоа што го разбива киселото млеко‘, *нак'оало* ‘алатка со која се обликуваат куполни предмети, на пример, капаците од казаните‘, *сѝр'уѓало* ‘направа за стружење‘ (*г'рндало*, се употребува и со преносно значење за човек кој многу зборува и е досаден), *ц'аѝцало* ‘острото железо (личи на нож) на плугот или ралото што се клава напред и пред ралникот ја сече земјата‘.

Образување на несвршени од свршени глаголи се прави со суфиксот *-уе*. Лексемите со суфиксот *-уе* се многубројни и карактеристични за говорителите на тетовскиот говор без разлика на возраста. На пример: *зав'ршуем*, *засѝ'ануев*, *к'ажуе*, *кал'ајсуе*, *не-се-раскаш'авуе*, *обработ'ошувеш*, *осѝ'ануе*, *йовѝ'оруе*, *йош'екнуе*, *йосѝ'авуем*, *й'очнуе*, *й'род'ужувеш*, *ујош'р'ебуе*. Исто така, и денес од страна на помладата популација во градот Тетово често се употребуваат овие, како и следниве глаголски образувања: *огрж'уење*, *йшш'уеле*, *се-сѝрем'уеле*.

Семантичкии дијалектизми по форма се совпаѓаат со соодветните лексеми во стандардниот јазик, но се објаснуваат со поинакво значење. На пример: *б'ашаѝ* ‘големо, гломазно‘, *ѝл'амња* ‘човек кој има црна кожа‘, *г'оѝре* ‘застане‘ (д'опри-ми 'овдека), *г'уѝка* ‘гроб‘, *'елбетѝ* ‘освен‘ (‘Имамо у-пл'ан да-д'ојдемо. 'Елбет с'еа 'ако ни-'испадне н'ешто); *'ибрик* ‘изнервиран, лут‘, *с'егу* ‘постои на едно место‘ (к'уката му-с'еди т'уе), *к'ибришѝ* ‘налутен човек‘, *к'умур* ‘човек кој е црн или, пак, е испран‘.

Многүзначнии лексеми освен основното значење имаат и други преносни значења. На пример: *б'аба* 1. ‘татковата или мајкината мајка‘, 2. ‘женината мајка‘; *б'ајца* 1. ‘боде со рогови, со игла‘, 2. ‘те наговара‘; *ѝл'ава* 1. ‘ум‘, 2. ‘лице што стои на чело на семејството‘, 3. ‘бројна единица, обично за добиток‘; *ѝркл'ен'* 1. ‘испучениот дел на гушата‘, 2. ‘делот во грлото каде што поминува воздухот при дишење‘; *ѝ'ужва* 1. ‘маса луѓе, многу народ на едно место‘, 2. ‘дрвените обрачи со кои се држат лесите (скарите) во трлото‘; *г'евеѝ* 1. ‘тој што ја води невестата на венчавање‘, 2. ‘мажовиот брат‘; *г'его* 1. ‘татковиот или мајкиниот татко‘, 2.

'татковиот или мајкиниот дедо', 3. 'жениниот татко'; *з'енџ'ин* 1. 'тој што има многу имот, многу пари', 2. 'човек што се држи на големо'; *л'ивага* 1. 'земјиште обраснато со трева, полско цвеќе и други ситни растенија', 2. 'место каде што се коси сено, 3. 'млад и уште неоформен човек или друго нешто'; *л'ушџа* 1. 'тенкиот слој под кората', 2. 'тврдата кора во која се наоѓа јатката'; *н'ем* 1. 'човек со физички недостаток што не слуша и не зборува', 2. 'човек што не сака да зборува'; *'овен* 1. 'овен од две години оставен за приплод', 2. 'овенот што ги води овците, што оди напред', 3. 'млад овен од една година', 4. 'млад, јак човек што без размислување оди напред'; *'озрае* 1. 'станува здрав', 2. 'излекува (оздравува) некого'; *'окопе* 1. 'ослепува некого', 2. 'станува слеп', 3. 'станува слеп пред проблемите'; *џ'ирајка* 1. 'дрвена направа со која се перат (удираат) дебелите алишта, ткаенини' (П'орано т'енете у-р'ека) – лексемата *џ'ена* е со значење *черџа*, 2. 'голема пиралка со која на село се бели платно'; *р'учка* 1. 'делот од ножот што го држиме и каде што се клава сечивото', 2. 'дрвото на кое стои секирата'; 3. '*рачкаџа* на косилото'; *сл'абица* 1. 'делот по кој се качуваме на кат', 2. 'подвижни скали со помош на кои се качуваме на повисоко место'; *сл'аџ* 1. 'спротивно од дебел', 2. 'тој што не е јак'; *сн'аџа* 'тело' (Сн'ага је-т'ело, а-м'а'рша ц'ојсано ж'ивотно), 2. 'бој, става, стас'; *сџ'аџ* 1. 'прачката со која се тераат воловите при орањето', 2. 'дрво со кое се чука житото, пченката'; *џ'аван* '1. горната, хоризонтална внатрешна страна на една просторија; плафон'; 2. 'просторот под покривот; поткровје'; *џ'ешка* 1. 'спротивно од лесна', 2. 'жена што очекува дете'; *џ'реска* 1. 'исечена гранка или ситно суво гранче', 2. 'тенко долго гранче од сурово дрво'; *ц'егило* 'домашна волнена или памучна ткаенина со која се покрива лебот на даска', 2. 'извисува' (Ме-'остае на-ц'егило 'ме извиси'); *ш'ака* 1. 'делот од раката со кој се држи нешто', 2. 'бројна единица' ('Една ш'ака ч'енка. 'Колк'у-шак'е', ке-р'ече, 'ст'ае гр'аф?' На-пр'имер).

Градскиот тетовски говор има голем број дијалектни зборови со јасна мотивираност. На пример: *с'еди* (Од-н'а-ног'е с'еди. Пр'еседа од-н'а-ног'е. Н'е-седна. Шо-н'е-седнуеш?), *ф'аџи* (Т'оа з'афака н'е-знам. Се-ф'ати цв'екето. 'Од-мене све-се-ф'ака. Па-с'еа и-з'афака м'оже).

На балканскиот народ му е својствено да живее во меѓусебни контакти и да зборува и разбира повеќе соседни јазици. На Балканот секој народ зборува на својот дијалект, но за полесно да комуницира со соседите, а притоа да го сочува својот јазик, примал некои особености од јазикот на соседите. За време на турското управување престижен јазик бил турскиот. По Втората светска војна српско-хрватскиот јазик се изучувал во основно образование и бил официјален јазик на СФРЈ, во рамките на која држава влегува Р Македонија. Сето тоа влијаело на создавање на заемки во градскиот тетовски говор.

Преку анализа на говорот во градот Тетово забележуваме употреба на лексика од различно потекло. Лексиката главно е словенска. Турцизмите се ограничени и се однесуваат на религиозно-битовото семантичко поле. Но, се издвојува лексика што е под влијание од српскиот јазик. Најпрво, ќе подвлечеме дека во јазичен поглед во овој крај се чуваат архаизми на сите јазични рамништа и се јавуваат многу лексеми, што не се среќаваат во другите говори.

Токму во овој дел ќе биде направена анализа на лексичкото богатство на тетовскиот говор со посебен акцент на оние зборови што се карактеристични за овој говор. Анализата ќе биде направена според семантички гнезда, односно според тематски подрачја претставени според *Прашалничкиот за собирање на материјал за македонскиот дијалектен атлас* од Божидар Видоески (2000). Покрај називот на лексемата, нејзиниот акцент, за секоја лексичка единица е дадена семантиката, етимологијата на зборот – според постојните извори, како и објаснување за значењето и за нејзината употреба на тетовски говор.

Лексика од словенско потекло

Како лексика од словенско потекло во истражуваниот говор ја среќаваме следнава:

Делови на човечкото тело:

'*арбей*' 'коската од врвот до крстот'; '*бр'ага* 1. 'дел од лицето под устата', 2. 'влакна што растат на образите и на брадата кај мажите'; '*в'еџи*' 'со влакна обраснат лак над очната длабнатина'; '*в'енец*' 'делот меѓу забите и непцето'; '*в'илица*' 'коските

каде што се наоѓаат забите‘ (Вил’ицата ‘унутра се-р’ачуна г’ој-деу, а-’ова цело ‘околу – м’уцка. По-м’уцка го-’акна, д’емек); *ѝ’аргу* ‘предниот, горен дел на телото‘ (Ќе-м-испукаа г’ардиве); *дл’анка* ‘долниот дел на шаката‘; *ж’елудник* ‘органот кај човекот и животните каде што се вари храната‘; *ж’ивец* ‘местото веднаш под ноктите‘; *ж’оуџка* ‘внатрешен телесен орган во вид на меур, сраснат со црниот дроб, што лачи жолтозеленикав сок горчлив по вкус‘; *зѝ’лој* ‘делот каде што се составуваат две коски‘; *з’уј* (Го-’акна по-з’уби); *ј’език* 1. ‘орган во усната празнина‘, 2. ‘средство за општење‘; *к’аграф* (Не-ј’е-ц’арна к’осата, не-ј’е-плава, н’его *к’аграо*, ка-см’ега и-ка-пр’иродна); *к’ајници* ‘големите заби со кои се цвака храната‘; *к’арсјина* ‘долниот дел на плеките‘; *кл’ејка* ‘кожниот дел што го затвора окото‘; *к’олено* ‘зглобот меѓу бутот и писката‘; *к’оска* ‘цврст дел на телото‘; *к’рф* ‘црвена течност што тече во артериите и во вените?’; *к’ук* ‘горниот зглоб на ногата‘; *лакој* ‘зглоб на раката‘; *л’ик* ‘физиономија‘; *лисј* ‘дебелото месо од коленото до стапалото‘ (Од-н’апред *цеб’аница*, од-п’озади л’ист); *м’еф* ‘долниот дел на трупот, под градите‘; *м’ишка* ‘горниот дел на раката‘; *м’озок* ‘тоа што се наоѓа во черепот‘; *н’ејце* ‘горниот сводест дел од усната празнина‘; *н’оџа* ‘дел од телото од колкот до стапалото‘; *н’озра* ‘еден од отворите на носот‘; *н’окој* ‘тврдиот дел на прстите‘; *н’ос* ‘орган за мирис и за дишење‘; *обрас* ‘делот од лицето од едната и од другата страна‘; *око* ‘орган за вид‘; *очник* ‘граничен заб меѓу предниот и катниот‘; *ј’алец*, *ј’окај’алец*, *ср’еден ј’арсј*, *дом’алиој ј’арсј*, *м’ау ј’арсј* ‘палец, показалец, среден, до средниот, мал прст‘; *ј’ејница* ‘задниот дел на стапалото‘; *јл’еки* ‘горниот дел на грбот‘ (Пл’екиве ме-б’ол’а. Пл’екиве истр’и-ми-ги. Пл’еки с’а-’овја две-лоп’аткеве); *јодн’окјница* ‘болка што се јавува под ноктите ако ти премрзне прстот‘; *ј’ујак* ‘средето на мевот‘; *ј’ушец* ‘разделеното на косата‘; *р’ebro* ‘коската на градите‘; *сл’абина* ‘мекиот дел под ребрата‘; *сл’аза* ‘една од капките што течат од очите кога плаче некој‘ (Од-л’’утото од-кр’омит ми-сл’аза ‘очите); *слезина* ‘крвотворен орган кај човекот што се наоѓа меѓу желудникот и витите ребра на левата страна‘; *сл’еј’очница* ‘делот од челото до увото‘; *сј’ујало* ‘делот од ногата здола, на кој газиме‘; *сј’ујал’ка* ‘она што останува од ногата кога газиме во снег, прашина и

дожд‘; *ӣиӯ* ‘задниот дел на главата‘; *ӣр'е̄йка* ‘влакното на очните капаци‘; ‘умник ‘крајниот катен заб‘; ‘усӣа; *ц'а̄рнка* ‘средето во црнката од окоото‘; *цр'ево* ‘еластична цевка во утробата низ којашто поминува храната при варењето во желудникот‘; *ч'ело* ‘делот од косата до очите‘; *ч'урило* ‘муцка, рило‘, според Младенов (1941: 689) и големиот руски етимолошки речник (Фасмер 1973: 386–387) овој збор е со нејасна етимологија.

Физички и психички особини на човекот:

белузлаф ‘човек со бело лице‘; *бол'ен* ‘спротивно од здрав‘; *брадоња* ‘човек со голема брада‘; *в'а̄рсник* ‘двајца родени во една година‘; *в'а̄рсничка* ‘две родени во една година‘; *висок* ‘човек што не е низок‘; *вр'еген* ‘човек што многу работи‘; *џ'а̄рбаф* ‘човек што има грпка‘; *џ'лиген* ‘спротивно од сит‘; *џ'луф* ‘човек што не слуша‘; *џ'олем* ‘спротивно од мал‘; *д'ебеӯ* ‘човек што не е слаб‘; *д'есњак* ‘човек што работи повеќе со десната рака‘; *доӣ'еруе* ‘облекува нешто убаво‘; *ж'еген* ‘човек кого многу му се пие вода‘; *з'исџ'арче* ‘стар'о-мало‘; *з'убле* ‘забле‘; *з'ублец* ‘човек со големи заби‘ (Шо-з'ублеец је-т'ој. Шо-з'ублејца је-т'аја); *ј'ак* ‘тој што е силен‘; *крив'ошија* ‘човек со крива шија‘; *кр'уӣ* ‘цврст, цврсто, кога не можеш да го искинеш‘; *л'а̄жџо* ‘човек што лаже‘; *л'а̄же* ‘човек кога не зборува вистина‘; *л'а̄јурда* ‘брзорек, човек што не размислува со главата, ќе рече сè што ќе му текне‘; *лакомдоӯ* ‘човек што многу сака да јаде‘; *левак* ‘човек што работи повеќе со левата рака‘; *маӯ* ‘што не е голем‘; *м'алаф* ‘најмало‘; *м'ирен* ‘спротивно од зборлест‘ (Еден л'аф 'една лира); *м'лаг* ‘спротивно од стар‘; *м'рза* ‘човек кому не му се работи‘; *надимак* ‘прекар‘; *низок* ‘спротивно од висок‘; *обелен* ‘човек со бела глава, односно со бела коса на главата‘; *о̄џ'луе* ‘станува глуп‘; *о̄џов'ара* ‘зборува за некого лошо‘; *ӣар'а̄јлија* ‘тој што има многу имот, многу пари‘; *ӣ'ега* ‘мерка за должина, растојанието со раширена рака од палецот до малиот прст‘; *ӣл'екас* ‘човек со големи развиени плеќи‘; *ӣ'оӣрајко* ‘човек молчелив и работлив‘ (шо-тр'ае и-пр'ае); *с'иромаф* ‘спротивно од богат‘; *см'оӣан* ‘невешт‘; *с'рди* ‘лично навреден во себеси, незадоволен, гневен, се јадосува‘; *ӣреси-'оӣашка* ‘брзоплет, човек што се потресува за нешто‘ (К'аков треси-'опашка је-т'ој); *ӣр'ом* ‘спор човек‘; *ӣ'ужен*

’спротивно од весел‘; *уџоен* ’човек што е склон кон гоење‘; *ц’арноок* ’човек со црни очи‘; *ч’ейорок* ’растојанието меѓу палецот и показалецот‘; *ши’ррѝ* ’човек што нема заби‘.

Болести и лекување:

б’ајач ’човек што „лечи“ со баење‘; *б’ајачка* ’жена што бае‘; *б’ајна* (Те-б’ајна. = Те-’удри; К’ај-с’е-б’ајна? = К’ај-с’е-удри?); *бл’уе* ’враќање на храната од уста (обично кога некого го боли стомакот)‘ (Да-му-д’аемо д-’избл’уе ќе-му-с-’олаѕне ст’омакот); *б’ол’ен* ’човек што болува‘ (Г’аја све-б’оу’на-је, *за’ифлија-је*. Често б’оу’на *за’ифлија-је*); *б’олес* ’спротивно од здравје‘; *бр’адајаца* ’мал изросток на телото‘; *буб’ул’ица* ’ситно *бубулче* на кожата‘; *в’олја*; *в’арѝ’оѕлајаца* ’болест кога на човека му се врти во главата‘; *џ’ној* ’течност што се собира во чирот или во неоздравената рана‘; *г’окѝур* ’тој што ги лечи болните‘; *ж’оу’ишица* ’болест од која се пожелтува на лице‘; *з’адуф* ’болеста кога човек многу кашла и тешко дише (се задушува)‘; *зб’ори у-н’евар* ’кога човек при голема температура нешто зборува‘; *зла-к’аишица*, *маџ’арешка к’аишица* ’кашлица кај децата што држи долго време‘; *зр’авје* ’спротивно од болест‘; м’ука ’мака‘ (Да-не-г’и-знаеш м’ук’ете. Г’олеми м’ук’е ’имам); *зр’иф* ’човек што не е болен‘; *ј’анса* 1. ’инает‘, 2. ’неспокојство, страв дека ќе се случи нешто; лошо претчувство‘ (Инает. М’оре г’ој што-’инает-је. Ј’анса-је. К’ај-ке-се-з’ајанси, не-с-отк’ачуе; Ме-ј’аде ј’анса); *ј’ечи* ’кога тешко болен човек *сѝенка*‘; *ј’ечменик* ’она што расте на окото и личи на зрно од јачмен‘; *к’аишица* ’болеста кога човек кашла‘; *к’аишичаф* ’човек што кашла‘; *к’’ија* (’Ајде ’иск’ијај-се ’убо); *к’’ијајаца* ’болеста кога човек кива‘ (Г’ој к’’ијајкаф-је. К’’ијајка-је. В’икаа ст’ариве н’е-доагај ропот’инча. ’Имам роп’отина) – лексемата *ройоѝина* е со значење *коџа човек има болесѝ Chesѝо да кива и да кашла, кркори*; *к’’ислојна* ’болеста кога пече во стомакот‘; *кр’асѝаф* ’човек што има краста‘; *лек’оѝѝа бил’ка* ’билка што лечи‘; *л’ишај* ’кожна болест од која пука кожата‘; *л’узна* ’трага од зарастена рана‘; *л’’уѝушка* ’тоа кога се лупи кожата на главата или на друго место‘; *м’ар’сул’* ’тоа што тече од носот‘; *м’одрица* ’место на телото помодрено од удар‘; *н’асѝине* ’разболи‘ (Д’ај-му ц’емпер д’ан-н’астине); *н’асѝинка* ’име на болеста што се добива од

настинување‘; *н'еволја*; *нем'окница* (Не-ј'е-моќна, не-ј'е-силна. Б'оуна-је, зн'ачи); *н'есреќа*; *'окал'к'е* 'тоа што луѓето го носат на очите кога не гледаат добро‘; *'осийне* 'кога некој ќе настине во грлото и не може да зборува на глас‘; *'офка* 'човек кога ќе се удри и многу ќе го здоболи‘; *ї'агајца, ї'агаќа болес* 'болест кога човек губи свест и паѓа‘; *ї'аруї* 'ситни парчиња од испукана кожа во косата на главата‘; *їл'ускаец* 'направен меур од физичка работа‘; *їон'удие* 'тоа што му се носи на болен‘; *їремр'ежие* (Ми-пр'ојде м'уката. Ти-се-отк'ачило н'ешто. 'Едно премр'ежие ми-пр'ојде); *ї'риш* 'меурче полно со вода‘; *ї'ої* 'течност што излегува на кожата, најчесто на челото кога е горештина‘; *с'иїајнице* 'болест, обично кај децата кога по снагата се појавуваат мали мозолчиња‘; *с'иїанчаф* 'човек што има сипаници или од сипаници му останале траги по лицето‘; *ср'еќа* 'чувство на задоволство, успех‘; *'узрик* 'болеста кога човек подждригнува‘; *ч'ешање* 'тоа кога те јаде снагата‘; *шїїирка* 1. 'се топи ткаенината во раствор и се пегла за да стане тврда‘, 2. 'неплодна жена‘ (Ж'ена што-н'ема д'еца. Н'е-може да-р'оди. Нер'откиња); *шїїукне* 'ика‘.

Хигиена:

бр'ич 'она со што човек се брочи‘ (Изброчи-се со-ж'илет); *џл'оїно* 'гадно‘ (К'акво-је гл'отно, не'убо, ќе-р'ечеш. Или со-гн'иде, гл'отно, си-с-'углотниў со-в'ошк'е, со-гл'отно н'ешто. Тоа гл'отно 'има п'оширок п'оим м'оже и-д'ома да-ти-је-гл'отно); *к'уїе* 'се капе‘; *ї'ирајка* 'дрвена направа со која се перат, удираат дебелиите алишта‘; *їл'ае* 'тоа што жената им прави на испраните алишта на крајот за да излезе сапуницата‘; *с'аїун* 'тоа со што се миеме‘; *с'аїуњајца / ї'ен'ајца* 'белото што се прави од сапунот‘; *се-н'акваси* 'се намокри‘; *шї'рл'а* (Г'ебре пл'етено, па-'унутра с'апунче шо-се-г'ура. Па-со-т'оа ќе-те-т'рл'аа на-б'ања. В'оунено к'рпче пл'етено, па-у-ср'еде с'апунче ќе-се-г'ури, дв'е-с'а в'ак'е д'упло 'унутра с'апунче ќе-се-г'ури. Смо-пл'етеле г'ебриња); *фл'ека* 'дамка што останува на алиштата од мрсна капка‘; *ч'ешел'* 'тоа со што се чешламе‘; *ш'иша, 'ишиша* 'тоа што ѝ прави човек на косата кога ќе нарасне голема‘ (Иди 'исрижи-се – на-м'уживе. Ст'арите в'икале да-се-п'отсрижем. Мл'адиве да-се-'ишишам).

Роднински односи:

бл'изнак, бл'изначка 'две деца родени заедно од една мајка'; *бр'аӣанец* 'машко дете од брат'; *бр'аӣанка* 'женско дете од брат'; *бр'аӣучед* 'роднина по мајка или по татко, син, ќерка на чичко, вујко или тетка'; *в'ујко* 'мајкиниот брат'; *в'ујна* 'вујковата жена'; *џ'осӣин* 'тој што доаѓа дома на гости'; *д'ејка* 'женско дете над 15 години'; *д'ејче* 'женско дете на возраст до 15 години'; *д'оилка* 'жена што дои дете'; *д'омазет̄* 'зетот што живее во куќата на родителите од жена му'; *д'омаќин* 'старешината на куќата'; *дом'аќинка* 'жена му на домаќинот'; *'единец* 'дете што им е едно на родителите'; *ж'ена* 1. 'женско лице во зрела возраст', 2. брачен другар, сопруга'; *з'еӣ* 'ќеркиниот маж'; *з'оува* 'мажовата сестра'; *ј'еӣа̄рва* 'сопруга на еден брат во меѓусебниот однос со сопругата на другиот брат (или со сопругите на другите браќа)'; *к'оӣиле* 'дете што не е родено во брак'; *к'ум, к'ума* 'сведокот при венчавање или при крштевање' (куму'а̄-тајфа); *л'оуца* 'жена што скоро родила, родилка за време на првите четириесет дена': *љ'уди* 'луѓе'; *м'ајкин, -а, -о, -и; бабин; ӣеӣкин; с'есрин; з'оувин; в'ујнин; н'инин* 'тоа што ѝ припаѓа на мајката, бабата, тетката, сестрата, золвата, вујната, стрината'; *м'аќеа* 'таа што не е родена мајка'; *млад'ожења* 'момчето што се жени'; *м'омче* 'машко дете на возраст од 15 до 20 години'; *м'уш* 1. 'машко лице во зрела возраст', 2. 'брачен другар, сопруг'; *н'ана* 'татковата или мајкината баба'; *н'е:сӣа* 'девојка што се мажи'; *н'ина* 'стриковата жена'; *'очуф* 'тој што не е роден татко'; *ӣ'осинеӣ* 'тој што не е роден син туку доведен, односно затечен'; *ӣ'осинеӣа* 'таа што не е родена ќерка туку доведена, односно затечена'; *ӣр'аунук, ӣр'аунука* 'машко и женско дете од внук или внука'; *ӣр'ибраӣ* 'брат само по татко или само по мајка'; *с'ака / љ'уби* (С'ака – м'еѓу л'уди, љ'уби – за ј'адење); *св'асӣика* 'женината сестра'; *се-ж'ени, се-м'ужи* 'ерген кога зема мома, односно мома кога оди за маж'; *св'екор* 'мажовиот татко'; *св'екрва* 'мажовата мајка'; *св'ој* 'сродство'; *св'ршеник* 'младичот кој се верил'; *св'ршеница* 'девојка што дала збор дека ќе се мажи (се верила)'; *с'есрична* 'женско дете од сестра'; *с'есричњак* 'машко дете од сестра'; *с'ин* 'машко дете во однос на своите родители'; *сн'аа* 'синовата жена'; *с'ој* 'род, потекло' (Од-г'ој с'ој је-г'ој); *сӣарец*

'стар човек'; *сѣ'аросваѣ* 'втор сведок при венчавка'; *ѣ'аѣкоф*, *д'егоф*, *в'ујкоф*, *ѣ'еѣиноф*, *бр'аѣоф*, *з'еѣоф* 'тоа што му припаѓа на таткото, дедото, вујкото, тетинот, братот, зетот'; *ѣ'еѣин* 'теткиниот маж'; *ѣ'еѣка* 'татковата сестра, но и сестрата на мајката'; *у'доеи* 'човек на којшто му умрела жената и не е преженет'; *у'доѣца* 'жена на којашто ѝ умрел мажот и не е премажена'; *у'нук* 'машко дете од син или ќерка'; *у'нука* 'женско дете од син или ќерка'; *ќ'ерка* 'женско дете во однос на своите родители'; *ч'его* 'галовно, во обраќање кон свое дете, но и во обраќање на постар човек кон туѓо дете'; *ч'ељаг* 'децата во едно семејство'; *ш'ура* 'жениниот брат'.

Облека и облекување:

'алишѣа 'горната и долната облека, со едно име'; *в'рвк'е* 'врвците по страните на опинците'; *з'аке* 'дел од долна облека што го покрива долниот дел на телото, од половина до одредена висина на нозете'; *з'уњиче* 'горна машка клашнена облека со полуракави и кулавка' (Т'оа-је со-кр'атки р'укае и-п'озади 'има к'ул'авка. Гуњ'ичево искл'учиво од-кл'ашња је-напр'аено, кл'ашњата се-в'аља и-т'оа н'е-пропушта в'ода. 'Исто, и-кл'ашњата д'оле н'е-пропушта в'ода. 'Имало т'ерзие п'онапре к'ај'-ишле, к'ај'-мер'уеле со-'аршин. Н'е со-м'етро, н'его со-'аршин. 'Аршин-је т'оа, е-н'е-зн'ам д'али-је ш'еесе 'или п'едесе с'антима д'олжина, и-со-н'его. 'Или со-п'еда мер'уеле. Колк'у-педе и-'он ке-п'ише. 'Он н'осеѣ и-к'алем со-н'его и-кн'игиче. Коѣк'у-педе му-с'а дл'аг'и, 'имало од-н'его до-т'аму со-п'еда 'или со-'аршинот. 'Аршин и-поѣ, два-'аршина. 'Аршин 'има 'исто и-за-ж'ито, 'ова, м'ислим, двон'амена го-н'оси 'името. Зн'ачи, 'аршин и-терз'иеве употреб'уеле, со-'аршин за-м'ера к'ако 'алат. 'Он 'имаѣ три-р'аботе. 'Имаѣ н'ожичк'е, 'аршинот и-'иглата и-к'онецот. Н'ишто др'уго н'емаѣ. Т'оа му-б'ило 'алатот. И-'ишоѣ по-с'ела, ке-сп'ие ц'ела н'едел'а у-неко'а-куќа го-р'ана го-он'ад'уаа, на-п'е-чес д'уше тр'еба да-им-с'ошије кл'ашње, г'уњиче и-'ако с'акаа т'аја г'уњата г'олема 'овчарска со-к'ул'авка. И-'овчарот сп'ие, р'ецимо, н'адвор, к'ај'-овцеве. 'Има н'екоје кр'еветче примит'ивно напр'аено од-з'емја д'игнато. 'Овцеве 'унутра 'он со-г'уњава п'окриен. И-се-деш'авало да-се-'успие и-к'ај-ке-ст'ане саб'ајл'ето тр'иесе с'антима сн'ег над-н'его. И-н'его 'уше п'отопло-му-е

сп'иејќи, з'ашо сн'егот т'опли. Ме-р'азбираш? К'учиња 'има т'уека, н'ема 'опаснос да-го-н'ападна в'олци, ов'а-она. И-т'ак'е жив'еееле); *з'авој* 'лента со којашто се врзуваат пелените' (П'онапре 'имало, се-врж'уело со-с'ицимка. Н'емало т'огај з'авој и-'онја фит'илине. Т'оме-м'ој биј'в'ржуен, м'ајка-ми го-врж'уела ка-п'акетче, цело, и-р'ук'е и-н'ог'е и-да-н'е-мрда. И-со-т'ија пантл'икете, т'ија к'ао фит'илите, со-т'оа ке-г-'уврже и-ке-с'еди целото т'ак'е. Е-д'одека К'ика кој-се-р'оди т'етка-ти п'осовремена. Рук'ичиња п'уштени и-з'авој, м'ајка зн'ае. Ти-т'оа тв'оего пр'ошло со-Т'омета г-'изгледа, а-'оваја ке-си-б'иде по-м'ое. Па-ни-н'ог'е искр'ивени, ни... Е-т'оа); *с'ивре* 'дебели зимски гаќи, кроени во форма на ногавици, долги од глуждовите до препоните, кои во горниот дел со помош на врвци се придржуваат за појасот'; *'иџла* 'тенка метална прачка со остар врв на едниот крај и мало дупче на другиот крај во кое се вденува конец и служи за шиене' (Се-ш'ие со-'игла, 'ама 'ако е-т'оа р'учно, ман'уелно. 'Ако е-инд'усриско се-ш'ие на-м'ашина за-ш'иење); *'иџла за ѿ'леѿење*; *ш'ијачка 'иџла*, *'иџла за шиене синџ'ерица* 'игла за шиене на машина за шиене' (Има п'осебни 'игле т'атко-ми шо-куп'уеше. Т'атко-ми 'имаше две-синг'ерице. Кој-ке-потр'ажеше 'игла за-ш'иење за-синг'ерица. 'Имаше д'укани бак'алцие шо-пр'одаваа 'игле, желез'аре, 'усвари, 'игла за-ш'иење. 'Имаше 'едни Т'урци, ст'ари Т'урци б'еа. К'ако ги-в'икаа? 'Адил'че. Држеа желез'ара св'оа н'егде пред четир'иеста г'одина. 'Адил'че, Т'урци. Р'оба н'осеа од-в'амо од-Т'урска. 'Адил'че се-в'икаше г'аздата, 'ама п'ознат по-т'аквија р'аботе. Р'ецимо, д'елој за-к'осење, к'осе н'осеј, с'рпој н'осеј. Ме-р'азбираш? М'ашине за-ш'иење, 'игле за-ш'иење. П'онапре 'имало и-трикот'ажни м'ашине, 'онја р'учни. Т'ија-с'а н'егдека п'осле триеста г'одина. Маш'иневе за-ш'иење п'очнаа да-изл'агаа, д'ома да-пл'ета с'ами. 'Иначе се-ш'иело р'учно, се-пл'етело. Па, 'имало п'осле се-ш'иело од-п'убаа в'олна, па-пр'аеа ч'ешл'ој, па-г'и-он'ад'уеја, м'ие в'икамо ра'ување, вл'акн'асти да-б'ида цемп'ериве. Ме-р'азбираш? Да-му-д'аде п'одруга ф'орма. П'убаа фин'ока. Поб'а'ушасто да-б'иде, п'опуно да-б'иде); *к'ан'аѿаца*, *ѿ'осѿава* 'тоа што се шие на облеката од внатрешната страна'; *к'арѿејнца* 'парчиња гон (кожа) што се клаваат кога ќе се скинат чевлите или опинците'; *к'онец* 'тенко испредена нитка што се клава во ушите од иглата и се употребува за шиене, везење, плетење и сл.'; *к'ожуф* 'горна облека од кожа'

(Имало и-к'ожни к'апути, к'ожно п'аўто. А-н'е-викамо п'алто, н'его п'аўто); *к'ожуфче* ('Али т'оа-је без-р'укае. К'ожуфче без-р'укае к'ако ј'елече. А-со-р'укае в'ише т'оа-је к'ожуф, п'одлѓаг т'ој. К'ожуви н'оселе по-с'елава, 'овчари); *к'ошул'а* 'горна облека, изработена од памучна или друга лесна ткаенина, долга до колковите, обично со јака, што се закопчува во предниот дел од градите'; *кр'ои* 'расекува, сече ткаенина, кожа и сл. на парчиња, според одредена форма и величина за да сошије, на пример, фустан или нешто друго'; *л'аишица* 'парчиња платно (штоф) со кои се крпат искинати алишта'; *н'аијрсѿок* 'метален или пластичен предмет што се клава на прстот за да не се боцнеме со иглата кога шиеме' (Ч'ирак кој-д'оаѓа п'рво го-уча со-н'ап'арсток да-с'еди ц'ело време, 'осум с'аата. Д'ури је-т'уека и-со-нап'арстокоф. И-с'амо го-т'ераа, ќе-му-д'ада парт'аўчиња, ќе-з'еме ед'ан-конец од-п'едесе с'антима и-со-нап'арстокоф, к-он'адуе. И-п'осле кој-ке-му-д'ојде в'ише до-кр'ајот, до-ушето, ќе-г-'извади. Па-к'онецот, 'истиоф, па-ке-г-'удене у-'иглава и-п'а, ц'еў-д'ан, 'ако н'ема р'абота шо-да-р'абота за-да-се-н'аучи со-нап'арстокоф, 'иглава да-га-т'ера пр'актично); *нар'уквица* 'дел од облеката што се клава на раце зиме кога е студено'; *н'ожичк'е* 'вид алатка со два ножа прицврстени еден со друг со завртка и дршка за вовлекување на прстите кои се отвораат и затвораат и со коишто се сече платното, хартијата'; *н'ошња* 'облеката на еден крај (област), со едно име'; *'облаќање* 'сè што се обува, што се носи на нозе, со едно име'; *с-'облака* 'човек кога ја клава кошулата или друга облека врз себе' (Д'аў с-'облекле св'итина за-д-изл'еземо? Д'аў смо-бл'ечени за-д-изл'еземо?); *'облекло* 'женската облека за девојчиња или за девојки, со едно име'; *ои'анчари* 'чорапи без стапало' (не се носело) (Од-кл'ашње н'оселе на-оп'инците г'оре, 'ама се-пок'ирало н'апред и-оп'анокот. Р'азбираш? И-до-г'оре до-н'огата к'ао к'амашне му-до'аѓало. И-се-врж'уело со-с'ицимка, т'оа 'имало, б'ило, со-с'ицимка се-врж'уело г'орниот д'еў. И-т'оа се-уврж'уело 'околу кол'еново к'ај-шо-м'оже да-се-врже. А-т'оа д'оле п'аѓа. Е-с'еа кој-п'аѓа д'ош т'оа е-зашт'итено, п'ошто н'е-пропушта в'ода и-га-гр'ее в'одата. Е-с'еа к'ако г'и-в'икае т'ија н'е-зн'аем. Т'оа по-с'елава н'оселе. 'Овде у-гр'ад не-се-н'осело 'оп'анце. К'ондуре се-н'осело од-в'ајкада, 'овдека у-гр'адов.

Д'очим, по-с'елава се-н'оселе 'опинци, св'ински 'или г'оведски. Св'инските б'иле п'ојаки. Се-с'ушело, к'ожата св'инска. Па-'имало оп'анчари кој-пр'аеле 'опинци со-т'ија тр'иста в'рзул'ци, шо-ти-ја-зн'ам. Па-изл'егоа п'осле 'опинци г'умени, па-п'онови обл'ак'ања. А-'иначе, 'опинци ја-зн'ам кој-сум-'учеу четири'еседма г'одина, 'имафмо сел'анчиња шо-ни-до'агаа од-с'елата со-оп'анчиња до'агаа. Н'емаја к'ондуре. М'ие со-к'ондуре смо-'иделе. Од-к'ожа ги-пр'аеле. Па-н'емало ск'ај. Д'али ка-г'оведска к'ожа, д'али св'инска к'ожа. Ч'изме смо-н'оселе, к'ожни ч'изме, искл'учиво од-к'ожа. Т'огај 'имаше мл'огу кондур'аџие. А-с'еа н'е-моеш кондур'аџија да-н'ајдеш, с'амо к'рпачи. С'еа н'икој н'е-прае н'ови к'ондуре. С'еа св'е се-к'упуе инд'усриско); *оѝ'аише* 'тоа што го прави човек со појасот?'; *ѝ'ара* 'расшивување ако не е убаво сошиен фустанот'; *ѝ'арсиен* 'украш што жените го носат на прстите'; *ѝ'ојас* 'тоа што служи за опашување' (Се-ст'ава п'ојас за-покр'ивање на-полов'ината, р'ади с'игурност, м'ислим. За-бубр'езите, за-крст'ината да-му-б'иде позашт'итена од-б'убрези од-н'астинка, н'оселе пост'ариве п'ојас и-ч'акшире. Ч'акшире зн'аеш што-с'а. Ч'акшире т'оа-с'а од-ч'оја, в'аљана ч'оја. Се-тк'ае д'ома на-р'азбој и-се-в'аља на-вал'авница. И-се-пр'ае ч'оја, г'уста ч'оја, д'ебела. 'Онја г'уњене шо-ги-'имаја овч'арине т'ија-с'а напр'аени од-ч'оја и-т'оа н'е-пропушта в'ода. Т'оа е-т'олку уф'ирцано пл'атното. С'еа да-ти-'објасним м'алку х'емиски, п'ошто вл'акното в'олнено је-сост'аено од-к'ератин. Кер'атинот 'има к'рљушки. Што-п'ојке дом'ашно вл'акно д-'има. Дом'ашното вл'акно је-п'огрубо и-'има п'ојке к'рљушки. И-в'аљајки крљ'ушките 'една у-д'руга се-п'икаа и-ст'ануе под'ебело пл'атното. Ме-р'азбираш? Од-п'отанко кој-ке-с-'исткае ст'ануе п'отанко. М'еѓутоа со-вал'ањево 'оно си-д'обија г'устина и-'отпорност); *ѝ'арслуче* 'дел од женска носија што се клава на градите' (порано не се носело); *ѝ'елена* 'четириаголно платно во коешто се повиваат малите деца'; *ѝр'есѝилка* 'дел од женска облека што се носи напред врз кошулата' (Пр'естилка д'оле се-ст'ава. Т'аја-је за-у-к'ухињско раб'отање. 'Ама б'абам-ми м'оа Т'офил'ка сум-га-в'идеу со-прест'илката ш'арена, па-низ-ч'аршија. Кој-га-в'идов „Шо?“, „Па-сум-се-пром'енила“. Т'оа прест'илката. 'Има пр'естилке за-пр'омена. П'ази, и-т'оа м'оеш да-го-р'азделиш, и-пр'естилка за-г'отвење у-к'ујна, а-

пр'естилка и-за-пр'омена. Е-т'ија шо-с'а прест'илкете за-пр'омена, 'има н'екое цв'етче, 'има н'екоа ш'ара. Зн'ачи, 'ипак да-се-зн'ае д'ека е-т'оа промен'ајлио. С'амата ш'ара му-д'ава н'екоа пр'омена, 'украc н'екој д'ека-е за-пр'омена. Д'очим, др'угиве пр'естилке с'а-'обични пр'естилке, без-ш'ара. С'амо од-ср'ук н'адоле, а-од'озгора т'ија јел'ечиња); *йр'омена* 'само горната и само долната облека'; *р'укаф* 'делот на кошулата од рамето до шаката'; *р'уи* 'делот на алиштата што е подвиткан и порабен'; *ср'ој, усѝр'овуе, ср'ојник* ('Ако се-устр'овуе, сврш'уа'чка. Ср'ојници, ср'ојник 'има. И-п'осле ср'ојникоф 'откако ќе-га-ут'а'начи раб'отава. П'онапре со-ср'ојници с-'ишло. Ср'ојникот 'иде ќе-прегов'ара и-п'осле се-пр'ае ср'ој); *сѝуѝало, к'амашне со-сѝуѝало* 'дел од чоропот, од глуждови надолу' (П'овисоки ч'орапе, з'имски, за-п'отопло од-п'огруба в'оу'на, м'ислим, пр'едена д'ома и-пл'етено д'ома се-в'икаа *к'амашне*. Пов'исоки с'а-т'ија); *уген'уење, уг'енуе* 'кога се клавиа конецот во иглата' (Ј'а н'е-гледам и-ке-й-р'ечем на-т'етка-ти 'или на-К'ика 'ако-е 'овдека *уген'у-ми-ѝо к'онецоф*"); *'ушник/ушник'е* 'украcите што ги носат жените на уши'; *ф'усукле* 'ч'орапи високи до средината на листот' (од словенскиот корен *сук-*, најверојатно, со некоја префиксација, па значењето би било 'усукана волнена ткаенина'; Младенов 1941: 617).

Стан (куќа и нејзините делови):

бања, бањиче, куѝаѝило 'просторијата за капење'; *в'ар* 'тоа со што се варосуваат сидовите'; *в'изба* 'просторијата непосредно на земја каде што се чуваат прехранбени производи и друго'; *вр'аѝа* 'тоа низ кое влегуваме в куќа или в соба'; *ѝл'амња* 'парче дрво што гори на огниште, загорено, но недогорено' (Појк'е-гламње ќе-ост'аемо за-да-'остана да-нè-гр'еа пр'еку н'ок); *ѝр'ега* 'попречните дебели дрвја на сидовите што го држат покривот' (С'еа д'али гр'еда кошт'ањао, гр'еда од-ј'асика, гр'еда од-б'агрем, 'обично 'има. Гр'едата коштањ'оата н'ајвише-је употр'ебл'ива, з'атоа-шо је-издр'жлива и-на-вл'ага и-на-с'уво и-сл'або ф'ака ц'рви); *г'ома* 'дом за живеење, домот, куќата' (К-'идем д'ома. Д'ома к-'идем да-р'ечемо и-'овја шо-се-на-огаа у-ср'ансво. В'ика 'идем д'ома. Зн'ачи, 'иде у-Макед'онија. 'Идем д'ома. Не-т'и-вика 'идем у-Макед'онија. 'Или к'уќа к'ај-шо-живееш, 'ипак. С'еа д'али је-т'оа ст'ан, д'али је-т'оа к'уќа, д'ома, живе'алиште, м'есто на-жив'еење); *ж'ар* 'тоа во што

се претвора дрвото откаго ќе изгори'; *s'uii* 'делот од куќата меѓу темелот и покривот'; *k'aišaneц* 'подвижна метална направа со којашто се заклучува кога на вратата има резе'; *kl'yч* 'метално орудие за заклучување и отклучување брави'; *k'yка* 'објектот во кој живееме'; *k'yкиче*, *k'yкарче* ('Ете куќ'арчето ми-е-м'ало:); *n'аклади* (Накл'ади-го 'ог'инот. Н'амести-го пр'ед да-о-з'апалиш. Пр'ед да-о-з'апалиш се-кл'ади. Зн'ачи припр'емено 'од-вечер и-саб'ајл'е с'амо со-кибритчето ќе-го-з'апал'а. 'Или со-б'оринче. 'Али м'ора к'ибритче па-да-с-уп'отреби. К'ибритот б'ило 'основно); *'обор* ('Офците кај-шо-с'еда у-т'рлото, т'оа огр'адата 'офците у-б'ачило. Т'оа се-в'ика 'обор. Огр'адата за-'офците у-б'ачило шо-пр'естојуаа пр'еку н'ок се-в'ика 'обор); *'оџн'ишиџе* 'делот од куќата каде што гори оган'; *'оџ'ин* 'тоа што гори во огниште'; *й'eйеу* 'тоа што останува откаго ќе догори и ќе изгасне жарот'; *йл'емја* 'споредна просторија во која се чува слама, сено и др.' ('Ар је-за-к'оњ да-се-ч'уа, м'агаре да-се-ч'уа, у-'арот. А-у-пл'емјата се-ч'уале кр'аве за-м'оузење, н'екоаш и-к'оњи се-ч'уале); *сл'ајка* 'една штичка на скалите'; *си'ан* 'дом за живеење'; *ср'еа* 'делот од покривот што преоѓа преку сидот и го заштитува од влага'; *си'уб* 'потпора'; *ч'аг* 'црното што се крева од огнот'; *ч'аџе* 'тоа што се фаќа од чадот по оцаците, во кунците или на гредите над огништето'; *ч'ерен* 'делот од покривот над огништето' (На-ч'еренот се-с'ушело и-м'есо. Т'оа 'имале бог'атите л'уди Чер'енкофци, Бут'икофци. Чер'ени 'имале у-с'обете к'ао к'амин, 'ама 'имале г'оре и-ш'ипке и-кој-кл'але м'есо ќе-пр'аа с'азд'арма. Ќе-о-ст'аа м'есото д'есет д'ања у-с'оу да-се-р'азроби и-п'осле на-ч'еренот ќе-о-ст'аа г'оре. Чер'ен 'има ш'ипке ст'аени и-на-ш'ипките се-б'есело м'есото, да-с'ушиш м'есо).

Уредување на куќата и посатки:

в'арчва 'тркалезен дрвен сад за вино' (К'упојте г'олеми шо-смо-т'урале т'уршија. И-м'асло т'урала б'аба-ми и-с'ало); *в'идеуце*, *б'орина* 'средства за осветлување'; *в'иљушка* 'дел од приборот за јадење, кој има запци со кои го боцкаме месото'; *џ'аџник* 'направа со којашто светеле порано' (Ш'ироко му-е-дн'ото, па-н'агоре и-р'учкиче 'има 'едно. И-г'оре да-се-ст'ае г'ас и-ф'итил'че и-пр'осто. Т'оа-е. И-со-т'оа 'ишле у-с'ело кај-'офците д'а-в'ида и-осветл'уеле); *к'аленца* 'земјен длабок сад од кој се јаде манца' (Т'оа-је ч'инија, к'аленца, з'емјена, со-

д'рвени л'ајце се-ј'адело); *к'аџаче* 'тоа со што се покрива грнето кога нешто вариме'; *к'ајрбл* 'специјален земјен сад за вино'; *к'олејка* 'тоа каде што се лулаат мали деца'; *к'офчеџ* (К'офчег за-бр'ашно т'оа-је, специј'ално кај-се-чува. 'Едната ср'ана 'има т'екне за-мес'уење л'еп. Се-чуваше с'ито, ср'угало, д'рндало и-ц'едило од-г'оре); *л'ајца* 'дел од приборот за јадење со кој јадеме чорба'; *л'ојоџа* 'дрвена е, со долга дршка и на едниот крај со плосната рамнина на која прво се става лебот, па се фрла во фурни' (Т'ањур и-л'опоте 'имало спец'ијални. Ја кај-т'етка-ми сум-видела т'ањурче т'ак'е и-со-р'учка и-ке-го-п'отфрли 'унутра); *л'уџ* 'рамка на сито'; *м'етла* 'тоа со што метеме' ('Има и-сеу'ск'а-метла и-градск'а-метла. М'оре, ј'а 'имам пос'еано да-в'иш к'аква-ми-је 'уба. Б'ор ц'еу кај-св'акава у-Рог'ачео. Д'евер-је од-негде, ш'офер, к'узнае од-кај-га-д'онеу. Ма-к'ако б'орче кој-р'асте, мл'огу је-'убо. Ја кој-в'идоф в'икам св'аке ке-ми-д'аеш с'еме. Па, т'оа н'икој н'е-знае 'ал'-је м'етла. Да-в'иш к'акво-је 'убо. Мл'огу је-'убо. Ка-ј'елка); *н'ош* 'сечило за пресечување, сечење, што се состои од сечило и дршка, рачка'; *оџ'егало* 'предметот на кој се огледуваме' (Ме-п'отсети, л'еле, р'ече, 'иста к'ако м'ене 'оваја-је. А-т'аја се оглед'ал'уе. М'ие д'еца со-бр'ат-ми га-зад'ирамо, замал'уемо, ај-б'або к'оа-је 'оваја. Па, 'иста, р'ече, ч'едо к'ако м'ене л'ичи); *џ'ерница* 'тоа што се клавира под главата кога спиеме' (Перн'иците б'иле со-ш'ума, ги-п'икале со-сл'ама. Па-т'ија дл'аги 'имале, т'урале. Па, н'екој в'ика со-грашо'а-шума п'икале. Па, т'оа р'еков д'упи гл'авата. Кој-сум-сл'ушала. М'ие 'овде смо-н'емале. Е-па-т'оа тк'аени в'оу'нени т'ија т'ене, м'утаф. Т'оа м'утаф, т'оа д'оле шо-се-пост'ил'ало. Т'оа м'утаф се-в'икаше. Коз'ината т'оа м'утаф се-в'икаше. Ка-т'епих да-г'азиш, 'ама т'оа 'оштро. От-к'озина т'оа, от-к'озата вл'акното б'еше, т'очно); *џ'ок'укнина* 'масата, столот, ковчегот и друго во куќата, со едно име'; *џ'осџ'ел'а* 'она врз што се лежи'; *џ'оч'инџ'ана* (*џ'оникл'ована*) *ч'инија*, *с'а:н* 'порцелански или бронзен сад за манџа' (С'а:ни б'еа од-б'акар, витл'овани, па со-покл'опчиња 'имаше тенц'ерчиња. Сум-гл'едала ј'а у-мл'огу стар'и-куќе. Т'оа б'еа св'е на-д'аска т'очно г'оре нар'едени. Т'оа с'ијаа. Со-п'епеу се-д'рцале. Т'оа б'ило куќа кој-ке-вл'езеш старовр'емска. Б'аба-ми б'ила у-с'ело, у-Т'урско, пон'емале. А-од-м'ајка-ми од-Б'ошкофци, е-т'амо у-тај'а-куќа сум-гл'едала. И-д'едо-ми б'иу у-

Јер'усалим. Какв-имаше у-то'а-време у-т'оа к'илер т'есен нар'едени шо-д'онеу св'е со-од-то'а-време б'еше со-с'атин и-св'онче ке-св'она кој-ке-се-п'оотвора т'оа шо-н'осеу р'оба т'оа со-к'оњи к'ако 'ишле со-пр'адедо. У-ти'а-куке сум-гл'едала. И-на-сл'ава п'осебни 'имало санд'алије, со-пл'етени јаст'учиња. С'оба – 'одаја. Т'аја б'ила г'остинска с'оба, 'одаја. У-т'аја 'одаја, зн'ачи 'имало м'индер, м'индерот од-г'оре со-т'ија н'е-плетени од-с'унгер к'узнае од-шо-им-б'иле, т'ија јаст'уците, и-м'ие д'ома смо-имале со-б'ело пл'атно и-к'илим. Т'оа све-покр'иено на-м'индерот на-јаст'уците. Пл'атно 'обично б'ело и-д'оле со-ч'ипка, па шт'иркано, па-т'ија св'е со-квадр'атчиња. И-м'ие 'имамо и-у-шифуњ'ерите м'ајка-ми шо-д'онела ч'еизот. Т'и н'е-зн'аш шо-све-имала м'ајка-ми чипк'ааре, све-пл'етено. Мл'огу од-б'огата фам'илија м'ајка-ми. И-з'атоа зн'аем н'екој р'аботе. И-со-р'аце раб'отани т'ене, т'ија специј'ално за-сл'ава ги-т'урале, ц'арно и-б'ордо и-со-б'еуце. 'Имала К'рстанка и-ч'ерге 'или па-напра'еното ка-к'илимче. П'осле св'адбата и-Вел'игденот, се-д'игаше и-п'а парталајт'е-черге ке-се-ст'аа, 'опрани, б'ели); *р'оџожа* 'постела плетена од слама'; *с'ишо* 'сад за сеење брашно'; *с'оларник* 'мал домашен дрвен сад во облик на кутија со или без капак во кој се чува сол'; *с'уйи* 'сад'; *ил'аичник* 'дрвен предмет, во долниот дел (со којшто се толчи) поширок и во горниот дел (којшто се држи) потесен, со којшто се толче лук'; *ц'едило* 'домашна волнена или памучна ткаенина со која се покрива лебот на даска' (М'ие ц'едило смо-в'икале да-п'окриеш л'еп. Тк'ано шо-б'ило. Да-п'окрија л'ебот. Ц'едило на-ст'омните се-ст'авало, р'азни т'ија с'егашни с'алфете. Т'оа је-ц'едило. Ц'едило го-в'икаше б'аба-ми. Бр'ашното, л'ебот од-ф'урна кој-ке-се-з'еме, т'ија шо-ишле, п'осле ке-о-преп'окрија со-ц'едило. Ц'едило тк'ано 'имам. 'Една с'алфета ч'уам од-м'ајка-ми, усп'омена); *ир'еиња* 'земјен сад налик на тепсија во кој се пече леб' (Т'оа глинен с'ад-је. Т'оа го-гр'еа. Сум-п'екла ја-у-с'ело); *ч'аша* 'подлабок, обично стаклен сад од кој се пие вода'.

Приготвување храна:

а'ржјан-леј 'леб од 'рж'; *б'акардан* 'к'ачамак' (В'ареник је-т'ој со-д'упка шо-се-пр'ае. Два-с'ата ја-сум-го-в'арела. Д-излезе в'одиче од-г'оре од-д'упката. Т'ој со-д'упка се-пр'ае. А-др'угиот шо-се-м'еша вар'и-мешај, б'акардан, з'атоа се-в'ика вар'и-

мешај. Вар'и-мешај б'акърдан т'оа-е р'азлика. К'ачамак 'или б'акърдан 'исто-е. 'Овде у-Т'етоо го-в'икаа б'акърдан); *б'еўка* 'белиот дел во јајцето'; *б'иџор* 'талогот што останува во вриена вода'; *биоўск'о-млеко* 'млеко од биволица'; *бл'аџ* 'спротивно од солен'; *бр'ашно* 'производ добиен со мелење на житни култури од што се прави лебот'; *в'ариво* 'варено месо со зелка, грав и слично'; *в'ечера* 'јадењето навечер'; *в'ино* 'алкохолен пијалак добиен со ферментација на сок од грозје'; *в'ишленик* 'што се врти'; *џлибаф* 'леб што не е добро испечен' (Не-с-'испекоў, гл'ибаф ст'анаў); *џоецк'о-месо* 'месо од говедо'; *џ'орко* 'спротивно од сладок'; *џускин'о-месо* 'месо од гуска'; *г'оручек, фр'ушиук* 'јадењето наутро' ('Ајде фр'уштук да-пр'ајмо, д'емек д'оручек); *ж'оўчка* 'жолтиот дел во јајцето'; *зајачк'о-месо / за'ечко* 'месо од зајак'; *з'ејтин* 'од растително потекло'; *м'асло* 'од животинско потекло'; *јаџнечк'о-месо* 'месо од јагне'; *јагење* 'сè она што јадеме'; *јајце* 'тоа што го несат кокошките'; *јачменец* 'леб од јачмен'; *ј'унечко м'есо* (М'есо кај-к'упуеш, н'ели, ј'унечко. Н'е-је ни-ст'аро ни-мл'адо, д'емек ј'унечко. Т'оа 'измеѓу-је); *к'аршина* 'посно месо'; *к'асај* 'мало парче леб што го клаваме в уста'; *к'аша* 'јадење од густо замешано брашно и после варено'; *к'исеў* 'вкус на оцетот'; *к'исел'о-млеко* 'поткиселено млеко'; *к'исне* (*с'и'асуе*) 'тестото откага ќе се размеси'; *козј'о-млеко* 'млеко од коза'; *к'окошкин'о-месо* 'месо од кокошка'; *к'олач, ш'арен-леј* 'мали лепчиња како колачиња'; *к'оруйка, л'ушиа* 'тврдиот надворешен дел од јајцето'; *кр'авјче* (Т'ија м'алите, пр'имер, з'емички. Т'оа-је кр'авјче. И-за-у-ц'рква т'ија панаг'ичиња шо-се-пр'аа м'али крав'јчиња, пети-л'епчиња); *кравј'о-млеко* 'млеко од крава'; *кр'ајче* 'парче леб од крајот'; *м'есуе, разм'есуе* 'гмечење на тестото пред да се направи лебот'; *мл'еко* 'бела хранлива течност што ја добиваме кога ги молземе кравите'; *наб'обруе* (С'еа в'икамо ст'асуе, а-т'огај наб'обруе. Наб'обрило т'естово); *на'еднаш, 'одеднаш* 'леб со едно месење'; *овес'ен-леј* 'леб од овес'; *овч'о-млеко* 'млеко од овца'; *оцеи* 'кисела течност што се добива кога ќе се скисели виното'; *и'ења* 'белото што се фаќа во водата кога се вари месо'; *и'ење* 'сè она што пиеме'; *и'ујан* 'човек што се опил'; *ишлечк'о-месо* 'месо од пиле'; *иши'улице* 'танки кори, печени на сач (вршник) или во тава'; *и'оџача* 'пченичен леб печен во црепна'; *и'оџара* 'леб истрошен во млеко'; *и'ресен-леј, и'реснец* 'леб, скоро месен и без квасец'; *и'рошока* 'последна

ракија, крајот‘; *р’учек* ’јадењето на пладне‘; *с’ало* ’многу мрсно свинско месо од кое се добива маст‘ (М’ие с’ало смо-го-в’икале, на л’еп смо-го-м’ачкале); *с’ерај* ’млекото што се добива веднаш откако ќе се стели кравата‘ (се-прае сурутка, густото); *с’ерајна в’оўна* (Р’ука кој-’искршиў, кој-’од’аниў, т’аја га-т’ураа с’ерајна в’оўна на-р’ука. Н’епрана в’оўна, ’овча. ’Ако-је ок’ршено н’ешто со-т’аја га-в’иткаа, со-с’ерајна в’оўна да-му-га-зав’иткамо р’уката); *се-и’о’и* ’кога салото (сланината) се претвора во маст‘; *сл’адок* ’вкус на шеќерот‘; *сл’анина* ’многу мрсно месо‘; *с’оў* ’тоа што го клаваме во лебот или во друго јадење за да биде вкусен, солен‘; *и’елечк’о-месо* ’месо од теле‘; *и’ест’о* ’со вода замесено брашно‘ *и’р’ице* ’крупното брашно што останува во ситото‘; *и’р’ошка* ’едно ситно парченце леб‘; *и’ук* (Г’устото шо-ке-’остане, т’ук шо-ке-’остане. И-у-м’анцата т’ук в’икамо. Ќе-му-о-з’емеш т’укот од-г’оре, м’аслото); *и’ури-и’о’и’и’ечи* ’вид јадење од ретко тесто кое се тура в тепсија и се запечува, после повторно се тура и така редум додека не се наполни тепсијата‘; *’удина* ’чисто месо без сланина‘; *’ужина* ’јадењето попладне‘; *и’р’ика* ’садот со кој црпиме вода‘; *чв’арка* ’тоа што останува при топењето на парчиња сало и сланина‘; *ч’енк’арен-леј* ’леб од пченкарно брашно‘; *чист’а-и’о’и’енца* ’вид јадење направено од ситни трошки леб попарени со маст и измешани со сирење‘; *чр’еш’ноа* ’ракија од цреши‘; *шл’ивоа* ’ракија од сливи‘.

Обработка на земјата:

бр’ан’а ’направа со којашто се влаци орањето‘; *в’ар’и’ење* ’времето кога се врши житото‘; *в’ар’и’алица* ’машина за вршење‘ (Се-в’рши житото со-к’оњ ’или в’олови); *в’ила* ’тоа со што се вади сламата‘; *вод’еничко и’р’кало* ’колото што го врти каменот‘; *в’оденца* ’место каде што се мелело брашно порано (каменот се врти со рака)‘ (Б’унгур – се-м’еле пчен’ицата на-кр’упно – др’обено, к’ршено); *вр’ека, и’ак* ’вреќа во којашто се собира брашното од ковчегот (мучникот)‘; *џл’о’и’и’ња* ’глотежот што останува во решетото или во машината при сеење‘; *џр’ебло* ’алатката со која се собира сеното на ливадата‘; *џ’умно* ’местото каде што се врши житото‘; *д’арл’а* ’тоа што прави земјоделецот со браната‘; *д’арл’ача* ’тоа со што се дрла орањето, што се ситнат грутките‘ (Има д’арвена, ’има м’етална); *ж’е’гле* ’дрвените (или железните) прачки на јаремот меѓу кои се впрегнати воловите‘; *ж’е’и’ва*

'времето кога се жнее житото'; *з'аорок* 'првата бразда при орањето'; *иск'ојано*
 'ископачено место и од него направена нива'; *ист'ир'ебено*, *и'р'еб'енишиџе* 'место
 истребено од камење и дрвја и подготвено за орање'; *ј'аз* 'големата бразда низ која
 се води вода за воденицата'; *ј'арем* 'дрвениот дел што им се клава на воловите на
 вратот при орање'; *ј'ужуца* 'тоа со што ги врзуваме снопјето' (Т'аја је-сл'амена од-
 'арш. Т'оа се-ум'етнуа, па-се-пл'ете т'оа, се-в'рзуа); *кл'еја* 'острење коса со чекан';
к'оја, *к'ар'сџица* 'снопјето собрани и наредени еден врз друг'; *кос'ачица* 'машина за
 косење жито'; *к'осење* 'времето кога се коси сено'; *к'осило* 'дрвениот дел на
 косата'; *к'офчеџ* 'коритото каде што паѓа брашното од камењето'; *л'едина*
 'заработено / недоработено' ('Ако је-не'орана л'едина. Н'ели, л'ивада. Се-'орало, па-
 не-се-'орало, т'оа је-л'едина. Н'екоаш се-'обработуела, па-се-ост'аела се-в'ика
 л'едина); *л'ојоја* 'тоа со што го вееме житото по вршењето'; *м'аџица* (Пр'ва
 почетна бр'азда); *м'еџа* 'границата меѓу две ниви, ливади'; *м'еџ'ик* 'каменот што
 дели две ниви'; *м'оџика* 'железно орудие со долга рачка за копање земја,
 прекопување посеви и др'; *н'абубри* 'зрното се проширува во влажна земја или во
 вода'; *н'авилник* 'еден заграб сено'; *нак'оало* 'наковалноџо на кое се клепа косата';
н'ива 'парче земја што се ора за жито' (Т'аја н'ива ми-је-ор'аница, а-др'угата ми-је-
 ост'аена за-'угар); *н'оџиџе* 'разорана нова нива' (С'ееш на-н'оџиџе); *ор'аница*
 'изорана нива, место'; *'оџкос* 'окосено сено со едно замавување на косата'; *и'л'ас*
 'собрано сено на ливада'; *и'л'уџ* 'земјоделско орудие со коешто се ора нивата';
и'олоџ 'дел од повеќе ракатки' (Се-жн'ее и-се-р'еди. Ж'итово се-пол'ожуа. Од-т'оа
 п'олог. И-се-р'еди т'оа д'еџ се-р'еди. Т'оа је-сн'оп. Се-з'ема со-с'рпот и-с'еа ф'акаш
 в'ак'е сн'опче го-в'рзуаш. Т'оа се-в'ика п'олог. А-пот-п'ологот 'има пт'ица вр'апче
 потп'олошка к'оја н'еси ј'ајце и-млог'у-пута кај-жн'ееш и-з'атоа ја-в'икаа
 потп'олошка т'аја пт'ица. Ке-ти-'излета. А-'унутра у-сед'алото ј'ајцето); *и'осџа* 'еден
 ред на нивата што се жнее' (П'оста 'има и-при-к'опање. С'еа д'елоф го-з'афакам.
 'Има три-четв'орица и-с'еа т'и т'ераш пред-т'ебе до-н'егде од-'овде д-'овдека 'ова-ве.
 И-с'еа 'ова т'и шо-го-с'акаш пред-т'ебе шо-го-к'опаш 'или шо-го-жн'ееш се-в'ика
 п'оста. К'ист'ерамо с'еа, на-пр'имер, три-ч'етири п'оста, па-ке-с'еднемо и-ке-му-
 в'икнемо п'еснете т'етоск'и *Ш'еџаџу Марко* 'или др'уг'и. И-св'арно б'ило, в'иди,

п'ором,антично б'ило. П'ором,антично и-п'осоциј,ално. Св'егде се-п'оело и-на-н'ива и-по-к'ошојте за-ч'енка 'или на-л'упење ч'енка 'или б'ило к'аде 'или на-св'адба 'или на-г'ости. Ј'ечело-с'ело. С'еа н'ема); *й'ош̄еē* (Д'еу од-пр'осторот од-површ'ината. На-п'отегот т'ој и-т'ој. П'отег м'оже и-п'оширок п'оим да-б'иде. На-п'отегот од-р'удина до-т'оа. Р'ецимо, од-'едно м'есто до-др'уго); *й'рел'ежсина* 'нива што се пропушта на една или две години да прележи, не се ора'; *р'ало* (Р'алото је-д'рвено, а-пл'уг је-м'етално); *р'алица* (Д'еу од-пл'угот што-го-д'ржи р'ауникот); *р'ауник* 'железниот дел на плугот (ралото) што влегува в земја и ја сече земјата'; *р'ешейо* 'за сеење жито за да се очисти камењето'; *р'укай̄ка* 'еден заgrab со рака при жнеење жито со срп'; *с'а̄рак, с'оа* (Ст'ап за-ч'укање 'ораче); *с'а̄ри* 'орудие со коешто го жнееме житото'; *се'аница* 'нива што се сее'; *с'ено* 'окосената трева'; *с'ечило* 'остриот дел на косата'; *сл'ама* 'сламата добиена со чукање'; *сл'о̄* (Д'еу од-н'ивата); *сн'о̄и* 'повеќе врзани полози'; *с̄и'е̄гач* 'дрвеното стапче со кое се врзува јажицата'; *с̄и'ожар* 'дрвото што стои среде гумното'; *с̄и'ок* 'зденато сено'; *с̄и'р̄ниш̄е* 'стрниште од сено'; *ӯгар* 'нива изорана, а непосеана' (К̄а̄-ке-се-'ожнее житото и-п'осле на-'есен се-'угари за-на-пр'олет да-се-п'осее ч'енка, з'ашто 'едната г'одина се-с'ее пч'еница др'угата г'одина је-ч'енка. Е-с'еа за-да-б'иде ч'енката на-'угарот се-с'ее п'одоцна з'елка, кр'астајца за-у-з'има); *ӯглавник* 'крајниот дел од нивата каде што го врти орачот плугот'; *ц'а̄рицало* 'острото железо (личи на нож) на плугот или ралото што се клава напред и пред ралникот ја сече земјата'; *ч'ука* 'освен со вршење и со друго се прави житото да се оддели од сламата'; *ш'ӣџи* 'шилестите делови на вилата што се клаваат во сламата (сеното); *ш̄и'ица* 'штицата на плугот што ја отфрла земјата'.

Занаети:

б'очва 'голем дрвен сад за чување вино или ракија'; *б'очвиш̄е*; *б'рдо* 'гребен од разбој, главник' (Б'рдото е-со-з'упци ка-наврж'уани-с̄а) – со овој дел се притиска јатокот при ткаење; *б'рдило* 'дрвената рамка каде што стои брдото'; *б'уре* 'помал дрвен сад за чување вино или ракија'; *в'ал'ајца* 'место (и направа) каде што се валаат клашни и други волнени изработки'; *в'л'ачара* 'машина за влечење волна' (Зн'ам вл'ачаре); *в'оӯнен* 'тоа што е направено од волна'; *вр'а̄ишло* 'навивално тркало од разбој; едно од двата ваљка на разбојот, задното, на тркалото се мота

платно, но прво се мота преѓа; ваљак, дебела даска‘ (Кај-шо-се-м'ота осн'оата шо-се-сн'ое. 'Едно е-г'оре др'уго е-н'апред за-тк'аното шо-се-м'ота); *вр'еѝено* 'дрвено заоблено стапче, подебело на средината, а зашилено на краевите на кое се намотува преѓата при предење‘ (Зн'а̇ш 'овде-ве у-Т'етоо за-т'оа мл'огу не-с'е-сеќам н'ешто карактер'истично д'ека 'имало за-в'оуњата. Вр'етено д'а. За-пр'едење в'оуна – вр'етено); *ѝ'аѝа̇р* 'голема пила за сечење дебели дрвја (трупови)‘; *ѝ'леѝо* 'парче железо на едниот крај остро со кое се длаби дрво‘; *ѝр'ебен, ѝр'абул'а* 'тоа со што се влачи волната‘ (Т'оа гр'ебен се-в'ика. 'Ама ч'ешел', гр'ебен, в'аљда гр'ебен. Т'оа соз'упци-шо-е. Гр'абул'а. Зн'аеш? И-гр'ебен и-гр'абул'а м'оже да-се-р'ече. Зн'аеш 'ова 'одамна. Ја-мл'огу зб'орој н'екојш ќе-се-с'етимо, па-отп'аднале. Н'ови и-н'ови генер'ацие не-се-сп'омиња и-се-забр'аваа. Ја-'имаф пр'имер од-'овде-ве к'аршија 'едно ц'иганче, р'омчиња с'еда. Р'оми. П'орано л'опотче, л'опота, л'опотче 'овја шо-е за-ж'ар, п'омало т'оа з'а̇бан, се-в'икало к'ација. Т'оа-е ц'игански зб'ор. Зн'аеш? И-мал'а:та т'оа п'ут да-ми-н'апрае и-ми-в'ика *Ја-ке-ѝи-н'аѝраем ѝ'уѝ*, 'имаш к'ација? Л'еле, в'икам од-к'огај не-сум-г'о-чула овј'а-збор, к'ација. Т'оа зн'ачи се-употреб'уеше мл'огу. К'ација ст'ално се-в'икаше. Д'ај-го кац'и:чето. М'ало: Д'ај-го кац'и:чето. А-л'опота? М'ислим, л'опота се-м'исли 'онаја лоп'отана г'олема-шо-е за-р'инење за-т'ак'е у-тај'а̇-смисла); *ѝ'а̇зар* 'долната страна на кацата (бурето) на која стои‘; *ж'елезен* 'предмет од железо‘; *з'аѝе̇гач, ѝр'ечка, соѝ'ирачка* (З'атегач је-т'оа, претпост'авуем, 'ама соп'ирачка-ли-е, соп'ирачка би-се-р'екло к'а̇ј-нас. Т'оа-је на-кр'ајот 'ова-ве врат'илово од-овај'а̇-срана. 'Има ч'етири д'упке. Т'оа-је четв'арт'асто. В'амо-је 'округло, а-кр'ајов-је четв'арт'асти. И-у-т'оа се-ст'ава 'една ка-окл'а̇г'ија т'оа пр'ечка, соп'ирачка м'ожем да-ти-р'ечем. И-со-т'оа с'еди. Кој-ке-се-н'амота пр'илично, ќе-с-исткае, со-т'оа се-в'а̇рти, се-заг'егнуе. З'атегач-је т'оа-је з'атоа с'амото т'оа го-ст'ега. Зн'аеш? А-истовр'емено и-го-с'опира да-не-се-одм'отуе т'оа. Т'оа н'акосо се-ст'ава. Зн'аеш к'ако-шо-е 'ова-ве четв'арт'асто т'оа 'иде 'овде к'осо у-з'емја. И-с'еа кој-ке-из'а̇ткаеш мл'огу в'ак'е пр'илично, т'оа в'амо м'ораш да-го-м'оташ на-врат'илово-шо-е. Е-т'оа т'огај се-в'а̇га др'угата, па-се-ст'ава у-другат'а-дупка в'ак'е-ве и-се-заг'егнуе); *'иверка* (поголемо парче), *ѝр'ице* (ситни парчиња)

'мало тенко парче што паѓа при делкање дрво' (Трице смо-ги-употреб'уеле за-т'ија
 с'итните кој-се-п'или кој-се-он'адуе, тр'ице. А-иверка д'а, од-д'рво шо-отпаѓа в'ак'е
 пог'олемо п'арче и-иверка); *j'eza* 'алат со којшто се стружат штици за да бидат
 мазни' (Т'оа-је ка-д'рво в'ак'е-ве, па-б'ацке-б'ацке, р'апаво-је. Ј'ега за-ср'ужење.
 'Има и-п'окрупни); *како ч'ашка* 'тоа што се клава на долниот дел на вретеното за да
 се врти подобро' (Б'аба-ми не-го-употреб'уела т'оа. А-зн'ам т'оа-е в'ак'е к'ако
 ч'ашка к'ако 'едно д'иск 'има с'ега на-с'егашно р'ечено и-т'оа ќе-се-пр'отне на-т'оа.
 Т'оа-е п'омало: и-т'ежина му-д'ава за-да-м'оже да-се-в'рти, т'оа у-м'есто да-б'иде);
кл'ешти 'алатот со кој се ваѓаат шајки или се кинат шајки'; *кл'ин*, *кл'инец*; *з'амба*
 'долго железно *баруице* со кое се коваат штици и друго' ('Обично, да-к'оа кл'инци
 г'олеми, ц'игански се-в'икаа, ц'игански кл'инци, т'ија с'а-г'олеми кл'инци. Т'ија-с'а
 п'осебни г'олеми кл'инци; За-б'ушење, м'ислим, д'ека е-з'амба, 'уште пог'олеми
 кл'инци); *кл'инец* 'зашилено парче метал со кое се кове потковата за копитото';
кл'уице 'тоа што се добива кога ќе се намота конец (преѓа)'; *ко'ачница* 'местото
 каде што работи ковачот'; *к'озина* 'материјал направен од козина (влакно од коза)';
к'оу'чишије 'тврдите отпадоци од конопта'; *кр'осно* 'го набија материјалот за да
 биде погусто, да не е ретко' (Га-н'абија пр'еѓата за-да-б'иде п'огуста, да-не-ј'е-
 ретка); *к'удеља* 'влачена волна што се клава на урка за предење'; *к'удељка* 'мала
 кудеља'; *л'анен* 'тоа што е направено од лен'; *м'ош'ајло*, *м'ош'ало* 'куса дрвена
 прачка, на едниот крај во вид на прачка, а на другиот со дасче што служи за
 намотување и затегање на преѓата' (За-да-се-н'амота да-се-н'апрае. Т'оа-е д'рво и-
 д'оле е-ч'атау'. И-с'еа 'ова д'рвово, а-г'оре 'има в'ак'е пр'ечник 'едно д'рво и-с'еа
 пр'еку 'ова и-'ова-ве т'оа 'иде и-в'уница си-в'идела к'ако-е не-у-кл'упчиња с'егашни
 н'его пор'анешни в'ак'е-ве. Е-т'оа се-пр'аело на-т'оа, на-м'отало. А-п'осле т'оа се-
 ст'ава на, 'ако с'акаш кл'упче да-го-н'апраеш, се-ст'ава на-'едно 'округло т'оа
 напр'аено од-д'ршке и-се-в'арти. Т'оа ќе-о-пр'отнеш на-н'его и-кр'ајот го-з'емаш и-
 м'оташ и-т'оа се-одм'отуе и-се-пр'ае, пр'аеш кл'упче. За-одмот'уење шо-се-ст'ава
 п'осле т'оа п'асмото, м'отајло, и-да-м'оже кл'упче да-се-н'апрае пр'еѓата); *мош'овило*,
чей'орошка 'направата на која се мота преѓата' (За-пр'еѓата к'ај-шо-се-м'ота да-се-
 н'апрае к'ако вун'ицава шо-е-штр'е-на, п'асмо, в'оу'ната п'асмо се-в'икала. Зн'аеш?

Т'оа п'осле се-гр'ебе со-гр'абул'а г'олема у-влач'арава-шо-е и-'она га-м'ота у-п'асмо. На-р'ука да-н'е-држиш за-да-се-м'ота на-кл'упче се-ст'ава на-мотов'илото); *нак'оало* 'големото железо на кое се клава обработуваното железо и после се удира со чеканот'; *н'ауча* 'железна плоча што се кове на коњите' ('Иде да-го-п'откое к'оњот и-му-ст'ава н'ауче); *н'иџи* (Кăĭ-шо-се-пр'отиња осн'оата и-т'оа п'осле д'оле т'ија п'одношк'е се-в'икаа кăĭ-шо-е-со-н'ог'ете шо-се-р'абота шо-ги-'отвора т'оа, з'еф, к'ако 'уста к'ако з'еф, шо-го-в'икаа. Низ-н'его се-пр'отиња т'оа осн'оата и-т'оа е-пов'рзано со-т'ија д'оле со-подн'ошк'ете); *'обруч* 'дрвена или метална прачка или лента во форма на круг што ги држи штиците (дагите) на бурето'; *'оџн'иџиџе* 'местото во ковачницата каде што се пали огнот'; *'осноа* 'преѓа на разбојот во која се вткајува јатокот' (Т'оа шо-е-осн'оано. 'Осноа је-пр'еѓата шо-'иде од-кр'ај до-в'амо кăĭ-шо-се-м'ота од-'едното вр'атило до-др'угово вр'атило в'амо); *'оџиџрило* 'каменот со кој се точи секира, нож и други сечива'; *џ'асмо* 'е формата надолго'; *џ'ила* 'алатка за сечење дрвја'; *џ'ил'ана* 'работилница каде што се бичи дрво'; *џ'о'гношка* (под-н'ог'ете); *џ'оџка*, *ј'уџок* 'нишки коишто при ткаењето се преплетуваат напречно со основата' преѓата што-се-вткајува во-основата' (П'отката је-в'ише тк'аено. П'отка се-ст'ава натам'о-на:мо. С'ега ј'уток. 'Има тој-ј'уток. М'оже и-т'оа п'отката да-се-р'ече ј'уток); *џ'р'еџа*, *џ'р'едиво* 'она што се преде' (Пр'еѓа. И-пр'едиво м'оже да-се-р'ече. Пр'едиво, 'ама пр'еѓа п'ојке се-в'икало); *џ'уздер* 'тврд дел на конопта', во градскиот тетовски говор се употребува во преносно значење за нешто искинато (П'уздер је-н'ешто иск'инато, расп'аднато. П'уздер напр'аено. В'аљда т'ој-деу-је шо-се-пуздер'исуе, да-р'ечемо, за-да-ст'ане к'оноп. Т'оа н'ели к'ако раст'ение ст'аблик и-т'оа се-ч'ука с-'удира с-он'адуде, па-низ-в'ода 'имаше т'оа пок'ажуа. 'Ама 'овде н'емало т'оа т'ак'е, 'ептен п'орано к'узнае 'ако 'имало да-пр'аа к'оноп); *р'азбој* 'направата на која се ткае платно, клашни и друго'; *'рџа* 'црвеникав оксид што се фаќа по површината на железото кога ќе се наводени, навлажи'; *'рџосан* 'предмет што има 'рѓа'; *св'рдеу* 'орудието со кое се дупи дрво, штица'; *с'ек'ира* 'алатка со којашто се сече дрво'; *с'ечиво* 'остриот дел на секирата'; *сн'оал'ка* 'дрвената направа во која се клава цевката' (Сн'оал'ка-је ч'унакот. У-св'ари ч'унакот је-н'осач, што-н'оси т'оа. 'Ама, сн'оал'ка, сн'оал'ка се-в'икало т'оа. Ч'унак-је, м'ислим, п'осле

литературно по-фабрикеве к'ао-шо-је. Иначе, сн'оал'ка за-сн'оење, сн'оал'ка. З'атоа-што ч'унакот је-в'ак'е т'оа. Сно'ал'ката од-н'утра 'има у-сред'ината т'оа ц'ефка. Т'оа-је, па-м'оже да-се-р'ече п'ојке к'ако вр'етено. З'атоа-што ч'унакот је-в'ак'е т'оа. На-т'оа је-нам'отано т'оа пр'еѓата, а-'ова с'амо за-да-м'оже да-го-д'ржи и-се-одм'отуе. Т'амо ќе-д'ојде пр'еѓата ќе-го-'онџиш со-'ова ќе-ги-см'ениш н'ог'ете и-ќе-го-вр'атиш н'азад. Т'оа-је го-н'оси. Зн'аеш кој-в'икаа *Шо-се-сн'оеш натамо-н'а:мо?* Зн'аеш? Се-в'ееш натамо-н'а:мо ка-сно'ал'кава шо-'иде натамо-н'а:мо. Шо-се-в'ееш? Т'аја сно'ал'ката 'иде натамо-н'а:мо. Натамо-н'а:мо с'амо 'иде); *соп'ирачка* 'дрвото со кое се стега или олабавува основата на разбојот' (Зн'аеш-што соп'ирачка, з'атоа-што м'ие в'ал'ајца смо-'имале г'оре. 'Имафмо в'ал'ајца т'оа ч'адот кџ-шо-вр'ти. Е-с'еа за-да-пр'естане, а-в'ода т'ече, за-да-н'е-вр'ти се-ст'ава у-в'одата у-кор'итото в'ак'е соп'ирачка се-в'ика т'оа д'рво 'едно и-н'е-остава в'одата да-га-рашт'ркуе и-н'ема т'аја с'ила да-'удира т'оа да-се-вр'ти. И-за-да-з'атегне, н'ормално, истовр'емено га-зат'егнуе, т'оа 'отпушта. Зн'аџи, 'имаш т'и од-'ова пр'еѓава-шо-е од-'ова-ве шо-се-м'ота осн'оата т'оа тк'аното шо-се-м'ота. Ти-'имаш до-б'рдото растој'ание в'ак'е-ве и-с'еа т'и т'оа кој-ќе-го-'испуниш с'ега со-'ова г-олаб'авуеш г-изм'отуеш 'отамо се-одм'отуе 'исто и-д'оаѓа-па. Па-'имаш пр'остор-за, а-'ова нам'отано е-тк'аното и-со-'ова ќе-о-спр'ечиш, ќе-о-з'атегнеш, соп'ирачка. Зн'аеш?); *ср'ебрен* 'сад или друг предмет направен од сребро'; *ср'уџ* 'големо ренде за стружење штици, дрвја'; *ш'есла* 'орудие со кое се длаби корито' (Со-т'есла се-дл'аби, п'рво со-т'есла гр'убо); *ш'р'уба* 'завиткано платно или сукно'; *ц'еици* 'дрвените прачки што се клаваат во основата на разбојот за да не се мрсат жиците' (Т'оа за-да-не-с'е-мрса. Т'оа-е ка-'една вр'ста ка-окл'аѓ'ија. Ја-м'ислим д'ека т'оа зн'ачи, т'оа з'ефот. Т'ија-сџ, 'усвари кој-се-сн'ое, 'изгледа, т'оа сно'ењето 'иде на-д'рво на-с'ит. И-с'еа к'ако шо-ш'етаа натамо-н'а:мо, а-'измеѓу тр'еба да-'има за-да-не-се-пом'ешаа т'ија н'итите. Се-ст'аваа т'ија. Се-ст'ава 'измеѓу 'ова в'ак'е-ве к'ако-шо кој-се-сн'ое. И-с'еа 'ова-ве 'истово осн'оата тр'еба да-се-пр'отне у-т'ија н'ите шо-ги-в'икаа. Б'рдото е-со-з'упци, а-т'ија н'итите-сџ од-пр'еѓа пр'аени. 'Има ка-наврж'уани-сџ т'ија к'ако 'отвори 'имаја и-низ-н'иф се-пр'отиња т'оа осн'оата. Е-с'еа т'ол'ку

млогоу н'е-знаем у-сно'ењето претпост'авуем, з'атоа-што 'едново ќе-се-пр'отне низ-еднит'е-зупци, а-др'угата 'осноа под-т'оа-шо-е, на-пр'имер, п'од, ка-окл'аг'ија т'оа-е 'една в'рста. Т'ија-сă др'ва т'аке-шо се-ст'аваа и-п'осле т'оа се-пр'отиња на-т'оа др'угото и-с'ега 'едново кој-је-со-т'оа н'ог'ете д'оле со-т'оа подн'ошк'ете кој-ке-се-ст'исне 'едните 'ида н'агоре др'угите с'еда д'оле. Зн'ачи, га-д'игаа т'ија-шо-сă к'ако б'рдата с'амо-сă т'ија од-к'онци напр'аени, а-б'рдата е-од-з'упци шо-сă-напр'аени. И-т'оа 'едното го-д'ига н'агоре, а-др'угиот 'ова 'уста-шо-е к'ако 'уста к'ако-зеф д'оле. После кој-ке-д'ојде 'она-не со-др'угите да-ги-см'ениш н'ог'ете т'оа ќе-д'ојде в'ак'е-ве др'угово ќе-се-к'ачи г'оре, а-т'оа ќе-сл'езе д'оле и-н'ов-зеф с-'отвора и-п'осле т'оа ч'унакот се-пр'отиња т'уека, п'отката. Т'ија к'онците сă-'осноа, а-'ова шо-се-ст'аа за-тк'аење се-в'ика п'отка. Е-с'еа т'етоски 'осноа. Од-врат'илото н'азад шо-'ида к'онците-све н'апред до-предново врат'ило, а-се-прот'ињаа, ти-в'икам, низ-т'оа н'итнете и-низ-б'рдото. Б'рдото-е с'амо за-нав'ијање, а-т'ија н'итнете шо-сă-зад-б'рдото, т'ија отв'ораа з'ефот и-го-затв'ораа. И-кој-ке-'отвора т'ија в'амо с-'отвора и-т'оа ч'унакот 'иде н'апред и-б'рдото се-н'абија и-се-з'атвора. Зн'аш 'обратно со-н'ог'ете. Па-с'еа ќе-ст'ае со-ч'унакот н'азад 'иде се-вр'ака и-кој-ке-се-вр'ати со-б'рдото ќе-го-н'абие, а-н'ог'ете ќе-ги-см'ени и-т'оа ќе-се-вр'же. Зн'аш?); *ц'ефка* 'дрвцето на кое се намотува јатокот и се протина низ основата'; *шкр'ийец* 'навивање, мотање; некој вид мотовило' (Д'оле со-н'ог'ете шо-он'адуа, шо-ја-под'игнуа осн'оата).

Домашни животни:

б'ик 'вол што се чува за приплод'; *би'олица* 'женското од бивол' (На-вр'емето 'имаше, со-би'оли се-'орало. 'Еден б'иоу', ж'енското би'олица); *в'ејар* 'машкото од свиња'; *в'име* 'дел од телото на кравите каде што се збира млекото што потоа го молземе'; *в'оу* 'добитокот со кој ораме'; *в'оуна* 'тоа што се стриже од овците'; *џ'обар* 'тој што јаде постојано или постојано би јадел'; *џ'ојго* 'вол, крава, со едно име' (По-к'укеве с'амо пр'асиња ч'уале. 'Имале 'овја, 'обично, Т'урциве шо-с'еда, ч'уале. 'Имало 'овде кăј-шо-биу'-гр'адоф до-ц'ентар. Дур-б'еше до-ц'ентар. И-т'ија шо-б'иле до-шк'олоно 'она к'ăј-нас, пр'имер, т'ија п'озади ч'уале, 'имало т'акво: И-

п'амтим ч'уале пр'асиња, к'окошк'е, ш'атк'е, маг'ариња, к'оњи. 'Имало л'озја г'оре, па-со-к'арбле се-н'осело. На-пр'имер, вл'езе д'ома к'ај-нас к'акво-је напр'аено сок'ачето? Т'оа је-напр'аено да-м'оже к'оњ со-дв'е-ка̀рбле да-пр'ојде. К'арбла-је, на-пр'имер, гр'озјево ка̀-се-б'ере се-ст'ава у-к'арбле со-к'оњ се-н'оси д'ома. Па-се-м'еле и-се-ст'ава у-б'уре. Т'ија са̀-д'рвени в'ак'е т'ија к'оси-са̀ д'рвени со-к'ушиња. П'рво гр'озјето се-п'ере у-м'ушама и-се-ст'ава у-к'арблете се-в'аржуе на-к'оњи, на-м'аска, на-м'агаре и-се-н'оси од-л'озје до-д'ома. И-д'ома у-б'очва се-ст'ава. 'Има т'ек-тук н'екој в'ак'е шо-имаџ л'озје. До'агале од-с'елава за-тѝа-работе. Зн'аеле кој-је-кр'оток и-ке-д'ојде и-ке-се-с'обира. Н'екој си-ч'уал. Шо-са̀-овја п'облиску до-л'озјава, на-пр'имер, н'е до-л'озјата, н'его е-да-м'оже д'рва да-с'обере, зн'аеш да-н'е-носи од'озгора од-н'иве. Со-к'оњот, м'агаре, к'-иде до-г'оре ке-с'обере д'рва да-не-к'упуе. Так'е ка-кр'адени, к'ако да-к'ажем, ке-й-нат'оари. 'Имало ш'умари, 'ама... то'арчиња. И-то'арчиња д'рва се-куп'уело. Про'агале 'овдека на- маг'ариња. И-с'еа про'агаа. 'Еве, Цица, на-пр'имер, с'еа ка̀-шо-б'ефте 'она з'ема д'рва и-н'оси со-т'оари. Со-м'аска со-к'оњи до'агаа нато'арени. Цел'о-лето си-з'ема мал'у-помалу); *џ'ојдарник* 'заградено место за говеда, но непокриено'; *џр'ива* 'косата на вратот од коњот'; *џдр'ебе* 'малото од кобила'; *џдр'ебна* 'кобила што носи ждребе'; *ј'агње* 'младото од овца'; *ј'аде* (З'оба 'има, 'ама го-к'ориста по-с'елава п'ојке к'ао 'израз. Жив'отниве ј'ада); *ј'алоа* 'крава што е неплодна'; *ј'аре* 'младото од коза'; *ј'арец* 'машкото од коза'; *ј'асле* 'местото во пондилата каде што се клава сено (слама) за да јаде добитокот'; *ј'уне* 'машко теле од неколку години уште невпрегнато'; *ј'уничка* 'женско теле над две-три години'; *к'обила* 'женското од коњ'; *к'озина* 'влакната на кожата од свињата' (Смо-в'икале к'озина т'оа-да, к'озина, 'ама н'е-знаем шо-зн'ачи); *к'оњ* 'домашно животно за товарење и јавање'; *к'ојийио* 'тврдиот дел на коњска нога каде што се става плочата, тврдиот дел од ногата на добитокот (коњите, говедата, овците), делот со кој тури' (Ј'а сум-гл'едаџ, на-пр'имер, ка̀-потк'овуа. 'Имало 'овде на-т'акво: ке-го-з'еме и-им-ст'ава т'оа ги-пр'аа потков'ицата и-ка̀-им-ги-ст'аваа н'ови в'агаа ст'арите н'ови. Т'оа сум-гл'едаџ); *к'ојар* 'место каде што се затвораат свињи, место оградено со штици каде што се затвора свињата што се гои

за колење‘; *к'рава* 'женското од вол‘; *к'арми* 'храна за добитокот‘ (К'армење да-се-зд'ебели. В'ише пред-к'олење ги-к'арма, им-д'аваа ч'енка п'ојќе); *к'учка* 'женското од пес‘; *маџ'арица* 'женското од магаре‘; *м'јска* 'мелез од магаре и кобила‘; *м'јш'орица* 'свиња што има прасиња‘; *м'аче* 'малото од мачката‘; *м'ачка* 'домашно животно што лови глувци‘; *м'ачур* 'машкото од мачката‘; *н'озре* 'дупките во носот на добитокот‘; *'овен* 'машкото од овца‘; *'офца* 'домашно животно од кое се добива волна (офч'о-месо); *й'асишиџе* 'местото каде што пасат овците, говедата, стоката‘; *й'арле, й'арленце* 'малото од магарница‘; *йр'асе* 'малото од свињата‘ (Прас'енциња 'има м'али; а-т'ија пр'асиња 'има шо-с'а-пог'олеми. Т'ија за-к'олење-шо-с'а. Пр'асенце м'али; т'ија шо-с'исаа 'уште од-м'ајката, а-пр'асе за-к'олење шо-и-к'ол'а пог'одемки за-п'ечење); *р'ок* 'тоа што имаат воловите на главата‘; *р'уно* 'сета волна од една овца‘; *св'иња* 'домашно животно од кое се добива маст‘; *сџ'еуна* 'крава што носи теле‘; *сџ'ока* 'говедата, коњите, биволите, со едно име‘; *ш'еле* 'малото од крава‘; *ч'урило* 'муцката, рилката на свиња, тоа со што рие свињата‘; *шџ'ала* 'просторијата каде што се затвораат коњите и говедата‘ ('Ајат-је напр'аено с'ит и-со-к'ер'амиде. Н'ишто др'уго. Н'ишто не-се-ч'уало. Прост'орија пр'азна. М'ие не-смо-ч'уале н'ишто, на-пр'имер. Смо-ч'уале к'отар т'уе напр'аено св'иње смо-ч'уале, 'ама п'осебен-деу-је, д'емек т'оа. П'ондила у-с'ело п'ојќе т'оа-је).

Сточарство:

бр'аф 'овен за приплод, нескопен‘; *в'егро* 'дрвен сад или сад од ламарина во кој се молзе млекото‘; *до'еница, до'ачка* 'овца што ѝ пцовисало јагнето и дои друго‘; *св'иска* 'неојагнета овца‘; *ј'алојца, ј'алоа* 'овца што се изјаловила‘; *к'алешка* 'овца што има црни влакна околу очите‘; *к'олиба* 'местото (куќичката) каде што спијат овчарите, падарот (полјакот) (П'удар је-п'ол'јак и-т'ој ч'ува л'озје)‘; *к'рл'ук* 'долг овчарски стап што има на крајот една кукачка за фаќање овци‘; *м'узница* 'овца што се молзе‘; *м'ушало* 'маталото во бутинот, тоа што го разбива киселото млеко‘; *м'укенца* 'се добива откако ќе се измати киселото млеко‘; *'офчар* 'човекот што ги пасе овците‘; *й'ојаша* 'место за чување дрва‘; *р'оџуша* 'овца со рогови‘; *р'уда* 'овца што има густа кадрава волна‘; *с'ирушкa* 'течноста што останува кога се прави сирење или се вари урда‘; *сџ'аго* 'многу овци заедно‘; *ш'рло* 'заградено

место каде што се затвораат овците‘; *ц'егило* 'крпата со која се цеди урдата‘; *ш'илеже* 'јагне до една година‘; *ш'уџика* 'коза без рогови‘.

Диви животни, лазачи, инсекти:

б'уба м'ара (Б'уба м'аро д'онеси-ми ср'ека. М'ие ќе-з'емемо к'ао-д'еца, е-б'уба м'аро д'онеси-ми ср'ека); *верв'ерица* 'мало животно што се храни со ореви, лешници и скока по дрвја‘; *в'иа* 'извик кога волкот ги довикува другите волци‘ (В'оџкот в'иа. Кој-б'ефмо на-Љ'уботен со-еден др'угар т'уе 'имаше 'една ж'ена ст'ара шо-ни-г'отвеше, м'алу вр'еме пос'едавмо, и-п'рвпут кој-д'ојдовмо в'икаше, е-д'еца, м'ие п'омлади, ќе-в'иа в'оџкот не-се-пл'ашите, в'ика ќе-в'иа в'оџците. М'ие од-п'енџер н'окум т'ија ќе-в'икаа т'уе у-Љ'уботен г'оре. Мл'ад, д'етиште. Сум-биџ-авантур'иста, сум-с'акаџ да-ш'етам п'ојке, сум-с'акаџ т'ак'е н'екој р'аботе инт'ересни шо-ми-б'иле. И-Ц'ена н'иска м'алечка од-с'ело т'амо од-Вр'атница стар'а-жена и-ни-г'отвеше т'уе на-Љ'уботен и-ни-в'икаше с'еа в'ечер ќе-ви-в'иа в'оџците. И-по-т'оа зн'аем д'ека в'иа. 'Ич н'емајте г'ајле, ј'а т'уе-сум со-год'иништа); *в'оџк* 'диво животно што јаде овци и друга ситна стока‘; *в'оџчарник* 'место каде што има многу волци и каде што тие се котат‘; *в'оџчица* 'женката од волкот‘; *в'осок* 'жолтеникава материја што се прави од воштињето‘; *в'ошка* 'паразит што живее во главата или во алиштата на човекот‘; *џ'аден* (Г'аден-си, г'аден-сум. Т'ак'е н'ешто с'еа. Г'аден је-онја); *џ'исџа* 'долги црви што излегуваат од земја во дождливо време‘; *џ'ида* 'јајце од вошките, болвите‘; *џ'усенца* 'инсект што ги јаде лисјата на дрвјата, особено на овошните дрвја‘; *г'ивина* 'дивите животни, со едно име‘ (Д'ивина-је к'ај-што-ж'иви д'ивечот. Т'оа-је д'ивина. Ј'а т'ак'е зн'аем. Се-в'ика т'оа пр'осторот. На-пр'имер, у-ш'умата 'има 'огромни м'еста к'ај-што-ж'иви д'ивечот, т'оа-је д'ивина. А-'инаку д'ивеч је-д'ивеч. Под-д'ивеч се-р'азбира-шо-је в'оџк, л'исица, м'ечка, д'иво ж'ивотно); *г'ождовник* 'животно слично на гуштер што излегува по дожд‘ (Т'ија-с'а б'егаа к'ако г'уштер, 'ама на-ж'оџтенкава б'оја 'имаја. Т'ија к'ако ш'арено ж'оџто н'ешто 'имаја п'ојке на-н'иф); *ж'аба* 'животно што живее во вода, најчесто во бари, влажни места, реки‘ (кр'астава ж'аба, з'елена ж'аба); *ж'абарник* 'место каде што има многу жаби‘; *ж'елка* 'диво животно чиешто тело е заштитено со тврд оклоп‘; *з'ајак* 'диво животно што е многу брзо‘; *зм'иа* 'отровен влекач‘ (Ј'а 'една г'одина зн'аем Бр'ане

ф'атиу зм'иа 'овдека. Пред-две-г'одине. К'узнае од-кај-д'ојде н'е-знаем. И-с'едимо 'овдека-ве и-т'оа вр'атата б'еше отв'орена, т'огај н'емаф с'еа 'имам кир'ацие од-'онја шо-с'еда, т'уе н'ема вр'ата отв'орена вл'егла у-с'оба 'унутра. И-н'е-знам когај-беше. Зм'иа. А-бе-не-заф'ркавај. А-бе-зм'иа 'еве-га-ве. Кој-гл'еам у-с'оба гл'авата д'игнала в'ак'е-ве. 'Ама ј'а нем'ам-сраф од-зм'ие з'ошо беф-у-в'ојска на-гр'аница т'амо зм'ие 'имаше неверов'атно п'окрај Д'унаф. А-бе-н'е-моеш да-пр'ојдеш да-н'е-видиш на-св'ак'и м'етро две-три да-н'е-видиш зм'иа. Ј'а да-ф'атим, з'ет-ми б'еше Д'ушко т'уе од-с'есра-ми м'уш, з'ет-ми, он-в'ика 'утепај-га. Н'е, н'е, чекај ке-га-ф'атим ке-га-ст'аем у-ш'ише. Ј'а га-ф'атиф зм'иата у-ш'ише га-ст'аеф. И-'овде 'имаше 'еден Ц'иган г'оре прод'ааше патл'ицани, а-'онаму ш'ишето б'еше. И-в'икам ст'ариот 'ела-бе н'а:мо. Шт'о-е-бе, в'ика. 'Ела-бе н'а:мо. 'Иде од-т'амо. В'икам, дај-бр'ату ш'ишето шо-е-'ондека-не. Он-ф'акање кој-в'иде зм'иата у-ш'ише 'унутра ф'рли ш'ишето 'избега. Нем'ам-сраф. Од-зм'иа сум-пр'етрнау, з'ашто, шо-в'икам, у-в'ојска сум-'имау м'логу зм'ие. На-гр'аница н'ема н'ишто т'уе све-пуст'елија и-зм'ие. И-н'икој н'е-знае зм'иа п'оскок к'ако р'ипа 'она. Св'ите м'исла д'ека р'ипа пр'аводиниски. Н'е. Ја-сум-в'идеу к'ако р'ипа зм'иата п'оскок-шо-је. Ти-м'оже н'е-знаеш, 'ама да-го-з'апамтиш 'ова. 'Идем на-р'еонот и-гл'еам 'една зм'иа се-в'итка в'ак'е-ве се-в'итка се-в'итка и, а-к'учето т'оа шо-ми-б'еше дрес'ирано кл'екнуе ми-д'ава зн'ак. Ја-со-ст'ап по-вр'ат г-'утепаф. 'Играфмо 'одбојка и-'еден Ѓ'урик Јован в'ика, Макед'онац, Макед'онац гл'еј в'ика зм'иана к-иде в'ика на-Ж'иле ке-му-се-ф'рли на-ср'ажарот. Зм'иава у-п'есокот т'аја се-увитк'уеше. М'ие гл'едамо, заст'анафмо н'е-играмо 'одбојка, гл'едамо. Се-'увитка, се-'увитка, се-'увитка. А-'он-па т'ол'ку 'имаше ср'а од-зм'ие, Слов'енецот, неверов'атно. И-с'амо д'игна оп'ашката п'озади в'ак'е н'апрае и-кој-се-св'рте гл'авата га-ст'ае в'ак'е-ве и-со-'опашот и-ст'ана в'ак'е д'угачка и-пр'аво на-н'его у-вр'ат и-м'ие т'огај Ж'иле и-'он заврт'уење зм'иата 'овдека-ве, 'ама не-г'ук'аса. Он-п'адна од-ср'а. 'Имаше ср'а. И-по-т'оа зн'аем д'ека зм'иата... Н'екој ке-ме-уб'едуе п'оскокот, тр'и-четар п'ута сум-в'идеу, ке-ме-уб'едуе. Н'е, ј'а сум-в'идеу зм'иа дл'ага в'ак'е. К'ако м'оже да-р'ипне т'аја 'ако је- дл'ага испр'ужена на-з'емја. Н'ема ш'анса т'оа. А-т'аја се-в'итка в'ак'е ке-се-св'итка. 'Опашот и-е-на-кр'ај,

главата ќе-ја-ст'ае и-п'осле 'околу главата со-'опашот се-в'итка, 'околу главата со-'опашот се-в'итка и-ке-се-ст'ега, ќе-се-ст'ега, ќе-се-ст'ега за-да-д'обие с'ила зн'аеш и-'опашот кр'ајот на-'опашот ќе-го-'извади, з'ашо з'адн'и је-'опашот и-под-гла'ата је-ув'иткана в'ак'е-ве и-кој-ке-се-'оптегне и-т'аја л'ета 'ол'ку в'ак'е н'атамо л'ета. Зн'аеш к'ол'ку л'ета мл'огу. Д-'онамо-не в'ак'е. И-т'огај сум-в'идеу̑ кăј-р'ипа п'оскок. Н'есручн'ак, 'ама ти'а-године шо-б'еф, две-г'одине у-в'ојска, Д'оуни Мил'ановац п'окрăј Д'унаф, т'уека н'ема зм'иа шо-не-с'ум-видеу̑. Ти'ја-сă др'уги зм'ие, др'уга зм'иа п'оскоко-т-је. Ј'а па-ти-в'икам за-зм'ие т'и'ја две-г'одине т'амо и-пред'авање смо-'имале м'ие. М'ие м'орафмо д-'идемо на-гр'аница б'ефмо т'уека уз-аутом'атот. И-св'арно 'имаше 'ете в'ак'е к'ол'ку 'ова ст'апче пог'олемо м'етро и-д'есет ш'арено обраб'отано св'ăк'и в'ојник т'оа м'ора д-'има зб'ог зм'иата. И-ти-в'икам т'оа. Т'оа је-п'оскоко-т. 'Ако н'екоаш ти-д'ојде у-ж'ивот да-ти-к'аже н'екој т'ак'е р'ипа п'оскоко-т. А-ј'ежот 'еднаш, и-'ова ќе-ти-к'ажем к'огај ј'адеше 'една зм'иа, ја-сум-з'астанау̑ в'ак'е-ве на-тр'ава и-гл'еам гран'ицава д'оле Д'унаф ч'амци про'агаа т'оа и-гл'еам тр'ава с'ино з'елено. Кој-гл'еам на-'едно д'есет м'етра п'ишти н'ешто. Ј'а ст'анаф в'икам д'ăн-је н'ешто. Т'огај в'ојник, гр'аница м'ора да-ч'уваш што-да-пр'ае. И-п'ишти-ли п'ишти. В'икам шо-п'ишти. А-н'е-знаем д'ека т'уе 'еден ј'еш ф'атиу̑ 'една зм'иа, па-дăн-ми-не-вер'уете, 'ол'ка: 'една зм'иа шо-га-ф'атиу̑. Ј'еш 'еден в'ак'е ј'еш г'олем л'ичен. И-н'ешо ми-пр'ае п'ăф п'ăф п'ăф, ми-пр'ае в'ак'е. Шо-ке-б'иде 'ова и-п'ишти. Кој-ке-гл'еам в'ак'е-ве у-тр'авата зм'иата. А-в'икам 'овја га-ј'аде и-г'и-'остаеф. В'икам пр'ирода с'еа н'ормално н'ема шо-т'уе не-ке-ја-сп'асуем зм'иата. Тр'еба ј'ежот да-ж'иви. И-м'ајку-му ст'ара ј'а п'осматраф ц'ело вр'еме га-ј'адеше га-гр'ицкаше т'аја п'ишти ли-п'ишти и-с'еа в'ак'е пр'ае н'е-може да-г-'укăса т'ој со-б'ăцкете. Т'ој ј'аде од-'опаш, н'е-јаде гла'ава. Главата му-п'ишти и-'он од-'опашот си-гр'ицка п'олека, п'олека, п'олека, д'ури до-гла'вата д'ојде, в'ак'е до-гла'вата д'ојде г-'остае гла'вата. 'Отиде у-Д'унаф се-н'апи в'ода, гла'вата г-'остае. Главата му-е-'отровна, 'он зн'ае. Н'е-јаде од-гла'ава. Ј'еш зм'иа н'е-јаде од-гла'ава. И-т'оа сум-в'идеу̑. Ка-с'еа п'амтим, 'ако пр'ошле г'одине. Е-т'оа сум-в'идеу̑. Н'икоаш ј'еш н'е-јаде од-гла'ава. 'Он ј'аде с'амо од-кăј-'опашот и-т'аја в'ак'е пр'ае натамо-н'а-мо, се-в'итка,

пишти, л'еле м'ајко. Се-в'итка, пишти, т'оа-све. Ја с'еднаф и-го-п'осматраф 'има д'естина м'етра од-м'ене ч'исто л'ивада ф'ино-све и-т'аја си-га-ј'аде си-га-гр'ицка п'олека, п'олека, за-едно д'есет петн'аесе м'инуте д'ојде до-гл'авата с'амо н'апрае со-н'огата, гл'авата г'-остае 'отиде т'уе 'удоле, а-ј'а го-п'осматраф, се-н'апи в'ода 'отиде у-ш'умата. Ка-жив'отниве к'ај-се-к'ол'а гл'авата д'оле ке-му-з'аколеш, т'оа ке-г'-остаеш. Так'е и-ј'ежот до-гл'ава д'ојде, м'ајка-му, си-го-н'апрае в'ак'е со-т'оа рук'ичето ног'ичето и-в'арп у-Д'унаф се-н'апи в'ода, в'икам г'-изеде зм'иата. А-за-п'оскок н'икој н'е-може да-ми-тв'рди и-ти-да-тв'рдиш 'ова ј'а шо-ти-к'ажуем л'огично н'е-може зм'иа да-р'ипа. Се-м'ота, 'опашот н'ајпосле д'оага 'опашот и-н'ега с'амо гл'авата в'ак'е-ве ке-й-д'ојде н'агоре, к'ол'ку да-м'оже да-га-ф'ати со-'опашот. 'Опашот ке-г'-оптегне 'она д'обија с'ила зм'иава. Е-т'огај т'аја 'иде у-в'аздух пр'аво, н'ејде од-з'емја пр'аво. 'Овја кој-б'еше т'амо д'оле и-м'ие з'ашо зн'аемо тој-је-б'азго, а-'има инј'екција за-ст'авање 'ако 'ук'аса зм'иа, се-к'асало мл'огу. 'Една д'ејка т'уе од-с'елото, ј'а-беф т'огај мл'ад-војник, седумн'аесе г'одине 'умре. Дур-га-дон'есоа со-к'ола вол'оарска 'умре. Т'огај н'емаше б'оуница. Четници, све-пот'епани т'ија. Од-т'оа шо-ост'анало м'алу н'арод, 'едно д'ејче од-седумн'аесе г'одине г-'ук'асало п'оскок. И-сел'ациве дур-га-дон'есоа со-к'ола вол'оарска т'ак'е ст'аена у-к'оличе 'овде до-гр'аница до-кара'улава н'аша, а-од-с'елово до-в'амо 'имаше 'еден-пут со-к'ола вол'оарска низ-п'ут н'еубаф т'ак'е. И-д'ејчево 'умре од-зм'иа ук'асана од-п'оскок. К'ажа т'атко-је. 'Имаше й-ст'ае инј'екција, й-ст'аевмо м'ие, од-п'оскок. Т'уе 'имаше 'еден ч'уек шо-зн'аеше да-ст'ава инј'екције зб'ог зм'иен 'отроф к'онтра и-ст'ае инј'екција, 'ама н'е т'аја б'еше 'умрена. Мл'огу ј'ак-отроф 'имаја т'ија п'оскокот. Т'иј а-с'а 'овде в'ак'е-ве 'имаја к'ако т'акво: од-н'апред к'ако 'едно исп'упчено, 'овде н'апред ш'арк'е-с'а. У-с'ело у-д'ан г-ук'асала за-н'ога и-дур-га-дон'есоа, дур-спр'емале в'олојте, дур-спр'емале к'олата, т'оа д'ејчево пред-кара'улата 'умре. Ј'а-беф т'огај мл'ад, т'огај д'ојден-беф б'ргу. М'есец ни-дв'а н'емаше к'ако д'ојдоф у-т'аја кар'аула и-'умре пред-н'ас т'уе. Га-з'едоа со-к'олата г-одн'есоа. Т'уе 'има н'екој зб'ори зм'ие. Ј'а к'ол'ку шо-баш-за-т'оа р'азбирам, п'оскокот 'има н'ај и-ш'арката 'има. 'Овде м'ие г'-имамо ш'арк'ете и-п'оскок 'има, 'ама 'овде н'ема мл'огу п'оскок.

Т'амо мл'огу 'имаше п'оскок. Т'ија 'имаја нај'отровен, н'ајвише 'има 'отроф 'опасен п'оскокот и-ш'арката 'има 'отроф и-зм'иа б'ило к'оа, н'екој 'има н'екој н'ема 'отроф. 'Ама п'оскокот к'ако је-'опасен гл'авата кој-ке-му-ја-в'идиш в'ак'е-ве 'овде-ве к'ако г'оре к'ако в'ак'е-ве 'истура. И-т'оа кој-к'-иде кој-ке-о-гр'абне 'отровот за-н'екој м'инут ч'уек 'умира. И-с'амо ни-в'икаа п'азите од-п'оскокот. М'ие смо-н'оселе од-овде до-т'оа к'ај-смо-н'оселе бр'ежници т'оа го-в'икаа в'ојската, па-'ако т'уе с'еделе н'е-може да-го-пр'обие. М'ие 'одма инјекцијата и-г'ото: смо-н'емале г'ајле); *зм'иак* 'тој што има глава во облик на глава од змија'; *зм'иарник* 'место каде што има многу змии' (Т'оа 'има зм'иарник у-Р'отинце у-с'елото т'амо 'има 'едно м'есто се-в'ика зм'иарник. Т'уе 'имало зм'ие мл'огу. В'ак'е пр'остор к'ако 'ова б'афчава в'ак'е г'олема в'ак'е-ве и-т'уе 'имало у-т'ој-простор зм'иарник. И-к'ај-шо-'има зм'ие мл'огу у-т'ој-простор. Ке-ви-к'ажем па-за-у-в'ојска 'едно м'есто т'амо 'имаше мл'огу зм'ие, сн'ег на-н'его н'е-паѓаше. Паѓаше сн'ег, 'ама се-т'опеше. И-н'ас ни-в'икаше, ј'а м'лад беф-т'огај, т'ие пост'арите в'ојници в'икаа, в'ика, а-бе-з'ашто сн'ег в'рне мл'огу, а-'овдека 'ова в'ак'е-ве н'ема. Т'уе в'ика зм'ие 'има мл'огу, у-то'а-место зм'ие мл'огу, и-к'ај-шо-'има зм'ие мл'огу, сн'ег н'е-паѓа. Т'оа ти-к'ажуем. Две-г'одине дв'е-зиме сум-з'атекоу п'окрај Д'унаф); *sv'ep* 'диво, месојадно животно, општо име'; *j'азоец* 'диво животно што многу јаде пченка'; *j'елен* 'машкото од срната' (С'рндак т'ој в'ише с'рндак н'е-је-тоа, т'ој ј'елен в'ише м'ушкото. С'рна је-с'рна ж'енското, а-ј'елен је-м'ушкото); *j'еш* 'шумско животно обвиено со боцки' (Ј'ежон к'ол'ка:ф-је); *к'окаре* 'диво животно што личи на ласица' (Гл'аата из'едена, т'елото ост'аено од-гол'убите. У-к'умез вл'езе); *к'ај-ри* 'мала животинка што рие в земја, прави подземни ходници' (Т'ој к'опа у-з'емја. Т'ој д'оле ж'иви у-з'емја. Ј'а 'еднаш к'ако м'алаф 'овде кој-б'еше 'овде 'утепаф 'еден к'арт т'ак'е со-ст'ап. Кој-гл'еам з'емјава н'агоре се-д'ига в'ак'е-ве. 'Имаф 'еден ч'ичко З'ако и-в'икам, ч'ичо гл'еј 'овде з'емјава се-д'ига н'агоре. 'Он б'еше 'овде на-п'енџер. В'ика, з'еми з'еми 'еден ст'ап з'еми. Ј'а з'едов 'еден ст'ап, 'ама 'он дур-д'ојде н'адвор п'осле дур-д'ојдоф до-т'амо, т'ој 'искочи н'агоре и-гл'еам т'ој со-м'уцката со-ст'апот ка-ме-в'иде п'омлад и-г-'утепаф. Т'ој од-з'емја н'агоре з'емјата га-пр'ае в'ак'е-ве 'излага); *к'аца* 'тоа што прави змијата ако ја згази неко?' (С'еа

т'ија, 'обично, не-нап'агаа 'ако-не, 'ама 'ако в'иди з'орт, 'ако в'иди, шо-в'икаа, з'ависи, т'огај н'апага. В'амо кај-н'ас 'ако 'имаше мл'огу зм'ие, 'ама н'екако не-нап'агаа-б'аш, н'е-беа мл'огу агрес'ивни. Е-па-с'еа 'ако в'ише 'ако д'ојдете у-'опасност ќе-ве-н'ападне с'игурно. Шо-ти-к'ажуем за-т'ој стр'ажарот в'амо м'ие 'одбојка 'играмо в'амо д'оле н'ема кај-д-'иде зм'иата 'ова п'есок кај-шо-'има 'одбојка м'ие т'ак'е б'еше кара'улата и-т'аја в'иде н'ема н'адоле в'ише кара'улата в'ише т'уе к'учето б'еше. А-т'аја к'узнае к'ако д'ојде 'озгора од-ш'умата и-н'емаше и-тр'ажеше сп'ас. И-с'амо то-ми-р'ече, па-ке-ти-п'овторим, гл'еј гл'еј зм'иана, в'ика, ќе-му-се-ф'рл'а. 'Остај, 'остај-ја ќе-му-се-ф'рл'а. И-м'ие у-в'ојска. И-му-се-ф'рли. Т'аја в'иде з'орт н'ема кај-да-б'ега п'окуша, 'ама н'емаше кај-да-б'ега и-се-ст'опи в'ак'е-ве с-из'оноди се-ст'ега се-ст'ега. 'Имаше м'ука 'она з'атоа, 'инаку не-нè-нап'аднале в'ак'е, 'иако 'има мл'огу зм'ие. На-р'еон к-'идемо, ќе-пр'ојде п'окрај-нас на-п'утчето на-д'рво г'оре д'оле п'окрај т'оа Д'унаф кај-п'есокот, па-не-'една м'ожем да-р'ечем мл'огу зм'ие шо-н'икој не-ги-т'епаше. А-т'ак'е б'еше пр'осторот т'уека ф'ин г'оре ш'ума, 'орае 'имаше, мл'огу д'рва. Кам'ен'арник т'ак'е б'еше ка-п'есок, 'ама п'есок кр'упен ка-к'амен'е, карп'алоци, па-м'ие п'уштифмо ср'ажата. 'Имаше т'амо л'иваде, 'имаше и-л'озја ц'елото и-све-т'оа и-н'икој не-г'и-тепа т'уе се-размн'ожиле мл'огу н'икој не-ги-'уништиу' открај. А-све-т'оа б'ило 'узрок, к'ако шо-к'ажа 'еден капет'ан, т'уе од-н'ас м'оже 'еден килом'етар 'имало р'удник и-т'уе 'имало проп'аднато шест'орица ц'арници од-Фр'анцуска, проп'аднале у-р'удникот четир'иесе и-с'едма г'одина, а-ј'а п'едес с'едма 'отиднав. И-в'икаше т'ој 'има, в'ика, ш'есмина ц'арници у-р'удникот д'оле проп'аднати и-т'ак'е ост'анато. Е-с'еа зм'иете се-намн'ожиле т'уе, б'ило зг'одно р'удник, ј'а сум-влагау у-р'удникот т'уека, д'обро до-н'егдека в'ак'е п'осле н'атамо ни-б'ило ср'а д-'идемо. Н'е ср'а, н'его т'амница н'е-глеаш ќе-пр'опаднеш, н'е-знаеш-шо-је. Нас-ни-в'икаа н'емојте да-влагате у-т'ој-рудник 'опасен-је ќе-проп'аднете. И-ш'есмина ц'арници Фр'анцузи проп'аднале, в'агајки р'уда и-т'ак'е ост'анале т'уека и-зм'иете се-нак'отиле и-т'ак'е. Т'ак'е бар-се-зб'ореше, с'еа. А-р'удникот сум-го-в'идеу и-зн'аем д'ека б'еше р'удник. Се-позн'аваше све-т'оа. 'Уште 'имаше и-'уште и-ск'елиња 'уште 'имаше и-т'уе в'ак'е ј'амата кај-шо-влагале. Па-м'ие смо-влагале

д'есет м'етра петн'аесе н'атамо н'е. Е-т'оа зм'иете т'уека се-нак'отиле мл'огу и-з'атоа ц'еу-простор б'еше со-зм'ие т'уе); *к'арлеж* 'паразит што се впира во телото на животните и се храни со крв' (Т'ој се-кр'ие у-в'оу'ната к'ај-'овците. И-т'оа го-п'ие к'рвот од-'овцата); *к'омарец* 'инсект што живее во мочуришта и, воопшто, во влажни места и пренесува маларија'; *к'онче* (Т'ија 'ида, 'обично, по-б'арете. Т'ија-са д'угачки зел'енкасти в'ак'е-ве ка-хелик'оптер. К'ончиња т'ија ги-в'икаа); *к'ошница* 'таму каде што живеат пчелите'; *к'ошуџа* (Е-к'ошута је-в'ише т'оа 'исто-је у-в'рста на-јел'ените, 'ама м'ала н'ијанса т'ија б'егаа од-јел'ените и-н'е-расна. Т'ија са-мл'огу п'омирна р'аса, п'омали од-ј'елен, ј'елен је-м'оже г'олем, а-'ова н'е-расне мл'огу г'олемо кош'утата, п'ониска, п'омала р'асне кош'утата); *к'уна* (Т'ија ни-ј'ада мл'огу г'олуби. К'уне. 'Овде 'имаше дв'е, па-с'еа заг'инаа. Н'икој н'ема у-к'укава н'е-живи и-г'оре на-т'аван и-'овде низ-б'афчеве низ-'ова 'имаше к'уне дв'е. Л'ани ми-з'едоа 'еден г'олуп, ми-ф'атија, и-п'осле зар-се-'отруја дал'-г'и-'утепа н'екој не-изл'егоа год'инава 'ич. Т'ија са-к'уне); *л'асица* 'мало, диво животно што јаде кокошки и се лови поради скапоцената кожа' (Лас'ицата ј'аде к'окошке, лас'ицата т'аја ј'аде и-г'олуби, лас'ицата. Ж'утк'аст'а-је); *л'ил'јак* 'животно што лета но'кно време'; *л'исица* 'диво животно што јаде кокошки'; *м'арморец* 'мали жапчиња (имаат голема глава и тенко тело)'; *м'аџица* 'пчела што ги води сите пчели во кошницата'; *м'ечок* 'машкото од мечката'; *м'олец* 'инсект што јаде волнени алишта' (Ј'а зн'аем м'ајка-ми ст'аваше к'оштање д'иви у-шиф'ун'ерот. Од-д'ете п'амтим. Е-в'икам 'еднаш, м'амо шо-је-'ова ш-'убај к'оштање си-ст'аела. Се-ј'ада? Н'е, т'ија не-с'е-јада, т'ија д'иви к'оштање, т'ија-са за-м'оуци да-не-ф'акаа ал'иштата м'оуци, в'оу'нени зн'аш. С'еа све-'ова др'уго-је, се-измени. И-ке-ст'ааш н'екој к'оштан' д'ив у-шиф'ун'ер по-р'афтојте и-н'емаше м'оуци. За-'алишта, 'обично, в'оу'нено 'ако-је н'екоје 'иде неверов'атно м'олецот. Т'ија са-м'оуци. Т'ија-са к'ако ц'рфчиња са-м'али, 'али неверов'атно н'ишта мл'огу. И-с'еа изл'егоа спр'ејој, т'оа т'оа, и-с'еа пер'ењево пр'ашкој, т'оа т'оа. П'онапре с'апунот ке-г-'опереш ке-го-н'аместиш и-'ете-ти м'ол'ци к'ол'ку с'акаш 'има); *мр'авјарник* 'место каде што живеат мрави' (Си-с'едеу на-мр'авјарник, гл'еј цеу-си-'иск'асан, т'ак'е 'имаше зб'орој); *мр'афка* 'инсект што живее в земја во

заедница'; *м'уа* 'инсект што живее по сметишта, нечисти места и слично'; *м'унгос* (Мунг'осите г'и-ј'ада зм'иете. Т'ој је-'исто к'ако зм'иа с'амо п'одебеу'је и-црв'енкасти-је. На-м'оре кој-б'ефмо 'имаше т'амо п'уштено н'амерно м'унгоси. Т'ија с'а-'исто к'ао на-вр'ат на-зм'ие, 'ама под'ебели-с'а в'ак'е и-с'а-црв'енкасти. И-т'ија г'и-ј'ада зм'иете. А-м'унгос 'има и-животно к'ако з'ајак г'олемо, 'ама 'овде к'ај-н'ас т'ија ги-н'ема. А-к'ај-н'ас г-'има мунг'осите т'ија зм'иете т'ија с'а-црв'енкасти, 'ол'ку с'а-кр'атки и-т'ија г'и-ј'ада зм'иете); *'оса* ('Оса-је ж'оу'тата т'аја-шо-је шо-в'икамо м'ие д'ива. Т'армката је-шо-д'ава м'ед, пч'елата. К'акво-си ка-'осиче 'опасно, д'емек. Над'ете ке-му-р'ечеш 'или д'ејче н'екое, у-ка-'осиче си-л'ошо); *'оѝроф* 'течност што ја испушта змијата кога ке укаса неког'; *ѝ'ајак* 'инсект што прави мрежа по кошовите на куките'; *ѝ'ај'ажина* 'мрежата што ја прави пајакот'; *ѝ'ијајца* 'водена глиста што пие крв' (Т'оа с'а-ц'рни 'едни м'алечки. 'Овде у-ј'азот м'алку м'ене мил'азеле по-н'ог'еве. 'Овде 'имаше ј'аз п'амтим к'ако д'ете и-кој-ке-д'ојдем д'ома, м'амо, пиј'ајцава в'иди шо-ми-н'апрае. И-м'ајка-ми ке-з'еме со-т'оа м'аша, 'имаше 'едно т'уека м'алечко м'ашиче од-шп'оретот и-ке-о-ф'ати 'овја со-м'ашата да-г-'извади. Па-не-је-т'оа зап'иено, м'ајка-му, н'е-може да-с-'откачи. 'Ама па-т'оа-па п'амтим б'аба-ми и-т'оа-па лек'овито т'оа ж'ивотно-је. Ст'аваше на-пл'еки б'аба-ми. Ке-ѝ-ф'атимо м'ие к'ако д'еца 'овдека-ве, шо-ти-в'икам, ј'а сум-биу'м'алу п'ојке да-не-р'ечемо м'ирно д'ете, п'ало:-сум-биу', и-ке-вл'езем у-ј'азот ке-ф'акамо т'ија црв'ите со-м'аша у-кут'и:че ке-ѝ-ст'аемо и-на-б'аба-ми од-т'атко-ми м'ајка. 'Овдека-ве т'уе ке-л'егнеше и-м'ајка-ми ке-ѝ-ст'аеше од-т'ија-те пиј'ајцете, т'ија ѝ-го-п'иеја крвот. С'еа дал'-т'оа б'еше због-пр'итисак, д'али б'еше да-се-пр'очисти крвот. И-ке-ѝ-ст'ае и-т'ија ке-п'ија и-'она кој-ке-се-н'апија мл'огу п'укаа. Пиј'ајцата н'е-знам дал'-зн'аеш т'аја п'ука. Штом-ке-п'ие крв т'аја не-је-н'аситна. И-н'икоаш нен'аситна ке-п'ие, ке-п'ие и-кој-ке-д'ојдеше 'ол'ка: ке-се-н'адуе, ке-п'укне. Т'оа сум-в'идеу' ј'а. Т'оа ти-к'ажуем с'игурно. Пиј'ајцата вл'ече од-т'оа и-б'аба-ми н'екол'ку п'ута, о-с'еа ми-с-'ол'асни д'ушава д'обро-ми-е. Ке-пр'ојде неко'е-време б'аеги ке-пр'ојде и-д'еца 'ајде дон'есите-ми н'екој п'е-чес од-т'ија. И-м'ие ке-ѝ-дон'есемо пиј'ајцете и-ке-ѝ-ст'аеше м'ајка-ми со-н'ош 'едно к'ао-шо-је ка-в'ак'е ка-п'инцета, к'ако да-р'ечем,

т'ак'е н'ешто ќе-о-ф'ати. У-кут'и:че м'ие ќе-й-ст'аемо п'ет-шес с'едум, з'ависи, и-на-пл'еќите. И-ж'енава, о-д'обро-ми-је, ф'ино-ми- је, с'упер, 'ама т'ија ќе-п'оумра, к'исп'укаа. И-к'акоф-си ка-п'ијајца); *й'оўжаф* 'мало животинче со рокчиња'; *йч'ела* 'инсект што збира мед'; *йч'еларник* 'местото каде што се сместени кошниците'; *с'аке* 'табли од восок во кои се наоѓа медот'; *се-вл'ече* 'кога се движи, односно се влече змијата' (Е-с'еа т'оа не-је-док'ажано, д'али 'има н'ог'е, дал'-'нема, т'оа не-је-док'ажано. Т'оа се-в'ика д'ека н'е-лази. З'ашто 'ако л'ази тр'еба д-'има н'ог'е. Зн'ачи, н'е-лази зм'иата, н'его се-вл'ече. З'атоа г'и-в'икаа вл'ечкари, г'и-в'икаа зм'иете. У-мн'ожина вл'ечкари. 'Она се-вл'ече. 'Али в'ика л'ази. Зм'иа н'е-лази. Да-л'ази тр'еба д-'има н'ог'е. Да-л'ази. А-т'аја н'ог'е н'е-моеш да-й-в'идиш. Се-вл'ече, д'а); *ск'ачка* 'инсект што скока'; *см'ардец* 'мало животно што многу смрди' (Тв'ор, 'ама м'ие го-в'икамо см'ардец. А-тв'ор је-попр'авилно, тв'ор го-в'икаа. 'Ама м'ие го-в'икамо см'ардец. Ја т'оа сум-го-ч'уў мног'у-пута. Ауу, 'овја см'ардецот 'еве-го); *см'ок* 'влекач сличен на змија, но не е отровен' (Т'ој н'е-каса, 'ама к'ако шо-зб'ора д'ека 'удираў со-оп'ашката ќе-м'авне д-'удри. Т'оа се-бр'ани); *сй'айица* (Т'оа б'еше се-ст'ава за-ф'акање на-ж'ивотни д'иви. Ќе-му-п'остаеш ст'апица); *сйон'ожуца* 'инсект со сто нозе'; *сй'ршлен* (К'ако пч'елене ж'оўти-шо-са, т'ија-са ст'ршлени. Т'ија-са 'опасни. Т'ија нап'агаа стршлените. Т'ија-са к'ако т'армк'еве ж'оўти, 'ама пог'олеми); *йр'уи*, *б'умбар* 'пчела што не работи'; *ц'арвлио* (Јаб'укана је-ц'арвлиа. Јаб'ук'ете са-ц'арвли); *чкр'айл'а* (Т'аја је-у-в'ид на-пт'ица-је).

Риб:

'укра 'јајцата што ги исфрла рибата'; *ј'езула* 'долга риба, има облик на змија'; *к'ожа* 'тоа што се лупи од кожата на рибата кога таа се готви'; *м'амец* 'тоа што се става на јадицата за да се намами рибата'; *мресй'илишије* 'местото каде што се мрестат рибите'; *й'асйрмка* 'риба што живее во бистри планински реки и многу е вкусна; *р'ибар* 'човек што фаќа риби'; *удица* 'метална кукачка со која се фаќаат риби' (ново); *шк'ол'к'е* 'водни животни што имаат тврди луспи како полжавите'.

Птици:

б'еука 'белиот дел од јајцето'; *з'авран* (Два-г'аврана пр'ојдоа. Два-г'аврана л'етнаа. Г'аврани д'ојдоа мл'огу. И-вр'ана г'и-в'икаа, 'ама вр'ана г'и-в'икаа на-

друг'е-места. М'ие 'овде г'авран ги-в'икамо т'ија. Вр'ана го-в'икаа, да-р'ечемо, н'акѝ Ск'опје н'атаму вр'ана го-в'икаа, а-м'ие 'овдека г'авран. Ц'ѝрн т'оа-шо-је, ц'ѝрн); *ѝ'акесѝ* (Е-'онѝа-не пѝрц'аклија-је 'овѝа-ве н'ог'ене шо-му-сѝ-д'оле. Е-т'иѝа сѝ-г'акести ги-в'икаа т'ија. А-'има н'екоѝ шо-не-сѝ-г'аква:ѝ); *ѝ'олуѝ* (Мл'огу г'олуби *ѝ'аѝѝ*); *ѝр'ака* 'извик што го прави гавранот кога испушта глас'; *ѝ'усак* 'машкото од гуска' (Со-г'уск'е мл'огу слабо. Сум-н'емаѝ к'онтакт мл'огу со-г'уск'е); *ѝ'ускино* 'јѝце од гуска'; *ѝ'ускиче* 'мала гуска'; *г'онеѝ* (Ти-д'онеѝ др'угар-ти н'ешто. Н'екоаш и-д'онесе. К'идем да-д'онесем. К'ажим да-д'онеса н'екоје св'арче, н'ешто. К'ажим да-д'онеса); *ж'ераф* 'птица преселница со светлосиви пердуви, населена покрај бари и мочуришта' (Т'оа-је в'ид на-шт'ѝрк, д'емек т'ак'е. Т'иѝа-сѝ 'иста р'аса, 'али се-одв'оеле ж'ераф и-шт'ѝрк. Н'екоѝ в'икаа ж'ерафи за-шт'ѝркоѝте, н'екоѝ сѝ-б'ашка. 'Ама т'оа је-'исто, 'она к'ако да-р'ечем, 'иста р'аса; *'иш* 'извик со кој се брка кокошка'; *ѝ'агеѝ* 'коската од кокошката што се крши кога се обложуваат деца' (И-т'огаѝ се-кл'ада д'ецава 'ајде у-ѝ'адеѝ кој-к'ого к'-искрши. Зн'аем-ја т'оа сум-пр'аеѝ т'оа к'ого к'-излѝже. Т'огаѝ се-'амка за-Пр'очка. Т'оа се-ст'ава г'оре и-ѝ'ајце и-в'ак'е се-в'рти и-се-'амка т'оа. И-ц'ела фам'илија се-с'обира. Коѝ-се-'амка ѝ'ајцето се-зак'ачуе, м'ие 'обично г'оре 'овде у-с'обеве ст'ари д'еца четв'орица пом'ѝлечки, м'ајка-ми и-т'атко-ми и-зн'аем к'е-зак'ѝчуем г'оре со-с'иѝимка ѝ'ајцево и-к'е-се-в'рти в'ак'е ѝ'ајцето и-м'ие к'-онод'уемо. Е-т'оа-те. И-коѝ-к'е-о-ф'ати 'он к'е-биѝ-ср'екен, 'една г'одина к'е-му-б'ила, д'а. 'Обично, м'ие д'еца п'оѝке да-се-рад'уемо и-т'оа-те. 'Инаку, п'осле т'оа-те сиѝимката се-зап'ѝл'уе м'алу. Ј'ајцето кој-к'е-се-гр'изне и-т'аѝа се-зап'ѝл'уе и-се-в'икаше н'ешто, 'ама сум-з'абраеѝ к'ако се-в'икаше. Б'ерикет да-даде Г'оспот, б'ерикет, д'еца мл'огу, п'аре мл'огу, т'оа-те. Так'е н'ешто блос'уеја ст'арите. 'Ама да-ти-к'ажем т'ачно не-ми-т'екнуе с'еа к'ако. А-зн'аем се-п'алеше т'оа. Ј'ајцето к'е-си-о-л'апне т'оѝ к'е-го-'извади од-к'онечот и-со-к'ѝбритче к'е-з'апали и-т'оа к'е-г'ори в'ак'е-ве и-ст'арите блос'уеја н'ешто, зб'ореја. Блос'уење. Блос'уеја. Се-бл'осуе за-б'ерикет, за-н'апредок у-к'уката д-'има, д-'има п'оѝке д'еца, д-'има п'оѝке п'аре, д-'има п'оѝке т'оа, т'оа-све, п'оѝке да-ж'ива ст'арите, п'оѝке г'одине. Так'е блос'уење т'оа б'еше. П'амтим ка-с'еа); *ѝ'аѝѝ* 'тоа што гонесе кокошката' (Т'оа

кв'ачка се-в'ика к'огај ке-г'и-кв'ачи ј'ајцата. Кој-ке-с'обере п'овише ј'ајца, 'обично до-дв'аесе ј'ајца. Т'ол'ку м'оже да-ги-п'окрие со-перд'увите да-им-д'аде т'оплота. Т'аја се-в'ика кв'ачка); *ж'елудник* 'орган каде што се вари храната (кога ке се заколе кокошката наоѓаме во него камчиња)' (Ж'оучка. Т'оа се-в'ика ж'оучка. Камчињата 'унутра ж'оучка се-в'ика. 'Органот ж'оучка се-в'ика 'органот кај-шо-с'еди п'есокот и-т'огај се-ф'рл'а т'оа. Ж'елудник је-др'уго. Ж'оучка 'ова-је. У-ж'оучката т'оа 'иде п'есокот кај-кок'ошката); *ж'оучка* 'жолтиот дел од јајцето'; *ј'арка* 'кокошка што уште не пронесела' (п'иле мл'адо); *ј'асџреј* (Т'ија са-ј'астреби. Д'оганот је-др'уго в'ише. 'Ова шо-ни-ф'ака н'ас г'олуби ј'астреп се-в'ика. Зош-'ова кој-ке-и-п'уштимо голубите в'исоко ке-д'ојде ј'астребот и-ке-го-ф'ати г'олубот и-ј'астребот ми-го-з'еде г'олубот ке-в'икамо м'ие. И-т'оа се-в'ика ј'астреп. 'Обично, т'ија са-м'ушки, ж'енски. И-кој-ке-ф'ати м'ушк'иот, тој-п'оголем, м'ие г'и-позн'аамо т'ија кој-је-п'оголем и-ј'астребот ми-го-з'еде г'олубот. Д'оган је-др'уга в'рста на-пт'ица. Ј'астребот је-ј'астреп шо-ј'аде с'амо пт'ице, ј'аде кој-ф'ака г'угуфке, ф'ака г'олуби и-со-т'оа се-хр'ани т'ој. Ф'ака и-јер'ебице, ф'ака д'иви г'олуби, пт'ица шо-л'ета тој-га-ф'ака. Е-с'еа д'оганот ј'а н'е-знам т'ој ми-се-ч'ини ј'аде п'ојке, 'иде на-з'ајци, на-т'ак'е н'ешто шо-ке-н'ајде у-ш'ума што-л'аза по-з'емја. 'Овја што-л'етаа. Ги-ф'ака д'оле шо-'ида, 'обично, т'ија. С'еа д'оган го-в'икаа и-в'амо у-'Источна Макед'онија 'они го-в'икаа д'оган тој-ј'астребот. М'ие го-в'икамо ј'астреп. Е-с'еа м'оже и-т'оа д-'има р'азлика од-гр'ад до-гр'ад 'или од-пр'остор до-пр'остор и-з'атоа ти-в'икам м'ие го-в'икамо ј'астреп. Е-с'еа 'они т'амо в'икаа д'оган. А-у-Пр'илеп кој-'идем 'имам т'амо б'ацанак кој-к-'идем д'оганот ми-го-з'еде. И-т'уе в'икаа т'ак'е. А-ја-зн'ам-кај-нас в'икаа ј'астреп); *кањр'инец* 'птица што убаво пее' (Т'ија са-кањр'инци. Т'ија се-ч'уваа у-к'афез. 'Обично, у-с'оба се-ч'уваа 'или на-б'алкон. Е-с'еа сл'авеј је-др'уго, б'ильбиљ је-др'уго. Р'азлика 'има. Н'е са-т'ија 'исти. Сл'авејот је-др'уго, б'ильбиљот је-др'уго, а-кањр'инец је-тр'еко. Н'ешто др'уго. П'апагај је-в'ише и-т'оа др'уго. И-б'ильбиљот п'ое и-сл'авејот п'ое, 'ама сл'авејот 'има др'уга п'есма, б'ильбиљот 'има др'уга п'есма. Зн'ачи, др'уги мел'одие на-т'оа на-по'ењето и-т'ак'е-да... 'Овде се-употр'ебуе б'ильбиљ. Е-с'еа шо-в'икате ми-т'екна за-т'оа б'ильбиљ. 'Имаше 'еден, ја-уше у-

шк'оло, 'одамна, у-г'одине 'еден н'изок мл'огу м'алаф, б'еше пр'офесор по-матем'атика. И-'он кој-'ишоу у-в'ојска, т'ак'е зб'ореа ст'арите тет'офчани... 'Уште к'ако м'алаф у-гимн'азија „Кириу Пејч'инович“ г'оре п'окрај р'ека, 'учеф шк'оло. 'Имаше т'амо 'еден пр'офесор по-матем'атика н'изок мл'огу м'алаф и-г'рбаф б'еше, со-г'рбе на-пл'еките. И-'он к'огај 'ишоу у-в'ојска у-турск'о-време, т'ак'е т'огај зб'ореа ст'арите, каж'уеа 'убо; и-т'огај се-зб'ореше низ-гр'адот 'онја пост'арите, и-кој-'ишоу т'ој у-в'ојска и-т'ој с'ултан-ли или-т'ој шо-п'ишуе Турчинот за-у-в'ојска шо-ги-прибирау и-р'екоу, т'и к'ако в'икаш. Ја-Б'ильбиљ, К'очо Б'ильбиљ. А-бе-т'и н'е си-б'ильбиљ, п'иши т'амо г'авран му-в'ика на-т'ој д'ругиот шо-го-п'ишуеу. А-бе-к'ако ја-сум-Б'ильбиљ. А-бе ти-б'ильбиљ, м'алаф, г'арбаф, п'иши т'амо г'авран. Д'емек, да-н'е-биде т'оа 'убо: 'името. И-т'оа се-зб'ореше. Зн'аем кој-ке-д'ојдеше 'он у-кл'асот кој-'учефмо, ке-в'икафмо м'ие, д'ојде г'авранот. Д'ецава т'ак'е зн'аевмо, ке-в'икафмо д'ојде г'авранот. 'Ама б'еше м'алку стр'ог п'ојке и-нè-т'епаше. Д'оста нè-т'епаше. Б'еше л'ош. А-мл'огу н'изок м'алаф, 'имаше г'арбиње г'олеми и-м'ие ке-в'икамо д'ојде г'авранот и-т'оа-је. Зн'аем с'игурно што-к'ако м'алаф сум-го-з'апамтиу и-го-зн'аем и-проф'есорот то'а-време. 'Ама в'ише п'очинат, т'оа 'одамна в'ише, б'аеги г'одине. Т'оа-је); *кл'ука* 'кога кокошката збира зрна со клунот' (Г'и-кл'ука. Кок'ошката кл'ука ч'енка 'или ч'енца, па-и-л'еп. Шо-ке-д'адеш шо-ј'аде 'она и-кл'ука); *кл'ун* 'издолжен дел со којшто колваат птиците'; *кокош'арник* 'место каде што се затвораат кокошките'; *к'окошка* 'домашна птица што несе јајца'; *к'оруйка* 'тврдиот надворешен дел од јајцето' (Л'ушпата је-м'алу д'руго. П'ошто ја-г'и-зн'аем. М'алечко-је је-опш'иено 'унутра со-л'ушпа, т'анка. И-с'еа кој-ке-го-пр'обуши, ке-ти-п'окажем и-т'оа, кој-ке-го-пр'обуши ј'ајцето п'рво г-он'одуе л'ушпата 'унутра, п'осле 'озгора кор'упката г-исц'епуе. Кор'упката је-надвор'ешната, а-л'ушпата је-вн'атрешно. Н'е-знам д'али 'имаше ј'ајце. Н'екња 'имаше 'овде. Дал'-ке-го-н'ајдем н'е-знаем. Да-ви-п'окажем с'акаф. 'Ова е-кор'упката, а-'ова шо-је-'унутра, 'ова облож'еното-шо-је, к'аде с'еди мал'ечкото т'ује 'има л'ушпа, т'анка л'ушпа. Т'оа н'ајпрво со-кл'уноот ке-га-пр'обуши л'ушпата н'егоа и-т'аја ке-се-р'ашири да-'она 'искочи и-п'осле го-б'уши ј'ајцето и-'она п'олека

п'олека ј'ајцето 'ете в'ак'е-ве к'ао-шо-је и-ке-'испука 'излага мал'ечкото. Др'уго је-к'орупка, др'уго л'ушпа. Зн'аеш н'екој го-в'ика све-'исто. 'Ама да-се-разб'еремо т'оа је-в'ише 'има р'азлика. Е-с'еа, да-д'ојдофте б'арем н'екој-д'ан п'орано 'имаф с'ега н'е-можем да-ви-п'окажем, 'имаф 'едно ј'ајце б'аш-т'огај м-'искочи м'алечко и-м'ожеше да-в'идиш, д'емек т'огај ми-б'еше п'укнато, 'ама с'ега в'ише ми-п'орасна 'ол'ко: в'ак'е, с'ега је-г'олемко и-н'е-можем да-ви-к'ажем, в'ак'е); *кр'акори* 'кога кокошката несе јајца' (Кок'ошката кој-сн'оси ј'ајце кр'акори и-т'огај зн'аа г'аздиве д'ека сн'осила ј'ајце. Кр'акори т'огај); *кр'ило* 'орган со којшто летаат птиците' (На-г'олубот го-б'ол'а кр'ил'ата. Кр'ил'ата му-с'а-мл'огу г'олеми); *л'асѝојца* 'птица што си прави седело по кошовите на куќите'; *л'еѝа* 'птицата се движи во воздух со своите крилја' (Г'олубот је-г'олем л'етач. Н'е-викамо л'ета г'олубон, н'его г'олубон л'етач. Т'ија г'олуби л'етачи-с'а. Л'етачи-с'а т'ија. Н'екој да-р'ечемо В'уке 'има л'етачи г'олуби 'или-па, Ј'анко, П'етко, Ст'анко 'има л'етачи г'олуби. 'Или, па-н'екој ке-р'ече, а-бе-н'его не-му-л'етаа гол'убите. Зн'ачи, т'уе разл'иката л'етачи и-н'екој не-му-л'етаа. Н'е-летаа т'ија г'олуби. Е-т'ија 'едни шо-ги-'има со-'опашот н'агоре 'една р'аса т'ија н'е-летаа т'ија до-кер'аиде н'е-може да-се-к'ача д-'ондека. Е-т'ија н'е-летаа т'ија г'олуби, с'амо за-на-з'емја за-'украс-с'а. А-'овја па-л'етаа. 'Овја-ве ке-и-п'уштиш и-л'етаа гол'убите); *м'исир* 'машкото од мисирка'; *м'уќак* 'расипано јајце'; *н'окѝи* 'тврдите делови на нозете на птиците' (Т'уе 'има р'азлика с'еа. К'анце-с'а к'ај-атм'ајцеве шо-и-зб'оримо м'ие. К'ај-сок'оливе. Т'ија с'а-к'анце. А-к'ај-гол'убиве н'окти. З'ашо в'иди м'ие в'икамо в'иди к'ол'кај к'анце 'има атм'ајана 'или ј'астребот 'или с'околот. Т'ија 'имаја к'анце. 'Атм'ај, т'оа шо-ти-к'ажаф г'и-ф'ака гол'убите. Атм'ајата 'има г'олеми к'анце. Шо-ги-ф'ака и-н'его му-с'а-в'ак'е св'иткани 'овде. 'Има п'рсти му-с'а-мл'огу 'оштри т'ија н'октите и-он-ги-ф'ака и-г'и-н'оси у-ш'ума, па-г'и-ј'аде. А-к'ај-гол'убиве ги-в'икамо н'окте. Сем-'орлите с'а-'орли, а-све-др'угото шо-се-г'олеми пт'ице у-в'аздух се-в'ика 'атм'ајце. С'еа в'аму ги-в'икаа с'околи, 'ама м'ие 'овде 'атм'ајце, по-н'аше 'атм'ајце в'икамо м'ие. 'Инаку в'амо н'ак'ај ист'очниот д'еу од-Макед'онија ги-в'икаа с'околи. И-у-шк'оло ги-в'икаа с'околи, м'ие 'овде 'атм'ајце. С'ега за-с'окоу ке-р'ечеш с'окоу, а-за-ј'асреб? Т'оа је-'исто, т'оа је-'исто.

Јастр'ебиве шо-сă-'овде, м'ие шо-в'икамо све-т'ија сă-'исти и-т'оа с'окоў и-т'оа с'окоў, с'амо 'името-му-је. 'Исто-је-све, 'иста р'аса-је, с'амо 'овде м'ие го-в'икамо 'атмăца, пт'ица шо-н'апага г'олуби, а-'они го-в'икаа с'окоў. 'Иначе т'оа 'едно 'исто-је. М'ајка, ми-го-з'еде 'атмăца г'олубот. Т'оа-је т'урски ст'ар зб'ор, 'ако гл'едаш В'еличенствениот, 'ако гл'едаш т'аја с'ерија т'урската 'има т'уе 'еден 'атмăца шо-го-в'икаа. Т'оа-је ст'ар т'урски зб'ор. 'Уше кој-сум-з'ачуаў г'олуби у-гр'адот 'овдека т'оа-је т'урски зб'ор 'атмăца. 'Исто у-В'еличенствениот 'има 'еден шо-го-спом'ен'аа 'Атмăца. Тој-му-б'еше на-М'устафа му-б'еше т'ак'е ко-телохр'анитеў и-он-му-б'еше 'атмăца и-ке-в'ика Бр'ане с'ин-ми 'еве-ти-го 'атмăца в'ика шо-ги-ф'ака голубите. Се-ш'али. А-т'оа-је т'урски ст'ар зб'ор, 'атмăца. Мл'огу 'има зб'орој т'урски кăј-голубиве. На-пр'имер, м'ие шо-в'икамо 'едни кар'акăна. Т'оа-је кар'акăна, је-кар'акăна по-т'урски ц'рно кр'ило, а-м'ие 'овде го-в'икамо 'исто кар'акăна, а-т'оа 'има ц'рни кр'ил'а а-б'еў-је. Е-т'оа-је по-т'урски зб'ор кар'акăна. 'Има мл'огу т'урски зб'орој, п'ошто н'ајпрво 'овде Т'урците ч'уале г'олуби); *н'оси* 'кога кокошката дава јајца'; *орлоско* 'седело од орел'; *й'аун* 'голема птица со убави перја'; *й'афка* (Пафка на-голубите. Т'ија к'огај л'етаа м'ие п'афкамо т'огај. Ке-ф'атимо г'олуп в'ак'е-ве со-р'ука и-т'ој ке-пр'ае со-кр'ил'а в'ак'е у-м'есто у-р'ука го-д'ржимо, а-со-кр'ил'ата пр'ае в'ак'е-ве и-т'ија шо-сă-г'оре голубите ке-сл'еза д'оле. Т'оа се-в'ика п'афкање. С'еа тој-шо-е-г'оре в'исоко ке-в'иди м'ие кој-п'афкамо и-ке-сл'езе); *й'ергуф* 'израсток со којшто е покриено телото на птиците'; *й'еро* 'еден од поголемите пердуви што се наоѓаат на крилата и на опашката на птиците' (Перјата му-пор'аснаа на-г'олубот); *й'еиѝеў* 'машкото од кокошка' (Ја-к'ако шо-зн'аем 'овде сум-ч'уаў, т'атко-ми ч'уваше к'окошки, 'имаф 'овде в'ак'е. К'отеў 'имам 'овде 'еве-ви кăј-шо-'имамо к'отеў и-т'уе ч'увафмо и-в'агафмо пил'енциња м'али и-г'и-в'икафмо т'ија п'етлиња. А-п'осле т'оа кој-ке-п'орасне стан'уеше п'етеў); *й'иленице* 'малото од кокошка'; *й'или-й'или* 'вабење кокошка' (Ке-з'емеш н'ешто за-хр'ана у-р'ука и-п'или п'или ке-пр'аеш м'уабет со-н'иф и-'одма 'излагаа од-к'отарот); *й'ое* 'тоа што прави петелот рано наутро' (Петелот п'ое нас'абајле р'ано); *й'оий'олошка* (Т'оа н'е-лета, т'оа д'оле 'иде по-з'емја, п'ојке потпол'ошката. Л'ета, н'ејде в'исоко, п'ониско д'оле

потпол'ошката. Ја, 'обично, г'-има по-план'инете, по-н'иве, по-л'иваде, т'ак'е. Т'ак'е т'ија 'ида); *йиш'ица* 'суштество што лета, општо име' (Све-шо-л'ета н'агоре све-пт'ица-је. Шо-је-п'ердуто пт'ица-је т'оа); *с'егало* 'местото каде што кокошките несат јајца'; *сн'оси* (Кок'ошката сн'оси ј'ајце. Зн'аем 'овде кај-шо-смо-ч'уале и-м'ајка-ми 'овдека и-т'атко-ми ке-в'ика кок'ошката ке-се-р'адуге сн'осила ј'ајце. Кок'ошката сн'оси ј'ајце. Т'ија к'окошке сн'осиле ј'ајце. Т'ија к'окошке сн'осија ј'ајце); *с'ојка* (Е-с'ојка је-в'ише пт'ица и-т'аја л'ета, 'ама н'е-иде високо с'ојката. 'Она 'убо: п'ое, 'има 'убаф гл'ас, 'ама с'ојка. Т'ак'е га-в'икафмо м'ие с'ојката); *сип'ачка* (Т'ија с'а-'овја шо-л'етаа со-'опаш дл'аг г'олем, а-ш'арена б'ело и-ц'рно); *уиш* 'птица што гледа само ноке'; *ф'аишено ј'ајце* 'јајцето што се остава во седелото' (Е-па-т'оате д-искочи п'иленце, 'излага п'илето. М'ие гол'уб'ари го-в'икамо ф'атено ј'ајце. Зн'ачи, т'оа се-ф'атило 'унутра мал'ечкото и-с'еа т'оа п'олека се-р'азвија. И-м'ие го-в'икамо т'оа ф'атено ј'ајце. Е-т'оа-је за-д-искочи м'алечко, ф'атено ј'ајце т'оа се-в'ика. Д'емек, ф'атено 'унутра м'алечко, се-заф'атило, се-опл'одило, к'ако да-р'ечем); *ч'аиља* 'птица со долги нозе и долг клун, личи на штрк, но има повеќе црни пердуви, се храни со жаби, риби и др.'; *ч'арчори* 'кога врабецот пее'; *ч'ејка* 'кога кокошката кине тревки или меша низ земјата по дворот' ('Обично го-в'икаа к'опа низ-земјата со-н'ог'ете. К'опа, т'ак'е се-в'ика, р'астура з'емја да-н'ајде ц'арфче да-н'ајде н'ешто да-кл'укне. Т'оа си-е-к'опање со-н'ог'ете. Ја-зн'аем к'опање. Ч'епка со-кл'уног. Ја-зн'аем м'ајка-ми 'овде г-имаше кок'ошката, н-иск'опала 'ондека-не, т'ак'е ке-р'ече. Каж'уеше м'ајка-ми, 'ене кок'ошкана гл'еј 'онде све-н-иск'опала б'афчана. Кл'ука и-трафки и-т'оа. 'Ене ка-'онја 'онамо шо-кл'ука е-т'оа кл'укање го-в'икамо м'ие д'оле. Ч'епка со-кл'уног, а-кој-тражи з'емја п'ојке н'асрана в'ак'е еднаг'а-нога другат'а-нога и-т'огај к'опа со-н'ог'ете); *ш'аишка* (Т'оа зн'аем. 'Овде 'имафмо ј'аз. 'Овде т'ечеше, 'овде пред-к'уката г'оре на-ул'ицава гл'авна ј'аз т'ечеше и-т'уе 'имаше ш'атк'е ч'уафмо); *ш'аишорок* 'машкото од патка' (Т'ија с'а-м'алу в'ак'е пог'олеми п'ојке вратот им-је-п'оголем и-гл'авата п'ојке в'ак'е-ве. Кај-ш'атк'ете се-п'омали и-п'ониски д'оле. Шат'орокот је-п'овисок је-м'алу и-п'окрупен и-гл'авата му-е-г'оре в'ак'е гл'еда, а-ш'атк'ете п'ојке н'адоле); *за вабење шайка* ('Имаше и-за-ш'атка н'ешто. Не-п'одруго б'еше м'алу д'ека у-ј'азот кој-ни-б'еа зн'аем м'ие 'имафмо

дв'е-три ш'атк'е м'ие. 'Ама г'и-викаше м'ајка-ми, 'ама не-ми-т'екнуе к'ако ги-викаше и-т'ија 'одма в'ак'е ке-ги-н'апрае ш'ак'еве и-ке-д'ојда 'овдека д'оле од-вр'атава до'агаа 'овдека-ве. А-'овде 'имафмо ј'аз м'ие г'олем и-т'уе ке-с-он'адуеа и-т'оа. За-р'азлика од-кок'ошката, ш'атката н'оси ј'ајца б'ило к'аде, а-кок'ошката 'има св'ое с'едало. А-ш'аткава у-ј'аз ке-о-сн'оси, на-п'ут ке-о-сн'оси, б'ило к'аде, к'ај-шо-ке-й-д'ојде т'уе. 'Она н'ема с'едало. И-ш'атка н'е-квачи ј'ајца. Е-па-й-ст'ава на-к'окошка. Подм'етнуе. Д'а. Ш'атка н'икоаш н'е-квачи ј'ајца. С'амо се-ст'ава. 'Она ке-о-сн'оси ке-о-с'обере г'аздата и-ке-о-ст'ае на-к'окошка и-кок'ошката ке-ги-л'ега, а-н'е-знае д'ека н'е с'а-т'ија н'ејзини, 'ама ке-ги-л'ега. И-т'ак'е д-изл'агаа п'осле ш'атчиња. Т'оа зн'аем-све, з'ашто 'овде смо-в'агале м'ие 'овдека-ве. Т'оа зн'аем с'игурно д'ека...).

Растителност:

'ајдофка 'рдоква' (О, 'ајдофка, с'еа ме-п'отсети. Д'едо-ми 'имаше скл'опник го-в'икаа т'оа. Т'оа д'рвена ч'инија, издл'абена зн'аеш од-д'рво напр'аена и-к'апак 'озгора и-ке, 'оваја 'ајдофкава је-твр'да. Б'ела-је, 'озгора је-ц'арно. Т'оа ке-с-изл'упи и-п'осле се-с'ече и-се-т'ура у-скл'опникот и-дали се-т'ура з'ејтин 'оцет н'ешто у-н'утра и-да-п'оседи појк'е-време, па-да-'омекне да-м'оже да-се-ј'аде. Иначе је-твр'да. Е-ке-пр'ае в'ак'е д'едо-ми з'рна т'оа скл'опник да-се-'омекне 'ајдофката. И-'ајдофка 'уше н'ешто за-т'оа. Д'ецава кој-ми-б'иле м'али кој-б'иле м'али д'ецава 'ајдофка. 'Имамо 'еден к'урир на-р'абота Д'имче, па-ке-пр'ашуем што-је-'ова 'она, зн'аеш, ми-се-ч'ини за-г'олема к'ашлица. 'Ајдофкава да-се-'издл'аби у-н'утра и-'оздола да-се-н'апрае д'упка, па-да-се-н'апуни т'оа со-ш'екер и-с'еа низ-д'упката ке-т'ече т'ечнос н'екоа од-'ајдофката и-од-ш'екерот и-од-т'оа да-се-д'ава с'еа по-'едно л'ајче 'или колк'у-било т'огај сум-з'абрајла и-к'ако л'ек га-употреб'уеле. М'ислим пр'отив голем'а-к'ашлица. Да, голем'а-к'ашлица. Л'еле, в'икам, м'ајка, к'ако с-остар'уело. М'ирјана м'ала б'еше б'олна од-т'ија м'орбили с'итните шо-с'а к'ако ги-викаа с'ипајнце, 'ама с'итните т'ија морб'илите т'ија шо-с'а со-температ'ура в'исока. Т'ам'ан т'оа й-пр'ојде га-ф'ати кашл'ицава. Л'еле, мл'огу сум-с-упл'ашила. 'Абе, н'е-моеш ч'аре да-й-н'ајдеш 'ослабе, 'онади. Ген'адиев, г'оспод, д'емек н'ека му-е-л'асна

з'емја, млогоу ни-се-н'аоѓау, млогоу. Д'окторе в'ак'е. Нем'ај-гајле ќе-б'иде, нем'ај-гајле ќе-б'иде. Па-и-д'ома ќе-го-в'икнемо ќе-д'ојде. 'Отиде ч'уекот. Зн'ачи, кој-н'ема лек, н'ема. 'Оф, как'оф-чуек б'иу. И-л'епота и-'убаф и-'услужлиф, млогоу, млогоу. Па, б'огами рел'ативно м'лад п'очина. И-т'оа Б'орка 'има у-Ам'ерика н'ејзини фам'илије 'едно др'уго к'аде н'е-идеа. Н'ешо со-гл'авата 'имаше пр'облем н'екој. И-'отиде. Па-се-ч'уделе. Т'ој-е, ми-се-ч'ини б'еше од-Б'осил'град. И-кој-'умреу д'ошле од-т'амо р'однина н'ивна. 'Ама, 'овде л'уди од-Т'етово млогоу се-ч'уделе к'ако м'ожело д'ошл'ак, д'емек, да-'има т'ол'ку г'олема п'оворка. 'Ама, 'он со-св'ите ум'ееше к'ако. М'ирјана ми-'ишла у-гр'адинка. Т'ој кој-д'ојде с'ефте, а-и-раб'оташе у-гр'адинка за-д'ецава м'али и-'ако 'има н'ешо, ќе-д'ојде д'ома ќе-ти-к'аже. През'емите м'ерки 'ова т'оа, д'ејчево т'оа т'оа. Млогоу. Н'его: н'игде н'емаше, 'ама 'отиде. 'Он раб'оташе, 'ама к'ако хонор'арно за-д'ецава. Н'е-зн'ам кој-д'а'ној, шо-д'а'ној, 'ал' 'ишоу св'ак'и д'ан, 'ама 'идеше у-гр'адинка за-д'ецава. А-'иначе у-б'оуница раб'оташе. Пед'ијатар за-д'еца специј'ално. Т'оа-е); *'аржан л'еи* 'леб од 'рж'; *б'арс* 'ситно гранче што останува откако ќе паднат лисјата наесен (козите јадат вакви гранчиња зимно време); *б'ил'ка* (Т'оа пр'азникоф кој-се-б'ера б'ил'к'е. Ѓ'урговден. Т'огај се-б'ера б'ил'к'е и-се-к'ити д'ома на-вр'ате. Се-т'ура. 'Имамо пр'азници млогоу. Пог'отово у-з'има, л'удиве по-с'елава с'а-д'ома и-одгл'едуа с'амо жив'а-стока, 'имаја р'абота 'околу н'им. Др'угото п'олето е-прибрано и-п'осле с-изм'ислиле 'она сл'аве др'уги р'аботе за-да-се-в'ида л'удиве. Ти в'иш на-телев'изија ј'а кој-гл'еам т'огај т'оа т'огај т'оа млогоу пр'азници 'има. 'Ама с'а-посл'ободни л'удите и-летн'о-време н'е-може да-комуни'ираа, з'атоа зимн'о-време 'ида меѓу-себе. И-сл'авете се-з'атоа зимн'о-време. Да-не-се-з'абраа. 'Убо-је. 'Обврска је-г'олема, млогоу. Ј'а сум-р'аснала у-вр'еме кој-б'иле партиз'ани зн'аш т'оа 'овдека и-т'огај б'еше забр'ането сл'аве, забр'ането венч'уење, забр'ането к'аршт'еање. Зн'аш? И-п'осле на-р'абота в'аму т'аму и-д'ур б'иле ж'иви ст'ариве смо-сл'авеле. П'осле не-смо-см'ееле. Кај-см'ееш да-сл'авиш сл'ава, па-да-ти-до'агаа л'уди, па-д-'иеш ти. Б'еше то'а-време забр'ането. И-млог'у-деца с'а-с'амо у-'општина, нек'арстени, н'его с'амо т'амо зав'едени. Пр'ема вр'емето т'ак'е и-ке-се-п'онашаш н'ема шо-да-к'ажуаш. Па-смо-ж'ивеле од-пл'ате

к'ако и-с'еа. И-ако 'останеш без-р'абота 'или н'екако м'логу непр'ијатно н'е-моеш. И-м'ораш да-се-п'онашаш к'ако је-вр'емето); *бож'урика* (Т'оа ц'рвено. И-по-н'иве р'асте м'логу-пута низ-ч'енцата к'е-'има в'ак'е изн'икнато и-расцв'етано, ц'рвено); *бр'еза* (Бр'ес је-у-ш'ума шо-'има, бр'ес. А-бр'еза је-д'рва шо-'има по-п'аркојве, па-с'а, б'ело је-д'рвото т'ак'е и-н'агоре р'асте); *бр'есѝ* (Бр'ест је-д'рво. 'Има бр'ест. 'Имамо и-у-Т'етово Бр'езјанско м'ало. Тија бр'езјани шо-д'ошле од-с'ело 'овде и-се-нас'елиле и-Бр'езјанско м'ало се-в'ика, Бр'ест); *в'окњак* 'заградено место каде што има овошки'; *в'рбјак* 'место каде што има врби'; *џ'амн'ица* 'дрво што горело – недогорено' (Ти-к'ажаф и-ч'ера. У-к'офа сум-т'урала ј'а у-с'ело т'амо смо-'имале н'иве н'аполу д'адени кој-д'ошле ст'арите 'овдека. Па-смо-'ишле летн'о-време т'аму. И-т'оа у-в'ода, па к'е-г-ом'иемо т'оа к-'излезе 'озгора сф'е. И-т'оа к'е-о-ф'р'лимо. И-в'ише н'е-моеш да-г-'истребиш к'ако. Па-п'осле ж'итото се-п'остил'а, го-с'уша. 'Иначе к'е-б'иде ц'а'рно, ц'рвливо); *џ'ол'ушка* 'тврдиот дел во плодот на овошјето (во слива, цреша и др.); *џ'розгобер* 'вр'емето кога се берат лозјата'; *џ'розје* 'плодот од лозјето'; *г'рво од-ј'асен* 'јасеново дрво'; *г'рво од-смр'ека* 'дрво од смрека'; *г'ива ј'аџода* 'дива јагода' ('Има д'иви ј'агоде т'ија с'а-с'итни м'логу м'ириша 'убо:); *гр'енина* 'плод од дрен'; *г'убоа ш'ума* 'лист, шума од даб, дабова шума'; *г'убо:* 'дабово дрво'; *ж'ур* 'плодот на даб'; *иверка* 'парче суво дрво'; *имела* 'зимзелено дрво'; *ј'абука* 'плодот од јаболкница'; *ј'авороф л'исѝ*, *јав'оро:* *г'рво* 'лист, дрво од јавор'; *јаџ'урина* 'многу зелено грозје'; *ј'асеноф л'исѝ*, *јас'ено:* *г'рво* 'лист, шума од јасен'; *ј'емиш* 'плодно дрво'; *ј'еѝка* 'плодот во оревот'; *ј'ечменоф л'еѝ* 'леб од јачмен, слама од јачмен'; *к'лас* 'Кл'ас је-т'оа г'оре на-ч'енцата'; *к'ора* 'меката зелена кора на оревот'; *к'оран* 'делот од дрвото што се наоѓа в земја'; *к'орија* 'место каде што има големи дрвја'; *кр'омѝир* (М'ие в'икамо кр'омпир, со-р. Л'удиве в'ак'е п'ојке и-на-р'абота кој-сум-б'ила го-в'икаа к'омпир. М'ие кр'омпир в'икамо); *кр'ошн'а* 'најгорниот дел со кој е обвинено дрвото'; *к'укол* 'тр'евка со црн плод што расте сред житото, од неа поцрнува брашното ако претходно не се исчисти житото' (Skok 1972: 227, Bezlaј 1982: 54) (К'укол' и-т'оа је-н'ешто шо-му-см'екава на-ж'итото. Сум-ч'ула, 'ама н'е-знаем к'ако 'изглеа.

К'укол'); *к'уџина* 'плод од капина'; *л'асџар* 'лозинка од тиква' (Од-л'озница 'ова је л'астар, 'ама од-т'иква н'е-знаем); *л'еа* 'место каде што се сади расад' (Тр'ап-је в'ак'е кој-ќ-ископаш 'еден тр'ап, па-ќе-п'осееш цв'еќиња. Т'оа је-тр'ап. А-за-р'асад смо-ишле од-стат'истика на-т'ерен и-по-ш'иптарски с'ела. Па, т'ија 'имаја у-дв'орот, на-пр'имер, огр'адено сопл'етено од-пр'уќе в'ак'е, па-поп'унето со-з'емја и-ѓ'убре шо-тр'ебе, па-да-им-се-не-ун'иштуа од-к'окошк'е од-'ова од-'она у-т'оа пр'аа р'асад да-н'е-може да-им-го-'уништа. 'Ама н'е-знаем к'ако се-в'ика. Л'еа 'ова го-в'икамо л'еа. 'Ова је-л'еа. Ј'а кој-в'икам ќ-ијем да-ги-н'авадим л'е:те. Т'оа је-л'еа); *л'енен* 'тоа што е направено од лен'; *л'ешник* 'плод од леска'; *л'ис* 'орган на растението што го има на гранките'; *л'исџоџагна* 'шума што ѝ паѓа листот'; *л'ук* (Ч'ешн'е од-л'укот т'оа ч'ешн'иња сџ-т'ија. Д'елојте шо-се-в'аѓаа. Т'ија сџ-ч'ешн'иња. Т'ија едно-п'о-едно шо-се-в'аѓаа, д'а); *л'уџи* 'пипер што не е сладок'; *љуб'ичица* (Љуб'ичице сџ-т'ија пл'ави м'али шо-м'ириша 'убо:); *м'алина* 'плод од малина'; *м'ешил* 'тревка што расте на влажен терен, обично покрај река, од неа овците заболуваат (се пометелуваат); *метл'ичина* (Метл'ичина сум-ч'ула, 'ама н'е-знаем ш'о-је); *м'ешунка* 'плод од растение во којшто растат зрната од гравот'; *мир'одија* (Т'оа је-раст'еније шо-му-д'ава м'ирис, 'укус. Се-п'ече бр'ашно, па се-пр'ае со-т'оа. Мир'одија т'оа к'ако з'ачин-је м'ирис 'има 'убаф, со-ј'ајце в'арено); *м'оф* 'тоа што расте на шумски дрвја (бука, даб) и личи како *мусџаќи*'; *оск'орушка* (Оск'орушка сџ-м'али круш'ичиња и-т'ија се-б'ера тв'рди. Па п'осле, сум-ишла ј'а м'логу у-с'ело, у-Волк'овија. Па-т'етин-ми м'ој биџ-п'оп и-у-ц'рквата 'имаше т'аква:ј оск'орушк'е. Па-со-брат'учеда-ми смо-ишле смо-г'и-бр'але, па-ќе-ги-т'уримо у-ќ'упче да-'омекна, па-т'огај се-ј'ада. Зн'аем т'ија-сџ с'итни м'али); *'ораф* 'дрво од орев'; *'орафче* ('*Орафче* употреб'уемо д'ур-сџ 'уште з'елени, па-кој-пр'аемо со-р'ак'ија, орах'овача. Т'огај ор'афчиња се-т'ураа з'елени. Т'ија-сџ 'уше з'елени д'ур-сџ се-т'ураа у-р'ак'ија и-с'еда одр'едено вр'еме, па-се-прец'едуа и-смо-пр'ајле т'оа); *'офсен л'еџ* 'леб од овес'; *џ'ењушка* 'делот од стеблото в земја, кога е сув'; *џ'лева* 'ситното од сено' (Пл'ева шо-р'асте по-ст'азеве па-га-пл'еемо да-се-ишчисти, пл'ева); *џ'оџи* 'тоа што се случува со човек кога ќе касне лута пиперка' (Ј'а без-л'уто н'е-можем. Об'авезно к'упуем по-пол'а-кило л'ути-п'иперк'е. Па, кој-ќе-пр'аем н'ешто, 'ако п'ржим, па-ќе-исечем и-л'утата.

Ч'ера п'ечеф п'ипер д'оле ск'ариче 'имам у-в'изба п'ечеф и-'една п'иперка 'испекоф л'ута. И-п'осле на-т'оа му-д'ава 'укус н'екако. Со-т'ија бл'аг'ите ке-га-'измешам и-му-д'ава 'укус за-да-н'е-биде мл'огу л'уто да-п'али, д'емек, т'оа); *п'иперка* (П'иперка 'една, п'ипер п'овише); *п'ирај* (П'ирај, т'оа е-тр'афка н'екоа. П'ирај, т'оа 'има и-по-б'афчеве. Т'оа-је к'ако црвен'а-трафка, л'ичи на-дет'елина п'оситно-је и-мл'огу се-мн'ожи. Не-се-доч'истуе); *п'рсѝен'е* 'слоевите на дрвото'; *п'р'учка* 'долг стап за чукање ореви'; *п'уѝул'ка* 'тоа од што се развива на пролет листот'; *р'ен* (Шо-се-т'ура по-с'упе вам'о-тамо, 'ама р'ен); *р'еѝа* (шекерна репа); *с'еме* 'ситни зрнца во шишката од пиперката од кои израстува пипер'; *с'еменка* 'семкаѝа на коската'; *сл'ама од-ѝрш* 'слама од 'рж'; *сл'ама од-ј'ечмен* 'слама од јачмен'; *сл'ама од-овес* 'слама од овес'; *сл'ама од-ч'енца* 'слама од пченица'; *сливоа р'ак'ија* 'ракија од сливи'; *см'ола* 'материја што тече од бор'; *с'р'це* 'средниот најтврдиот дел во дрвото'; *сѝ'абло* 'делот на дрвото над коренот на кој се наоѓаат гранките'; *сѝ'ѝрнишѝе* 'место каде што имало посеано 'рж (стрниште од 'рж); стрниште од јачмен'; стрниште од овес'; *ѝ'иква* (*С'акѝска ѝ'иква*, т'ија сѝ-дл'ѝг'и и-зн'аем од-т'ија м'ајка-ми в'арела сл'атко, од-т'икве ч'енкарски р'ечел', а-овѝа ст'амбоѝски за-п'ечење п'ојке); *ѝр'уѝ* 'вид печурки на дрво кои се употребуваат за палење оган (со огнило)' (и-за-п'алење циг'ариња); *ѝр'ава* 'тоа што пасат овците'; *ѝв'еѝ* 'тоа што се јавува на пролет на овошките од што после настанува плодот'; *ѝв'еѝа* 'дрвото кога пушта цвет'; *ѝ'еѝѝнца* 'едно дабово дрво'; *ѝ'р'влио* 'место во дрвото, изедено од црви'; *ѝр'ешња* 'дрво од цреша'; *ч'ам* (*чам'ој-г'рва*); *ч'еничен л'еѝ* 'леб од пченица'; *ч'енкѝрен л'еѝ* 'леб од пченка (царевка)' (К'олку смо-ј'але *ч'енкѝрен-леѝ* п'осле ослобод'уење н'емаше); *ч'енца* 'житно растение'; *ч'убрица* (Се-прае пиперн'а-соѝ); *ш'иѝка* 'плод од шип'; *ш'иѝк'е* (Ш'ипк'е од-д'иви тренд'афили шо-'има, ш'ипк'е. Од-т'оа н'екоаш смо-пр'ајле п'екмез. Е-мл'огу т'ежок за-пр'аење. Мл'огу је-'убав, 'ама мл'огу е-т'ежок да-г-изр'аботаш. Е-па-д'обро, с'еа смо-се-на'училе г'отоој з'емамо. А-п'орано ј'а зн'аем м'ајк'еве н'аши, па-смо-б'иле четир'и-деца, па у-к'отеѝ се-пр'аело, сл'иве, п'екмез, од-др'енине, од-т'оа, од-'она. И-зн'аем т'оа мл'огу 'има с'итни т'ија шо-б'ѝцкаа и-ке-г'и-прец'едуа низ-'едно низ-др'уго, 'ама мл'огу је-'убав. Сум-к'упила ј'а од-ш'ипк'е, 'ама н'е-е-таков к'аков шо-го-пр'аела м'ајка-ми. Т'оа и-

за-ч'ај је-мл'огу 'убо: Ц-в'итамин с'одржи мл'огу); *ш'ума* 'простор каде што има многу дрвја'.

Транспорт и комуникација:

б'ега (Да-б'ега, б'егање, да-б'егаш од-н'ешто, од-к'уче, од-ж'ивотно, од-зм'иа д-'избегаш, од-б'ило-што); *в'есло* 'дрвото со кое се весла, со кое се тера чамецот' (И-п'ерка и-в'есло с-употреб'уело т'ија-две); *в'ози* 'кога некој патува со воз'; *волојрск'а-кола* 'кола што ја тераат волови'; *в'ос* (Тет'оскиот в'ос ч'ајниче го-в'икаа. Имафмо п'рво пр'уга м'ала; н'е 'овја в'ос с'ега. И-т'ак'е го-в'икаа ч'ајниче, шо-до-а'гаше 'идеше т'оа. М'ини б'еа ш'инете. Т'ој раб'оташе Ск'опје – Т'етово – Г'остивар. Пр'аен-је за-вр'еме на-П'рва св'етска в'ојна. Од-дван'аеста г'одина, па-т'огај. И-со-т'оа до-изгр'адбата на-н'овава пр'уга се-кор'истефмо со-н'его и-т'ој 'идеше по-п'атот Т'етово – Ск'опје. С'еа к'ако шо-е-п'утоф 'исто 'идеше по-т'ој-пут од-ср'ана и-изл'а'гаше кај-З'ајчеф-Рид. Т'амо. У-Ск'опје З'ајчеф-Рид зн'аеш к'аде-је? Е-т'амо. Кај-шо-е-метал'уршкава ст'аница и-с'еа т'ија р'аботе. Т'амо. Т'етовска трош'арина се-в'икаше т'амо у-Ск'опје т'ој-деу. Т'ој-биу м'ау-вос. Н'ема п'омало од-н'его. Т'оа би-б'ило в'овчето м'ало; Т'ак'е се-в'икаше. Ст'игна-ли в'овчето? Т'ак'е го-в'икаа. В'овчето го-в'икаа 'или ч'ајниче. Ке-п'иска т'оа ч'аф-чуф т'оа т'ак' раб'оташе. Па, н'екоаш кој-ке-д'оеше од-Т'етово, 'односно од-Ж'елино д'олу, па-да-се-к'ачи г'оре пр'ема 'она с'елоно-ко-је к'ако го-в'икаа у-б'рдото, м'ие п'еск'и к'идемо до-Гр'упчин м'ие п'еск'и 'идемо пр'ед-него ке-ст'игнемо. До-К'ичево н'ејдеше, с'амо до-Г'остиар. Па, кој-ке-се-наг'арцавме на-н'его, 'идефмо на-Тр'еска у-Ск'опје на-к'упање у-В'ардар, 'ова-сме с'ит. Т'ој раб'оташе п'осле и-в'озот од-Ск'опје до-С'арај 'исто теснол'инејка га-в'икаа, т'оа се-в'икаше теснол'инејка, пр'угата. Т'есна л'инија теснол'инејка. Идефмо од-Ск'опје мл'огу т'уристи у-С'арај. Се-'идеше со-н'его, 'исто. И-Туп'уркоск'и с'акаше п'осле да-г-'обнови т'ој-вос. Е-т'ак'е. Пр'еку С'арај про'а'гаше низ-м'остот и-за-Т'етовска трош'арина пр'еку Г'орче Петров п'окрај п'утој 'идеше. Интерес'антно-ти-је. Не-сте-зат'екнале з'атоа. И-д'ецата м'ои н'е-знаат. Д-им-к'ажуем и-т'ие ке-се-см'еа); *вр'ати* (Вр'ати-се-бе. Д'ојди-бе); *вр'атиш* (Се-вр'атиф од-п'ечауба. Т'аја се-вр'ати од-к'орзо. К'орзо м'ие смо-в'икале, ш'етање

у-Т'етово. Кăј-б'еше? На-к'орзо – в'ика. А-у-св'ари на-ш'етање. Кăј-б'еше? У-ч'аршија. Се-вр'ати од-ч'аршија? Сум-се-вр'атила. Беф-на-Б'ањиче. Д'ојдоф од-Б'ањиче. Се-вр'атиф од-Б'ањиче. Се-вр'атиф од-К'але. Т'оа-ти-јѐ); *зн'ак* 'тоа што го покажува правецот на патот на раскрсница'; *'идење ѿ'ешки* 'кога некој не користи превозно средство туку се движи со нозете'; *ј'авне* (Го-ј'авна к'оњот? – в'ика. Се-к'ачи на-м'аг'аре? И-се-к'ачи с-употребуе у-Т'етово. 'Или го-ј'авна маг'арето 'или к'оњот); *ј'уже* 'усукани или плетени влакна од коноп или од друг материјал со којшто се врзува товарот на самарот'; *кл'ин* 'четирите дирекчиња што ги држат страниците на колата' (Д'а, т'ија-сă дв'е од-'едната ср'ана и-дв'е од-д'ругата ср'ана-сă, во-в'исина на-к'оуците сă-т'ија на-трк'алата. Кл'иној м'оже да-б'иле, 'ама кл'иној д'а, м'оже да-ги-в'икале т'ак'е т'ија. Т'оа со-н'екој к'ојшто пр'авеу к'оле к'ојшто пр'авеу т'ркала. 'Имаше зан'атчие т'акви, 'ама с'ега н'иеден з'анат н'ема 'овдека. Н'ема и-с'еа н'е-можеш н'икого к'ого да-пр'ашаш. Т'ешко. Кол'арите из'умреа, н'ема шо-пр'аеа к'оле. Из'умреа. 'Едино ков'ачите ост'анаа циг'анине, т'ија. Л'имари с'ега 'има, п'а и-т'огај б'ило, имало л'имари. Мл'огу зан'аети не-ост'анаја. Кондур'аџие 'има д'оста, ч'евлари. М'ие с'еа ч'евлари ги-в'икамо 'инаку кондур'аџие се-в'икале п'орано. Т'ија 'има д'оста у-Т'етоо и-с'ега зн'ачи 'има. В'оуновлачари 'имамо кăј-шо-се-вл'ачела в'оуната. П'отоа 'имаше на-р'ека П'ен'а в'ал'аџце кăј-што-кал'инава, да-р'еchemo, јамб'улије од-в'оуна напр'аени, па-со-вал'аџцете, д'емек, се-в'ал'аа. П'осле 'имаше т'ија се-в'икаа в'ал'аџце, и-п'осле 'имаше 'исто на-р'ека П'ена кăј-се-м'елеше ж'ито, ч'енка. К'ако г'и-в'икафмо, м'ајку-му, мл'инот-кăј-што-е за-н'акăј т'ија, не-ми-т'екнуе. А-ке-ми-т'екне. Д'а, д'а, т'ије. В'ал' а џца и-'овја-ве. Кăј-к'идеш? – в'ика. Да-го-с'омелем ж'итото, 'ама кăј-т'аја и-т'аја, д'емек, вод'ејнца. Вод'ејнца 'имаше се-м'елеше ж'ито, нар'очито ч'енка се-м'елеше, д'а. Д'ома на-пр'аење на-р'азни р'аботе, а-и-пчен'ицата се-м'елеше. Со-к'амења се-м'елеа на-в'ода раб'отеа т'ија вод'ејнцете. Н'е м'елнице, н'его вод'ејнце у-Т'етоо се-в'икаа); *к'оловоз* 'целата ширина на патот или само делот меѓу тркалата или нешто друго' (Т'оа је-зб'ор з'емен од-календ'арите. К'ола в'ози, д'емек. К'ога се-н'осела р'обата од-н'иве, д'емек з'емјиште, од-л'иваде, б'афче, јаб'аџкнице. Ј'абука м'ие в'икамо. Ј'абука смо-в'икале. К'огај ги-

донес'уеле т'огај к'оловоз ги-превоз'уеле со-к'ола. Т'оа је-к'оловоз. Т'ак'е го-сф'акам ј'а тој-зб'ор, к'оловоз. К'оловоз. Н'ешто да-пр'енесеш, да-н'осиш со-к'ола. К'оловоз. Да-ти-д'онесе н'ешто. Да-се-д'онесе од-п'оле н'ешто што-се-р'одило и-да-го-д'онесеш д'ома. К'оловоз. И-м'есец 'имаме к'оловоз, на-старосл'овенски. К'оловоз 'имамо м'есец. К'оложег. Н'ешто со-к'ола да-се-д'онесе од-п'оле шо-се-р'одило. Со-к'ола, д'а, з'апрежна. Со-в'олој н'оселе, со-к'оњи, со-маг'ариња н'оселе. Т'оа би-б'ило да-се-д'онесе. У-т'ој см'исај. Зн'ачи, да-се-д'онесе пл'одот шо-се-р'одиј у-тој-м'есец да-р'ечемо т'огај се-н'осело, зн'ачи, што-се-р'одило и-се-н'осело д'ома. Т'оа је-см'ислајта на-г'аја. К'ола в'ози дон'есуе, зн'ачи н'оси. Т'ак'е б'ило ст'арински); *к'оўце* (И-т'р'кало се-употр'ебуе и-к'оўце. Дв'ете с-употр'ебуеле, 'ал'и п'ојке ст'арите го-зн'аа к'ако к'оўце. А-'инаку и-т'р'кала с-употр'ебуело. 'А-бе тр'калото, а-бе-к'оўцето. Т'очак, т'очаци 'имало, т'оа); *кр'ивина* 'место каде што свртува патот' (К'оўтук-је, м'оже да-б'иде, з'атоа-што к'оўтук-је м'есто к'аде се-раздвој'уваа п'утојте. К'оўтук 'имамо на-К'оўтук кај-ц'рквата Св. Н'икола, и-з'атоа се-в'ика к'оўтук. Кај-шо-се-в'рта п'утојте, зн'ачи. Раќк'арсница, к'оа раќк'арсница 'или к'оўтук. Лево д'есно, зн'ачи кај-'ида, п'утот се-раздвој'уа); *л'аѓа* (Да-р'ечемо кај-н'ас в'ика г'емие се-в'икале, л'аѓете п'орано. Гем'ицие т'ија, з'атоа се-в'икаа гем'ицие. 'Ама 'овде н'емало шанси, н'емало н'ишто 'овде. Р'ека П'ен'а н'е-била пл'овна, па-д-има т'ија т'ермини да-се-употр'ебуале. Г'алија је-др'уги зб'ор. 'Исто за-бр'од с-'односи. Гем'ицие 'или к'ораби м'ие смо-ги-в'икале); *м'ало бр'отче* (Бр'од би-б'ило на-л'аѓа т'оа се-м'исли. М'ало бр'отче м'ала л'аѓа. Ч'ун г-употр'ебуа 'овја охриг'аниве. Ч'ун 'или к'ако к'ајче. Т'оа је-'охридски зб'ор. Т'етовск'и н'е); *м'ос* 'тоа преку што се поминува реката' (Пр'ојдоф низ-м'ос и-д'ојдов кај-т'ебе); *м'осије* (Гр'еда би-б'ило. 'Ама н'ема м'алечко м'осте у-тој-см'исај, д'ан-је г'олем ил-м'ај. М'остојте м'ос. М'оже *м'осије* да-б'иде м'ало; п'омало; г'олемо. М'оже у-тој-см'исај, д'а); *оџлаф* 'специјалното водило што се става на главата на коњот' (П'окрај 'оглавог п'орано и-на-к'оњите кои-се-пл'аша им-се-ст'аваа 'едно в'ак'е да-ти-к'ажем, огл'авници-ли г'и-в'икаа, да-гл'еда с'амо н'апред н'е л'ево д'есно да-се-н'е-плаши. 'Округли б'еа в'ак'е на-'оглавог и-'овдека и-к'оњот с'амо м'оже кој-се-в'рти да-в'иди лев'о-десно, 'инако с'амо пр'аво гл'еда);

ил'ишок 'плитко место во река каде што е најзгодно за поминување' (Да, за-нај'убо: за-помин'уање. Плиток. Кăј-шо-је-најплитко ти-вика т'уе да-пр'ојдеш. Да-пом'инуеш н'е, да-пр'ојдеш. Да-пр'ојдеш, а-не-пом'инуа. Мак'едонск'и је-пом'инува. Да-пр'ојдеш, м'ие в'икамо да-пр'ојдеш. Ни-да-п'оминеш н'е, него да-пр'ојдеш'. Зб'орот бр'од не-се-употр'ебуа, зн'ачи низ-пл'иткото да-пр'ојдеш, пр'ојди низ-пл'иткото); *и'ушник* 'човек што патува'; *и'ушје* 'кога некој заминува на пат' (Кăј-пут'уеше? – в'ика. Кăј-б'еше? Кăј-'отиде? 'Еве т'ија сă-зб'орој т'етоск'и); *рăск'арсница* 'место каде што се вкрстуваат два пата'; *р'уда* 'дрвото што на средина ги спојува предните и задните тркала' (Р'уда м'оже да-б'иде од-к'олата. В'ак'е се-впр'егнуа к'оните. Д'рвото р'уда би-тр'ебело да-б'иде. 'Ако н'е-сум, да-р'ечеме, кол'аџија, м'егутоа т'оа би-б'ило. З'атоа-што т'аја р'уда се-спом'енуа и-у-Ал'ександар Мак'едонск'и к'ога горди'евиот чв'ор го-р'азврзаў. 'Ако сте-го-читале. И-'он т'уе на-едн'оставен н'ачин со-м'ечот го-пр'есекоў и-т'ој г'ордиоф чв'ор т'ак'е го-р'ешиў. 'Или, п'ак, го-'извадиў клинот од-р'удата и-т'ак'е се-разврзале, се-р'азврзаў т'ој); *с'ања* (С'ања смо-в'икале м'ие, с'анка н'е. М'ислиш з'имско, за-л'изгање); *с'едло* 'тоа што се става на коњ за јавање'; *с'ојка* 'направа од јаже што им се става на коњите на предните нозе кога пасат за да не можат да трчаат' (Т'оа г'и-вржуа 'овде в'ак'е л'ево и-д'есно го-ст'ава ј'ужето за-да-н'е-може да-тр'ча. С'амо м'оже да-р'ипа в'ак'е и-да-п'асе да-н-'избега. К'ако го-в'икаа н'е-зн'ам, в'ажно т'ак'е г'и-врж'уеа. И-с'ега да-р'ечемо по-лив'адене ги-вржуа и-д'енеска 'исто. А-с'ега па-и-п'очесто ги-вржуа со-ј'ужиња г'олеми да-р'ечемо, к'онец и-ј'уже од-петн'аесе дв'аесе м'етра да-п'асе у-т'ој-круг. После ќе-г'-извади к'онецот ќе-го-пр'енесе на-друг'о-место. А-п'орано н'е-праеле т'оа, н'его им-ст'аале т'ија ј'ужиња 'овде на-пр'едниве н'ог'е за-да-н'е-може д-иде д'алеку. Т'оа-је); *сѝ'аза, в'арвица* 'мал, тесен пат низ шума' (П'атека в'икаме, 'ама не-е-т'етоск'и зб'ор п'атека. М'оже в'арвица-да-је. П'атека тој-зб'ор с'ега г-употр'ебуамо. 'Инаку м'оже в'арвица да-б'иде, м'оже да-б'иде низ-ш'умата да-р'ечемо 'има п'ут за-про'аѓање т'ак'е да-се-к'аже. 'Или в'арвица 'или ст'аза. М'оже п'утче м'алечко да-к'ажеш. З'ашто? 'Има п'утче м'алечко, с'ок'аче. Да-р'ечемо по-сок'ачињава по-ул'ицете, сок'ачиња се-в'икале. Т'оа с'ок'аче Чапч'ако: с'ок'аче, Два-

Бр'еста, П'оток, П'евчин'а. К'ај-живиш? На-'улица Шарплан'инска, с'окаче т'оа и-т'оа. Т'амо е-т'оа. Т'ак'е); *и'оар* 'тежина од 100 килограми или 60 оки што се става на товарен коњ'; *и'оари* (Го-нато'арифте к'оњот 'или маг'арето? Т'ак'е се-в'икало); *и'очак* (И-вел'осипед и-т'очак с-употреб'уело, 'ама п'ојке т'очак); *и'ркала* 'вртење на тркалото кога колата е во движење' (Е-па-т'оа ти-к'ажаф на-ш'иес-шес на-Б'аутепа од-'едно ч'оканче р'ак'ија се-трк'ал'аа тет'овчани. С-опиј'аниле сф'ите. Од-'едно ч'оканче се-трк'алаа. Е-т'ак'е); *и'рча* 'човек ако оди многу брзо'; *узга* 'тоа што му се става на коњот на уста кога се јави'; *умори* (С-'умори? – в'икамо м'ие тет'овчани. С-'умори од-р'абота 'или се-пр'етепи од-р'абота); *чека* (Чекај-бе, з'астани, з'ачекај. Т'оа го-употреб'уемо. З'ачекај-бе, з'астани 'или п'очекај. Т'оа се-употр'ебуе); *чв'ор* 'делот каде што е врзано јажето'; *чеза* 'кола на две тркала'; *и'и'ица* 'штица што се става по страните на колата' (Шт'ице, д'а. Н'е-знам ка-се-в'икаа, 'ама в'ажно шт'ице 'имало. Се-в'аѓале и-се-ст'авале, зн'ачи за-да-б'иде 'една дв'е, тр'и, зн'ачи да-б'иде пов'исока за-да-'има пог'олема запр'емнина за-да-н'оси к'олата. Г'ордиеф чв'ор).

Општествено-политички живот:

б'орба, б'и'и'ка (К'ако пом'инафте? Б'итка 'или б'орба? 'Исто с-употреб'уело. И-б'орба. Во-б'итката кај-Кајм'акчалам, д'емек 'еве. Б'итката); *ѓр'аг* 'голема населба'; *ѓр'аница* 'местото каде што се граничат две држави'; *кр'ажба* (Кр'адци д'ојдоа вл'егоа изискр'адоа св'е. Д'емек, п'ојке кр'адци вл'егле); *м'ок* (М'ие смо-в'икале сн'ажен ч'овек, с'илен ч'овек. С'илен, ј'ак. Т'ија зб'орој с-употреб'уеле, ј'ак мл'огу, с'илен мл'огу. Ме-сф'акаш? Т'ија зб'орој у-Т'етоо с-употреб'уеле, с'илен. Е-т'ој ч'уек је-с'илен. 'Или јак-ч'уек б'еше, мл'огу ј'ак); *нейр'и'јайи'е'у* 'човек што не ти е пријател'; *оружје* 'пушките, топовите, револверите, сабјите, со едно име'; *и'исменце* (П'исменце т'оа зн'ачи 'абери на-н'екому да-му-пр'атиш. Му-'испрати 'абери преку ч'уек? 'Абери му-'испрати? 'Абери, да-р'ечеме, преку п'исмо м'оже да-б'иде. И-м'оже 'усно 'абери да-с-'испрати. Да-го-н'отираш, зн'ачи. 'Абери м'оже да-се-пр'ати п'исмено и-'усно); *и'исмо* 'тоа што се пишува и се испраќа преку пошта до неког'; *и'и'и* (П'ишуе н'е-би'у т'етоск'и, н'е-е п'ишуе. П'иши-бе п'иши. П'иши бр'иши смо-в'икале м'ие. 'Или ч'етеле. На-пр'имер, у-ф'урна 'имало ч'етеле. Ч'етеле

у-в'ид на-кв'адрат напр'аено. Дв'е и-дв'е ч'етѣр стране 'има. И-на-р'убој н'ели 'има, дв'а ч'етири р'уба. И-на-р'убојте, да-р'ечемо, р'абуши се-ст'авало. 'Ако н'ема да-пл'ати со-зн'аци се-одред'уало к'ол'ку. Т'оа-е р'абуш. Е-'овдека р'убој сѧ-'овја-ве. 'Еве р'уп, 'еве р'уп, 'еве р'уп. И-с'еа 'овде ке-п'ишеш ц'р'тичка 'една, дв'е, тр'и, зн'ачи п'аре т'оа престав'уале. 'Ако ст'аемо 'икс б'уквата, зн'ачи п'оскупо т'оа к'оштало, к'ошта п'ојке. 'Ако ст'аеш др'уг-знак 'исто друг'ѧ-цена-је. И-т'ак'е т'уека с-одред'уело. И-п'осле л'уди 'има к'ојшто пл'акале, ке-пл'ати 'одма н'емале р'абуши. А-т'ија шо-б'иле посир'омашни шо-зав'иселе од-п'рви до-п'рви за-пл'ата да-з'еме и-д'оага и-п'осле на-р'абуш з'ема и-п'осле ке-се-пл'ати. Е-т'оа је-р'абуш. Чест'о-пути 'имало р'абуш. С'едеу и-к'ѧ-тој-што биу-д'ужник и-к'ѧ-тој-што кѧ-што-к'упуе, м'ожело д-'има. А-'инаку биу-'еден би-тр'ебело д-'има р'абуш. И-кој-ке-пл'атиш-ти ке-с-'иструже т'оа. И-'одново н'ово, нов-р'абуш ке-се-н'апрае. Н'ово ч'етеле се-пр'аело. А-р'абуши се-в'икале т'ија зн'аците шо-се-ст'авале за-пл'акање. 'Ај, ке-с-изн'енадиш за-р'абушов м'алу. Т'оа-је. Пл'акање н'е-било у-готов'ина, зн'ачи, се-пиш'уало што-д'ужиш к'ако д'ужиш. А-'инаку 'имало и-т'ефтери се-в'оделе кѧ-н'екој. М'ие у-ф'урна смо-в'оделе р'абуши, к'ѧ-нас у-ф'урна. А-по-дук'аните, н'екој пог'олеми м'агази т'ефтер 'имало. И-у-т'ефтерот ке-те-з'апиша шо-д'ужиш к'ако д'ужиш. Ме-сф'акаш? И-т'уе се-зн'аело к'ол'ку тр'еба да-пл'атиш кѧ-да-пл'атиш, шо-р'оба си-з'еу. Т'ија шо-б'иле п'исмени в'оделе т'ефтери, т'ија шо-н'е-биле п'исмени в'оделе р'абуши. А-п'оголем бр'ој на-населен'ието н'е-било п'исмено и-уд'ирале со-п'рст, со-п'алец. 'Еве, на-пр'имер, ц'рквата шо-га-гр'адеу на-Дв'а-Бреста т'аја Св'ети К'ириу и-М'етодиј т'ој-биу солунчанец, м'еѓутоа со-к'рс се-потп'ишуау, н'екој зн'ак ст'авау. Дал'-биу-п'исмен 'или-не н'е-знаа. А-за-матем'атика т'ата м'ата-биу. М'ајсторот шо-ја-гр'адеу шо-ја-изв'едуеу гр'адбата, зн'ачи проект'ирање и-'изведба. 'Ете т'оа-ти-је. И-с'еа ц'рквата т'аја им-д'ава матер'ијали к'ога е-п'очната к'ога је-зав'ршена); *ѧ'ознаник* 'човек што ни е познат' *ѧ'омокник* (П'омокник-му-је к'ао з'аменик н'егов. У-д'укан кој-му-п'омага. П'омокник 'имало. Да-р'ечемо 'имало ч'ираци и-к'алфе. В'икни-го ч'иракот, в'икни-го к'алфата. Т'оа зн'аем дефинит'ивно д'ека т'ак'е б'ило. Т'ој ми-п'омогна, да-р'ечемо. Е-в'икни-го пом'окникот-мој);

ī'омош, ī'омок (Шо-зн'ам. И-'едното и-др'угото. Тука н'ема г'олема р'азлика, п'омок 'или п'омош); *ī'ушка* (Караб'ин се-в'ика м'ала пушка. Караб'ин. Пушка н'ормално се-в'ика. М'ала:, пом'ала:, п'ократка пушка караб'ин); *р'аӣ, в'ојна* (Р'ат се-употр'ебуеӯ 'или в'ојна. Р'атот б'еше т'ежок, т'ежок мл'огу, д'емек); *р'оба, с̄и'ока* 'тоа што го купуваме во дуќаните, со едно име'; *с'абл'а* (Со-с'абл'а ти-га-пр'есече гл'авата. Кој-ти-га-пр'есече гл'авата? Му-ја-прес'екоа гл'авата со-с'абл'а. Н'е со-м'еч. М'еч-је др'уго); *с'ело* 'мала населба (50, 100, 200 куќи)'; *ск'уй* 'предмет што чини многу пари, што не е ефтин'; *ср'ела* (Ја-сум-б'иӯ со-к'оплиња и-со-стр'еле цеӯ-живот. Игр'ачк'еве к'ао д'еца. И-со-л'астици ц'идла смо-ги-в'икале за-т'епање на-вр'апчиња со-ч'атаӯ. На-ч'атаӯ напр'аено и-п'осле л'астик ст'аено, на-л'астикот 'едно в'ак'е напр'аено за-ст'авање на-к'аменот 'или п'иш 'обично ст'авале, па-смо-т'епале г'улаби. Д-из'оптегнеш и-т'оа л'ета. Не-сте-в'иделе т'оа н'е-знаете. 'Ова е-ц'идло г'олемо со-л'астици 'уба:ј и-'исто т'ак'е, в'ак'е 'излага т'оа и-со-р'учка д'оле. А-т'оа е-в'ак'е. И-'овдека в'ржани-с̄а ласт'иците и-на-л'астикот 'има напр'аено 'еве в'ак'е с'едало в'ак'е од-к'ожа, к'ожно. И-ке-о-ст'аеш т'уе к'амчето ке-о-ф'атиш и-с'еа т'егнеш со-л'евата р'ука напред, а-со-д'есната р'ука го-т'еглиш ц'идлото. Му-пушташ. И-с'еа ср'елаш к̄ај-с'акаш д-удриш у-радиј'аторот-ли, у-п'енцерот, д-'искршиш п'енцер-ли, г'олуп д-'утепаш. Т'оа-е 'или н'екого у-гл'ава да-г-'удриш. М'ие г'олуби смо-ф'акале смо-т'епале у-ц'рквата т'уека. И-смо-ги-ј'але гол'убите д'иви. 'Имам ја-ист'орија г'олема. М'ангупи смо-б'иле г'олеми. Г-опл' 'ачкафмо 'една гр'упа г'ермански в'ојници к'огај 'идеа за-ист'очен фр'онт. 'Они зн'аеш д'ојдоа 'една бр'игада ц'ела б'еше, рак'етари. Д'ојдоа од-Г'рчка, ги-повлек'уаа да-не-г'и-прата на-'источен фр'онт за-Ст'алинград. Т'огај б'еше акту'елна стал'инградска б'итка. И-м'ие мл'ади деч'урлие, да-р'ечемо. И-д'ојдоа и-'ама и-'ако, да-р'ечемо, 'они ни-б'иле окуп'атори на-н'ас, 'ама п'ак д'ојдоа во-рис'ј'анскиве м'ала, сп'иеа. К̄ај-н'ас се-нас'елиа, ц'елата, п'ошо б'еше див'изија. Н'е-може т'ак'е. 'Околу 'имаше 'една див'изија. И-рак'етеве, д'емек, 'онја шо-с-употр'ебуа и-така-н'атаму ги-р'едеа, ги-ч'истеа, моториз'ирани, 'имаја в'озила, п'аре печ'атеа, д'аваа, куп'уеа. Печ'атница 'имаја, с'ами Герм'анциве пл'акаа. Војн'иците д'еца мл'ади 'уба:ј пл'ави, зн'аеш

т'ак'е. 'Ама се-пон'ашаа д'обро пр'ема-нас, з'атоа-што б'еа нас'елени у-Јајч'аро: М'а:ло, Два-Бр'еста, П'евчина и-т'ак'е у-т'ој-деу' с'амо у-рисј'анскиоф. У-т'ој-деу'. Зн'ачи, 'ако 'имало т'урски д'елој у-Т'етоо. Н'емаше ш'иптарски м'а:ла. Н'икако. С'амо т'урск'и м'а:ла 'имаше и-ка'урск'иве м'а:ла. Т'ак'е се-в'икафмо. К'ај-беше? У-каурско м'а:ло, у-т'урско м'а:ло б'еф. Е-т'ак'е. И-к'ај-нас т'уе б'еа св'е. И-'имаја и-к'оњи. Потк'овице ст'аваа на-к'оњите од'оздола. И-с'еа м'ие за-да-д'ојдемо до-п'аре г-укр'адофмо потк'ојците на-н'им и-ги-прод'адофмо на-'овја шо-пр'аа к'оли шо-потков'уаа к'оњи. Т'ак'е т'огај све-пр'евозни ср'едсва б'еа к'оњи и-маг'ариња. И-'имаше 'еден со-точ'ачиња м'али. Д-'учимо да-в'озимо с'акамо, за-т'оа ги-употреб'уефмо п'арете. М'еѓутоа нè-ф'атија Герм'анциве, т'уе у-к'уката к'ај-шо-г-'имафмо склад'ирано 'еден-деу'. И-со-потк'ојците у-р'ук'е. И-с'еа т'ој ст'оп со-пишт'олите. М'ие с'едимо с'еа дв'ајцата со-Ц'еко п'окојни, не-г'о-знаеш др'угар-ми. У-В'арвара 'имаја вик'ендица. И-с'еа шо-да-пр'аемо с'еа се-м'ислимо. Л'уди б'ефмо м'ие т'акви ко-мл'ади и-со-потк'ојцеве у-гл'ава на-Герм'анциве п'о-ниф. И-'они не-им-с'е-даде да-п'укаа, м'ие изб'егафмо. А-га-гл'еаш ц'рквана к'олка:-е н'аша? Е-па-с'еа м'ожеш да-се-к'ачиш без-сл'абица? Е-смо-се-кач'уеле м'ие г'олуби смо-ф'акале. Т'ак'е б'еше. Шо-да-пр'аемо? Д'еца. Р'астефмо т'ак'е. Т'оа-е); *с'уг* 'установка каде што се суди'; *ш'абор* (К'ао с'обир да-је-т'оа); *ш'рџ'овија* 'купување и продавање стока, со едно име'; *ш'р'уба* 'направа за свирење што се употребува во војска за да се собираат војниците'; *ш'у'инец, с'ш'р'анец* 'туѓ, непознат човек'; *ч'ини* (Кол'ку-т'и-чини к'ајата? Кол'ку-т'и-чини мек'ицата?); *ц'идло* 'специјална направа од врвца за фрлање со камења' ('Ете тоа-ти-је шо-ти-о-к'ажуеф. Ц'идло. Ч'атау' инаку. Пр'еку со-ч'атау' се-г'ага. Од-ч'атау' се-пр'ае); *украге* (Тој-пр'едмет г-укр'адоа г-одн'есоа, го-н'ема); *шк'оло* 'објектот каде што учат децата'.

Обичаи и вера:

Б'аѓн'ик 'денот, вечерата пред Божиќ'; *баѓн'а-баба* (Е-'овде к'оледе н'ема. К'оледе-л'еде т'оа С'рбите пр'аа. С'еа к'оледе т'оа ти-је по-ск'опски к'оледе. М'ие за-к'оледе в'икамо баѓн'а-баба. За-к'оледе м'ие 'овде в'икамо баѓн'а-баба. Н'е-викамо к'оледе. Ск'опски се-в'ика к'оледе. А-'овде м'ие го-пр'аемо баѓн'а-баба); *Б'ожик*

'празникот на Христовото раѓање'; *б'ожикни ѿ'осѿој* 'постите пред Божиќ'; *б'офч'алок* (Се-пр'ае б'офча за-да-го-д'адеш б'офч'алок. И-на-к'умот ќе-му-д'адеш и-на-стар'осфатот, на-д'еверот, св'екорот, свек'арвата); *В'елигд'ан, Воскрес'ение Хр'исѿово* 'празникот кога воскреснал Христос'; *вел'игденски ѿ'осѿој* 'постите пред Велигден'; *В'елика с'убоѿа* 'саботата пред Велигден'; *Велик'и-ѿеѿок, Гол'ем-ѿеѿок* ('Ама м'ие не-го-в'икамо Гол'ем-петок н'его 'исто го-в'икамо Велик'и-петок. С'ега 'ете т'оа-је с'рпски ост'анато 'уште од-С'рбите); *Вели-ч'еѿврѿок* 'четвртокот пред Велигден' (У-четвртокот н'авечер 'има 17 ванг'елија се-ч'ата, на-Вели-четврток. А-у-п'етокот, па-идемо на-гр'обот н'апред на-гр'обот у-ц'рквата 'има 'Исус Христос л'егнат т'оа к'ако с'андак и-т'оа му-се-д'аваа д'арој. Па-д'арој ќе-пр'инесеш ј'ајце, п'аре, цв'еќиња, б'осил'ок. Т'оа се-н'оси и-п'осле и-се-р'аздава); *в'есеѿба* 'собирање на луѓето во празничен ден при што се веселат, играат'; *вл'адика* 'црковен свештеник на поголема област (тој ги запопува поповите)'; *ѿ'ајда* 'инструмент за свирење од кожа, сурла, бучало'; *ѿосѿ'одоа р'абоѿа, б'ожја р'абоѿа* 'нешто што му припаѓа на бога' (М'оже да-р'ечеш и-госп'одоа р'абота и-б'ожја р'абота); *Г'олема Бог'оројца* 'денот кога се слави мајката божја (28 август)' ('Ама 'има и-М'ала Бог'оројца. Мал'а-та-је, т'оа-је у-с'ептемб'ар, с'амо н'е-го-зн'ам д'атумот. З'имница, пог'отово т'уршија се-т'ура т'огај 'измеѓу две-Бог'оројце шо-в'икамо м'ие Мал'а: и Г'олема-Бог'оројца. 'Ама н'е-зн'ам к'огај-је); *ѿр'обиѿиѿа* 'место каде што има многу гробови'; *ѿр'еоѿа* (Гр'еота-ми-е за-С'авица); *ѿр'оѿ* 'дупката во којашто се закопува умрениот'; *Д'ухови* 'празникот 50 дена по Велигден (кога се задушници)' (Т'оа три-д'ана је-Д'ухови); *ж'алос* 'спротивно од радост'; *ж'аѿ* (Ми-е-ж'аѿ што-умре); *ж'ивоѿ* 'спротивно од смрт'; *заг'уѿница* 'деновите кога се оди на гробишта и се раздава за душа на умрениите'; *ј'еѿир, вр'амѿир, ѿ'олосум* (Фамил'ијата од д'едо-ми, па-бр'ат, т'ие б'еа с'ите п'обожни, с'ите с'естре. 'Они н'е-веруа у-'овја р'аботе, 'они. Б'иле т'ол'ку п'обожни шо-не-вер'уеле у-'ова д'ека 'има вр'ампири, ј'еѿири. В'ика ч'уекот ќе-се-з'акопа, 'ама д'ушата му-'иде на-н'ебо к'ај-Г'оспода. По-с'елава 'има мл'огу вер'уење у-'овја р'аботе, а-'овде у-гр'адот н'ема вер'уење); *кр'уна* 'тоа што го ставаат на глава младенците на венчавање' (А-'иначе д'ома, на-пр'имер, младож'енецот да-ст'ае н'ешто на-гл'ава на-н'е-стата ј'а н'е-знаем да-ст'аваѿ н'ешто.

Ја-знам да-г-'оцкира. Пемп'езарот ќе-г-'оцкрие. Па-'уште у-ц'рква с-'оцкира т'оа. Е-п'а, и-у-ц'рква с-'оцкира м'ора да-вл'езеш. М'ие не-смо-мусл'имани, прав'ославни-смо. Зн'ачи, у-ц'рква кој-вл'агаш н'е-стата кој-'има п'емпезар се-д'ига пемп'езарот. Порано н'е-можеше н'е-ста да-се-в'енча 'ако н'ема п'емпезар. Т'аја не-је-н'е-ста 'ако н'ема п'емпезар 'овде в'ак'е. Па-п'емпезар, па-т'ел'ој 'имаше т'огај. И-за-мо'е-време 'имало т'ел'ој. В'ак'е п'уштени п'озади. Ке-ги-п'ушташ п'озади); *м'олийва* (М'олитве пр'аемо, се-клањамо к'огај 'идемо у-ц'рква, п'опот, мет'ание. Е-п'а, с'ега 'еве ќе-се-пр'екрстиш Г'осподе, па-ке-кл'екнеш до-д'оле. П'опот ч'ати т'и па-ке-се-пр'екрстиш 'ако тр'еба 'уште 'еднаш 'уш-'еднаш. И-п'осле про'агаа п'опојте. Д'емек, му-д'аваш к'ако мет'ание. Т'оа к'ако му-'иде т'оа мет'ание. Д'емек, мет'ание му-д'оага к'ако кл'анање, к'ако да-му-се-клањаш, пр'ед 'олтарот. Н'е-бр'е. 'Овде с'едиш т'и на-стол'ицава и-ст'ануеш к'ако п'очит 'или к'ако му-се-клањаш, д'емек, на-ч'окоф шо-је-од-Б'ога. Н'его му-пр'аеш к'ако мет'ание. П'опот к'огај ч'ати и-к'огај ќе-се-св'рти т'ебе да-ти-к'аже, зн'ачи ти-се-клањаш и-с-он'одуеш. К'ому? На-Г'оспода. Мет'анието го-пр'аеш за-Г'оспода, 'ама пр'еку 'овја б'ожји ч'уек. Пр'оага п'опот со-кад'илница и-т'оа к'ако се-в'ика за-причест'уење, прич'есната, покр'иено т'оа-је, и-т'и ќе-се-п'оклониш и-ке-се-п'омолиш, ќе-му-го-ц'унеш т'оа, мант'ијата, и-т'и м'ораш да-кл'екнеш. Зн'ачи, на-п'опот му-пр'аеш т'и мет'ание. Си-посв'етена на-Б'ога, м'еѓутоа мет'анието го-д'аваш на-ч'уекот шо-је-испратен од-Б'ога. 'Ама н'екоаш ќе-р'ече он к'огај ч'ати с'ега да-напр'аете тр'и-пута мет'ание. П'опот ќе-р'ече и-ке-се-покл'онимо. Н'екој н'е-иде до-з'емја да-се-п'оклони, н'екој па-т'ак'е ќе-се-пр'екрсти. Се-прекр'стуа с'амо. 'Имало се-т'урало п'орано, п'опот ќе-ти-д'ојде за-д'ома да-к'рштеа в'ода за-прет-сл'ава, па-ке-те-т'ури под-п'етрафил'. Зн'ачи, петр'афил'от је-'ова шо-го-т'урај п'опот, зн'ачи мант'ијата шо-г-'има ц'арна и-п'осле од'озгора н'ели т'ураа т'ија к'а-златни ш'арени к'а-в'езени. П'етрафил' го-в'икаа т'оа. И-м'ие, ќе-о-д'игне п'опот такв'о-то и-ке-ти-о-ст'ае на-глава, с'ите пот-п'етрафил', тр'еба да-пр'очати т'амо); *м'аршоец*, 'умрен човек кога е положен на одарот'; *'олийар* 'предниот дел во црквата откаде што излегува попот (тука жени не смеат да влегуваат)'; *и'есма* (П'есма кој-п'оеш); *и'оџреј* 'процесот кога се закопува

умрениот‘; *ī'os* 'времето пред Божиќ, Велигден, кога не се јаде месо, кога не се мрси‘ (Петр'ов-пост 'постите пред Петровден'. Две-недел'е се-п'остеше за-Петровден. Петр'ов-пост); *īp'азник* 'ден кога не се работи туку се слави, светкува‘; *īp'ичесна* 'виното и залачето леб нафора што им ги дава попот на верниците на крајот на постите, со едно име‘ ('Има и-с'екоа недел'а п'опот ќе-ти-д'аде н'афора, 'ама т'и тр'еба да-б'идеш гл'аден); *īp'очка* (Пр'очка је-пр'ошка пр'ед В'елигд'ан пр'ед да-се-з'апости т'огај 'има пр'очка. Да-се-пр'остиш 'ако си-с-иск'арала да-се-пр'остиш); *св'агба* 'веселба кога некој се жени, односно се мажи‘; *св'ека* 'тоа што се пали во црква (се прави од восок или лој)‘; *ср'ега* 'средата пред Велигден‘ (Се-пр'ипремаш д'ома, ср'еда); *ī'ужен* (Гл'едај-го по-п'ут к'ол'ку је-т'ужен, 'обесен); *ūмреу* 'спротивно од жив‘; *хр'ам* 'црква‘ (Хр'ам б'ожји, па и-п'опојве в'икаа. 'Ај, вл'езите у-хр'амоф, т'ак'е в'икаа 'они. Е-с'еа м'ие к'ако би-го-н'арекле хр'ам. Хр'ам м'ие ц'рква. Па, хр'ам је-с'рпски зб'ор к'ако м'ие шо-в'икамо ц'рква т'ак'е. Вл'ези у-ц'рква м'ие в'икамо, а-у-С'рбија кој-к'идеш 'или у-Х'рватска 'или у-Црн'а-Гора 'они в'икаа хр'ам. З'ошто у-Ск'опје в'икаа С'оборен хр'ам, а-не-в'икаа С'оборна ц'рква? Па, н'е-зн'ам. М'ожда... Зн'аеш к'ако в'икаа? Т'оа-је и-од-новин'ариве к'ако-кој. Ја-на-телев'изија кој-сум-сл'ушала т'очно т'и к'ако шо-в'икаш н'екој С'оборна ц'рква н'екој Соб'орниот хр'ам го-нар'ечуе. Т'очно-е. 'Еве к'огај 'има пр'азници к'огај низ-Ск'опје кој-'има, пог'отово за-В'елигд'ан к'огај се-б'ера, и-сум-чула и-С'оборна ц'рква и-Соб'орниот хр'ам. Е-с'еа шо-је-т'очно. 'Исто зн'ачење 'има); *ц'рква* 'местото (зградата) каде што поповите вршат служба‘ ('Имаше ц'рквиче 'едно м'ало:. Т'оа б'еше у-р'идот. Д'оле-је к'ај-шо-је-т'оа в'одата за-п'иење и-за-да-с-'измиеш. К'е-се-к'ачиш н'агоре. 'Имаше 'едно м'ало: ц'рквиче соградено. С'ега го-рас'ипаа т'оа р'ади в'одава шо-је-за-п'иење. Г'оре у-Бог'оројца у-р'идот ќе-се-к'ачиш. Спр'ема вод'ејнцата н'агоре п'утче 'имаше. 'Едно м'ало: ц'рквиче. Зн'ачи 'имало ц'рквиче, з'атоа н'екој п'остари од-т'ебе мл'огу п'остари го-п'амта. 'Ама и-ја-сум-'ишла. Со-С'авица сум-'ишла у-т'оа ц'рквиче. Г'оре н'екол'ку 'иконе); *ц'рквен*, *ц'рквена*, *ц'рквено* 'тоа што ѝ припаѓа на црквата‘; *ш'андан* 'садот каде што се палат, се ставаат запалени свеќите‘.

Небесни тела, страни на светот и време:

вр'еме (Ко'е-време смо-с'ега?); *вр'ук'-леј* 'многу топол леб'; *вр'укина* (Може да-је-вр'укина, може да-је-гор'ештина); *вр'укина*, *џор'ешџина* (Гор'ештине г'олеми, се-м'исли гор'ештине г'олеми к'ако мес'ециве, н'ели, к'ако што-иде за-п'ојке, д'емек, гор'ештине појк'е-време, гор'ештине г'олеми 'еве с'ега ф'атило. Вр'укине, н'ели, гор'ештине. За-цеј-п'ериод. А-вр'укина момент'ајно-је. Е-д'ан'ска б'еше, на-пример, л'еле к'ојку вр'укина б'еше д'ан'ска. 'Ама, 'има-и: д'анојве шо-пр'ојдоа гор'ештине г'олеми б'еа. Н'ели т'ак'е в'икамо?); *вр'уко* (Вр'ука је-с'упата, вр'уко је-мл'екото); *џ'одина* 'време од 12 месеци'; *Д'ајница* 'свездата што последна се гаси'; *'есен* 'годишното време што настапува по летото'; *з'аоџа* 'месечината кога гине'; *з'ајај* 'страната на светот каде што заоѓа сонцето'; *з'има* 'годишното време кога паѓа снег'; *з'ора* 'времето пред да излезе сонцето'; *св'езда Д'ајница* 'свездата што е најсветла и се наоѓа на северна страна'; *изџр'ејсл'ајце* 'времето кога изгрева сонцето'; *'исџок* 'страната на светот каде што излегува сонцето'; *м'есец* 'време од 30 дена'; *м'есец* 'тоа што свети ноќе' (М'есецот н'ајвише ни-св'ети. Т'огај кој-е-мл'ад м'есец је-цеј. К'огај-е п'ола м'есец п'олојна-је. 'Има и-ч'етврт м'есец. Цеј-м'есец, п'олојна и-ч'етврт. Т'ак'е 'има и-у-календ'арчето, к'огај-е млад-м'есец, к'огај ...); *мл'ад-месец* 'месечината кога се раѓа' (Е-п'а, т'огај-е кој-се-раѓа месеч'ината ц'ела-је. Ц'ела мес'ечина. Млад-м'есец. Млад-м'есец т'оа-је подр'азбирам к'огај-е цеј-м'есец. А-н'овина н'е); *н'авечер*, *в'ечер* 'времето кога е веќе темно, а уште не е ноќ'; *н'авечер*, *џ'ајница (џ'ајн'ичиџе)* 'времето кога настапува ноќ' (У-к'ако ќе-идеш с'еа н'авечер, се-ст'ајнило, по-т'ајница. Т'ајн'ичиште н'адвор с'еа к'идеш ти-п'ешк'и); *н'ебо* 'синиот покривач што ја покрива земјата'; *н'егел'а* 'време од седум дена'; *н'ок* 'спротивно на денот'; *ом'орина* 'топло летно време без ветер, обично, пред да заврне'; *џ'ајне* 'времето кон средината на денот, кога сонцето најмногу грее'; *џ'ојна мес'ечина* 'месечината кога е исполнета'; *џ'ојноќ* 'средината на ноќта'; *џр'еодна џ'одина* 'година што има 366 дена'; *џр'олеј* 'годишното време кога почнува топло време и овошките цветаат'; *сл'ајце* 'тоа што грее дење и ни дава топлина'; *џ'ајмен*, -мна, -мно 'спротивно од светол'; *џ'ајмен г'ајн*, *џ'ајурен*

(Или 'ако је-у-св'ојство т'ак'е кој-н'ема сл'анце к'огај-е в'икамо *ѿм'урен*. Зн'аеш к'ако *ѿм'урен*? У-шо'о тм'урно је-вр'емево, в'икамо. Шо'о тм'урно је-вр'емево. 'Еве п'очнуе да-се-ст'амнуе. Н'ели? 'Еве с'еа п'очнуе да-се-ст'амнуе. Л'еле се-нам'ал'уе д'анов, се-ст'амнуе); *ѿ'амница* 'навечер кога нема светлост'; *у-н'егел'а* (К'е-д'ојдем у-н'едел'а); *ч'ас* (За-ен-ч'ас к'е-се-вр'атим. Т'оа-је, д'емек, 'иди-ми д'ојди-ми. За-ен-ч'ас. А-к'огај тр'еба, д'емек, за-ен-с'а:т се-вр'акам. Ме-р'азбираш? Н'е-викам, не-ти-к'ажуем д'ека за-ен-ч'ас к'е-се-вр'атим. 'Или по-ен-с'а:т к'е-д'ојдем или за-ен-с'а:т. По-ен-с'а:т к'е-д'ојдем).

Релјефи и геолошки состав на земјата:

б'арго (Б'ардо-је в'ише, т'оа н'ема в'арф. Б'ардо-је 'еве к'ако над-К'але, да-р'ечемо, т'оа да-н'ема в'арф. На-б'ард'енцено к'е-се-к'ачим. К'-идем на-б'ард'енцено); *б'еј-камен* 'бел камен'; *б'иџурски* 'таму (или тоа) каде што има многу бигор'; *в'исина* (Г'олема в'исина); *вис'очина* 'високо место'; *в'арф* 'највисокото место на планината' (К'-идем на-в'арф г'оре); *в'арфче* (Да-се-к'ачим на-'она в'арфчено); *џ'лина* 'леплива земја (изгледа како мрсна)'; *џ'олина* 'голо место (без шума)'; *џ'рамада к'амења* 'место со насобрани на куп камења'; *д'олина* 'ниско место покрај дол или река'; *д'оу* 'поголема долга вдлабнатина низ којашто обично тече вода'; *д'ујка* 'вдлабнатина во земјата'; *ј'азбина* 'дупка во карпи каде што живеат разни животни (јазовци, лисици)'; *ј'ама* 'поголема вдлабнатина во цврста подлога (во каменливо место)'; *ј'ама, б'ездна* 'длабока пештера на која не ѝ се знае дното' (Б'ездната је-кај-шо-н'ема в'ода, 'ама 'ако 'има в'ода т'огај је-ј'ама. Б'ездна је-кај-шо-н'ема в'ода, ч'исто з'емја-кој-е. П'адна у-б'ездна, шо-в'икаа пон'екоаш. Се-гл'еда дн'ото. А-'инаку ј'амата 'има в'ода, кај-шо-'има т'ак'е м'еѓу к'арпе м'еѓу т'оа г'олема д'упка со-в'ода – ј'ама); *к'аменлиф, кам'енлиа, -о, -и:* (К'аменлиф пр'едеј); *кам'ењарник* 'место со многу камење'; *к'арѿа* 'голем камен'; *к'лисура* 'тесно место каде што се пробива река меѓу две стрмни страни'; *к'ремен* (М'оже да-б'иде и-в'ар); *ѿ'агина* 'блага, наведена страна на возвишение'; *ѿ'есок* 'ситниот материјал што го носи водата (реката)'; *ѿ'есочен, ѿ'есочна, -о, -и* 'брег (покрај езеро) каде што има многу песок'; *ѿ'ешиѿера* 'голема дупка во карпа'; *ѿ'л'анина* 'големо возвишение (на пример Шар Планина)'; *ѿ'оле* 'поголема рамница'; *ѿ'реслај* 'длабнатина на сротот од

една планина кај што е најпогодно за преминување‘; *īp'oцeй* 'просечено место меѓу две големи карпи‘; *p'амница* 'рамна површина, рамно пространство‘; *p'амно* 'мазен (на пример: место без височини)‘; *p'иг* 'помало возвишение од планина‘; *c'āpī* 'највисокиот дел по должината на целата планина‘; *cīī'p'мно* 'нерамен крај, област, место‘; *īp'аī* (Тр'ап м'ие г-имафмо у-в'ојска, тр'ап, 'ама н'е-је т'оа. Тр'ап у-в'ојска н'ас ни-б'еше к'аде шо-м'ие ф'акафмо т'ија шо-с'акаа да-б'егаа, шо-изб'егале, па- 'имафмо у-з'емја 'унутра в'ак'е к'ако с'оба т'оа тр'ап н'ема н'ишто. 'Укопан у-з'емја без-п'енцер без-н'ишто. Т'оа-је тр'ап у-в'ојска); *ц'p'вена земја* 'црвена земја‘; *ц'āрна земја* 'црна земја‘.

Метеорологија:

в'ега 'светкањето на небото кога врне силен дожд и кога грми‘; *в'егро* 'денот (ноќта, времето) кога не е облачно (има ѕвезди)‘; *в'еīтер* 'тоа што дува, што вее надвор, понекогаш дури крши дрва‘; *ви'улица* 'силен ветар со снег‘; *в'p'не*, *з'авp'не*, *н'авp'не* 'паѓа дожд и врне дожд‘; *врн'ежлио* 'денот кога врне дожд‘, 'кога врне дожд неколку дена по ред‘; *z'p'адушка* 'замрзнатите капки што паѓаат летно време (кога врне)‘; *z'p'меж* 'силниот звук што се слуша при грмењето или кога удира гром‘ (Т'отони, т'оа-да); *z'p'ом* 'тоа што може да удри во дрво или друг објект кога грми‘; *дожд'овница* 'вода од дожд‘; *g'ош* 'капките што паѓаат кога врне‘; *gp'онец* 'парче мраз што виси по стреа на куќа‘; *'иње*, *'окиī* 'смрзната роса што се фаќа по дрвјата и по тревата‘; *л'ег* (Р'еката је-зал'едена. У-т'ој случај се-употр'ебуе); *л'уња* 'ветер и дожд (снег)‘; *м'āгла* 'ниски облаци покрај земја (понекогаш не се гледа од нив)‘; *м'āглиф*, *м'āглиа*, *м'āглио* 'денот кога има магла‘; *м'ека*: 'лошо време, тогаш кога врне снег и вее силен ветер‘; *мр'азуљец* (мн. *мр'азуљке*), *мр'ас* 'замрзната вода‘; *м'p'зне* 'многу студи (обично кога ни студи во рацете или нозете)‘; *н'амеī*, *н'авев* 'навеан снег‘; *p'оса* 'капки вода по тревата што ги наоѓаме рано наутро‘; *св'ири*, *ј'ечи*, *б'учи* 'ветерот кога дува силно и се слуша глас‘; *с'иīно в'p'не* 'долготраен, ситен дожд‘; *сл'ана* 'замрзната магла во доцна есен (им нанесува штета на растенијата)‘; *ш'ушљак* 'ситни зрна замрзнат снег‘ (Ш'ушљак-је к'оај-е ни-сн'ек ни-мр'ас б'ели з'p'нца т'ија-сā. Комбин'ација од-сн'ег и-д'ош. Ш'ушљак кој-в'p'не. 'Има сн'ег, 'ама и-т'оа п'осле се-'дешава да-з'авp'не).

Хидрографија:

б'ања 'извор со топла минерална вода што се користи за лекување' ('Амам је-т'урски. Т'оа је-в'ише, 'амам је-покр'иено н'ешто. Покр'иена б'ања); *б'ара* 'мала површина под вода што не истекува (најчесто е матна)'; *б'исџер*, *б'исџира*, *б'исџиро*, *б'исџри* 'спротивно од матен'; *бр'азда* 'ископан канал низ кој се води вода за наводнување (вадење)'; *бр'еџ* 'страните на реката (земјата што го граничи речното корито)'; *б'рзак* 'местото каде што тече водата многу брзо'; *в'ир* 'кај што се собира вода'; *вл'ажен*, *вл'ажна*, *вл'ажно*, *вл'ажни*; *в'оден*, *-а*, *-о*, *-и*; *нав'оденџи*, *-а*, *-о*, *-и* 'спротивно од сув'; *в'одоџаг* 'место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина'; *в'одоџаг* 'местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи'; *в'рџилок* 'место во реката каде што водата се врти; местото покрај река каде што врти реката'; *џ'либо*; *ж'ив-џесок* 'место со жива кал'; *дл'џбина* 'длабоко место'; *дл'џбоко* 'длабоко место во река'; *извор* 'место каде што извира вода'; *ј'аз* 'голема бразда со која се води вода на воденица'; *ј'езеро* 'голема површина под вода (на пример кај Охрид)'; *к'ориџо* 'местото низ кое тече реката, како и местото покрај реката'; *м'аџиџа* 'оној дел во реката каде што има најмногу вода и каде што е таа најбрза'; *мл'ака* 'влажно место зарастено со трева'; *моч'уриџиџе*, *ж'абарник* 'подводно земјиште каде што расте трска'; *м'уџен*, *-џина*, *-џино* 'извор каде што водата не е чиста'; *осџров* 'сува земја опколена со вода (во езеро или море)'; *џл'иџико* 'плитко место во река'; *џорој*, *гоџ* 'река што има вода само за-време на големи дождови' ('Ете-го 'она 'онде в'ише б'азенон т'аму, т'оа п'орој-е. Д'оџ. Д'оџот 'има н'екоаш, по-м'алку в'ода т'ече, 'ама н'е-стаџно. 'Ама кој-над'оаѓа к'ол'ку 'една р'ека и-б'еља пр'ае 'исто к'ако п'орој 'она 'онаму-шо-е. Све-д'олоџе сџ-т'акви. Д'оџ до-каџ-шо-'има, д'оџ кој-в'рне над'оаѓа мл'огу в'ода); *су'а-река* 'река што нема постојано вода' (Су'а-је, нам'џлена-је в'одата. А-летн'о-време, 'обично, а-св'екоаш 'имало в'ак'е в'ода. Су'а-река. Ќе-р'еча ка-ј'ашче је-р'екана. Р'азбираш? Т'ол'ку м'ала: нам'џлена ка-ј'ашче-је, ка-ј'аз, ј'ашче); *џр'иџока* 'местото каде што една река влегува во друга, поголема; помала река што влегува во поголема' ('Улива м'оже да-се-к'ористи, к'ако 'улива, з'атоа-што-је, м'ислим, македонск'и, т'етоск'и, да-

р'еchemo, 'ама 'има и-с'рбизми и-т'урцизми, св'е. М'оже да-се-р'ече и-т'ак'е); *'аpӣ* 'дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)'; *ӣиња* 'ситен речен нанос'.

Жител на населба и народност:

беӯр'аџанец 'жител на Белград'; *б'ӣиол'ск'и*, -а, -о 'предмет (област, место) што му припаѓа на градот Битола'; *бӣи'ол'чанец* 'жител на Битола'; *бр'оџанец* 'жител на Брод'; *Б'уџарин* 'жител, жителка на Бугарија'; *вел'ешанец* 'жител на Велес'; *Ц'инџар* 'жител на Влашка'; *џр'аџанин* 'жител на град'; *џр'аџанка* 'жителка на град'; *Г'рк'инка* 'жителка на Грција'; *к'ич'ефчанец* 'жител на Кичево'; *к'ич'ефчанка* 'жителка на Кичево'; *край̄и'офчанец* 'жител на Кратово'; *край̄и'офчанка* 'жителка на Кратово'; *кум'аноец* 'жител на Куманово'; *Макед'онци*, *Макед'онка* 'жител, жителка на Македонија'; *охр'иџанец* 'жител на Охрид'; *ӣир'оканец* 'жител на Пирот'; *ӣр'илејск'и*, -а, -о 'од Прилеп'; *ӣрил'ејчанец* 'жител на Прилеп'; *ӣрил'ејчанка* 'жителка на Прилеп'; *рисјанин* 'припадник на христијанската вера'; *Р'ус* 'жител, жителка на Русија'; *сел'анец* 'жител на село'; *сел'анка* 'жителка на село'; *ск'ојјанец* 'жител на Скопје'; *ск'ојски*, -а, -о 'од Скопје'; *сој'оканец* 'жител на Сопот'; *С'рбин*, *С'рбинка* 'жител, жителка на Србија'; *сѣр'умичк'и*, -а, -о 'од Струмица'; *ӣе̄ишоск'и*, -а, -о 'од Тетово'; *ӣе̄иш'офчанец* 'жител на Тетово'; *Т'урчинка* 'жителка на Турција'; *Фр'анџуз*, *Франџузинка* 'жител, жителка на Франција'.

Лице според занимањето:

б'ајачка 'жена што бае' (Б'ајачка је-т'аа шо-ти-б'ае да-ст'анеш. 'Ако си-б'олен, да-т-'избае да-'озраеш); *б'еџал'ка* 'девојка што побегнала за некогo (се омажила без знаење на родителите)'; *б'ерач* 'човек што бере овоштие' (Б'ерач је-за-св'е. Зн'аеш? Ме-зб'унуеш с'еа ч'овек шо-б'ере 'овошје. М'ие и-'овошје и-з'еленчук и-све-б'ерачи ги-в'икамо); *в'езачка* 'жена (девојка) што везе'; *в'одгар* 'човек што носи вода' (Вод'аџија м'оже да-б'иде и-ср'ојник. 'Обично и-т'оа се-подр'азбира. Д'емек, кој-пр'ае р'абота за-м'ужење за-ж'енење); *џ'аӣач*, *џ'аӣачка* (*џ'ледачка*) 'човек или жена што гледа (гата)'; *џ'оведар* 'човек што пасе говеда (волови, коњи, овци)'; *џ'оведарка*, *св'ињарка* 'жена што пасе добиток (говеда, овци, свињи, кози)'; *џ'ојвач* 'човек што готви'; *џ'ојвачка* 'жена што готви или жена на готвач'.

žr'ešnik 'грешен човек'; *žr'ešница* 'жена – грешник'; *g'oил'ка* 'жена што дои';
к'оач 'човек што работи во ковачница'; *кол'овоџа* 'добар мајстор на оро (на танец)'
(Т'ој шо-'игра 'убо: се-ф'ака п'рв да-'игра. Т'ој је-кол'овоџа. Т'ој шо-зн'ае. Па,
т'анч'ари 'има, 'ама н'е-је на-'оро. Шо-т'анцуе"); *кол'овоџа, к'ец* (Е-п'а, ја-ти-к'ажаф.
'Ако је-м'ушко је-кол'овоџа, 'ако је-ж'енско ќе-б'иде кол'овоџа. Е-па-'исто. У-св'ари
н'икој не-с'е-фака на-'оро д-'игра и-п'рв-да-је кол'овоџа 'ако н'е-знае д'обро д-'игра.
Зн'ачи, св'ите т'ија шо... 'Еве на-св'адба 'една н'икоаш. Се-ф'акаш п'рва д-'играш?
Зн'ачи, не-с'осекаш мл'огу с'игурна д'ека зн'аеш да-'играш. Ќе-з'астанеш до-н'екого
и-'од-тамо и-'од-вамо за-д-'играш. Н'ели? Зн'ачи, не-си-т'анчарка, да-р'ечем. А-т'ија
шо-зн'аа, н'ели, д-'играа, п'рви се-ф'акаа. Е-с'еа т'ија-с'а-кол'овоџе. И-последниот и-
п'рвиот зн'ае д-'игра 'убо:, з'атоа и-ост'ануе п'оследен. На-п'ример, и-п'оследна кој-
ќ-'останеш на-'оро т'ебе ти-е-н'езгодно, н'ели, н'е-знаеш. И-п'оследен и-п'рв н'е-
знаеш д-'играш. Ја-т'ак'е м'ислим. Све-т'рчаш да-се-ф'атиш у-ср'едина н'егде.
П'оследен, м'ие к'ец смо-го-в'икале); *к'оњушар* 'човек што пасе коњи'; *кр'авар*
'човек што пасе крави'; *кр'агач* 'тој што краде'; *к'уџач, к'уџачка* (Ч'уек кој-шо-с'ака
да-се-к'упе. 'Ајде вл'ези, 'иди 'искупи-се, м'ие в'икамо. Ќ-'идемо у-б'ања да-се-
к'упемо); *л'овиџа* 'тој што лови зајаци или друг дивеч'; *м'есуач* 'човек што меси'
(М'есар-је тој-шо-р'абота у-к'ас'апница. Је-к'асап 'или м'есар. Т'аа што-м'еси с'еа н'е-
знаем к'ако да-ти-га-к'ажем. Мес'ариа је-д-р'уго. Мес'ариа-је д-р'уго, к'огај 'имаш
р'абота, на-п'ример, н'ели, мес'ариа-је да-ти-спр'ема н'екој д-р'уг'и м'есто т'ебе.
Н'ели 'имаш мл'огу-р'абота. 'Или 'еве мес'арие ги-нарек'уаа, мес'арие, н'ели, к'-умре
н'екој, па-ст'аваа мес'арие за-да-га-р'абота раб'отата, п'ошто дом'ашните ж'ал'а.
'Ама н'е-значи мес'ариа да-е-с'амо за-п'огреб. Мес'ариа м'оже да-б'иде и-за-'убо:. А-
за-м'есење с'еа к'ако се-в'ика т'оа за-м'есење н'е-знам"); *мл'екар* 'човек што продава
млеко'; *м'омок* 'човек што работи кај неког секаква домашна работа, подолго
време'; *н'адничар* 'човек што работи кај неког под надница' ('Аргати м'ие ги-
в'икамо т'ија л'уди шо-раб'отаа, шо-в'ика т'атко-ми, 'аргат да-го-з'емеш да-р'абота
н'из-поле 'арг'атска р'абота. 'Или д'ома да-го-в'икнеш к'ако 'аргат да-ти-тр'упа д'рва,
да-ти-'однесе т'оа, да-ти-'однесе 'ова. Д'емек, у-т'ој-с'мисој 'арг'атска р'абота. А-т'ој

шо-ти-р'абота у-д'уќан шо-си-го-з'еў, т'ој шо-в'икаш ти-р'аботи за-н'адница н'е-
 може да-б'иде 'аргат“); *'офчар* 'човек што ја пасе стоката; човек што пасе овци';
й'оачка, йесной'ојка 'жена што знае песни или убаво пее'; *йесной'оеи, йесной'еач*
 'човек што знае многу песни и убаво пее'; *й'ол'јак* 'тој што го чува полето; тој што
 го чува лозјето'; *йрсй'енција* 'човек што прави и продава прстење'; *р'абойник*
 'човек што работи во фабрика'; *раб'ойничка* 'жена што работи во фабрика';
р'одил'ка 'жена што родила и уште е в постела'; *св'едок* 'тој што сведочи пред суд';
св'ињар 'човек што чува свињи, односно бишки'; *ск'ийац* 'тој што постојано
 скита'; *ск'ийничка* 'жена – скитник'; *с'удија* 'тој што суди'; *йк'а:ч* 'човек што
 ткае'; *йк'а:чка* 'жена што ткае'; *йуи'ајнција* 'човек што знае да тапа на тапан'.

Лексика од турско потекло

Турскиот јазик и, воопшто, турската култура во градот Тетово имале големо
 влијание за да проникнат лексеми од турско потекло. Како резултат на
 повеќевековните секојдневни контакти на македонскиот и турскиот јазик, особено,
 се многубројни трагите што турскиот јазик, како јазик на културата и еден вид
 државен јазик, ги оставил врз македонскиот јазик (Јашар-Настева 2001: 9).
 Турскиот јазик играл значителна улога во периодот на формирањето на нашите
 градови и на чаршијата во нив како средство за разбирање меѓу луѓето (Конески, Б.
 1967: 222–223). Дobar дел од турските заемки се употребуваат и денес, најмногу
 оние турски заемки коишто не може да се заменат. Проф. Блаже Конески
 констатира дека никој не помислува да им најде замена на оние турцизми што се
 станати неразделни составки од речникот на македонскиот јазик. Тие зборови
 означуваат конкретни предмети што се употребуваат секојдневно. Одреден број
 турцизми се здобиле со особености на термини, називи коишто се употребуваат за
 именување на разни метали. На пример: *б'акар* од *bakır*, *бр'онза* од *bronz*, *к'алај* од
kalay. Лексиката се збогатила со термини поврзани со имиња на одделни предмети
 (Конески, Б. 1967: 222–225; Груевска-Маџоска 1997; Јашар-Настева 2001: 40–124;
 Давкова-Ѓоргиева 2009).

Лексиката од турско потекло во градскиот тетовски говор ја среќаваме во терминологијата на речиси сите семантички полиња, речиси нема лексички семантичка област во која турскиот јазик не оставил свое влијание, а влијанието се чувствува и во фразеологијата. Се користат турцизми од арапско и од персиско потекло во добар дел на лексиката. Се употребуваат и турски зборови од кои немало никаква потреба. Притоа, значителен број од нив имаат словенски суфикси, на пример: *к'алфалари* (на турскиот множински облик *-lar* се додава македонска наставка за множина *-и*); негирани словенски форми, на пример: *нем'укаеѝ* 'невнимание, неинтересирање' (станува збор за негирана форма од *м'укаеѝ*, којашто е добиена од тур. *tukaуует* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); или пак, се употребуваат изрази кои се комбинација од македонски и турски зборови, на пример: *ѝрво с'ефѝе* (спој од два елемента што се од различно етимолошко потекло, но со исто значење: едниот збор *ѝрво* е од македонско, а другиот *с'ефѝе* (од турското *sefte*; Јашар-Настева 2001: 113) е од турско потекло) со значење 'од самиот почеток, сосем од почеток'. Сепак, помладите се со послаби знаења во употребата на лексеми од турско потекло. Најверојатно, причината е помалубројност на турско население во градот и неагресивност на турскиот јазик, некогашните секојдневни контакти на јазичен план се загубени, така што голем број турцизми наполно се истиснати од градскиот тетовски говор.

Како лексика од турско потекло во истражуваниот говор ја среќаваме следнава:

Делови на човечкото тело:

б'убреѝ 'внатрешен орган на телото што служи за лачење на урината' (тур. *böbrek*; Јашар-Настева 2001: 86); *б'уза* 'усна' (тур. *buza* < перс. – балканска лексема од илиротрачко потекло; Skok 1971: 246) (В'иди к'акви-ѝ-сѝ б'узене. Д'емек, г'олеми б'узе 'има); *б'уѝка* 'ногата од колкот до колено, горниот дел од ногата' (тур. *but*; Јашар-Настева 2001: 86); *с'ураѝ* 'предниот дел од главата' (тур. *suret*; Јашар-Настева 2001: 86) ('Изми-го с'уратот, д'емек. Си-ст'анаѝ не-си-г'о-измиѝ с'уратот, н'емиен 'идеш, д'емек); *ѝ'еѝе* 'горниот дел на главата' (тур. *tepe*; Јашар-Настева 2001: 59); *чк'ембе* 'внатрешниот дел од мевот кај човекот, каде што се вари

храната‘ (тур. *işkembe* < перс.; Јашар-Настева 2001: 87); *џиџер* (Ми-г-изеде џиг'ерите), *џ'ајрн-џиџер*, *б'еј-џиџер* (тур. *ciğer, akciğer, karağەر*; Јашар-Настева 2001: 86).

Физички и психички особини на човекот:

абр'ајшлија 'човек што има дамки по лицето или по телото, воопшто‘ (тур. *abraş* < арап.; Јашар-Настева 2001: 109); *'азгуса* 'побесне од изобилство во нешто, се гордее, се прави важен поради благосостојбата‘ (тур. *azmak* 'збеснува, полудува‘; Белчев 2016: 15) (пр'етера); *б'аксус* 'спротивно од среќен‘ (тур. *bahtsız*; Јашар-Настева 2001: 107, 109); *б'аџај* 'запуштен, неприбран, неуреден, запоставен‘ (б'атај р'абота); во градскиот тетовски говор е со значење 'големо, гломазно‘ (тур. *battal*; Белчев 2016: 30) (Се-употребуе за-н'ешто 'огромно пог'олемо зн'ајш-шо-је да-се-н'агласи д'ека је-н'ешто б'атај шо-в'икаа. Б'атај и-т'оа зн'ачи голем'о-нешто. Гл'омазно); *г'ембел* 'мрзлив, неработлив‘ (тур. *tembel*; Јашар-Настева 2001: 107); *г'ибек* 'глупав човек‘ (тур. *dibek*; Јашар-Настева 2001: 68); *г'убигус* (до-кр'ај незн'алица) (тур. *dibidüz* 'сосем, напoлно, докрај‘; Белчев 2016: 47); *г'узгисан* 'дотеран, среден‘ (тур. *düzenlemek*; 'средн, уреди, дотера нешто‘, Белчев 2016: 51); *'ејленце* 'разонодување или интересен муабет‘ (тур. *eğlence*; Јашар-Настева 2001: 103) (с'едиш и-к'ејфој пр'аеш со-пријатели); *'инаеј*, *ина'еџија* 'човек што не попушта дури и кога не е во право‘ (тур. *inat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); *к'ајил* 'лош‘ (тур. *katil* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); *к'оғош* 'човек што кодоши‘ (тур. *kodoş*; Јашар-Настева 2001: 108); *мајџ'ајџија* 'човек што се руга, што исмејува‘ (изведено од тур. *maıtar* 'изигрување, подбивање‘; Јашар-Настева 2001: 107); *мариф'ејлија* 'вешт‘ (тур. *marifetli*; Јашар-Настева 2001: 110); *м'уфџе* 'бесплатно, на туѓа сметка‘ (тур. *müft* < перс.; Vujaklija 1980: 594; Јашар-Настева 2001: 36) (за-бад'ијала); *н'афака* 'среќа, благосостојба‘ (тур. *nafaka* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); *н'иеј* 'намера‘ (тур. *niyet* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); *'осанџарисана* 'досадна‘ (тур. *usanma*; Skok 1972: 570); *џ'акна* 'чиста, уредна‘ (тур. *rak* < перс.; Skok 1972: 584); *џ'езевенк* 'немирен, непослушен, подмолник, мангуп‘ (тур. *pezevenk*; Јашар-Настева 2001: 108); *џ'исен* 'човек што не е чист‘ (тур. *pis*; Јашар-Настева 2001: 108); *р'езил* 'срамота‘ (тур. *rezil* < арап.; Јашар-Настева 2001:

108); *c'akaiī* 'човек со некој физички недостаток, без рака или без нога' (тур. *sakat*; Јашар-Настева 2001: 53); *сејсана* 'товарена кобила, жена што го води животното, во преносно значење јака жена' (тур. *seysana* < перс.; Јашар-Настева 2001: 48); *сур'аӣлија* 'лице, образ, физиономија' (тур. *suret* < арап.; Јашар-Настева 2001: 86); *ӣ'абиеӣ* 'кут, нарав, карактер' (тур. *tabiat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 107); *ӣ'аксиратӣ* 'мака, несреќа, неволја' (тур. *taksirat*; Јашар-Настева 2001: 107) (Г'ајлиња, м'ук'е); *ӣ'амакар* 'скржавец' (тур. *tamahkâr*; Јашар-Настева 2001: 187); *ӣ'ерсене* 'незгоден, настран, чуден' (тур. *tersine*; Јашар-Настева 2001: 109); *унер* 'чудо' (во градскиот тетовски говор се употребува со значење *пример*)' (тур. *hüner* < перс.; Јашар-Настева 2001: 107); *к'ар* 'корист, полза' (тур. *kâr* < перс.; Јашар-Настева 2001: 98); *к'елейур* 'она до што се доаѓа на лесен начин, без многу труд или трошок' (тур. *kelepir*; Јашар-Настева 2001: 108); *к'ељаф* 'човек што нема коса' (тур. *keleş*; Јашар-Настева 2001: 53); *к'ибар* 'отмен, елегантен, уреден, педантен; што е достоинствен, горд' (тур. *kibar*; Јашар-Настева 2001: 202); *к'ор* 'човек што не гледа' (тур. *kör*; Јашар-Настева 2001: 53); *ч'аре* 'начин, излез' (тур. *çare* < перс.; Јашар-Настева 2001: 107); *и'ашлија* 'човек што гледа со едното око на една страна, а со другото на друга' (тур. *şası*; Јашар-Настева 2001: 53).

Болести и лекување:

за'ифлија-је 'човек што често болува' (тур. *zayıf* < арап.; Skok 1973: 641); *ил'ач* 'тоа што лекарот им го дава на болните за да оздрават' (тур. *ilâç* < арап.; Јашар-Настева 2001: 54); *к'асмеӣ* 'радост, задоволство, среќа' (тур. *kismet* < арап.; Јашар-Настева 2001: 103); *м'елем* 'лекарство што се клава на рана за да оздраве (обично тревка или маст)' (тур. *mehlem* < арап.; Јашар-Настева 2001: 54); *нишан* 'цел', во градскиот тетовски говор се употребува и со значење 'белег, знак' (тур. *nişan*; Јашар-Настева 2001: 99); *и'ерге* 'завеса' (тур. *perde* < перс.; Јашар-Настева 2001: 67); *к'ејф* 'расположен, весел човек, развеселен' (тур. *keyif* < арап.; Јашар-Настева 2001: 103).

Хигиена:

џ'ебре 'крпа за триење при капење' (тур. *gebre*; Јашар-Настева 2001: 203) (од-ч'ораве од-в'оуна кăĭ-се-к'упеш кăĭ-се-тр'иеш); *џ'убре* 'тоа што е сметено од

душемето‘ (тур. *gübre*; Јашар-Настева 2001: 203); *џ’убришиџе* ‘местото каде што се фрла г’убрето (сметот)‘ (тур. *gübre*; Јашар-Настева 2001: 208); *ј’аџлак* ‘тоа со што се бришеме, крпа‘ (тур. *yağlık*; Јашар-Настева 2001: 94).

Роднински односи:

б’аџеза ‘женината сестра‘ (тур. *baldız*; Јашар-Настева 2001: 88); *б’аџанак* ‘маж на свеската, роднинска врска помеѓу сопрузите на сестри‘ (тур. *basanak*; Јашар-Настева 2001: 88); *б’екар* ‘неоженет, ерген‘ (тур. *bekâr* < перс.; Јашар-Настева 2001: 168); *ј’еџимче* ‘дете што е без еден или без двајца родители‘ (*yetim* < арап.; Јашар-Настева 2001: 88); *м’аксамче* ‘мало дете, уште некрстено‘ (*maksim* < арап.; Јашар-Настева 2001: 88).

Облека и облекување:

ал’аџиа ‘белегзија‘ (тур. *halka* ‘прстен‘; ТРС 2007: 232); *б’офча* ‘подарок на свадба, крштивка‘ (тур. *bohça*; Јашар-Настева 2001: 70, 93) (П’онапре кој-ке-смо-ишле на-г’ости н’емало к’уфери. У-б’офчава ќе-се-ст’ае у-еден ч’аршаф, р’ецимо, л’енен се-тк’аело л’ен н’емало т’огаш ‘или п’амучен ч’аршаф т’оа п’оретко ‘имало, д’ома шо-ке-се-из’аќкае. Па-с’еа тк’аени од-п’амук. Мл’огу п’аре п’амукот д’оагаџ, п’ојќе л’енот б’иџ ‘активен, п’ошто се-с’еело л’ен по-пол’ињава. Л’енени к’ошул’е пр’аеле, јер-л’енот на-т’оплото д’ава л’адно, на-л’адното т’опло. К’ао п’амукот. ‘Он-је ‘уште п’убав за-н’осење, л’енена к’ошул’а да-н’осиш. И-с’еа у-ена-б’офча, р’ецимо, тр’ебе д-идемо на-г’ости к’ај-н’екој приј’атели и-т’амо тр’ебе д-ост’анемо ен’а-н’едел’а. Е-с’еа у-т’аја б’офчата ќе-се-н’ареда два-три-п’ара г’аке, два-ф’астана, ‘едан промен’ајлија ‘едан за-д’ома, па-к’ондуре др’уги ‘ако ‘излагаш н’егдека за-изл’агање. И-у-б’офчата св’е ќе-се-ст’ае и-у-ч’етири т’аквија ќе-се-в’рзе и-б’офчата се-н’оси к’ао к’уферот на-г’ости к’ај-шо-к’-идеш); *џ’ерган* ‘украсите што ги носат жените околу вратот, на градите‘ (тур. *gerdan*; Јашар-Настева 2001: 203); *з’ембиљ* ‘плетена торба од рогоз за носење разни артикли (особено зеленчук)‘ (тур. *zembil* < арап.; Јашар-Настева 2001: 70) (И-з’ембиљ к’ао п’омошно ср’едсво за-н’осење на-нам’ирнице. Д’али п’азар д’али пр’едмети шо-ни-с’а-п’отребни к’упени од-ч’аршија. Н’е-значи да-је-т’оа од-п’азар м’ожеш и-пант’улуми к’упени ‘или шт’оф ‘или т’енцере. Зн’ачи, з’ембиљ б’ило гл’авно ср’едсво за-пазар’уење); *з’убан* ‘горна клашнена долга облека

со кулавка (најчесто ја носат овчари за покривање и против дожд, снег) (тур. *zibin*; Јашар-Настева 2001: 93); 'илик 'отвор или петличе за закопчување' (тур. *ilik*; Skok 1971: 714); *j'aḡlak* 'бела, тенка и убаво извезена со срма крпа' (тур. *yaḡlık*; Јашар-Настева 2001: 94); *j'akna* 'делот од кошулата околу вратот' (тур. *jaka* < арап.; Skok 1971: 749–750); *j'elek* 'горна облека без ракави' (тур. *yelek*; Јашар-Настева 2001: 193); *k'aṣiṣ* 'ремен, колан со којшто се опашуваме преку панталоните' (тур. *kayış*; Јашар-Настева 2001: 93); *k'olan* 'тоа што служи да се врзат панталоните' (тур. *kolan*; Јашар-Настева 2001: 93), но и *k'olanче* 'тесен женски појас во повеќе бои' ('Инак'е п'онапре 'имало к'устеци. К'устек го-пр'аа 'овја прстенџ'иеве. Е-с'еа т'оа 'имала б'аба-ти тв'оа у-с'ело кој-н'осела н'ошња. Н'осела к'олан 'еден кој-го-пр'аеу прст'енџија, к'устек. На-ср'еде 'имало н'ешто за'облено, 'ама напр'аено со-тр'иста др'анг'улие. Ме-р'азбир'аш? И-со-тр'иста искр'ивени ж'елевца, 'ама т'оа-је цеу-к'олан, 'она-је п'озади-је, 'она се-зак'опчуе. Е-с'еа 'она 'има тр'иста шар'ичиња на-н'его. Д'али у-б'оја-са т'ија 'или н'е-са у-б'оја, д'али ен'обојна виш'ебојно се-ст'авала на-к'устекот. К'устек 'или к'олан. Т'оа 'обично с'елските ж'ене го-употреб'уеле. 'Али ст'ара т'етоска н'ошња, чинт'еење, ст'ари чинт'еење, т'оа-је 'облека ст'ара т'етоска 'облека. Т'оа-је т'урцизам. Чинт'еење со-ј'елече со-к'ошул'а, в'езена к'ошул'а и-ш'ауваре д'оле. Ш'ауваре д'оле б'иле подв'езени, м'алце, шау'варете. И-н'оселе, е-с'еа т'ија шо-б'иле поб'огати н'оселе поб'огати к'олани. Д'ури шо-'имам-ја, н'ина-ми м'оа б'ила од-Бут'икоска фам'илија. Р'исто Б'утика биу-б'огат'аш. И-'ацо-ми го-др'жеу М'онопоу. Б'иу на-М'онопоу г'азда и-з'еу од-Бут'икоска фам'илија. И-н'ина-ми кој-се-м'ужела 'имала цеу-г'ердан со-л'ире и-к'устек со-л'ире. Зн'ачи, к'устекоф ш'арен и-б'ашка и-лир'ичиња ст'аени к'оа пог'олема к'оа пом'ала. Т'оа је-мл'огу ск'упа р'абота. А-м'ајка-ми кој-д'ошла, д'едо-ми гурб'етчија б'иу. Со-к'умбенце од-'онџа с'елскине. Па, н'емало тр'и-ног'е, дв'е-ног'е 'имало. Трекат'а-нога му-ст'аеле к'амчиња под'ебели за-да-го-з'апал'а к'умбево да-сп'иа. Шн'ајдер т'атко-ми, т'анка 'игла т'анка в'ечера. А-'ацо-ми б'иу. 'Имало т'огаш трг'оачка шк'ола, се-заврш'уело к'ао ек'ономска б'ичи-ми, и-р'аботау у-б'анка. И-с'еа т'огаш б'ило к'ао централ'изам. М'ие смо-б'иле В'ардарска Макед'онија. И-р'аботау у-б'анка. 'Овдека б'анка 'имало

у-Т'етоо. И-по-н'екоа-си н'аредба од-Т'етоо г-'однеле у-Сар'аево да-р'абота и-'ацо-ми 'уше п'ојке с-ус'овршиу. После кој-д'ојде од-Сар'аево б'еше д'иректор на-тет'оскава б'анка. 'Али од-к'аде? Д'едо-ми ка-'умреу, св'ите фа'ичије што-му-б'иле шо-му-дуг'уеле му-го-з'еу гл'авниот сп'исак Ј'анко, Ст'анко кој-д'есет л'ире кој-п'ет-лире 'он ги-с'обрау п'арете п'оибер 'испаднау. А-т'атко-ми го-д'ау шн'ајдер д-'учи. Т'оа-је. Зн'ачи, св'екоаш п'арата 'отвора и-ж'елезна вр'ата. 'Ако кл'учот н'е-може п'арата м'оже. Т'оа-је); *к'ондуре* 'тоа што служи за обување' (тур. *kundura*; Јашар-Настева 2001: 95); *к'ојче* 'тоа со што се закопчува кошулата' (тур. *korça*; Јашар-Настева 2001: 206); *м'акара* 'предмет на кој се намотува конецот, дрвено или хартиено цевче со посебна форма, од двете страни со браници, а во средина вдлабнатина на кој е намотан конецот' (тур. *makara*; Јашар-Настева 2001: 79); *'ибришим* 'намотан конец на картонско' (тур. *ibrişim*; Јашар-Настева 2001: 79) (*Ибришим*, к'онец н'амотан на-к'артонско. К'онец н'амотан на-'ибришим. Трк'алцето е-'ибришим. И-'исто се-в'икало 'она д'елон на-маш'инана од'оздола шо-се-ст'ава д'упло шо-се-ш'ие, шо-'има 'едно шо-се-м'ота, па-п'осле му-се-ст'ава т'оа н'ели кап'ачето кој-се-ш'ие и-т'оа се-в'ика *'ибришим*. Д'ел од-маш'ината за-д'олниот к'онец се-в'ика *'ибришим*. Зн'ачи, маш'ината и-г'оре ш'ие, 'ама ш'ие и-од'оздола. 'Ако си-прим'етила т'оа. 'Еве г-'имамо синг'ерица Б'агат. Н'е-знаемо шо-да-й-праемо на-маш'инава. Т'етка-ти р'абота. 'Ако тр'еба н'ешто да-п'отшие, з'авесе да-с-'онади н'ешто 'ако с-искр'ивело. А-кој-ш'ие, бе-д'ушо? Н'икој н'е-шие. Га-д'аамо н'икој не-ни-ј'а-сака. 'Али 'она си-б'еше млогоу вр'една. Т'амо на-р'абота л'уге се-куп'уеја у-сво'е-време, па-т'ија 'имаја цели кр'ојој. Н'ели? Л'угата. И-ке-з'еме за-ф'астан кој-бр'ој на-ф'астанот пиш'уеше, пеес-дв'ојка, пе'ес-шеска. И-'иде по-такв'оово го-в'ага кр'ојоф н'ели, п'рво к-'извади кр'ој од-кн'ига и-п'осле кр'ојоф го-ст'ава на-шт'офоф, го-ш'ие, и-ф'астан. На-К'ика с'ума ф'аст'анчиња 'она й-ш'иеше. Ка-к'укла. Сукн'ичиња, ф'аст'анчиња. К'ика б'ила к'укла. С'амо пант'улуме н'е-шиеше и-к'ошул'а. Иначе др'уго. На-б'аба-ми Т'офил'ка ф'астанот, с'ирота, и-со-н'ега га-зак'опавмо со-т'ој-ф'астан. Т'етка-ти й-го-с'оши по-кр'ојка. Й-з'еде м'ера, в'иде кој-бр'ој и-по-бурда й-га-'извади кр'ојката. Й-с'оши ф'астан. На-т'етка-ти Н'ика ф'астан

й-с'оши, 'исто. 'Она млогоу га-бид'уеше по-т'оа. И-т'ак'е); *м'ан̄ар* 'стара турска бакарна пара со мала вредност' (тур. *tangir* < арап.; Јашар-Настева 2001: 75); *м'ин̄иан* (тур. *mintan* < перс.; Јашар-Настева 2001: 93) (М'интан к'ако ј'елек. З'амена на-ј'елек, 'али м'интанот биѿ-'ишаран со-ш'аре. И-т'оа сл'ужело к'ако промен'ајлио к'ако пр'омена, за-промен'уање, за-пр'омена); *н'алања* (со-топуци) 'дрвени папучи' (тур. *nalin* < арап.; Јашар-Настева 2001: 95) ('Имало п'орано н'алање в'исоки со-топуци и-н'алање р'авни. А-пр'ави н'алање с'а-т'ија со-топ'уците. Г'оре к'аиш 'имаја); *р'уба* 'женската облека со едно име' (тур. *riba* од итал. *roba* < герм. *roub* 'грабеж'; Стефановска-Ристеска 2008: 62) (Р'уба к'ао д'еѿ од-'облека. Р'уба за-дн'евно обл'аќање 'или р'уба за-пр'омена. М'ожеш да-го-разгр'аничиш. П'оширок п'оем т'оа е-р'уба, 'ама м'оеш да-го-разгр'аничиш р'уба за-д'омашна р'уба да-н'осиш 'или р'уба за-пр'омена за-изл'аѓање); *с'аја* 'горна женска облека без ракави, направена од платно и везена' (по-с'елава 'имало) (тур. *saya*; Skok 1973: 188); *с'ицимка* 'волнени завивачи на нозете што се носат зимно време место чорапи или врз чорапите' (тур. *sicim*; Јашар-Настева 2001: 79); *ѿ'ульбен* 'тоа што го носат жените на глава' (тур. *tülbent* < перс.; Јашар-Настева 2001: 94) (Т'ульбен пр'аа п'осле к'упење. Ст'аваа п'ешкир за-да-га-з'аштита к'осата да-г-'упие. Па-п'осле га-т'рл'аа да-се-д'осуши. Н'емало т'огаш ф'еној да-г-'исуша к'осете. Со-т'ульбенот ув'иткана к'осата да-с-'осуши. 'Ако м'оже и-цел'о-време на-н'ега т'ульбенот к'-остане д'одека й-с-'осуши к'осата, па-п'осле ке-го-т'ргне т'оа т'ульбенот. 'Обично тк'аени, пл'атнени, 'имало и-т'огаш пл'атно се-куп'уело, с'амо се-тк'аело д'ома на-р'азбој, се-сн'оело д'ома на-р'азбој, се-тк'аело черг'ичиња, мут'авчиња, пр'остирачи т'ија т'есните черг'ичиња); *учкур* 'тоа со што се врзуваат гаќите' (тур. сложенка *uçkur*; Јашар-Настева 2001: 177, 206; Skok 1973: 535) (Н'екогаш, да-ти-к'ажем, да-б'идем 'искрен, к'о(г)а 'отиднав ср'едња шк'ола т'атко-ми г'аке ми-н'апрае со-'учкур. Беѿ-л'астик н'емало. Л'астик б'ило р'етко да-се-н'ајде л'астик. Н'его со-'учкур. И-со-'учкур тр'и-пара г'аке ми-с'ошија дл'аѓ'и д'оле со-с'ицимка зав'ржани. Н'е со-с'ицимка, н'его с'амо со-пл'атно и-да-ми-б'иде т'опло. И-со-'учкур сум-се-в'ржуеѿ. Т'амо смо-'имале пер'ална. М'ислим нè-п'ереа. Н'е м'ашина за-п'ерење, у-к'азан. И-с'еа ке-с-'обеса, па ке-с-'исуша за-св'аки 'еден ке-си-й-з'еме г'акеве. С'еа к'акви

т'акви т'ија б'иле. Н'екој н'емаја и-г'аке н'емаја. В'еруеш? Сиром'аштија 'имаше. П'ој ке д'еца, текст'илново н'екако, п'ојке 'идеа од-с'ела д'ецава. М'ие граѓанч'ињава п'омалу. Ј'а, т'атко-ми, п'ошто шн'ајдер-биџ, сум-б'иџ најд'отеран. Стар'о-палто ке-ми-о-св'рти ке-ми-о-н'апрае н'ово. Пант'улуми ст'ари 'ако ми-с'а, н'ови ке-ми-н'апрае. Ке-ми-с'ошие 'одело, јар'ам-капут ти-в'икам сум-н'осеџ, па ми-н'апрае дл'аг-капут, па-м'антил' сум-имаџ, к'ошул'е н'екол'ку, три-ч'етири к'ошул'е, м'ашња сум-н'осеџ. Четврта г'одина, ја-б'еф инициј'атор да-п'очнемо м'ашње да-н'осимо. Мат'уранти т'оа б'ило); *ф'анела* 'цемпер' (тур. *fanila* < итал. *fanella*; Јашар-Настева 2001: 93) (З'имска ф'анела. 'Има и-л'етна ф'анела со-рук'авчиња. 'Имало пл'етени ф'анеле кој-се-пл'етеле п'онапре, д'омашни. 'Има с'ега тр'икот'ажни ф'анеле, н'ормално. 'Али се-пл'етеле, п'онапре н'емало. Од-'обична в'оџна да-т-из-'изб'ацка пр'ишја да-ст'анеш. 'Ама да-ти-д'ржи т'опло к-'облечеш ф'анела и-вр'уко-је. Т'оа шо-ке-с-'испоти на-т'ебе, п'ошто в'оџната п'ије. П'оарно да-с-'испотиш на-в'оџнено, н'его-ли на-п'амучно. Пам'учното не-исп'ар'ава, а-в'оџната исп'ар'ава); *ф'аџиан* 'женска облека што го покрива целото тело, од рамениците до одредена висина на нозете' (тур. *fistan* од италијанско потекло; Стефановска-Ристеска 2008: 90–91) (Од-дв'аеста г'одина н'аамо н'ошњата п'очнала да-се-г'уби, зн'ачи п'осле П'рви св'етски р'ат, п'осле осумн'аеста г'одина, м'ислим п'очнуе н'ова д'оба, с-изм'ешале т'огаш, д'ошле Б'уг'ари, д'ошле Аустр'ијанци, н'ели, д'ошле С'рби, ст'анала В'ардарска Бан'овина 'овдека. Н'ели? 'Еве Гл'ишиќи у-Б'рвенца т'оа с'а-дон'есени фам'илие од-С'рбија да-нè-просв'етуа, С'ониќи. С'оник е-д'онесен ко-пр'еседник с'уда. Биџ-пр'авник. Масл'оварик, Т'одорка Масл'оварик г'оре ни-с'еди 'оваја од-В'есна м'ајка-и ног'аркана. Т'ој д'онесен-је к'ако 'учител', од-Црн'а-Гора. А-т'етин-мој шо-сум-имаџ, П'оцањин В'укашин, д'онесен-је од-К'олашин 'учител'. Т'огај б'ила С'рби, Х'рвати и-Сл'ов'енци. И-м'ие под-С'рбија смо-б'иле, В'ардарска Бан'овина. И-дон'есени уч'ители да-нè-'уча на-с'рпски. Т'атко-ми 'учеџ српск'о-школо. Т'оа б'ило. И-се-ж'енеле 'овдека. З'емале т'етовке и-остан'уеле 'овдека. 'Еве Масл'оварик 'остана 'овдека, П'оцањин 'остана 'овдека. И-т'оа е-т'оа); *ф'ереџе* 'горна облека кај Турчинките (муслиманките) која го покрива и лицето' (тур. *ferace* <

арап.; Јашар-Настева 2001: 94); *ф'ес* 'турска капа', *ф'ешче* 'мало од фес' (тур. *fes*; Јашар-Настева 2001: 94); *ч'изме* 'чевли високи до колена' (тур. *çizme*; Јашар-Настева 2001: 95); *ч'ирши* 'лепило за чевли' (тур. *çiriş*; Јашар-Настева 2001: 56); *ч'орайи* 'дел од облеката што се навлекува на нозете под чевлите' (тур. *çorap* < арап.; Јашар-Настева 2001: 95); *џ'амаган* 'горна клашнена женска облека без ракави' (тур. *camadan* < перс.; Јашар-Настева 2001: 93); *џ'еџ* 'дел од облеката во кој се чува марамче, портофел и други ситни работи' (тур. *ser*; Јашар-Настева 2001: 199); *ш'амија* 'тоа што го носат жените на глава, покривало за глава' (тур. *şamî* < перс.; Јашар-Настева 2001: 94) (Н'оселе ш'амие, 'ама к'ако да-ти-к'ажем, постарит'е-жене ш'амија н'оселе, д'очим помл'адите н'е. Пост'арите ш'амија об'авезно н'оселе. Д'али е-т'оа ш'арена. Е-с'еа 'ако 'има уп'окоеен н'екој н'осела црн'а-шамиија, д'очим помл'адите н'оселе пош'арени ш'амие); *шам'ишче* 'помала шамија, тоа со што го бришеме носот' (тур. *şamî* < перс.; Јашар-Настева 2001: 94).

Стан (куќа и нејзините делови):

'авлија 'заградениот простор пред или околу куќата' (тур. *avlu*; Јашар-Настева 2001: 63) (А-т'урски 'авлија е-дв'ор); 'амам' 'просторијата за капење' (тур. *hamam*; Јашар-Настева 2001: 61) (С'еа кој-к'ако 'има. Кој-к'ако 'имаџ. Н'екој 'имале и-'амами, 'ама од'оздола. Св'акава Г'орица сн'аа-ми м'оа, Чер'енкофци, од'оздола л'ожи к'ако 'амам и-врук'а-вода му-се-пр'ае ка-б'ањана т'урска-шо-је п'окрај р'ека. 'Едно вр'еме ј'а сум-'ишоџ со-т'атко-ми т'амо да-се-к'упем. Од-Д'оџно М'ало до-т'амо сум-'ишоџ да-се-к'упем. М'ораш д'обро да-с-'осушиш, со-к'оса в'одена да-не-'излезеш зимн'о-време. 'Иначе у-д'рвено к'орито д'ома смо-се-к'упале. Д'еца м'али дур-смо-б'иле п'омали м'ајка-ми н'е-к'упала. Па, ко-пор'аснавмо п'осле смо-'ишле со-татк'офциве. Па, се-кр'иевмо 'еден со-др'уги да-не-се-в'идимо н'апред. Па, т'аков биџ-животот, л'удите); 'аралок' 'меѓупростор, тесен пат меѓу два зида, две куќи' (тур. *aralik*; Јашар-Настева 2001: 66) (Пр'остор м'еѓу д'аске, с'ега с'идој-с'а. П'орано д'аске на-т'аванот, н'е с'ид); *б'аџа* 'отвор на кровот' (тур. *baca* < перс.; Јашар-Настева 2001: 64); *г'ирек* 'големите дрвја што служат како потпори на куќата, на тремот или на друго место' (тур. *direk*; Јашар-Настева 2001: 63); *г'ушеме* 'дрвен под, долниот дел на собата, делот на кој стоиме' (тур. *düşeme*; Јашар-Настева 2001:

85); *j'aj* 'федер' (тур. *yaу*; Јашар-Настева 2001: 86); *j'aiија* 'дрвен градежен материјал, граѓа; но и со преносно значење: телесна градба; многу голем човек, балабан' (*иур. уар*; Белчев 2016: 78) (Јап'ијата га-пр'аем. Ј'апија је-кр'овот 'или к'онструкцијата на-к'уката се-в'ика ј'апија 'или напр'аена-је до-карај'апија); *к'aiицик* (тур. *кар*; Јашар-Настева 2001: 64) (м'ало вр'атиче м'еѓу к'омшије); *кар'айшаван* 'немалтерисан таван од летви' (тур. *karatavan*; Јашар-Настева 2001: 64, Skok 1972: 46); *к'aiи* 'дел од куката меѓу два тавана' (На-п'рв-кат с'едим-ја, на-вт'ор-кат с'еди бр'ат-ми. К'ат је-п'остаро н'его-ли спр'ат) (тур. *kat*; Јашар-Настева 2001: 64); *к'ерпич* 'непечена, сушена цигла' (тур. *kerpiç* < перс.; Јашар-Настева 2001: 63) (П'онапрет с'идојте ги-пр'аеле со-к'ерпич. К'ако? Ке-се-ст'аа д'ашчиња т'анки на-с'идојве. С'идоф с'еа се-пр'ае, се-ф'ормира. Пр'етходно 'има, р'ецимо, ст'убој ст'аени д'рвени и-на-ст'убојве се-ст'аваа д'ашчиња. И-на-дашч'ињава се-л'епи к'аў со-сл'ама. И-т'оа се-в'ика к'ерпич. Чест'о-пута н'е-зн'ам 'ал' си-'имала пр'илика на-К'оўтук н'егдека да-в'идиш н'екој с'ит р'азрушен 'или г'оре н'ак'ај Ш'урна шо-с'еди, т'ија горнит'е-куке у-д'оў шо-го-в'икаа. 'Има н'атамо. С'еа н'е-зн'ам д'али 'има 'уште кук'ичиња т'аквија 'или у-'Источна Макед'онија 'има 'исто со-к'ерпич шо-пр'аеле. Со-к'ерпич ти-в'икам се-ст'авало д'аска. 'Или у-с'елава од-вр'ба се-пр'аеле пл'отој од-вр'ба, 'овде со-д'аске, а-т'амо пл'отој, се-ставало пл'отој 'едно со-др'уго све-ка-пл'етено му-до-аѓало и-на-н'его се-л'епело к'аў со-сл'ама. И-т'оа д'ржи. И-п'осле со-сл'ама и-ке-се-м'ачка и-п'осле 'удри-му в'арот и-г'отоо вар'осано си-с'едиш ун'утра. П'осле 'испадна со-п'есок и-в'ар. В'арот ст'ана и-п'есокот акту'елен да-се-м'ачкаа с'обе со-в'ар. 'Иначе над-к'аўот да-се-в'ароса, в'арот п'остоеў, 'али со-п'есокот не-се-'употребуело. Над-к'ерпичот ти-в'икам се-м'ачкало. 'Убо: ке-с-'измачка ка'ўта со-такв'о-то со-сл'амата, ф'ино д'оаѓа. Шо-п'омеко т'ол'ку п'убо: се-м'ачка. И-кај-ке-с-'осуши т'оа и-ке-се-в'ароса и-ке-се-ж'иви у-н'его. К'ерпич н'екој пр'аа да-к'ажемо 'овја у-Ч'иле, Чиле'анциве, 'они пр'аа кој-се-с'ел'а. Т'ија с'а-п'ојке н'оматски т'амо, и-кој-к-'ида, р'ецимо, шес-м'есеца н'омада. Д'ур тр'ае вегетац'ијата, т'амо м'оўза л'аме, т'амо м'оўза кр'аве, пр'аа сир'ењиња, 'ида со-к'оњи и-'овце и-со-л'аме и-т'амо пр'аа ц'ела пр'олет, ц'ело л'ето, ц'ела 'есен. Кој-ке-н'аступа

д'ождој б'егаа в'амо се-повл'ечуа у-с'елото. 'Али од-'изметоф на-такв'о:во на-кр'авеве и-на-такв'о:во со-сл'ама се-л'епи на-'с'идојте се-м'ачка со-т'оа. Т'оа н'ајвише д'ржи. Н'ајјакo је-т'оа); *м'андало* 'дрвото со кое се затвора одвнатре капијата или, воопшто, вратите' (тур. *mandal* < средногрчки *μάνδαλος* (балкански турцизам од грчко потекло) со наш суфикс *-ало* за орудие; Skok 1972: 368) (Шо-е-м'андало? К'ако-што е-вр'атава 'овдека ст'аена н'ели и-с'еа да-к'ажемо од-дв'е-врате се-вл'ага 'или од-ен'а-врата се-вл'ага и-с'еа 'има 'една п'окретна д'аска се-к'ое 'овдека и-се-сп'ушта да-д'ојде у-'еден л'ежај да-б'идне пос'игурно затв'орањево. Т'оа се-в'ика м'андало); *'ogaја* 'одделение во куќата каде што се седи, спие' (тур. *oda*; Јашар-Настева 2001: 65; Skok 1973: 542–543); *'оџак* 'местото каде што излегува чадот од огништето и, воопшто, од куќата' (тур. *osak*; Јашар-Настева 2001: 67); *й'армаџи* 'дрвена ограда на чардакот или басамците, направена од тенки летви' (тур. *parmak* и *parmaklik*; Јашар-Настева 2001: 65); *й'енџер* 'отвор во собата низ кој влегува воздух и светлост' (тур. *pencere* < перс.; Јашар-Настева 2001: 64); *й'ерге* 'завеса' (тур. *perde* < перс.; Јашар-Настева 2001: 67); *й'аван* 'горниот дел од собата што ја дели од покривот' (тур. *tavan*; Skok 1973: 448) (А-'има и-кар'аџаван. Кар'аџаван шо-е-на-т'аванот ст'авано к'ај со-сл'ама за-да-б'иде п'овруко); *й'араба* 'тоа со што е заграден дворот' (тур. *taraba* < арап. *darāba*; Skok 1973: 443) ('Обично авл'ијата је-загр'адена со-тар'апчиња, со-т'арабе); *к'ибриџи* 'кутија што содржи мали дрвца, коишто од едната страна се обложени со запалива материја за брзо палење' (тур. *kibrit*; Јашар-Настева 2001: 202); *к'умур* 'тоа што се добива од недогорено, угаснато дрво што го употребуваат ковачите за горење (тур. *kömür*; Јашар-Настева 2001: 67, 203); *к'уше* 'делот од некоја просторија меѓу два зида' (тур. *köse*; Јашар-Настева 2001: 203); *ч'арџак* 'истурен покриен преден дел на куќа' (тур. *cardak*; Vujaklija 1980: 1036) (Надв'орешен деј од просторијата шо се-гледа и-дворот, бавчата); *ч'аџија* 'делот од куќата со кој е покриена' (тур. *çati*; Јашар-Настева 2001: 64); *џ'ам* 'стаклото на прозорецот' (тур. *cam* < перс.; Јашар-Настева 2001: 64) (Л'ицево ти-св'ети к'ако џ'ам. П'оново вр'еме в'икамо ст'акло. Да-ст'аемо ст'акло за-п'енџероф. 'Ако с-'искрши. Н'е-викамо џ'ам. П'оново вр'еме с'ега. И-м'ие пост'ариве го-

примен'уемо т'ој-збор. Смо-г-избр'ишале ц'амот. П'онапре ц'ам. Ти-с-'искршиу ц'ам 'или д'ете н-иск'ршило ц'амот).

Уредување на куќата и посатки:

абдес'а:на 'лавабо' (тур. *aptesane, abdesthane* < перс.; Јашар-Настева 2001: 66) (У-'едно к'уше 'има 'остаен пр'остор за-потр'евштине д'омашни. М'ие смо-ст'аале за-в'ода, тенц'ериња, д'омашни р'аботе. Угр'адено у-к'онструкцијата на-к'уќата, п'осебно м'есто се-тр'ажело и-т'ак'е се-в'икало. Се-м'иело, ст'омна се-ст'авало, м'оже на-з'орт да-б'идне и-за-м'иене); *'аван* 'садот во кој се толчи лук' (тур. *hawān* < арап.; Skok 1971: 661) (Ор'аете т'уека си-ги-тл'а'чем); *ар'а'нија* 'голем бакарен котел, голем котел во кој се грее вода за перење' (тур. *harani*; Јашар-Настева 2001: 68) (Т'оа м'ајка-ми п'ерела у-н'его. У-т'оа се-вр'иело, вр'иеле 'алишта; За-'ајвар за-пр'ипрема за-з'имнице); *г'олај* 'вдлабнатица во сидот што служи како остава' (тур. *dolar* < перс.; Јашар-Настева 2001: 65) (М'ие 'имафмо у-к'уше д'олап к'ај-м'ајка-ми); *г'ушеклар*, *с'андак* 'плакар во којшто се чуваат алишта' (тур. *döşek*; Јашар-Настева 2001: 67; Skok 1971: 461; тур. *sandık* < арап.; Јашар-Настева 2001: 66) (С'еа шо-в'икамо пл'акари, т'огај 'имало душ'екл'арци. Душ'екл'ари г'и-в'икаа. Душеци т'уе се-ч'уало. М'ие кој-смо-се-з'еле со-М'аркота, богат'аши 'Ефка Мац'урофци б'иле. Н'емаше н'ишо. Ке-се-к'ачи на-к'ауч д-'отвори плак'арчето, т'оа душ'екл'арци г'и-в'икаа к'узн'ае к'ако г'и-каж'уеја. Н'екој с'андак го-в'ика. К'офчег, ст'аровремско се-в'ика к'офчег. К'офчег-је за-'алишта к'ај-шо-ке-го-н'оса ч'еизот. Т'оа ш'арено све-израб'отано); *џ'уџум* 'бакарен сад за течност – млеко или вода, има широко грло и рачка од страна' (тур. *güğüm* < арап.; Јашар-Настева 2001: 68, 184, 195) (...п'екмез н'екоје време од-ц'рнице пр'аеле и-у-г'угум з'емјени го-ч'уале) – ваквите бакарни садови ги имало во побогатите куќи во градовите, а многу ретко во селата, односно следува забелешката дека се работи за 'градски збор'; *з'ембил* 'торба во која се носи лебот; вид плетена торба, обично за на пазар' (тур. *zembil* < арап.; Јашар-Настева 2001: 70); *'ибрик* 'висок бакарен сад за вода со рачка, со посебно извиен тесен отвор (чепурка) и проширена уста за пиене, а може да служи и како сад во кој се топли вода за кафе или за варење) (тур. *ibrik* < перс.; Јашар-Настева 2001: 68) ('Едната го-д'ржи 'ибрикот, другата го-д'ржи за-двет'е-рук'е

л'ег'инот); *j'anцик* 'вид кожена чобанска торба' (тур. *yancık*; Јашар-Настева 2001: 70) (се-пр'ае од-ј'агниња од-овце и-пр'еку р'амо се-н'оси, од-к'ожа; вид т'орба пр'еку р'амо); *j'орџан* 'дебел покривач' (тур. *yorgan*; Јашар-Настева 2001: 67); *к'азма* 'алатка, лопата за копање, тежок рачен копач' (тур. *kazma*; Јашар-Настева 2001: 74) (го-има на-л'огото на-ПК-Љ'уботен к'ако план'инарски м'отив); *к'илим* 'волнена простирка што се постила на земи' (тур. *kilim* < перс.; Јашар-Настева 2001: 67) (К'илим б'ило д'оле шо-ке-п'остелиш. П'онапре т'оа к'илим б'еше пом'одерно. Ч'ардакот секојдн'евно б'еше п'окриен со-ч'ерга, а-за-пр'азникот со-к'ил'имчето. Так'е б'еше. Ј'а од-к'ај-м'ајка-ми зн'ам. Да-се-зн'аело к'ога је-пр'азник, а-с'еа н'е-зн'аемо к'ога је-пр'азник. Св'ак'и-д'ан је-пр'азник. Зн'ам од-к'ај-м'ајка-ми, за-пр'азникот т'ија се-д'игаа се-од'ануа др'уго се-т'ура. Тк'але к'ил'имчиња); *к'аџак* 'предмет со кој се покрива казанот' (тур. *karak*; Јашар-Настева 2001: 66, 68; изведенка на -*ak* од терминологијата за алати); *м'анџал* 'отворен метален сад за греење со жар' (тур. *mangal*; Јашар-Настева 2001: 67) (За-ж'ар направено од-б'акар, мес'ингано. 'Унутра ж'ар се-ст'ава за-гр'еење); *м'инџер* 'низок кревет за седење од даски' (тур. *minder*; Јашар-Настева 2001: 67); *м'усанџра* 'штица на сидот на која се клаваат садови' (тур. *musandira*; Јашар-Настева 2001: 65); *м'уџаџ* 'постилка или покривка од козина' (тур. *mutaf* < перс.; Јашар-Настева 2001: 67) (од-к'озја дл'ака); *окл'аџ'ија* 'сукало со кое се суче тесто' (тур. *oklağı*; Јашар-Настева 2001: 90); *р'аџи* 'хоризонтална штица во орман, шкаф, плакар или штица закачена на сидот што служи за чување, редување различни предмети; полица под плафонот за бакарни садови' (тур. *raff* < арап.; Skok 1973: 97) (Па, п'онапре т'ак'е, па-р'еделе ч'аше, ч'иние, 'едно др'уго. Па, и-х'артија ш'арена ис'ечена в'ак'е-ве со-н'ожичк'е. Н'емаше к'ако с'еа х'артија); *с'а:н* 'бакарен плиток сад, се послужува и се полни со јадење, стои на маса' (тур. *sahan* < арап.; Јашар-Настева 2001: 68) (...*ıa-s'a:ni ū'oa* ч'иније); *с'аач* 'в'ршиник, железен сад што се клава врз црепната за да се испече лебот' (тур. *saç*; Јашар-Настева 2001: 69); *с'аланџак* 'нишалка' (тур. *salıncak*; Skok 1973: 193); *санд'алија* 'стол' (тур. *sandalye* < арап.; Јашар-Настева 2001: 67) (Санд'алија се-в'икало, а-т'ија плет'ените 'иначе се-в'икаа. П'ојке с'анд'алија т'ија-шо-с'а за-потп'ирање. К'оклица без-потп'ирање б'ило); *с'аџек* 'железен треножец којшто

стои на огниште и врз кој, во некој друг сад, се готви јадење‘ (тур. *sac ayak* < перс.; Vuçaklija 1980: 827) (со-тр’и за-к’отеу да-в’ари ги-ст’авале тенџерињата за-да-в’арат); *с’унија* ’сад, најчесто бакарен, поплаток од тепсија во кој се пече комат, леб‘ (тур. *sini* < арап.; Skok 1973: 238); *с’офра* ’м’аса; ниска тркалезна триножна маса од дрво на која се јаде‘ (тур. *sofra* < арап.; Јашар-Настева 2001: 69, 90) (П’онапре на-с’офра ј’але. Ј’а се-с’екаам к’ај-т’етка-ми к’ај-смо-иделе на-с’офра смо-ј’але. Ј’а од-д’ете зн’ам с’офра б’ило. Ј’а к’ај-т’етка-ми к’ао д’ете г’олемо ’они ш’ес д’еца б’иле т’етин-ми, н’ели, п’осле с-ос’акати и-т’етка-ми и-н’е-можеа в’ак’е п’ојке да-с’еда и-кој-ке-смо-иделе на-с’офра. Па, м’ие д’еца смо-се-рад’уеле к’ај-т’ета к’иемо в’икам на-с’офра ке-ј’адемо); *таб’аќа* ’послужавник; голема плитка чинија‘ (тур. *tabak* < арап.; Јашар-Настева 2001: 69); *тава* ’сад што служи за пржење храна‘ (тур. *tava*; Јашар-Настева 2001: 68, 89; Skok 1973: 447); *тав’ас* ’поголем или помал бакарен плиток сад‘ (во зависност од намената за црпење вода, за капење, дел од вага, од кантар и др.) (тур. *tas* < арап.; Јашар-Настева 2001: 69); *теш’ере* ’носило од штици‘ (тур. *teskere* < арап.; Јашар-Настева 2001: 74, Skok 1973: 462) (дв’е-дрва со-пр’учк’е пл’етени); *текне* ’голем дрвен сад каде што се меси многу леб‘ (тур. *tekne*; Јашар-Настева 2001: 69) (П’осебно м’есто у-к’офчегот за-мес’уење на-л’еп. Шо-с’уча т’оа дрв’еното, окр’углото. На-т’оа се-с’учеше, н’е на-м’аса. М’ие к’ај-м’ајка-ми смо-н’емале на-т’оа ’округло. Шо-имале бр’ашно шо-смо-ч’уале с’андак т’ак’е на-т’оа г’олемо б’еше, на-т’оа зн’ам м’ајка-ми и-на-с’офра с’укале. Т’оа е-т’екне у-к’офчегот. Т’оа бр’ашното ’унутра с’еди. Т’оа биу’-поделен к’офчегот. ’Еден д’еу бр’ашното н’е у-вр’еке, в’ак’е ист’урено му-б’еше, ч’исто, и-т’екнето од овај’а-срана к’ај-шо-е-и-кв’асецот. И-т’оа је-т’екне. Специј’ално б’еше ка-д’аска и-т’уе се-замес’уеше. К’ај-шо-се-зам’есуе л’ебот); *тенџере* ’бронзен сад во кој јадењето се вари‘ (тур. *tencere*; Јашар-Настева 2001: 68; Skok 1973: 458); *тепсија* ’широк бакарен или бронзен сад во кој се пече зелник, баклава и сл.‘ (тур. *tepsi, tepsi, depsis*; Јашар-Настева 2001: 69; Skok 1973: 459) (В’идите ’ова за-да-к’ористи ’еве за-’ова н’е-требе да-се-кал’ајсуе, ’ама ’ако је-за-т’епсија, ’ако е-т’енџере, м’ора да-се-кал’ајсуе ’еднаш г’одишно); *кенеф* ’тоалет‘ (тур. *kenef* < арап.; Јашар-Настева 2001: 66); *јутија* ’пегла‘ (тур. *ütü*; Јашар-Настева 2001: 74); *финџал* ’сад од кој се

пие кафе‘ (тур. *filcan, fincan* < арап.; Јашар-Настева 2001: 68); *ф'иџил* ‘врвца натопена со газија што гори во ламбата‘ (тур. *fetil – fitil* < арап.; Skok 1971: 520); *ф'рча* ‘четка‘ (тур. *fırça, furca*; Skok 1971: 530); *ч'акија* ‘мал нож што се склопува‘ (тур. *çaki*; Давкова-Ѓоргиева 2009: 114–116; Skok 1971: 250) (Н'оже со-ч'акија шо-се-затв'ораше. Е-т'оа в'ак'е н'ожето и-ке-го-з'атвориш ке-г-'отвориш т'оа ч'акија се-в'икаше. К'ако к'орупка шо-'имаше); *ч'екмеце* ‘малечко сандаче со клуч во кое се чувале драгоцености, касета‘ (тур. *çekmece*; Јашар-Настева 2001: 66–67); *ч'ерџа* ‘волнена ткаенина што се постила на земи‘ (тур. *çerge*; Јашар-Настева 2001: 67) (Ч'ерга в'оуњена б'ило да-п'остелиш кр'евет. Тк'але ч'ерге в'оуњени); *ч'инија* ‘сад во кој се послужува јадењето‘ (тур. *çini* < перс.; Јашар-Настева 2001: 68) (... се-произв'едуа с'ега алум'инск'и д'елој, па-се-произв'едуа од-пр'охром, р'осфај, па се-произв'едуа бр'онцлии т'оа емајл'ирани, т'оа ч'иније, тепс'и:чиња, 'едно-друго); *џ'езве* ‘мал бакарен сад со долга дршка за варење и сервирање кафе‘ (тур. *cezve*; Јашар-Настева 2001: 69); *и'ише* ‘стаклен сад за вода и разни течности‘ во градскиот тетовски говор се употребува и со значење ‘стакленцето на ламбата‘ (тур. *şişe*; Јашар-Настева 2001: 68).

Приготвување храна:

баклава ‘специјален вид ориентално турско тесто попарено со шербет‘ (тур. *baklava* < арап.; Јашар-Настева 2001: 34, 91); *ј'уа* ‘расолница, водата во која се киселела зелка‘ (тур. *yuva*; Јашар-Настева 2001: 92); *к'оуџиџиџе* ‘пита слична на зелник, само што има повеќе кори и средното е помало‘ (тур. *kolpide*; Јашар-Настева 2001: 90); *м'аја* ‘домашен квас кој се става во тестото за да кисне и да нарасте (порано се викало квас, а денес квасец)‘ (тур. *maua* перс.; Јашар-Настева 2001: 91); *м'асраф* ‘трошок, издаток‘ (тур. *masraf* < арап.; Skok 1972: 384) ('арчот шо-ке-о-ст'аеш, мл'огу тр'ошок); *џ'ача* ‘вид јадење сварено од нозете или од главата на свиња или говедо‘ (тур. *paça* < перс.; Јашар-Настева 2001: 89); *џишерме* ‘фурна во којашто се печело само домашно јадење во тава (комат, месо)‘ (тур. *pişirme*; Јашар-Настева 2001: 177; Skok 1973: 665) (Шо-п'ечете? П'ечемо п'ишерме); *р'ак'ија* ‘алкохолен пијалак што се добива кога се вари комина‘ (тур. *raki* < арап.; Јашар-Настева 2001: 92); *р'ечел* ‘слатко направено од варени парчиња тиква со ореви во шира‘ (тур. *reçel* < арап.; Јашар-Настева 2001: 91; Skok 1973: 120); *с'уџук* ‘полнети

црева со дробено свинско месо и после сушени‘ (тур. *sucuk*; Јашар-Настева 2001: 90); *уем* ’дел од сомеленото брашно што го зема воденичарот за мелењето‘ (тур. *уем*; Белчев 2016: 181) (у-в'одејнца брашно кӱ-се-н'осело); *ш'арлаған* ’зејтин од растително потекло; маслиново масло‘ (тур. *şırlağan, sırlıgan*; Skok 1973: 383; Киш 2010: 52); *ш'екер* ’засладувач на млеко, чај, кафе‘ (тур. *şeker* < перс.; Skok 1973: 384–385).

Обработка на земјата:

џ'убре ’се фрла на нива за да роди подобро‘ (тур. *gübre*; Јашар-Настева 2001: 203) (Гн'ој је-л'итературно); со исто потекло е и изведенката *џ'убришиџе* ’местото каде што се збира гнојот, односно џубрето на куп‘ (тур. *gübre*; Јашар-Настева 2001: 208) (Б'униште је-др'уго. Б'униште је-св'е и-св'ешто шо-се-ф'ӱрл'а. К'ако шо-је-'ова с'еа б'униште 'отпадот шо-го-ф'ӱрл'аа. Т'оа је-б'униште. А-ѓ'убриште, џ'убре ст'аро шо-се-в'ал'а т'уе. Т'оа је-ѓ'убриште); *уз'енџија* ’дел од седло во кое јавачот ја става ногата‘ (тур. *üzengi*; Јашар-Настева 2001: 76); *ч'екич* ’алат за набивање или за ковење‘ (тур. *çekiç*; Јашар-Настева 2001: 74) (Еден-м'ајстор 'има ч'екич м'алав и-'он ке-ч'укне, кӱ-ке-ч'укне 'он и-т'ија по-н'его 'ида т'уе); *ш'уник* ’мера за жито од 10 оки‘ (За-м'ерење ж'ито напр'аено од-д'рво) (тур. *şinik* < грч. *χοϊνιξ* > новогрчки *χοϊνίκι* (балкански турцизам од грчко потекло); Skok 1973: 393).

Занаети:

'алаи ’направа, инструмент, прибор за работа‘ (тур. *alat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 74) (Ја ке-ви-п'окажем 'алат што-дв'еста г'одине што-го-кор'истимо тр'и генер'ације); *бичк'иџија* ’тој што бичи со бичкија‘ (тур. *biçkici*; Белчев 2016: 35) (Бичк'иџија је-тр'упач. 'Овја шо-би-р'екле с'еа т'естар. Бичк'иџија је-шо-п'или д'рва со-п'ила шо-р'абота. Бичк'иџија. Тр'упач. 'Ама т'оа бичк'иџија ост'анато од-т'урско, в'алда, т'ој-збор); *з'анӱи* ’занает‘ (тур. *sanat, sanaat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 72, 176) (Е, со-р'астење на-потр'ебите за-домаќ'инсвата се-р'аѓа и-з'анатов н'аш); *зан'ӱиџија* ’лице што се занимава со некој занает‘ (тур. *sanatçı* < арап.; Јашар-Настева 2001: 72); *к'алфа* ’занаетчиски или трговски помошник кој го поминал чирачкиот стаж‘ (тур. *kalfa*; Јашар-Настева 2001: 72; Белчев 2016: 87); *к'онојле*, *кӱнаи* (К'онци се-прод'аале ц'ели. Е-п'а, да-ти-к'ажем т'оа, н'емало т'оа 'овде т'ол'ку

да-пр'ајмо. З'ашто овј'а-крај н'емало т'оа к'оноп т'ак'е обр'аботка, т'ија р'аботе); *к'онојен* 'тоа што е направено од коноп' (тур. *kinnar* < арап.-лат.; Јашар-Настева 2001: 79); *ск'еле* 'конструкција од греди и штици на кои стојат сидарите и материјалот при подигање на градба' (тур. *iskele*; Белчев 2016: 156); *џабак'ана* 'работилница за изработка на кожи' (тур. *tabakhane* < арап.-перс.; Јашар-Настева 2001: 63); *џ'окмак* 'вид чекан од дрво со којшто се удира усвитеното железо во ковачница за да го добие потребниот облик' (тур. *tokmak*; Јашар-Настева 2001: 74) (С'ега зн'аш ч'екич, 'ама д'обро-е ч'екич, 'ама т'оа п'ојке т'окмак се-в'ика. З'ашо т'оа не-се-'удира со-ч'екич. Т'оа им-је-т'ешко, в'ак'е-ве г'олемо-е. Т'оа шо-уд'ираа на-т'оа, 'едниот па-др'угиот); *ч'екич* 'алат за набивање или за ковење' (тур. *çekiç*; Јашар-Настева 2001: 74) (Еден-м'ајстор 'има ч'екич м'алав и-'он ке-ч'укне к'ај-ке-ч'укне 'он и-т'ија по-н'его 'ида т'уе); *ч'ирак* 'слуга' (тур. *çirak*; Јашар-Настева 2001: 72) (Ј'а кој-беф-ч'ирак, четир'иесе и-п'рва г'одина, у-м'узичко шк'оло 'идеф у-шк'оло).

Домашни животни:

'*абраш* 'коњ со бели петна' (тур. *abraş* < арап.; Јашар-Настева 2001: 48); '*ајџар* 'коњ што се чува за приплод' (тур. *aygir*; Јашар-Настева 2001: 48); '*алчо* 'црвен коњ' (тур. *al at*; Јашар-Настева 2001: 48); '*арај* 'црн коњ' (тур. *arap*; Јашар-Настева 2001: 48); '*г'орија* 'темноцрвен, кафен коњ' (тур. *doru*; Јашар-Настева 2001: 48); '*з'аџар* 'ловечки пес' (тур. *zagar*; Јашар-Настева 2001: 49); '*к'анце* 'тврдите делови на нозете на пес и на мачка (со нив мачката гребе)' (тур. *kanca*; Јашар-Настева 2001: 87); '*м'анга* 'биволица' (тур. *manda*; Јашар-Настева 2001: 48) (ц'арна биволица); '*с'ефџинка* 'крава што се тели првпат' (од прилогот *сефџе* од тур. *sefte* < *siftah* – арап.; Јашар-Настева 2001: 117); '*с'урија* 'многу говеда (свињи) заедно' (тур. *suriya*; Јашар-Настева 2001: 49) (Б'олук је-мл'огу, 'ама п'ојке се-м'исли на-ј'адење, б'олук н'ешто напр'аено-да-је. Б'олук у-т'ој-поглед се-к'ористи п'ојке. А-'ова *с'урија* од-животни. Л'еле, б'олук шо-б'еше с'офрата. Д'емек, б'олук н'ешто напр'аено. 'Имаше мл'огу, д'емек. А-*с'урија* је-п'ојке од-т'ој-тип. 'Или 'има л'уди п'ојке); '*ч'ифџ* 'чифт волови за орање' (тур. *çift*; Јашар-Настева 2001: 77).

Сточарство:

'*ajai*' 'просторија без врати, пенцериња, во која се чуваат дрва и друго' (тур. *hayat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 65); '*arğaç*' 'заградено место за овци, но непокриено' (тур. *argaç*; ЕРСЈ 2003: 193); '*ajmak*' 'кората што се образува на површината кога се грее млекото' (тур. *kaumak*; Јашар-Настева 2001: 91); '*jançik*' 'специјална овчарска торба за леб направена од штавена овча или козја кожа' (тур. *yançik*; Јашар-Настева 2001: 70); '*ajja*' 'човек што има многу овци (газдата на овците)' (тур. *kâhya* < перс.; Јашар-Настева 2001: 36, 202).

Диви животни, лазачи, инсекти:

'*tahtabiti*' 'инсект што живее во мебел и се храни со човечка крв' (тур. *tahtabiti*; Јашар-Настева 2001: 51) (*Тафти'абиџа* не-је-по-т'етоск'и, *џафти'абиџа* је-егејски).

Птици:

'*atmaca*' 'птица грабливка меѓу јастреб и орел' (тур. *atmaca*; Јашар-Настева 2001: 50), '*ajlija*' 'гуша, гердан на петелот' (тур. *yaka*; Skok 1971: 749–750) ('Имам ја-т'аков ке-ви-п'окажем с'ега. Т'ој б'еше со-ј'ака 'овде в'ак'е. Т'оа се-в'ика *ajlija*. К'окошка *ajlija* 'или г'олуп *ajlija*. Т'огај д'оага 'испод кл'уног к'ај-што-му-је-т'оа, *ajka* се-в'ика т'оа. 'Испод-да. Е-с'еа т'оа шо-му-е-об'есено 'едно ц'рвено шо-'има 'обично т'ија. Е-т'оа г'оре *fuful* т'оа се-в'ика, д'а. Ке-ви-п'окажем); '*kümes*' 'место каде што се затвораат гулабите' (тур. *kümes*; Јашар-Настева 2001: 50).

Растителност:

'*bahçe*' 'место, обично заградено каде што се сади цвеќе и зарзават' (тур. *bahçe* < перс.; Јашар-Настева 2001: 42); '*zambak*' 'крин' (тур. *zambak*; Јашар-Настева 2001: 46, 169); '*zarzavat*' 'зеленчук' (тур. *zarzavat* < *zerzevat* – перс.; Јашар-Настева 2001: 44); '*yonca*' 'вид детелина' (тур. *yonca*; Белчев 2016: 79); '*kalem*' 'вкрстување на овошјето за да роди дивата емишка плод' (тур. *kalem*; Јашар-Настева 2001: 44).

Транспорт и комуникација:

ārb'āyısca k'ola 'кола со четири тркала (тур. *araba*; Јашар-Настева 2001: 85); *c'amar* 'грубо седло на коешто се товара теретот врз коњот' (тур. *samar* < грч. *semer*; Јашар-Настева 2001: 49, 85); *ч'елици* 'деловите на санката што се влечат по земја место тркала на кола' (тур. *çelik*; Јашар-Настева 2001: 56) (Ч'елици смо-ги-в'икале м'ие 'оздола. На-с'анките сран'иците, на-сран'иците смо-ст'авале ж'елеза 'оздола за-да-л'изга п'убо: С'анка, да-р'ечеме, 'имаше и-з'апнежни с'анке г'олеми. Зимн'о-време 'имаше д'оста сн'ег. Во-Т'етоо, да-р'ечемо, 'имало по-дв'а-три м'есеца б'ило под-сн'ег. И-од-с'елава и-окол'инава и-имаше д'оста с'анки т'огај. С'ање, д'а, д'оста с'ање 'имаше. И-до'агаа л'удите со, к'ао-што в'икамо, тр'ојка ј'ури ко-евр'опскиве с'анке-што-сă. Так'е и-н'аши 'имало све-з'апнежнo со-'еден-коњ, дв'а, н'апред. Р'уда 'ако 'има в'ак'е н'апред, т'огај два-к'оња се-ст'авало. 'Ако 'има с'ăмо дв'е-руде в'ак'е к'ăде-шо влагаџ с'ăмо к'оњот и-ке-га-т'рглеџ ја-т'рглеџ с'анката. С'анката се-пр'ае од-д'рва. Га-пр'аеле 'уба:ј м'асивни и-'оздола ке-ст'аа, 'ако с'ака п'убо: да-му-кл'изи, ч'елично н'ешто ж'елезно в'ак'е. И-б'ăдн'икот се-н'осеше со-с'ања од-Л'ешок. Б'ăдн'ик к'огај б'ило т'огај ке-к'ажа ке-д'ојде б'ăдн'икот од-Л'ешок. И-ке-д'ојда дв'аесе тр'иесе с'ањи. Так'е 'ишле св'е со-сн'ег д'ека б'ило. И-т'ак'е с-'ишло и-по-с'елата, да-р'ечемо. Т'оа пр'евозно ср'едсво б'ило во-з'имски 'услови к'огај 'имало сн'ег. С'ањите. С'ањите пр'евозно ср'едсво б'иле во-п'оголем д'еџ од-Т'етоо. Т'оа-е); *ц'age* 'голем, широк, колски пат' (тур. *cadde* < арап.; Јашар-Настева 2001: 61) (По-ц'аде се-'идело, д'а. Т'очно је-т'оа).

Општествено-политички живот:

али'ийайлак 'револвер со шест куршуми' (тур. *altıpatlak*; Јашар-Настева 2001: 80, 114) (*'алии* – ш'ес, *й'айлак* – к'уршум); *баруи'ара* 'место каде што се чува барут' (тур. *baruthane*; Јашар-Настева 2001: 80); *б'орчлија* 'што е заборчен, што должи некому пари' (тур. *borca*; Младенов 1941: 41) (б'орчлија-је); *г'укан* 'просторија, објект каде што се продаваат разни предмети' (тур. *dukkân*; Јашар-Настева 2001: 71); *з'андăна* 'место каде што се затвораат виновниците' (тур. *zindan* < перс.; Јашар-Настева 2001: 63); *к'омшија* 'човек што живее близу до нас' (тур. *komsu*; Јашар-Настева 2001: 64); *й'азар* 'место каде што се продаваат прехранбени

производи и др.‘ (тур. *pazar* < перс.; Јашар-Настева 2001: 71); *йазар'ен-ген* 'денот во неделата кога одат луѓето в град за да ги продаваат своите производи‘ (тур. *pazar* < перс.; Јашар-Настева 2001: 71); *и'ишиџол, к'убура* (тур. *pisto* < итал. *pistola*; Skok 1972: 665; тур. *kubura*; Јашар-Настева 2001: 80) (И-р'еволвер се-употр'ебуеџ и-п'иштол, да-р'ечеме. З'ависи. К'убура, тулумб'аџлија п'иштол се-в'икаџ к'убура. Т'ак'е-је, м'ислим, за-н'им се-в'икаше к'убура. За-с'атар т'атар го-в'икаа, за-с'атари, за-н'ожој); *с'ермија* (тур. *sermaye* < перс.; Јашар-Настева 2001: 72) 'имот, неподвижната своина, со едно име‘ (С'ермија зн'ачи ст'ока. С'ермија се-в'икало к'олку ст'ока 'имаш. Цел'окупна. Серм'ијата кол'ку-т'и-вреди. А-с'ермија се-в'икало т'етовск'и 'или ст'ока. Целок'упната им'овина кол'ку-т'и-вреди. Ц'елата с'ермија тв'оа, ц'елото б'огатство с'ермија се-в'икало и-ц'елата ст'ока тв'оа кол'ку-вреди. Каџ-смо-играле к'арте – п'окер – има с'ермија пред-н'его гр'авчиња, ч'ипој).

Обичаи и вера:

б'ајрак (тур. *bayrak*; Јашар-Настева 2001: 81) (Ст'аваа на-зн'амето к'ошул'а, зак'ачуаа г'оре ј'абука. Р'азни об'ичаи 'има); *џ'умбус* 'голема веселба на која се пее и игра‘ (тур. *çümbüş*; Јашар-Настева 2001: 100) (џ'умбус је-др'уго. Н'ешто кој-наст'анало џ'умбус је-т'оа. В'есеџба-је кој-се-в'есел'а. П'оа, 'играа, се-в'есел'а. Н'ешто 'ако се-д'есило, н'екоа б'ел'а н'ешто. 'Ама џ'умбус м'оже да-б'иде и-у-в'есеџба, џ'умбус. Д'а, 'ама з'ависи. Н'астанаџ џ'умбус и-у-т'епање, 'ама н'астанаџ џ'умбус и-у-в'есеџба); *ш'анган* 'садот каде што се палат, се ставаат запалени свеќите‘ (тур. *şamdan* < перс.; Јашар-Настева 2001: 69).

Небесни тела, страни на светот и време:

с'ааџ 'време од 60 минути‘ (тур. *saat* < арап.; Јашар-Настева 2001: 59) (М'ие ч'асовник не-в'икамо, в'икамо с'аат. Зн'ачи, не-в'икамо к'оџку је-ч'асот, н'его к'оџку је-с'аат. 'Идеш да-к'упуеш ч'асовник н'е-викаш ч'асовник, н'его с'аат‘); *саб'ајл'е*, пр'ед-зора 'времето кога пука денот, пред зората‘; р'ано насаб'ајл'е 'времето кога излегува сонцето‘ (тур. *sabahile*; Јашар-Настева 2001: 59).

Релјефи и геолошки состав на земјата:

'ендек 'дол, ров‘ (тур. *hendek* < арап.; Јашар-Настева 2001: 59).

Хидрографија:

б'унар 'од каде што се вади вода' (тур. *bunar*; Јашар-Настева 2001: 58).

Лице според занимањето:

бавчав'анџија 'тој што се занимава со одгледување градинарски производи' (тур. *bahçivançi*; Јашар-Настева 2001: 197) (с'итно шо-с'ее); *џајг'аџија* 'тој што свири на гајда' (тур. *kaide* < арап.; Јашар-Настева 2001: 100); *'измекар, изм'екарка* 'човек, жена што работи кај некогo со надница' (тур. *hizmetkâr*; Јашар-Настева 2001: 170).

Лексика од грчко потекло

Контактот на македонскиот јазик со грчкиот датира уште од 6 век, а грчкото влијание особено се зголемило во периодот на создавањето на словенската писменост (втората половина на 9 век). Со понатамошните општествени промени во македонскиот јазик навлегувале зборови од разни области на животот (Конески, Б. 1967: 218–219). Многу грцизми придобиле општомакедонски карактер, бидејќи се среќаваат на цела македонска јазична територија и некои од нив ги прифатил и стандардниот јазик. Сепак, за градскиот тетовски говор, за терминологијата сврзана со начинот на живеење, е карактеристично помало влијание на грчкиот јазик и култура и слабо проникнување на лексеми од грчко потекло.

Лексемите од грчко потекло во истражуваниот материјал на градскиот тетовски говор се малубројни и се поврзани со следниве семантички полиња:
делови на човечкото тело: *к'укуљаф* 'човек што има вртена коса' (грч. *κοκκύλλιον*, новогрчки *κοκκύλι* 'качулка'; Аргировски 1998: 160–161); *м'усџак* 'долги влакна над горната усна кај мажите' (грч. *μουστακι*; Skok 1972: 488);
физички и психички особини на човекот: *'арен* 'добар' (грч. *χάρις*; Аргировски 1998: 73); *к'уди* 'напаѓа некогo со зборови, наоѓа мани, недостатоци, приговара' (грч. *κύδος*; Skok 1972: 222); **болести и лекување:** *'офџика* 'тешка болест од која се плука крв и човекот се суши'; *офџик'ајлија* 'немоќен човек, болезлив' (грч. *ὄχτικας*; Аргировски 1998: 200–201) (Офтик'ајлија је-т'ој); *ч'ир* 'она што се создава

под кожата, полно со гној‘ (грч. *σχιρρός*; Bezlaј 1976: 83); **облека и облекување**: *џ'анде* 'летни сандали со каишчиња‘ (грч. *γάντι*; Аргировски 1998: 91) (Д'рвени г'анде со-ка'ишчиња да-м'оже п'рстите да-ти-ги-ф'ати и-п'озади ка-'овја санд'алева с'еа шо-и-пр'аа. 'Ама на-ср'еде 'имале зас'ечено за-да-м'оже да-бал'ансира н'огата. Ст'авале 'овдека, ис'ечено б'ило, 'ама ќе-ст'аа г'онче н'екоје ќе-го-з'акоа н'ал'анд'иеве за-да-м'оже да-ти-се-к'рши н'огата к'ога 'идеш, н'е да-'идеш пр'аво ка-нал'ањана шо-б'ила, п'онапре н'алања. Зн'ачи, п'рво 'имало н'алање, п'осле г'анде. Г'андете б'иле к'ао ср'едсво да-м'ожеш д-'излезеш и-у-ч'аршија, за-пром'ењање. Г'андете. Т'оа л'етни с'андале м'ожеш да-и-н'аречеш. Г'андете. П'осле изл'егоа с'андале да-се-пр'аа, к'ожни се-измисл'уеа. 'Иначе смо-'ишле со-г'анде. Го-зн'ам то'а-време, три'ес-шеста г'одина сум-р'оден); *к'аўчинке* 'волнени плетени чорапи, високи до глужд‘ (грч. *κάλτσα* < лат. *calza* 'чорап‘; Стефановска-Ристеска 2008: 113); *їаниїофле* 'топли домашни чевли, папучи‘ (грч. *παντοφελός, οα πας*; Skok 1973: 599); **стан (куќа и нејзините делови)**: *ї'емел* 'делот од сидовите што е вкопан в земја и ја држи зградата‘ (грч. *θεμέλιον*; Skok 1973: 456); *ї'р'ем* 'отворениот дел под стреата пред влезот од куќата‘ (грч. *τέρεμνον*; Аргировски 1998: 274); *ї'ула* 'цигла сушена на сонце, цигла‘ (грч. *τούβλα*; Аргировски 1998: 277) (Т'ула од-з'емја пр'аена. Т'ула пр'аеле богат'ашите. Т'ула је-п'ечена ц'игла); *кер'амига* 'глинени, печени плочки рамни или свиени во полукруг за покривање на куќи и др.‘ (грч. *κεραμίδα*; Аргировски 1998: 144); **уредување на куќата и посатки**: *г'р'ман* 'големо решето за отсевање на жито‘ (грч. *δερμόνι*; Аргировски 1998: 104) (В'ид с'ито за-с'еене пч'енка, п'окрупно. Пош'ироки 'отвори за-п'окрупно да-се-с'ее); *ик'онарник* 'куќен иконостас‘; сложенка со првата компонента *икона* (грч. *εἰκόνα*; Аргировски 1998: 120) (м'есто кај-шо-се-ч'уваа 'иконе); *кр'евеї* 'легло за спиење‘ (грч. *κρέββατος, κράββατος*; Аргировски 1998: 158); *ї'амїор* 'кумбе со кое ја затопливаме собата кога е студено‘; во јужните македонски и во егејските говори е со значење 'брод, воз‘ (грч. *παπόρι* < *βαπόρι*; Аргировски 1998: 202) (П'ампорче го-в'икаа т'оа, кумбенц'ињата ц'игански. П'ампор го-в'икаа. Т'етка-ми 'имаја зн'ам г'оре Ст'ерјофци); *сї'омна* 'земјен сад за вода, со една или две рачки и со тесно или широко грло – за носење, чување и пиене вода‘ (грч. *στάμνα* < новогрчки *στάμνος*;

Skok 1973: 338); *ῥῆ'αῖζαρ* 'вид примитивен мангал, сад сличен со сито со кожен газер кој се користел како мера' (грч. *ταγῶρι* < *ταγῶριον*; Аргировски 1998: 266–267) (С'уд за-гр'еење, ж'ар се-ст'ава 'унутра 'обично. Т'оа шо-се-п'ече л'еп, в'ршникот, па-напр'аено д'оле со-ног'ичиња); *φ'урна* 'печка во којашто се пече леб' (грч. *φουρνος* < лат. *furnus*; Стефановска-Ристеска 2008: 155); **приготвување храна**: *κ'ομαιῖ* 'вид пита правена од неколку кори, по краиштата завиткани, а в среде се клава зелје, сирење, јајца и слично' (грч. *κομμάτιον*; Аргировски 1998: 153); *с'омун* 'леб фурнициски или црепнарски' (грч. *ψομίον*; Vučaklija 1980: 858; Киш 2010: 52); **занаети**: *κ'αца* 'дрвен сад за комиње, туршија и друго' (грч. *κάδος*; Стефановска-Ристеска 2008: 190–192); од исто потекло е и изведенката со суфикс *-ар*: *κ'ачар* 'тој што прае бочви, буриња'; *м'ајсѝор* 'искусен човек кој добро го познава својот занает' (од нгр. *μαῖστωρ* (-ос, -ас) кое е добиено од средногрчкото *μαγίστωρ*; Аргировски 1998: 177) (Искл'учиво 'ако н'емаш м'ерак за-н'иедан з'анат н'е-можеш да-б'идеш м'ајстор); **домашни животни**: *м'иῖари* 'кога добитокот го менува влакното' (грч. *μίτος*; Аргировски 1998: 187) (На-г'олуби смо-'употребуеле. Кῃ-се-м'ен'аа п'ердуот и-се-м'итари. И-на-'офце. 'Овде 'офце н'ема, је-ц'ивилизација. Т'оа к'уче се-м'итари, му-п'ага вл'акното. М'ачка 'исто. А-ј'а сум-го-'употребуеу на-г'олуби, шо-сум-ч'уау г'олуби. И-сум-го-'употребуеу мит'арење – му-се-м'ен'аа п'ердуот); **сточарство**: *б'уῖин* 'сад во кој се мати млекото' (грч. *βυτίνη*; Аргировски 1998: 82); **растителност**: *у'роф* 'растение кое личи на граорка' (грч. *ῥοβος*; Аргировски 1998: 278) ('Уроф и-т'оа 'уроф се-в'ика 'исто. И-т'оа је-н'ешто ка-жит'арица, и-т'оа, 'ама 'уроф. Да, го-м'ешаа. К'афе ч'исто с'ега пр'аа. П'орано ке-п'еча 'уроф, ке-п'еча н'аут, па-м'алу к'афе да-б'иде по'ефтино зн'аеш. А-и-'овја к'афиња н'е-сῃ-бῃш квалит'етни. 'Ама с'еа т'оа 'имамо); **транспорт и комуникација**: *κ'ораб* 'брод, рибарски чамец, чунка' (грч. *καράβιον* < *κάραβος*; Аргировски 1998: 155) (К'ораби се-в'икале бр'одојте. Л'ага се-употр'ебуе тој-зб'ор. Д'ошоу од-Ам'ерика со-л'ага, 'отишоу со-л'ага с'еа. 'Ете-ти тој-зб'ор је-т'етоск'и л'ага 'оргинау. К'ако, н'е-вика со-бр'од д'ошоу, н'его д'ошоу со-л'ага. Бр'од н'е-употребуеле, бр'од 'ете у-т'ој см'исῃ. Л'ага употреб'уамо м'ие. Ч'ун 'исто пр'евозно ср'едсво пл'овно, м'егутоа је-м'ало: т'оа. М'ало: ч'унче. П'ознато-ми-је м'ене мл'огу

'убо; м'еѓутоа дали у-Т'етоо се-'употребуеу тој-збор н'е-знам. А-за-бр'од, л'аѓа с-'употребуело, г'емија с-'употребуело, т'ија. З'атоа-што 'ишле у-С'олун на-трг'овија Зн'ам г'емиц'иеве што-'ида. 'Ал'и с'акам да-к'ажем б'иле 'или р'оба н'оселе. Да-р'ечем н'ашиве трг'уеле со-С'олун, н'ашава фам'илија, з'атоа-што 'имамо м'ие фам'илија и-у-С'олун и-у-Алекс'андрија и-у-К'аиро. М'ие смо-б'иле м'логу ст'ара фам'илија. Зн'ачи, 'имамо и-у-Алекс'андрија и-у-К'аиро фам'илија и-у-С'олун м'агазе. Да-р'ечемо за-дук'аните се-в'икало м'агазе. М'агазе к'аде-што се-ч'уала р'обата. У-д'уканот 'имамо и-м'агаза, д'емек. Е-у-маг'азата се-ч'уала. М'агацин м'агаза т'оа зн'аше ка-што-в'икаме. Т'оа т'атко-ми што-ни-к'ажуеу. После не-от'идовмо м'ие у-С'олун да-се-в'идимо со-фамил'ијава и-г-изг'убивмо. Комунизмот зн'аше по-д'руги п'атеке п'ојде и-т'ак'е. Т'ак'е е-т'оа. *А со шџо се занимавал шџајкови? Шџо работел?* Па, м'ие смо-б'иле зан'атчие, фурн'ацие, св'е. Фурн'ацие 'или п'екари. П'екари н'е-се-употребуеу зб'орот н'его фурн'ацие. Т'оа. Со-ф'урне се-б'авеле и-со-трг'овија. Со-ст'ока шо-ч'увале на-Шар-Пл'анина се-изв'езуало за-С'олун, од-С'олун низ-'Европа); **општествено-политички живот:** *(j)'ефџин* 'предмет што не чини многу пари' (грч. *εὐθηνός*; Аргировски 1998: 107); *џ'анаџур* 'саем, пазар во определено годишно време' (грч. *παναύρι*; Аргировски 1998: 203) (Се-в'ршело распр'одажба на-р'оба. Панаџурите се-одрж'уеле у-пр'олет и-'есен. Да-р'ечемо, т'огај за-рашчист'уење. А-и-р'азмена на-ст'ока 'имало. М'логу на-панаџурите до-аѓале т'рговци од-д'руг'и гр'адој. Ти-т'екнуе? По-гр'адојте шо-се-одрж'уале. Пр'олет, л'ето, з'има, 'есен, да-се-т'оа не-рашчистуе, н'его да-се-'изврши распр'одажба на-р'обата, по'ефтино м'алку. Ст'ока, р'оба с-употр'ебуеу т'ој-збор. И-д'ан-д'ан'аска т'аква:ј р'аботе у-Т'урска г-'има. У-с'екој-град, да-р'ечемо, се-зн'аше к'ој-д'ан м'оже да-с-'отвори п'анаџур и-г-отв'ораа. Припр'емаа 'одвечер и-'утре с'абајле до-т'ол'ку време р'аботи и-п'осле се-рашчистуе. И-се-н'оси ст'ока од-д'руг'и-места и-д'ан-д'ан'аска. Ја-сум-б'иу у-Т'урска појк'е-пута. Т'оа г-'има 'уште у-Т'урска ко-трад'иција. Ја-м'ислим д'ека т'оа од-Т'урска з'емено-је традицион'ално. Се-пр'одава св'екаква р'оба. На-пр'имер, панаџурите с'ега т'ие 'имаја св'екоа н'едел'а по-'ен-д'ан. У-Т'етоо, да-р'ечемо, тој-д'ан д'оаѓаа у-Г'остиар, у-'Охрид т'ој-д'ан, 'има определено.

А-панаѓ'урите сã-др'уго. П'анаѓур се-од'ржуе 'еднаш 'или дв'апуа г'одишно. Н'екој м'оже да-б'иде п'анаѓур с'ãмо на-земјод'елски про'изводи, н'екој п'анаѓур м'оже да-б'иде с'ãмо на-целок'упна р'оба и-земјод'елски и-т'екстилни, св'е занã'етчиски р'аботе се-прод'аале. Д'ошле искуп'уеле т'ак'е, д'емек. Т'огај по'ефтино 'ишло на-п'анаѓур. 'Ишле п'оради шо-б'ило по'ефтино. 'Инаку не-е-з'а-друга ц'еу. Н'емало на-пан'аѓурот по'ефтино. И-се-зн'аело. 'Има у-т'ој-град т'огај п'анаѓур. 'Ако у-Г'остиар 'има, к-'идеш до-Г'остиар. 'Ако 'имало у-Ск'опје, у-Ск'опје); **обичаи и вера**: *ѝ'аоу̀ска* 'нешто што му припаѓа на врагот' (грч. *διάβολος* изведено е од глаголот *διαβάλλω*; Аргировски 1998: 105); *л'амина, л'амја* 'митско чудовиште' (грч. *λάμια*; Аргировски 1998: 165); *м'анасӣир* 'зградата каде што живеат калуѓери' (грч. *μαναστήρι*; Аргировски 1998: 179); *й'о̄й* 'човекот што врши богослужба во црква' (грч. *πάπας*; Skok 1973: 8); *й'о̄й'адија* 'жената на попот' (грч. *παπαδιά*; Skok 1973: 8); **небесни тела, страни на светот и време**: *с'убо̄й̄а* 'шестиот ден од седмицата' (грч. *σάββατον*; Аргировски 1998: 239); **релјефи и геолошки состав на земјата**: *й̄'умба* 'мало возвишение во рамница' (грч. *τούμπα*; Skok 1973: 523); **хидрографија**: *ш'амак* (грч. *σαμάκι*; Skok 1973: 380) (Тр'ава шо-р'асте у-в'ода); **лице според занимањето**: *маѝи'оничар* 'тој што прави маѓии'; *маѝион'ичарка* 'жена – маѓесник' (грч. од глаголот *μαγεύω* 'зачарува, маѓепсува'; Аргировски 1998: 176).

Српско потекло

Влијанието на српскиот јазик е резултат на политичкиот престиж на овој јазик во периодот меѓу двете светски војни кога македонскиот јазик бил забранет за јавна комуникација и на културно-историскиот престиж во периодот по војната кога македонскиот јазик станал официјален јазик во македонската држава (Конески, К. 1998: 154–158). Во овој период македонскиот стандарден јазик трпел големи влијанија од официјалниот српски јазик, особено на лексички план.

Лексичкиот фонд од српско потекло се употребува во градскиот тетовски говор како израз на несвесно имитирање, односно е позајмен без соодветна фонетско-фонолошка адаптација. На пример: *ваља'оница, в'аљачкоѝ, в'рс̄ӣи*,

дебл'ина, 'еркера, за̄реј'ава, з'а̄ослиў, извлач'ење, исед'ање, искл'учиво, ис̄ар'ава, ком'ада, к'о̄ича, н'емачки, 'обим, 'осамс̄ио, осов'ина, ӣ'окре̄ӣни, ӣ'ослово̄џе, ӣ'осӯџе, ӣресавиј'ење, ӣр'одужи, ӣпроизво̄џ'ач, ӣпроизв'одња, руков'одсво, с'анӣӣма, с'едамс̄ио, с̄и'ајање, с̄и'ање, ср'учњак, суш'ара, усав'ршено, усаврш'енсво, цвек'ара, челич'ана, ш̄и'ам̄ӣа.

Но, кај помладите тетовци во нивниот говор видно се истиснуваат овие лексеми и се заменуваат со соодветни од стандардниот македонски јазик.

Албанско потекло

Како резултат на меѓусебната комуникација со далеку побројното албанско население во градот Тетово, не се забележуваат лексеми кои се преземени од албанскиот јазик. Постарите во својот говор ги употребувале лексемите од албанско потекло кои служат за именување на роднински односи: 'ацо 'татковиот брат' (алб. *áxh/ë, -a*; Имери-Бина 2012: 37); *ӣеза* 'тетка, сестра од мајка и од татко' (алб. *tez/e, -ja*; Имери-Бина 2012: 861). Но, ова не е случај со помладите од Тетово. Во нивниот говор можно е да се употреби само лексемата 'ацо при обраќање кон повозрасен човек или од почит кон човек кој добро си ја знае својата работа. Можеби за десетина години ситуацијата ќе се смени, затоа што сè поголем број Македонци од Тетово веќе зборуваат албански јазик, на различен степен на знаење, но сепак се служат со него при комуницирање. Но, дали ќе има влијание во правец албански-македонски, ќе оставиме да покажат идните дијалектолошки истражувања.

Лексика од друго потекло

Тетовци соочени на балканските простори со несловенско јазично население во околината, во својот општествен развој позајмувале лексеми од соседните јазици или со нивно посредство од други европски јазици. Турскиот јазик се јавува како

јазик посредник преку кој навлегле поголем број заемки од западноевропските земји. Затоа во градскиот тетовски говор среќаваме лексика и од друго потекло.

Германско потекло

Од германскиот јазик се преземени лексеми кои станале дел од општојазичната лексика на македонскиот јазик и на градскиот тетовски говор. Најголемиот број заемки служат за точно именување на материјал, односно на алатки поврзани со професионалната лексика, именување на уредување на куќата и посатки и именување на стан (куќа и нејзините делови). Така, зборовниот состав на македонскиот јазик се збогатува, пред сè, и на сметка на специјализираната терминологија, во која преовладуваат странските зборови. На пример: *блок* 'парче блок од нов бакар' (герм. *block* со значење 'блок'; Угоиќ, Нурм 1994: 119); *к'ил'арче* 'местото каде што се чуваат алишта, направено е од дрво' (герм. *keller*; ГМР 2006: 737) (М'ие смо-имале г'оре. Т'ак'е у-к'уше 'едно в'ак'е шо-ни-б'еше к'ил'арче се-в'икаше. Б'аба-ми с'андаци ч'уваше. Т'оа-е к'ако с'опче м'алоо. Па, т'оа зн'аеш к'ако куш'ајлио ни-б'еше к'ил'арче г'оре. 'Иди, ми-в'ика, к'ачи-се г'оре кај-кил'арчето т'оа т'амо-ми-је. Т'оа к'ако с'опче б'ило м'алоо. И-'унутра св'ари ке-т'уриш шо-ти н'е-треба. 'Имало к'ил'арче. Смо-имале м'ие кај-м'ајка-ми); *к'ујна* 'просторијата каде што се готви' (герм. *kuchīna, chuhhina* < народно латинското *cocina* од латинското *coquina* 'готвачница' добиено од *coquo* 'готви, вари, пече'; Skok 1972: 224); *ш'есѝар* 'направа за мерење на материјалот и исцртување на кружни површини', (добиено од старогерманското *sēhstāri* со потекло од латинското *sextārius* 'шести дел на мерката што се нарекувала *congius*'; Фасмер 1980: 433).

Француско потекло

Во градскиот тетовски говор заемките од француско потекло служат за точно именување на транспорт и комуникација, именување на хемиски елемент и именување на уредување на куќата и посатки. На пример: *б'аџажник* 'задниот дел

на колата каде што се става багаж‘ (франц. *bagage*; Skok 1971: 89); *б'оракс* ‘хемиско соединение од натриум, бор и кислород ($\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7$), прашок на кој му се додава цинк и се употребува при лемењето‘ (франц. *borax* преземено од лат. *borax*; БЕР I: 67; *маџин'е* ‘дневна игранка‘ (франц. *matin*; ФМР 1992: 589) (По-п'овод н'екој пр'азник 'или н'екоа пр'ослава, зн'ачи смо-се-бр'але, смо-се-зб'ирале за-д-идеш. А-'иначе в'ак'е без-н'икакоф п'овод ка-шо-смо-се-соб'ирале, на-пр'имер, н'ели, зб'ирало ка-у-с'ело, на-пр'имер, 'има д'рво, 'ораф 'или к'оштан' 'или н'е-зн'ам-што, об'ележје, и-'ајде зн'ачи зб'ирало се-соб'ирале с'оборно да-се-с'обера т'амо. 'Овде смо-'ишле у-Р'ечица к'огај је-пр'азникот. М'ожем да-ти-к'ажем к'ако 'едно собир'алиште 'или збир'алиште да-р'ечем к'ај-шо-се-бр'але п'орано мл'адиве за-да-с'еда 'ете за-м'уабет т'оа б'ило 'онде Дв'а-Бреста. Н'ели, ќе-се-п'отст'амни, па-да-се-в'ида. Н'екој со-н'екого се-з'асакаў, се-в'идеў. 'Ова ти-зб'орим за-н'екое вр'еме. Е-к'ако, н'ели, к'ако у-с'ело к'-иеш на-ч'ешма ќе-ги-з'емеш ст'омнете да-н'аполниш в'ода, 'ама 'има в'ода, 'ама ти-ќе-и-з'емеш ст'омнете к'олку зн'аеш на-ч'ешма 'ида св'ите и-да-се-в'идиш. Ја-м'ислим д'ека 'едно т'акво збир'алиште, н'е с'оборно, збир'алиште, да-р'ечем, мл'ади к'ај-шо-се-бр'але за-да-се-в'ида б'ило Дв'а-Бреста 'онде-не); *н'ишнице* ‘местото каде што стојат садовите за вода‘ (франц. *niche*; Vučklija 1980: 611). Од францускиот јазик, лексемата *џани'улуми* од италијанското *pantalone* е примена преку француското *pantalone* (Skok 1972: 599).

Латинско потекло

Од латинско потекло се заемките со кои се именуваат предмети за уредување на куќата и посатки, материјал, растителност и роднински односи. На пример: *б'енсин* ‘вид течно гориво, добиено од нафта‘ (лат. *benzoe* кое дошло преку франц. *benzine*; БЕР 1971: 42) ('Имало т'огај н'афта с-употреб'уело, п'етролеј с-употреб'уело. Г'азија за-л'амбева д'ома шо-смо-и-г'ореле, се-в'икало г'азија); *к'анија* ‘садот во кој се чува масло‘ (лат. *sanna* ‘сад со цевка‘; Snoј 2009: 208); *к'ашње* ‘материјата исткаена од волнена основа (и јаток) од која се прават дебели горни алишта‘ (лат. *calcea* ‘чорап; грубо сукно‘; Макаријоска 2003: 279); во РМЈ (1961:

331) за лексемата *клашно* е забележано значењето *сукно* 'вид волнена ткаенина' (РМЈ, 1961: 1446) од прасл. **sukъno* (Младенов, 1951: 613); *фам'улија* 'родителите, децата и најблиските што живеат заедно' (лат. *familia*; Skok 1971: 504–505); *ф'урка* 'дрвена алатка во горниот дел во форма на вилушка, на која се поставува предивото и со помош на вретено се обликува конец' (лат. *furca* < аром.; Стефановска-Ристеска 2008: 151–152) (Ја-го-зн'ам т'ој-збор ф'урка, 'ама п'ојке м'ислим од-окол'ијава од-с'елскиве м'еста д'ека т'оа м'алку ф'урка т'ак'е п'ојке г-употр'ебуа. У-гр'адоф с-употр'ебуа к'удеља); *ч'еј* 'сл'авејче; дрвена затка низ којашто се пушта вино (ракија) од бочвата (бурето)' (лат. *cippus* < итал. *serro*; Давкова-Ѓоргиева 2009: 206) (Ч'еп-је со-в'ртење в'ак'е шо-има, ч'еп цело и-ка-ч'ешмиче се-в'рти. А-има 'едно сл'авејче го-в'икаа, се-в'ика. Т'оа-је 'отворот к'ај-што-је и-има к'ако-деу к'ао ч'епот шо-је-в'ак'е-ве, с'амо п'омалав д'еу и-има к'ако ч'атау в'ак'е со-д'рво и-ова-ве ч'аталов се-ст'ава у-т'оа, а-со-т'ија в'аквајте со-ова се-в'рти. Т'оа сл'авејче се-в'ика. З'ошто н'ема све-со-ч'еп, има и-такво п'орано. Т'оа п'осле изр'аботка со-ч'еп, а-ова поедн'оставно. Зн'аш изр'аботката. Т'ачно-је д'рво ч'атау шо-се-з'ема. Т'оа н'ели 'едно д'рво је-шо-иде в'ак'е и-с'еа т'оа-је д-овде 'ова-ве, 'овја д'еу је-до-т'ује в'ак'е, а-в'амо-је, на-пр'имер, 'ова к'ол'ку шо-ми-с'а-п'рстиве и-има 'отвор и-'овја д'еу се-ст'ава, у-т'оа се-ст'ава, а-ова се-з'атиња со-т'оа в'ак'е-ве да-го-в'ртиш, н'е-моеш в'ак'е да-го-в'агаш н'его. М'ада н'ема т'оа 'ова жл'ебој за-в'ртење к'ако шо-има ч'ешмава све-т'оа, н'его т'оа-је с'амото т'акво 'или па-се-ст'ава к'онопл'е т'оа к'апап т'ија р'аботе, к'оу'чиште. К'оу'чиште на-ч'ешмава шо-се-ст'ава за-да-д'ихтуе, к'оу'чиште се-в'ика. К'оу'чиште на-т'оа се-ст'ава и-'убо: се-нам'отуе и-т'оа го-д'ржи. Е-с'еа да-с'акаш д-'извадиш да-д'ојде да-т-'истече в'ино 'или н'ешо г-одв'ртуеш г-одв'ртуеш, т'оа н'е-можеш да-о-п'уштиш 'одма ке-ти-ж'рчне н'его д'ржиш п'олека и-си-т'ече).

Лексемата *ц'амуѝра* е синоним за *младоженец* и се употребува во Дебар и во Тетово. Според Будман, најверојатно, е цигански збор (Skok 1971: 470).

Според Папахаци, лексемата *јамб'улија* 'дебел, волнен покривач со кој се покриваме кога спиеме' ја има и во влашкиот јазик каде што има, речиси, ист изговор со изговорот во македонскиот јазик (*γeambulă*; Parahagi 1974: 618).

Лексемата *б'ач* 'човекот што го преработува млекото на бачило', *б'ачило* 'провизорна планинска куќичка каде што се преработува млекото преку летото' е балкански збор којшто преку романските номадски овчари преминал преку Карпатите. Се доведува во врска со новогрчкото *μπάτσιος* = *γέρονσεβαστός* во Епир и арабанското *bac* 'друг', два збора коишто одат заедно. Етимолозите не се сигурни во поглед на потеклото на оваа лексема која ја има и во романскиот јазик и во унгарскиот јазик (со исто значење како во македонскиот), и во албанскиот и во грчкиот (и со поинакво значење), па затоа неједноставно ќе ја определиме како балкански збор, а кој од кого ја позајмил не може со сигурност да се тврди (Skok 1971: 85).

Италијанско потекло

Од италијанско потекло ги забележавме заемките со кои се именуваат транспорт и комуникација, облека и облекување и метеорологија: *и'ока* 'тоа со што се запина ременот' (итал. *tocco*; Skok 1973: 479); *ф'а'риуна* (итал. *fortuna*; Skok 1971: 526) ('Обично сн'ег к'ога 'има и- мл'огу 'олуја г'олема со-в'етер и-т'оа сн'егот го-разн'есуе и-'оњада *ф'а'риуна*).

Унгарско потекло

Во градскиот тетовски говор ги забележавме заемките од унгарско потекло од семантичкото поле транспорт и комуникација. На пример: *в'арош* (унг. *varaš*, Skok 1971: 566–567) (М'оже и-в'арош. 'Ама в'арош с-употр'ебуе у-Пр'илеп. 'Овде н'е. 'Идем у-Пр'илеп. 'Имамо в'арош, В'арошко м'а:ло, и-т'ак'е. И-у-'Охрид 'имамо В'арошко м'а:ло. Е-м'ајка-ми е-т'ачно од-в'арош у-Пр'илеп. Под-Марк'ој-куле-смо); *к'очија* 'елегантна кола со две седишта што ја влечат коњи' (унгар. *kocsi*; Skok 1972: 118) (Побог'атите 'имале т'оа).

Специфични позајмени лексеми

Специфичните лексеми во градот Тетово имаат значење не само од аспект на научна обработка на терминологијата на дадената област, туку и од аспект на зачувување на јазикот како нематеријално духовно наследство. Значајна карактеристика на овој говор е тоа што се чува архаичната лексика на сите јазични рамништа. Во продолжение хронолошки ќе приведеме неколку позајмени лексеми што не се среќаваат во другите говори и се специфични за тетовскиот крај. На пример: *'аклија-си*, *'аклисан* 'во право си'; *ал'ајача* 'човек, жена што премногу зборува, што прекажува, што озборува' (К'аква ал'ајача е-т'аја); *'алосан* 'загрижен'; *ар'ајечко цв'еке* (р'асте в'исоко, 'има кр'упни цв'етој виш'ебојни, шо-'има к'омпири); *а'улио* 'црвено'; *б'абино к'олено* (цв'еке ж'ошто по-б'оја); *бал'аклија* (п'еток бал'аклија); *б'аџкабак* 'вид тиква, медена слатка тиква'; *в'аљаца* 'за валање груба ткаенина' (два-ч'екича на-в'ода се-дв'ижа); *џ'ајгарка* (пл'очица за-'играње д'ама); *џ'ачка* 'приказна'; *џ'илик* 'скокот'; *џ'олушка* 'семка'; *деб'еџ-лисџ* (в'ид б'ил'ка); *г'ејче* 'девојче'; *г'умџеје* 'бела рада (личи како камилица, само има покрупен цвет)' (б'елџ р'ада); *г'урацак* 'дубаче'; *џ'елина(џ)* 'невеста'; *'еклајсаџ* 'се заседнал, останал долго време (се-пл'еснаџ)'; *з'авјачка* (пр'естиџка гр'убо тк'аена, с'еџски); *го-заф'учари* 'го фрли'; *изиск'аџкуе* 'кацка, сецка'; *'имела* 'ми падна мака, тешко'; *'икиш* 'копче со две дупчиња'; *'ишереџ* 'дава знак со мимика, со гест'; *ја'угија* 'скржавец' (ц'иција); *ја'фџа* 'оглас'; *ј'емиш* 'овошје' (в'оке); *ј'урија* 'ширинка'; *к'алфалари* 'поспецифичен множински облик од калфа' (Дв'ајца тр'ојца к'алфалари ќе-ч'укаа); *кам'усуе* 'одговара'; *каџл'ајсуе* (постав'уење на-ј'орган во-ч'аршаф); *к'аџарка* 'пуканка'; *к'аџија* 'лопатче'; *к'олџ-р'абоџа* 'лесна работа'; *комс'усуе* 'клевети неког'; *к'ркај* 'јади'; *љ'анџар* 'скитник'; *м'афџа* 'поздравува со рацете, во преносно значење лаже'; *м'ешијајз* 'благо јадење после ручек'; *м'ифка* 'крпа за бришење садови, се употребува и со преносно значење: жена која не поседува углед'; *м'орлија* 'модро, темномодар, виолетов' (к'алеми м'орлије); *н'аја* 'вид казанциско наковално' (со посоченото значење, лексемата *наје/наја* ја регистриравме во албанскиот јазик (Ndreca 1980: 196). *Наја* е, всушност, балкански

турцизам, добиена од турското *пеу* 'трска, односно, флејта или друг инструмент за свирење' (TRC 2007: 677). Со слично значење се употребува и во грчкиот јазик, сп. *νέϊ*, то 'фагот' (ЛЕЛ 1980: 67). Значењето на алат од сферата на казанциството, го добива веројатно според издолжената форма. Во нашиот материјал регистриравме два типа, именувани според обликот: *јабук'ајлија н'аја* 'алатка со која се обликуваат помали садови како, на пример, грниња, гугумчиња' и *р'амна н'аја* 'алатка со која се обликуваат поголеми садови'); *накинџ'урена* 'премногу наредена со накит'; *нак'омсиса* 'наклевети'; *нал'ицкана* 'дотерана, нашминкана'; *неколандрисана* 'жена на која не ѝ е обрнато внимание'; *н'ичкоса* 'падна'; *'одоџрем* 'го повлекувам зборот'; *'ок'аји-џо* 'пушти го, остави го'; *ојл'акнаји* 'разубавена'; *ој'улена* 'итра, следи со отворени очи'; *'осанџарисана* 'отфрлена, шутната'; *ој'р'акана* 'лукава, итра'; *оф'иик'ајлио цв'еке* 'јасмин'; *џ'ајсан* 'преморен'; *џекм'ез-џаве* 'сад во кој се пече, односно се вари пекмезот' (тур. *pekmez tava*) ('Ете т'ије с'а-т'аве – п'екмез-таве, што пр'аа 'ајвар с'ега); *џ'ељџе* (тур. *pelte*) (кај-се-в'ари п'атлицан); *џ'ерис* 'диета' (п'ерис д'ржи, на-п'ерис); *џ'ешџемаџ* (тур. *peştamal*) (к'рпа шо-ја-употреб'уеле б'ербери); *џиџ'улице* 'палачинки'; *џ'иши* 'цамлии, кликер' (од-к'ер'амитка, од-к'амења за-д'етска 'игра); *џ'ишерме* (п'ечемо п'ишерме); *џ'офџа* (Зн'ачи ж'еџба. Д'ан'аска ми-се-л'ега, н'еам п'офта за-р'абота); *џ'рвиче* 'утредента после првата брачна ноќ кога невестата ги чека гостите со блага ракија'; *џреј'ељџа* 'пеперутка'; *џреск'очуе* 'прескокнува'; *џрефр'иџана* 'исклучително снаодлива жена'; *џром'укурна* 'џ текнува, предвидлива'; *расџ'урџија* 'недомаќин'; *р'енса* 'плаче'; *роџ'олиса* 'падна, урна'; *с'ажд'арма* 'пастрма'; *салџ'анай* 'чест'; *с'афиче* 'поголема шолја за чај, млеко, јогурт'; *сл'абинка* 'јоргован'; *сл'аскоџи* 'свети' (с'ија, с'јае, тр'епети); *с'офрас'инија* 'вид голема тепсија од бакар, која не се употребува за печење, ами служи како маса на која се ставаат други синии со јадење и околу која се седнува и се јаде' (Ја-имам и-т'епсија ке-ти-п'окажем, г'олема. Тоа се-в'ика с'офрас'инија); *сџ'асџрена* 'уредна, прибрана, дотерана'; *сџ'ифарна* 'направена по мерка'; *с'урџија* 'фиока'; *џабак'ана* (м'ала работ'илница, с-обраб'отуе к'ожа); *џ'арун* 'тркалезна штица за месење леб или за ручање' (ст'ица); *џ'асалок* 'вруќина, со преносно значење: досадно'; *џ'екиња* 'досетува'; *џ'ена*

’черга‘; *īiḡaiḡiḡe* ’мекици‘; *īir’abozan* (’ограда ж’елезна п’окрај сл’абица); *īī’rḡmka* ’пчела‘; *k’aiīiḡija* ’кров‘; *k’elik-m’aiḡik* ’детска игра‘; *k’eraīiā* (л’ајца за-к’ондуре обл’акање); *k’erebis* ’целер‘; *kufar, koiīiīo* ’селанец‘; *uzd’rḡmčena* ’напрчена, вкочанета‘; *’usīiēlo* ’кога облеката е залепена за тело‘; *uk’iīiēna* ’наредена со накит‘; *frk’oiīasna* ’многу опасна‘; *č’eīaiī* ’се преправа‘ (се-ч’епати‘; *č’erez* ’леблебија‘; *č’okare* (мл’адо од-ц’арна би’олица); *se-č’omḡisa* (се-з’агина, к’ај-с-’изгуби, к’ај-’отиде); *šek’er-īare* ’парени колачи‘; *īiēnaḡle* ’игла со главица‘; *īukm’uresīiā* ’намрштена‘.

Занаетството во Тетово е присутно уште од неговите почетоци како населба. Својот развој и процут го доживувало во времето на турското владеење во Македонија, кога претставувало и доминантна стопанска гранка на Тетово, така што не изненадува што голем дел од лексиката врзана за занаетството е токму од турско потекло или е примена со посредство на турскиот. По Турската Империја занаетството се соочувало со криза и промени што ги предизвикале повеќе геополитички и други влијанија, а пак, денес е осудено на постојано пропаѓање и исчезнување. Во минатото во градот Тетово егзистирале околу седумдесет различни занаети. Ќе наброиме некои од нив: *ab’aciḡija, arāb’aciḡija, b’erbber, bikm’eḡiḡija, boz’aciḡija, boj’aciḡija, br’avar, v’odengčar, vun’ovlačar, ḡajḡ’āḡiḡija, ḡajīī’anḡiḡija, ḡr’afičar, doḡārm’aciḡija* ’столар‘, *s’iḡar, j’uḡar, jorḡ’anḡiḡija, k’achar, kaz’anḡiḡija, kal’ajḡiḡija, k’asai, k’achar, kondur’aciḡija, l’imar, m’esar, m’oler, muīī’avḡiḡija, nal’anḡiḡija, n’albaiī, n’oḡar, s’a:īīčija, s’araf* ’менувач на пари‘, *s’arac, sv’eḡar* (шо-пр’ае св’еке, в’осокар, Б’ошкофци), *sl’aiīkar, surl’aciḡija, īiēnek’eḡiḡija* ’лимар‘, *īī’erziḡija, īīr’uīač, īīuī’ānḡiḡija, k’urkčija* (к’ожуви од-к’ожа), *čeiīm’aciḡija, fr’izer, foīiōḡr’af, č’ajḡiḡija*.

Избрани фразеологизми

Зборовните состави што се употребуваат во јазикот како целосни, како готови јазични елементи со единствено значење се викаат фразеолошки изрази или фразеологизми. За нив се употребува и терминот фраземи (Бојковска 2008: 246). Фразеолошките изрази се неслободни зборовни состави кои не се создаваат во говорниот процес туку се репродуцираат во готова форма која се завршува со долгата употреба. Составните компоненти на фраземи покажуваат поголем или помал степен на десемантизација, така што значењето на изразот не е соодветно со значењата на одделните компоненти што го сочинуваат. Во таквите зборовни состави врската меѓу одделните компоненти е цврста и составот и редот на зборовите, обично, е непроменлив и фраземи во речениците се јавуваат како еквиваленти на реченичните членови.

Фразеологизмите настануваат како резултат на јазична креација со која на специфичен начин се искажува некое животно искуство, сознание, став кон нешто или, пак, се врзуваат за некој настан, личност и сл.

Во продолжение ќе дадеме скроман список на избрани фразеологизми од градскиот тетовски говор за кои сметаме дека му даваат на дијалектниот израз посебна впечатливост. На пример:

- *А-бе-коми'ифкаџа џи-је-џ'ак* 'чиста, вредна сосетка'.
- *'Аслан на-џ'аџко* 'јунак на татко му'.
- *Гр'уба ј'а* 'јас сирота'.
- *Ж'ена со-ф'аџ* 'вредна жена, сè од раце ѝ оди'.
- *Даговмо н'аша џ'уџа за-в'ашеџа 'уџа* 'едвај се омажила повозрасна и мрзелива девојка; ја омажиле девојката небаре паметна за момче исто како неа'.
- *Зав'аџа-џој* 'за греота, сиромаш тој'.
- *За-ен-ч'ас г'ојдоф* 'веднаш, одма'.
- *За-кај-џ'одер коџ'ај-џодер* 'ако сака некоја жена да ја омаловажи другата'.
- *Зам'алево од-см'еење* 'долго време се смее'.

- *Зр'ами-се* 'на здравје'.
- *Зр'ој-жио* 'здроаво-живо'.
- *И-к'ол'ка: м'а̀рша је-'онаја!* 'со гадење кон некоја дебела, неуредна жена'.
- *'Има м'ерак* 'сака многу, има желба'.
- *И-не-е-'ацале да-ѿе-р'азбере* 'не е важно да биде разбран, нема потреба'.
- *'Има н'екоа ч'ара низ-Г'еѿоо* 'некоја вирусна или болест зела замав, се употребува и кога некоја појава зема замав'.
- *'Има 'очи и-на-ѧ'а̀зоѿ* 'итар, опулен'.
- *Ј'анка ѿ'усѿа* 'село без кучиња, место каде што секој може да прави што сака'.
- *Ка-к'уѿѿрајка* 'дотерана жена'.
- *Ка-оѿл'акнаѿа у-л'ицеѿо ми-г'ојде* 'разубавена'.
- *Ка-ке-ѿ'очне ц'ел'а-ч'арѿија у-ен-ѧл'ас да-ја-ѿ'ое с'еа, ке-ѧа-'умра м'ајка-ѿ ѿ'редвреме* 'озборување на женска личност'.
- *Како ѿѿи-је-'алоѿ?* 'каква ти е работата, планот, расположението'.
- *Кај-ѿѿѿо-др'уѧ'и ш'иа ѿ'аја се-ѿр'оѿѿиња* 'итра, снаодлива'.
- *Кај-'идеш со-н'оѧ'еѿе ѿ'аѿѿрај* 'несмасно одење'.
- *К'аква-је 'анас'н-к'ора* 'опулена'.
- *К'аква-је ко-ч'иѧра* 'итра, брза'.
- *К'ој ш'еѿѿаше Г'осѿод ѿо-з'емја* 'одамна'.
- *К'олај р'абоѿѿа* 'лесна работа, без тешкотии'.
- *К'ол'ка:-је, ка-ѿѿ'иква сѿѿ'амбоѿска* 'дебела голема жена'.
- *К'оруба се-н'аѿѿраеѿ, се-см'ижуриѿ* 'се збрчкал, огрубел'.
- *Ми-ѧ-'обели 'образоѿ* 'оправдување на очекувањата'.
- *Мл'оѧу 'арно н'е-је на-'арно* 'не е добро многу добрина'.
- *Мл'оѧу је-зн'ајна* 'сѧе знае и сѧе разбира, но се употребува и со иронично значење: кога не знае'.
- *Мл'оѧу се-ѿр'ае г'ека зн'ае* 'не знае'.
- *Мл'оѧу ѿр'акоѿѿа ка-ѿѿрак'оѿѿашка-је* 'многу зборлива жена'.

- *М'ука-ми-јѐ, с'а̀клеӣ* 'мака ми е, жешко'.
- *На-џ'аолоӣ г'у̀йкаӣа му-ја-зн'ае* 'многу знајна'.
- *Не-и-в'а̀џајѝе ифѝ'ерие на-ж'енаӣа* 'да не се збори погрешно за жената за работи што не ги прави'.
- *Не-ми-џ'о-ва̀џај џ'аноӣ* 'да ми досаѓај'.
- *Не-се-џ'ушај!* 'не викај, кога многу јако се зборува, силно, на висок тон'.
- *Н'есѝока ч'ел'аг* 'недобро воспитани'.
- *Н'о̀џ'еӣе и-р'ук'еӣе ми-се-ѝрес'екоа, се-в'еӣпросаф* 'многу се исплашил'.
- *'Оварга га-б'идеш за-све-ѝоѝр'ебуе у-ж'иоѝоф* 'широкодушен, дарезлив, услужлив, љубезен да бидеш во животот за да ти се врати на ист начин'.
- *Ог-с'ӣӣ у-с'ӣӣ се-ч'укаше* 'нестабилен'.
- *'Оѝули-се ѝрег-ѝ'ебе и-џ'л'еј кај'-идеш, н'е-ѝуку се-зј'ај л'ево-г'есно, ке-оѝидеш ѝ'анѝуна ѝо-сл'а̀йк'еве, ѝа-џр'еој н'ема га-ѝи-се-џ'л'егаа* 'да гледаш пред себе кога слегуваш по скали за да не паднеш и за да не се повредиш'.
- *П'акна ж'ена* 'чиста жена'.
- *П'од-рука ф'а̀ӣени 'ала бр'аца* 'секаде заедно шетаат, одат, неразделни се'.
- *П'ушѝи н'о̀џа* 'побрзај'.
- *Раб'оѝаа клик'ериѝе* 'му фаќа умот'.
- *Се-ро̀џ'олиса, ср'амој ж'иви* 'се урна, падна, се руши'.
- *С'еди м'удро га-н'е-носиш м'одро* 'да се седи мирно, да се биде мирен'.
- *С-исѝр'еќинаф 'ексик-све* 'се исплашив, доврага сè'.
- *Со-љ'уди све-б'идуе* 'со луѓе се завршува работа'.
- *Со-'усѝӣче ка-к'уѝӣче, со-в'ѐџе џајѝ'анли:, ф'идан фид'анлија, со-'образи ка-ѝ'еӣоск'и ј'абук'е* 'убава девојка, со тенка става и румени образи'.
- *Ср'ижена – бр'ичена, г'емек, ѝ'оа ѝ'а-ѝоа* 'едно те исто'.
- *С'ураӣ н'ацрѝан* 'на лик убав човек'.

- *Т'ера б'ојдале* 'повторува исти работи, води инает, се инаети'.
- *Т'оа љ'убим* 'кога му се допаѓа некое јадење, пиење'.
- *Т'ој се-ѿој'еѿириѿ в'ише* 'се повратил за некоја работа да ја заврши'.
- *Ќе-'осѿанеш дев'есилка* 'ќе останеш немажена, постара мома'.
- *Ќе-се-ѿр'еф'аркнем 'ако не-ѿо-к'уѿим ф'а'сѿаноиѿ шек'ерлија* 'ќе жали ако не го купи белузлавиот фустан'.
- *Ќе-ф'ркоса!* 'нема да сработи и ако сработи без полза ќе биде'.
- *'Убаа-је ка-мес'ечина* 'убава жена, бела во лицето'.
- *'Убаа ка-к'иѿика* 'убава, дотерана, стокмена жена'.
- *У-ѿлаава ка-ѿаѿул'осана-сум* 'со вртоглавица, ошумоглавена, заматена'.
- *У-лицеѿо бела ка-ѿ'оѿача* 'жена со убаво лице'.
- *Ф'рчосај-ѿо с'идоиѿ* 'офарбај го, варосај го'.
- *Ф'рчосај-ѿ'и конд'уреве* 'исчисти ги убаво чевлите за да светат'.
- *Ф'укара н'аша ѿ'омна оф'укала* 'пропаднат човек повторно згрешил'.
- *Ц'еѿи ѿ'еѿоск'и* 'зборува на дијалект'.
- *Ч'еѿиѿ р'абоиѿа* 'различна или чудна работа'.
- *Ш'ака б'ашка* 'нема шега со тоа'.
- *Шо-кл'инчи м'анче* 'што чека овде момчево (момче се мисли за некој што е познат, а не сакаме да му го спомнеме името), цел ден го преседа'.
- *Шо-се-сн'оеш н'аѿамо-н'аамо? Се-в'ееш ка-сно'аљкава шо-'иде н'аѿамо-н'аамо. Шо-се-в'ееш?* 'бесполезно шуткање, напразно губење време'.
- *Шо-ѿ'аксир ме-ф'аѿи 'ова м'ене* 'некому му се случила неволја, мака, го фатила белја'.
- *Ш'уѿбе-ми-ѿе ѿ'а'мно ѿе-надвор* 'се плаши да стори нешто, страв од нешто што може да се случи, сугестивно, зашто надвор е темница'.

ЗАКЛУЧОК

Во докторскиот труд „Тетовскиот говор – современа состојба“ дадовме слика на современата состојба на градскиот тетовски говор, којшто се базира на методолошки осмислени дијалектолошки истражувања во областа на фонетиката и фонологијата, морфологијата, синтаксата, лексиката и фразеологијата и оформени врз основа на изворен дијалектен материјал собран на терен во градот Тетово од страна на самата авторка. Предмет на анализа се специфичните дијалектни особености на сите јазични рамништа, така што овој докторски труд има значење не само од аспект на научна обработка на дијалектните особености на градскиот тетовски говор, ами и од аспект на зачувување на јазикот како нематеријално духовно наследство.

Под тетовски говор во оваа прилика го опфаќаме градскиот говор, но со потребни споредби со говорот на околните села секаде онаму каде што треба да се потенцира некој јазичен факт или да се потврди дека се работи за автохтона јазична црта, а не импорт од стандард или од друг соседен дијалект.

Градскиот тетовски говор е значително изменет во периодот од записот што го имаме за овој говор од Трајко Стаматоски од 1957 година. Овој говор и понатаму ќе се менува и ќе се губи и тоа со многу побрзо темпо отколку досега, со оглед на фактот дека електронските медиуми имаат мошне големо влијание на помладите говорители, тука е и влијанието на англискиот јазик и информатичката технологија, а во овој регион има големи демографски поместувања и намалување на бројот на македонско население што живее во градот, како и македонско-албанска двојазичност. За да се негува дијалектниот тетовски израз кај младите, треба да се вклучат не само наставни единици во предметот македонски јазик, туку и низа културни активности кои ќе бидат поттик да се негува дијалектот (создавање на литературни творби на тетовски говор кои потоа ќе бидат читани и наградувани, изведба на драмски текстови на тетовски говор, афирмација на стари тетовски песни и приказни во оригинален запис итн.).

Целиот материјал е прецизно и јасно изложен, а анализите на сите рамништа се поткрепени со примери собрани во самото теренско истражување. Од

анализираниот материјал, во продолжение ќе ги издвоиме особеностите што ги прикажуваат фонетско-фонолошките карактеристики и морфосинтаксичките карактеристики што го поврзуваат тетовскиот говор: А) со другите северни говори, Б) со македонското западно наречје, пред сè, со западните периферни говори или В) се особености карактеристични за тетовскиот говор.

Од фонетско-фонолошките карактеристики на градскиот тетовски говор ги издвоивме следниве:

А) Заеднички фонетско-фонолошки карактеристики на градскиот тетовски говор со северните говори:

1) еровите *ъ и *ь во голем број лексеми гласовно се изедначиле под влијание на јужните и источните периферни говори на штокавското српско наречје и преминале во /ǎ/ во сите позиции на морфемската структура на соодветните лексеми. Малиот ер *ь во градскиот тетовски говор, во некои коренски слогови, преминал во /ǎ/: *в'ǎзгǎн, г'ǎн, г'ǎна, г'ǎнǎска, гǎн-г'ǎнǎске, гǎн'ǎшнǎва (улица), Д'ǎница, г'ǎнǎуби, г'ǎнов/-оӣ/-он, г'ǎнојве, г'ǎноој, г'ǎнǎлагне, г'ǎнǎа, г'ǎњум, се разг'ǎнуе, л'ǎн, л'ǎнен/-а/-о/-и, л'ǎсен, л'ǎсна/-о, ӣǎм'ǎн, ӣǎмен г'ǎн, ӣǎмница, ӣǎмно, ӣǎнка/-о, ӣǎнок, ӣǎнкуљаф, ӣǎнчина, се-сӣǎмнуе, уӣǎначи (работǎва), џ'ǎфџи*. Во одделни примери се среќава и замена на големиот ер *ъ со среднојазичниот темен вокал /ǎ/ (в. Видоески 1998: 158). Ги забележавме следниве лексеми: *б'ǎџка, к'ǎна̄и, м'ǎкне, оӣǎнце, оӣǎнчари, с'ǎн, с'ǎњаав, с'ǎни*. Сепак, според посочените примери што ги забележавме во анализираниот материјал, во својот историски развој двата гласа *ъ и *ь не дале ист рефлекс во сите позиции, во суфиксите наместо еровите во тетовскиот говор се сретнуваат различни рефлекси: *ӣǎнок, кр'оӣок, н'изок, св'аӣо̄ӣ, л'ако̄ӣ; 'осӣен, ј'арем, ѓл'аген, ж'еген* (в. Стаматоски 1956: 226-228). Но, постоењето на темниот глас /ǎ/ како рефлекс на двата ера само го потврдува ставот на академик Видоески дека најважната дијалектна особеност на северните македонски говори – рефлексот на етимолошките полугласки, е карактеристична и за тетовскиот говор и ова е една од основните дијалектни црти со која овој говор го вклучуваме во северниот дијалектен ареал;

2) секундарниот ер ъ₂ преминува во /ǎ/: л'ǎже, л'ǎжѡ/-а, л'ǎжѡица, л'ǎица/-е, л'ǎјче, л'ǎјичка, л'ǎјичарник (Стаматоски 1956: 230), м'ǎѡла, м'ǎѡлишиѡе, м'ǎѡлив/-а/-о, м'ǎѡлио, м'ǎѡлиа, м'ǎска, м'ǎскиче, ѡ̄'ǎнко, ѡ̄'ǎнк'и;⁷

3) носовката од заден ред *ǝ во коренските морфеме го дала рефлексот /y/: з'уби, ј'уже, м'ушко, 'обруч, ѡ'осуѡе, ѡ'уѡи, р'ука, р'уѡи, с'уг;

4) старото вокално *ǎ имало свој посебен развиток. Зад лабијалните согласки на целата територија старото вокално *ǎ преминало во /y/: јабук'ајлија, ѡр'одужи, ѡр'одужив. Зад денталните согласки тоа преминало во секвенцата /лǎ/ (согласничката компонента се запазила, а зад неа се развил темен вокал кој ја презел слоговната функција): дл'ǎбок/-а/-о, дл'ǎбок'и, дл'ǎбина, (ѡо)дл'ǎк, (ѡо)дл'ǎѡа/-о, дл'ǎѡ'и, дл'ǎѡ'иве/-не/-ѡе, најдл'ǎѡ'иѡѡи, дл'ǎјина, сл'ǎбина, сл'ǎбинка 'јоргован', сл'ǎбица/-е, сл'ǎѡка/-е, сл'ǎѡа/-е, сл'ǎнце, сл'ǎнчоѡлед, ѡ̄л'ǎче, ѡ̄л'ǎчемо, ѡ̄л'ǎчник.⁸ Оваа појава се забележува најрано пред крајот на 14 век (Конески, Б. 1967: 38);

5) чување на палаталното л': искл'учиво, кл'уч, н'едел'а, в'ол'ку, 'онол'ку, ѡ̄'ол'ку;

6) некогашните прасловенски групи *tj > /ќ/ и *dj > /ѓ/: св'еќа, к'уќа, ќ'ерка, ќ'е, вр'уќо, н'ејќе, н'оќ, н'оќеска; м'еѓа, р'аѓање;

7) замена на *vъ со /y/: ср'еќа кој-ќе-'има у-год'инава, у-п'еток спр'ема с'убота, у-Т'етоо; како и во почетокот на зборот: 'удоица, 'унуѡра, уѡ̄'ǎначи;

8) чување на групата ѡѡф-: ѡѡфѡи;

9) прегласување на /e/ во /a/ (се работи за стар јаѡи којшто преминал во /a/): 'ораф, ѡ̄р'ава;

10) силна палатализација на к и ѡ̄ пред предните вокали: в'ак'е, ѡ̄'ак'е, во множинската форма: б'илк'е, бож'урик'е, др'уѡачк'е, ј'абук'е, р'ук'е, сл'ик'е, ѡ̄'рмк'е, 'ушник'е, во множинската форма за називи на жителки на населба: беѡ̄р'аѓанк'е, биѡ̄'ол'чанк'е, охр'иѓанк'е, ск'оѡјанк'е, ѡ̄еѡ'офчанк'е; потоа:

⁷ Ваков развој на секундарниот ер ъ₂, освен во северните говори, забележуваме и во охридскиот говор, преспанскиот говор, сушко-височките говори.

⁸ Замена на старото вокално *ǎ со секвенцата /лǎ/ се среќава во долновардарските говори.

'ен̄леск'и, к'ило, к'исел'о-млеко, к'иш̄ка, м'ек'ица, најнак'иш̄ена, и'ешк'и, р'ак'ија, во презимињата: П'ош̄оск'и, Туш̄уркоск'и; гласот /г'/: 'ан̄'ел, 'Ан̄'еле, г'ал̄'е, л'е̄'ен, н'о̄'е, ие̄'ерӯ'е, сл'ӯ'е; бл'а̄'и, з̄'и, дл'а̄'и, гр'ӯ'и, з'а̄'ина, з'ен̄'ија, з'ен̄'ин/-и, 'о̄'ин, окл'а̄'ија. Палатализација на гласот /г/ и преминување во /г'/ забележавме и пред долгото /а:/ во зборот: см'а̄р̄'а: 'срдеа';

11) чување на согласните групи *сч, си, шч*: 'асчие, г'асче, 'исчешл'ам, р'асчис̄и, м'есце, в'ошче, м'ошче, ф'ешче;

12) префрлање на акцентот кај зборовите од типот: в'а̄а̄јки, в'ика̄јки, 'иде̄јки, ј'аде̄јки, н'осе̄јки, с'ече̄јки, ӣк'ае̄јки; бр'ада̄ја, кр'ас̄ија, М'арко̄ја.

Б) Заеднички фонетско-фонолошки карактеристики со западните говори се следниве:

1) еровите *ъ и *ь во одделни лексеми преминале во /о/ и /е/: в'ошк'е, г'ождо̄ј, з'о̄ва, к'о̄ја, м'оф; с'е̄а, ш'е̄ине;

2) носовката од заден ред *ɔ во некои лексеми преминала во темниот глас /ă/, што се должи на влијанието на говорот на горнополошките села: б'а̄бо̄и (кумбето), з̄'ас, з̄'а̄зо̄и/-ов/-он, з̄'азар, з̄'азечки, з̄'а̄зо̄ј, на̄з̄'азечки, на̄з̄'а̄д̄а̄зум, ӣо̄з̄'азечки (Стаматоски 1956: 225), з̄н'а̄са, з̄н'а̄сен, з̄н'а̄сна/-о/-и, ӣо̄з̄н'а̄сена, з̄з̄'а̄боса (Стаматоски 1956: 225), к'а̄де, к'а̄ј, к'а̄ј-зодер, к'а̄са, к'а̄сај, к'а̄сајче, к'а̄сна, к'а̄сна̄/-а/-о/-е, к'а̄снаф, к'а̄снемо, (из)л'а̄чи (Стаматоски 1956: 220);

3) секундарниот ер ɤ има и различни рефлекси пред крајните гласови: -м > у, -л > о и -р > е: 'осум, с'едум, с'ум; и'еко̄, р'еко̄ (во глаголската л-форма), в'е̄иер, 'ӣиер;

4) чување на вокалното *r: з̄'рлице, г'рво. Но, и замена на вокалното *r со секвенцата /а̄р/ во ограничен број лексеми: в'а̄рже, в'а̄рӣи, в'а̄рчи 'големи купови во кои се чува туршија, а може да се става и сало во нив', в'а̄риша, з̄'а̄ркл'ан, г'а̄рцаја, зав'а̄рише, изг'а̄ржава̄, к'а̄рбла „дрвен суд у кој вино стаамо“, к'а̄ркори, ӣ'а̄рслуче, ӣ'а̄рӯи, ӣоц'а̄рвенеф, ӣ'а̄рља, ӣ'а̄рмкина, к'а̄рс-но̄џе. Стаматоски (1956: 231) набројува неколку лексеми кога самогласното /р/ се наоѓа на почетокот на зборот и пред него се развива извесен вокален елемент: 'а̄рж, 'а̄р̄ја, 'а̄рӣи, 'а̄рӣија,

'*ǎrbeȳ* итн. Во нашиот материјал покрај наведените лексеми ги забележавме лексемите '*ǎрскајца*, '*ǎржен*;⁹

5) од вокалната секвенца од два исти вокали се добива еден долг вокал: *с'аани* > *с'а:ни*;

6) од вокалните секвенци од два различни вокали, прво доаѓа до асимилација, а потоа доаѓа до контракција: *к'о:* < *к'о̄а*, '*убо:* < '*убаво*;

7) губење на вокалите има при допир на проклитика со глаголска форма што почнува со вокал: *̄з-'има*, *̄з-'однесе*, *̄з-о̄йв'орија*, *г-'има*, *и-ке-̄з-'исече*, *с-обработ'о̄йуе*, *̄ий-ин̄ӣерес'ира*, *ке-̄з-'ис̄илескаиш*;

8) место /*њ*/ во почетокот на зборот обично има /*н*/: *н'ива*, *н'иф*, *н'ов*, *н'о̄а*;

9) фонемата /*х*/ се губи или се заменува во сите позиции: '*идем*, *л'адна*, '*оца̄йа*, *с'а:ни*; на крајот на слогот таа се заменува со /*в*/ или /*ф*/ (Видоески 1998: 18), на пример: *б'ефмо*, *г'р̄жеф*, *н'а̄йраеф*, *н'е-можеф*, '*ос̄ианаф*, *̄йр'одужиф*, *р'або̄йаф*, *р'екоф*, *ф'анаф*;

10) губење на интервокалните консонанти /*в*/ и /*г*/: *Г'ос̄иуар*, *дог'аамо*, *г'одаеш*, *г'уало*, *нак'оало*, *н'а̄йраем*, *н'е̄оа*, *̄й'о̄йраа*, *̄йр'ае*, *̄йр'одаам*, *Т'е̄шоо*;

11) акцентот се наоѓа на антепенултима, на третиот слог од крајот на зборот: *к'укуљаф*, *м'андало*, *̄йар'а̄йчиња*.

В) Типични фонетско-фонолошки црти за градскиот тетовски говор претставуваат:

1) замената на носовката **o* со темниот глас /*ǎ*/ во формата на помошниот глагол *сум* во трето лице множина: *с'ǎ* (стсл. *сжтъ*);

2) зад неденталните согласки старото вокално **!* има вредност /*ōȳ*/: *в'о̄йна*, *̄з'о̄йша*, *г'о̄уно*, *к'о̄ук*, *м'о̄узе*, *̄й'о̄уно*;

⁹ Селищев дава примери кога /*ǎ*/ се наоѓа зад /*р*/ во следниве лексеми: *̄йр'ǎс̄ӣен*, *̄йр'ǎво*, *гр'ǎш се*. Но, укажуваме дека примерите наведени кај Селищев не ги сретнавме во нашиот материјал за градскиот тетовски говор. Замена на вокалното **r* во секвенцата /*rǎ*/ се среќава во долновардарските говори.

3) веларното /л/ на крајот на слогот се изговара со поактивно учество на двете усни и без преградата карактеристична за овој глас (Видоески 1998: 159): *б'иљ, г'ељ, з'авршиљ, к'ошљељ, 'учељ*;

4) спецификата на градскиот тетовски говор е токму во препознавање на социолошкиот феномен редуција на вокалите под акцент. До редуција во другите македонски дијалекти се доаѓа најчесто поради фонетски причини (динамичен акцент, брз изговор), но во случајот со градскиот тетовски говор станува збор за имитирање на изговор на јазик со престиж. Редуцијата, главно, се јавува во средината на зборот. Под влијание на редуцијата, вокалот /а/ во градскиот тетовски говор кај одделни лексеми преминува во полугласот /ǎ/ во слогот што е под акцент: во групата *вокал + назал*: *з'нǎм, ѿ'ǎмјан*; во групата *назал + вокал*:¹⁰ *з'нǎш, кǎн'ǎвǎца 'постава', м'ǎџие, н'ǎјраев, ѿеѿн'ǎесе, сам'ǎрџие, сн'ǎџа/-е, Чǎн'ǎкоџици*; во групата *ликвид + вокал*: *дл'ǎнка, изл'ǎџаа, исѿр'ǎшјеа, исѿр'ǎшјеше, уѿл'ǎшено, уѿл'ǎшшле*; во соседство со експлозивните согласки: *Алб'ǎнција* (Стаматоски 1956: 221), *б'ǎјна 'удри', Буџ'ǎрија* (Стаматоски 1956: 221), *Гǎрнч'ǎроџици, Д'ǎмњан* (Стаматоски 1956: 221), *к'ǎџка, изиск'ǎџкуе, кашк'ǎвали, клеѿ'ǎлоѿо, оџлед'ǎлоѿо, од'ǎнуеи, ок'ǎјаја (до ниедно време), осѿѿ'ǎнуе, офѿѿик'ǎјлија, ѿок'ǎзалец, ѿоѿ'ǎруе, сѿѿ'ǎла, џеб'ǎница 'предниот дел од ногата пред листот', Цамб'ǎзоџици*; во соседство со фрикативните / африкативните согласки: *з'ǎмба 'поголеми клинци за бушење', s'ǎвнем, изв'ǎџија, јуж'ǎрлокоѿѿ, каз'ǎнција, раз'ǎйнаѿѿи, с'ǎмо, сѿѿѿрз'ǎмǎнски, ч'ǎс*; во акцентските целисти: *'ǎржен-леѿ, досѿѿ'ǎ-ѿѿи-е, ен-џл'ǎс, јар'ǎм-каѿуѿѿ, к'ǎѿ-било* (Стаматоски 1957: 106), *к'ǎѿ-га-е* (Стаматоски 1957: 106), *крив'ǎ-ѿѿија, мајчин'ǎ-куќа, мал'ǎ-душа, (ѿресега) н'ǎ-ноџе, ов'ǎ-деѿѿе* (Стаматоски 1956: 220), *ѿосѿѿ'ǎр-џуек, ѿуѿѿн'ǎ-враѿѿа* (Стаматоски 1956: 220), *саџл'ǎм-џуек, Свеѿѿ'ǎ-Пеѿѿка, сѿѿѿар'ǎ-жена, сѿѿѿараѿѿ'ǎ-куќа*; во турските заемки¹¹: *б'ǎш, ј'ǎнлаш, к'ǎсканлок 'љубомора, завист', к'ǎсмеѿѿ, к'ǎир'ǎџие, кондур'ǎџија/е, нал'ǎнцие, окл'ǎџ'ија, с'ǎкǎлма, сǎнд'ǎлија 'стол', с'ǎљ, сар'ǎлија,*

¹⁰ Оваа особеност е позната и во гостиварскиот говор во примерите *зн'ǎм* и *сн'ǎџа* каде што место *а* наоѓаме *ǎ* под влијание на соседниот назален консонант.

¹¹ Турскиот јазик го има истиот темен глас и претпоставеното негово влијание е несомнено.

с'а̄нким 'всушност', *с'а̄рак* 'стап за чукање ореви', *ӣа̄м'а̄м*, *куш'а̄јлио*, *ф'а̄сиан*, *уц'а̄риња*,¹²

5) повишување на артикулацијата на вокалите /a, e, o/ пред палаталните консонанти, особено пред /j/ во одделни случаи: *бр'агаџица*, *с'абџиле*; *г'ејче*; *џ'ојго*, *ӣ'ојке*;

6) специфичен изговор на гласовите /k/ и /č/ со изразита фрикација, различен од околните дијалекти, различен од македонскиот стандарден јазик, а секако, различен и од соседниот српски јазик. Се приближува до српскиот изговор на гласовите /h/ и /ħ/, а токму имитирањето на српскиот изговор на гласовите /k/ и /č/ претставувало престиж за говорот на градското население;

7) губење на согласките /ī/ и /g/ во групите *-с̄ип-*, *-с̄ив-* (од наставката *-с̄иво*), *-ӣип-*, *-згр-*: *'исрижи*, *ј'асреб*, *н'асрана*; *домак'инсво*, *каз'анџисво*, *ӣпроизв'одсво*, *с̄иомн'арсво*, *усаврш'енсво*; *шр'аф*; *зр'авје*, *ӣ'озрави*.

Од морфосинтаксичките специфики за градскиот тетовски говор ги издвоивме:

А) Заеднички морфосинтаксички карактеристики на градскиот тетовски говор со северните говори се следниве:

1) употреба на множинската наставка *-е* за женски род: *џ'лаве*, *ж'ене*, *к'ондуре*, *ӣ'орбе*;

2) употреба на заменката *он*, покрај *ӣој*;

3) во 1 лице еднина наставката *-м* се додава на основниот вокал на глаголската група на којашто припаѓа дадениот глагол: *в'езем*, *ј'адем*, *ӣ'оем*; *м'олим*, *н'осим*, *ч'ис̄иим*;

4) наставките за 1. л. множина *-мо* и *-вмо*: *'ӣграмо*, *ч'ӣӣамо*; *'ӣграфмо*, *ч'ӣӣафмо*;

5) отсуство на наставката *-ӣ* во 3 лице множина на сегашното време: *т'ија* св'ите *ӣр'аа*, *се-к'уӣаа*.

¹² Според нас, влијанието на турскиот јазик од каде што се позајмени повеќе лексеми во кои се изговара темниот глас, бил еден од факторите за зацврстување на ваков затворен изговор на вокалот /a/ и во акцентирана позиција. Поинаку е во централните говори каде што темниот турски глас доследно подлежи на замена со нередуциран вокал: *ац'амилек*, *к'ана*, *ј'анлаш*, *окл'аџија*, *с'акалма*.

Б) Заеднички морфосинтаксички карактеристики со западните говори се следниве:

- 1) троен член: *ч'уекоѿ, ч'уекоф, ч'уекон*;
- 2) употреба на акузативните форми на *-ѳо* кај заменките: *н'еѳо, к'оѳо, н'екоѳо, н'икоѳо, св'екоѳо*;
- 3) употреба на заменката *св'екој, св'екоа, св'екое, св'екои*;
- 4) разликување на општата форма од номинативната кај личните и роднинските имиња од машки род: *Аѿ'осѿол – Аѿ'осѿола, бр'аѿ – бр'аѿа, Сѿ'ојан – Сѿ'ојана, Марко – Маркоѿа* (*Му-р'екоф на-Аѿ'осѿола / бр'аѿа / Сѿ'ојана / Маркоѿа*);
- 5) падежната форма кај женско лично име во дативна форма завршува на *-и* (забележуваме кај повозрасните говорители; во другите говори завршува на *-е*): *М'ариѿ, П'еѿри, Сѿ'ојни*;
- 6) глаголски образувања од типот *бенд'исуе, к'уѿуе, ц'унуе*;
- 7) образување на минато-идно време *ке-ч'иѿаше*;
- 8) образување на идно прекажано време *ке-сум-в'икаѿ*;
- 9) употреба на глаголските форми со *има / нема + ѳлаголскаѿа ѿридавка* во среден род: *'имам зб'орено, н'емам зб'орено, 'имаѿа уѿ'еѿано, н'емаѿа уѿ'еѿано*;
- 10) употреба на глаголските форми од типот *сум дојден*: *сум на'орлена, сум-од'ушевѿ, сум-р'одѿ*.

В) Типични морфосинтаксички црти за градскиот тетовски говор претставуваат:

- 1) употреба на личната замена за прво лице множина *м'ие*: *а-м'ие к'икоѿѿ 'идѿемо д'ецава, м'ие ке-о-доѿ'оѿнимо; м'ие ке-ѿров'еримо; м'ие кѿѿ-шо-ѿ'иѿемо к'афе*;
- 2) употреба на долгата и кратката заменска форма во акузатив *н'еѳа ѳа* од *'она* (ж. род);
- 3) во 3 лице множина во имперфект се јавува пред наставката *-а* гласот *ѿ* кај глаголите кај кои се среќаваат две согласки еднородно во 3 лице еднина, односно во 3 лице множина при што се разбива групата од три согласки еднородно, така што се употребува гласот *ѿ* меѓу двете последни самогласки: *бр'оеѿа, куѿ'уеѿа, ѿ'оеѿа*;

4) употреба на неколку карактеристични прилози *в'ак'е*, *ӣ'ак'е*, *г'а̄њум*, *н'окум*.

На синтаксичко рамниште ќе наведеме неколку специфики што ги забележавме во градскиот тетовски говор:

1) проширена употреба на кондиционал *praesentis* (идно време) во искази кои раскажуваат за настани темпорално определени (воведени со имперфект и аорист). Според Видоески (1962: 231–233), оваа појава е типична за северните македонски говори. На пример: *...ӣа-ке-з'емемо од-г'ома к'а̄рѣе, ӣа-за-вр'еме ӣ'ауза 'или кој-ке-з'аврши раб'о̄ино̄ио вр'еме и-ке-се-ѳрок'ӯѣмо; Па-со-ј'ајца од-В'елигд̄ан ке-ѳр'аемо ӣ'аја с'алаӣа со-кр'омиӣче ӣ'азе; Па-ке-ӣ'озајмим к'ондуре га-ми-одг̄'овара со-г̄аргер'обаӣа шо-ке-г̄а-н'осим; И-ӣ'оа к̄а̄ј-с'ака га-б'иде ӣ'оа се-м'есиӣ, шо-в'икаа с̄ӣ'ариӣе, м'ие с̄ӣ'ари шо-в'икамо;*

2) забележуваме релативно честа употреба на имперфективни презентски форми секундарно образувани од перфективни презентски форми за искажување на историски презент: *г̄о-к'ӯѣуем, на̄ѳр'егуе, не-ос̄ӣ'ануе, о̄ӣ'идуе, с̄ӣ'ануе;*

3) има поширока употреба на *има*-перфектот и *сум*-перфектот II за изразување резултативност: *ӣ'ак'е и-к̄а̄ј-н'ас 'има 'изизг'ојдено б'ае̄ги, 'она шо-'имам ч'иӣано, л'имуни 'имаја ф'рлено н'адвор, ӣ'ој ке-'има дон'есена, ӣа-ј'а ӣа-сум-заг'оволна, и-ӣо-ӣ'оа је-нар'ечено м'а:лово Ча̄ѳч'а̄ко: с'окаче, ӣа-г'ури гв'аес̄ӣа г̄'одина је-ср'ушен с'игодӣ, и-'они с̄а-раш'еӣани, м'ие смо-бел'ежани к'ако буржо'азија, ӣој-ӣ'ериод бӣѳ-инӣер'есен;*

4) се употребува и удвојување на определеноста при што именската група ги опфаќа во иста конгруентна низа показната замена и членуваниот именски збор или лично име: *ӣ'ој Т'оме, ӣој-с̄ӣ'исокоӣ, 'оваја к'укава, 'онаја к'укана, 'онаја будал'инкана, ӣ'аја ӣ'рваӣа;*

5) посвојните придавски модификатори може да се јават во инверзија: *коми'ијава н'аш, г'ирек̄ѳоро̄ӣ н'аш ӣор'анешен, м'а:ло̄ио н'аше, г'егово м'ој;*

6) сврзникот *ӣӣо* може да стои како конектор на акузативниот аргументски израз, односно на директниот предмет: *со-г̄аргер'обаӣа шо-ке-г̄а-н'осим, ӣ'оа шо-ми-г̄о-'улиле у-г̄л'ава;*

7) се чува општата падежна форма која извршува функција на акузатив или генитив: го-м'олев *Б'оџа*; го-в'идов *Сџ'ојана*; а-од-г'его-ми *Сџ'ефана*;

8) дативната релација се изразува со *на* + *именка* или со *на* + *акузативна* *заменска форма*: *и-му-к'ажала на-г'его-ми*, *џа-џ'ак'е на-'Андреј кај-џа-џ'унуе м'ајка-му му-в'икам*;

9) во градскиот тетовски говор задолжително е удвојувањето на дативната именска синтагма како што, впрочем, е во сите западни дијалекти од типот: *муд'адов на-'еген од-сџ'уд'енџ'иџ'*; ... *и-ке-им-р'ече на-џ'аџ'ко-ми* 'или *на-гр'уџ'иџ' ј'ужари*; р'оден бр'ат *на-г'его-ми Сџ'ефана*, најст'ариот.

Слободниот датив во служба на индиректен предмет се удвојува. Слободен датив за индиректен објект се јавува со глаголи што инаку, според типот на валентноста, не бараат индиректен објект (Минова-Ѓуркова 1994: 192). На пример: *он ми куџуе на мене*, *она ни се израѓуа на нас*, *мајка ми ми најрае куќа само на мене*;

10) често се употребуваат посвојни придавки образувани од лични имиња и од општи именки со посвојно значење: *'Ејса Дим'ушоа*, *'Ано Јакофчеф*, *Ј'оше К'уџ'че Б'ојанин*, *Љ'убе Сџ'ојкојчин*, *Душан Ѓ'иџ'ов*, *к'озјоџо мл'еко*, *р'ајско џв'еке*;

11) како специфика кај комплементарните реченици се јавува комплементарниот оператор *ал'*: *џ'осле 'ова ал'-га-рас'иџ'емо ал'-'ако с'акаџ'е н'ека ви-'осџ'ане*, *н'е-зн'ам кој-г'ајној*, *шо-г'ајној*, *'ал' 'ишоџ' св'ајк'и г'ајн*; *н'е-зн'ам 'ал' си-'имала џр'улика*; *ал'-зн'аем фр'анџ'уски шо-зн'аем*; којшто е карактеристичен сврзник и за гостиварскиот говор (Поповски 1970: 94);

12) почесто се употребуваат сврзници коишто се заемки од српскиот јазик: сврзникот за адверсативна релација *неџо*: *П'оарно да-с-'исџ'оџ'иџ'и на-в'оџ'нено*, *н'еџо-ли на-џ'амуџ'но*; *Зн'ачи*, *н'е-викамо к'оџку је-ч'асоџ'и*, *н'еџо к'оџку је-с'ааџ'и*; *К'ако*, *н'е-вика со-бр'од г'ошоџ'*, *н'еџо г'ошоџ' со-л'аџ'а*; *П'екари не-с-уџ'оџ'р'ебуеџ' зб'ороџ'и н'еџо фурн'ацие*; и сврзникот за причински реченици *џ'оџ'иџ'о*: *Е-с'еа кој-џ'аџ'а г'оџ'и џ'оа е-заџ'иџ'иџ'ено*, *џ'оџ'иџ'о не-џ'р'оџ'уџ'иџ'а в'ода и-џ'а-џ'р'ее в'одаџ'иа*; *С'еа да-џ'и-'објасним м'алку х'емиски*, *џ'оџ'иџ'о вл'акноџ'иџ'о в'олнено је-сосџ'иџ'ено од-к'ераџ'иџ'ин*; *П'оџ'иџ'о ја-џ'и-зн'аем*; *'Има мл'оџу џ'урски зб'орој*, *џ'оџ'иџ'о н'ајџ'рво 'овде Ѓурџ'иџ'е ч'уале џ'олуби*; *џ'а-сџ'аваа мес'аџ'ије за-да-џ'а-р'аб'оџ'иџ'а раб'оџ'иџ'а*, *џ'оџ'иџ'о до м'ашниџ'е*

ж'ал'а; Ј'а, ӣ'аӣко-ми, ӣ'ошӣо ин'а̄ггер-бӣу, сум-б'ӣу најд'о̄ӣеран; Т'оа шо-ке-с-
'ис̄о̄ӣи на-ӣ'ебе, ӣ'ошӣо в'о̄уна̄ӣа ӣ'ӣје;

13) има реченични трансформи со каузално значење (кондензати на каузални реченици) конституирани од глаголски прилог: ... 'ова-ве ӣ'ӣлоф ке-ӣе-ск'а̄ӣе б'оле̄јки.

Од зборообразувачката анализа евидентни се образувањата со следниве суфикси: -ач, -ка/-ачка, -ло, -ара, -уља, -еу/-ци, -еу/-ин, -сво, -лак, -лија, -џија/-чија, -са.

– Суфиксот -ач: б'ајач е изведено од турското *baytak* 'вража, шепоти таинствени зборови за лекување болен' (Skok 1971: 93); б'ерач, лексемата е изведена од глаголот *собра, собира, бере* од прасловенскиот глагол **sq-bra* од **bьrāti, bьrō* (Bezljaj 1995: 282); з'аӣач е изведено од прасловенскиот глагол *gatati* од областа на митологијата (Skok 1971: 555; Bezljaj 1976: 140); з'о̄ӣвач, лексемата е изведена од глаголот *zoīvi* од прасловенското *gotovъ < *gatava* (Skok 1971: 596); з'аӣе̄зач (како и *ӣр'ечка, соӣ'ирачка*), лексемата е изведена од глаголот *īēzne* од прасловенското **tęgnōti* 'влече, растегнува, напнува' (Snoj 2009: 754); к'оач е изведена од глаголот *кова* од прасловенското **kovati, kujō* (Bezljaj 1982: 75); к'о̄ӣач е изведена од глаголот *ко̄ӣа* од прасловенското **kopa* (Bezljaj 1982: 64); кр'агач е изведено од прасловенското **krad-ti* (Bezljaj 1982: 83); к'ӯӣач е изведено од глаголот *ка̄ӣе* од прасловенскиот глагол **kъpati* (Skok 1972: 237–238); м'есуач е изведено од прасловенскиот глагол **mesiti, mesō* (Bezljaj 1982: 179); с'арач, балкански турцизам од арапско потекло *saraç* 'седлар' од занаетската терминологија (Skok 1973: 203); св'ирач изведено од глаголот *свири* од прасловенското **svirati, svirajō* (Bezljaj 1995: 351–352); ск'ӣӣач е изведено од глаголот *скӣӣа* од прасловенското **skytati se* (Bezljaj 1995: 242); ӣк'а:ч е изведено од глаголот *īkae* од прасловенското **tъkāti, tъkō* (Bezljaj 2005: 185).

– Кај именките од женски род карактеристичен суфикс за образување на именки е суфиксот -ка/-ачка: в'езачка, мотивирано од глаголот *везе* од прасловенското **vъzēti* (Bezljaj 2005: 308); з'л'егачка, изведено од глаголот *злега* од прасловенското **ględati, ględajō* (Bezljaj 1976: 145); г'оачка, мотивирано од глаголот *гou* од прасловенското **dhajēti* (Bezljaj 1976: 106–107); к'ӯӣачка, изведено

од глаголот *куѝи* од германското **kaurjan* од латинското *сауро* (Bezljaj 1982: 111–112); *оџов'арачка*, мотивирано од глаголот *џовори* од прасловенското **govъrъ* (Bezljaj 1976: 166); *ѝ'одношка ѝ'одношк'е* мн. 'под ног'ете', добиено од предлогот *ѝог* + именката *ноџа* во основата (сп. и во бугарскиот *ѝоднъчки*, 'подвижи стъпала на домашен стан' в. *ноџа*; БЕР V: 460); *ѝовр'аѝешка* мотивирана од глаголот *враѝи*; *раб'оѝничка*, изведено од глаголот *рабоѝи* од прасловенското **rabota* (Bezljaj 1995: 141); *сврш'уачка*, мотивирано од глаголот *сврши* од прасловенското **svъrъšiti* (Bezljaj 2005: 364); *сноаљка* изведена од глаголот *снове* од прасловенското **snovъ*; *соѝирачка* изведена од глаголот *соѝира*, *соѝре* (сп. *сѝѝирам* еднакво със *сѝирам*; БЕР VII: 671); *ѝ'ефка* од *ѝеф* кое е од прасловенското **cъvъ* од **cъva* (ЭССЯ 1: 63); *ш'ијачка*, изведено од глаголот *шиѝе* од прасловенското **ščivati* од *svъčišъ* (Bezljaj 2005: 51).

– Како покарактеристичен би го издвоиле суфиксот *-ло* со кој се оформуваат називи на орудија за вршење дејство. Тоа е општословенски суфикс кој во ова значење формира именки мотивирани од несвршени глаголи (Конески, К. 1995: 51–52). Кон општиот дел на глаголот доаѓа суфиксот *-ло*, на пример: *враѝило* од глаголот *врѝи*, станува збор за прасловенската именка **vortidlo* изведена од глаголот **vortiti* 'врти, сврти' (ЭССЯ 4: 353); *г'уало* мотивирано од прасловенската лексема **duti (se)* 'се лути, се дуче' (ЭССЯ 5: 166); *к'осило* мотивирано од глаголот *коси* од прасловенското *kositi* (Skok 1972: 160); *куѝ'аѝило* мотивирано од глаголот *каѝе* од прасловенското **kъpati* (Skok 1972: 237); *м'ангало* 'дрвена гредичка што се става попречно од внатрешната страна на врата, порта за затворање, а при отворање се поткрева', мотивирано од глаголот *māndaliti* со суфиксот *-ало* за орудие, балкански турцизам од грчко потекло тур. *mandal* < средногрчки *μάνδαλος* (Skok 1972: 368); *моѝајло*, *моѝало*, *моѝовило* од глаголот *моѝа* од прасловенското **motъ* (ЭССЯ 1: 197), **motati* (Snoj 2009: 416); *м'уѝало* 'стап за матење', мотивирано од глаголот *маѝи*, станува збор за балкански турцизам од арапско потекло тур. *mutlak* (Skok 1972: 492); *нак'оало* од прасловенското **nākanādla* од глаголот **kanāti* со значење 'кова' (БЕР IV: 479); *'ошѝприло* од глаголот *осѝпри* од прасловенското **ostriti* (Bezljaj 1982: 258); *с'ањило* од глаголот *sānkatī se* (Skok 1973: 200–201); *с'егало* 'дел од стол, клупа и сл. на кој се седи' од глаголот *сегу*, изведено од

прасловенското **seduo* (Skok 1973: 213); *с'ечило* од глаголот *сече* од прасловенското **sěk-ti*, **sěčěšъ* покрај **sěkati* (Bezljaj 1995: 221–222); *сї̄'уїало* 'делот од ногата на кој се стапува, долниот дел на чорап' изведено од глаголот *сї̄аїи* од прасловенското **stupati* (Skok 1973: 354); *ц'егило* од глаголот *цегу* од прасловенското **cěditi*, *cědīq* (Bezljaj 1976: 59); потоа лексемите мотивирани од именки: *бргило* од именката од среден род *брго* добиена од прасловенското **bъrdo* (ЭССЯ 1: 40; Snoј 2009: 56); потоа *вр'аїило* мотивирано од именката *враїи* (Skok 1973: 618–619).

– Мора да се нагласи дека станува збор за говор кој се наоѓа на пограничјето со српската дијалектна територија и дека е јасно оти на граничните територии има вкрстување на јазичните особености, посебно кога станува збор за дијалекти кои им припаѓаат на јазиците од исто јазично семејство, како што е случај со македонскиот и со српскиот јазик. Па, оттука следи и позајмувањето на суфиксот *-ара*¹³ од српскиот јазик: *влач'ара* изведено од глаголот *влачи* од старословенското *vlačiti*, *vlačq* од прасловенското **volčiti* 'гребеница' (ЭССЯ 4: 328); *цвек'ара* изведено од глаголот *цвейа* од старословенското **cviteti* (Skok 1971: 281–282); потоа лексемите со турско потекло изведени од именки со суфиксот *-ара*: *баруї'ара* изведено од тур. *baruthane* (перс.), балкански турцузам од грчко потекло *πυρίτης* (Skok 1971: 114).

– Суфиксот *-уља*: лексемата *џр'абуља* (мн. *џр'абуље*) е изведена од глаголот *џребе* од прасловенското **grěbq* (Snoј 2009: 189). Овој суфикс се сретнува и кумановскиот говор во повеќе примери (Видески 1962: 128).

– Суфиксот *-еи*, *-ци*: *шкр'уїеи* се употребува во множинската форма *шкр'уїци*, лексема мотивирана од глаголот *шкр'уїи* кој потекнува прасловенското **skripъ* и од него се добива лексемата **skripъсъ* синонимно со **pręslica* во **vertenq* со значење 'навивање, мотање', 'некој вид мотовило' (ЭССЯ 4: 71); *ц'еїци* 'дрвените прачки што се клаваат во основата на разбојот за да не се мрсат жиците' мотивирано од прасловенското **cěръсъ* изведена од глаголот **cеръ* 'ц'еїи' (Snoј 2009: 71); потоа лексемите мотивирани од броеви, односно од именки или од

¹³ Образувањата со суфиксот *-ара*, од српскиот јазик, немаат основа во нашиот јазик, наспрема соодветните образувања според наши зборообразувачки модели: *железарница*, *злаїарница*, *їиварница*, *сїакарница*, *цвекарница*, *влачарница* (Конески, К. 1995: 61).

придавки: *'единец, ж'ивец, ј'ачменец, мр'азулец, њ'алец, њесној'оец, њр'еснец, њ'уџец, ц'рвец.*

– Со суфиксот *-ец, -ин* се образуваат именки што означуваат жители на населби и народност: *беџџр'аџанец, биџџ'ол'чанец, вел'ешанец, кум'аноец, њрил'еџчанец, џеџџ'офчанец; Б'уџарин, Мак'егонец, С'рџбин.* Именките од женски род што означуваат жители на населби и народност се образуваат со суфиксот *-ка*: *к'ич'ефчанка, ск'оџјанка; Г'рџинка, Г'урџинка, Франџуџинка.*

– Со суфиксот *-сво* се образуваат апстрактни именки, како и именки што означуваат професионална дејност: *д'еџсво, домак'инсво, книџов'одсво, 'оџџџесво, џриџ'аџел'сво, џроизв'одсво, руков'одсво, с'емеџсво, ср'ансво; џолуб'арсво, зана'еџџисво, каз'анџисво, 'овџарсво, р'ибарсво* и сл.

– Во контекст на посоченото значење во македонскиот јазик се употребува и турскиот суфикс *-лак*: *абаџилак, аџџџ'иџаџџилак, каз'анџилак, куџунџилак, рибарлак* итн. (сп. Конески К. 1995: 44, 47).

Овде ќе ги посочиме и другите турски суфикси што се среќаваат во тетовскиот говор:

– Со суфиксот *-џија* се изведуваат, освен придавки, и именки со различни значења кои означуваат: а) потекло, место, град, држава, област, место на раѓање или живеење, б) припадност на некоја организација, установа, партија, класа и в) поседување, припаѓање на она што означува именката од која се изведува новиот збор (Јашар-Настева 2001: 222). Во нашиот материјал ги забележавме примерите: *абр'аџиџија, боз'аџиџија, за'ифџиџија, каф'еџиџија, мариџф'еџиџија, мер'акџиџија, офџџџик'аџиџија, џар'аџиџија, сур'аџиџија, џаби'еџиџија, џеџ'еџиџија, куџ'аџиџија, ш'аџиџија.* Во примерите *виџџ'аџиџија, џуџуџфк'аџиџија, јаџук'аџиџија, им'оџиџија,* суфиксот се додава врз именска основа од словенско потекло. Придавките во стандардниот јазик образувани со овој суфикс се сметаат за застарени, разговорни форми и се означуваат како неменливи по род (сп. Конески К. 1995: 107).

– Со суфиксот *-џија, -џија* од турскиот јазик (основниот суфикс *-џи, -џи* е проширен во нашиот јазик со *-ја*) се образуваат зборови што означуваат 'орудие, занает, место, цел' и именки за означување 'лице што произведува, односно се занимава со нешто' (Јашар-Настева 2001: 220-221). Со последното значење во

македонскиот јазик се образуваат именките како: *бозација*, *бак'алција*, *џајг'аџија*, *ина'ечија*, *казанција*, *кондур'аџија*, *л'овција*, *мијџ'аџија*, *нал'аџија*, *џрси'енција*, *сааџ'аџија*, *џуџ'аџија*, *фалб'аџија*, *фурн'аџија* итн.

– Со суфиксот *-са*, по потекло од грчкиот јазик, се образнуваат свршени глаголи (Конески К. 1995: 131–132): *'еклејса* 'се прилепи, се залепи', веројатно, видоизменета форма од грчкиот глагол *ἐγκολλω* 'залепува, прилепува нешто на нешто, спојува' (Аргировски 1998: 108). Со истиот суфикс се образуваат и свршени глаголи од словенско потекло: *нак'омсиса* (од стсл. *комька*; Стоевска-Денчова 2004: 143), *'арџоса*, *ј'агоса*.

Како синоними може да ги посочиме следниве зборови: *с'а:н* – *ч'инија* (пример: ... *џа-с'а:ни џ'оа ч'иније*). Меѓу синонимите посебен впечаток прават забележаните: *каз'анџисво* (*До-дв'аесе џ'одине сум-вл'агаџ с'уџер со-казанџ'исвоџо, јер ми-раб'оџале клик'ериџе мл'оџу*) и *каз'анџилак* (*И-казанџ'илакоџ је-џ'осебно. М'ие се-д'елимо на-дв'е-џруџе, 'има каз'анџија и кал'аџија*). Двете лексеми се образувани од основата *казан-џи-*.

Во рамките на описот на лексемите позајмени од турскиот јазик дадени се лексеми, интересни не само со тоа што дел од нив се ретки во другите македонски говори, туку и со фактот дека имаат и специфични фонетски адаптации во тетовскиот говор или таму се зачувани во оригиналниот изговор како во турскиот за разлика од други наши дијалекти. Како посебни ќе ги споменеме: множинската форма од *калфа* > *калфалари* којашто е добиена од множинскиот облик во турскиот јазик што се образува со наставката *-лар* со додаден македонски маркер за множина *-и*, значи со две множински наставки (*Дв'аџа џр'оџа к'алфалари ќе-ч'укаа*). Имено, турската плурална наставка *-лар* се сфаќала во македонскиот јазик како составен дел од заемката и се третираше како да е во еднина, па во еднина се употребуваат двете лексеми и *к'алфа* и *к'алфалар*. Ваква форма на оваа заемка не е вообичаена за другите дијалекти. Како што заклучува во овој поглед Јашар-Настева (2001: 215), ваквата употреба е ограничена на мал број турски заемки во македонскиот јазик. Специфична е и формата *џуџум* (од турското < *güğüm*) збор кој во другите дијалекти е адаптиран како *џум*. Ќе ги споменеме

уште и двете специфични лексеми: *йекм'ез-йаве* 'сад во кој се пече, односно се вари пекмезот' < *pekmez tava* (тур.) (сп. Јашар-Настева 2001: 89, 91) и *с'офрас,инија* 'вид голема тепсија од бакар, која не се употребува за печење, ами служи како маса на која се ставаат други синии со јадење и околу која се седнува и се јаде'. Оваа последнава лексема е специфична зашто народниот говорител од две заемки од турскиот направил една композитна што го има значењето на првиот дел од сложенката т.е. на *софра*. Овде како примери на специфични лексеми ќе ги наведеме уште лексемата *наја* 'вид казанџиско наковално' и изведенките *јабук'ајлија н'аја* и *рамна н'аја* кои во основата го имаат турскиот збор *неу* 'трска, односно, флејта или друг инструмент за свирење' (ТРС 2007: 677).

На крајот на делот за зборообразувчките особености во градскиот тетовски говор, ќе истакнеме дека деминутивно-хипокористичната лексика се образува со суфикси карактеристични за поголемиот дел од македонската јазична територија: *-че, -иче, -ице, -енице: ас'и'алче, в'р'фче, з'а'зарче, зарз'аве'и'че, 'иверче, ј'ашче, ј'е'и'имче, кал'енд'а'рче, к'амче, кр'оми'и'че, л'а'јче, м'аксамче, и'у'и'че, с'амарче, с'а'и'унче, с'и'цимче, с'окаче, ч'оканче; и'и'абличе, и'р'квиче, ч'ашиче; в'инице, з'р'лице, к'анди'у'це, м'е'фце, 'окице, ир'е'фце; вре'и'енице, д'а'јренице, д'е'и'енице, 'езерце, јуж'енице, к'о'и'ленце, н'и'шенице, и'а'сменице, и'а'рленце, и'р'калице, к'умбенице, 'ушенице, ив'е'кенице.*

Лексичките дијалектизми не може да се одминат доколку се сака да се даде целосен преглед на еден говор, бидејќи тие покрај фонетско-фонолошките и граматичко-структурните особености, имаат важна улога во оформувањето на една поцелосна претстава за одделен говор, во случајов тетовскиот говор. Токму во овој труд е направена анализа на лексичкото богатство на тетовскиот говор според семантички гнезда, собирани според *Прашалникој за собирање на материјал за македонскиот дијалектен атлас* од Божидар Видоески, со посебен акцент на оние зборови што се карактеристични за овој говор. Анализата е направена според тематски подрачја во кои како дополнување се вклучени и лексеми карактеристични за овој крај. Покрај називот на лексемата, нејзиниот акцент, за секоја лексичка единица е дадена семантиката, етимологијата на зборот – според постојните извори, како и објаснување за значењето и за нејзината употреба во градскиот тетовски говор.

Конкретно, во градскиот тетовски говор, најмногу има словенски лексеми: *бр'адаџца, в'арчва, в'идеџце, з'арди, д'анка, д'уало, ж'оџка, з'ублец, з'уй, ј'абука, к'арсиџина, к'асај, кр'осно, л'оџса, н'ај'арсиџок, и'оџнок, ир'еџа, сиџон'оџица, сиџ'уб, сиџ'уйало, 'удоџца* и др., потоа српски фонетски варијанти, а од заемките има од турскиот јазик, помалку од грчкиот, и одделни зборови од албанскиот, латинскиот, германскиот или францускиот јазик.

Како северен македонски говор, тетовскиот говор има и серија лексеми што ја покажуваат линијата на поврзување на овој говор со српските дијалекти на север: *ваља'оница, з'анаџ, ком'ада, м'аказе, н'аковањ, н'емачки, 'обим, 'осамсиџо, ос'овина, и'окреџни, и'ословоџе, и'осуџе, ир'одуџи, с'едамсиџо, ср'учњак, с'ушара, шџ'амџа.*

Турскиот јазик оставил најмногу влијание на лексиката, како и на фразеологијата. Лексиката од турско потекло во градскиот тетовски говор ја среќаваме во терминологијата на речиси сите семантички полиња: *абдес'ина, б'аџдеза, б'убреџ, б'уза, з'ебре, 'инаеџ, к'аџил', к'одош, к'олан, 'осанџарџисана, и'езевенк, и'ерде, с'иџимка, с'ураџ, к'ар, ч'аре, џ'ам, џ'иџер.*

Во помал број, но скоро во сите семантички полиња, регистрирани се заемки од грчкиот јазик: *'арен, б'уџин, з'анге, 'еклеџса, к'ачар, к'омаџ, м'усџак', 'офџика, и'анаџур, иџ'емел',* лексеми кои генерално се познати на пошироката македонска јазична територија.

Регистрирани се заемки од албанско потекло: *'аџо, иџеза;* од германскиот јазик: *бл'ок, к'ил'арче, к'уџна, м'еџаџз, ш'есџар;* од францускиот јазик: *б'аџажник, б'оракс,* материја којашто се користела при самата работа на лемењето во казанцискиот занает, *н'иџенце, иџанџ'улуми;* од латинско потекло: *б'ензин, кл'аџиџе, фам'илиџа, ф'урка, ч'еџ;* од италијанско потекло: *иџ'ока, ф'аџиџуна;* од унгарско потекло: *в'арош, к'очиџа.*

Од позајмените лексеми коишто се специфични и се среќаваат само во градскиот тетовски говор ќе ги издвоиме: *ал'аџача, 'алосен, ар'аџечко џе'еке, б'абино к'олено, з'илик, ја'удиџа, џ'анџар, јаџук'аџлиџа н'аџа, м'ифка, накинџурена, нак'омсиса 'се јадосува', нал'иџкана, ир'еџ'еџуџа, ир'ефр'иџана, ир'ом'уџурна,*

pož'olisa, c'ofрасдинија, iй'pма, k'елик-м'ашик, k'epиia, узg'pмчена, ук'ииена, фpк'oйасна, ч'eйaiй.

Од фразеологизмите и ден-денес во употреба се изразите: *'Алал-га-иий-је; Гас-'и-заке-са; Душава низ-з'ас м-'излезе; Игра м'ајиай; К'ожа и-к'оска си'анау; Му-зо-ф'pли м'еракоий; М'есйо не-зо-ф'ака; На-ч'ело не-му-й'ишуе; Не-з'ази на-йр'ула g'аска; Н'езо: м'асло-је; 'Око ми-с-уилаши; Пр'еку зл'ава-ми-је; Р'езил' се-найр'аеа; Сајз'ијлија-је, мл'огу с'ајие ми-йр'ае; Се-н'ајде у-н'ебрано; Ти-йр'ае в'езе; Тури-му й'eйеу; Ф'ака к'усур; Ке-й'укнем од-м'ука; К'ејфоий свој с'амо си-зо-зл'еа; споредбите: Ка-м'уа без-зл'а; Ка-к'учка с-'ојашка; Ка-у-г'ука га-йр'ојадна; Се-в'pи ка-й'pдеш у-з'аке; благословите: 'Ерлија p'абоийа; Г'осйоий зp'авје га-иий-г'ае; Од-ийвој'а-усиia до-Госйоог'ој-уши; Чуу-йе Г'осйоий; клетвите: 'Арм-га-иий-је; Б'еу-г'ан га-н'е-види.*

На крајот треба да констатираме дека во градскиот тетовски говор има забележителни промени што настануваат во неговата структура и во неговиот статус во општеството. Тетовскиот дијалект е во фаза на трансформација. Сè помалку може да се најдат говорители кои го користат вистинскиот стар градски тетовски говор. Денес во говорот на „тетовчани“ има употреба на „селски“ зборови. Сè повеќе има луѓе во Тетово кои се доселени од селата и тие како мнозинство ја диктираат употребата на јазикот. Старите „тетовчани“ скоро и да ги нема или, пак, голем дел од нив се иселени во Скопје (по кризата во 2001 година). Затоа, секое дијалектолошко истражување е придонес за да се забележат не само карактеристиките на досегашниот тетовски говор, туку и за да се констатираат причините за неговите промени, како и да се забележи на хартија дел од интегралниот македонски дијалектен ареал.

Анализата на градскиот тетовски говор на сите јазични рамништа ќе даде скроман придонес за даденава дијалектна територија, а целата докторска дисертација претставува уште еден лингвистички опис на македонски говор, како заштита на наш северен дијалект пред напливот на промените и неговата трансформација во повеќејазичната средина.

Посебно се потрудивме да собереме и да обработиме дијалектен материјал од една градска средина и од тематски области што досега не биле предмет на дијалектолошки истражувања како што се старите тетовски занаети. Истражувањето на градскиот говор е поспецифично поради поголемата подложност на надворешни влијанија, а во последните дваесетина години и поради поголемите миграциски движења – иселување на македонското население и доселување на албанско население од околните села и од Косово. Подвлекуваме дека тетовскиот говор не бил разгледуван по одделни вакви лексичко-семантички полиња, затоа ваков пообеман монографски опис на тетовскиот говор што обработува и специфични лексички прашања, ќе биде корисно прилично помагало на специјалистите од областа на лексикологијата, но и од областа на етнологијата, фолклористиката, историјата итн.

И на крајот, богатиот нов теренски материјал ќе биде основа за идни дијалектни речници (регионални или пообемни), коишто ќе го прикажат пред јавноста цело лексичко богатство со кое располага македонскиот говорител на дијалектно рамниште.

ТЕКСТОВИ

Бранка Ѓорѓеска (1940)

Три-гр'ације из-Кро'ације

Ј'а-сум Бр'анка Ѓ'орѓеска од-Т'етоо. Ке-п'очнем да-зб'орим шо-је-в'ак'е п'оинтересно за-м'ене мл'огу. К'огај-беф п'ети-клас г'имн'азија с'егашен п'рви-клас, д'ома б'ефмо п'атлач. Шес-д'еца смо-б'иле, б'аба. Т'атко-ми с'амо нè-изд'аржаваў. И-беф-прин'удена да-тр'ажим р'абота. 'Идеф у-одр'едени организ'ацие т'ак'е ка-у-библиот'ека, у-вн'атрешни. И-ни-тр'ажеа 'ако рук'описот 'ако ти-је-'убаф св'егде м'оеш да-н'ајдеш р'абота. 'Ама т'ак'е 'излезе ср'ека од-'една др'угачка м'оа т'атко-је. Т'етекс т'огај б'еше ф'ормиран. Им-тр'ебеше к'адри. И-'идемо. Т'ак'е т'оўку пет-шесн'аесе г'одине сум-'имала. 'Идефмо. Б'аш-три-др'угачке шо-б'ефмо од-м'а:ло от'иднафмо. И-'имаше и-др'уг'и шо-се-прикл'учија. Д'ури р'азбрале од-'Источна Макед'онија д'ојдоа. И-вл'егофмо к'ај-д'иректорот, а-д'иректорот т'огај 'имаше с'едми-клас гимн'азија, ф'инансискиот д'иректор и-т'ој так'уѓере. 'Едино тег'офчанец, 'едино б'еше обр'азован, б'еше 'овја ка-се-в'икаше 'умре, не-ми-т'екнуе у-м'оментоф, Д'имче Г'ечо. 'Он 'имаше Технол'ошки факулт'ет. 'Едино 'он б'еше в'исоко обр'азован. И-се-з'апослиф п'рво у-перс'онална сл'ужба, т'огај се-в'икаше. Шефот 'имаше четврто одел'ение. 'Ама у-г'одине ч'уекоф. 'Имаф п'очит пр'ема него. Ке-му-се-прип'иеше в'ода: „Ајде 'Ека ст'ани. Д'онеси-ми в'ода. Ај-'отвори-го п'енцерон. Ај-з'атвори-го“. Т'и м'ораш да-сл'ушаш пост'ар-чук. Т'ак'е восп'итани смо-б'иле. И-со-т'ек на-вр'еме...

А-па-т'оа з'абраев да-к'ажем. Кој-б'ефмо у-З'агреб зн'ам от'иднафмо со-ф'аст'анчиња од-дел'инче. Ни-ч'орапе ни-прсл'учиња смо-н'оселе. М'ајка-ми ми-с'оши од-п'оркет п'ицаме, с'амо ни-к'апут ни-н'ишо. От'иднафмо т'амо. Ср'ека Т'етекс ни-д'одели пл'ата. Н'е стип'ендија, т'уку пл'ата и-пл'ус д'ека б'ефмо у-в'елеград ни-д'адоа по-две-'ил'аде п'ојке. И-по-п'ут ни-спр'емија од-д'ома шо-ни-

спремија. Мајка-ми к'уфтиња ми-напрае. Ја с'ирота г'и-ч'уам у-едно пл'екано кут'и:че к'уфт'ињава и-р'ачунам кој-ке-ст'игнем у-З'агреб л'езет ке-в'идим. А-г'оа с'ептември 'уште вр'уко. И-со-путничк'и-воз пут'уемо и-Б'еѓград. Ст'игнафмо у-Б'еѓград, заст'афмо да-ч'екамо др'уг-воз за-З'агреб. И-б'ефмо т'огај на-'адава п'рвпут и-у-п'аркот. Деца ка-д'еца пол'егнафмо на-кл'упете, поз'аспафмо. 'Ама ср'ека со-н'ас б'еше д'ојден и-род'ител'от, т'атко-је од-'една др'угачка, па-не-р'азбуди: „Ај-д'еца ст'анујте“. Ст'анафмо. И-ст'игнафмо у-З'агреб. И-к'идемо с'еа да-тр'ажимо ст'ан под-к'ирија. И-от'иднафмо кај-'една. Л'еле, м'ене п'аметоф у-к'уфт'ињава да-г'и-ј'адем. 'Отворам, кој-ке-в'идим, т'ија ц'рви ф'атиле. Л'еле м'ајко. И-г'и-з'еде газдар'ицата. 'Имаше ср'ека к'окошк'е 'она, па-г'и-н'арани кок'ошк'ете. И-не-ни-се-б'ендиса да-с'едимо т'уека, па-се-преф'рлифмо у-др'уг-стан, „Петринска 'улица“. А-г'аја 'улица б'еше до-ц'ентарот на-З'агреб, бл'изу до-железничката ст'аница, п'аркот Зр'ињевац и-п'осле Т'аг Реп'ублика б'еше пл'оштадот.

И-идемо у-шк'оло. Д'обро п'очнафмо у-шк'оло д-идемо, 'имафмо пр'едмети. Па-б'огами, м'логу с'олидно шк'олото б'еше. Од-Макед'онија с'амо м'ие од-Т'еого б'ефмо. А-'иначе 'имаше од-З'агреб, од-Б'еѓград, од-Б'осна, од-Црн'а-Гора. Од-Слов'енија не-се-с'екаам д-имало. И-б'ефмо Југосл'авија у-м'ало. И-искрено да-ти-к'ажем 'учефмо пр'едмети. 'Имафмо фр'анцуска кореспонд'енција, кореспонд'енција на-х'рватски, администрат'ивно пр'аво, книгово'дсво, благ'ајна. М'ислим, едност'авно д'иректно со-докум'енти раб'отафмо од-шо-ни-б'еше м'логу слик'овито. Стил'огр'афија и-дактилогр'афија. И-на-ч'ас да-к'ажем 'искрено замал'уеа од-см'еење св'ите. Ја и-др'угачка-ми т'етоск'и зб'оримо. Шо-зн'аемо каж'уемо. 'Оцене, м'ислим, пр'олазни в'ажно 'имафмо и-пр'ојдофмо н'екако. Е-три-м'есеца не-зн'аефмо, од-шк'оло д'ома од-д'ома шк'оло.

Е-с'еа п'очнаја д'ејчиња, в'ише смо-се-зад'ејчиле, с'акамо д-идемо на-'игранка. И-ка-с'еа п'амтим, 'Иво Р'обик б'еше т'огај п'очетник у-кари'ера. 'Имаше 'една с'ала, П'рвом'ајска се-в'икаше. И-т'амо н'апред се-зн'аело ж'енските на-едн'а-срана м'ушките на-друг'а-срана и-м'олим за-пл'ес. И-т'ебе 'ако ти-се-св'иѓа, ке-пр'ифатиш. 'Ако не-ти-с'е-свиѓа, не-ми-с'е-игра 'или н'екој 'изговор ке-н'ајдеш.

И-з'имно време ч'орале смо-н'емале, т'огај хул'ахопке н'емало, 'ама т'ија т'амо кој-'имаў, 'имаў. А-м'ие три-др'угачке с'едефмо у-едн'а-кука кај-'една стар'а-жена. Смо-ц'ртале со-к'умур л'инија на-н'ог'ете да-дел'уемо ка-д-'имамо ч'орале. После к-'изн'астинуемо. Н'ишо.

Т'амо у-З'агреб ка-у-З'агреб. В'икаа у-Т'етоо с-огов'ара, 'овде с-огов'ара, н'е 'иди у-Ск'опје не-с-огов'ара, у-З'агреб. Ма-к'акво огов'арање б'ило т'амо у-згр'адата. Зн'аеш, св'арно, н'екако н'ас нè-б'ие гл'асот у-Т'етоо д'ека с-огов'ара. И-ст'анот б'еше ст'анари п'ојке. Д-'идеш у-в'еце, да-р'ечем, т'етоско к'енеф, три-кл'уча смо-м'орале д-отв'орамо и-да-затв'орамо. И-н'ишо, пр'ојде шо-пр'ојде, се-вр'атифмо н'асад, ни-д'адоа р'аботни м'еста. Раб'отафмо и-б'огами пок'ажавмо в'ак'е д'оста од-образован'ието т'амо шо-го-ст'екнафмо. Се-разлик'уефмо мл'огу од-'онја шо-зав'аршиле к'урсој, к'урсој, м'ислим, у-Ск'опје 'или у-Б'еўград. М'ие б'ефмо н'ајјаки и-чак-шо-в'ише нè-в'икаа у-Т'етекс три-гр'ације из-Кро'ације.

'Ипак, 'има влиј'ание 'едно да-си-живиш у-'еден т'акоф в'елеград. 'Имаше влиј'ание. Е-'ова ќе-го-потенц'ирам п'осебно. 'Имафмо кл'асен шо-ни-б'еше на-кр'ајот од-год'ината: „Е-'ајде уст'ани Ѓорѓ'еска Бр'анка“, ми-в'ика. „О, г'осподе“, р'екоф, „С'еа шо-ке-ме-пр'ашуе 'овја на-крај-г'одина“. И-т'уку с-'обрати на-др'угите: „В'идите шта-м'оже ј'едан в'елеград да-'учини од-ј'едног Макед'онца?“ А-ја-г'и-пр'ошишаф у-м'ода и-загрепч'анк'ете и-београѓ'анк'ете. 'Ене 'ондека 'имам, 'ене сл'ика. Ј'а с'ирота поц'рвенеф од-ср'ама, н'е-знаем шо-да-одг'оорим на-пост'ар-чоек. Шо-да-му-р'ечеш, к'ако да-му-р'ечеш. И-б'идна т'оа шо-б'идна. Т'ак'е д'ојдофмо у-Т'етекс, раб'отафмо. Мл'огу 'убо: б'ило. Ств'арно. Вт'ор-дом Т'етекс ми-б'иў.

Па-д'ома се-н'емало кл'озети. У-кл'озети смо-'имале три-пр'асиња, па-к'идеш да-се-купеш т'амо, па-ти-је-ср'ам да-се-с'облечеш од-пр'асето. Па-т'амо ср'ека 'имаше куп'атила, па-ке-з'емемо од-д'ома к'арпе, па-за-вр'еме п'ауза 'или кој-ке-з'аврши раб'отното вр'еме и-ке-се-прок'упемо. Па-п'оење, зафрк'авање. Т'оа н'емало р'азлика 'измеѓу к'урир и-д'иректор. З'аедно смо-организ'ирале 'излети. Т'оа б'ило л'епота. Н'икоаш н'ема да-и-з'абраем т'ија м'оменти.

С'ега ми-је-ж'аў за-мл'адиве да-ти-к'ажем. Н'екако 'имало др'ужење. 'Интимни смо-б'иле. Ј'а не-сум-в'икала по-д'иректор „др'уже д'иректоре“, 'освен на-

генер'алниот. Спл'отени смо-б'иле и-н'аиме смо-в'икале см-он'ад'уеле. И-с'еа н'е-знам, м'оже 'ете сум-покаж'уела н'екој резултати, а-ми-пом'огнало, м'логу ми-п'оможаў Т'оме Баб'асел'о. Т'ој б'еше н'овинар и-го-в'одеше листот од-Т'етекс. Па-ј'а р'аботаф с'о-него, па-чест'опута к-испр'атеше, к-испр'атеа од-пог'оните пл'ано:ј шо-н'апрајле у-т'екот на-м'есеот, 'едно-др'уго. И-ј'а ке-г'и-читам. Ј'а не-го-ни-р'азбирам шо-с'ака ч'уеков да-к'аже. 'Ама т'ој Т'оме к'оўку т'оўку сушт'ината га-сф'атиў и-т'екстот ти-ст'ануе п'осле ј'асен. И-зн'аеш т'оа влиј'аеше м'алу на-м'ене за-писм'еноста и-св'е. 'Увек кој-тр'ажеле д'описи ј'а сум-ги-пиш'уела т'ија д'описи. С'ите 'имале пов'ерење и-од-м'ене тр'ажеле да-им-ги-п'ишуем тија д'описи. Па-т'ак'е р'аботаф едн'о-време ка-секр'етарка. Па-п'осле 'имаше в'ицо:ј м'логу на-р'ачун на-секр'етарка и-ми-б'еше 'одвратно.

И-со-'една др'угачка се-догов'орифмо от'иднафмо к'ај-ф'инансискиот д'иректор. Ф'инансиски д'иректор ни-б'еше... Н'е-знам Ц'оцка д'али ја-зн'аеш, шо-п'очина. 'Она све-на-т'атко-је б'еше. М'ие раб'отамо, т'ој к-'има дон'есена 'една, т'огај м'ини компј'утерски м'ашини, д-и-н'аречем б'еа. И-ке-ни-г'и-д'опре машинете и-ке-ни-'опраа как'о-било. 'Он у-К'оўтук с'едеше. Н'аб'ацкан 'еден. 'Ова у-сред-'уши н-'иде од-см'еење. И-мн'огу 'убо: смо-пр'ошле. И-т'ак'е со-т'ек на-вр'еме Т'етекс б'еше 'едно м'логу да-ти-је-к'ејф д-идеш на-р'абота. Т'оа ср'еден. Па-н'апраја ка-в'ештачко 'езерце, па-п'ауни ш'етаа. Мл'огу б'ило 'убо:

И-ке-смо-д'онеле од-д'ома за-вр'еме на-В'елигд'ан кој-ке-б'ило ј'ајца, кр'омиди. Па-'една др'угачка 'имаф, К'ика се-в'икаше, 'она с'еа је-м'ужена у-Х'ерцег'нови, па-'они од-'една фам'илија г'и-в'икаа Тришт'икофци од-м'аг'аре куб'асице пр'аеа. Па-п'усти куб'асице м'логу 'уба:ј. И-у-в'изба на-реш'о смо-г'и-п'екле. Па-со-ј'ајца од-В'елигд'ан ке-пр'аемо т'аја с'алата со-кр'омитче т'азе. Па-ке-му-ја-в'икнемо ке-п'оемо, а-бе-м'илина б'ило, а-се-раб'отало. Се-раб'отало. Кој-ке-с'еднеш да-р'аботаш 'уста не-'отвораш.

Е-па-м'ене, Г'иноски п'рво ни-б'еше д'иректор, ми-п'онуди да-м-'испрати у-Кр'ан. За-конф'екција т'огај се-форм'ираше за-т'екнички к'адар д-'има. Ј'а к'ако ке-г'и-'остаем д'ома. Ми-се-ч'ини ј'а и-м'ајка-ми с'амо раб'отафмо. Т'атко-ми б'олен од-

'асма б'еше. Б'ес-паре од-м'ене ч'екаа, ј'а д-'одим. Н'е, н'ејдем. А-сум-згр'ешила мл'огу.

П'осле кој-д'ојде Ст'ојан Ѓ'орчески за-д'иректор 'он ме-пр'акаше у-Сар'ајево д-'учим кре'аторка за-креатор. Кре'аторска шк'ола. И-т'оа пр'опуштиф. Е-т'оа п'осле н'е-знам д'али ст'авот, шо-да-р'ечем. Ј'а н'икоаш, с'ебе сум-се-см'атрала за-р'ужно п'аче. 'Ама д'али ст'авот 'или н'е-знам-шо. Шо-'имафмо 'една кре'аторка ме-з'еде м'ене. Т'огај 'уше н'емало манек'ени. И-ке-д'ојда п'ословни приј'атели да-одб'ираа м'одели и-м'ора да-в'ида к'ако је-м'оделот 'облечен на-н'екого. Ај-ме-он'одиа ме-в'икнаа м'ене. Л'еле, ј'а ка-ке-поц'рвенем ка-пр'иш у-л'ицево од-ср'ама.

Не-стигн'уело. В'истина не-стигн'уело, 'ама н'екако 'убо: б'ило. Па-ке-п'озајмим к'ондуре да-ми-одгов'ара со-гардер'обата шо-ке-га-н'осим. И-т'ак'е вр'емето. Про'агаа г'одине, н'апраеф тр'иес-пет г'одине. Т'огај д'ојдоа врем'ињата на-техн'олошки в'ишоци. Св'ите б'еа упл'ашени и-се-пензи'онираф на-п'едес-'една г'одина. И-с'еа ке-пр'аеа дв'аесе и-тр'и у-с'ептември к'ако сум-у-пензија.

'Иначе не-сум-м'ужена. 'Ама 'уопште не-ми-ј'е-криво за-т'оа. С'есре п'омлади шо-'имам, бр'ака с-ож'ениа, форм'ираа фам'илија, д'еца. Еј, ј'а, д'ецата ми-се-ч'ини н'иеден р'одител' не-'изгледај, н'е-гледај д'еца св'е, к'ојку ј'а шо-сум-гл'едала шесн'аесе д'еца. 'Овде и-сум-'имала к'омшиа, 'едни од-К'осоо б'еа д'ојдени. Д'ејчето н'ивно до-чет'арн'аесе г'одине и-д'ан-д'ан'ајска је-прив'ржана с'о-мене. И-'она н'аучи т'етоск'и да-зб'ори, 'оргинај т'етоск'и. Па-н'ајсмешно ми-б'еше кој-ке-р'ечеше каф'ејлија, зн'аеш б'ојава каф'ејлија. Па-'они замал'уеја од-см'еене. И-т'ак'е н'е-знам шо-да-к'ажем др'уго.

П'ојке сум-т'ак'е пр'актична-сум. С-'имам 'идеје. Све-у-животоф сум-го-гл'едала кроз-т'оа да-н'ешто од-н'ишо н'ешо 'убо: д-'изгледа да-д'елуе. И-'еве-ве со-'ова-ве. 'Има пр'еку четир'иесе г'одине све-је-ст'аро. Т'уку четир'иесе г'одине. 'Ама с'акам н'ешо, н'ешо ке-д'отурим, к-'он'адим да-ми-д'елуе 'убо: И-т'ак'е. Ж'ивотот 'отиде. 'Ете-те седумд'ес-пет г'одине 'имам, 'ама 'уше со-п'аметоф л'етам, фантаз'ирам. Па-'еднаш на-с'есра-ми й-в'икам: „Л'еле, шо-да-пр'аеа со-п'аметоф к'аква-сум. Пред-гробо'а-врата-сум, а-с'акам 'ова да-пр'аеа т'оа да-пр'аеа“. 'Она ми-в'ика: „А-м'ори, не-т'е-личи т'ебе“, в'ика, „да-р'ечеш гробо'а-врата со-ташн'ичето

н'асрана“. Е-в'икам: „Ама шо-да-пр'аем т'уе ми-је-п'аметот. Е-па-'ај, в'икам, шо-да-р'ечем да-пр'аем гр'об?“ Оф-л'еле, циркузи. Н'е-знам др'уго в'ак'е-шо. 'Има мл'огу, у-м'оментот н'е-можем в'ак'е да-се-с'етим.

А-за-т'етоск'и шо-зн'ам 'еднаш кăј-'еден д'иректор тр'ебеше на-п'отпис да-вл'езем. Ј'а т'етоск'и зб'орим. И-'он у-м'оментот 'излага. Ми-в'ика: „Бр'анка те-м'олам“, в'ика, „б'арем стр'анке кој-'има п'окушај литер'атурно да-зб'ориш“. „Н'е-можем бе-К'иро“, му-в'икам, „м'ајчин ј'език ми-је-т'ој“. М'ајчин ј'език ми-је-т'ој. А-м'ајка-ми па-љ'убеше да-р'ече, 'ете-г'и п'остари 'имаше с'есре у-Ск'опје м'ужено и-'они зн'аеш т'ака в'ака 'отишле т'азе у-Ск'опје зб'ореа. И-'она м'исли д'ека литер'атурно зб'ори 'ако в'ика т'ака в'ака. „Д'оста м'ори П'андо!“, ке-й-р'ечем. „Зб'ори ка-м'ајка-ти П'ерка шо-те-на'учила вак'е т'ак'е, а-н'е в'ака т'ака“. И-св'арно й-вл'езе т'оа н'ега у-н'авика, а-м'ене па-ме-нерв'ираше.

Па-сум-'идела у-книгов'одсво на-сл'агање со-к'олешке од-ф'ирма, од-'ОХИС. Сум-б'ила у-'ОХИС, у-'Интерпр'омет Ск'опје, да-усоглас'уемо книг'ов'одсвени книг'е и-у-поч'етакот на-д'истанца-смо. Ј'а си-ц'епим т'етоск'и. Д'ејчиња, т'оа н'ајкарактеристично им-је-д'ејчиња, т'ак'е – в'ак'е. И-п'осле зн'аеш 'они ме-имит'ираа м'ене кој-ке-с-уп'уштимо в'ише сл'ободни да-ст'анемо. И-т'ак'е сум-'успоставуела к'онтакти. И-н'е-знам н'е-можем да-се-с'етим. М'логу-р'аботе в'ак'е-ве. 'Ама не-ми-т'екнуе д'ејче. Не-ми-т'екнуе д'ејче. К'оўку м'ожеф н'е-знам, к'оўку т'и сф'ати д'ека ј'а го-к'ористим тет'оск'иоф ј'език со-'ова м'алку шо-го-к'ажаф.

Е-на-г'ости и-'она с'еди у-м'ене у-ск'ут, а-т'амо д'ојдени, а-пр'етежно б'уле б'еа, 'ама т'урски зб'ореа. И-'она т'урски н'е-чула и-ми-ш'епоти: „Т'етко Бр'анко, 'избăркај-г'и 'овја, н'е-можем да-г'и-т'ăрпим“, ми-в'ика. „О-м'ори зл'ато“, в'икам, „ка-ке-и-б'ăркамо“, в'икам, „на-г'ости м'уабет пр'аемо“. „Избăркај-г'и н'е-моем да-г'и-т'ăрпим“. Заст'анала дв'аесе и-ч'етири г'одине 'има т'ак'е два'ес-три, ч'етвртă г'одина је-на-фарм'ација. С'упер. Т'атко-је с'амо ми-се-захвал'уеше. 'Он је-б'ошњак. И-св'арно к'оўку сă-васп'итани, ф'ини. И-кој-к-'идем кăј-н'иф и-дăн-д'ăнăска се-др'ужимо св'ите к'упче ке-се-с'обера окол'у-мене да-пр'аемо за'еднички м'уабет. И-т'ак'е. Т'ак'е м'ори сф'ак'е.

Ж'ивот

'Она вл'езе у-фам'илија с-'омужи у-Г'уефци. 'Ама т'ој т'ерсене м'уш-је б'еше. 'Ама ти-зн'аеш м'ие генер'ација-смо. С'еа н'е-трпа мл'адиве. 'Ама т'огај си-д'онеу 'одлука. И-'увек н'е-беше зад'оволна од-ж'ивотот, а-'успешна б'еше. М'уш-је вт'оро лице у-Т'етекс-биу. Д'ецата 'успешни. Бр'акој 'успешни 'имаја. А-'она д'ушава со-зр'авјето не-је-ка-ш'о-требе. М'уш-је 'умре. И-на-телеф'он зб'оримо: „Л'еле, Бр'анка, 'ич не-сум-зад'оволна од-ж'ивотоф, 'ич не-сум-зад'оволна од-ж'ивотоф“. Па-ј'а й-в'икам: „Л'ено, па-заш-м'ори, па-ј'а па-сум-зад'оволна“. „А-зад'оволна-си?“ „Па-зад'оволна-сум“. Зн'аеш н'екоаш в'икам тр'ебе ч'уек од-ка-ке-се-р'оди, ј'а го-пр'атим ж'ивотоф к'ако б'ило шо-б'ило сиром'аштије, л'еп ч'енкарен се-куп'уело, р'едо:ј ке-се-ч'екало, пл'ата не-д'авале, б'оно:ј д'авале, од-т'ак'е п'осле ослобод'уење. Т'ачно ј'а-сум п'осле ослобод'уење д'ете. 'Ама б'ило све-т'оа ка-се-в'ика.

Д'ојде гол'емава пр'уга к'ај-га-ст'аеа за-в'озојве. Л'еле, п'едеста г'одина кој-г'одина б'еше. Ц'ело Т'етоо се-д'игна со-цв'екиња, от'иднафмо локомот'ивава г'олема да-га-в'идимо. Па-све-смо-св'ртеле б'ез-паре се-раб'отало. Сн'ег се-натуткау 'овдека-ве п'едесе и-четв'арта б'еше, па-м'оже тр'и-метра 'имаја. 'Ова не-се-гл'еале к'укеве. Еј, ц'ела 'овја администр'ација шо-раб'отале у-'општина у-п'утој в'аму т'аму ч'истеа сн'ег. Пак-м'ене, с'еа, кој-ке-ми-р'ече н'екој какв'о-било вр'емето н'апред у-социјал'измот и-с'амо т'ој Г'оли 'Оток ми-го-спом'ињаа. Е-с'еа Г'оли 'Оток, др'ога, само'убиства, бол'естиве, азд'ислоци, т'епачк'е м'егу с'ебе 'има. М'оже и-т'огај 'имало. Шо-'овдека п'рво ц'арна хр'оника ми-к'ажуа на-телев'изија. За-'ова-ве с'еа силу'ењево. Зн'аеш д'ејчиња азд'исани 'има. 'Има азд'исани. Ц'иц-миц н'екој да-им-р'ече. Го-позн'аваа, не-го-позн'аваа, ке-з'ачина м'уабет и-'овја ке-и-в'ида д'ека л'иваде-са, па-п'осле, ааа ме-сил'уеле. К'ако биу-ж'ивот, т'ак'е н'ешо н'ишо не-ми-се-сл'учило. Св'арно н'екој ке-р'еча, шо-в'икаше 'една инж'инерка у-Т'етекс, б'еше стипенд'иста и-к'оа до'агала, у-Б'еуград студ'ирала, кој-д'оага у-Т'етоо на-пр'акса д'оди. Па-н'емало к'ај-д'одиш на-пр'акса. „Сум-идела“, в'ика, „на-центр'ала. С'амо

ж'енско. Н'икој н'ишо“, в'ика, „не-ми-н'апраеу. С'ама сум-ишла, ж'енско“, в'ика т'аја.

А-па-т'оа б'ило демокр'атија. Да-си-сл'ободен. А-н'е си-испратиу д'ете. Па-и-технолог'ијава, да-ти-к'ажем, доприн'есуе. 'Арно 'онја-не шо-ж'ива пл'емиња н'екој шо-н'е-знаа н'ишо. Д-имам в'аква: к'ука, д-имам в'акоф н'амештај, в'аква: гардер'оба. Си-ж'ива ка-шо-с'акаа. С'амо 'ете р'ук'еве ми-се-тр'еса. Пием тер'апија, 'ама да-ми-се-н'е-треса п'ојке.

Санд'алија

С-ом'ужила у-тет'офчани у-Цамб'азофци и-д'ошле тиг'ајнчари и-св'екарва-је й-р'екла: „Ај-н'е-сто д'онеси санд'алија“. Ј'а, в'ика, се-ч'удим шо-је-т'оа санд'алија. Шо-је-т'оа санд'алија, не-зн'аела шо-је-санд'алија. Па-да-с'едне зн'аеш ка-р'екле, й-т'екнало т'огај ст'олица да-д'онесе. Па-св'арно м'ие смо-в'икале и-м'ие санд'алие смо-в'икале. С'урциа. Ф'иока не-смо-в'икале с'урциа. Окл'аг'ија. Мл'огу 'имамо т'урцизам у-тет'офскиоф ј'език. И-кај-зб'оримо, ми-в'ика 'оваја 'овде комш'ифкава: „Ф'укара к'уфте пр'аете?“, в'ика, „Пр'аемо к'ако-не“. Сиромашк'о-к'уфте – ф'укара. После 'има мл'огу зб'орој. Так'е на-р'абота со-еден смо-се-такм'ичеле кој-зн'ае п'ојке. Кап'ицици. 'Имало п'орано кап'ицици. Б'аба-ми н'осела чинт'ејан'е. И-т'ак'е. Не-ми-т'екнуе 'уопште. Зн'аеш не-је-му'абетот.

Гл'уфци и-в'ошк'е

'Имафмо 'една 'Анѓа 'овдека п'уна. Кој-ке-д'ошла кај-н'ас 'ил'ада п'ута 'иста р'абота ке-ја-к'ажуе, к'ако се-ж'енеу бр'ат-је, к'ако 'ишле на-ср'ој, со-ј'абука, со-б'ајрак, да-а-тр'ажа н'е-става. 'Ама зн'аеш т'ак'е кој-зб'ори, ј'а сум-се-потс'екала на-Б'ора Ст'анковиќ шо-г'-има пиш'уано кн'иг'еве. Зн'аеш тој-п'ериод биу-интер'есен. Ј'а ке-з'инем в'ак'е и-ке-ја-слушам 'ако го-к'ажуе н'еколку п'ута. А-б'еше мл'огу в'ак'е п'акна, ч'иста.

И-д'ошла кăĭ-н'ас 'овде, до'агаше. Па-м'ие п'усто гл'уфци у-старат'ă-кука на-т'аван „бррр“ натамо-н'а:мо ш'етаа. И-'имафмо кр'еденец 'еден старз'ăмăнски и-ч'иние нар'едено. И-'едни гл'уфчиња м'али: ш'етаа, а-т'аја се-зач'инила м'уабет, а-м'ие к'икот 'идемо д'ецава. На-м'индер с'едефмо. Дăн-в'иди 'она, ке-п'очне да-п'ишти.

И-ке-зазб'оримо, м'али: смо-'имале в'ошк'е. Ке-нè-тр'еби м'ајка-ми, па-ст'енице ке-нè-з'ајада, па-б'ăргу м'ајка-ми н'окум ке-ст'ануе ке-поп'аруе-све. Од-т'оа с-уништ'уело. И-ке-каж'уемо 'ова как'о-било шо-б'ило. „У-мо'ă-кука т'оа н'емало. У-мо'ă-кука т'оа н'емало“. 'Ама 'имаше сн'аа 'една Хрв'атица, па-коĭ-д'ошла кăĭ-н'ега с'едела. Па-на-р'абота ке-пр'аемо м'уабет и-'она: „Јао кад-сам-д'ошла“, в'ика, „код-т'етке 'Анг'е пој'едоше ме-'оне б'уве и-тафтаб'ите“. А-'она в'ика н'емало т'оа у-мо'ă-кука н'е. Н'ишо не-ост'ануе скр'иено.

Ј'а т'ак'е на-д'ецава им-в'икам. Д'ека св'е со-н'иф. Со-Ј'аце к'оўку сум-сп'ала. Па-в'ошк'е ф'ати 'еднаш. Д'ики га-зн'аеш у-социј'ално шо-р'абота? И-т'аја ми-ĭе-вну'ука. 'Она, па-л'еле. Коĭ-ф'атила п'рвпут в'ошк'е се-т'епаше у-гл'ава. И-ј'а к'ажуем в'ак'е на-р'абота т'ија св'ите тр'аа, тр'аа. Ка-п'очнаја п'осле 'една по-'една: „О-па-и-ј'а, п-и-м'ене д'ецата“. Т'етин 'еден шо-'имаф, па-бр'атучед-ми, електроинжин'ер, ж'ена-му кре'аторка у-ф'абрика, три-д'ејчиња 'имаше, м'оже г'и-зн'аеш дејч'ињата-коĭ-му-сă. 'Елена шо-ĭе-м'ужена за-Ср'етена. Ср'етен 'овĭа со-С'ОРОС шо-р'абота. Па-три-с'есре б'еа 'она, три-д'ејчиња. Па-т'етин-ми ке-д'ојде: „Ме-испр'атија им-ĭе-ср'ам д-'ида у-ап'отека пр'ашак да-к'упа за-в'ошк'е“. Е-т'оа-те. Се-др'апам у-гл'авава л'еле м'ајко. И-м'ајка-ми з'арăди д'ецава н'апрае 'еден ч'ешеў. Ка-г'ојдава шо-г'и-ч'ешл'аа со-к'онец г-онăди. „Ч'екаĭ“, в'икам, „да-пр'обам ј'а“. Коĭ-ке-в'идим у-т'оа у-миј'аўникот п'агаа. А-р'екоф, в'ас ч'аре ке-ви-н'ајдем. З'едоф г-'офарбаф со-х'идроген с'отреф све-т'оа. А-ме-ј'аде се-др'апам, л'еле м'ајко. П'осле гл'еам Р'атка М'ацарка, не-г'а-знаеш и-н'еа, кум'анофка: „Л'еле и-ј'а Бр'ане од-д'ецава ф'атиф“. Н'е-знаем бе-д'ејче шо-да-ти-к'ажем т'ак'е да-м-'отера му'абетот.

За-З'орик м'ајка-му. Сват'оштине-смо. Б'аба н'ејзина, н'е 'уствари бр'атучед н'ејзин п'рв-биў. Б'аба-ми 'остана 'удоĭца. 'Удоĭца ост'анала, п'ет-деца ѝ-умреле,

ост'анале т'атко-ми и-т'етка-ми. Т'етка-ми т'оўку 'околу осумн'аесе г'одине 'имала и-учела з'анат шн'аїдерка кăї-Туп'анчета. И-д'ома се-н'емало огл'едăло, кăї-шн'аїдер м'ора огл'едăло д'-има, и-се-в'идела у-огл'едăло и-д'ушава р'екла: „Леле к'узнае как'оф-муш ке-з'емем?“ 'Ова б'аба-ми ми-каж'уела. „Зн'аеш м'ие т'етка-ти П'ерса к'ако смо-а-з'еле? 'Идемо“, в'ика, „со-м'ајка-ми на-фил'ян-место за-сл'ава. И-П'ерса б'еше“, р'ече, „на-послуж'уење. Т'ак'е ц'арномурно“. Ј'а в'икам: „З'ашто га-в'икаш ц'арномурно“, в'икам, „т'етка-ми? Ј'а-сум“, в'икам „ц'арномурна, 'ама 'она“, в'икам, „б'ела б'еше, а-ц'ртете“, в'икам, „г'-имам на-т'етка-ми“. „Е-па-т'ак'е“, д'емек, 'он д'ека све-плав'и-црте. „И-б'идна раб'отава н'еако“. „Д'а“, р'екоф, „б'идна раб'отава. Кої-с'ирота д'ушава м'ислела к'узнае к'ого ке-з'еме го-з'ела Р'истота“, р'екоф, „бр'атучед-ти“. Па-й-с'ошиў к'остим и-с'едеў млог-'убаф. Па-й-б'ило ср'ам да-се-п'оведе с'о-него, па-го-ш'етала низ-Д'оў низ-К'оўтук да-д'ојде на-г'ости кăї-м'ајка-й. Па-т'ої й-р'екоў 'успут: „А-м'ори, П'ерсо, ти-је-ср'ам с'о-мене д-идеш? А-кої-ти-го-с'оши к'остимоф?“ И-п'осле б'аба-ми ке-в'ика у-н'едел'а у-ц'рква к'-оди, па-ке-ме-в'икна на-р'учек сватошт'ин'ете. Па-к'окошка ке-н'апраа за-р'учек и-шо-ке-ми-д'ада м'ене сиром'ашникот. Н'е-знам кої-д'еў од-к'окошка се-в'ика. Сиром'ашникот ке-ми-о-д'ада. Па-с'ирота сум-б'ила сир'омашник. Па-идела дв'е-деца д-изгледа, п'ерела по-туѓи-куке 'удојца млада ост'анала. „Е-м'ори б'або не-с'и-била 'азган. Н'апре се-премуж'уеле, се-прежен'уеле, 'односиле д'еца, донес'уеле, природ'уеле“, в'икам, „ти-п'оштена си-б'ила“. Ама т'огаї м'орале, т'акви врем'ињата б'иле за-да-егзист'ираа. Шо-ке-пр'аеш.

Над'имџи

Да-ти-к'ажем у-Т'етоо н'ашево м'а:ло, на-пр'имер, 'онаја к'укана ж'оўта 'ондека-шо-је 'ако си-ја-прим'етила к'аршија, 'одма од-сок'ачево н'аше кăї-'идеш 'една жоўт'я-кука шо-'има, у-таї'я-кука је-р'оден Бр'анко Г'апо. 'Овдека д'оле п'ознати л'уди 'има шо-с'еделе. М'алу п'одоле с'едела, ж'ивела од-Ј'ован П'авлоски ж'ена-му, шк'олска др'угачка и-др'угачк'е смо-б'иле. М'а:лово б'ило све-ст'ари-

т'етофци. Ст'ари-т'етофци и-т'оўку б'ило 'убо:, да-ти-к'ажем. Ке-се-с'обера ж'ене на-вр'ата со-пл'етио. Па-ке-си-пр'аа му'абети. К'акви г'ајлиња, не-се-зб'орело за-г'ајлиња н'екој. М'оре ке-му-а-в'икна п'есмете. Па-за-Л'азаре-кој-је, ке-п'оа.

'Имаше 'еден Ц'инле. 'Онаја к'укана со-'ореў-шо-је. Т'ој Ц'инле 'имаше ж'ена С'рбинка м'логу ф'ина. 'Ама 'ете т'ој пр'опадна к'ажаа к'омар 'играў. Га-пр'одаў к'уката за-да-се-'оддужи. После Г'арнч'арофци шо-с'едеа 'овдека к'арши м'узичко шк'оло т'уе едн'а-кука. Тија ст'арите 'умреа с'естрете дв'е у-Б'еўград с-ом'ужија к'уката га-прод'адоа. Згр'адана шо-је-напр'аена с'ега к'ај-шо-је-М'ај-маркет. Тија б'иле Г'арнч'арофци, Мац'урофци. Па-'ова, с'еа ме-п'отсети на-К'амцик. Н'е-знам к'ако му-б'еше 'името сум-го-з'абрајла. Каж'уеше н'ема тет'офчанец шо-н'ема н'адим'ак. И-к'ако го-д'обиле тој-н'адим'ак каж'уеше. Н'его К'амцик. К'ако шо-се-повед'уеле. „Со-т'атко-ми“, в'ика, „смо-б'иле т'анк'и в'исок'и, д'емек, ка-к'амцици“. П-'има Цун'ибаба. Б'аба-му го-в'икала. А-га-ц'унуеў м'логу б'аба-му га-с'акаў, га-ц'унуеў и-го-н'арекле Цун'ибаба. Па-т'ак'е на-'Андреј к'ај-га-ц'унуе м'ајка-му му-в'икам: „Ке-те-в'икаа м'оре Цун'имајка т'ебе“. Па-'има б'аеѓи, Бут'икофци, 'овја Чан'акофци.

М'ачур га-пр'одаде к'уката. От'иднаја у-Ск'опје. Баеѓ'и-л'уди. 'Она ел'итата од-Т'етоо 'отидна. Ел'итата од-Т'етоо 'онја ст'ари т'етофци в'истински-шо-с'а, в'истински т'етофци от'иднаа. Тија 'или у-Б'еўград 'или у-Ск'опје. Сум-'имала пр'илика д-'идем на-Ш'апка у-'Електроцолог д'омов. Па-т'ој д'ека го-кор'истеа св'ите од-'електро на-н'иво на-Макед'онија и-шт'ипјани 'имаше 'едни. Па-зб'орим за-Т'етоо. Т'етоо је-гр'ад на-м'логу национ'алности. Шт'ипјани коўк'у-има, кум'анофци коўк'у-има, 'источна Макед'онија коўк'у-има, ка-Ск'опје шо-'има т'ак'е и-к'ај-н'ас 'има 'изиздојдено б'аеѓи. И-г'и-пр'ашуем: „Имате н'екој тет'офчанец у-Шт'ип?“ Се-м'исл'а, се-м'исл'а, се-м'исл'а. „Н'е-може“. 'Едни кум'анофци г'и-пр'ашуем: „Имате тет'офчанец?“ А-м'ие кум'анофци п'оўно 'има. 'Ама т'оа ст'ана Т'етекс кој-се-н'апрае. Т'етекс кој-се-н'апрае тр'ебеше р'аботна р'ука. 'Ама ј'а н'е-знам шо-напр'аеа 'овдека, ка-напр'аеа н'екоа инд'устрија, 'ова б'ила занаетчиска з'емја. И-све-л'удиве 'имале н'иве у-Т'етоо и-л'озја и-занаетции. Е-т'атко-ми биў-каз'анција, на-пр'имер.

З'анатот т'ој. Сам'арцие 'имало, кодур'аџие 'имало. Н'емало инд'устрија н'икаква. Е-с'ега 'уше 'имаше т'оа, д'ека ј'а у-с'рпско сум-р'одена шо-се-в'ика, асимил'ација в'ршеле С'рбите. 'Овде 'имафмо ц'андар Ц'рногорец. До-т'уека, па-Чапч'ако: с'окаче се-в'ика. За-време т'урско с'едеу т'уе н'екојси Чапч'ак. Биу-д'ервиш. И-биу- м'логу л'ош, н'езгоден. И-по-т'оа је-нар'ечено м'а:лово Чапч'ако: с'окаче.

Па-Т'етекс ка-се-н'апрае, ср'учен к'адар н'ема. Га-н'апрае кол'онија у-згр'адене шо-с'а-Т'етекс. Т'амо изд'ојдоа не-од-П'араќин, не-од-В'араждин, не-од-Источна Макед'онија, од-Шт'ип, од-к'аде-не. И-у-Т'етекс б'еше тет'офчанец, не-м'оеше да-се-з'апосли тет'офчанка ж'ена. Т'амо 'иделе с'амо к'урве. Е-т'ија зн'аеш с'ве-мл'ади д'ошле. А-св'арно шо-смо-'имале, м'ислим, к'адар за-т'екстиу све-б'иу од-В'араждин, од-П'араќин, од-Л'етекс Л'есковац, све-инжин'ери д'ојдоа 'или м'ајстори и-'они го-покр'енаа Т'етекс. Н'емаше наш'и-л'уди. И-п'осле н'емаше р'аботна сн'ага п'очна да-до'агаа 'овде да-се-прош'ируе Т'етекс. Од-с'елава д'ојдоа у-гр'ад. С'елата ост'аја пр'азни. Па-с'еа Т'етекс пр'опадна. А-биу-гиг'ант. Ст'ојан Ѓ'орчески кај-'ишоу у-Б'еуград по-ф'ирме му-стан'уеле ка-Т'ито да-вл'егоу у-канцел'арија. Д'ојде Ц'обе, ј'а шо-сум-раб'отала три'ес-пет г'одине у-Т'етекс, ми-одвој'уеле од-л'ичен д'оход, н'е-само од-м'ене на-св'ите у-тој-п'ериод, за-инвест'ирање на-фабр'иката. Се-доград'уела, с-обнов'уела, м'ашине н'ови се-куп'уело. Н'ајс,овремени м'ашине у-вр'емето смо-'имале м'ие Т'етекс. Па-п'рви смо-куп'уиле к'омп'јутер да-п'оврже книговодсв'ената р'абота со-произв'одсвото. И-све-т'оа б'ило на-т'ерет на-работн'иците. И-с'еа шо-д'ојдоа мл'ади си-з'едоа 'акције си-ст'анаа бог'аташи, а-м'ие н'ишо. Шо-смо-ц'епеле п'ешк'и дв'е-метра од-'овдека три-килом'етра до-Т'етекс со-сн'его:ј. Н'ишо не-з'едовмо. Е-т'оа м'логу л'ошо га-спров'едоа транзиц'ијата. Н'екој да-ст'ане од-к'ор да-с-'опули, а-н'екој шо-'имау с'ега н'ема. Т'оа такв'о-време ст'ана.

Гл'едаф 'еден ф'илм 'одамна мл'ада сум-го-гл'еала т'ој ф'илм ми-'остана у-с'екање. Ам'ерички б'еше. Дв'ајца приј'атели се-сост'аваа. И-б'иле едност'авно г'анстери. Се-заним'авале со-недозв'олена р'абота и-усп'еале у-ж'ивотот. И-ст'анале г'олемо н'ешо и-пр'аа м'уабет. И-дв'ајцата си-пр'аа м'уабет и-в'икаа: „Зн'аеш д'ека најрас'ипано 'општесво је-капитал'измот“. В'ика, „те-увл'ечуе“, в'ика, „да-св'араш

с'амо, да-св'араш, запост'авуеш д'еца, запост'авуеш ж'ена“. И-в'истина је-т'ак'е. Д'емек, најрас'ипано 'општесво је-капитал'измот. И-'он 'едниот пр'ијател' 'излага од-вр'ата и-сл'уша, в'ика, р'ече: „Зн'аеш д'ека“, в'ика, „ј'а све-ст'аўно шо-сум-по-р'аботе да-ств'арам д-он'адуем да-го-прош'ируем б'изнисот“, в'ика, „ж'ена-ми д'ома“, в'ика, „ф'атила шв'алер“. А-мл'огу га-с'акаў и-се-раз'очараў ч'уекоф и-кај-го-пр'аа му'абетоф го-нав'едуа т'уека. И-пријател'оф кај-'излага 'он изв'ршуе, сл'уша п'укање. И-'он кај-се-вр'ака го-н'аога м'артоф.

На-н'ас едн'оставно љуб'оморни б'еа л'удиве, ми-се-ч'ини з'ападоф. Ж'ивефмо к'ако да-ти-к'ажем л'удски. Меѓ'у-себе смо-се-с'акале. 'Ова сл'ава ке-д'ојде ке-з'апоеш со-т'амбуре, со-д'ајриња, со-'едно со-др'уго. Не-х'рватски, не-далмат'ински, не-т'етоск'и, св'екакви. С'ега си-ч'уў н'екој да-п'ое? Ј'а зн'аеш к'ако сум-п'оела 'убо?: Гл'ас н'емам. Па-не-ми-с'е-зинуе. Г'и-зн'аем песн'ич'ињава д'ецава шо-г'и-л'ажем. Ч'иста Д'ана им-га-к'ажуем, Кок'иченце мом'иченце, ти'а-песн'е г'и-зн'ам да-г'и-п'оем. А-н'апред имит'ирај-га 'оваја Г'аби Н'овак.

Г'оре-д'оле, па-пр'ипагам, од-'онаја сум-генер'ација шо-в'ише се-искор'енуе диј'алектот т'етоск'и. Н'е-моеш да-р'ечеш с'еа п'армаџи. 'Ајде ке-и-р'ибамо парм'аците. 'Ајде т'оа м'индерот, шп'оретот. 'Имафмо г'оре 'едно с'а:н се-в'икаше, на-ч'ардак, за-ч'уање т'абака. Сл'абинка у-дв'ор. Па-т'атко-ми ке-се-пр'омени, па-ке-ч'екамо г'ости, па-ке-д'ојде б'анда б'ес-паре ти-св'ири на-В'елигд'ан. Млог-'убо: б'ило. Н'е-знам дал'-д'ека мл'ада сум-б'ила, па-т'оа сум го-дожив'уела. У-с'ело к'-идемо у-Т'уденце, 'они Свет'а-Петка сл'ава. И-д'ојде 'еден со-б'аба-ми. От'иднафмо и-ј'а и-с'естра-ми со-ф'аст'анчиња и-со-воў и-со-дв'е-коўца к'оличе 'едно пл'етено. Не-си-в'идела т'и т'акво: 'Идемо и-ј'а п'оем с'авнем и-се-д'ржим за-к'оў 'еден. Ка-се-'акнаф 'овде б'узава ка-ми-п'отече. И-к'-одимо т'амо на-сл'ава. Па-в'ршење, не-со-'ова к'омбајни 'едно др'уго, к'оњи зн'аеш, в'икаа. Па-к'-идемо у-н'иве сл'иве да-ј'адемо, д'еца. Па-у-'очи на-Свет'а-Петка с-иде у-ц'рква ка-за-д'уша за-м'ртвите, ке-н'осеа тен'ичиња 'едни, не-к'исел'о-млеко, не-ч'енка в'арена, што-'имаја све-ке-д'онеса т'уека. Па-сум-сп'иела у-пл'емња, па-едн'и-пернице. Т'акво б'ило вр'емето ма-'убо: На-ч'ардак смо-сп'иеле на-едн'и-п'ернице наб'иени со-сл'ама т'оа 'ова-ве

т'илоф ќе-те-ск'апе б'олејќи. Почна кукур'ику да-в'икаа п'етли ќе-нè-разбуда. А-ст'арата ќе-п'ржи п'ипер, ц'еви ј'ади.

И-зн'аеш шо-ми-в'ика 'еден вн'ук? Му-к'ажуем ј'а за-моет'о-детсво. „Д'оста“, ми-в'ика, „к'узнае мојт'е-деца по-ш'еесе г'одине к'ако ќе-ж'ива“, в'ика, „шо-с'еда на-компј'утери. Н'емаја д'етсво, да-ти-к'ажем. М'ие смо-измисл'уеле 'игре. Па-пр'иредбе смо-д'авале, па-шк'оло-шк'оло смо-'играле, кум'е-куме, криж'и-мижи, па-се-н'емало т'опка т'уку л'астик 'еден, па-со-в'оуна ќе-г'и-он'аѓдимо да-ск'акаа. Не-с'а-кре'ативни. В'ак'е с'а-с'амо огран'ичени. Па-с'ака и-д-'измислиш 'игра, д-он'адиш. Ф'удбау не-гл'едаа на-телев'изија, р'акомет не-гл'едаа на-телев'изија. Па-'овде к'ај-к'ода, сп'ортскиот ц'ентар је-л'ом.

Сл'ава

Шо-'имало т'уека. Ќе-посл'ужимо п'рво ч'енца. Па-п'осле сл'атко. На-м'аса н'ишо не-се-ст'аало. Сл'ик'е ќе-ст'аеш. И-п'осле р'асол' смо-пр'аеле т'оа обав'езно. И-м'езе н'емало с'олено. М'ајка-ми ќе-напр'аела т'орта, 'една ц'рна, 'една ж'оу́та м'ешана и-'едно ч'ашиче р'ак'ија, 'едно в'ино. Р'ак'ија, в'ино. И-ќе-про'аѓамо. Кој-п'ие, ќе-шм'а̀ркне 'еднаш и-ќе-г-'остае недоп'иено. М'ие ќе-о-доп'оу́нимо. И-с'еа дв'апу́та 'еден 'ако п'ослужа, по-трек'и-пут го-прескоч'уемо. Е-'евреи тет'офчани. А-инт'ересна р'абота 'оваја традиција 'уште у-Кр'ушево с-од'ржуе. Т'ак'е сл'ава се-ч'ека, а-не-к'а-мие 'овдека.

Н'екој прет'еруа да-ти-к'ажем и-со-'ова-ве на-гр'обишта шо-се-н'оси. Н'е-знаа л'удиве шо-да-д'онеса. 'Едни кој-ми-каж'уеле од-с'ело у-г'орните гр'обишта-шо-је ж'иви-к'окошк'е д'елеле за-д'уша.

К'а̀рбла

К'а̀рбла. Зн'аеш шо-је-к'а̀рбла? Т'оа-је д'рвен с'уд. Д'рвен с'уд-је у-овај'а-форма-је ка-к'онус. Па-в'ино кој-смо-куп'уеле, м'ие по-традиција, 'еве и-д'ан-

д'ан'а ска гр'озје куп'уемо в'ино ст'аамо. Е-с'еа ст'аамо у-пластично б'уре, а-смо-
'имале б'уре д'рвено. И-б'инлок. Зн'аеш шо-је-б'инлок? Зн'аеш т'оа. Смо-отточ'уеле
т'уека, па-со-с'ек'ире смо-го-гм'ечеле гр'озјето. С'еа 'има т'оа м'ул'ача.

Ка-с'еа п'амтим

Да-ти-к'ажем с'еа. Ше'ес-прва б'еше н'екој д'иректор на-Ц'ентротекстиу,
биу-за-н'абафка на-сур'овина за-ј'ужна С'рбија и-Макед'онија, и-до'агаше све-со-
стр'анци 'он. Зн'аеш за-угов'арање на-ст'ока да-к'упимо д-он'адимо. И-ме-пр'иметиу
м'ене и-му-сум-му-се-бенд'исала. И-д'оага 'еден шеф на-н'абавно ми-в'ика „Бр'анка
в'ак'е и-в'ак'е“, в'ика: „Н'икола Вас'илевик“, в'ика, „заинтерес'иран-је за-т'ебе.
'Имам уб'а:ј-л'уди шо-о-позн'аваа п'ојке. Д'али би-з'а?“ В'икам с'еа шо-зн'ам. Ка-ке-
с-'откачим од-д'ома, р'екоф. Т'ој у-Б'еу'град ж'иви. И-т'ак'е. П'очнафмо да-се-
допиш'уемо и-ж'ива гл'упа: сум-б'ила. Да-биу-ч'уекот н'екој на-л'ика не-б'иу. Н'ели,
'обично ј'а т'оа сум-го-потенц'ирала. Ј'а н'е-глеам ч'уек по-л'епота. Ч'уек сум-с'акала
да-је-п'рво и-п'рво интелиг'ентен, да-'има ауторит'ет, заш-'обично п'окрај
ауторит'етен и-ти-д'обиаш ауторит'ет 'одреден, и-п'аре д-'има д-'излезем од-
сиром'аштија.

'Он з'емау дн'евница к'оуку ј'а шо-сум-з'емала пл'ата. Зн'аеу некоу'к'у-језика
стр'ани. 'Ишоу к'аде-не. Аустр'алија, Нов-З'еланд, Хол'андија, да-наб'авуе и-
пр'еставник биу-т'амо. И-зн'ам 'еднаш 'отидна три-м'есеца у-Хол'андија
низоземскив'е-земје и-д'обиаф разгл'еднице 'едно д'руго, 'ама си-б'иу к'ако се-в'ика,
в'аспитан т'ак'е. У-З'агреб кој-с-'одело, св'ите ти-ја-п'олнеле гл'авата: „В'аквија 'има
т'амо, т'аквија 'има. П'азите-се. В'ие н'аивни д'еца-сте д'ан-в-'излаже н'екој, д'ан-в-
'он'ади“. И-т'оа ми-је-з'акон за-н'ас. И-д'оагау 'еднаш м'есечно. Кој-ке-д'ошоу у-
ф'абрика, ка-ц'ар да-д'ошоу н'екој го-пречек'уеле. И-м'ене т'оа ми-пар'ирало. Не-од-
шо-ми-с'е-свига ч'уекот в'ак'е шо-в'икаа да-'осетиш н'ешо, ми-пар'ирало, 'ама со-
р'езерва се-доп'ишуеф. С'еа со-д'ругачка 'една 'идеше со-м'уш-је шо-й-б'еше, 'идемо
и-ј'а сум-заст'анала со-'овега м'уабет пр'аем под-сиј'алица под-банд'ера да-ме-в'ида

л'удиве д'ека н'ишо н'е-праем. А-др'угачка-ми 'отидна т'амо. Ј'а в'икам ми-се-сп'ие в'ише д'ома д'-одим. Ме-'испрати. Не-'остаам да-ме-п'отфати 'ич. З'а-рука ке-ме-ф'ати ј'а т'ргни-ја р'укава. Па-в'ика: „добро“, в'ика, „н'е-можем т'ебе да-те-сф'атим к'ако се-манифест'ира љ'убав. Н'ејкеш за-к'оса да-те-ф'атим, н'ејкеш за-р'ука да-те-ф'атим“. „Па-шо-'има за-р'ука да-ме-ф'акаш? Не-сум-кр'ава да-ме-в'одиш“, в'икам. Мл'огу сум-б'ила к'ако да-ти-к'ажем у-тој-п'оглед д'али т'оа шо-ми-го-'улили у-гл'ава.

И-св'ите ми-в'икаа. Ст'ојан Ѓ'орчески б'еше д'иректор ми-в'ика: „Бр'анка 'аман н'е-можем у-Центротекстиў д'-одим“, в'ика, „Зн'аеш к'оўку си-популарна? К'оај ке-ја-видимо т'аја Бр'анка 'овдека да-д'ојде, д-'он'ади?“ И-ми-в'ика „в'оди см'етка д'ејче“, в'ика, „жел'езото се-к'ое дур-је-вр'уко. Т'и н'е-знаеш у-Б'еўград н'е-је ка-'овде у-Т'етоо“, р'ече. „Т'амо у-ст'ан с'едиш, вл'агаа изл'агаа по-комбилиз'они 'ова т'оа“. И-ја шо-ке-му-р'ечем, в'икам: „Па-шо-сте-з'апнале др'уже д'иректоре?“, р'екоф. „На-с'офра-сум-ви, па-да-се-оттар'асите 'од-мене?“

И-'еден-д'ан д'ошоў 'он и-у-х'отеў Макед'онија на-репрезент'ација г-'однеле. Т'оа све-дир'ектори од-ф'абрика, т'оа стр'анци, т'ој пр'етставник Г'авраков 'еден од-Ск'опје б'еше 'овде. И-д'оага 'еден ме-в'ика од-д'ома: „Бр'анка, ми-р'ече Ст'ојан Ѓ'орчески да-д'ојдеш у-х'отеў Макед'онија“. И-ј'а 'идем и-Ст'ојан Ѓ'орчески ми-в'ика: „Бр'анка, 'еве с'ега од-'овдека к'ако шо-смо-св'ите 'овде к'омплет до'агамо к'ај-т'ебе л'аф да-д'аемо“. „Па-ме-праш'уете м'ене ил'-с'акам да-се-м'ужим ил'-н'е?“

А-ј'а н'е, р'ади т'оа шо-сум-б'ила в'ак'е перцифин'иста. Смо-б'иле п'атлач д'ома. 'Имафмо стар'а-кука. У-старат'а-кука зн'аеш парт'алија ч'ерга. Б'аба-ми со-чент'ејан'е, д'ецава, кр'евет 'еден со-шт'ице, 'имафмо м'индер 'едно др'уго. Ј'а сум-м'ислела 'овја д'иректори-шо-с'а к'узнае шо-'имаја д'ома, к'ако-им-је. С'еа за-сл'ава кој-ми-је-припр'емена, зн'аеш да-се-пр'ипремим, зн'аемо смо-мењ'аале св'е. Н'ово смо-ст'аале. Н'е-моеш т'и свака-г'одина да-к'упуеш. Ке-о-н'аместиш за-сл'ава, п'осле ке-о-д'игнеш у-чв'ор за-нареднат'а-слава. К'илим ке-ст'аеш в'оўнен. Т'огај к'ако шо-б'ило вр'емото. И-ј'а с'еа кој-ке-ми-д'оага, шо-зн'ам, м'ене да-ми-в'ида т'ак'е. „Н'е“, в'икам, „не-д'оага у-'обсир. Не-д'оага у-'обсир 'ова т'оа“, и-раб'отава с-'олади и-б'идна шо-б'идна. П'а ке-д'ојдеше н'екоаш, па-не-у-канцел'арија ке-н'аем чокол'адо

у-т'ашња. И-св'ите ми-в'икаа, „гр'ешка г'олема н'апрае Бр'анка, гр'ешка г'олема н'апрае“. С'еа кој-ке-ми-т'екне л'уди с'ами се-т'уткаа, с-он'адуа, б'аш-на-р'абота, в'икам, а-ј'а ти-се-пр'ужа пр'илика.

'Имаше, ка-с'еа п'амтим, д'ојдено од-Ам'ерика 'едно д'ете. 'Ама т'и н'е-знаеш л'епотан б'еше. Б'еше д'ојден со-к'ола ам'еричка. Со-бр'од д'ошоу, веров'атно. Најпозн'атите ж'енски у-Т'етоо шо-б'иле п'оатрактивни ке-се-нап'икале у-к'ола и-г'и-в'озеше. И-ј'а 'еднаш ка-секрет'арка р'аботаф, а-'имаше 'еден н'овинар у-Т'етоо, д'описник од-Т'етоо б'еше, и-с-'упознау со-Америк'анецот и-веров'атно му-пр'едложиу да-ме-в'иди да-ми-прае р'абота з'а-него. И-ј'а ка-секрет'арка с'едим и-ми-в'ика: „Бр'анка, ај-'ако с'акаш д-'излезеш“. 'Имафмо надв'орешна м'енза, а-т'уе се-сл'ужеше и-алкохоу, и-пл'ескајце, 'едно др'уго, 'имаше и-ск'ара. В'ика: „С'акам да-те-уп'ознаем со-'една л'ичнос“. Ј'а в'икам: „Ј'а н'е-смеем д-'излагам. Д'ојдите в'ие“. 'Он в'ика, „стр'анец-је н'е-смее да-вл'езе“. „Е-п'а и-ј'а н'е-смеем“, р'екоф, „д-'излезем“. П'оатрактивните од-фам'илие луд'уеја п'о-него. А-ј'а б'удала.

Зн'аеш м'логу г'орда сум-б'ила. Сум-с'акала да-ме-м'ол'а ка-да-сум-М'ерлин М'онро. А-не-да-сум-се-замисл'уела М'ерлин М'онро, т'уку сум-н'емала повер'ење д'ека с'амо за-авант'ура д'ека-је. Д'ека н'е-мисли за-'озбилно. М'логу сум-се-пониж'уела шо-сум-б'ила т'ак'е. Ме-пр'аеле м'логу уобр'ажена, а-ј'а сум-б'ила ср'амлија. Па-кој-ке-ме-уп'ознале д'ејчиња мал'у-млогу, ке-се-з'апосл'а, в'икале: „Л'еле Бр'анка по-п'ут кој-ке-те-в'иди ч'уек зн'аеш ка-си-дел'уела?“ Па-'еден р'екоу: „Шт'ета Бр'анка. Шо-је-ф'ина, нем'ужена 'остана. А-т'ачно т'оуку је-по-к'арактер ф'ина за-да-ф'ормира пор'одица д-'има“. Па-т'ој генер'ација, 'он биу-б'екар т'огај: „Па-кој-м'ожеу да-й-пр'идне на-Бр'анка? М'ислиш 'ако й-пр'ијдеш ке-т-измарш'ира“. И-т'ак'е. И-'ич и-д'ан-д'ан'аска не-ми-ј'е-криво, ни-па-сум-ос'етила н'екој да-ме-с'ака, ни-да-н'екого сум-с'акала. Не-сум-ос'етила и-'ич н'е-жалим за-т'оа. Н'ека с'а-ж'иви и-зр'ави д'ецава. Г'и-с'акам св'ите, од-с'арце г'и-с'акам. Од-с'арце г'и-с'акам. Кој-ке-г'и-г'ушнем к'акви ми-с'а-м'или, в'икам. Е-т'оа ти-је-т'оа. Ж'ивот п'ише ром'ане.

Сум-имала 'една др'угачка 'уба: б'еше, К'ика. Ј'а п'окрај н'ега сум-с-ос'еќала р'ужно п'аче. И-б'ефмо на-'одмор у-М'акарска. И-т'огај ж'енски п'осебно с'едеа, м'ушки п'осебно. 'Имаше ср'анци. 'Ама шо-'имаше 'еден ср'анец, да-ти-к'ажем, 'убаф ка-'Ален Д'елон и-со-б'ели пант'улуми. С'еа у-п'амет-ми-је. 'Он д'ека п'оцрнет, 'очи пл'ави 'имаше, ж'ута к'ошул'а, а-црном'ан'ест. И-'оваја К'ика др'угачка-ми ке-в'ика: „Гл'еј-го, Бр'анка, н'а:мо гл'еда“. А-ј'а не-с'е-свртуем, в'икам, „с'еа 'ако гл'еда, гл'еда“, в'икам. И-шо-се-сл'учуе. С'едимо дв'ете и-д'ојде 'еден К'ика га-п'окани за-играње и-'отидна д-'игра. Зн'аеш ке-те-з'амол'а д'али к-'играш. И-ти-д'оаѓа 'овја м'ене ме-пок'ануе. Л'еле К'ика: „Т'ој т'ргнат з'а-мене б'еше, па-т'ебе м'орај да-те-п'окани“, ми-в'ика. Па-ај-т'ак'е н'ека б'иде.

Б'иле заинтерес'ирани л'уди и-св'е, да-ти-к'ажем, над-м'ое нив'о шо-б'иле в'ак'е. Д'али сум-б'ила п'оатрактивна? З'ашо 'увек се-ср'еќаам со-н'екој кој-ке-з'азборим: „Л'еле, Бр'анка, те-п'амтим. Од-ка-те-п'амтим к'ај-ке-си-пр'ошла к'аква си-б'ила. 'Увек све-дот'ерана све-по-'укус све-'ова све-т'оа“. А-ј'а н'е-памтим н'ишо да-сум-б'ила н'ешо п'осебно обл'ечена. М'ајка-ми шн'ајдерка б'еше. А-ј'а па-н'икоаш не-сум-с'акала да-ш'ием м'одеј од-ж'урнал', з'ашо н'икоаш н'ема да-ми-с'еди ка-на-т'аја шо-је-на-слика манек'енката сл'икана. И-с'ама 'идеја, ке-о-н'ацртам на-м'ајка-ми и-т'аја б'еше м'логу в'ак'е мариф'етлија. И-ке-ми-го-'изведе ф'аѓст'анот ка-шо-с'акам. 'Ама 'ил'ада п'ута ке-се-'облечем, с'облечем, к'ај-ми-ф'али, шо-ми-ф'али. И-сум-н'осела ф'аѓст'ан, ка-с'еа п'амтим, 'устело со-г'олема кр'агн'а, до-д'оле к'опчиња, од-раб'отничко пл'атно с'ошиен. 'Ама сл'аба-беф м'логу. Зн'аеш к'акви дим'ензије сум-имала? 'Овде дев'едесе, 'овдека дев'едесе, а-'овдека ш'еес-пет ср'ук. Шо-в'ика 'Оле, в'ика, ке-д'ојде, „с'есра-ти шо-ф'аѓст'ани 'има“. Ј'а н'емам м'логу гардер'оба, т'уку н'осим б'оја 'една шо-га-с'акам ј'а. П'есок б'оја, на-бр'аон, кр'ем, т'ак'е. М'ислим на-т'енот ми-одгов'араа т'ија. И-п'осле си-м'ењаам с'укњата со-друг'а-блуза, а-се-ускл'адуа све-б'оје и-т'оа д'оаѓа ка-к'узнае којк'у-имаш гардер'оба. А-сум-куп'уела св'е. Од-конф'екција ми-д'авале к'апути, к'остими шо-сум-з'емала 'онја шо-б'иле од-р'евија шо-не-с'а-у-с'ериско производсво и-ми-одгов'арале и-ке-и-к'упим и-бад'ијала ке-г'и-з'емем. Па-п'осле М'ира с'есра-ми ке-г'и-н'оси.

Сум-имала в'ак'е ауторит'ет м'еѓу л'удиве. М'алу с'еа кој-ке-р'ече, све-сум-се-дружела со-т'ија, со-Чан'акофци, со-Бут'икојца С'оња сум-се-дружела, со-од-фам'илија и-н'иф г'и-п'ознавам. Н'иф г'и-п'ознавам шо-се-д'огаѓа к'ај-н'иф, з'ашо пр'аемо м'уабет 'едно др'уго. Па-кој-ке-з'азборим ј'а, „шо-не-го-сп'омињаш бр'ат-ми к'опил'а“ ми-в'ика. „Шо-не-го-сп'омињаш? А-бе-з'ош ти-се-дружиш с'о-нив? Го-зн'аеш. Ј'а со-'овја се-дружим н'иф г'и-зн'ам.“ Ме-приф'акале. Инт'ересна р'абота до'аѓале со-дв'аесе г'одине п'омлади 'од-мене акад'емски д'ејчиња со-акад'емија дојдени 'одма се-зруж'уеле с'о-мене. И-д'ан-д'ан'аска в'икаа н'екој п'о-мене, в'икаа Бр'анка, а-п'омлада 'од-мене т'етко га-в'икаа. И-д'ан-д'ан'аска со-мл'ади се-дружим.

Мино Спироски-Спирик (1945)

Патријаш'исти и-егзарх'исти

Н'иф ги-заб'ележав по-збор'ењето и-успост'авивме комуник'ација. И-н'иф им-б'еше др'аго го-зб'оримо 'истиот д'ијалект шо-се-в'ика. Па-ги-н'атерав 'еднаш да-п'есн'е 'изворни н'ивни мл'огу 'уба:ј п'есн'е 'има. Н'е-знам д'али сте-'имале пр'илика да-ги-ч'уете 'овије од-Г'ора, Г'оранци се-в'икаа.

Ти-з'акажав 'оваја к'укава ја-пр'аеў д'едо-ми дв'аесе и-ш'еста г'одина. 'Иначе биў-г'рговец. Потекн'уемо од-г'олемо с'емејство 'овдека во-Г'етово, Хаџиг'алики. Н'ајг'олемата к'ука у-Г'етоо шо-се-на'оѓала шо-в'икаше м'ајка-ми на-улицата Кр'ал'а П'етра над-шк'олото б'ила од-н'аша фам'илија. Б'ила на-три-спр'ата к'укава. За-то'а-време три-спр'ата т'оўку је-г'олема к'уката шо-к'огај до'аѓаа италиј'анските окупац'иони с'или 'овдека ја-пр'аа згр'адата к'асарна. У-скл'оп на-к'укава 'има и-п'араклис ц'рквиче посв'етено на-Свет'а-Петка н'ашата с'емејна сл'ава. Па-Италиј'аните 'отишле к'огај до'аѓаа ЈНА партиз'аните ја-пр'аа к'асарна б'ила 'исто. Деў-до-н'егде до-п'едесе и-вт'ора г'одина, па-п'осле у-тај'а-кука се-ус'елиле и-Ег'ејциве, 'една гр'упа 'Егејци 'оние ј'а шо-ги-в'икам дел'укс т'ија п'рвите шо-'имаја н'ајг'олеми пог'одности 'овдека добиено од-држ'авава. Зн'ачи, т'олка: г'олема к'ука.

Е-од-т'аја фам'илија од-тај'а-куќа пот'екнуе д'едо-ми т'огашен Дим'итрија Сп'ирик шо-ја-н'апраеу к'уќава. И-с'еа к'уќава је-напр'аена за-тиј'а-ст'андарди то'а-време од-лесен мат'еријау м'ешан, шо-би-се-р'екло. Гр'едоред. Од-н'адвор д'елуе м'асивно и-в'ие сте-забел'ежале, м'ожда, 'ама 'унутра је-гр'едоред. 'Еве ј'а со-вн'укот ќе-се-раст'арчамо н'ешто т'аја се-тр'есе ц'елата.

И-к'огај ја-в'иделе комунистите к'огај заграбуеле 'овдека им-бенд'исала. Тр'ебало да-се-'усели н'екој општ'ествено-пол'итички р'аботник к'ако што-се-в'икало т'огај. И-д'ошоу т'ој. А-г'аздете ќе-се-прес'елеа 'овдека у-летнав'а-куќа шо-га-в'икамо. И-в'идеу: „А-па-'овдека н'ема куп'атило. Па-се-тр'есе“. И-с-'откажа. Так'е-да ост'анала сочувана, 'ама пак-кир'ацие смо-д'обиле у-'ова 'овдека 'анекс на-к'уќава и-едн'а-соба г'оре. И-т'оа кир'ацие, 'удбаши к'ои тр'еба да-ти-в'рша перман'ентно пр'итисок, з'атоа-што м'ие смо-бел'ежани к'ако буржо'азија, к'улаци. Кај-н'ас на-р'абота б'ефмо к'улаци ј'а и-Р'исто. Зн'аеш м'ожда си-сл'ушала. Ј'а сум-се-ч'удеу на-Р'истота к'огај 'ако н'екој од-работн'ициве н'ешто и-смеќ'аваше Р'исто по-пр'ирода на-раб'отава ќе-му-пр'ефрли: „А-бе-к'улак т'и н'ас ќе-ни-к'ажуеш“. А-к'огај самоуправл'ачите одред'уеја пл'ата, т'ака б'еше. Го-з'атекна т'и самоуправниот с'истем? Не, не-с'и-била у-ф'ирма. Пл'атата се-одред'уеше на-рефер'ендум само'управен. Е-с'ега тр'еба да-се-н'апрае систематиз'ација. За-м'ене в'ика: „А-бе-пуштите-го т'ој, т'ој 'има зл'ато шо-ќе-му-је-н'ему пл'ата. Т'ој б'ес-плата тр'еба да-р'абота“. Т'и си-сл'ушала в'акви му'абети? Дури 'имало, зн'ачи, т'оуку пакост. Така 'има 'овдека кај-'овој народ макед'онскиов н'ешто ус'адено пакост меѓу-себе да-м'ене со-вулг'арности ми-се-обр'акаа. Вулг'арности к'ои н'е-сакам пред-т'ебе да-ги-повторим. А-т'оа-што т'ака се-атак'уело 'овдека меѓу-себе сум-го-читау и-л'уди шо-го-обикол'уеле овј'а-крај.

Јован Цв'иик прест'ојуе 'овде д'есет д'ена у-Т'етово. И-ед'инствено шо-'има напишано 'убо: за-Макед'онциве 'овдека, с'амо миј'ачката гр'упа га-оп'ишуе поз'итивно. Д'ека с'а-'одважни, д'ека с'а-р'атници, зн'аа да-се-супр'остава на-Турците, д'ека с'а-д'обри тр'говци, зн'аа б'изнис да-в'ода, а-остан'ативе н'икакви. За-н'ас би-се-р'екло, в'ика, 'ако к'ажуеш, в'ика, у-Т'етоо, 'ако разг'овараш со-н'екогo ќе-

ти-к'аже к'ако го-изл'ажаў Г'урчинот со-н'екоа 'итрина, к'ако му-се-н'аведнаў, со-т'акви: р'аботе. И-в'икам, л'еле коўк'у-има пр'аво т'ој Ј'ован Цв'иик. Не-сл'учајно је-д'окажан 'европски ср'учњак по-т'аја проблем'атика. Зн'ам по-с'опствено 'искуство. Т'атко-ми каж'уеше нег'оата в'оена од'исеја апр'илскиот-рат четириесе и-п'рва г'одина. 'Он не-каж'уеше к'ако се-б'ореў пр'отив Г'ерм'анците к'ако н'ешто напр'аеле, т'уку каж'уеше к'ако 'успеаў да-изл'аже, да-се-пре'облече и-да-д'ојде д'ома. И-в'ика: „Ј'а д'оаѓам на-Камен'и-Мос у-Ск'опје“, а-в'еќе се-пре'облекоў у-н'екој с'рпски с'ела кум'аноски, „и-гл'едам т'амо в'рша к'онтрола Г'ерм'анциве“. И-ако заб'ележа н'екој д'ека биў-в'ојник по-ст'асот по-год'инете 'одма ги-дв'оеле у-заробљ'еништво. Кој-в'идеў в'акво: н'ешто се-уплашиў. Се-вр'атиў н'азад и-в'идеў на-Б'ит-Пазар н'екој пр'одава 'ораси у-ш'еќер. Се-с'еќааш едн'о-време и-'овдека се-пр'аеа т'акви: шеќ'ерчиња. И-в'икаў т'ој: „Сл'атки 'ораси, сл'атки 'ораси!“ Т'атко-ми з'еў му-ги-к'упиў. Му-р'екоў: „Коўк'у-паре?“ 'Овја му-р'екоў: „Едно?“ „Не-бе-ц'елото т'абличе да-ти-го-к'упим“. И-'овја: „Коўк'у-паре?“ И-имаў п'аре к'ај-н'его му-ги-д'аў п'ареве и-го-з'еў табл'ичево к'ако биў-'облечен у-т'оа парт'алите и-'иде. В'ика: „Идем ј'а на-м'остот с'амо две-к'онтроле н'емачка в'ојна пол'иција“, в'ика, „со-т'ија л'анците 'овдека со-т'оа т'енќето. Ме-в'идоа ми-в'икаа: „Оу-бе-ај-с'иктер т'амо б'егај“. Е-т'оа б'еше, да-к'ажем, и-од-н'аше с'емејно 'искуство к'оўко смо-б'иле м'ие р'атници, т'уку к'ако 'он се-ф'алеше к'ако г-изл'ажаў Г'ерм'анциве да-пр'ојде пр'еку м'остот.

И-'овдека у-Т'етоо на-вр'емето т'оўку с'иўно атак'уеле меѓ'у-себе. Б'иле под'елени на-патријаш'исти, егзарх'исти. 'Едните прип'аѓаа на-егзарх'ијата к'оа б'ила пр'изната од-п'ортата т'урска. 'Имала привил'егие. И-побог'атиот сл'ој б'иле егзарх'исти. Др'угите б'иле патријаш'исти. Егзарх'истите би-се-р'екло по-д'енешно с'а-Б'уг'ари, а-патријаш'истите с'а-С'рби. И-т'ака се-т'епале меѓ'у-себе к'р'ававо, т'оа б'ило обр'ачуни ф'изички.

Поп-М'исо М'артинов шо-је-п'огребан у-ц'рквана Св'ети К'ириј и-М'етодиј, т'ој је-егз'архиски св'ештеник и-в'оѓа на-егзарх'иската 'овдека гр'упа. А-го-имаја ут'епано плат'еници. Не-од-Т'етоо. Го-имаја ут'епано пред-к'уќната вр'ата на-

пр'агот, в'ика, дван'аесе 'убода у-пл'еки, в'ика, со-н'ож м-'удриле, д'одека го-совл'адале. Биџ-мл'огу ј'ак-муж. П'осле за-'освета с'аака д-ут'епаа од-другав'а-срана од-патријаш'истиве Буг'ариве. 'Убо: т'оа го-пишуе Ј'ован Цв'иик, т'огашен пр'офесор на-учит'еџската шк'ола у-Ск'опје и-п'ишуе н'аписи за-пол'итика д'евесто п'ета г'одина. 'Има некоџк'у-написи за-т'аја р'абота.

Е-с'ега да-ви-к'ажем к'оџку је-т'оа 'овдека изм'ешана. Поп-М'исо М'артинов је-по-п'отекло Ц'рногорец. Од-Мартин'овиќи пл'еме. Мл'огу 'одважно ц'рногорско пл'еме. А-'овдека мл'огу т'оа не-разлик'уеле 'они. С'акаџ да-се-прикл'учи кон-призна'ената ц'рква кон-егзарх'ијата и-ст'анаџ, 'иако е-да-р'ечем Ц'рногорец парекс'еланс, С'рбин шо-би-се-р'екло, се-прикл'учуе кон-егзарх'ијата. А-од-другата стр'ана на-патријаш'истите је-в'оѓа архим'андрит С'ава, пр'адедо м'ој, т'атко на-б'аба-ми Д'онка. И-'он покуш'ава н'екако да-ги-см'ири 'овие дв'е-групи шо-се-конфрот'ираа к'рваво меѓ'у-себе. И-шо-пр'ае нај'едноставно к'ако шо-пр'аеле поран'ешните кр'алски фам'илии низ-'Европа, се-д'авале се-з'емале меѓ'у-себе. И-'он к'ерк'еве ги-м'ужи за-егзарх'истиве нај'експонир'аните. 'Една к'ерка З'угра за-С'ане Г'огов, д'окажан тер'ориста вмр'овски, од-Г'огофци. 'Иначе Г'огофци и-Ц'обе је-фам'илија Г'огофци од-т'ија-са фам'илија. Друга 'една к'ерка м'ужи за-Март'инофци, к'аде шо-је-в'оѓа 'овја поп-М'исо М'артинов. Уш-'едната за-Бошњ'акофци 'една к'ерка за-Бошњ'акофци. Е-с'ега 'интересно Бошњ'акофци. Вн'укот на-Бошњ'акофци б'еше з'аменик-пр'еседник на-В'рховен-суд. ВМРО го-п'остави. Зн'ачи, се-в'одело р'ачун 'уште од-т'урско кој-на-кој'а-страна-биџ. 'Ацо Бошњ'аков, Бошњ'аковски-биџ. Е-Бошњ'акофци с'амото пр'езиме им-к'ажуе Бошњ'акофци д'ојдени-са од-Бј'ело П'оле од-Ц'рн'а-Гора. А-'овдека кој-д'ошле, б'идејќи т'оа б'ило к'ао Б'осна Б'ошњаци ги-н'арекле, Бошњ'акофци и-ост'анало през'името. Е-с'ега од-Бј'ело П'оле Х'ерцегофци и-Ц'рногорци н'е-може да-б'ида егзарх'исти, Б'угари шо-би-се-р'екло. 'Ама 'еве се-сл'учило. Т'ија б'иле нај'експонирани. Бошњ'акофци б'иле бр'ојна фам'илија. Е-т'оа б'ило, з'ошто ги-д'аџ к'ерк'еве 'овја за-да-се-п'омира к'оа дв'е-групе се-т'епале.

Служба к'огај 'имало н'едел'на и-по-празници п'рво к'-ида 'едните у-црkvата Св'ети Н'икола г'оре, па-ке-з'аврши другат'а-служба др'уга. И-к'огај се-размен'уело т'оа 'еднаш п'рви 'еднаш др'уги се-затеп'уеле меѓ'у-себе. Е-с'еа за-да-н'ема т'епање ај-ке-праемо ц'рква др'уга. И-т'огај се-п'очнуе да-се-прае ц'рквава Св'ети К'ириј и-М'етодиј. 'Ама не-усп'еала да-се-н'апрае и-допраена-је, 'уствари допраена-је, меѓ'утоа н'е-може да-се-официјализира, з'атоа-што 'излегла вон-рамките шо-га-дала т'урската вл'ас. Т'оа до-ск'оро б'еше т'аја н'ајголема с'оборна ц'рква у-Макед'онија Св'ети К'ириј и-М'етодиј. И-д'ури дв'аесе и-вт'ора г'одина је-покр'стена, официјално, од-вл'астите.

Е-ова ист'орија за-Т'етоо м'ожда не-си-зн'аела к'ако се-т'епале меѓ'у-себе егзарх'исти и-патријаш'исти. И-с'ега шо-се-сл'учуе. Атентат'орите на-поп-М'исо М'артинов, шо-ти-к'ажав 'овја шо-је-погребан у-ц'рквава Св'ети К'ириј и-М'етодиј, за-да-им-се-'освета поб'егнуа у-Црн'а-Гора, 'усвари т'огај б'иле с'удските вл'асти у-Пр'изрен и-ги-н'оса з'аптие дв'ајцава атент'атори т'амо у-с'уд у-з'атвор у-Пр'изрен. И-пр'еку Ш'ара 'оделе под-Коб'илица 'ондека пр'еодот т'уе-шо-је пл'анински. И-'изгледа ги-потк'упиле 'овја запт'иеве и-им-поб'егнале и-од-т'амо у-Црн'а-Гора. У-Црн'а-Гора кој-'отишле им-д'але п'асоши и-со-пас'ошите. Црн'а-Гора в'еке б'ила пр'изната д'ржава, официјална. После Берл'инскиот к'онгрес поб'егнуа у-Ам'ерика. 'Ама 'овја ги-пр'ата, егзарх'истиве, к'ај-сја, к'ај-се-движа. 'Ама работ'аа дв'ајцата у-н'екоа т'екстилна ф'абрика к'аде-што-се-пр'ипрема в'ојна, се-вл'ачи. И-ги-ч'екаа м'омент к'огај сја-на-см'ене им-вл'агаа 'унутра дв'ајцата ги-ф'рл'аа у-в'ајците ги-зр'обиле в'ајците за-в'ојна вл'ачење шо-б'иле. Так'е з'авршуа осв'етата је-изав'ршена.

Е-с'еа за-'освета на-поп-М'исо М'артинов 'овдека шо-је-'убиен, тр'еба да-се-'убие и-'овја прад'едово м'ој архим'андритов С'ава, чиј-гр'об г'оре се-н'аоѓа у-ц'рkvата Св'ети Н'икола. К'огај к'-имаш пр'илика к'-идеш да-о-в'идиш гр'обот т'амо и-п'ишуе т'амо. Г'одем бр'ој од-населен'ието н'е-знаа. Ј'а сум-ги-пр'ашуеј кој-је-'овја, н'е-знаа. Н'екој зн'ае в'икаа биј'п'оп 'овдека, 'ама биј'мл'огу д'обар. В'ика, на-

сир'отиња 'ако в'иде не-'им-земај п'аре. Ке-д'ојда л'уди шо-'имале м'ука да-ги-мир'осуе и-не-'им-земај п'аре. По-т'оа го-п'амтеле 'овја г'оре архим'андритов С'аво.

Е-с'ега н'ему му-припр'емаа атент'ат. Исто со-'освета, тет'офциве. 'Она шо-ти-к'ажув к'ако атак'уеле 'едни на-др'уги 'овдека ме'у-себе. Му-припр'емаа атент'ат, 'ама 'овја 'има св'оа т'елесна г'арда од-т'урските власти исл'ужени з'аптие в'ојници. Па-ј'а 'имам и-н'екои фотогр'афии с'емејни к'аде шо-је-сл'икан 'он со-'овие Т'урциве, со-н'ожој, со-п'ушк'е, со-к'убуре го-ч'уваа Ск'опје – Т'етово кој-'одеј. С'едиште му-је-Богород'ичната ц'рква у-Ск'опје к'ако архим'андрит. И-да-к'уртули. И-с'еа к'ако да-к'уртули к'ерк'еве ги-д'ава на-спрот'ивнава стр'ана и-т'огај се-пом'ируа. Е-т'оа за-Т'етово.

А-'иначе 'овдека у-Т'етово н'ема национ'ално ч'уство н'екое, макед'онско н'ешто, н'икоаш. 'Ако у-др'уги кр'аишта на-Макед'онија 'има н'ешто, 'овдека н'емало. И-д'ури 'одма п'осле буг'арската окуп'ација на-д'еј на-Макед'онија се-форм'ираа ком'итети по-гр'адови макед'онски к'ако-што Буг'арите в'икаа во-неослоб'одените кр'аишта и-низ-гр'адој низ-Макед'онија. Ком'итети со-св'ите с'алт'анети и-ком'исие. Н'екоаш ке-ти-о-п'окажем тој-сп'исокот на-ком'итетот т'етоски. И-т'ија, ком'итетите, тр'аа с'амо д'евет м'есеца. П'осле ги-затв'ораа по-ург'енција на-сојузн'иците фаш'истички. Шо-с'акате в'ие да-пр'аете? М'ие смо-се-разгран'ичиле к'ај-Гр'упчин и-Т'еарце и-Непр'оштено и-г'отова је-т'аја р'абота. 'Ама ком'итетот 'овдека т'етоски р'аботи и-ж'иви и-је-'активен. И-у-Т'етоо 'има 'една посл'овица 'ако н'екој д'илинци с'еди в'ака 'отстрана н'екоа гр'упа и-ке-му-р'еча: „Шо-пр'аеш-бе га-ч'екаш Буг'арија?“ Н'е-знам, м'оже и-ти-си-ч'ула за-т'оа. Е-с'еа н'икој н'е-знае од-к'аде д'ошло т'оа. „Шо-пр'аеш-бе га-ч'екаш Буг'арија?“ Т'ија св'ака с'убота ке-се-с'обера од-ком'итетов и-ке-заст'анеле 'ондека на-б'унар к'ако шо-го-в'икале пл'оштадот. Т'огај 'имало св'арно б'унар и-од-спрот'ивната стр'ана ке-им-р'екле и-го-ч'екале да-д'ојде г'енерај Б'ојдев од-гран'ичната з'она. Буг'аринот, буг'арскиот к'омандант на-'оваја з'она на-зап'адниот р'егион на-Макед'онија. Шт'о-бе? Го-ч'екате г'енерај Б'ојдев? Буг'арија га-ч'екате? И-т'оа ост'анало ка-узр'ечица на-'овја. А-бе-шо-пр'аете т'амо? 'Овја ч'екаа. А-н'екој ке-п'уштиј л'аф н'екој.

Ида н'ашиве од-г'амо и-'овја ќе-се-нар'еделе в'амо на-пл'оштад 'или на-б'унар к'ако шо-в'икаше м'ајка-ми и-д'ан-д'ан'аска ст'арите го-в'икаа м'естото на-пл'оштадот б'унар. Не-в'икале га-ч'екаме Буг'арија, 'овја од-спрот'ивнава ср'ана в'икаа: „А-бе-шо-пр'аете? Га-ч'екате Буг'арија?“ И-т'ак'е ост'анала га-ч'екаш Буг'арија. Т'оа од-ист'орија на-Т'етово.

Од-истор'ијата на-Т'етово

П'орано 'имаше мл'огу ф'урне. Т'оа б'ило осн'овниот 'услов 'овдека за-п'ечење за-др'уги 'услуги. И-д'ан-д'ан'аска 'еве ст'ара библиот'ека га-обн'овија ф'урната. И-се-пр'ае 'отворен 'огин. Се-пр'ае 'отворен 'огин. Д'рва се-г'ора и-'откако ќе-'изгора д'рвата од-ж'арот ост'атокот на-'огинот се-пр'ае 'околу на'околу по-'ободот на-ф'урната кр'уг 'еден. Е-тој-кр'уг се-в'икаџ к'оџтук. Т'оа-је к'оџтук. 'Изворно т'урски к'оџтук. Е-с'ега з'ошто па-к'оџтук д'ошло. Т'етово н'е-било нас'елено м'есто. 'Имало 'имоти 'овдека т'урски г'оре, б'егоски и-од-п'ашата. А-нас'елбата б'ила г'оре Бог'ороџца. Ц'рквана к'аде шо-'имало п'анаџур на-вр'емето и-т'ој се-з'адржаџ д'олго вр'еме, 'иако ц'рквата б'ила р'ушена. Е-с'ега кој-је-напр'аено К'алево кој-се-пр'аело г'оре Абд'урахман-п'аша, Р'ецеп-п'аша п'рво т'атко-му н'егов п'очнаџ да-ја-пр'ае и-н'осеџ 'имало р'обој. Р'обој ц'рнци. И-кој-се-м'ешале со-л'удиве од-окол'инава т'уека шо-б'иле сл'авјани, пл'ави, 'уба:ј. И-исп'аднало 'една меш'авина. И-с'еа шо-се-сл'учуе. Т'огај х'арала мл'огу 'офтика, туберкул'оза. А-н'екоа ќе-п'очне да-пл'ука к'рв од-к'алето ќе-г-изб'р'кале. И-к'аде? Се-сп'уштале 'околу под-к'алето. Т'уека се-ств'орале н'асеџбе, под-к'алето. Е-с'ега, б'идејќи б'иле т'ија пл'од на-н'екоа л'убав 'или 'огин, да-р'ечеме, Т'урциве го-н'арекле К'оџтук. Т'ој 'обруч на-насел'енија. 'Иначе т'оа с'а-Ц'рнци к'ои б'иле р'обој 'или изврш'ители на-п'ашата на-Р'ецеп-п'аша у-сл'ужба н'егоа г'оре на-к'алето кој-се-пр'аело. 'Иначе к'огај се-пр'ае к'алето се-размисл'уало Абд'урахман-п'аша прод'ужуе да-го-пр'ае к'алето и-се-консулт'ира тр'ажи м'ислење к'ај-да-о-пр'ае. М'ислеџ да-о-пр'ае н'екаде под-Ш'ипкоџца. Т'амо к'ај-шо-'има и-б'игор к'амен'. 'Ама ангаж'ира л'уди. За-то'а-

време град'ежница ги-ангаж'ира Цинц'ариве. М'ајстор Јанко Цинцарот 'он д'оаѓа со-т'ајфе со-дв'е-тајфе град'ежници и-с'ега 'он г-уб'едуе да-о-н'апрае к'алето г'оре на-д'ан'ашно на-'ова м'есто к'ај-што-је. И-мл'огу с'олидна гр'адба б'ила. Шт'ета што-је-р'ушена. Све-до-'ил'ада 'осумсто п'едесе и-четв'арта г'одина б'ило у-д'обра с'остојба б'ило у-ф'ункција на-т'урската в'ојска. После п'очнало да-се-р'уши. К'ако го-к'ориста – к'ако к'аменолом. П'рво го-к'ориста к'ако к'аменолом за-ц'рквата на-пл'оштад шо-б'ила, гол'емата ц'рква, цам'ијата 'уствари. После го-к'ориста к'ако к'аменолом за-ц'рквата Св'ети К'ириј и-М'етодиј. Душан В'етер комш'ијава шо-с'едеше 'он п'амтеше к'ако д'ете к'ако шо-н'осеј к'амена г'оре под-К'але. В'ика, ми-напр'аеа с'амарче 'едно д'рвено, па-ке-идемо н'агоре со-д'еца од-м'а:ло. Ке-ми-т'ура два-к'амена и-ке-и-д'онесем на-ц'рквата. И-к'уке шо-се-пр'аело до-ск'оро у-Т'етово ги-кор'истеле материј'алите од-г'оре од-К'алево. Е-'овдека ке-в'идите до-р'ибарон 'ондека к'уќата што-је-'уште со-н'атур к'амен т'уека 'има ел'емента м'ермер и-од-тој-кр'ешн'ак з'елен пр'аена је-к'уќата н'осен је-материј'ал г'оре од-К'алето. И-К'алето б'ило у-ф'ункција све-до-б'унтот на-Д'ервиш Ц'ара 'овдека. С'ега Алб'анциве шо-го-слава. Тој биј-к'ачак. Тој д'ига б'унт 'овдека. Тогај мл'огу наср'адуе христиј'анскиот ж'ивеј у-н'ашиов кр'ај и-Ск'опско. Т'урските вл'асти се-повл'екуа м'асивно б'егаа. Жер'овјане к'аде-што б'ило д'оброст'оеко с'ело рамн'ичарско б'огато тогај б'ило скроз-ун'иштено. Изв'ршено је-г'олеми зл'очине. Д'еј од-Жер'овјане на-спл'ав кој-го-н'апрајле се-к'ачиле у-В'ардар и-д'ошле до-Ск'опје. И-к'ажале за-неср'еќата шо-ги-н'ашле у-Жер'овјане к'огај им-н'аступај Д'ервиш Ц'ара к'ако н'асилник. После Д'ервиш Ц'ара 'изгубиј. К'огај д'ошла регул'арната т'урска в'ојска под-к'оманда на-'Омер-п'аша Л'атас кој-је-С'рбин. 'Омер-п'аша Л'атас је-С'рбин од-Х'рватска. И-биј-'учен за-то-а-време 'офицер и-'отишој у-Т'урска. Тамо се-прид'ушила Т'урција, б'идејќи об'учена Т'урција 'овја с'акале р'еформа да-н'апраа на-арм'ијата им-одг'оварај ч'овек шк'олован по-з'ападен с'истем. И-ст'ануе н'ачалник на-генер'ај-штаб, 'Омер-п'аша Л'атас. И-со-совр'емена в'ојска н'егде кај-Катл'ано: Поле ги-п'оразил 'овја-ве кач'ациве Д'ервиш Ц'ара. И-т'ак'е-да н'аступил 'овдека п'овторно да-з'азема 'овја пр'остор, т'урската вл'аст, 'ама К'алето у-

меѓ'увреме за-т'ија ч'етири г'одине б'ило в'ише расп'уштено, ун'иштено и проп'аднало п'осле т'оа. Б'ило каменол'ом. И-до-д'ан-д'ан'аска н'икој не-с'е-грижи шо-је-шт'ета, да-р'ечем. Т'оа б'ило 'еден др'уштвен пр'оизвод со-д'ан'ашна номенклат'ура, да-ти-к'ажем, б'ило, па-да-ост'анало б'ило тур'истичка атр'акција. 'Убо: б'ило, 'ама 'еве го-р'ушија. Не-ост'анало н'ишто. Ст'ан'ало каменол'ом. Па-и-Охридската тв'ардина на-вр'емето ми-каж'уеја б'ила каменол'ом. Га-кор'истеле за-пр'аење на-к'уќа.

А-иначе, 'овдека 'еве за-К'оутук ти-к'ажав шо-би-зн'ачело. 'Има 'овдека н'аселба к'ај-гроб'иштата к'ај-шо-се-в'ика Даск'аўница. Си-ч'ула т'и за-Даск'аўница? Е-Даск'аўница од-к'аде пот'екнуе зб'орот Даск'аўница? Цинц'арите м'логу се-гр'ижеле д'ецата н'ивни да-б'ида образовани. И-к'огај д'ошле 'овдека ја-напр'авува нас'елбата т'окму под-К'алето, з'атоа-што г'оре раб'отаа, а-д'оле им-с'а-фамил'иете. И-за-д'ецава д'онеле уч'ители к'ои ги-в'икаа д'аскали. Е-с'ега остан'атиов н'арод т'амо к'ај-што-живеле даск'алите га-н'арекле Даск'аўница. Т'ој пр'остор. П'осле з'аради ер'озија г'оре, м'логу се-ч'истела ш'умата 'околу на'околу. Т'аја н'асеўба, т'аја, п'рвата, шо-ја-форм'ирале Цинц'ариве, Даск'аўница д'енеска к'ако шо-ја-в'икамо је-покр'иена со-г'одем д'ебеў три-ч'етири м'етра сл'ој н'анос 'има, т'ак'е-да не-п'остои т'оа.

П'рвите гр'обишта у-Т'етоо б'иле над-Св'ети Н'икола т'амо. И-ст'анале т'есни со-вр'еме и-п'очнало од-даск'аливе од-Цинц'ариве. 'Има ост'атоци од-т'ија Цинц'арите у-Т'етово неколк'у-фамилије к'ои го-изг'убиле ј'езикот. Не-знаа да-зб'ора вл'ашки. Меѓ'утоа зн'аа. 'Една од-п'озната фам'илија је-Грнч'арофци. Т'ија-с'а ц'ело пл'еме Грнч'арофци с'а-Цинцари по-п'отекло. Д'ојдено од-Кр'ушевско од-неко'е-село. Т'есно им-ст'анало т'оа м'естото т'амо г'оре гроб'иштата над-ц'рквата Св'ети Н'икола и-в'амо ги-пр'аа гроб'иштата ги-прес'ел'уа. Патријаш'исти и-егзарх'исти. И-гроб'иштата б'иле под'елени со-с'ид. Г'орниот-деў б'иле егзарх'исти, па-под-ц'рквата шо-је-Св'ети Дим'итрија 'имало с'ид кој-ги-дв'ое. Д'оле б'иле патријаш'иските, па-д'ури дв'аеста г'одина је-ср'ушен с'идот и-р'екле с'рпските вл'асти: „Па-сви-смо-ми-бр'аќа. Ми-смо-хр'ишќани. Ј'едно-је-то“. И-с'ега ги-

напр'авау 'едни гр'обишта. А-д'ан-д'ан'а́ска за-н'екој 'ако го-интерес'ира, м'оже да ги-в'иди натп'исите к'ој-с'а к'ако-с'а. Па-и-д'ан-д'ан'а́ска п'остои т'оа т'аја п'оделба.

Е-с'еа 'овој м'ајстор Јанко шо-је-к'ао т'ехнички д'иректор за-'изградба на К'алево. М'ајстор Јанко Цинцарот. Н'ајмладата к'ерка н'егоа, т'аја с'естра, м'оже д'евет д'еца б'иле, н'ајмалата К'ата к'оа се-в'ика је-м'ајка на-С'ерафим Г'рнчар. С'ерафим Г'рнчар с'ега Б'ато Г'рнчар го-зн'аеш у-Т'етекс шо-р'абота. Б'аба-му н'егоа је-на-м'ајстор Јанко најм'ала: с'есра К'ата, по-каж'уење. З'атоа-што и-б'аба-ми 'Ол'га је-од-Г'рнч'арофци, па-зн'ам по-т'оа каж'уење. Д'ури и-с'ега по-'основ на-т'ој прад'едото С'ерафим Г'рнчар, ч'ија м'ајка б'ила на-м'ајстор Јанко с'есра, б'иле ст'очари по-традиција. Т'урскиот п'аша т'огај н'емај к'ако да-им-пл'ати 'или се-догов'ориле пр'етходно: „К'е-ви-д'адем п'асишта“. И-пас'иштата под-Коб'илица и-В'акувски 'Извори н'атамо све-им-ги-д'ај на-Г'рнч'арофци. 'Они б'иле т'амо ц'арој на-т'оа вр'еме. Од-т'оа д'обро профит'ирале од-овч'арството. С'амо четир'иесе и-п'ета г'одина П'рви-Мај задр'угата шо-је-напр'аена у-с'ело Драг'оево Шт'ипско т'амо б'иле на-зим'овање 'овците на-С'ерафим Г'рнчар га-н'апрајле задр'угата П'рви-Мај и-д'ан-д'ан'а́ска се-в'ика ми-се-ч'ини П'рви-Мај му-ги-з'еле две-'ил'ади 'овце, четир'иесе к'оња, му-з'еле. Д'одуша не-го-п'икнале у-з'атвор им-б'ило-жај биј'в'ише ст'ар. По-т'оа је-П'рви-Мај с'ело Драг'оево две-'ил'ади 'овце со-т'оа им-пл'атиј п'ашава на-Цинц'ариве. 'Еве ви-д'аам да-раб'отате. П'ашњаци г'оре со-т'апија со-св'е со-св'ите с'ајт'анати. 'Еве-ви 'ова в'ије раб'отајте-го. 'Ауј'ај н'ека ви-б'иде од-мо'а-срана. К'ажите: „'Ауј'ај“. „'Ауј'ај“. Д'одека не-се-к'ажало „'Ауј'ај“ н'емало б'изнис да-'укрста р'ук'е. Е-'една т'аква еп'изода за-Т'етоо.

'Ама до'агаа комун'исти и-св'ите т'ија 'односи шо-се-гр'аделе 'овдека 'имоти ги-ун'иштиле. 'Има 'една кн'ига нап'ишано 'еден од-Л'ешок. Ж'иви у-Г'орче П'етров с'ега. Е-Л'ешок б'еше, в'ика, мл'огу б'огато с'ело, в'ика. Мл'огу 'учени л'уди 'има од-наш'е-село. 'Ама кој-д'ојде колективизац'ијата, в'ика, ц'ела ст'ока, в'ика, га-нап'икаа у-з'адруга, а-'имамо мл'огу ст'ока, в'ика. 'Имамо три-ч'етири 'ил'де 'овце, в'ика, од-с'елото. Т'ојку кр'аве, т'ојку к'оња. И-в'ика. З'имата л'оша. 'Овја, в'ика, комун'истиве, а-комун'исти б'еа-све, в'ика, к'опуци. Т'ија нерадн'иците. З'атоа б'иле

комун'исти, з'атоа-што н'емале н'ишто. И, в'ика, ни-обезб'едуе хр'ана ц'ела ст'ока п'оцрка, у-кн'игава п'ишуе ч'уеков, 'остана 'едно м'аг'аре и-'едно кр'авиче, в'ика. К'оўку 'они да-п'ија мл'еко. В'ика, све-п'оцрка т'огај, в'ика, Л'ешок се-'уништи н'ишто не-'остана од-н'его. 'Ама, с'ега к'ажуе т'ој, 'ама 'изглеа Г'оспод ги-к'азни, па-и-'они не-бот'ееа мл'огу на-комун'истиве им-д'ојде кр'ајот, в'ика. С'ега се-препр'аваа д'ека с'а-социј'ал-демокр'ати. 'Утре саб'ајл'е. Од-ф'ашисти не-б'идуе социј'ал-демокр'ати. М'алку и-пол'итика с'ега.

М'ене на-р'абота 'еден. Ј'а бев-антикомун'и:ста. Зб'орев отв'орено. Д'ури 'еден ме-пр'озива: „Ај-с'еа к'ажи шо-је-комуниз'ам?“ А-ј'а с'едим со-Г'окота у-канцел'арија, поран'ешниот д'иректор. Па-в'икам ќе-ти-'објасним с'еа шо-је-комуниз'ам. Г'око Сераф'имоски д'едо-му Т'ома Сераф'имовиќ пр'еседник 'општине у-Кр'алсвото Југосл'авија. Т'оа је-б'ашка, в'икам, д'али м'ожеў да-б'иде Б'уг'арин пр'етседник на-'општина. Зн'ачи, биў-С'р'бин Т'ома Сераф'имовиќ, д'едо-му, па-биў-пр'етседник на-'општина. Е-с'еа к'огај до-а'аа ком'унисти тај'а-куќа к'оа е-'европска с'ега се-на'ога г'оре на-Дв'а-Бр'еста и-д'ан-д'ан'аска је-м'асивно уб'а-куќа им-ја-з'емаа. И-у-к'уката ус'ел'уа 'еден 'официр од-ЈНА кој-биў-б'ивши југосл'овенски 'официр вр'атен од-заробл'еништво и-'еден општ'ествено-пол'итички р'аботник у-к'уќава, 'ама к'омплет к'ако што-је-к'уќава со-н'амештај со-св'е. 'Они с'еда, а-г'аздеве пр'ес'едников Т'ома Сераф'имовиќ со-сем'ејсвото, св'ите к'уќе т'огај 'имале 'анекс к'ако 'оваја нашав'а-куќа 'овде-шо-је л'етнава к'ујна шо-ја-в'икамо. Н'иф ги-см'естуа т'амо 'идите в'ие. 'Ама т'ија прост'орие п'омошни н'емало куп'атила. Е-с'ега к'огај с'акале да-'ида куп'атило 'еднаш у-с'убота, т'ак'е м'ие в'икамо по-с'уботе за-к'упење, тр'ебало да-се-н'ајава на-'овие шо-с'а-т'амо шо-им-го-окуп'ирале пр'осторов. И-ај-н'ејсе т'оа д'ошло вр'емето 'едниот, т'ој општ'ествено-полит'ичкиот р'аботник н'е оф'ицирот д'обиў пр'емештај у-Ск'опје му-д'але ст'ан, мл'огу з'аслужен. Е-с'еа се-'отсел'иў од-т'уека, 'ама кој-се-'отсел'иў з'еў и-н'ешто од-нам'ештајов шо-биў-з'атекнат од-Т'ома Сераф'имовиќ пр'ес'едников на-'општина. И-'овја 'отишоў т'амо у-к'омитет се-ж'али: „Ај-т'уе шо-с'едеше н'апрајле б'ербат, 'ама ај-шо-ги-з'еў ти'а-работе го-з'еў т'оа оглед'алото ми-го-з'еў т'оа аст'алчето“. И-'овја му-р'екле: „Т'оа

н'е-може да-се-сл'учи. К'ако м'оже т'оа? Не-је-в'истина да-з'еме. М'ие ќе-пров'еримо“. И-д'обро 'овја. „Д'ојди за-'една н'едел'а“. И-иде Т'ома Сераф'имовиќ д'едо-му на-Г'окота т'амо у-к'омитет и-в'ика: „А-бе-л'уди шо-н'апрајвте? 'Има 'абер н'ешто?“ „А-бе-да-ти-к'ажемо ч'ика Т'ома“, в'ика, „Т'ој р'ече д'ека ги-з'еу, 'ама с'едејќи т'амо т'оуку биу-н'авикнат на-т'ија р'аботе“, в'ика, „па-му-се-бендис'уеле, па-кој-'излегоу и-ги-з'еу и-н'иф“. Комуни'исти пл'ачкашки до-кр'ај. Од-п'очеток до-транзиц'ијата на-Бр'анко Црв'енкоски. 'Еве м'алку и-пол'итика.

'Иначе ја-б'еф у-пол'итика едн'о-време 'укл'учен м'алку. Беф-пр'еседник на-дем'ократска п'артија Г'ошев на-вр'емето, 'ако п'амтиш и-тај'а-политика. Па-б'еф и-'општински с'оветник 'одреден п'ериод. А-т'огај ни-б'еше сл'аганот „Со-ч'исти р'аце“. И-го-кор'истеа н'ашиве прот'ивници пол'итички за-п'отснев. Ј'а на-р'абота ќе-д'ојдев т'ака и-ке-ми-п'оттура с'апунче. И-т'оа с'апунче, с'апун н'е-било скуп'а-р'абота 'иди к'упи с'апун-бе за-тр'иесе д'инара, 'ако тр'еба да-н'апраеш в'иц 'убав, в'икам, а-не-иверче н'екое. И-ми-т'урија с'апунче и-'ако б'рчнев ј'а у-ц'еб „ааа со-ч'исти р'аце“, зн'аеш ќе-в'икаа. Т'оа б'ило. „Д'обро см'ејте-се с'ега, па-'утре ќе-пл'ачете“, в'икам. И-св'арно с'ега пл'ача. Шо-пл'ачете с'ега? Ви-к'ажув?, в'икам. Ј'а ви-к'ажув у-прогр'амата 'имаф м'ие 'ако д'ојдемо на-вл'ас ќе-д'аамо ва'учери, а-не-'оваја пл'ачка шо-се-н'апрае с'ега, в'икам. Поран'ешните комуни'стички дир'ектори ст'анаа г'азде, капитал'исти кои-н'е-знаа да-раб'отаа, в'икам. Не-са-н'икакви мен'ацери. Ќе-под'елимо ва'учери, па-вауч'ерите к-'имаја одр'едена вр'еднос. 'Они шо-'имаја м'ок ф'изичка шо-'уштедиу н'ешто од-вр'емето шо-'има п'обројно с'емејсво ќе-ги-с'обере св'ите т'ија ва'учери, па-ке-уч'ествуе со-куп'уење на-општесв'ениот к'апитау, кој-го-в'икавмо т'ој св'ачии и-н'ечии. 'Ама в'ие не-с'акавте. Е-с'ега н'емој да-к'укате по-Д'ушко шо-ве-'опл'ачка. Ст'ана н'ајголем капитал'ист у-Макед'онија.

Сл'обода, 'убајна

Се-ср'етнаў со-макед'онски партиз'ани од-Г'етово кај-Клаг'енфурт од-овдека. И-'он ги-пр'епознаў. А-б'иў у-кл'омпе, конд'урете му-се-расп'аднале, у-кл'омпе, и-'алишта со-т'ија шо-биў-'отиднат с'амо му-б'иле со-пр'уг'е 'овдека прец'артани. И-пр'ашуе: „А-бе-д'еца еј-к'ако је-т'амо?“ „А-ч'ика Д'име, г'азда Д'име“, му-в'икаа, „т'амо сл'обода, 'убајна, 'ова, 'она“. 'Овдека деветн'аести ослобод'уење. 'Он петн'аести м'ај ги-ср'екава д'ецава г'оре у-партиз'аните. И-н'емаў к'ондуре. „А-к'ондуре н'емаш 'ела в'амо“. И-т'амо в'ика на-'едно к'уше к'уп к'ондуре т'амо про'агаа итал'ијански зароб'еници им-ги-собл'акаа партиз'аните конд'уреве и-т'амо в'ика: „Иди 'одбери к'ондуре 'едни“. И-'одбраў 'едни ц'окуле, па-зн'ам ј'а со-т'ија цок'улете п'осле бр'ат-ми се-ск'ијаше. Т'ија б'еа 'уба:ј напр'аени. Итал'ијани од-св'екоаш пр'аеле 'уба:ј к'ондуре и-д'ан-д'ан'аска. И-д'оага 'овдека го-ч'ува 'еден м'есец зн'аеш на-посм'атрање д'одека не-се-оп'орави м'алку. Пут'уеў т'амо од-А'устрија до-Г'етово четир'иесе д'ана. Прек'инати в'рск'е, н'ема. И-у-з'атвор. У-з'атвор р'атен пр'офитер. Го-с'уделе у-Сокол'а:на, Партиз'ан. Т'ака м'ајка-ми го-в'икаше Сокол'а:на, с'околски д'ом. И-т'амо нар'едени и-в'ика с'удие, Т'рпко Стам'атоски, кондур'ациски к'аўфа. Тоўку биў-несп'особен. Н'е-можеў да-ф'ати к'аўфа, па-г'аздата Д'ушан В'етер, комш'ијава н'аш го-'изб'аркаў. „Не-си-сп'особен т'и за-м'ајстор“. И-з'атоа и-ст'анаў комун'и:ста, Т'рпко Стам'атоски. 'Он обв'инитеў, неписм'ен-чучек, 'он обв'инитеў. С'ега, по-каж'уење на-м'ајка-ми, 'отишле 'они ц'ела фам'илија да-му-д'ада п'од'аршка. На-с'удење го-ос'удуа. Ке-го-с'уда за-р'атни пр'офитер. И-'он им-в'ика: „А-бе-д'еца да-не-згр'ешите ј'а бев-инт'ерниран у-Н'емачка. 'Еве-го бр'ојов 'овдека“. „У-т'амо“, нав'ијачи. Нав'ијачи ск'оевци на-к'ои им-дир'игуе С'имо Ц'именто. Од-Цим'ентофци т'атко-им, С'имо Ц'именто. 'Он а-ке-п'окуша да-се-бр'ани 'они в'икаа: „См'арт, см'арт!“ А-К'рсто Шп'ип 'уште је-жив 'исто у-ско'евциве, в'ика, д'ојдени в'ие цел'а-фамилија д'ојдени и-бр'ат-му К'рсто и-бр'ат-му С'аво св'ите. И-едн'о-време бр'ат-му К'рсто ст'ана и-в'ика: „Кој-в'ика см'арт, м'ајку-му?“ И-затр'аеа н'ародов. В'ика, а-бр'ат-му К'рсто с-'осекаў ј'ак,

з'атоа-што Сп'ирко Сп'ироски му-је-с'ин, 'Ацо Сп'ироски му-је-с'ин, а-т'ија док'ажани ск'оевци и-ком'унисти. Е-ај-'уште н'ешто.

К'огај д'оаѓа 'овдека далмат'инската бригада к'омандант на-бриг'адата је-п'уковник 'Иво Г'уба, пр'еживен н'ароден х'ерој. И-к'огај до'аѓаа 'овдека далмат'инците пр'аеле со-м'есните л'уге 'овдека шо-б'иле организ'ацие. Матин'е го-в'икале т'оа, 'игранк'е. И-'Иво Г'уба прис'уствуеуј на-т'ија матин'е. И-'Иво Г'уба га-б'ендисауј брат'учетка, од-К'рстота к'ерка, Ј'орданка Сп'ирик, т'огашна пр'офесор по-фр'анцуски ј'азик. 'Уба: д'ејка б'ила и-проф'есорка по-фр'анцуски ј'азик. И-'она на-матин'ето т'оа га-б'ендисауј 'овја ком'андантов 'Иво Г'уба, н'ароден х'ерој, и-ј'а з'ема за-ж'ена. Пр'атиуј 'абер. Кој-м'ожело да-му-се-супр'остави? Ке-ми-б'иде ж'ена и-г'ото. И-с'еа К'рсто зн'ае 'овој ком'андантов му-је-з'ет, 'Иво Г'уба, на-бат'ал'онов 'овдека шо-биуј-далм'атински и-з'атоа 'он с-'осекауј т'оуку с'илно у-сред-с'удење да-в'икне: „Кој-в'ика см'арт бе-п'ичка-му мат'ерина?“ А-т'оа ми-к'ажуе и-д'ан-д'ан'аска ж'ив-је К'рсто Шп'ип за-суд'ењето, в'ика, к'ако се-одв'иало.

Е-с'ега п'осле т'оуку вр'еме 'искочи м'узеј н'апрае ВМРО. М'узејот на-макед'онската б'орба и-ж'ртвите на-комун'измот. Ј'а 'одим у-м'узејот п'осле 'извесно вр'еме п'осле т'оуку вр'еме отв'орање на-м'узејот и-од-тој-с'егмент ж'ртвите на-комун'измот сум-од'ушевен. П'рвпут, в'икам, у-Макед'онија да-се-'извади на-в'идело 'еден зл'очин шо-је-н'апраен за-'овој н'арод од-кој-не-м'ожемо да-се-опор'авиме, а-с'ега и-ке-зг'аснемо од-тој-зл'очин. За-дв'аесе г'одине 'ако б'идем-жиф, 'ако ж'ивим к'оуку обвин'ителот К'ол'е, с'еа 'имам ш'иесе и-девет-г'одине, т'ој ж'ивеше дев'едесе и-две-г'одине, ке-д'очекам и-т'оа да-в'идимо да-н'ема 'овдека Мак'ед'онци. 'Или ке-б'иде н'екој т'ак'е к'ако на-Бл'иски 'Исток шо-'има т'ија 'енклаве христ'ијански, на-изум'ирање. Па-св'ак'и-д'ан ги-т'епаа. И-од'ушевен-сам и-с'еа у-кр'угов на-л'удиве кај-шо-се-др'ужимо м'ие кај-шо-п'иемо к'афе им-к'ажуем за-м'узејов. Не-им-је-за-вер'уење. К'ако м'оже т'оа? Па-в'истина е-бе-л'уди, бе-в'икам. Е-шо-'има? Па-'има, в'икам, 'една сц'ена макед'онското т'огашно руков'одсво на-ч'ело со-Л'азо 'оди кај-др'угарот Т'ито, М'аршауј Т'ито, на-совет'уење. Од'озгора д'обиле 'абер, тр'еба да-усп'остава диктат'ура на-

пролет'еријат. И-'отишле кăј-Титота да-се-сов'етуа. А-на-тај'а-сцена в'ошчани ф'игуре с'еа, д-'идете да-в'идите, 'има 'една сц'ена слика ч'етири м'етра на-шес-м'етра, к'аде-што комун'истите на-вр'емето ги-т'епаа велеш'аните. Тија п'едесе и-тројцата ги-т'епаа со-к'опачи и-л'опоте. Бр'утална сц'ена т'оа д'адена т'амо. Е-с'ега ј'а им-к'ажуем. И-с'ега к'устосот на-м'узејот в'ика: „Еве к'огај макед'онското руков'одсво 'отишло да-се-сов'етува г'оре во-Б'еѓурад кăј-М'аршаў Т'ито“. 'Има пр'облеми во-в'рска со-спровед'уење на-револуц'ијата. Тр'еба да-се-усп'остави диктат'ура на-пролет'еријатот на-работн'ичката кл'аса. И-в'ика, а-'овдека у-Макед'онија н'емало раб'отничка кл'аса. И-т'ака зав'ршуе к'устосот официјален. И-с'еа прод'ужуе, 'ама ј'а д'одаам с'еа по-м'ое. Е-с'ега в'икам 'отишле кăј-Т'ито н'ашиов руков'одитеў Л'азо полуписм'ениот и-'оди и-го-пр'ашуа: „Др'уже Т'ито 'имамо пр'облеми д'оле м'ие у-Макед'онија“. К'ако? „Па-не-м'ожемо да-успост'авимо диктат'уру пролетер'ијата р'адничке кл'асе“. Т'ито им-в'ика: „Ј'есам вам-р'екао м'ајку-вам б'ожју да-напр'авите р'адничку кл'асу?“ „Па-к'ако?“ „Па-'има све-'оно шо-је-пр'иватно р'адње шо-'има све-то-да-б'уде д'ржавне з'адруге“. „А-бе-др'уже Т'ито н'апрајвмо 'еве случај Т'етово“, 'ова је-м'оа те'атарска пр'естава, „еве случај Т'етово од-св'ите т'ишлерски шо-б'еа д'укани н'апрајвмо з'адруга *Игнина* к'оа се-в'икаше“. Од-св'ите кондур'ацие 'имало дв'аесе и-п'ет кондур'ацие низ-Т'етово н'апрајвмо з'адруга к'оа се-в'ика *Мишка*. С'ега га-прод'адоа. Од-тенек'ецие и-бр'авари н'апрајвмо з'адруга к'оа се-в'икаше *Елекѝром'еѝаў*. Шн'ајдери шо-б'еа од-Т'етово св'ите н'апрајвмо з'адруга *Ег'инсво* к'оа се-в'ика. И-све-т'оа шо-с'обравмо н'ема д'овол'но за-диктат'ура пролетер'ијата за-р'адничка кл'аса н'ема л'уди. Е-с'ега ј'а прод'ужуем н'атамо: „М'ајку вам-б'ожју Макед'онци шо-сам-вам-д'ао д'ржаву кад-н'е-знате да-успост'авите диктат'уру пролетер'ијата“. А-'овја др'угиов шо-је-со-н'его, к'ако го-в'икаа ги-з'абраев од-макед'онскиве руков'одители: „Др'уже Т'ито, а-шта-је-то пролетеријат?“ „К'ако-бре н'е-знате шта-је-пролетеријат? Пролетеријат је-пролетеријат“. Е-с'еа Л'азо к'ако п'описмен: „Др'уже Т'ито т'оа кăј-н'ас се-в'ика к'опук“. „А-т'ако. А-на-х'рватско зн'ате к'ако се-к'аже ј'а н'е-знам. Код-н'ас се-к'аже ф'укара“. Па-'овја тр'етиот в'ика: „Др'уже Т'ито к'ако фук'арама да-д'амо вл'ас?“, к'аже, „Н'е-иде то-т'ако“. Па-ј'а пр'аеа ск'еч со-'ова т'амо. И-'овја се-л'ута, па-д'ури

с'акам и-ке-в-'однесем у-м'узејот ж'ртвае на-ком'унизмот да-в'идите. Ј'а ке-пл'атим к'омби ке-в-'однесем на-б'урек кăј-з'ет-ми 'има бурекџ'илница б'ес-паре ке-ви-д'аем за-д'оручек и-к'омбито ке-о-пл'атим да-в'идите, в'икам, з'ошто моз'оците ви-сă-'уште зап'ечени комун'истички. П'окрај т'оа што-гл'едате е-'ондека шо-се-дв'ижи, 'онаја м'аса га-гл'едате? Е-т'оа за-м'узејов д-идете и-в'ие т'амо у-м'узејот. Си-б'ила? Д-идете да-в'идите м'узејот, ж'ртвае на-комунизмот.

'Има 'една сл'ика Г'оли 'Оток к'ако кăј-ги-пречек'уеле н'овиве затвор'еници. Шп'алир н'апрајле т'оа вр'уки-зец го-в'икале про'агаа 'овја ги-т'епаа со-л'етве со-к'амцици со-т'оа изл'агаа т'амо к'рво:ј н'икакви. И-'ете к'акви б'иле ком'унисти што-зл'очин све-н'апрајле. П'есто г'одине т'урско не-је-н'апраен з'ијан т'оуку к'оуку в'ие, в'икам, за-ваш'е-владение. Све-ун'иштивте. И-'еве-ги послед'иците д'анăска.

Па-с'ега ч'итам з'авчера к'упуем и-Дн'евник и-Н'ова Макед'онија, д'анăска Н'ова Макед'онија ми-к'упиу Д'авор и-'ова сл'ободен п'ечат, па-у-Дн'евник 'имаше у-пон'едăуник 'еден н'апис, в'ика: „Се-разб'удиле и-Алб'анциве правосл'авци. Н'апрајле п'артија и-изл'агаа со-бр'ојка д'ека сă-тр'иста 'ил'аде у-Макед'онија“. 'Албанци правосл'авци. Е-в'икам п'есто 'ил'аде Ц'инцари, Вл'аси, тр'иста 'ил'аде 'Албанци правосл'авци, Ц'игани, С'рби и-др'уги, па-в'икам пр'ема 'ова н'ема-бе Макед'онци др'уги, па-н'ема ни-'Албанци др'уги, све-сă-др'уги, тр'еки 'овдека у-Макед'онија. Гл'едате ли-в'ие шо-је-т'оа?

'Ако Торб'ешиве г-изг'убивмо, т'оа-што на-Ц'аноски му-го-р'ушија 'објектот, с'ега, в'икам, д'оага и-'една гр'упа к'оа б'ила к'омплет прет'опена и-се-ч'увствува Макед'онци. Шкр'ети к'ако шо-се-в'икаа за-с'ебе. 'Иначе Т'урциве ги-в'икаа 'овие правосл'авци 'Албанци, ги-в'икаа К'артаци. А-т'оа је-п'огрдно од-т'урски к'артак зн'ачи б'рбушка, б'рбушк'е. И-т'оа не-си-зн'аела, с'игурно, шо-зн'ачи к'артак к'ако ч'уек кăј-Т'урциве н'аши у-Макед'онија. Дури и-за-н'екој од'арпанко шо-је-н'икаков, см'ачкан, 'израз 'имаја н'ашиве Т'урци т'етофци Б'угарин. См'ачкан скр'оз од-дн'ото ч'овек шо-би-се-р'екло по-номенклат'урата 'индиска п'арира од-т'оа др'ушво и-је-Б'угарин. 'Остај-го бе-тој-Б'угарин н'икаков. Зн'ачи, 'овдека кăј-Т'урциве и-пош'ироко на-Б'алканов кăј-Т'урциве не-је-ост'аено п'ечат за-пост'оене

на-б'угарска н'ација. Т'оуку б'ила збр'ишана т'оуку б'ила за-н'икаде. Па-д'ури и-р'уско-г'урските р'атој со-кој-са-ослоб'одени ств'орена Буг'арија п'рва к'огај у-б'итк'ете шо-се-одв'иале 'имало р'анети мл'огу. 'Имало р'анети мл'огу Буг'ариве ран'етиве р'уски в'ојници ги-пл'ачкос'уеле. М'ожеле со-м'ала интерв'енција збрин'уење да-ги-'остаа ж'иви. Ги-соблек'уеле, ги-пл'ачкале. Т'оа Буг'арија. 'Она шо-'имам ч'итано од-фр'анцуски посм'атрачи к'ои 'оделе со-в'ојск'еве у-то'а-време. З'атоа и-'овја ка-ги-в'икаа нап'уштиле Буг'арија за-н'икаде-што-е.

'Исто т'ак'е, ги-оп'ишуе и-Ј'ован Цв'иик и-п'осле пр'авда в'ика. Не-го-к'ажуем 'ова з'аради нетрпел'ивоста к'оа се-р'азвила м'еѓу С'рбите и-Буг'арите у-'однос на-к'онфликти шо-б'иле у-п'оследно време, 'ако своевре'мено меѓу-себе кр'алските иде'алисти д'авале цар-Душан з'ема пр'инцепа б'угарска и-т'ака н'атаму. Кр'алот М'илутин је-п'огребан у-С'офија кој-го-призн'авале за-кр'ај. П'осле р'екој и-на-Буг'арите. И-'он в'ика, не-го-п'ишуем т'оа, 'ама т'оа ј'а сум-го-'извадиј од-т'ерен, сум-го-пр'оучиј т'оа в'ика. Д'ури и-Ј'ован Цв'иик шо-п'ишуе за-нек'ој-работе к'ои 'еве ќе-се-мувл'осаа 'или ќе-се-рас'ипеа од-ст'оење. Е-'имало 'израз од-д'омакин: „'Оваја пч'еница се-побуг'арила“. Е-т'оа 'има. Т'оа шо-'имам ч'итано.

А-'иначе сп'омнав пр'ееска за-Л'ешок д'ека 'имало од-Л'ешок мл'огу 'учени л'уди. И-од-т'ија 'учени л'уди са-фам'илија П'опоски кој'а-фамилија пот'екнуе м'ајка-ми. Фам'илија П'опоски к'огај до'аѓала од-с'ело од-Л'ешок у-гр'ад за-да-ги-разл'икуе од-остан'ативе 'имало п'ојке фам'илие. П'опоски се-заним'авале со-б'анкарско, фа'ичилок. И-за-да-г'и-разл'икуа к'аде н'е кај-Поп'офциве, з'ашо 'имало др'уги П'опофци 'иди кај-леш'аните и-го-'имаја през'името Л'ешкоски пр'имено. Е-м'ајка-ми је-од-Л'ешкоски, а-П'опоски ост'анале у-Л'ешок. К'рсто П'опоски пр'еседник на-с'уд шо-б'еше, 'он је-од-П'опоска од-т'ај-фам'илија.

Е-с'ега, б'идејќи б'иле експон'ирани проб'угарски мл'огу. А-т'огај буг'арските вла'сти к'ако-што б'иле у-Макед'онија неослобод'ените кр'аишта од-в'идни фам'илие и-м'омци кр'асни м'омци в'исоки сн'ажни и-од-б'огати с'емејсва ги-регрут'уеле и-ги-н'оселе у-б'угарска кад'инија. И-најст'ариот стр'ико на-м'ајка-ми, М'ихаил, по-т'етоск'и го-в'икаше м'ајка-ми М'икаил', т'ој в'ојна акад'емија, па-з'авршиј в'иша

в'ојна акад'емија у-'Одиса у-Р'усија ц'арска т'огај. Ст'ануе к'омандант на-вид'ичкиот п'ук п'уковник, п'осле при-кр'ај на-ст'ажот у-Генера'џ-штаб 'оди и-ст'ануе г'енерау' б'угарски. М'ихаил Л'ешков, р'оден бр'ат на-д'едо-ми Ст'ефана, најст'ариот.

А-од-д'едо-ми Ст'ефана прв-бр'атучед К'рсто Л'ешков в'ога на-ВМРО у-Буг'арија, благајник је-К'рсто Л'ешков и-раб'отаа т'амо ги-финанс'ира б'угарска влада. П'осле кој-ги-рас'ипуе буг'арската влада одн'осите со-ВМРО б'ила прит'исната од-меѓунар'однине ф'актори. П'осле уб'иството на-бриг'адниот г'енерау' Ков'ачевиќ у-Шт'ип, С'рбиве с'акале инв'азија да-н'апраа т'амо експедици'они к'орпус 'еден форм'ирале да-н'апраа 'а'ршум низ-Буг'арија да-ги-ф'ата атентат'ориве. Интервен'ируа гол'емиве с'иле, м'еѓутоа им-р'екле м'ие ќе-ср'едимо 'оваја р'абота и-'овја прек'инале фин'ансиска п'омош на-Буг'ариве. К'рсто Л'ешков и-комп'анија у-Шв'ајцарска н'емаја п'аре до'агаа и-р'абота К'рсто Л'ешков. Се-'ожениу' за-швајц'аркиња. Ја ја-зн'ам Б'ерта, фр'анцуски зб'ореше Б'ерта. 'Одеше на-г'ости кај-баба-ми 'Ол'га. И-'она ме-праш'уеше, п'ошто 'учевмо т'огај фр'анцуски, ал'-зн'аем фр'анцуски шо-зн'аем. Па-'она д'едо-ми шо-ме-'имаше на'учено н'екој песн'ичиња. Фр'анцуски т'ија ги-зб'ореше. Фр'анцуски извонр'едно од-гимн'азија с'олунска. И-'она ќе-ме-попр'ааше. „Није т'ачно гл'аголи не-в'ал'ају. Није то-т'ако 'овако“. 'Ова ти-к'ажуем за-Б'ерта ж'ена на-К'рсто Л'ешков.

А-од-Л'ешани од-П'опоска фам'илија 'еден кој-'исто је-м'игрант у-Швајц'арија т'амо, 'он се-вр'атиу' у-С'офија. И-т'амо влага к'ако ч'иновник у-буг'арската влада и-напр'едуе и-ст'ануе м'инистер на-б'алг'а'рското просвешт'ение. Од-три'ес-девета г'одина до-четир'иесе и-тр'ета од-Л'ешок-је.

'Овдека м'ие с'едимо од-р'абота г'оре на-Ш'апка, т'оа шо-г-'имафмо синдик'алното. Си-б'ила т'и т'оа к'ај-нас? С'едимо т'амо и-'овја д'ечкиве нè-пр'ашуа: „Ела-бе т'и в'амо т'и си-пол'итичар зн'аеш ист'орија 'учен-си. К'ажи-бе кој-биу' Г'оце Д'еу'чев?“ Б'еше н'ешто т'аке. К'ако с'акате да-ви-к'ажем орг'инау' или 'она у-шк'оло шо-нè-'учеле? „За-у-шк'оло и-м'ие смо-'учеле шк'оло. Не-с'и-учеу' с'амо т'и“. Потпивн'уеле др'ушвото. 'Ако с'акате орг'инау' ќе-ви-к'ажем, 'ама ќе-ве-раз'очарам м'ауку. Е-в'икам Г'оце Д'еу'чев од-К'укуш биу'-регрут'иран к'ако в'идни проб'угарски

с'емејсва д-иде у-в'ојна акад'емија у-С'офија. Исто к'ако најст'ариот стр'ико на-м'ајка-ми М'ихаил Л'ешков. И-биѿ-'една кл'аса п'одоле Г'оце Д'еѿчев. И-к'огај д'ошоѿ т'амо, 'обично т'ија пост'арите ги-пр'имале, ги-селект'ирале и-ги-н'оселе, т'оа, в'ика. И-в'ика, М'икаил' Л'ешков го-п'амти Г'оце Д'еѿчев, в'икам, п'осле 'откако ст'анаѿ попул'арен 'он к'ажуеѿ. Го-зн'аем-бе, в'ика, Г'оце Д'еѿчев. И-Г'оце Д'еѿчев 'отпаднаѿ од-б'угарска акад'емија, з'атоа-што, в'ика н'е-можеѿ да-го-ск'окне к'оњот на-фискулт'ура и-по-ј'уже да-се-к'ачи биѿ-м'алав. „Ајде“, ми-в'ика, „не-'измисл'уј т'и. С'екоаш си-пр'отивен“. А-бе-ј'а ви-к'ажуем шо-к'ажуеѿ 'овја д'едово, в'икам, м'ој М'ихаил Л'ешков. Н'е-можеѿ да-се-к'ачи на-к'оњот, а-н'е-тоа шо-биѿ со-социјал'истички 'идеје. Кој-зн'аеѿ т'огај социјал'истички 'идеје. И-Г'оце Д'еѿчев л'ут т'огај го-изб'ркале од-в'ојна акад'емија, з'аради м'алиот р'аст. Ф'изички не-биѿ-р'азвиен. 'Официр тр'ебало да-б'иде в'исок со-'еден в'окаѿ ауторитат'ивен кој-ке-ком'андуеш. Д'оста је-п'ажња. И-'отишоѿ, се-з'апишаѿ.

Конкур'ира у-акад'емија у-Б'еѿград. И-им-в'икам отв'орите б'аза под'атоци т'амо п'ишуе Г'оце Д'еѿчев конкур'ира в'ојна акад'емија у-Б'еѿград, а-т'амо биѿ-кратко нап'ишано биѿ-елимин'иран з'аради н'искиот р'ас. 'Ама ч'уекот с'акаѿ да-б'иде 'официр да-ком'андуе, д'ошоѿ да-б'иде 'учител' и-ст'анаѿ к'омита у-Макед'онија. Т'оа је-Г'оце Д'еѿчев. И-с'ега. „Т'и м'логу зб'ореше. Т'и за-'ова к'-идеш у-з'атвор“, ми-в'ика. А-бе-н'е ка-ви-к'ажуем ист'орија кој-се-пр'икрива 'овдека не-се-к'ажуе, а-т'оа је-в'истина, в'икам, д'ека с'акаѿ да-б'иде и-с'рпски 'официр. И-п'ишуе т'амо с'рпски 'официр тр'ебало да-б'иде н'ајмалку в'исок м'етро и-сед'умдесе и-'осум. А-т'ој биѿ-м'етро и-ш'иес-пет в'исок. Е-а-с'ега тај'а-приказна п'овторно им-га-к'ажуем к'огај 'искочи м'узејов у-Ск'опје Г'оце Д'еѿчев т'амо в'оштана фиг'ура, па-'ода с'еа л'уди т'амо гл'едаа „А-бе-Г'оце Д'еѿчев биѿ-м'алав“, в'ика. А-бе-ј'а сум-ви-к'ажуеѿ од-вр'еме д'ека биѿ-м'алав. „'Ама с'акаѿ да-б'иде 'официр“. Св'ите т'ија м'али л'уди б'иле 'опасни. Наполе'он биѿ-м'алав, 'ама ср'ав и-тр'епет п'ола в'ек го-п'окориѿ. Мусол'ини биѿ-м'алав, 'ама диктат'ор 'опасен. Не-сум-г'о-мериѿ 'уште Гр'уески к'оѿку је-в'исок.

М'ие б'ефмо 'едно др'ушво се-соб'иравмо у-Л'овец у-Т'етоо. П'иевмо к'афе. И-п'иевмо к'афе за-м'езе ни-б'еа с'еменк'е. Т'уека др'ушво шк'олски др'угари и-позн'аници т'аке. И-'имаше мл'огу 'една интер'есна еп'изода. П'иемо м'ие к'афе ке-д'ојдеше Л'асман. Го-зн'аеш Л'асман? Си-ч'ула за-Л'асман Ј'ужарот? Префабрикуеше ј'ужиња и-прод'ааше Г'остиар, К'ичево, Пр'изрен и-мл'огу профит'ираше од-т'оа. Ке-д'ојде од-п'азар од-К'ичево н'а-паре. А-'иначе ни-је-отпр'илика генер'ација, Л'асман. Појк'е-генерацие му-са-н'его генер'ацие, з'ошо пон'авл'уеу. И-ке-д'ојдеше потп'ијанет у-Л'овец Л'асман „О-кај-сте-бе-м'ои шк'олски др'угари“. А-к'аршија с'еди д'иректорот н'аш пор'анешен Паш'ациев. П'ие, п'ензија м'ала, 'една р'акија ке-се-н'апие н'ема п'ојке. Л'асман ке-д'ојде „К'елнер кај-м'ојот д'иректор п'аша т'амо да-му-'однесеш д'упла. А-в'ие 'овде д'октори, инц'инери шо-с'акате да-ве-ч'астим?“ И-гл'асно зб'ори Л'асман, в'ика: „Е-бе-п'аша т'и ме-н'апрае ч'уек. Да-не-ме-изб'ркахе од-шк'оло ке-бев-к'ако 'овие инцин'ериве и-докт'уриве и-ке-п'иев к'афе и-с'еменк'е ке-ј'адев. А-с'еа на-н'а к'есево в'иди“. Е-с'еа м'ие т'амо зб'оревмо, шо-би-се-р'екло антидин'астички. Соб'ирафмо, 'имафмо материј'али одр'едени, н'ајвише од-Г'илаш кој-биу-з'абранет Г'илаш. Си-сл'ушнала за-Г'илаш. Тој с'итен п'ознат прв-р'атен др'угар на-Т'ито. И-нек'ој-работе шо-н'е-беа сф'атливи за-остан'атиов н'арод. 'Имаше т'уе до'ушници кој-сл'ушаа. В'ак'е отворени 'ушите, запишуа и-у-пол'иција. Е-т'амо 'има д'осие к'ое се-в'ика *К'афански огов'арачи*. И-с'еа за-н'екои од-т'ија т'амо, за-'Апостоу нач'ауникот на-пол'иција, с'ака да-п'окаже ч'уекот 'активнос и-тр'ажи с'огласнос од-структурите у-к'омитет, ј'авниот обв'инитеу социјал'истички, св'ите шк'оли се-состан'уеле 'еднаш у-м'есеот у-понед'ауникот, први'от-понед'ауник, с'огласнос да-'апси. *К'афански огов'арачи* шо-зб'ора, к'ако м'оже т'оа. Др'угарот Т'ито биу-к'урвар 'утре саб'ајл'е.

Тогај К'оле обв'инитеу с'ега 'умре пред-два-м'есеца, ј'авниот обв'инитеу К'оле. И-с'ега 'он тр'еба да-п'отпише. Да-не-г'и-вика: „А-бе-гл'упости. 'Остајте-ги д'ецата ги-зн'аем“. 'Овја му-в'икаа: „А-бе-н'е-знаеш обв'инителе шо-зб'ора. Шо-'имамо матер'ијау 'една п'апка ц'ела, 'еден р'егистер све-шо-се-к'ажуе т'амо. Ј'ованка б'ила к'урва п'омлада од-Т'итота тр'иесе и-тр'и-године, 'ова 'она“. К'урва партизанска б'ила, д'емек. „А-бе-гл'упости. 'Ако тр'еба да-им-п'однесем пр'ијава, ј'а

ке-им-п'однесем п'рв зн'аеш шо-ми-пр'аа. Ја со-руков'одството од-Љуботен фудб'алскиов клуб, 'една ут'акмица к'-идем и-'они три-четв'орица ке-з'астана над-н'ас. И-ке-п'очне ут'акмица и-ке-п'очне да-в'икаа: „Уа-с'удсво уа-с'удија. Уа-с'удсвово не-н'и-чини корумп'ирано. С'удија з'емаш п'аре“. И-неколк'у-пута м'ие ке-се-св'артимо наседн'уевмо на-вик'ањево и-ке-и-в'идимо д'еца од-гр'ад ги-позн'авамо. К'ако ке-им-пр'аемо? И-п'осле, в'ика, шо-пр'аевмо за-да-не-им-д'авамо материј'ау 'одевмо на-др'уго м'есто да-гл'едамо ут'акмица. Нè-зафрк'аваја: „Уа с'удсво“. Т'огај К'оле нè-'има сп'асено и-ј'а сум-му-се-з'ахвалиу и-сум-му-к'ажу и-на-М'аца на-ж'ена-му К'олеа: „Ау'ау н'ека-му-је“. И-М'аца, в'ика: „Па-к'ако ке-д'аде с'огласнос да-ве-'апсат д'еца гр'адски 'овдека в'ие. К'ому зл'о сте-н'апрајле? Ништо. Мег'утоа т'акви вр'емиња б'ило, м'ожело и-л'ошо да-з'аврши. В'икаш: „Уа с'удија, уа с'удсво, к'ажуеш д'ека Ј'ованка б'ила к'урва партиз'анска. Тр'иес-три г'одине п'омлада од-Т'ито“. Шо-'испадна с'ега? Па-т'аја 'имала г'олеми амб'ицие, Ј'ованка. С'амо 'ептен 'имала мл'огу п'искав гл'ас. Т'ак'е-да б'ила неп'огодна за-н'аступ пред-аудит'ориум н'екој да-зб'ори, 'иначе... 'Една од-т'ија дом'акинки к'ако шо-ги-в'икале 'или у-кр'алските дв'орој ги-в'икале дв'орски д'аме. Т'ито си-с'остаеу св'оа 'аргела од-дв'орски д'аме. П'ознат с'рбом"рсац и-бел'осветски к'урвар. Кај-што-'одеу 'оставау д'еца. У-Р'усија, у-Ст'амбоу, у-П'ариз, св'егде. 'Имау мл'огу п'аре од-коминт'ерна тр'ошеу, елег'антно се-'облакау, зб'ореу г'ермански, з'атоа-шо биу-г'ермански и-аустро'унгарски п'оданик биу-и-под'официр биу-на-аустро'унгарски. Ги-фасцин'ируеу ж'енете, па-и-бе'оградске д'аме к'аде-што л'ажно се-прест'авуе к'ако 'инжинер, н'е-знам к'ако го-в'икаа. И-т'амо биу-р'адо пр'имен. Биу-мач'евалац, св'иреу на-клавир, биу-св'етски г'анстер. 'Овдека г-'одбраја С'рбите и-му-п'оеја п'есн'а *Др'уже Т'ито љубич'ице б'ела, Др'уже Т'ито 'иде ѿр'еко Ром'аније*. И-т'аке и-наср'адаја. 'Овја му'абети в'акви не-с'и-чула т'и д'ејче. Па-не-с'е-знае.

Не-смо-зн'аеле скроз-н'ишто

В'ика 'обрати-се-тамо кај-д'ржавниот с'екретар. Мин'истерот не-се-р'аспраа со-т'оа со-Рус'инкава. А-'овја Ј'ордан Бр'ишке, т'окму 'она др'уштвото у-Л'овец шо-зб'оревмо шо-в'икавмо суд'ијата н'е-чини, 'он зн'аеше ј'азици, ч'иташе стр'анска шт'ампа. Н'ајвише зб'ореше. Антиком'униста пар'екселанс прв'а-лига. И-к'ако се-в'икаше т'аја к'ако г'олем-број Р'усинк'е распушт'еница, се-в'икаше Н'аташа-ли, Нат'алија, Нат'алија се-в'икаше. Дури га-д'онесе у-Т'етоо 'овдека-ве. И-с'еа д'ојде Нат'алија 'овдека, ш'етамо, у-к'афич пр'аемо м'уабет и-с'еа ј'а зн'аеш тој-панслав'изам зн'аеш С'рбин 'ова 'она и-Нат'алија в'ика: „М'ие за-в'ас не-смо-зн'аеле в'ика скроз-н'ишто. Ј'а“, в'ика, „зн'аем од-шк'оло за-Хрв'ативе“, в'ика, „од-Југосл'авија југосл'овенски н'арод“. К'ако? „Па“, в'ика, „т'оуку г'олеми зл'очини 'има пр'аено Др'уги Св'етски Р'ат, х'рватска в'ојска, х'анцар див'изија т'ија к'ако Х'рвати т'амо“, в'ика, „т'ија смо-ги-'учеле Хрв'ативе“. Д'емек, м'ене ми-к'ажуе не-С'рби шо-в'икаа м'ие и-Р'уси са-тр'иста мил'о-ана и-'ова 'она не-смо-зн'аеле. „А-за-Макед'онија смо-зн'аеле ге'ографски“, в'ика. „Од-југосл'овенски н'ароди м'ие“, в'ика, „с'амо зн'аемо за-Хрв'атите т'оуку, з'аради н'ивните зл'очини за-вр'еме Др'уги Св'етски Р'ат. Нат'алија т'оа ни-каж'уеше. Б'еше д'ојдена со-м'ајка-је. Нат'алија м'ауку с'едеше г'одина и-п'оу. Интер'есна б'еше.

Дарко Гавровски-Гавро (1977)

'Адети у-Т'етоо

Зн'ачи, ј'а сум-Д'арко Г'авроск'и од-Т'етоо. Пишуем кн'иг'е за-ист'орија на-Т'етоо, с'еа. И-з'адњо за-л'афојте за-Т'етоо, т'етоск'и, у-кн'ига да-се-ст'аа да-'остана и-за-поп'отамо. Соб'ирамо 'еве за-м'алава ст'ари, у-кн'игава ке-б'ида ст'аени, зн'ачи, и-л'афојте, цв'екиња, в'рсте на-цв'екиња, в'рсте на-ј'адења, ст'арите м'ала т'етоск'и. П'рвпут ке-б'иде гр'адскава топон'имија св'е. Н'икој н'е-знае. 'Еве да-пр'ашаш н'екој

'ако зн'ае кăĭ-ĭе-Гогошу'о-куше. Т'оа је-т'оа. Кăĭ-ĭе-Ф'ејзо: с'окаче, Мег'унчио с'окаче, Пашап'етрео с'окаче, Стамато'ă-чешма, Пр'идул'ци. Тија-све ке-б'ида, зн'ачи, ст'аени л'афоїве и-на-к'арта б'ашка све-ст'аени, п'рва к'арта со-ст'ариве т'етоск'и м'а:ла сф'ите. Масларск'и-пазар, Б'унар, б'ашка в'амо г'оре Дв'а-Бреста, П'евчина, н'агоре Д'оў, Т'умба, С'ил'о: с'окаче. Зн'ачи, л'афої све-ке-б'ида ст'аани и-т'оа.

М'ие д'ома сфăк'и-пут т'етоск'и зб'оримо. И-по-м'ајка и-по-т'атко смо-ст'аритет'офчани. Н'е т'етофци, тет'офчани је-пр'авилно т'етоск'и. Кум'анофци 'има куман'офчани, б'ерофци бер'офчани, м'ие ги-в'икамо т'ак'е. Кич'ефчани н'ема кичевци, кич'ефчани. Т'ак'е и-тет'офчани, тет'офчанк'е. Јаб'уката м'оже да-б'иде т'етофка, а-др'угото је-св'е, тет'офчанк'е сă-ж'енете. А-шо-да-ти-раск'ажуем др'уго?

'Ете низ-ч'аршија ј'а зб'орим т'етоск'и. Кої-с'еа ке-ме-р'азбере, ке-ме-р'азбере, кої-н'е, не. И-не-ĭе-'ацеле да-те-р'азбере. 'Ако те-р'азбере, те-р'азбере, 'ако не-те-р'азбере, н'ека 'учи. Кор'истимо д'ома, зб'оримо, 'исто ј'адења пр'аемо све-т'етоск'и, ад'етиве све-се-п'оштуа, зн'ачи и-за-В'елигдăн и-за-Пр'очка и-за-п'остојве-кої-сă. И-за-Л'азаре. 'Еве некојă-г'одина по-р'ед п'оа д'еца пред-вр'ата. За-Л'азаре п'оа. П'оа п'есн'е и-т'ак'е.

Зн'ачи, Т'етоо 'има м'илион 'обичаи и-све-сă-р'азлични од-друг'и-градої. На-пример, за-В'елигдăн шо-'ида м'уживе по-к'уке. У-друг'и-градої м'ислим д'ека 'уше у-Пр'илеп и-у-'Охрид т'ак'е 'има. М'уживе 'ида по-к'уке за-В'елигдăн, ж'еневе д'ома с'еда. Е-с'еа се-ж'ал'а ж'еневе, д'емек, запост'авени д'ома с'амо с'еда, ч'екаа г'ости, 'ама па-за-да-б'иде к'укава отв'орена. Н'аїголем ср'ам за-В'елигдăн је-к'ука затв'орена да-б'иде. С'еа м'ора да-б'иде отв'орена дур-ш'етаа м'уживе, ж'еневе да-преч'екуа г'ости. И-не-преч'екуа кої-г'одер. Преч'екуа л'уди 'исто, т'етин-ми, в'ујко-ми. 'Они до'агаа, а-пл'ус и-'они сă-раш'етани. Па-све-пр'азници, на-кр'ају кр'аева, све-сă-за-ж'ени. Од-п'рвиче с'амо ж'ене 'ида, за-'ова за-благ'ă-рак'ија шо-д'аваа п'осле св'адба, па-за-'Осми м'арт. 'Еднаш м'ужи кої-'ида 'одма 'очи ке-т-ист'ераа ж'енете.

'Исто 'убаф 'адет је-за-Пр'очка, кој-се-'а́мкаа ј'ајца. За-В'елигд'ан. И-т'огај
 п'очин'а, д'емек, п'остов вел'игденски п'очин'а. П'оследно ј'ајце к'асн'уење је-за-
 Пр'очка и-п'рвото, н'ели, кој-се-к'а́ршкаш у-дван'аесе с'аат за-В'елигд'ан је-со-ј'ајце
 'исто, зн'ачи. Со-ј'ајце п'очнуе п'остов со-ј'ајце зав'ршуе. И-т'огај к'е-г'и-н'ареда
 д'ол'е д'ецава, д'еца, ж'ене, св'е. Па-и-у-г'одине с'еделе п'орано. На-к'олена к'е-г'и-
 н'ареда у-с'обава и-најст'а́риоф у-фамил'ијава к'е-з'еме окл'а́г'ија и-на-окл'а́г'ијава
 со-в'р'фче, со-с'ицимче т'а́нко, со-к'онче, к'е-го-в'а́рже ј'ајцево к'е-го-д'упне ј'ајцево
 в'арено и-'он го-д'р'жи с'еа окл'а́г'ијава со-ј'ајцево шо-в'иси и-'испраен т'оп-ног'е
 г'и-л'а́же 'овја д'оле клекн'а́тиве. Г'и-л'а́же, д'емек, да-го-'амна 'они ј'ајцево, да-го-
 л'апна со-'уста, да-го-ф'ата, да-го-к'а́сна, д'емек. Кој-к'е-го-пр'егризе ј'ајцево, д'емек,
 ср'ека 'има цел'а-година. И-го-в'а́рти, го-в'а́рти кој-к'е-го-гр'изне, го-гр'изнуе н'акрај.
 С'еа кој-к'е-го-гр'изне, на-п'ола го-препол'овуе ј'ајцево и-'ова г-из'едуа од-н'утра
 ј'ајцево, со-л'а́јче к'е-г-извада, а-л'ушт'урава шо-к'-остане од-ј'ајцево се-нап'олнуе
 со-в'инце. И-окл'а́г'ијава со-к'онецоф над-ј'ајцево со-'ова ј'ајце в'ак'е со-в'инцево
 с'еди и-'ова го-п'ал'а с'ега к'ончево. Го-п'ал'а, д'емек, ср'ека кој-к'е-'има у-год'инава.
 „Нека ж'иви, нека ж'иви...“ т'ој к'ажуе. Е-па-с'еа по-с'елава к'ажуа, д'емек,
 в'ештерк'е спом'ињаа. Д'емек, б'абе од-м'а:ло к'оа к'-умре п'рва. 'Ама у-Т'етоо је-
 св'еч'ан мл'огу 'адетот за-да-се-раск'ажуа с'еа такв'и-работе м'аг'ие да-се-пр'аа. У-
 Т'етоо је-д'емек „Нека ж'иви, нека ж'иви Д'арко, па-Др'аган“. Па-к'ако шо-се-г'ори
 к'ончево, се-ф'ака г'оре да-не-с-'изгори до-кр'ај. Се-ф'ака, ж'а́п, и-к'ако шо-к'-изгори
 ц'а́рново чорл'ојсано, т'оа к'е-се-п'ушти у-'ова у-ј'ајцево у-л'ушпава од-ј'ајцево. Ц'а́п
 к'е-се-п'ушти, у-в'инцево ф'актички се-п'ушта. Па-н'ека г'ори т'уека. Па-се-п'ушта,
 'ова ц'а́рново се-п'ушта. Се-п'ушта и-на-н'его к'е-се-сп'омна сф'ите и-на-кој-к'е-г'ори
 н'ајвише т'ој н'ајвише к'е-ж'иви. И-на-кр'ај од-т'оа од-в'инцево к'ол'ку шо-'има, т'оа
 к'е-шм'а́ркна св'ите по-м'алу за-ср'ека, д'емек. А-к'онецоф шо-'останаў, з'ошо тој-је-
 н'авиткан на-окл'а́г'ијава ост'а́нуе. Т'ој се-ч'ува пред-'икона пр'отив л'огајца.
 Н'огава н'екој 'ако го-б'оли, 'ако кр'иви, со-т'оа се-в'а́ржуе, д'емек, м'аг'иско д'ејсво
 'има в'ише. За-к'ако п'окушка, д'емек, за-да-н'е-криви в'ише. Т'оа м'аг'иско је-
 к'ончето. И-т'ак'е п'осле п'оста л'удиве. Сед'ум-недел'е.

За-Лазаре у-п'еток спр'ема с'убота, н'едел'а д'а̀на пред-В'елигд'ан, д'оа̀гаа д'еца, се-соб'ираа. Е-с'еа у-Т'етоо по-с'елава и-д'ејчиња, т'оа т'оа. У-Т'етоо м'ушки. 'Ида со-м'узик'е, со-св'е, 'ама се-сек'аваа 'иделе и-ж'енски и-св'е. С'еа у-последн'о-време с'амо м'ушки. 'Ида по-к'уке и-га-п'оа *Д'обро 'уџро Лазаре 'овде ј'унак н'еженей*. 'Ама 'има п'есн'е б'ашка за-б'екари неж'енети, б'ашка за-д'ејк'е нем'ужени, б'ашка за-б'ебенце р'одено м'ало; зн'ачи башк'а-башка п'есн'е све-'има. Не-г'и-знаем н'апамет как'о-беа св'ите. И-п'оа по-к'уке и-изл'а̀гаа г'аздеве ке-им-д'ада в'ино, ке-им-д'ада п'ариче н'ешо и-'овја ги-п'оа све-п'есн'е, з'ависно, 'они ги-зн'аа к'ој-куке кој-как'о-има. Дал'-'има б'екар, д'али т'азе н'екој з'емени, и-ке-п'оа по-к'уке т'ак'е. И-д'ан-д'ан'аска ост'анало. 'Еве год'инава д'ојдоа четири'естина д'еца, д'ојдоа пред-вр'ата 'овде п'оеја. И-'убо: 'Убо: за-м'ерак.

За-Б'адн'ик с-'идело у-т'акво; п'орано н'емало по-м'ала 'ог'ини п'алење. Т'оа-је од-д'еведесетите 'адет. Н'ајстар 'адет-је, с-'идело 'ог'ин се-п'алело у-Св'ети Ѓ'орѓи ман'астироф у-Р'ечица. Т'амо 'иделе м'ужи, кој-к-'иде. А-'инако 'иделе и-у-Л'ешок у-ман'астирот в'ечерта. Ке-р'учаа, зн'ачи, д'ома ке-ј'ада т'оа шо-се-ј'аде, н'ели, п'осно се-ј'аде и-к-'ида у-ман'астироф в'ечерта. И-т'оа биў-'адет. С'еа м'алку посв'ечано. 'Адет б'ило, на-пр'имер, 'има у-др'уги гр'адој кол'едари. К'оледе, па-Б'адн'ик, па-Б'ожик. Зн'ачи, др'уги гр'адој кол'едари 'има. Зн'ачи, два-д'а̀на пред-Б'адн'ик, пред-Б'ожик ф'актички. У-Т'етоо з'ошо је-д'анов пред-Б'ожик Б'адн'ик, не-се-в'икаа кол'едари. Се-в'икаа, з'ошо је-на-Б'адн'ик, б'адн'и-бабе. И-б'адн'и-бабе се-маск'ирале од-'увек, од-п'амтивек. Се-маск'ирале 'ова д'еца. 'Иделе по-к'уке. С'еа се-маск'ираа М'ики М'ауси, т'оа т'оа. 'Ама п'орано ке-се-маск'ираа, ке-ст'аа, на-пр'имер, н'иза п'ипер 'околу вр'ат, со-г'уња ке-се-н'аметна и-к-'ида ке-п'оа: „К'ој-што сп'ие, н'ека ст'ане, н'ека м'еси кол'ачиња, 'ако н'ема кол'ачиња, н'ека д'аде кошт'анчиња, н'ека д'аде пар'ичиња, т'оа т'оа св'е. И-ке-п'оа. И-к-'излеза домак'иниве ке-ги-д'аруа, со-кој-шо-'има, со-кошт'анчиња в'арени, со-јаб'учиња, со-св'е, ор'афчиња. И-к-'ида т'ак'е од-к'уке п'о-куке. Е-с'еа од-д'еведесетите н'а:мо и-пост'ариве п'очнаа и-по-к'афики да-се-маск'ираа. А-н'ајстар 'адет је-д'ецава к-'ида

по-к'уке прикв'ечерта, на-Б'адн'ик в'ечерта, д'ан пред-Б'ожик, зн'ачи, у-'очи Б'ожик. И-т'ак'е.

И-славе 'има Г'етоо. Зн'ачи, од-П'етковд'ан, прв'а-слава, се-рач'унаа славе. Н'ема летн'и-славе. Летн'и-славе по-с'елава шо-с-идело, селск'и-славе. 'Инак'е куќн'и-славе у-Г'етоо с'а-од-П'етковд'ан до-у-'јесен до-Атан'асовд'ан з'имни на-три'ес-први јан'уари. П'орано н'емало в'ак'е м'асе к'ако с'еа шо-м'еста, посир'омашно б'ило. Ка-ке-д'ојда на-м'асава ст'аено у-ср'еде сл'ик'е ст'ари и-нишо н'ема др'уго. М'оже цв'еке н'ешо, т'оа т'оа. И-м'асеве т'аргнати, столч'ињава т'аргнати под'алеку од-м'асава да-м'оже да-се-пр'оага 'околу м'асава. И-с'еднати л'уди и-с'еда кр'атко со-к'апут. 'Ова ке-го-пр'еврта в'ак'е од-другав'а-срана ст'олчево к'апутов да-в'иси и-ч'екаа и-ке-пр'ојде 'еднаш со-рак'и-че да-з'еме св'екој. У-таб'акава у-ч'инија кр'астајца, на-пр'имер, иск'ацк'ана за-м'езе, д'емек, со-рак'ијава 'еднаш за-п'остари л'уди дв'а-пута ке-пр'ојда и-т'оа б'ило. Ван'илице на-кр'ај п'осни к-'он'ада 'или р'ејчел' кој-шо-'има појк'е-паре р'ејчел' ке-н'апрае. И-'овја л'удиве дур-'идемо ке-о-ст'аа т'оа ванил'ицава, на-пр'имер, ке-го-з'ема у-шам'и-че ке-го-ст'аа, ке-го-зав'иткаа да-'однеса на-д'ецава д'ома. И-ке-гл'едаа, ке-раск'ажуа, ке-г'и-гл'едаа сл'икеве ц'арн'о-бели на-м'аса ст'аени. И-т'ак'е. Т'ак'е б'ило 'адетот за-славе. Ке-д'ојде п'ет-шес м'асе к'олку шо-'има 'околу м'асава п'ет-шес ст'олчиња и-к'ако шо-до'агаа ф'атена м'асава све-со-столч'ињава к'ако шо-до'агаа друг'и-л'уди 'овја м'ора да-ст'ане. Да-ст'ане да-си-'иде на-друг'о-место, па-'имале појк'е-куке 'имале. За-Св'ети Н'икола по-два'естина к'уке, три'естина к'уке с-'имало. И-ке-г'и-св'рта св'е т'ак'е к'укеве. И-т'ак'е б'ило.

Н'екои л'афој г'етоск'и

Г'и-'изиск'ацкуе, г'и-'изиск'ацка св'е. Зарзав'етиве за-у-јад'ењево г'и-'изиск'ацка св'е на-с'итно-с'итно. 'Едно н'окте с'оуца т'ураш, 'едно п'рсте, 'една ш'ака т'оа, дв'е-шак'е. Т'оа-све да-го-изн'апишеш. Зн'ачи, 'остај-шо-с'а, не-с'а-т'урцизми с'амо. 'Има л'афој шо-с'а-макед'онски шо-конкр'етно се-изгов'араа у-Г'етоо. Д'ан,

па-од-д'ан 'има д'анпладне, д'ан'ум, д'ан'аска, д'ан'аске н'икако д'ан'аске у-с'елава је-д'ан'аске, д'ан'аска. Д'анпладне, 'има н'окум и-д'анпладне. Д'анпладне 'апаши им-вл'егоа. Д'анпладне, д'ан'ум, д'емек. И-све-т'оа, зн'ачи 'изведенк'еве св'е к'ако. К'огај т'огај н'ема к'ога т'ога. Е-у-с'елава 'исто л' мл'огу употребуа т'ол'ку, у-Т'етоо је-т'оуку. К'оуку? Т'оуку. Се-г'уби-л-то. С'оу, к'ау, к'оуку, т'оуку, ж'ау, б'иу, Св'ети К'ириу. Црквата Св'ети К'ириу н'е-је Св'ети К'ирил, со-к' и-со-у на-кр'ај. Св'адбата у-К'ириу б'еше, венч'афката. Зн'ачи, е-све-т'оа да-се-изнас,обере да-се-изон'ади и-да-се-ст'аа све-л'афојве. Б'ашка је-грамат'иката т'оа. Тр'ајко св'ршиу р'абота г'олема, Стам'атоск'и. 'Ама л'афојте не-са-с'обрани и-т'оа-све да-се-испос,обере, св'е. Л'афој м'илион-са. Тег'офчани св'е ги-к'ориста т'ија т'урцизми.

Ги-с'обираф ј'а б'оете ст'ари. И-т'оа к'-имам у-кн'игава, зн'ачи св'е б'уквално у-к'акви д'етали вл'агам. Зн'ачи, к'-има св'е боич'ињава и-св'е на-т'етоск'и к'ако-са. Зн'ачи, ж'оута, помар'анцеста је-к'рвож,оута, пл'аетна, пл'ава, тег'етлија, м'орлија, льиль'акоа, п'ембе, шек'ер-боја, црв'енкаста, циш-црвена. Па-'имаја све-ниј'ансеве 'имаја н'ивни н'азиви. На-пр'имер, вишњ'ајлија, т'амноцрвена вишњ'ајлија, шо-гав'икаа с'еа б'ордо. Н'ема б'ордо вишњ'ајлија по-т'етоск'и. Цигла б'оја, 'окер, боз'ајлија, каф'ејлија, каф'еава, н'ели, т'етоск'и је-пр'аво каф'ејлија. С'ифт ц'арна. Гугуфк'ајлија 'има б'оја. По-б'оја на-г'угуфка. Зн'аш? С'ивкаста. 'Ама б'ашка је-гугуфк'ајлија б'ашка је-гр'ао. Т'оа две-ниј'ансе на-с'ива-са. Б'ашка је-гугуфк'ајлија, гр'ао је-б'ашка. А-др'ап је-б'ашка. Бел'узла: 'или п'рљаво б'ела. Па-т'егет б'ашка, пав'аква, па-т'аква. Све-т'ија изнап'ишани св'е со-бо'ичиња в'ак'е ке-б'ида т'урени-све и-'овде н'азивот к'ако се-в'ика. Ке-б'иде да-н'е-мора да-ч'иташ, с'амо со-разглед'уење на-кн'игава, па-да-м'оеш, д'а.

Па-бр'ојојте. На-пр'имер, у-Т'етоо 'има 'еден, 'ама 'има и-'ен. За-ен-ч'ас д'ојде. Ч'ас је-м'иг на-литерат'урно. За-ен-ч'ас д'ојде. 'Одма, д'емек. 'Има и-ч'етири, 'ама 'има и-ч'етар. Чет'арпута му-р'екоф. М'ил'оан, мил'оани. 'Еден м'ил'оан, два-мил'оана. Зн'ачи, к'ако је-т'етоск'и п'еес-два без-г, п'едесе и-дв'а 'или п'едес-два? П'едес-два. Зн'ачи, у-с'елава-је-без-д – п'еесе. Зн'ачи, све-бр'ојк'е т'оа т'оа све-ке-б'иде т'оа ст'аено све-у-кн'игава.

Значи, енциклопедија ќе-б'иде. И-т'оа м'ене не-ми-с'а-муфра кн'иг'еве од-дијалективе друг'и, т'уку 'овја шо-с'а-енциклопедие, на-пр'имер, за-енгл'ескиов ј'език. На-пр'имер, н'ели, 'има к'ај-шо-Оксф'ортскиоф р'ечник к'ај-шо-'има 'исто, н'ели, к'ако со-слик'ичиња к'ако со-т'оа т'оа. Е-т'ак'е ќе-б'иде-све. Све-со-слик'ичиња со-т'акви. Ср'елка г'оре 'ова је-за-'ова сл'икиче, 'ова је-за-т'оа сл'икиче со-т'екстбокс све-дообј'аснето 'адетоф. На-пр'имер, п'ишуе т'оа 'адетоф, т'оа.

И-с'елава г'и-т'уриф све-т'етоск'и со-ж'ители к'оўку 'имало све-т'оа т'оа. Значи, св'е по-'азбучен р'ед. П'ошто не-је-т'етоск'и Бел'овиште Бел'ојште, Б'арвенце, Н'оваке је-Н'оаке, Шипк'ојца не-је-Шипк'овица, друг'иве с'а-сл'ични Л'исец, Г'ајре. Значи, Шипк'ојца, не-к'е-турим с'амо с'ела у-Т'етоско, 'има дообј'аснето кр'атка ист'орија на-п'ет-шес р'еда за-с'елово. К'оўку ж'ители 'имало, к'огај, к'ако се-сп'омиња к'ако с'ело и-т'ак'е. 'Изиспишано. И-т'оа. Друго не-ми-т'екиња.

Подат'оциве шо-ги-зн'аем за-м'а-лава ст'ари за-т'оа ги-с'обирам од-л'уди. 'Идем интервј'уа им-пр'аем, у-т'етратка зап'ишуем, со-дикт'афон сн'имам. Значи, коўк'у-л'уди 'има шо-у-Т'етоо шо-соб'ирале л'афој ст'ари? Стар'и-л'уди ќе-з'еме и-ке-зап'ишуе с'еа аш'икере т'оа, па-ке-г'и-с'обира у-т'етратка. М'ил'ион г-има. Н'икој не-ги-'објавиў. Од-четири'ес-пета н'а:мо мил'иони зав'ршиле 'исто. Н'икој не-'објавиў. А-л'удиве испо'умреа. Ќе-и-ч'екамо м'ие ср'учно дур-го-дообр'абота н'екој т'оа-све испо'умреа л'удиве. Т'етоск'и г'овор ќе-н'ема. Дур-да-н'ајда ср'учњаци за-тет'оскиоф да-го-обр'абота, ќе-н'ема т'етоск'и. Т'ак'е-да 'еве ќе-г'и-т'урамо св'ите в'ак'е у-кн'ига.

Дојр'анчиња, на-пр'имер, у-ј'есен изл'агаа дојр'анчиња. 'Ова 'едно 'имаф л'ил'аково, по-т'етоск'и, цв'екенце, к'андиўце. К'ое к'андиўце, к'ое с'арце, богор'ојчино, 'има цв'еке 'едно шо-'излага н'ајпрво у-пр'олет, к'ое је-д'умпепе, к'ое је-врт'икучка. Значи, с'а-т'ија цв'екиња, св'ек'арвин ј'език, цв'екиња. Кој-ке-г'и-т'ури т'ија? Кој-ср'учњак од-Ск'опје ќе-г'и-т'ури т'ија у-кн'ига? Со-л'атинск'и н'азиви-све к'ое-је, т'оа 'утре да-се-н'ајде к'ое-је. 'Еве-ти 'она ти-је-к'еребис, по-литерат'урно ц'елер го-в'икаа. Т'етоск'и је-к'еребис. 'Исто у-с'упа т'оа се-т'ура. Нај'убо: у-с'упа.

Кој-б'еа др'уг'и? Ајдучк'а-трава, арапечк'о-цвеќе к'ое-је, б'ожур, све-т'ија к'ој-сă, к'ако-сă, све-т'ија сă-ст'аени. Е-'ова је-'устиче. 'Овја л'истојве све-т'ија-сă од-арапечк'о-цвеќе. Т'оа роз'евото треп'етлика. Т'оа кој-ке-с-'осуши п'осле л'истојве се-пр'аа к'ако с'уи, ги-ст'аваа у-в'азна с'уви в'ак'е к'ако ј'ајцести со-с'емциња 'унутра и-т'ија к'ако с'уво цв'еќе го-ч'уваа и-к'ако тр'епети, д'емек, на-в'етер треп'етлика т'оа се-в'ика. 'Ова је-к'алинка, цв'еќево. И-т'оа.

Т'етоск'и н'ајстари-м'ала

У-Т'етоо н'ајстари-м'ала се-рачунаа, 'ова 'Иво Р'ибар Л'ола ул'ицава б'ила гр'аница м'егу по-Г'илхански хатиш'ериф. Т'оа не-см'ееле да-се-м'ешаа макед'онски к'аурски и-т'урски-м'ала. И-св'е над-тај'а-улица б'иле макед'онски-м'ала св'е под-тај'а-улица б'иле т'урск'и-м'ала. Так'е-да макед'онски-м'ала г'оре-сă од-в'амо, на-пр'имер, Горно-м'ало. Горно-м'ало је-кај-шо-је-Бог'оројца ц'рквава т'уе све-Макед'онци б'иле. Пр'еку р'ека в'амо п'осле К'оутук па-н'адоле по-Г'оце Д'елчев с'еа дăн'ашнава 'улица, Свет'осавско у-вр'еме с'рпско се-в'икала тај'а-улица, Јајчар'о-ма:ло, па-В'арош, па-Дв'а-Бреста, д'есно т'уе 'има с'окаче С'ил'о: с'окаче, па-пр'аво н'атамо, е-с'еа н'агоре т'уека П'евчина, па-од-П'евчина н'агоре-сă Д'оў, Т'умба, м'егу Дв'а-Бреста и-П'евчина н'агоре по-ул'ицете-сă Д'оў, Т'умба, а-на-П'евчина д'есно сок'ачето се-в'ика С'ери-Купус м'ало. Т'ија ист'урале од-к'аце к'упус у-бр'аздава и-ке-засм'ардуе ц'ело-м'ало на-к'упусоф и-С'ери-Купус м'ало т'оа-м'ало го-в'икале од-П'евчина н'адоле. П'осле т'уека Диме'а-чешма, ч'ешма 'имало, и-н'атамо П'оток до-гр'обишта.

Гробиштата н'е-биле т'уека. Гробиштата за-вр'еме б'угарско сă-преф'рлени. Шесн'аеста г'одина б'иле гробиштата кај-Св'ети Н'икола ц'рквава. В'ише Св'ети Н'икола. Зн'ачи, кај-шо-је-п'утоф с'еа за-н'акăј К'але е-т'оа б'ило гр'обишта и-над-п'утоф за-н'акăј К'але. Све-зн'ачи, од-Св'ети Н'икола н'агоре н'агоре св'е. П'ут н'емало т'уе. П'ут се-про'агало од-в'амо од-К'оутук ст'арово 'уличе-шо-је. Т'оа Црн'отравска 'улица га-в'икале. Т'уе б'иле гробиштата. 'Уше од-ср'еден в'ек. Т'уека

седумн'аесе, осумн'аесе, деветн'аесе све-т'уека б'иле стари-гр'обишта т'етоск'и гр'адски. И-п'осле се-пр'ефрл'а з'ошо т'уека наг'ацк'ано к'ај-шо-с'а-д'ан'аска пр'авосл'авниве гр'обишта П'оток.

П'оток го-в'икамо т'уе р'екиче. П'оток г'оре-је, зн'ачи. Г'орд'о:-лозје се-в'ика м'а:лото, т'уека је-П'оток. Е-с'еа д'ан'аска н'адоле на-'Иво Р'ибар Л'ола 'исто го-в'икаа П'оток, па-д'емек, Горн'и-Поток. Н'ема т'оа д'оле П'оток, т'уе н'емало к'уке д'оле к'ај-шо-је-град'инката с'еа. Т'уека заврш'уеле к'укете. Т'оа н'емало м'а:ло. З'адн'о б'ило Циганск'о-ма:ло. Т'уе ц'игани с'еделе и-Циганск'а-чешма 'имало. Т'ак'е-да н'ема Доўн'и-Поток, па-'они с'еа П'оток све-т'оа од-г'оре од-гр'обишта до-д'оле. Н'ема в'рска. П'оток б'ило г'оре Г'оце Д'елчев под-гроб'иштата т'уека до-П'евчина н'адоле. А-в'амо б'иле све-турск'и-ма:ла.

У-С'а:т-ма:ло м'ие с'едимо. М'ие смо-'една од-п'рвите фам'илии. Деветн'аеста г'одина д'ојдени-с'а 'овја Чер'енкофци до-н'ас. П'еро Ч'еренко на-вр'емето. Дв'аеста м'ие смо-д'ојдени, к'упено к'ука 'имамо. У-Г'орд'о:-лозје смо-с'еделе г'оре к'ај-гроб'иштата с'еа. И-'овде к'аршија 'имало к'упено к'ука. Све-т'урско 'ова б'ило. С'а:т-м'а:ло се-в'ика з'ошо С'а:т-ц'амија 'има р'ушено. Дв'аесе и-с'едма г'одина је-р'ушена С'а:т-кула. С'а:т-кула к'ако у-Г'остиар-шо-је. С'а:т-кула 'овде у-п'аркчево 'имало. И-по-н'ега се-в'ика и-'ова С'а:т-ц'амија 'овде в'амо по- С'а:т-кулата. С'а:т-ц'амија, С'а:т-кула, С'а:т-м'а:ло. И-д'ан-д'ан'аска н'ајвише Т'урци 'има у-м'а:лово, п'осле Макед'онци, па-на-кр'ај 'Албанци. 'Албанци по-н'ово, 'иначе Арн'аути г'и-в'икале 'или Ш'иптари.

П'осле п'очнало да-се-шири н'адоле м'а:лава. 'Овде-н'адоле к'ај-библиот'екава ст'ара на-к'ушево, т'оа раск'арсн'ицава се-в'икала Гогошу'о-куше, т'уе. К'ај-ке-се-ч'екамо? К'ај-Гогошу'о-куше. Ка-п'орано к'ај-лим'енкава, т'уека. Гог'ушефци т'уе к'ука 'имаја и-Гогошу'о-куше раск'арсн'ицава се-в'икала. Н'адоле к'ај-'идеш н'ак'ај М'аршаў Т'ито од-лев'а-срана ти-је-Пашап'етрео с'окаче. Па-д'есно к'ај-шо-је-Раб'отнички универзит'ет т'оа је-митроп'олија ст'ара. Т'оа је-шк'оло Кр'ал'а П'етра на-вр'емето т'уека шк'оло б'ило. Па-н'адоле 'идеш м'узичко б'ило Рад'еничка шк'ола 'или Дев'ојачка шк'ола к'ај-шо-ж'енски с'амо 'учеле, пл'етење,

в'езење, т'оа. Лево сок'а̀чето кӑј-Ц'оци к'афиќоф т'оа је-Бр'езјанско с'окаче. А-целото т'оа м'а:лото на-к'ушето кӑј-м'узичко је-Бр'езјанско-м'а:ло. И-на-раскӑрсн'ицава т'уе на-ср'ед раск'ӑрсница 'имало Стамато'ӑ-чешма. Па-'идеш н'адоле п'осле-је л'ево-је Чапч'ӑко: с'окаче. А-целото т'оа прошир'ењево кӑј-м'узичко се-в'икало Јем'иш-пазар. Т'уе у-п'азарни д'ӑној ј'емиш се-прод'аало. Јем'иш-пазар. Кӑј-ж'ивиш? На-Јем'иш-пазар. Ср'ашо П'инџур, зн'ачи, кӑј-шо-се-ук'ӑрстуе со-'Иво Р'ибар Л'ола ул'ицава.

Па-н'адоле по-'Иво Р'ибар Л'ола л'ево-је Чапч'ӑко: с'окаче. Н'е Чапчо: по-д'ӑнӑшно шо-го-гр'еша. Чапч'ӑко: с'окаче по-Чапчак н'екој Т'урчин б'огат. Т'ој п'ерсиски зн'аеу и-св'е. Т'уека живеу у-т'ајӑ 'улица. Па-'идеш н'адоле, па-т'уека је-Ф'ејзо: с'окаче, Меѓ'унчео с'окаче од-л'ево и-од-д'есно, Циганск'ӑ-чешма и-т'уе завӑрш'уело в'ише д'а.

Л'ево пред-стад'ионоф с'ега шо-сӑ-к'уќево м'еѓу град'инкава и-стад'ионот т'оа се-в'ика Б'атак. Б'атак на-т'урск'и зн'ачи к'ау. К'аливо з'емјиште м'очвара т'уе 'имало. Моч'уриште 'имало т'уека. Т'уе н'емало к'уќе. С'еа и-к'уќе 'има т'уека. Др'еноец г'оре. И-т'ак'е.

'Ајдучко М'а:ло п'осле се-форм'ира т'ија шеес'етите г'одине. Т'уека н'емало н'ишо н'емало к'уќе т'уе. Ц'ело 'Ајдучко М'а:ло је-гр'адено на-т'урск'и гр'обишта. Т'урск'и гр'обишта на-дв'е-места 'имало организ'ирани. Зн'ачи, кӑј-шо-сӑ-с'еа дӑн-д'ӑнӑска 'уште п'остоа и-ц'елото 'Ајдучко М'а:ло, ц'елата п'арцела со-све-згр'адете све-к'ако шо-ф'аќа т'оа-сӑ т'урск'и гр'обишта, све-т'уе б'ило. И-про'аѓала железн'ичката, в'ошчето м'ало: Петн'аеста г'одина изгр'адено од-Буг'ӑриве. В'ошчето К'и́ро. Железн'ичката ст'аница б'ила на-'улица Жел'езничка. И-дӑн-д'ӑнӑска 'улицата, з'атоа се-в'ика ул'ицата Жел'езничка, т'уека про'аѓала пр'угава. И-п'осле т'ек го-пр'аа, урбаниз'ираа, да-б'иде со-к'уќе со-т'оа, па-го-кӑрст'уаа 'Ајдучко М'а:ло.

Т'амо 'улица Бл'агоја Т'оска т'оа 'овја Тет'офчанка т'оа све-б'ило од-л'афчани, н'иве. Т'оа сум-истр'ажуеу од-три'ес-пета к'арте ст'ари од-Т'етоо. Т'аја Бл'агоја Т'оска се-в'оди к'ако другор'азредни 'општински п'ут. Коњск'и-пут за-н'ивеве. Т'уе

н'емало, 'иначе последн'и-куќе б'иле до-кај-до-дом-'АРМ т'уека. Т'уека н'атамо све-ч'енк'е б'иле 'имало и-овошт'арници. И-т'ак'е.

Ц'етин'ска в'амо т'амо 'има Табак'а:на ц'амија и-Табак'а:на м'а:ло се-в'ика. Т'абак је-к'ожа. К'ожа шт'авеле т'уе. А-б'ашка 'има таб'ачница в'амо кај-'Авто-м'ото с'ојуз шо-је-с'еа на-р'екава т'уе. В'амо је-табак'а:на, в'амо таб'ачница.

'Ова в'амо кај, ф'актички, н'ивеве 'ако гл'еамо стар'о-ма:ло к'ако се-в'икало Тет'офчанка, т'оа-је К'осео. Т'ак'е се-в'оди. Зн'ачи, све-шо-са-н'ивете н'адоле шо-б'иле од-дом-'АРМ н'адоле сп'ортски ц'ентар све-т'оа, К'осео. И-д'ан-д'ан'ска у-к'атастар ги-п'ишуе н'ивете К'осео. Зн'ачи, т'оа-све са-на-т'ија. Кл'уко:, бл'ок сед'умдесе т'оа све-је-Кл'уко:. У-средн'ов'ековни док'ументи се-сп'омиња чет'арн'аести в'ек док'ументи. М'есност Кл'уко:. Т'ој н'аследник е-д'ава на-ц'рквата т'акви: 'имиња. Др'еноец и-Кл'уко: са-н'ајстари м'есности у-Т'етоо шо-се-спом'ињаа шо-са-у-средн'ов'ековни док'ументи. И-т'ак'е. В'амо Т'еке 'има.

Мира К'ироска (1956)

Д'оживл'ан со-'Андрота

Па-к'ол'ку г'одине 'има тр'иесе и-к'усур г'одине м'оже 'има. За-В'елигд'ан сф'екоаш од-п'орано се-к'упуа ј'ајца. 'Ама, на-пр'имер, пр'етпоследната н'едел'а, п'ошто н'оселе од-с'ел'анк'е шо-куп'уеле 'овја. Ј'ајца не-куп'уеле од-д'уќан т'уку ке-к'упи 'една т'абла 'оваја н'едел'а, др'угата н'едел'а па-ке-д'окупи к'ол'ку шо-му-тр'еба. Со-м'ене раб'оташе 'еден 'Андро, П'рпа го-в'икаа на-н'адимак. И-т'ој мер'аклија за-В'елигд'ан д-'има сф'екоаш шатк'ин'и-јајца в'апцани. И-'отишоу тој-четврток к'упиу ј'ајца ш'атк'ини. 'Ама 'имаше дв'а-тројца н'он-стоп со-н'его 'играа м'ајтапи. И-т'ој б'еше бл'агајник, дур-'отишоу у-б'анка д-'однесе ф'ирмани шо-'имало за-н'осење, 'овја да-ти-му-г-'иск'арша ј'ајцата. Му-ги-'остајле н'азад у-н'ајлон и-т'ој три-с'а:т к'-идемо д'ома не-пр'овериу д'ошоу д'ома. Е-с'еа д'али б'ило вел'и-

торник 'или ср'еда н'е-знаем, 'ама 'изгледа б'ило ср'еда з'ошо ж'ена-му в'ечерта тр'ебала да-г'и-п'окисне ј'ајцава за-да-г'и-в'апцуа утр'еданта од-саб'ајл'е, на-велич'етв'арток. Г-'отвора н'ајлонот ж'ена-му 'Иванка, в'ика: „'Андро, од-с'ид у-с'ид се-ч'укаше од-р'абота кој-се-вр'акаше шо-ги-н'апрае ј'ајцава п'опара?“ „Кој-ј'ајца, м'ори п'опара сум-ги-н'апраеу?“ „Па-глед'ај св'е ј'ајцава с'а-испок'аршени п'опара с'а-напр'аени“. Ги-загл'едуе т'ој в'истина св'е ј'ајцава, к'узнае колк'у-јајца к'упиу. Н'е-знаем.

А-'идеше у-в'ечерно шк'оло у-ек'ономско. М'ораше ср'едно да-се-з'аврши. 'Он-немау. С'еа шо-ке-им-пр'аа на-ј'ајцава т'ија да-се-в'ара н'е-можа 'испочукани. З'еу г-'испржиу „Н'ека пр'ости“, в'ика, „Г'оспот, ке-ј'адем“. Се-н'ајау од-ј'ајцата. А-к-'има пол'агае пор'учекта у-в'ечерново шк'оло. Па-т'ија ш'атк'ини ј'ајца с'а-с'илни мл'огу. К'узнае колк'у-изеу. П'очнау 'испитоф 'овја, в'ика, ги-р'азделиу л'исјава наст'авникоф. Пишујте. Ј'а н'е-моем да-д'одржим. „Д-'излезем наст'авниче“. А-н'е-знам-кој н'екој од-Г'остиар биу-п'ознат пр'офесор шо-н'е-пуштау н'икого да-м'рдне, д'емек, д'ан-преп'ишуе. „Ни-преп'ишуем ни-н'ешто. Пушти-ме д-'излезем ке-н'апраем 'овде б'ел'а“. „Ке-н'апраеш б'ел'а?“ Го-пуштиу. 'Излегоу 'овја вр'акање н'азад н'ема. Утр'еданта д'оага на-р'абота и-ми-в'ика: „Не-м'и-је-жау за-ј'ајцата шо-ми-н'апрајле. Ж'ими-све н'ајмило 'ако ми-је-ж'ау. 'Ама к'ол'ку ми-је-ж'ау шо-м-изб'ркаја од-'испит. Н'е-моем да-го-доз'авршим шк'олово од-в'ас. Јаз'ак да-ви-б'иде“.

Др'уг-пут-па у-т'оа к'упиу м'оркој. Му-ги-нап'олнили со-шп'енагле 'унутра, све-му-ги-наб'ацкале. С'ече, в'ика, 'Иванка д'ома 'игле изл'агаа од-св'ак'а-ср'ана. „Кој-ми-пр'ае вакв'ај-магие?“ „Оре, 'Андро шо-пр'аеш т'и?“

А-со-н'ас па-раб'отаа ј'а и-'една к'олешка з'аедно, дв'е-женски, др'угото св'е м'ушко б'еше. А-у-книгов'одсво дв'а-мужа и-ш'ефот ни-б'еше и-м'ие-две. П'ет-душе б'ефмо. К-'иде на-п'азар. Сф'екоаш на-п'азар к'ај-'иде и-ке-к'упи. 'Ама т'огај 'уште м'ајка-му б'еше ж'ива. И-т'аја мер'аклија. Прво к-'излезе цр'ешње, 'он цр'ешње ке-к'упи. К-'излеза ј'агоде, ј'агоде ке-к'упи. К'ако шо-'иде по-р'ед, т'ак'е. 'Он дур-да-ги-к'упи кој-ке-се-вр'ати, м'ие ај-уш-'една к'ајсија, ај-уш-'една пр'аска, ај-уш-'едно

цр'ешниче, уш-едно. Еден-д'ан му-р'екла м'ајка-му: „Д'обро да-те-пр'ашам 'Андро, к'ако не-т'и-је-срам м'уш ст'о-к'ила да-с-'испрааш на-п'азар да-к'упуеш по-ч'етврт. Што-је-'ова: р'абота со-т'ебе?“ „Ори м'ајко, не-к'упуем ч'етврт т'ија дв'ете ми-ги-ј'ада дур-да-д'ојдем до-три-с'ат ј'а ч'етврт н'осим д'ома“. „Па-к'упи по-дв'е-к'ила, к'ило за-н'им к'ило за-н'ас, и-г'ото: да-се-ср'еди р'абота“. Со-'Андрота д'оживл'аи 'еден к'уп.

Сл'учка на-р'абота

'Имаше у-М'ишка 'еден л'епак н'еостик за-л'епење на-конд'урете. 'Ама т'оа се-раб'отало све-р'учен с'истем. Н'емало м'ашине, н'емало, сал-'еден л'епак кој-се-м'ачкај со-ч'етка 'обично, к'ако кој-се-л'епеле на-прив'атници, да-р'ечем, к'ондуре. Т'аква: б'ила М'ишка р'аботна 'организација. И-т'ој л'епакот б'еј к'ако м'астика се-пр'аеше и-изгл'едаше к'ако л'окум, да-р'ечем. М'ожеше да-се-н'апрае 'од-н'его, ка-жел'е б'еше. И-т'ој 'Исајл'о од-Т'обуша, 'еден 'имаше, н'осеше п'озиви за-'ако 'има н'екој за-на-с'уд, 'ако 'има н'екоа 'објава да-к'аже. И-ст'ајно 'ако 'имај за-н'екого да-д'онесе н'ешто, зн'аеј. 'Обично, у-Т'етоо н'е-било к'узнае к'ол'ко; па-да-н'е-знае кој-кај-р'аботај. И-ке-д'ојде т'уека.

И-еден-д'ан 'овја манг'упиве напр'аеле 'една к'оцка. Ј'аделе л'окум пред-т'оа, 'ама ј'аделе л'окум со-к'окос. И-напр'аеле две-три-к'оцке 'исти п'арчиња од-л'окум. И-'овја д'ошој к'ако л'окум-да-је. Г-ув'ал'але у-т'оа у-к'окосот. Д'ошој 'Исајл'о. М'алку б'еше гл'уп и-в'ика с'илно: „Ајде, за-Др'агота 'има п'озиф“. „'Ако 'има п'озиф, 'ама м'ие 'Исајл'о да-ти-к'ажемо д'ан'аска смо-з'еле в'ишак и-смо-р'ешиле сф'ите да-се-ч'астимо“. „Шо-ке-ј'адете?“ „Еве смо-к'упиле л'окум, 'еве и-т'ебе ке-те-посл'ужимо“. И-т'ој залет'уење со-л'окумот, па-го-затр'есуе од-к'окосот, м'ангуп, б'оштум, п'икање у-'уста. Цв'акај, цв'акај, не-се-доцв'акуе. 'Ама цв'акај т'ија му-в'икаа з'еми уш-едно. „Н'е, 'ова на-д'ецата к'им-ги-'однесем. 'Овја-две за-д'ома за-д'ецава“.

Утр'еданта 'иде расп'алаен, в'ика у-гл'асој, 'урла. „Што-је-бе-Исајл'о?“ „Јаз'ак да-ви-б'иде. Цв'акај 'едни, цв'акај др'уги, доцвак'уење н'ема. Д'еца ст'омак да-ми-ги-св'рти, п'арцкул' ми-ф'атиле од-в'ас. Јаз'ак да-ви-б'иде. Н'игде да-ве-н'ема“. Мл'огу пр'аеа м'ајтапи.

'Офтика

'Имало л'уди б'оуни од-'офтике, од-т'ебеце, 'ама не-се-каж'уеле меѓ'у-себе, 'општо. 'Обично, ги-кр'иеле, не-м'ожеле ни-да-с-'омужа, ни-да-с-'ожена. И-на-Дв'а-Бреста, с'еа, 'обично, ж'ивотот н'ајкомичниот, да-р'ечем, и-н'ајжалосниот на-Дв'а-Бреста с-'одвиаў и-т'ија б'иле три-ч'етири м'ала. А-побр'естани б'иле п'осебно, да-р'ечем, п'оприл'егани, з'аради-тоа-што Дв'а-Бреста б'ила нас'елена со-л'уди шо-б'иле по'имоќни. Н'емало сиром'аштија к'ако шо-'имале по-др'угиве м'ала, да-р'ечем. Горн'о-ма:ло б'иле поб'огати, Дв'а-Бреста, П'оток-биў посир'омашен.

И-в'ика, насаб'ајл'е кој-к-'излезе н'екој н'адвор, 'ако в'иди пред-вр'атата ф'рлено г'убре и-'ако 'има 'унутра л'имуни исц'едени, д'емек, потр'ошени: „'Овде 'има н'екој офтик'ајлија. Л'имуни 'имаја ф'рлено н'адвор“. Л'имун с'амо од-'офтика се-д'аало 'инаку н'е, н'ема ш'анса. Ја-др'уга н'екоа: „И-ј'а“, в'ика „пр'иметиф. Три-ч'етири д'ана мл'екар им-н'оси мл'еко“. Мл'еко не-куп'уеле. 'Ако 'има б'олен т'огај мл'екарот ќе-се-п'ојави. Л'имун к-'има к'орупке, 'ако 'има б'олен од-'офтика н'екој. 'Инако н'е, н'ема куп'уање т'оа. 'Има да-се-шт'еди, Шп'аркасе.

Б'уркан

Ск'опјанка д'ошла н'е:ста у-Т'етоо. И-т'огај се-з'еле м'арт-'априј. И-јесен'о-време ќе-пр'аа т'уршија и-в'ика ми-в'ика св'екрва-ми: „'Иди н'е:сто д'оле у-в'изба и-д'онеси б'уркан, 'ама гл'еј п'оголем“. И-ј'а в'ика сл'агам д'оле у-в'изба тр'ажим тр'ажим шо-је-т'оа б'уркан. Гл'едам, в'ика, ш'ишиња, гл'едам т'егле, 'ама што-је-б'уркан н'еам п'ојма. Се-вр'атиф, в'ика, н'азад и-в'икам: „М'амо н'ема б'уркани“. И-

'она в'ика: „К'ако н'ема б'уркани 'очите ќе-ти-г'-извада, н'ема б'уркани. Цел'а-визба п'оўна со-б'уркани к'ако н'ема б'уркан. Б'уркан 'иди д'онеси-ми од-тр'и-к'ила од-п'ет-к'ила. „Ј'а“, в'ика „па-вл'агам д'оле а-не-се-пр'едаам н'е-знаем-шо-је“. „З'едоф“, в'ика, „едно т'акво: ка-ш'ише г'олемо и-го-н'осим н'агоре“. И-ми-в'ика: „Не-т'и-рекоф да-ми-д'онесеш б'алонче ти-р'екоф б'уркан да-ми-д'онесеш. Не, 'ова је б'алонче. Б'уркан н'е:сто зн'аш-што-је?“ „Не-знаем“. „Па-т'ак'е к'ажи, т'егло, т'егло. Т'оа је-б'уркан“. „Т'егле“, в'ика, „еден-куп, 'ама ј'а од-кај-зн'аем д'ека је-б'уркан“, в'ика, „т'оа“.

„М-изиспоқ'араа“, в'ика, „уште“, в'ика, „р'екоф н'ема, заш-р'екоф н'ема м-испоқ'араа“.

Јуж'арлок

А-кај-н'емало, да-р'ечем, ж'ене да-раб'отаа, 'она б'ила на-г'урбет у-Рум'унија у-Вл'ашко. Т'огај т'ак'е в'икале. И-д'емек, му-б'ила друг'а-жена на-д'едо-ми. М-умрела прват'а-жена. И-'она 'има од-п'рвиот-муш три-д'ејчиња и-со, 'ова к'ажуем за-пр'ебаба зн'ачи, од-д'едо-ми С'имо м'ајка. Се-в'икала 'Ана. И-д'едо-ми го-р'одиле к'ако ед'инсвено мушк'о-дете у-втори'оф-браќ. С'амо т'оа им-б'иу. Д'едо-ми С'имо им-б'иу д'ете. И-б'иле на-г'урбет у-Вл'ашко дв'ајцата со-д'едо-ми С'имо, а-др'угиве дејч'ињава, п'ошто од-п'рви'оф-муш б'иле, п'остари, в'ише б'иле м'ужени. И-кој-ст'игнау д'едо-ми С'имо за-ж'енење в'икале ќе-се-з'асака со-н'екоа к'окона, в'икаа 'они бук'урешка, и-п'оарно да-се-вр'атимо н'азад и-се-вр'атиле н'азад.

Кој-д'ошле спеч'алиле т'амо шо-спеч'алиле п'аре и-к'упиле д'уќан 'овде у-ч'аршија. Н'екол'ку д'уќана 'имало, с'амо 'имало н'екол'ку зан'аета, да-р'ечем, ј'ужари и-оп'анчари, и-п'ошто т'амо раб'отале т'оа г-отв'ориле 'овде д'уќанот ј'ужарлок. И-д'едо-ми С'имо од-тој-д'уќан, п'осле с-'ожениу, па-се-р'одиу т'атко-ми, да-р'ечем, па-т'атко-ми пр'одужиу со-јуж'арлокот и-све-т'оа б'еше до-ш'иесе и-вт'ора ш'иесе и-тр'ета г'одина. Пр'ед-тоа пр'естана в'ише т'оа алб'анците да-се-произв'едуа, з'ошо се-н'апрае т'аја фабр'иката „Т'игар – П'ирот“ и-п'очнаа да-се-

н'оса г'умени 'опанци. А-до-т'огај све-р'учно пр'аени 'опанци д'ома. Ја зн'аем к'ако се-пр'аа и-с'еа д-имам мат'еријау зн'аем да-н'апраем, п'ошто 'ако смо-б'иле д'еца и-м'ие смо-помож'уеле. Т'оа шо-б'ило за-д'еца, на-пр'имер, да-се-з'амба, да-се-пр'ае д'упчиња на'околу на-оп'анокот кај-шо-пр'оага т'оа 'опута се-в'ика, т'оа со-к'оешо се-ш'ие на'околу св'е оп'анокот. И-с-им-пом'ожуеу и-на-н'иф. На-тр'упец зн'аем ќе-з'астане т'атко-ми на-тр'упче 'едно и-т'оа з'амба у-р'ука и-ке-г-'изамба св'е ќе-ги-н'апрае дупч'ињата на'околу и-м'ие смо-помож'уеле.

И-б'аба-ми 'Ана 'уше тогашн'о-време, б'ила р'одена 'ил'ада 'осамсто п'едес ш'еста г'одина, по-сто-г'одине ј'а сум-се-р'одила. Ј'а сум-ил'ада д'евесто п'едес ш'еста г'одина, а-'она 'ил'ада 'осамсто п'едес ш'еста г'одина. А-живела дев'едесе и-две-три-г'одине ж'енава. И-п'ошто т'аму у-Вл'ашко 'иделе и-ж'енете по-д'укани и-на-н'ега 'овде не-'и-било ч'удно и-'она да-с'еди на-д'укан. И-п'ушела ц'игаре. И-ј'а кој-ке-з'апалим ц'игаре т'атко-ми ми-в'ика: „Т'и си-за-св'е ц'ела б'аба-ти 'Ана. Д'ај-'и 'едно ц'игаре у-П'ршофце к'-иде по-к'оже да-к'упуе“. К'оже се-куп'уале и-у-П'р'изрен и-по-с'елава кој-к'ако к'олеу т'елиња, па-ги-з'емале к'ожете, па-ги-с'ушеле, па-ги-'обработуеле, све-т'оа д'ома.

М'ие у-старат'а-кука 'имафмо 'еден ч'ардак и-на-ч'ардакот, па-б'ереше н'е-знаем кол'ку к'оже раз'апнати. Ке-га-н'апраа п'рво к'ожата, га-'обработуеа со-н'екојси нивн'и-средсва, н'е-знаем шо-'имале. 'Ама за-да-с-'оптегне да-ст'ане п'отанка, тр'еба да-га-з'акоа. И-т'оа ч'ардакот ц'елиот б'еше кл'инец до-кл'инец од-д'упчиња н'апраен шо-к'оеле кл'инци. К'узнае кол'ку-коже б'ереше, з'атоа и-к'укете им-б'иле т'аквај на-св'ите занаетч'иете. К'ожата да-м'оже да-се-с'уши погол'ем-ч'ардак д-'има. Па-п'осле од-т'уе ќе-га-св'иткаа у-р'олна, да-р'ечем, и-ке-га-'однеса на-д'укан и-т'амо за-кр'оене кој-им-тр'еба. А-ј'ужиња пр'аеле д'ома. Б'аба-ми, 'овја дур-са-м'уживе по-к'оже, по-матер'ијали шо-им-тр'ебаа, по-п'азари 'иделе. На-п'азар у-Г'остиар, у-фт'орник б'ило п'азар у-Г'остиар, 'иделе т'амо. У-с'убота б'ило у-Ск'опје, на-пр'имер п'азар, 'они к'-ида т'амо. 'Или ќе-к'упа матер'ијали 'или к'-имаја за-прод'аање и-'она с'едела на-д'укан и-т'оа. На-д'уканот 'имаше 'една м'аса, ја-га-п'амтим г'олема, дл'ага. А-'она м'алечка ж'ена н'е-била м'логу г'олема, па-к'арс-

ног'е со-чинтиј'ан'ете. А-чинт'ијан'е, н'ели н'оселе сф'ите старив'е-л'уди. Чинтиј'ан'ете на-н'ега и-т'аја к'арс-ног'е г'оре на-т'оа м'асата с'едната. Б'аш-имам н'екоје сл'икиче пред-н'екоје време го-н'ајдоф д'уканот од-т'атко-ми сл'икан и-три-четв'орица на-сл'икава и-в'иса т'оа јуж'ињата и-се-гл'еда т'оа б'аш-од-наши'от-дукан, да-р'ечем, м'естото к'ај-шо-с'едела б'аба-ми.

А-тиј'а-д'укани, ј'а к'ако шо-ги-п'амтим, 'имаше и-н'ожари, 'имаше к'оачи, 'имаше ј'ужари, 'ама изл'агаше ул'ицата „Загр'ебачка“ се-в'икаше, и-изл'агаше од-другат'а-страна, па-к'аршија-нас, да-р'ечем, к'ај-шо-је-с'еа згр'адава од-Сн'еже, т'уе 'имаше 'асчие пр'аеа м'анце, к'ебапи, б'ербери 'имаше. А-к'ај-шо-је-с'еа с'амопослугата п'одоле 'имаше т'унеу. И-од-т'ој-тунеу т'окмо се-вл'агаше у-овај'а-улица к'ај-шо-се-прод'аваа 'оп'анци, ј'ужиња. А-'освен-тоа, д'емек, се-прод'ааше и-к'илими шо-ги-тк'аеа д'ома 'они на-р'азбој. А-н'ајвише тк'аеа м'утава. М'утават б'еше к'ако т'епик, 'ама т'оа-је од-к'оза вл'акното, не-је-'од-воуна од-ј'агне, т'уку од-к'оза 'оштро т'оа. И-т'оа кој-ке-го-тк'аеш, т'ија р'азбои 'едни 'огромни г'олеми. До-т'уе ск'оро с'едеше р'азбојот. Го-п'амтим ј'а к'ај-т'атко-ми д'оле у-в'изба. И-к'ај-ке-га-п'аркаа т'аја, т'оа од-шо-је-'оштро вл'акното п'рстите-све им-б'еја 'изиссечени од-р'ук'ете шо-к'удираа со-т'оа со-манд'илата. П'осле кој-го-затв'орија, ти-викам, у-т'унелот од-тај'а-'улица кој-п'очна да-раб'отаа фабр'икете за-к'ондуре и-за-т'оа р'абота се-н'амали. П'очнаа да-произв'едуа ј'ужиња н'е од-к'оноп к'ако шо-се-пр'аеа шо-се-пл'етеле д'ома, јуж'ињата се-пр'аеле за-'оглави за-к'оњи, за-ст'ока, за-све-шо-им-тр'ебало. Оп'анците се-пр'аеле д'ома. 'Изумре т'ој-зан'ат, д'уканите м'ораа да-ги-з'атвора и-св'ите ги-затв'ориа. Н'емаше не-'остана. Нек'ој-некој т'ек-тук и-т'оа шо-пр'одавау в'ештачки р'аботе, да-р'ечем, н'е од-д'ома пр'аено, т'уку од-ф'абрика. Ги-к'упиу, па-ги-препр'одавау. Јуж'арлокот 'изумре. Н'ема, ј'а н'е-гледам ј'ужари. С'арачи 'имаше и-т'аја изон'адија. Н'екол'ку зл'атари, прст'енцие 'имало низ-Т'етоо. И-т'оа по-т'ај'а-'улица, 'или по-„Ср'ашо Пинцур“ б'иле, 'или 'еден, дв'ајца н'ак'ај б'оуница масл'арск'и-пазар т'уе 'имало. На-друг'о-место н'емало д'укани низ-Т'етоо.

К'амбер од-сф'екоаш да-н'апраеу н'ешто, па-и-т'огај да-н'апраеу, ст'арите Камб'ерофци. И-д'ома 'овја од-горнив'е-села од-Јел'овјане од-'Урвич и-'овја

другиве. Е-с'еа сã-нас'елени со-т'оўку 'Албанци. Т'огај н'емало мл'огу. Ке-сл'еза 'еднаш у-н'едел'а и-ке-п'азара. И-'обично, 'ако им-тр'ебало к'илим да-к'упа, куп'уеле од-кај-н'иф. И-од-д'ома н'емало м'етро, т'уку ке-з'ема к'онец и-ке-м'ери од-кај-с'ака н'усе од-т'амо до-т'амо, од-'овде до-'овде, и-т'ол'ку тр'еба да-б'иде. Т'ој ке-з'еме м'ерка и-ке-го-д'онесе у-д'уќан и-ке-им-р'ече на-т'атко-ми 'или на-др'уг'ите ј'ужари кој-к'ако 'имаў 'ако му-се-б'ендиса б'оја 'или б'ило-што: „Еве-га м'ерката с'акам в'акоф“. „Т'ол'каф н'емамо“. 'Имале с'обе г'олеми. М'ие н'емамо. „Е-па-ќ-'идем кај-др'уг-дукан да-пр'ашам“. К-'иде, в'ика, кај-др'уг-дукан, а-друг'и-от-дукан је-К'амбер п'отамо ке-го-з'еме т'епикот на-р'амо и-ќ-'иде. И-м'ие ке-се-ч'удимо к'ако м'оже ч'уекоф сф'ите 'имамо 'исти р'азбои. 'Ако-је, на-пр'имер, м'ојот је-ч'етири м'етра, 'он н'е-може д-'има од-п'ет-метра кој-на-сф'ите ни-сã-од-ч'етири м'етра. И-п'осле год'иништа он-пр'одаа. Ке-д'ојде по-'една н'едел'а т'ој ке-се-б'уни. 'Овја ке-му-в'ика: „Ти ми-го-д'аде ј'ужето?“ „Ти-го-д'адоф“. „М'ереф пр'ед-тебе?“ „М'ереше“. „Т'очно б'еше?“ „Т'очно“. „Што-да-ти-пр'аем ј'а? Ти к'арај-се со-ж'ена-ти т'аја м'ерила гр'ешно“. А-т'ој, в'ика, нож'ичк'ете п'окрај јуж'енцето зн'ае к'олкаф му-је-к'илимот, 'овја дур-се-вр'ти 'овја нож'ичк'ете ке-му-го-ц'акне јуж'енцето ке-му-о-н'апрае т'окмо к'ол'ко шо-му-је-к'илимот н'егоф. 'Овја ке-го-пл'ати. „Ул'амбара“. „Уламба“. „Ајт-со-зр'авје“. К-'иде. 'Иди к'арај-се т'и со-ж'ена-ти д'ома. К-'играа песн'иците п'осле грешн'а-мера си-з'еў. Т'оа-ти-је.

'Игранка и-д'авање л'аф у-Т'егоо

М'ајка-ми б'ила 'уба: к'ако д'ејче мл'огу. 'Имала деветн'аесе г'одине. А-т'атко-ми биў-п'остар. Од-н'еа десет-г'одине б'еше п'остар. 'Ама, п'ошто, д'емек, дв'аесе и-к'усур г'одине в'ише ст'ар-бекар-је. И-д'едо-ми биў-мл'огу ср'ог, од-м'ајка-ми т'атко-је. Не-г'а-пуштаў н'игде д-'излага, н'ити па-м'ожела 'имала пр'илика н'егде кај-д-'излезе. Н'игдека не-ги-п'уштале. 'Еднаш д'ури, каж'уеше м'ајка-ми, кој-'имало 'игранка н'авечер, п'ошто 'имала дв'ајца бр'ака п'остари од-н'ега, н'е-биле ж'енети, и-на-'игранка к-'идела со-н'иф. И-т'оа б'ило у-Сокол'а:на, Партизан да-р'ечем

с'егашен, т'амо б'ила игр'анката од-пет-с'а:т п'оручек. 'Ама д'онеле нек'ој-закон м'ладите 'ако те-п'окани н'екој д-играш ти-н'е-смееш да-г-одбиеш, 'ако г-одбиеш ќе-се-н'ал'ути м'оже да-т-удри ш'амар. И-за-да-не-т'и-удра ш'амар ти-м'ора да-играш со-н'его.

П'рво ќе-ти-к'ажем за-'една шо-'отишла 'исто т'ак'е на-'игранка од-Т'етоо, 'ама й-р'екле ти-тр'еба да-го-пр'ашаш бр'ат-ти ал'-ке-те-п'ушти д-играш ал'-н'ема да-те-п'ушти д-играш. И-т'оа ал'-ке-'играш ал'-ке-н'е-играш со-н'его з'ависи од-бр'ат-ти. „Е-шо-је-т'оа з'ависи?“ „Е-па-з'ависи од-бр'ат-ти ал'-ке-'играш. К'ако да-ти-р'ечемо? К'ако да-ти-обј'аснимо?“ И-т'аја 'отишла на-'игранка д'ошоу н'екој га-п'оканиу, 'ама дур-га-п'оканиу т'аја забр'аела шо-й-р'екле и-'он га-пр'ашау ал'-м'оже д-играш со-т'ебе. 'Она р'екла: „Не-м'и-виси м'ене, му-в'иси на-бр'ат-ми“. И-т'ој се-т'ргнау од-н'ега 'отишоу кај-н'екој другар и-р'екоу: „Иди ж'ити м'ајка п'окани-га 'онаја будал'инкана да-в'идиш шо-ке-ти-р'ече“. И-т'ој от'идуе другар-му и-в'ика т'ој 'истото: „Се-изв'инуем м'оже д-играте со-м'ене?“ И-т'аја: „Не-м'и-виси м'ене, му-в'иси на-бр'ат-ми. И-н'емој да-ме-праш'уете в'ише, н'е-играш.“

И-на-'игранка и-м'ајка-ми, да-пр'одужим с'еа за-м'ајка-ми, 'еднаш н'ега н'е-знам к'ако б'ило га-п'оканиу н'екој и-'она 'играла и-д'едо-ми д'ознау и-га-'искарау м'ајка-ми и-'она му-р'екла: „'Ако н'е-играф ќе-ми-'удреа ш'амар. И-ј'а м'ораф д-играш, з'атоа сум-'играла“. Д'едо-ми 'отишоу го-н'ашоу т'ој кој-б'еше. Т'ој 'отишоу м-'удриу ш'амар. „Т'и на-д'ејче м'ое ќе-'удираш ш'амар 'ако не-'играла с'о-тебе.“

И-м'ајка-ми т'ак'е д'ома с'едела, 'учеле да-ш'иа сф'ите д'ома. 'Иделе на-Рад'енички, на-к'урсој п'оуно. А-т'атко-ми биу-дук'анција. 'Имау н'екој пр'ијател' д'едо-ми, шо-га-б'ендисау м'ајка-ми, ср'ојник шо-им-б'иу, и-му-р'екоу на-д'едо-ми ал'-м'оже да-д'ојдемо да-го-в'идимо д'ејчето. 'Ама т'ија не-да-го-в'ида, т'уку и-се-спр'емиле од-д'ома. З'еле п'рстен', з'еле ј'абукe, тр'ебале да-д'онеса и-т'ој шо-биу-ср'ојник, д'едо П'ано го-в'икаше м'ајка-ми, „Д'едо П'ано“, в'ика, „остај шо-д'онеу т'оа д'онеле и-м'узика т'амбура с'о-ним“. И-д'ошле т'атко-ми и-дв'ајцата д'евери од-м'ајка-ми, б'аба-ми, д'едо-ми и-ср'ојникот. И-с'еднале у-с'оба и-с'еа м'ајка-ми, тр'еба да-го-в'иди од-н'егде ч'уекоф. И-т'атко-ми б'еше м'логу м'ирен пр'екрасен ч'уек.

К'ако шо-биу'с'еднат, а-п'ошто д'ошле пр'ошле по-Дв'а-Бреста со-тарамб'уката, пр'ошле со-јаб'ук'ете, со-тепс'ијата, д'емек, г'отоа је-раб'отава ке-га-в'еруа, 'ако 'она не-г'о-знае ч'уекот. И-й-р'екле на-м'ајка-ми: „Ај-п'одсирни т'и низ-вр'ата да-в'идиш ал'-ке-ти-се-б'ендиса ч'уекот. М'ајка-ми вл'егла у-с'оба. И-м'ајка-ми к'ако шо-га-подотв'ориле вр'атата к'ако шо-м'ожела да-с'ирне с'ирнала. А-т'атко-ми п'а 'имаше 'обичај да-о-чува п'рстот в'ак'е. Сф'екоаш на-р'уката му-б'еше св'иткан ов'а-п'рст. Б'аш-б'урма к'ај-шо-тр'еба да-н'оси. И-'она п'очнала да-пл'аче и-р'екла: „М'ајко н'е-само шо-ме-м'ужите без-да-го-зн'аем ч'уекоф, т'уку и-за-с'акат ке-ме-м'ужите“. „К'аде је-с'акат, м'ори?“, р'екла. „Па“, р'екла, „н'е-виде т'и д'ека ч'уекон н'ема п'рст? Б'аш-п'рстен'от к'ај-шо-тр'еба да-му-с'еди на-деснат'а-рука, 'он н'ема п'рст“. „К'ако н'ема п'рст? Не-к'ажаа л'удиве д'ека н'ема п'рст. К'ажаа 'арен је-ч'уекот св'е“. И-б'аба-ми 'одма 'отишла и-му-к'ажала на-д'едо-ми. Д'едо-ми 'одма на-ср'ојникот: „З'ашо не-к'ажавте д'ека ч'уекоф је-с'акат“. „К'ако-бе с'акат? Ј'а н'е-знаем ч'уекоф д'ека је-с'акат“ „П'рстот-к'ај-му-је?“ И-к'оа д'ошоу' и-к'ако шо-'имале на-гл'ава, н'ели, н'оселе ш'ешири, му-го-д'ау' ш'еширот, г-'изваеу' од-гл'ава и-му-го-д'ау' на-т'атко-ми и-му-р'екоу': „З'акачи-го-бе на-зак'а'алк'ана ш'еширот“. И-т'атко-ми го-з'еу' ш'еширот н'ормално п'рстот 'он го-пр'ужиу'. „Па-т'и 'имаш п'рст. За- т'ој-п'рст“, му-р'екоу', „ал'-си-т'окмо шо-пр'аеш за-т'ој-п'рст ке-се-рас'ипеше в'еридба. Пр'ужи р'уката и-н'ека се-р'ече 'ерлија“. И-т'ак'е с'а-з'емени. 'Ете за-'еден п'рст шо-биу'-п'огрешно св'иткан н'емало да-б'иде. П'осле т'оа четир'иесе и-пет-г'одине ж'ивеа и-'уште им-в'икафмо зал'убени. А-н'икоаш у-ж'ивот не-се-в'иделе. Н'икоаш. Т'огаш го-в'идела п'рвпут кој-д'але л'аф кој-се-св'ршили и-т'оа б'ило.

По-едн'а-недел'а, в'ика, д'ошоу', д'емек, т'атко-ми да-го-пр'аша д'едо-ми ал' ке-га-п'ушти д-'ида у-б'иоскоп. И-в'ика, ј'а с'едим му-в'икам, ме-пр'аша п'рво, д'емек, „Ал'-с'акаш д-'иемо Н'атке у-б'иоскоп?“ Ј'а в'икам: „Т'атко-ми 'ако ме-п'ушти 'ама не-в'еруем д'ека ке-ме-п'ушти“. И-в'ика, го-пр'ашуеу', д'емек, т'атко-ми д'едо-ми ал'-ке-га-п'уштиш. В'ика, 'он му-р'ече: „Од-пр'ошлат'а-н'едел'а Н'атка в'ише тв'оа-је и-н'емој да-ме-пр'ашуеш. У-б'иоскоп, к'ај-с'акате т'амо 'идите. До-пр'ошлат'а-н'едел'а ј'а одг'овараф за-н'ега од-овај'а-н'едел'а т'и одг'овараш“. И-

п'осле, д'емек, м'алу шо-б'иле в'ерени, да-р'ечем, три-ч'етири м'есеца, прож'ивела да-в'иди н'ешто. Па-п'осле од-кај-с-ом'ужила пр'аеле св'адба и-све-т'оа по-р'ед и-ж'ивеа н'ебаре б'иле љуб'овници сто-г'одине. А-не-се-в'иделе н'икоаш. Т'огај се-зап'ознале на-сврш'уачка. П'рстот од-т'атко-ми ке-би'у-пр'ичина да-не-се-з'емеле. С'акат, в'ика, па-не-к'ажале.

С'акала да-н'аучи с'рпски

'Имало 'една к'омшифка на-Дв'а-Бреста и-с'акала да-н'аучи с'рпски, 'ама не-зн'ае да-н'аучи с'рпски. А-'имале приј'атели, т'ија в'ојни л'ица шо-с'еделе у-Т'етоо, С'рбинка т'аја, ж'енава, 'ама им-се-д'есило см'а́ртен сл'учај. И-с'еа 'она с'акала д-'иде на-са'учешке, 'ама не-зн'аела к'ако. И-ги-с'еднала д'ецава да-г'и-пр'аша к'ако да-'изрази са'учешке. И-й-р'екле ке-р'ечеш д'ека ти-је-ж'а'у д'ека мн'ого... „Е-шо-је-т'оа?“ „Па-д'ека сажал'еваш сл'учај со-н'иф“. „А-сажал'евам сл'учај, зн'ачи д'ека ми-ст'ало до-н'иф. А?“ „Д'а, д'ека ти-ст'ало до-н'иф“.

И-т'аја пр'иднала к'ако шо-б'иле нар'едени за-са'учешке. Д'ошла на-р'ед: „Г'оспого мн'ого ми-се-т'иче за-в'ашето д'ете“. Т'аја га-погл'еднала с'амо и-се-т'ргнала. Д'ошла д'ома. „К'ако пр'ојде, м'ајко?“ „С'амо-што не-ме-нат'епаа“. „Шо-р'ече, м'ајко?“ „Мн'ого ми-се-т'иче“. „Па-ти-зн'аеш шо-си-р'екла? Б'аш-ти-е-г'ајле ш-'умрело д'етето“. „Т'оа сум-р'екла? Ј'а к'ако да-с-'извиним?“ „Н'ема в'ише извин'уење. Ке-н'аучиш с'рпски, па-ке-к'ажуеш ка-шо-тр'еба“.

С'а'у те-'идем, с'а'у те-'акам

'Учим стихотв'орба од-'Ацо Ш'опов *'Очи* т'аја 'или *На-раб'оѝникоѝ* не-ми-т'екнуе к'ако почн'уеше, п'рвото ми-т'екнуе с'амо, а-м'ајка-ми пр'ае к'омат. И-стихотв'орбава п'очнуе: „В'езден 'одам, в'езден тр'аам, в'езден с'удни м'аки чм'аам“. И-ј'а: „В'езден 'одам, в'езден тр'аам“, к'ажуеф. 'Она с'уче со-сук'алото и-ми-в'ика:

„С'аў те-идем, с'аў те-акам“. И-ј'а п'а: „В'езден 'одам, в'езден тр'аам“. Га-н'аучиф стихотв'орбава.

Г'уштер макед'онски ми-пр'едава „Ајде, Заф'ироска“. С'еа три-ч'етири стихотв'орбе за-т'аја се-ф'атиў. „Ај-к'ажиг-га“. Ј'а ст'ануем ка-напр'атена: „С'аў те-идем, с'аў те-акам, с'аў те-...“ И-т'уку т'ој ме-гл'еа: „Н'ова н'апиша п'есн'а?“ И-ј'а в'икам: „Проф'есоре“. Почнуа да-се-см'еа у-гл'ас сф'ите од-п'рв до-п'оследен. „Проф'есоре, да-ви-к'ажем“. „Д'обро ај-к'ажиг од-кај-ти-изл'егоа 'овја зб'орој?“, в'ика. Ке-к'ажем по-р'ед к'ако шо-б'еше. „Не-т'и-турам к'ец. Шо-сум-се-изн'асмеаў д'ан'ајска у-ж'иот т'ол'ку не-сум-се-изн'асмеаў. С'аў те-идем, с'аў те-акам. Од-кај-ти-т'екна“, в'ика, „д'ека н'апишаў“.

Е-т'оа је-стихотв'орбата од-м'ајка-ми кој-п'ут ке-р'ечем в'азд'ан, в'езден, м'ене 'одма м-изл'ага т'оа пред-'очи шо-се-сл'учило.

Ч'алуми

Н'ешто зн'ае зб'орој, 'ама не-г'и-знае св'е, 'ама пр'имер за-ученик. Матем'атика т'оа кај-шо-н'емало зб'орој, стан'уење, а-бе-В'ера К'ец ни-пред'ааше матем'атика 'она зн'аеше п'ојке од-н'ега. В'ера н'е-може да-д'ојде на-р'ешење 'оваја ке-д'ојде.

И-т'аја Кат'ина га-на'учила стихотв'орбава *Л'енка* и-к'ажа т'оа: „Откако Л'енка 'остави к'ошула т'енка““ т'аму т'аму св'е... и-на-ч'алуми 'отиде, в'ика „т'утун да-к'ити М'онопоў“. „Кат'ино, м'ори, шо-н'апрае?“ „Па-ч'алуми“, в'ика. „Какв'и-чалуми? Па-н'алуни“. „А-ј'а-па сум-проч'итала ч'алуми не-ми-се-ч'иташе 'убаво и-т'ака сум-го-на'учила, ч'алуми“.

И-ј'а с'аў те-идем 'исто к'ако н'ега. А-гимназиј'алци, ср'амота. И-ч'алуми. П'осле с'аў-те м'ене, н'ега ч'алуми. 'Ама к'ецој не-д'обифмо ни-пр'остија.

Владимир Бојациески (1936)

Срек'аање

'Идем по-п'ут 'еден д'ан и-ср'екаам 'еден пр'ијател' ст'ар т'етоец.

– Кăј-си-бе-ч'уеку? 'Одамна не-сум-т'е-видеў.

– А-бе-'еве-сум.

– Што-пр'аеш?

– 'Еве, беф-у-сок'ачево. Пр'ошетаф. М'алу беф-кăј-м'ајка-ми. Па-т'есна к'уката к'уш'ајлија.

– Шо-пр'аеш т'и? Как'о-живиш?

– А-бе-так'е-вак'е. Ж'ивим ка-ч'уек, 'ама не-сум-б'аш-арен.

– Е-ш'о-ти-је?

– А-бе-м'алу сум-н'еарен.

– Д'обро. Па-с'еа и-год'инете т'оа ти-пр'аа. Зн'аеш к'ако-је.

– А-бе-с'еа беф-кăј-м'ајка-ми к'уката ст'ара. З'едоф н'ешо да-пр'аем пл'аној да-га-попр'аамо, 'ама шо-ке-ја-попр'аамо с'обете п'оўни со-д'олапи, уц'ериња 'унутра, за-н'икаде-је. Шо-да-пр'аем. Т'ак'е-да р'ешиф да-з'едем кр'едитче н'екое, па-'ако м'ожем н'ешо да-п'опраем. Па-да-в'идим с'еа у-б'анка 'ако ми-д'ада нек'ој-денар да-в'ршим р'абота. 'Ако-не, ке-пр'аемо н'екако, н'ешто ч'аре ке-тр'ажимо. 'Иначе к'уката ст'ара. Д'оле к'енефот ст'ар-је. Д'оле јап'ијата ст'ара-је со-к'апицик. Изл'агамо н'адвор низ-к'апицик. Со-комш'иете со-кап'ицици-смо. Шо-да-пр'аемо? Т'акоф ни-је-ж'ивотот.

Сиром'аштија

П'осле к'уката т'уе г'отвеа на-'ог'ин на-'ова 'она. Сиром'аштија. У-'една с'оба сп'иеа. Св'итина. И-у-с'офра за-ј'адење. Н'емало м'асе и-ст'олице. И-ке-се-нар'едимо св'итина т'уека да-ј'адемо и-на-к'олено. Ј'а д'етиште-сум-биў. Не-м'е-бере н'игдека.

Ни-на-к'олоно м'ожем да-с'едим ни-н'ог'ете да-г-'испружим. Р'ипам ка-ц'рвец н'екој, па-ке-ми-н'ајдеа м'есто п'убо: за-да-с'еднем. 'Ете т'ак'е б'ило. Сиром'аштија б'ило.

Па-п'осле си-напр'аеа т'етин-ми кăј-'умре, братуч'едиве си-напр'аеа к'ука. Р'ушија ст'арата и-напр'аеа к'ука дв'оспратна и-све-т'оа. Си-ж'ивеа од-'убајна. 'Ама д'ецата им-изл'егоа на-п'ут. П'еро 'аптекаар 'ондека шо-б'еше, е-т'ој ми-је-вн'ук од-Л'упчета С'аач. Па-и-П'еро б'еше 'аптекаар и-'аптекаар раб'оташе и-з'анатот од-т'атко-му го-др'жеше. Мл'огу вр'едно д'ете. Па-п'осле з'едоа к'ука д'оле кăј-м'узичко кăј-Т'омета Б'омба на-кр'ај шо-с'едеа, па-си-н'апрае к'ука 'уше-п'оуба.

'Иначе м'ое м'ало ст'аро је-Доўно-м'ало. Под-М'аршаў Т'ито, под-Г'оце Д'еўчев втор'а-кука т'уека сум-р'оден. Па-т'уека тр'ојца м'ои д'едофци, да-к'ажем. Д'едо-ми м'ој, па-бр'ат н'егов, па-н'ајдоле уш-'еден. Тр'ојца бр'ака с'еделе у-т'оа м'ало, Доўно-м'ало. Д'едо-ми биў-л'ихвар, с'араф-биў. Т'оа-те с'араф се-в'ика, л'ихвар по-н'аше. И-н'осеў ф'ес за-вр'еме на-т'урско да-б'иде з'аштитен од-Т'урциве. И-да-не-му-з'емаа п'аре пл'акаў на-кад'ијата-ли, на-др'ж'авата, на-вл'аста некој'а-лира да-не-го-ч'епкаа Т'урциве кăј-ке-го-в'ида со-ф'ес. И-'ација-биў, 'аци Г'орче. Кăј-'ишăў се-позр'авуеў. К'устек 'овдека, с'а:тот т'уека, н'е-са:т на-р'ука, и-д'отеран со-ф'есот, па-м'ашња. И-д'укан 'имаў к'аршија Те'аречки. Два-д'укана смо-'имале н'аши. Т'ак'е-да п'осле т'атко-ми кăј-з'авршиў за-шн'ајдер, 'останаў р'ано с'ирак. А-д'едо-ми мл'огу р'ано 'умреў. Г-'обрале К'ирофци и-Аб'асофци го-нап'аднале и-му-а-с'обрале све-зл'атото и-од-м'ука 'умреў с'иромаф. И-т'атко-ми го-'остаеў на-седум-г'одине. Па-го-гл'едала најст'арата-с'есра. И-'она п'осле ги-м'ужела т'ија шо-н'е-биле м'ужени ж'енети. И-т'ак'е смо-жив'ееле.

П'осле от'иднафмо у-Ск'опје да-ж'ивимо. Четириеста г'одина до четириес-седма. И-п'осле д'ојде з'акон т'ија шо-са-п'осле четириеста г'одина да-г-изб'ркаа. Н-изб'ркаа. Д'ојдофмо у-нашат'а-кука, па-п'осле от'иднафмо на-П'оток. Мајчин'а-кука, од-м'ајка-ми т'атко. 'Она и-'уше тр'и-сесре у-Ск'опје. Ост'анаа т'ија м'ужени. Па-им-допл'ативмо н'иф п'аре и-м'ие си-ја-з'едофмо тај'а-кука на-П'оток.

Т'амо Г'урѓица т'етка-ти г-'однесоф. Т'амо св'адба пр'аефмо. Н'емаше т'огај х'отеў, д'ома смо-пр'аеле св'адба. 'Ајде фамил'ијава. А-в'ашиве нар'учаа в'ечерта на-

вид'ение н'аместо утр'еданта. Да-д'ојдемо на-з'етов да-му-га-в'идимо к'укава. Ст'ара. Ј'а в'истина га-п'опраеф целата, га-рен'овираф, 'ама ст'арото је-ст'аро. Вр'ата со-ч'укче, т'ија шо-б'еа старит'е-врате, па-п'осле препра'ефмо н'ова вр'ата. И-т'аке смо-се-м'учеле. М'ене т'оа сум-биу'ср'екен шо-сум-з'еу ж'ена, м'ислим, ј'а не-'а-даам за-сто-гр'аганк'е. 'Ако сум-'имау љуб'авнице од-гр'ад гр'адски све-т'оа, 'ама т'етка-ти не-'а-даам за-сто-гр'аганке. Смо-б'иле сл'ожни. 'Ете п'арично и-вик'ендица с-'имамо и-ст'ан с-'имамо и-д'укан д'оле. 'Имамо и-у-'Охрид ст'ан. Т'ак'е-да д'оста смо-пост'игнале. И-д'еца смо-исшкол'уале. И-т'ак'е. Е-с'еа Г'оспод зр'авје да-ни-д'аде да-прож'ивимо м'алу п'ојке и-т'оа-је.

Мирјана Тевдоска (1935)

Сврш'уачка

До-д'евесто п'едесе и-ч'етврта Г'орги? Шт'о? Смо-се-з'еле, св'адбата 'ил'аду д'евесто п'едесе и-ч'етврта, д'есети окт'омбър. А-д'есети окт'омбър и-Ленче је-з'емена. П'рво смо-се-в'ериле, 'ама ј'а н'его 'уопште не-сум-го-с'акала, м'ајка. 'Ајде с'ега 'искрено ке-ти-к'ажуем. И-д'ошле ср'ојници д-'идем, а-ј'а сум-зав'ршила п'ола м'атура и-н'ејкем да-се-м'ужим деветн'аесе г'одине 'имам. А-м'ајката ст'ара. 'Ајде д-'идемо с'ефте да-се-в'идимо. С'ефте се-в'иѓамо и-ј'а поб'егнуем сл'ишнуем. Го-н'ејкем, не-го-п'ознавам и-г'отоо го-н'ејкем. Од-шк'оло сум-'излегла. „Ајде“, р'ече т'ој шо-до'аѓаше, „ушт-'еднаш М'иро д-'идеш, ушт-'еднаш. Па-гл'едај д'обро је-д'етето, па-з'анат 'има, па-п'аре ф'ака, па-св'е“. А-бре-т'ак'е-је, 'ама ј'а го-н'ејкем. „Ај-ај-'идите уш-'еднаш“.

Кăј-С'а:т-м'ало т'уе п'аркче 'имаше, па-кл'упе и-ке-с'еднемо на-к'орзо. Ј'а не-му-'обраќам п'ажња н'его, го-н'ејкем. 'Ама 'ајде. Д'ојдофмо у-п'аркчето седн'уемо, ј'а начм'урена, 'он в'ика: „С'акаш 'една б'онбона 'или чок'олатче?“ „Н'ејкем“, в'икам, „н'ишто н'е-јадем“. Ја-нал'утена н'ејкем. 'Ама в'аков-сум т'аков-сум, 'ама не-се-с'екирај т'оа 'ова. Д'обро, р'еков, с'еа ј'а к-'идем д'ома, па-т'ој ср'ојникот ке-в'идимо.

От'идуем д'ома м'ајка-ми в'ика шо-н'апрае М'иро. Е-шо-н'апраев н'ишто с'ега, в'икам. К'ако в'икате и-в'ие, па-ј'опе 'оставам на-н'иф, с'ама да-не-р'ешавам. Ај-да-б'иде раб'отата н'аши л'уди-с'а, па-д'обри-с'а, к'ако шо-к'ажуе Т'рпе к'умов. Е- 'ајде б'идна шо-б'идна.

Напр'аефмо сврш'уење, 'ама 'убо: сврш'уење. Св'екор-ми б'еше-жиф. М'узика ј'ечи, п'есн'е. Т'атко-ми б'еше мл'огу мер'аклија. 'Имафмо 'едно д'ајренце кој-ке-п'очнеше и-да-п'ое и-да-ч'ука на-д'ајрето. Мл'огу 'убо: 'Она зн'ае Л'енче какв'о-дајре је-т'оа. 'Убо: И-б'идна шо-б'идна. И-на-изл'агање св'екор-ми ме-'изизгушуе м'ене, ме-дар'увуе и-от'идуе д'ома.

П'осле 'едн'а-н'едел'а н'е-пројде, 'он се-р'азболе. Се-р'азболе, 'ама т'ешко се-р'азболе. Ч'ир му-п'рсна и-н'емаше т'огај пеницил'ини. Го-одн'есоа у-б'олница. Н'емаше ни-Б'рза п'омош за-Ск'опје, н'а-земја л'егаше п'ет-шес с'а:та. Ка-го-одн'есоа у-Ск'опје г-опер'исаа, д'обар б'еше. Д'обар и-седми'от-д'ан к'-иде св'екрва-ми да-о-в'иди, а-м'ие у-нед'ел'ата б'ефмо, т'ој сва-ср'екен ј'а ке-д'ојдем у-пон'едајник. У-пон'едајник от'идуе св'екрва-ми гл'еда на-кр'еветот к'ај-шо-л'ега н'его го-н'ема. К'ако го-н'ема? К'ај-је? А-П'ано п'очина. Ст'ана с'аб'ајле р'ано се-м'иеше 'овде, а-т'ој н'е-смееј т'оа да-пр'ае и-п'очина.

П'осле четир'иесе д'ана, 'ајде м'ие се-з'едофмо. Па-се-з'едофмо к'ора р'абота, ти-к'ажав, ни-м'узика ни-н'ишто. А-ф'астан ми-с'ошија. 'Едн'а Ц'апа Ц'апа сво'етина ни-б'еше, пл'аво 'едно ф'астанче мл'огу 'убо: И-с'ега да-с'ошием ф'астан т'акво 'урнече би-с'акала, 'ама сн'агата ме-н'ејке. Т'оа с'ака т'анка да-ти-б'иде сн'агата.

И-д'ојдофмо д'ома од-ц'рква, 'овде п'усто. Па-'ајде да-пр'аемо об'ичаи да-се-з'асее у-в'изба бр'ашно, па-'ајде да-ф'атим к'ојку кл'инци т'ојку д'еца д-'имамо. И-д'ојдофмо г'оре, 'ајде р'учек, 'ајде м'естење и-тиг'ајнчари. Т'оа 'убо: б'еше-све, 'ама ни-м'узика ни-н'ишто. Т'ужна р'абота. Т'ужна р'абота, зл'ато. Т'оа б'еше, т'оа.

П'осле смо-попр'аале 'овде ст'аро, па-к'ер'амиде, па-се-р'одиа дејч'ињата, па-и-т'ак'е т'ешко. Ј'а не-р'аботаф, п'осле шес-г'одине се-з'апослиф. 'Он с'амо. А-свек'рвата ми-б'еше таби'етлија мл'огу. Мл'огу таби'етлија. И-сл'або ме-с'акаше, 'ама 'ете три'ес-пет г'одине сум-живела со-н'ега. Не-смо-се-к'арале, 'ама у-бл'изина

'имаше к'ерка, т'рчаше д-'оди кај-к'ерката. 'Овде к-исп'ечемо к'оштање т'аја к-'оди кошг'ањете да-и-'однесе. Изл'упила и-н'азад. К'ерка-је. Т'ешко, т'ешко. Т'ежок се-ж'ивеу ж'ивотот. С'ега п'одобро-ви-је. Ј'а 'ако тр'еба ед'ен-пар г'аке да-к'упим 'или п'арслуче, тр'еба да-зн'ае св'екрва-ми и-з'оува-ми. Ј'а с'ама н'е-смеем т'оа да-к'упим. Т'оа б'ило. Па-п'осле кој-сум-се-зараб'отала 'он л'ентата ми-га-с'акаше: „Д'ај-ми-га М'иро л'ентата да-в'идим коу'ку-паре“. Ј'а н'е-можем ни-да-т'ргнем н'ешто, ни-ништо. Н'емало тргн'уење к'ако с'ега в'ие д-'имате к'есиња. А-т'огај ј'а не-сум-имала. Т'огај п'арете г'аздата ги-з'емау. Е-т'оа-је. С'ега з'атоа н'емам кн'ишка. Е-да-сум-б'ила п'аметна. А-в'икаше св'екрва-ми: „М'иро, з'емаш пл'атата л'ентата 'искини-га, па-н'его ке-му-д'аеш помал'у-паре, па-ти-т'ргни-си за-т'ебе шо-ти-тр'еба ке-к'упиш“. 'Ама ј'а з'ел'ка, ај-да-живимо со-н'его да-б'идемо д'обри. Па-ф'ала Б'огу смо-изж'ивеле. Па-по-'одмори, па-м'оже ос'ум-пута д'евет смо-б'иле у-Г'рчка, па-на-наш'е-море, па-у-Буг'арија, па-у-Т'урска. Н'е-знам к'аде-не да-ти-к'ажуем. Ж'иотот п'осле ни-с-'опрае. Е-т'ак'е б'еше.

Ѓорѓи Тевдоски (1931), Мирјана Тевдоска (1935), Ленче Момироска (1956)

Д'еу од-ж'ивотот на-Ѓ'орѓи

(Ѓ): Т'огај н'емаше мл'огу и-св'ирачи. Па-'еднаш се-п'огодиф со-'едан ц'иган б'еше, 'ама мл'огу 'убо: св'иреше на-ви'олина. Па-св'ирефмо дв'ајцата на-св'адба. 'Иначе по-мл'огу с'ела сум-б'иу. Сум-'ишоу, сум-св'иреу со-арм'уника. Армун'иката га-к'упив за-с'едум 'ил'аде то'а-време. А-'една св'адба в'агаф по-три-'ил'аде, па-и-до-ч'етири 'ил'аде д'инара у-б'анка. А-н'екоаш, па-т'ак'е, 'обично пред-В'елигд'ан и-за-В'елигд'ан, па-ј'ајца ми-д'аваа. 'Едно к'оло ј'ајце. Ј'а ке-н'апоу'ним п'оуно у-кут'ијата од-армун'иката-шо-ни-је и-ј'ајца и-бр'ашно, тр'иста р'аботе ке-д'онесем д'ома и-п'аре. Зн'ачи, од-'една св'адба сум-бр'ау и-по-три-'ил'аде до-ч'етири 'ил'аде. Т'оа не-је-м'алу. Зн'ачи, со-дв'е-свадбе га-к'упуев армун'иката. Т'ак'е б'еше то'а-време. 'Иначе, у-д'оста с'ела сум-б'иу. И-'убо: сум-пр'оагау. З'ашто н'емало, д'емек,

млогоу св'ирачи. Ја-сум-б'иу̇ сам-'едан̇ и-ме-дочек'уеле к'ао г'остин. Специј'ално у-с'оба кăј-шо-сп'иа и-'они и-м'ене ми-пост'ил'але. И-т'ак'е, зн'ачи, сум-пр'оаѓау̇ 'убо: И-т'оа шо-да-к'ажем. Не-зн'ам шо-да-р'ечем.

(М): Па, н'е-знам ни-ј'а. Н'е-знам за-тв'ојте р'аботе. Ј'а што-зн'аем у-ж'ивотот, п'рва к'ола га-к'упивмо декав'е. Т'аја к'ола га-ч'истеу̇, па-м'оторот ќе-го-дон'есемо у-с'оба да-ни-с'еди. Да-не-је-н'адвор дăн-см'рзне.

(Ѓ): П'едесе и-с'едма г'одина м'отор сум-к'упиу̇.

(М): Смо-к'упиле т'огај л'амбрета с'ефте. Др'аго Т'опалот к'упи и-м'ие.

(Ѓ): Га-уплати од-'едан̇ др'угар-мој, па-д'едо-му, од-Ам'ерика. Т'оа б'еше дв'еста д'олара, то'а-време. И-ми-ја-пр'ати к'ао п'оклон.

(М): Па-п'осле декав'е смо-'имале, па-смо-'имале м'азда, па-смо-'имале л'анчиа, па-п'осле р'ено, р'ено-шес. Е-с'ега н'емамо к'ола. С'ега и-п'ешк'и не-м'ожемо д-'онде д-'идемо. Е-па-ж'ивотоф ми-пр'ошоу̇ 'убаф.

(Ѓ): На-наш'е-море смо-б'иле.

(М): М'алку биу̇-ц'иција, м'алку-биу̇. Не-с'акау̇ да-га-д'ава к'олата. 'Ама м'алку си-биу̇-ц'иција. Не-си-с'акау̇ к'олата да-га-д'аваш да-в'оза дејч'ињата. И-с'ега је-ц'иција.

(Ј): 'Остарев, зн'аеш к'аква-је не-'оваја н'едел'а др'угата. Ај-не-с'еа. 'Имаше т'огај инстр'уктори.

(Ѓ): Ј'а не-сум-с'акау̇.

(М): Т'аков си-биу̇-ст'егнат.

(Ј): 'Ама он-н'икоаш н'емаше време и-с'амо в'икаше не-'оваја н'едел'а, 'ама нар'едната н'едел'а об'авезно.

(М): Не-с'акаше да-га-д'аде к'олата.

(Ј): Ја-з'атоа 'останав нена'учена да-в'озим. А-'иначе сум-б'ила ка-мушк'амил'а. Сум-'имала г'олема ж'елба. М'ислим, 'ете сум-б'ила ка-д'ејче т'аква: н'есташна млогоу. Сум-с'акала да-в'озим, 'ама 'он а'утото не-го-д'аваше. Р'ече ќе-те-н'аучим да-в'озиш ј'а. Е-п'осле не-ме-н'аучи. Ми-в'икаше, ај-с'еа ќе-с-'омужиш, па-ќе-те-н'аучи м'уш-ти. 'Ама м'уш-ми љуб'оморен не-ми-д'аде в'олан да-в'идим и-'останав нена'учена. А-да-ме-на'учеше, со-с'ебап н'егов ќе-зн'аев да-в'озим. С'акаа

н'ејќа ќе-о-з'емеш а'утото к'-идеш. С'ега на-к'ерка-ми т'ол'ку ѝ-се-л'утим шо-не-н'аучи да-в'ози к'ола. Т'аја у-земјод'елско 'учеше сообраќ'аен см'ер. Им-д'адоа да-пол'агаа, ш'анса да-з'еме в'озачка б'ез-паре, 'ама т'аја н'икако, шо-да-ти-к'ажуем. Не, н'е-сум-ја, м'ене н'е-ми-е т'оа, не-м'и-лега на-с'рце. М'ори, з'еми-га дозв'ол'ата гл'упајце, 'утре ќе-с-'омужиш не-зн'аеш у-ко'а-куќа ќе-п'аднеш. М'уш-ти м'оже не-зн'ае кај-ке-б'иде, р'абота, д'еца ќе-р'одиш да-ги-пр'ефрлиш од-'онде д-'овде, од-'онде д-'онде. Зн'аеш кол'к'у-значи д-'имаш 'ауто? Сум-б'ила з'ависна. С'акам да-д'ојдем 'ево со-д'ецава. А'утото је-д'ома, ја-м'орам да-д'ојдем п'ешќи. М'имо нат'оарен за-'убо: 'Ево, за-б'олес да-р'ечемо. П'аднаў б'олен м'уш-ми. Б'еше у-Катл'а̀но: Тр'еба да-м'олим л'уди. К'ола 'имам, н'емам ш'офер. М'орам да-м'олим л'уди. И-ги-м'олиш л'удиве и-к'ола им-д'аваш и-н'емаја време. Кој-ке-с'еди со-т'ебе да-те-'однесе до-Катл'а̀но: и-да-с'еди два-с'а:та и-три-с'а:та. Т'оа-је изг'убено време. И-му-в'икам на-м'уш-ми, с'ега М'ире? Гл'едаш? Да-си-ме-н'аучиў да-в'озим, а'утово с'еди д'ома ти-си-'овде н'еарен, б'олен, в'икаш д'ојди, д'ојди. Со-к'ого да-д'ојдем ја-бе-ч'уек? А-бе-н'ајди ш'офер. К'ого да-н'ајдем, бе-в'икам, н'икој н'ејќе. Зн'ачи, да-ме-'однесе н'екој, тр'еба д-'изгуби три-с'а:та чет'ар-са:та. Шо-м'ислиш-ти? Ја-ке-д'ојдем у-Катл'а̀но: ќе-п'оседим петн'а̀есе м'инута и-тр'еба да-се-вр'атим со-т'ебе н'азад. Н'ели? В'истина, пр'изна. 'Ама м'л'огу к'асно. И-з'атоа в'икам, зн'ачи, 'ауто је-п'отреба не-је-л'уксуз. Л'уксуз м'оже б'ило н'екоаш, а-с'еа је-п'отреба. Т'оа-је.

Вукашин Аноски-Вуке (1937)

Матин'е

Н'е к'ако с'еа шо-'има к'афиќи м'л'огу. П'онапре се-зн'аело к'орзо. К'орзо б'еше кај-х'отеў Макед'онија т'уека ул'ицата до-д'оле. Ќе-в'ртимо т'уе кр'угој н'агоре н'адоле. Т'оа.

А-'имало 'игранке. 'Игранке 'имаше н'ајвише у-„Лирија“ у-шк'олото. 'Имаше у-Парт'изан шо-го-р'ушија ст'ариот, кај-с'уд т'уе п'огоре б'еше. Т'уе 'имаше

Парт'изан. Т'уе 'идевмо на-'игранка. И-у-,„Лирија“ смо-'ишле, у-П'ожарен-дом, 'овде д'оле ст'ариот П'ожарен-дом и-т'амо на-'игранка. И-т'оа б'ило мл'адоста.

Н'емало ка-с'еа к'афики, н'емало в'амо т'амо. Е-по-к'уке се-соб'ирамо к'ако д'еца к'ако мл'ади. Па-и-кој-с-ож'енифмо и-т'огај смо-се-др'ужеле т'уе.

'Инаку сум-'имаў г'олем кр'уг на-др'угари смо-се-др'ужеле ф'ино, 'убо. Н'емало ни-љубом'орсва, н'емало з'ашто је-т'ак'е з'ашто је-в'ак'е. Н'его све-м'ие по-ст'арото смо-го-т'ерале т'етоск'и ст'арото. Т'оа-је. Др'уго шо-је-интер'есно н'е-знам.

П'ојке смо-'ишле у-к'ино „Бр'атсво“. У-,„Деветн'аести“, н'ели, к'иното и-т'амо смо-'ишле. У-б'иоскоп к'-идемо ке-гл'еамо ф'илм и-п'осле би'оскопот на-к'орзо. Т'ак'е. И-т'оа.

Т'огај на-матин'е смо-'ишле. Н'авечер ке-се-соб'еремо у-,„Лирија“ 'или у-Парт'изан н'егдека и-к'-играмо т'оа. 'Или 'ора 'или в'алцери, т'анцој, т'огај-све, д'емек. Смо-се-б'ереле св'ите мл'ади т'амо. И-т'оа б'ило.

Н'ајвише смо-'ишле у-Парт'изан. З'ашо у-Парт'изан б'еше т'ак'е пог'олема с'алата. 'Исто и-у-,„Лирија“ смо-'ишле. П'осле д'оле к'ај-с-'отвори Т'етекс фабр'иката г'оре к'ај-шо-је-с'еа конф'екција 'Етко, Ед'инсво б'ившо, а-и-т'амо смо-'ишле мл'огу. Т'огај б'еше с'алата мл'огу г'олема и-н'ово т'огај отв'орена, Т'етекс г-'отвори, и-т'амо н'авечер на-'игранка смо-'ишле, т'амо до-д'оцна ч'акој, един'аесе дван'аесе до-то'а-време. Мл'ади св'ите м'ие и-смо-се-б'ереле т'амо на-'игранка. Т'ак'е т'огај се-в'икаше, т'ак'е т'оа се-в'икаше, т'оа 'игранка. Матин'е г'и-в'икафмо и-т'оа. С'еа т'оа, м'ислим, п'олека п'олека из'умира. Н'емаго т'оа в'ише.

А-'иначе у-с'алата г'олема и-на-'игранка 'ајде к'-идемо. М'ие го-в'икафмо матин'е. 'Ајде к'-идемо, д'емек, ка-с'еа 'игранка, д'емек, в'алцери, 'ора. Т'оа т'оа и-т'оа б'ило по-н'аше ст'аро матин'е. М'ада ј'а сум-у-г'одине пр'илично, сед'умдесе и-'осум г'-имам, и-п'амтим некој-р'аботе т'оа је-матин'е.

П'осле смо-се-др'ужеле 'имаше мл'огу л'овачко др'ушво, трг'овачко др'ушво и-т'огај смо-'ишле т'амо на-в'ечера. Н'ајвише смо-'ишле у-х'отеў Макед'онија с'алата г'олема и-т'амо л'овачко др'ушво ке-ни-д'ада т'оа з'абава и-н'агради 'имаше, л'ото 'имаше. И-на-в'ечера на-'играње н'ајвише смо-'ишле у-х'отеў Макед'онија. И-т'уе

смо-с'еделе д'оцна мл'огу. Н'ормално, 'имало ј'адење и-п'иење све-т'оа шо-тр'ебаше. 'Имафмо т'оа. И-п'осле т'оа ке-по'играмо м'алу до-кај-дван'аесе с'а:т н'окум и-д'ома.

Голуб'арсво

В'ак'е. К'огај 'умре м'ајка-ми к'укава 'остана пр'азна. Н'емаше н'икој 'овдека-ве. И-'овде 'имаф 'едни к'омшије ц'игани ф'рл'аа г'убре. 'Овде ми-б'еше б'афчиче ф'ино 'ова-све, д'емек, ј'абук'е. 'Ова н'е-беше напр'аено. Ј'а кај-'умре м'ајка-ми ј'а кај-д'оагаф 'овде 'имаше мл'огу г'убре, ф'рл'аа 'они. И-'еден-д'ан 'еден вн'ук-мој и-з'ет-мој, Д'ушко з'етот и-Љ'упче го-в'икаа, 'инаку М'ујо го-в'икаа на-н'адим'ак, „а-б'е“, в'ика, „да-ги-дон'есемо гол'убите т'амо у-т'оа“. А-'инако пр'ед-тоа не-с'ум-чуај г'олуби. В'икам, „дон'есите-ги, б'арем к'-има л'уди 'овдека-ве“. И-ги-дон'есоа гол'убите и-ј'а им-н'апраеф, кумез'арн'иците им-ги-н'апраеф ј'а. Дон'есоа. 'Убо: се-др'ужефмо ф'ино и-н'емаше п'осле да-ф'рл'аа г'убре, з'ошо 'имаше л'уди. И-н'емаше ф'рл'ање г'убре, се-задр'ужифмо и-дон'есофмо, 'обично, д'унеци. Ј'а сум-на-д'унеци мер'аклија п'ојке, тет'оската р'аса т'ија шо-г-'имам. А-т'ија-са по-п'орекло од-Сл'авкота Г'арнчар, б'ивши п'окојни Сл'авко Г'арнчар, од-него'а-раса и-т'ија сум-ги-з'ачувај. И-т'ак'е-да т'оа ми-је-'едно х'оби к'оешто 'ете п'овише сум-'овдека н'его-ли д'ома шо-се-в'ика со-т'оа. Ми-са-интер'есни, ги-с'акам к'ако пт'ице к'ако г'олуби, 'убо: ф'ино-све. Со-н'иф 'уживам, пр'осто, кај-г'и-гл'еам. Ке-г'и-п'уштим да-л'етаа, ке-г'и-н'араним. А-'имам мл'огу м'ерак, 'ете. 'Иако сум-у-г'одине, м'ислим д'одека сум-ж'иф ке-ги-ч'уам.

А-'инако голуб'арсвото не-сум-г'о-сакај. Н'е-дека не-сум-г'о-сакај, не-с'ум-чуај у-млади-г'одине. 'Овде п'очнаф да-ч'уам. Н'егде-кај, којк'у-има в'ише, ше'естина, пед'ес-пет г'одине. Од-кај-'отидоф у-п'ензија т'огај п'очнаф да-ги-ч'уам гол'убите. 'Инако к'ако д'етинсво не-сум-г'и-чуај. И-т'оа ми-н'апраја з'етот и-вн'укот. И-п'осле 'они до'агаа. И-д'ан-д'ан'ајска д'оага з'етот. Т'ак'е-да се-заним'авамо 'овдека-ве.

Е-па-в'ак'е, ја пр'во све-дом'ашнете т'ија-об'авезе ке-и-н'апраем. После д'оаѓам 'овде у-к'укава ст'ара и-д'оаѓам 'овде насаб'ајл'е. Ке-ги-п'уштим м'алку да-прош'етаа да-се-н'апиа в'ода, 'имамо м'алечки, да-и-н'арана мал'ечките. После неко'е-време ке-и-п'уштим да-л'етаа в'исоко, ка-с'еа шо-в'идофте к'оа шо-сл'езе б'еше г'оре в'исоко. Ке-и-п'уштим да-л'етаа в'исоко. И-'имаам и-д'унеци ми-пр'аа н'екој к'ејф. Е-с'еа све-г'олуби не-с'а-исти 'уба:ј, н'его 'има и-д'обри 'има и-л'оши. Так'е-да, па-кај-дван'аесе с'а:т ке-им-д'адем да-ј'ада м'алу, 'една т'ура да-к'асне м'алу к'оуку. После н'авечер ги-р'аним н'ормално п'ојке да-ј'ада. А-'инако преко-д'ан по-м'алку им-д'авам да-ј'ада.

'Обично, ч'уам д'унеци. Пр'етежно ми-са-дун'еците. На-т'ија 'имаам м'ерак и-т'оа т'етоска р'аса, м'ожем да-р'ечем. П'ојке ги-п'уштам п'оручек п'одоцна дур-не-је-т'опло времето дур-н'ема сл'анце мл'огу, т'огај п'убо: л'етаа, п'убо: П'ојке са-п'ослушни, едн'оставно.

В'аѓам м'алечки. Повише сум-за-т'оа мер'аклија. М'ие ги-в'икамо јевр'и-чиња. И-г-обн'овуем р'асата. Подмладок 'имаам. С'акам п'ојке д-'имаам подмладок. Г'и-р'аним ф'ино, 'убо: 'Обично им-д'авам п'ојке хр'ана. Н'е 'една н'его, на-пр'имер, к'ако ч'енка, ч'енца, ј'ечмен, с'еме за-канар'инци шо-'иде т'оа. Пон'екоаш им-д'авам за-м'алите. И-пон'екоаш и-м'алу л'епче р'ади п'убо: им-је-за-јевр'и-те да-ги-р'ана м'алите. Со-л'ебот п'убо:-им-је г'и-р'ана м'алите. И-т'ак'е-да в'аѓам д'оста ј'еври: н'е-викам да-н'е. Сум-зад'оволен.

Мл'ад м'ајстор

Ј'а к'ако с'ирак п'очнаф у-Б'орче К'оцески, па-п'осле д'оле у-Б'ор. И-п'осле в'ојска, кај-д'ојдоф од-в'ојска 'овдека, д'адоф м'олба за-да-п'олагам за-в'екаве ст'олар. 'Иако 'имаф дваес-'една г'одина, мл'огу мл'ад. И-у-Б'ор т'огашен, ст'оларско претприј'атие не-с'акаа да-ме-пр'има к'ако в'екаве ст'олар, з'ошо мл'огу мл'ад-бев. И-'Ил'ко Ш'икла п'окојни, 'еден, б'еше пр'офесор по-матем'атика. 'Ама ј'а беф-у-М'ацари, б'араке пр'аефмо т'огај. И-'еден од-с'ело од-Вр'атница б'еше Ст'ојан, п'амтим ка-с'еа. А-ј'а тр'ебаше утр'еданта да-п'олагам за-в'екаве ст'олар 'уше 'еден

'испит ми-'остана матем'атика. И-т'ој ми-в'ика, од-с'ело Ст'ојан ми-в'ика: „Ајде мл'ад м'ајстор, т'и на-вр'ата 'една т'амо со-к'алем, 'ајде“, в'ика, „прер'ачунај-ми 'едно д'рво од-м'етро и-ш'еесе д'угачко 'еден тр'уп, ш'ироко ш'еесе сант'иметри, к'ажи-ми коўк'у-има к'убни сант'иметри“. Ј'а сум-н'емаў п'ојма. К'ажуем т'оа-шо-је. К'ако ќе-н'ајдем с'еа 'ова. И-т'оа к'ај-с'ака да-б'иде т'оа се-м'ести, шо-в'икаа ст'арите, м'ие ст'ари шо-в'икамо.

И-'он на-тр'упот ми-к'ажуе на-вр'атата со-к'алем ми-обр'ачуна. „Е-'оўку 'има“. И-м'ене т'оа ми-вл'езе у-гл'ава у-п'амет. Не-ке-се-п'огоди утр'ед'анта на-пол'агање, у-'општина пол'агафмо. Т'уе К'очо Т'улески, св'ите б'еа, гл'авни м'ајстори, Ч'едо П'ашаре, Бл'агоја Чв'арка, ст'арите ст'олари. И-'Ил'ко б'еше, п'осле б'еше П'авле 'еден. М'ие го-в'икафмо Буг'аринот, с'удија. И-'он пол'итички н'ауки ни-пред'ааше. Зн'аем т'уе б'еа мл'огу у-комис'ијата. И-ми-в'ика м'ене 'Ил'ко Ш'икла: „Ајде мл'ад м'ајстор, к'ажи-ми 'еден тр'уп да-ми-н'ајдеш коўк'у-има к'убни сант'иметри од-т'ој“.

Д'обро, ј'а на-т'абла 'искочиф, ка-с'еа зн'аем, со-кр'едата. А-му-р'екле од-Б'ор да-не-м'е-пушти д-'идем ј'а да-б'идем в'екаве ст'олар да-не-м'и-дада пл'ата пог'олема и-мл'огу сум-биў-мл'ад, дв'аес-'една г'одина. И-'Ил'ко Ш'икла ми-в'ика: „Ајде мл'ад м'ајстор, 'еден тр'уп од-м'етро и-ш'еесе, да-ти-н'е-дадем м'етро и-п'едесе ќе-ти-б'иде л'асно, ај-м'етро и-ш'еесе д'ужина, ш'ирик ти-је-ш'еесе с'антима. Ај-н'ајди-ми коўку-'има 'овде к'убни сант'иметри“. М'ене т'оа ми-вл'езе у-гл'авата шо-ми-р'ече т'ој од-с'ело од-Вр'атница. Т'ој, ч'уекот, шо-раб'отафмо у-м'ажење на-бар'акете. Ј'а за-н'епун м'инут, т'ап т'ап. И-'Ил'ко Ш'илка га-ф'рли кр'едата на-з'емја д'оле и-в'ика: „К'ако ми-зб'ори да-го-п'аднем гл'едај п'ојке зн'ае од-м'ене“, в'ика, „К'ако? Гл'едај в'идоф не-се-ни-п'омисли 'одма го-прер'ачуна, дај-'овде да-п'отпишем на-докум'ентите“. М'ене ми-пр'ужи р'ука и-ми-в'ика: „М'ајсторе, од-с'еа си-м'ајстор. 'Еве-ти пр'олазна 'оцена“. И-так'е.

'Ама п'осле у-Шик-Ј'елак 'имаше 'еден т'ехнички д'иректор, Ч'едо П'ашаре го-в'икаа, го-п'амтим. 'Он н'ејкеше н'икако да-ми-д'аде пл'ата пог'олема, з'атоа-шо сум-биў-мл'огу мл'ад. „Н'е-можем ј'а“, в'ика, „т'и да-се-б'арабиш со-ст'арите

м'ајстори“. И-н'екојуку м'есеца не-м'и-даде пл'ата м'ајсторска. И-в'амо п'осле с'акаше н'ејкеше м'ораше да-ми-д'аде.

И-т'ак'е 'испадна по-ср'еќа на-ч'уекот. Т'ој б'еше од-Вр'атница од-с'ело. 'Инако б'еше т'ој у-з'атвор л'еган баеѓи-г'одине и-го-пр'имија у-Б'ор т'огашен да-р'абота н'ешто. 'Ама т'ој-па т'оа зн'аеу. И-к'ако да-се-п'огоди 'он шо-ми-н'апиша на-вр'атава на-р'абота 'истото т'оа и-'Ил'ко Ш'икла и-за-с'екунд го-р'ешиф и-пр'ојдоф. Т'ак'е ст'анаф м'ајстор. М'ожем да-р'ечем н'ајмлад у-гр'адов то'а-време к'ако зан'аѓчија.

Г'олубар

'Она м'алку се-п'одл'ути кај-ги-з'едов гол'убите 'овдека-ве. „А-В'уке, зн'аеш г'олубар је-л'ошо 'името 'ова 'она“. Ј'а д'обро к'утеф. „Ај“, в'икам, „ке-ги-р'асчистим штом-н'ејкеш ке-ги-'онадим“.

'Ама ен-д'ан се-ј'ави, р'ече, „Ај-д-'идемо кај-м'ајка-ми у-Ск'опје“. Ј'а в'икам: „К-'идемо“, в'икам, „ајде“.

И-'идемо со-к'олата и-кај-Г'орче Петров п'отамо кај-Вл'ае, п'оточно, кај-м'остот на-В'ардар, 'ама б'еше м'логу л'адно. Г'олем ст'уд б'еше. 'Идемо и-ј'а з'астанаф бајш-на-м'остот п'окрај В'ардар. У-В'ардар, п'оточно, 'унутра, п'ет-душе 'имаше р'ибе ф'аќаа. И-ј'а и-в'икам на-ж'ена-ми: „Гл'едај“, в'икам, „с'еа н'ејкеш да-ч'уам г'олуби, ке-з'емем 'удица и-ке-ф'аќам р'иба“. И-'она р'ипна: „Н'е, н'емој 'овде в'ак'е. П'убо: ч'увај-ги гол'убите. Д'ома ке-ми-б'идеш н'его-ли“, в'ика, „р'ибар да-ми-б'идеш“, в'ика. „Ако с'акаш, ј'а ке-з'емем 'удица“, в'икам, „и-к-'идем по-р'иба. Па-од-с'абајл'е до-в'ечер н'е-моеш да-ме-в'идиш д'ома“. „Н'е, н'е, д'обро, д'обро“. И-т'ак'е 'остана п'осле да-ч'уам гол'убите. И-т'оа б'еше. „Н'е“, в'ика, „т'ија с'а-б'удали. На-к'акоф ст'уд р'иба ф'аќаа“. А-св'арно б'еше м'логу л'адно и-т'ак'е-да ост'анаа гол'убите с'ебап од-т'оа.

Смиља Баеска (1938)

Ќ-он'адимо

Смо-ишле на-к'орзо. Ќе-ти-д'ада од-д'ома н'екој д'инар да-к'упиш 'или с'еменк'е 'или д-иеш у-слатк'арница да-се-н'апиеш 'или б'оза 'или сл'адолед, д'емек, све-т'оа и-на-к'орзо ќе-ш'еташ. Н'агоре н'адоле, н'агоре н'адоле. Ќе-бенд'исуеш д'ечко, „'оф, 'овја ми-се-бенд'исуе, 'онја ми-се-бенд'исуе“, ќе-се-зак'арамо, ќе-се-он'адимо.

А-пога'олести смо-б'иле. Ќе-соб'еремо б'ацкал'к'е, па-на-глава ќе-им-ф'рл'амо на-л'удиве шо-про'агаа т'уе шо-'он'ади. Б'ило мног-'убо: П'орано ќе-изл'еземо, п'орано да-се-вр'атиш н'асад. Н'ема д'оцна к'ако с'ега. Д'оцна изл'агаа. Ниедн'о-време ќе-се-вр'ата н'асад ќе-с-'он'ада. И-за-то'а-време б'ило 'убо:

П'осле к'ако д'ејчиња, ф'атило мл'огу вр'елина, л'ето све-т'оа. 'Ајде ќе-п'оемо д'одоле. Ќе-напр'аемо в'енец, к-он'адимо, к-идемо од-куќа-н'а-куќа, ќе-п'оемо д'одоле:

Да-з'ароси с'итна р'оса
Да-н'ав'ади ж'ито и-в'ино
да-се-р'оди, д'емек, ж'ито
да-се-р'оди гр'озје.

И-смо-п'оеле см-он'аделе у-свак'а-куќа н'егде ќе-ни-д'ада п'аре, н'егде ќе-ни-д'ада ј'ајца, н'егде ќе-ни-д'ада бр'ашно. Е-па-м'ие к'ако д'еца не-зн'аемо шо-да-раб'отамо со-т'оа. М'ајк'ете ќе-ни-м'еса 'или л'еп 'или к'омат ќе-ни-м'еса, д'емек, ќе-ни-'он'ада и-ќе-ј'адемо.

А-л'ето-је обав'езно смо-ишле на-р'ека. Б'оси. Д'ур на-центр'ала. Н'емало 'овде за-к'упење и-све-т'оа. Ч'апме напр'аени он'адени ќе-вл'еземо 'унутра, ќе-се-шл'акамо, ќе-с-он'адимо, ќе-се-с'унчамо, у-центр'ала ќе-вл'еземо. 'Имаше 'една др'угачка у-центр'ала м'ајка-је и-т'атко-је раб'отаа т'амо, па-т'уе на-вентилат'орите

ке-заст'анемо да-се-с'ушимо да-се-он'а̀димо. Т'ама̀н смо-с-ос'ушиле, па-к-'идемо да-се-иск'упемо да-с-он'а̀димо. Па-н'асад ке-се-вр'атимо. Млог-'убо: б'ило.

'Овде у-комш'иеве 'имаја јаб'учиња петр'овчиња. 'Имаја др'енине, гр'озје. Смо-'ишле смо-кр'аделе. Ке-соб'еремо све-т'оа и-к-'идемо ка̀џ-ц'рквава Св'ети Н'икола, па-д'оле ј'азот шо-'имаше. Па-'имаше 'една к'арпа, па-ке-с'еднемо на-к'арпа, па-т'уе ке-ј'адемо к-он'а̀димо. Па-с'ега д'еца к'огај ми-вл'агаа н'ешо да-кр'ада д-'о̀на̀да ј'а не-се-л'утим и-ј'а сум-пр'ајла т'оа. Н'ека кр'ада, н'ека з'емаа, н'ека ј'ада, н'ека 'о̀на̀да. И-за-то'а̀-време, д'емек, нас-пост'а̀риве и-таја̀-генер'ација ни-б'ило млог-'убо:

П'осле ке-п'оємо, Л'азаре смо-п'оале, ти-к'ажав. С'еа ке-п'оємо 'ова *Црн'о:ко д'ивојко*. За-ж'енски б'ашка се-п'оело, за-м'ашки б'ашка, за-мал'о:-дете.

Ке-п'оємо за-мал'о:-дете:

'Овде л'удо м'ало
на-к'оруп се-в'озеше
у-св'илени п'елене
у-ср'ебрени п'овои.
Ост'а̀ните со-зб'огум
год'инава дв'орој
дог'одина с'арај.

А-па-за-м'уж:

'Овде ј'унак н'еженет
Ж'ените-го ж'ените,
З'арем ке-ви-п'обегне
У-дв'е у-три-пл'анине
У-ч'етири р'удине.

За-ж'енско:

'Овде д'ејка со-'очите т'а̀рновк'е
Со-в'еѓете п'ија̀џе

Со-ч'елото 'аўтанче
Со-н'осето к'алемче
Со-'устето к'утивче
Со-бр'адиче ч'аиче.
Ост'аните со-зб'огум
год'инава дв'орој
дог'одина с'арај.
И-све-т'оа т'ак'е.

На-Велич'етвѣрток

На-Велич'етвѣрток се-ст'ануе р'ано пред-сл'анце. Сл'анце н'е, д'емек. Пред-сл'анце. А-пред-тоа ј'ајцата се-купени, д'емек, изм'иени, нам'естени све-т'оа. И-саб'ајл'ето пред-сл'анце ќе-ст'анемо да-вапц'уемо ј'ајца. И-ке-к'аснеш 'едно к'асајче л'епче, на-гладн'о-срце да-н'е-биде кај-ке-в'апцуеш. И-ке-в'апцаш п'рво тр'и-јајца, па-п'осле и-др'уг'ите ќе-г'и-в'апцаш. И-п'осле кој-ке-'огрее сл'анце ќе-г'и-т'уриш на-сл'анце да-ти-г'и-'огрее сл'анце. А-у-фамил'ијата па-и-г'аја шо-ке-в'апцуе и-др'уг'иве ќе-им-н'апраеш ц'рвено б'ело д'ебело, ц'рвено б'ело д'ебело, да-б'иде и-ц'рвено б'ело и-да-б'идне д'ебело.

И-тиј'а-јајца тр'ите 'едното ќе-ст'ајш у-пред-'икона за-д'едо Б'оже. 'Едно ќе-ч'уаш за-куќата и-п'ак, д'емек, др'уго. А-н'егде по-с'елава, па-ст'авале и-за-ст'оката ост'авале. Д'емек, св'егде б'ашка 'адети 'има. И-по-с'ела и-по-гр'адој све-је-разл'ичито 'има, не-је-св'егдека 'исто. Е-тиј'а-јајца с'ега шо-ке-се-в'апцаа на-Велич'етвѣрток до-др'угата г'одина на-Велич'етвѣрток с'еда. Да-г-'искәршиш не-је-ни-замир'ишано ни-рас'ипано ни-н'ишто. А-на-пр'имер, да-в'апцаш у-с'убота, н'екој г'и-в'апцуе у-с'убота, т'ија н'ема да-д'оседа. А-смо-вапц'уале м'ие у-с'убота смо-'имале к'омшии мусл'имани 'овде.

П'онапре ј'ајцата со-к'рпче. И-с'еа, д'емек, со-з'ејтин. А-п'онапре со-свинск'а-мас ќе-г'-'измачкаш да-ти-б'идна св'етли. Е-д'емек, со-свинско д'ека да-н'е-дадеш и-

д'емек од-Велич'етв'арток да-н'е-дадеш на-муслим'аниве. Е-ке-в'апцаш т'екран у-с'убота и-да-им-д'адеш од-т'ија на-комш'иете да-им-'он'адиш. Е-па-н'иф к'огај ке-им-б'иде Б'ајрам Р'амазан, па-ке-ти-д'онеса 'они б'аклава шо-к-'имаја напр'аено, д'емек, и-све-т'оа. Смо-ж'ивеле ф'ино п'онапре-све. С'еа ни-вл'егло да-не-живимо да-не-он'адино.

На-з'анат т'ишлер

М'ајка-ми м'оа 'имаше 'еден бр'ат, Гл'иша. 'Уше к'ако д'ете ке-го-пр'акаа на-з'ан'ат. Да-'иде на-з'ан'ат. К'ај-б'еше, у-к'ој-град? И-го-испр'акаа на-ст'аница. И-с'есрава и-м'ајкава, д'емек, и-све-т'оа. И-се-к'ачиу на-в'овчево м'ало: 'Овдека у-Т'етоо 'имаше в'овче м'ало: Се-к'ачиу. Се-к'ачиу у-последни'от-вагон. 'Ама з'астанау н'адвор, д'емек, не-у-в'агонов 'унутра и-им-м'авка и-м'авкаа. „'Оф, 'оф, 'оф, д'етево к'ако заст'анало 'овдека. Н'е-влага 'унутра да-с'едне д-'он'ади. Л'еле с'ега 'ако п'адне, шо-ке-пр'ае, к'ако ке-пр'ае“. И-'отишоу т'амо на-з'анат т'ишлер да-'учи.

Е-т'амо, д'емек, со-преп'орука к'ај-н'екого. К'огај 'отишоу шо-да-н'апраа да-р'абота с'еа с'ефте. Пр'аеу р'амке за-пч'еле. Пр'аеу све-т'оа. Е-т'амо т'ој м'ајсторот р'аботау 'он'адеу. П'онапре т'оа ф'ониров к'оај се-л'епеу к'оај с-'он'адеу, тр'ебало да-се-л'епи да-с-'он'ади со-н'екаква п'егла, д'емек, све-т'оа и-со, м'ислим, со-к'умур. Е-с'еа к'ако да-н'апраа к'умур шо-'имале све-т'оа. Е-с'еа с'инов, д'емек, вр'атен, д'емек, т'амо к'ако ч'ирак ке-з'еме-жар, ке-'изгасне, ке-о-т'ури у-г'рне. 'Озгора над-г'рнето ке-т'ури ч'инија со-в'ода и-за-да-се-'изгасне да-с-'он'ади и-п'осле да-з'емаа од-к'умуров и-да-п'еглаа. Т'оа д'онеле. „О-к'оуку м'ау, д'емек, а-све-т'оа зн'аеу да-р'абота д-'он'ади“. Д'емек, биу-зад'оволен т'ој.

Е-па-п'осле к'ако р'амкеве за-т'армк'е, п'осле и-к'ошаре за-т'армк'е п'очнау да-пр'ае д-'он'ади. И-т'ак'е го-н'аучиу з'анатот. И-п'осле се-вр'атиу 'овдека и-п'осле к'ако в'озрасен ст'анау м'логу гл'авен м'ајстор у-Т'етоо. Пр'очуен. Све-шо-пр'аеу шо-'он'адиу и-нам'ештаи и-дуб'орези и-све-т'оа и-т'ак'е н'аучиу з'ан'ат т'амо.

А-ј'а к'ако м'ала: к'оај з'авршив шк'оло с'еа да-вл'езем на-р'абота. М'ојте, смо-б'иле с'ироти. Н'емале м'огуќнос да-ме-пр'ата д-идем у-Ск'опје д-учим. Н'емало к'ако с'ега у-с'екој гр'ад шк'оло, д'емек, и-све-т'оа. И-не-ме-пр'акале. И-с'еа ке-вл'езем на-р'абота. Т'огај Т'етекс с-отв'ораше. К'-идем ј'а у-Т'етекс. Ке-ми-в'ика, д'емек, в'ујко-ми, м'ајка-ми: „А-бе-к'-идеш у-Т'етекс. Ти-си-уште млада све-т'оа. 'Еве к'ажале потф'атиле п'рсти 'опадило“. „Не, ј'а у-Т'етекс к'-идем и-г'ото“. И-н'екако п'осле ме-отт'ргнаја да-н'ејдем у-Т'етекс. Ме-пр'атија да-б'идем ч'ирак по-продавн'ицеве. Ј'а сум-п'очнала да-р'аботам к'ако ч'ирак. Две-г'одине сум-раб'отела ч'ирак, а-п'осле, д'емек, сум-раб'отела к'ако п'омошник, к'ако-шеф. Пол'ојната ст'аж ми-је-по-продавнице, а-пол'ојната ст'аж-ми-је, п'осле ме-преф'арлиле у-канцел'арија сум-раб'отала. И-четир'иесе г'одине 'имам ст'аж. И-'имам п'ензиа доб'иено.

Вр'еме на-л'етала

Ј'а ж'ивим у-стар'а-куќа. К'уќава 'има пр'еку ст'о и-тр'иесе г'одине. Шо-'имам р'однине и-н'екој др'уг'и неп'ознати кој-ке-д'ојда ке-в'икаа: „Л'еле шо-ви-је-'уба: к'уќава!“ К'ако-бе шо-ни-је-'уба:? Да-з'аблазиш на-н'екој ст'ан 'убо:, д'емек. Све-ч'исто м'одерно, 'ова т'оа, не-у-старав'а-куќа? Со-д'олапи со-траб'озани со-све-т'оа. Д'ојде 'една од-стр'ансво да-сликуе д-опади, д'олапи, д'емек, и-све-т'оа. В'икам 'ова р'егали, 'ама по-ст'аро се-в'икаа, д'емек, д'олапи т'оа. Д'оле, д'емек, в'изба, 'ајат и-све-т'оа. Ч'ардак. И-в'ика млог-'убо:.

Е-па-с'еа на-вр'емето да-се-сн'има ф'илм у-Т'етоо. И-'еден-деу се-сним'уеше 'овдека. Т'оа *Вр'еме на-л'етала*. И-д'оле у-'ајатов т'уека и-од-другав'а-срана 'истава пл'ан-је и-т'амо к'уќа. И-од-тај'а-срана и-'овдека и-сним'уеја опадуеја све-т'оа. Н'адвор у-б'авчава ни-т'урија т'арабе. 'Овде по-слаб'ицава да-се-не-в'игаа ст'ице т'урија пл'атно, д'емек, и-све-т'оа. Да-б'иде и-п'осле ни-д'адоа по-н'екој д'инар. 'Ајде д-идемо у-'општина да-пл'атиш за-'ова за-т'оа. П'осле 'ова ал'-да-рас'ипемо ал'-'ако с'акате н'ека ви-'остане. Н'ека ни-'остане. Ни-'остај-ја, д'емек, и-све-т'оа. Н'е ни-г'и-

з'едоа н'асад, д'емек, не-ни-г'и-он'адиа. И-т'ак'е, д'емек, се-сн'имаше 'овдека филмот *Време на-л'ейшала*.

В'ујко-ми Гл'иша 'имаше р'азни н'осие, н'ошње и-м'ушки и-ж'енски. И-у-Т'етоо се-одрж'уеше м'аскинбаў. И-смо-б'иле м'ие т'амо. Н'екои обл'ечени, ј'а сум-б'ила обл'ечена со-чинт'ејан'е. С'инот н'егов б'еше обл'ечен со-м'ушки, д'емек, со-ч'ашире т'оа шо-тр'ебе-све к'омплет. И-смо-доб'иале и-н'аграде. Мл'огу, д'емек, р'азни н'ошње 'имаше. А-на-вр'емето 'имаше и-д'ома 'изложба. Ж'ене к'ако в'еза, м'ислим, од-н'ошње, д'емек, т'оа. И-у-дв'орот и-п'ојно шо-до'агаа л'уди да-гл'едаа и-д'еца од-шк'оло до'агаа да-гл'едаа д-он'ада, св'ите се-ч'удеја. И-мл'огу б'еше 'убо:.

Владимир Кочоски (1946)

С'рце ме-б'оли за-Т'рпана

Ја-сум-Вл'адимир К'очоски. По-зв'ање сум-професор по-кн'ижевност и-макед'онист, 'ама без-дн'евник. К'ако професор не-сум-р'аботеў ни-'еден-д'ан. Дв'аесе и-пет-г'одине р'аботеф к'ако н'овинар, п'рво у-р'адио Т'етоо пет-г'одине, д'есет г'одине у-ред'акција „Н'ова Макед'онија“ од-Т'етоо и-д'есет г'одине у-Југохром к'ако ш'еф на-сл'ужбата за-информ'ирање. Ч'етири г'одине беф-д'иректор од-'ил'ада д'евесто д'еве:с-ш'еста до-две-ил'адита г'одина на-Национ'алната уст'анова – Библиот'ека „К'очо Р'ацин“ – Т'етоо, к'аде п'осле 'останаф до-пензионир'ањето. Д'осега 'имам испеч'атено д'есет кн'иг'е.

Интер'есот за-нар'одната м'узика го-н'аследив од-т'атко-ми кој-ме-д'аде да-'учим виол'ина у-Н'ижото м'узичко шк'оло у-Т'етоо, а-'учител' ми-б'еше 'Андро Ап'остолски-Цв'икер. П'осле т'оа, к'ако чле'н на-орк'естарот на-културно уметн'ичкото др'уштво „Иљо 'Антески-См'ок“, п'очнаф да-се-интерес'ирам за-тет'оск'ите 'изворни н'ародни п'есн'е. К'ако резулт'ат на-м'ојот 'интерес две-'ил'аде и-ш'еста г'одина га-исп'ечатиф кн'игата „П'есни и-с'удбини“ у-к'оа п'ишуем к'ако

наст'анале п'есн'ете: „С'рце ме-б'оли за-Т'рпана“, „Бл'агуњо д'ејче пож'аранче“, „К'ажи 'Епсо Дим'ушоа“, „Г'ор'ушице црн'о:ко“ и-десет'ина др'уг'и, к'ако и-за-судб'ината на-личн'остите за-кој-се-п'ое у-н'иф.

'Овја-пут с'акам да-ви-к'ажем м'алу п'ојке за-п'есн'ата „С'рце ме-б'оли од-м'ерак за-Т'рпана“. За-нејз'иното постан'уење и-за-све-др'уго ми-раскаж'уеше Владимир Ник'олоски, 'унук на-Бл'агуња од-с'инот Стр'акиле.

П'орано мл'ади г'и-м'ужеле дејч'ињата у-Т'етоо. Т'рпана к'огај 'имала чет'рн'аесе г'одине у-н'ејзе се-з'аљубиу С'имо с'арафот кој-биу-дес'етина г'одине п'остар од-н'еа. Го-пр'атиу за-ср'ојник П'анота од-Пашап'етреф с'окак к'ај-т'атко-и 'Ано Ј'акофчеш, 'иначе п'ознат т'етоск'и т'ргоец, од-н'его да-га-п'отражи Т'рпана за-да-му-б'иде ж'ена на-С'имота. 'Арно 'ама, 'Ано Ј'акофчеш 'откако го-пр'ечекау ср'ојникот к'ако-што б'ило р'едот, му-р'екоу д'ека Т'рпана је-уште м'ала и-не-је-за-м'ужење.

З'арка 'или 'Анојца, м'ајката на-Т'рпана к'огај 'отишоу ср'ојникот му-се-нал'утила на-'Анота и-го-пр'ашала: „З'ошто го-'одби ср'ојникот? С'имо је-д'обра пр'илика за-Т'рпана“ – му-р'екла.

'Ано й-п'одвикнау со-зб'оројте: „Т'и да-не-се-м'ешаш. И-Г'оспот да-сл'езе на-з'емја не-му-г'а-давам Т'рпана на-С'имота. Т'ија с'а-мл'огу б'огати и-н'аместо м'ене да-ми-пр'аа т'емане, ј'а ке-тр'еба да-им-пр'аем т'емане на-св'атот З'ако и-н'ивната фам'илија“.

П'ано ср'ојникот не-му-д'онесе 'убаф 'абер на-С'имота, 'ама С'имо не-се-'откажау л'асно. 'Уште н'екоуку п'ута пр'акау ср'ојници, а-'Ано Б'акалот не-се-пр'емисл'еу. Не-г'а-давау Т'рпана за-С'имота.

По-неко'е-време низ-Т'етоо се-пр'очуло д'ека Т'рпана га-св'ршиле за-М'иљана П'ајкоф д'ограмац'ијата.

Мл'адиот С'имо раз'очаран шо-не-му-г'а-дале Т'рпана в'идеу – н'е-видеу р'ешиу д-иде у-Ам'ерика б'ел'ким т'амо ке-га-з'абрае.

Ј'есента чет'рн'аесегодишната Т'рпана и-М'иљан пр'аеле св'адба, а-по-д'евет м'есеци Т'рпана р'одила м'ушко д'ете к'ое го-к'рстиле Сп'ирко.

'Арно 'ама, судб'ината н'екоаш је-без-м'илос. М'иљан се-р'азболеу и-за-к'усо време 'умреу. Т'рпана 'иако 'имала с'амо петн'аесе г'одине ост'анала 'удојца со-'едно д'ете.

П'ано ср'ојникот му-п'ишау п'исмо на-С'имота у-Ам'ерика и-го-'известиу за-см'арта на-М'иљана. Му-п'ишау 'ако га-с'ака 'уште Т'рпана, да-д'ојде у-Т'етоо, м'оже с'ега 'Ано ке-му-га-д'аде.

Залуб'ениот С'имо н'ема да-ч'ека мл'огу. Г'и-сп'акуау куф'ерите и-со-п'рвиот бр'от т'ргнау н'асат. Ц'ело време д'одека бр'одот пл'овеу по-ок'еанот, т'ој м'ислеу на Т'рпана и-на-н'екое п'арче од-н'овина г'и-з'апишау зб'оројте за-п'есн'ата за-нег'оата г'олема л'убов пр'ема Т'рпана и-си-потп'евнуеу.

К'огај д'ошоу у-Т'етоо со-музик'антите у-Те'аречки-Ан, к'аде се-соб'ирале н'авечер со-друг'арите, п'очнале да-га-п'оа п'есн'ата за-Т'рпана. Н'абргу п'осле т'оа п'есн'ата ст'анала мл'огу попул'арна.

С'имо не-г'убеу време и-ј'опе го-'испрака П'анота ср'ојникот к'ај-'Анота за-да-га-п'отражи Т'рпана. 'Ано 'останау непок'олеблиф. Не-г'а-дава Т'рпана за-С'имота и-б'ити!

'Истиот-д'ан к'огај 'умреу М'иљан П'ајкоф, у-Т'етоо 'умрела и-ж'ената на-Иљо Б'акалот. И-т'ој 'останау мл'ад 'удоец со-'едно триг'одишно д'ете и-р'екоу: „'Останаф шо-'останаф без-ж'ена, 'ама б'арем да-га-з'емем с'ега Т'рпана“.

Пр'атиу ср'ојници к'ај-'Анота и-дог'оворот биу-н'апраен. 'Иљо и-Т'рпана ке-пр'аа св'адба, а-С'имо с'арафот ц'абе т'ргнау т'ол' каф-пут од-Ам'ерика до-Т'етоо.

Н'абргу п'осле т'оа 'Иљо и-Т'рпана га-пр'аеле св'адбата. У-ц'рквата „Св'ети Бог'оројца“ м'егу св'атојте незаб'ележан од-н'икого вл'егоу и-С'имо с'арафот. Прис'уствуеу на-св'адбата на-д'ејката шо-га-с'акау пр'емногу и-по-к'оа д'ошоу дур-од-Ам'ерика. К'огај пред-п'опот младож'енците р'екле „да“, С'имо 'излегоу н'адвор, на-музик'антите шо-ч'екале пред-вр'ата им-ш'епнау н'ешто и-им-д'ау млог'у-паре.

Н'адвор пред-вр'ата од-ц'рквата го-ч'екау п'ајтон. По-заврш'уење на-венч'авката, к'огај младож'енците 'Иљо и-Т'рпана изл'агале од-вр'ата од-ц'рквата,

музик'антите га-засв'ириле и-зап'оале п'есн'ата „Срце ме-б'оли ќе-умрем, ј'андум 'аман, од-мерак за-Г'рпана...“

Т'огај С'имо к'ачен на-п'ајтонот му-д'ау зн'ак на-пајтонџ'ијата да-т'ргне. П'утот го-'однеу пр'аво у Ам'ерика и-од-т'огај н'икој н'ишто у-Т'етоо н'е-чу за-н'его.

На-Г'рпана и-'Иљо ќе-им-се-р'ода уште пет-д'еца. 'Иљо Ник'оловски ќе-умре 'ил'ада д'евесто три'ес-пета г'одина, а-Г'рпана 'ил'ада д'евесто ш'иесе и-тр'еќа г'одина на-сед'умдесе и-'осум г'одишна в'озрас.

Кн'игата „П'есни и-с'удбини“

Н'ема изм'ислено н'ишто т'оа. Кн'игата шо-га-'имам напр'аено за-п'есн'ете: Благоуња, Г'рпана, 'Епса Дим'ушоа, Ѓор'ушица, Шек'ерино м'алој м'оме, Изн'икнало р'ајско цв'еке и-т'ак'е н'атамо, 'има 'едно петн'аесе п'есн'е. Кн'игата ми-је-насл'овена „П'есни и-с'удбини“ и-пр'актично низ-п'еснете у-кн'игава д'авам 'опис к'ако је-наст'аната п'есн'ата и-судб'ината на-личн'остите шо-се-оп'еани у-п'есн'ете. 'Инаку т'оа-сај каж'уања на-л'уди, чл'еној от-фам'илија. За-ж'ау из'умреа. Н'ема в'ише. Р'етко 'има ост'анато. 'Има 'еден к'ај-мене т'амо с'еа шо-га-спр'емам кн'игата. Т'ој-је „Бог да-б'ие Ј'оше К'упче Б'ојанин“. П'есн'ата-је, м'еѓу др'угото: „п'окрај р'ека 'идеа, ш'екер л'окум ј'адеа, пр'есна б'ира п'иеа“ и-т'ак'е н'атамо. 'Ама т'аја Пауна со-дв'а-ума, в'ика. Пауна со-дв'а-ума, 'ама не-је-Пауна со-дв'а-ума. Пауна б'ила 'учена, з'атоа 'имала дв'а-ума. У-'однос на-ж'еневе др'уг'и н'аши 'овде. 'Учела у-С'олун. И-кај-д'ошла 'овде ре'организација д'ома. 'Откај с-ом'ужила кај-т'ој Ј'оше. Т'аја пр'етходно б'ила м'ужена за-др'уг н'екој. 'Има-син со-н'его. С'удбина тр'агична да-га-р'еchemo. Т'аја је-интерес'антна.

Све-сај-интер'есни. Т'оа сај-интер'есни г'ачк'е. Благоуња је-р'одена у-Пож'аране. И-к'ако д'ејче на-трин'аесе г'одине је-д'ојдена у-Т'етоо. 'Има дв'ајца бр'аќа п'остари. 'Едниот ќе-б'иде диплом'ат. К'-има зав'ршено у-С'орбона пр'авен факулт'ет, у-Фр'анција. И-ке-р'аботи у-конзул'атот у-Фр'анција к'ако пр'еставник на-с'рпска др'жава на-Крал'евина Југосл'авија. И-к'-има информ'ацие к'акви-сај

сост'ојбете у-Макед'онија. З'аради т'оа-што 'ова-сај крајни гр'анични 'области на-турска др'жава и-влијан'ието на-царшт'ината м'алу с-'осека, н'ема контр'ола м'логу. Б'ашибузукот пр'ае шо-с'ака 'овде, па-кр'аде, пл'ачка, с'илуе и-т'ак'е н'атамо. И-'овја 'имајќи-ги 'информациете, пл'ашејќи-се за-судб'ината на-фамил'ијава, им-сугер'ира на-т'атково, Н'икола, и-на-др'уг'иве от-фамил'ијава да-з'ема да-с-'отсеља от-Пож'аране, 'ама не-у-Г'остиар. Б'идејќи Г'остиар м'ало м'естото б'ило, 'ептен н'ема контр'ола н'икој на-н'его, да-д'ојда 'или у-Г'етоо 'или у-Ск'опје. И-м'логу от-пож'аранци сај-прес'елени у-Г'етоо и-у-Ск'опје. Г-'има и-у-Г'остиар, меѓ'утоа најгол'емиот бр'ој н'авамо сај-д'ојдени. Пл'ашејќи-се да-не-н'апраа зулум. Бл'агуња б'ила п'аметно д'ејче, шо-се-в'ика, и-за-свој-г'одине б'ила интер'есна, 'убаа. И-да-не-и-н'апраа Т'урциве б'ел'а н'екоа, до'агаа 'овде. К'упуа к'ука кај-м'остот г'оре кај-Г'орна-Ч'аршија, к'аршија. Т'аму с'едеше Т'еута Кр'ашница. 'Одма пр'еку м'остот, к'уката. Е-'арно 'ама, д'ејчево к'ао д'ејче се-др'ужело и-со-Т'рпана и-со-др'угава со-'Епса. Т'ија тр'ите б'иле. Г'оре на-Г'орна-Ч'аршија 'имало аб'ациски д'уќан у-кој-р'аботеу 'Аце абац'ијата. 'Овја у-п'есн'ава в'икаа ац'амија. Не-је-ац'амија, аб'ација. 'Ама аб'ација н'е-знаа шо-им-је-зб'орот. Го-през'емаа. М'акар-да 'извитоп'ерено га-п'оа не-је-тоа к'ако што-тр'еба. Си-ја-слушала верз'ијата 'Есма Рец'епова шо-ја-п'оала? 'Ако си-ја-чула. Др'уг'иве к'ако п'оа, га-през'емаа коп'ијата од-'Есма. 'Ама-не-је т'оа т'оа-те. М'алу м'елосот го-вр'ти на-р'омски. 'Инаку макед'онскиот м'елос уб'ајната је-у-т'оа што-је-едност'авен. Н'ема кер'ефеке м'логу да-г'и-р'ечем. Пр'осто се-п'ое. Уб'ајната у-т'оа-је. 'Овја с'еа пр'аа 'ауф т'актој, завлеч'уење. Не-је-т'оа т'оа. Т'оа-је, да-р'ечем, к'опија на-'она с'рпскиве и-на-новок'омпонир'аниве. И-т'оа. Бл'агуња се-пр'очуло д'ека б'ила м'логу 'уба. Т'аму т'ој аб'ациски д'уќан 'имау. Ч'ирак тр'гнау, п'осле к'алфа. Га-в'идеу у-ц'рква. Кај-га-в'идеу и-р'екоу „к'ако да-ја-в'идоф Бог'оројца“. И-т'оа. М'еѓ'утоа не-с'акале да-ја-дада з'а-него, биу-аб'ација, н'е-биу н'екој п'оголем. И-т'оа-је. Т'аја се-м'ужи за-Д'име Б'ошњак. А-Д'име Б'ошњак за-то'а-време биу-у-Рум'унија на-р'абота. И-Бл'агуња га-испросиу за-бр'атоф, М'иле Б'ошњак. Т'ија Бошњ'акофци-сај од-Црн'а-Гора по-п'отекло. У-'име на-бр'атот га-б'арау за-н'е-ста. Т'ак'е-да т'оа сај-пр'иказне.

Ѓор'ушица 'исто је-интер'есна. К'очо Бог'ојевиќ б'еше со-планин'арите 'овде-ве, 'ама т'атко-му н'егоф, 'усвари д'едо н'егоф К'очо се-вика. К'очо. Т'оа се-р'абота н'егде 'ил'ада 'осумсто тр'иес четврта-п'ета г'одина. Т'огај с'а-д'ојдени 'овде од-Црн'а-Гора по-трг'овија. И-К'очо Бог'ојевиќ ст'ариот, н'е-овја. Ж'ена-му Т'офана се-вика. А-погр'ебани-с'а кој-вл'агаш на-гр'обишта од-десн'а-срана ч'ешмата-кај-шо-је, зад-ч'ешмата дв'а-гроба 'има, се-гл'еда сп'оменик К'очо Бог'ојевиќ. Од-з'ади-је К'очо и-Т'офана кај-шо-с'а-погр'ебани, а-од-н'апред је-на-спом'еникот н'апишан К'очо Бог'ојевиќ вн'укот. Е-с'еа, т'оа на-св'адба н'екоа, 'оваја Ѓор'ушица м'ужена, и-б'ила 'асчика, сл'ужела ј'адење, п'иење на-г'остиве. А-К'очо п'ивнаў м'алу п'ојке се-потп'ијаниў и-т'аја му-н'оси ј'адење. Т'ој в'ага златник, и-ст'ава на-р'ука златникот, д'емек што-го-сл'ужела. 'Ама ж'енава Т'офана пр'иметила д'ека му-м'рцка 'окото и-кој-д'ошла да-и-д'онесе ј'адење н'еа, и-р'екла „к'урво“. 'Али к'урво т'аја м'анцата на-чинтијан'ете к'упени у-Ц'ариград специјално за-св'адбата. М'ожела да-ст'ане г'ужва г'олема меѓ'утоа пр'ошло шо-пр'ошло. Е-п'осле т'оа 'има 'една Тр'ајанка. Ј'а ја-п'амтим по-м'алу ка-д'ете. 'Идеше по-в'есеўбе, в'ак'е, га-викаа ж'еневе со-д'ајрето. Р'ачунај н'егде т'оа п'едесе и-вт'ора тр'ета г'одина. Т'огај т'аја и-'умре. И-т'аја млада дур-б'ила и-д'аваў и-п'аре „да-и-к'ажеш на-Ѓор'ушица...“ И-т'оа је-заврз'ламата до-кр'ај п'осле. Ѓор'ушица.

'Епса је-м'ужена у-Ам'ерика. 'Епса Дим'ушоа. Д'имуш. По-т'атко-и га-викаа 'Епса Дим'ушоа. „К'ажи 'Епсо Дим'ушоа кој-ти-б'еше ср'ојникот? Ср'ојник б'еше ми-б'еше млади Љ'убе Ст'ојкојчин“. Т'аја 'имала т'ајна љ'убов, шо-се-вика, со-М'ато К'узманов. М'ато К'узманов 'или М'ато Ш'етофче и-је-т'ој што-се-с'акале. Т'ија 'оделе дв'е-три г'одине. Т'аја с'едела Дв'а-бреста н'агоре сок'ачето. Ш'ирината 'една 'има г'оре на-т'умбата пред-Д'оў. Т'оа Д'оў го-викаа. Од-лев'а-срана 'имале к'уќа. И-кој-р'азбрала д'ека тр'еба да-и-д'ојда ср'ојници да-га-тр'ажа, му-пр'аќа п'исмо на-М'ато К'узманов „или д'ојди з'еми-ме 'или ке-ме-д'ада“. А-му-р'екла: „Д'ојди да-ме-з'емеш б'егал'ка“. 'Арно 'ама, обич'аите т'огај да-га-з'еме б'егал'ка ср'ам ке-напрае на-т'атково, м'ајкава. И-се-дв'оумеў. Д'ошле ср'ојниците д'але зб'орот. 'Овја п'осле т'оа фр'ља к'амчиња на-п'енџер д-'излезе 'Епса. 'Излегла и-му-

к'ажала „в'аква и-в'аква р'абота“. После т'оа з'ема т'ој Д'ушан Ѓ'игоф га-з'ема га-н'оси у-Ам'ерика за-да-не-б'иде 'овде. Сф'атиу д'ека в'рската н'е-може да-се-пр'ек'ине. И-т'ој 'иде у-Ам'ерика. А-'овја др'угиоф 'иде у-Краг'уевац. Таму се-пр'еселиу. А-кој-'умрела 'Епса у-Ам'ерика од-д'ома до-гр'оп пл'атиу п'аре п'утот да-се-п'остели со-цв'екиња со-тренд'афили. Зн'ачи, кај-што-пр'ошоу 'одарот со-н'еа, да-б'иде ул'ицата со-цв'еке раст'урена. Интер'есни р'аботе-са.

Тетоско љубовно писмо

'Убоо м'ое г'олупче

Н'ејкем да-те-сакалд'исуем, 'ама с'рцево ми-к'ипе од-м'ук'е и-сек'ир'ације. Ја к'огај сл'ушам што-ми-каж'уаа за-т'ебе!

Пр'ееска го-ср'етнав у-Чапч'ако: с'окаче Петрета-К'андило од-К'оутук и-ми-каж'уеше ка-те-в'идеу на-к'орзо у-Ск'опје со-н'екоа карак'онцула, шо-на-обр'азите и-б'узете т'урила по-пол-'ока б'елило и-ц'рвило.

Т'и бар-зн'аеш к'ако-сум на'орлена на-т'ебе, па-т'огај шо-ме-т'ураш у-г'ајле? З'ашо ми-пр'аеш т'аквија зб'рк'е. Ја сум-ти-р'екла: Н'ејкем да-се-вл'ечем по-т'ебе ка-п'арталка и-н'ејк'ем да-ме-п'уцаш ка-ј'ојо.

Т'ија д'ејк'е ск'опск'и, с'рчка да-г'-'изеде, с'араца да-г'и-'отреби и-р'офија да-г'и-д'амлоса, што-не-'остајле ни-п'етеу у-ч'аршија р'аат, а-к'амоли т'ебе с'урат-мој н'апишан.

К'андило ми-в'ика да-н'е-берем м'логу г'ајле и-'ич да-не-се-сакалд'исуем, з'ошо т'ија б'иле ка-карак'онцуле и-оц'ерени ка-будал'етинк'е.

'Ако је-'ова в'истина – 'арно, 'ама 'ако са-опл'акнати 'еден-д'ан ке-д'оом од-'апансус и-к'огај ке-г'и-ф'атим, вл'акно на-гл'ава н'ема да-им-'остаем, ке-г'-'искубем ка-ч'афк'е и-ке-г'и-н'апраем ка-п'апајце.

'Ама ми-се-ч'ини и-т'и си-за-утеп'уење, з'ошто к'огај д'оаѓаш у-Т'етоо и-к'огај ке-ти-б'рбнем за-н'иф, ка-'очите да-сум-ти-г'-'извајла. Ке-п'очнеш да-г'и-цп'уеш б'ошум 'абер н'емаш за-н'иф. Ке-ми-р'ечеш д'ека м'ораш д-'идеш на-Дв'а-Бреста на-ф'урна да-н'аручаш за-'утрента п'астрмајлије, 'иако ти-'убо: зн'аеш д'ека п'астрмајлијете г'и-пр'ае Др'аго Т'опалот.

Ме-м'афташ ка-буд'ал'инка на-м'ртво, а-и-л'аден-си у-последн'о-време пр'ема м'ене и-'ич не-ме-сајд'исуеш. С'игурно з'ашто не-н'осим н'ајлонк'е ка-скопј'анк'ете. 'Ако је-за-т'оа к'-идем у-Вр'атница и-ке-к'упим и-т'оа ам'еричк'е, па-т'огај ке-в'идимо чив'и-ног'е и-чив'и-бутк'е с'а-п'убаај.

'Имам мл'огу да-ти-к'ажуем 'ама н'ејкем в'ише пр'еку п'исмо. Па-те-м'олим да-д'оеш шо-п'обргу, ж'ити м'ене, з'ош в'ише н'емоем д-'издржим п'ојке, сум-ст'анала ка-к'оу' л'озјарски.

За-п'озрав ти-пр'акам по-Сл'авета Цун'ибаба м'алу 'ораче, к'оштање, р'ак'ија ценар'икојца, в'инце пот-к'омиње и-'една к'ошница ј'абук'е.

С'еа на-кр'ај те-ц'унуе ш'иесе и-ш'ес-пута тв'оата осантер'исана М'енча.

(Преземено од интернет на 15 декември 2018 г. од веб-страницата
<https://off.net.mk/zezalici/meshano/tetovsko-ljubovno-pismo>)

ДОДАТОК

Во овој дел е даден поголем дел од изворниот дијалектен материјал собран на терен во градот Тетово во периодот од 2013 г. до 2018 г. според *Прашалникоѝ за собирање материјал за македонскиоѝ дијалектиен аѝлас* од академик Божидар Видоески.

I

Делови на човечкото тело

- | | |
|----------------------------|--------------------------------|
| 1. гл'ава | 22. н'епце |
| - ме-'удри по-гл'ава | 23. в'енец |
| - се-ф'ати за-гл'ава | 24. ј'език |
| - му-п'адна на-гл'ава | 24 а. ј'езиче |
| 1 а. гл'авиче | 24 б. - на-ј'езикот; |
| 1 б. гл'авиште | - под-ј'език |
| 2. ч'ереп | 24 в. ч'урило |
| 3. т'епе | 25. в'илица (г'орна и д'оѝна) |
| 4. м'озок (мн. м'озоци) | 26. г'рло |
| 5. с'урат | 27. г'ркл'ен' |
| 6. ч'ело (мн. ч'ела) | 28. г'ркл'ен' (мн. г'ркл'ен'е) |
| 7. л'ик | 29. ш'ија |
| 8. 'обрас | 30. т'иѝ, вр'ат |
| 8 а. 'обрашче | 31. 'уше (мн. 'уши) |
| 9. - | 31 а. 'ушенце |
| 10. сл'еп'очница | 32. к'оса |
| 11. 'око | 33. вл'акно (мн. вл'акна) |
| 11 а. 'окце | 34. п'утец (мн. п'утеци) |
| 12. ц'арнка | 35. к'адраф, к'адра:, к'адро: |
| 13. кл'епка (мн. кл'епк'е) | 36. к'укуљаф, кук'уља: к'оса; |
| 14. н'ос | 37. в'еѓа (мн. в'еѓе) |
| 14 а. н'осе | 38. тр'епка (мн. тр'епк'е) |
| 15. н'озра (мн. н'озре) | 39. м'устак' (мн. м'устаке) |
| 16. 'уста (мн. 'усте) | 40. бр'ада |
| - 'устата ме-б'оли | 40 а. бр'адиче |
| 16 а. 'устиче | 41. к'оска |
| 17. б'уза | 41 а. к'оскиче |
| 17 а. б'уза (мн. б'узе) | 42. сн'ага, м'арша |
| 18. з'уп (мн. з'уби) | 43. пл'еќи, г'арп |
| 19. к'атници | 44. - |
| 20. 'умник (мн. 'умници) | 45. г'арди |
| 21. 'очник (мн. 'очници) | |

46. м'еф (чл. м'еот)
46 а. м'ефче
47. п'упак (мн. п'упаци, чл. п'упакот)
48. сл'абина
49. л'ажичка
50. к'арстина
51. к'ук (мн. к'укој)
52. 'арбет
53. 'арскајца
54. р'ука (мн. р'ук'е, изб. мн. дв'е-рук'е)
54 а. - за-р'ука
- под-р'ука
- на-р'ука
54 б. р'укиче (мн. рук'ичиња)
54 в. р'укиште
55. м'ишка (мн. м'ишк'е)
- под-м'ишка
56. л'акот (мн. л'актој, изб. мн. дв'а-лакти)
57. р'амо (мн. р'амења)
58. б'окс
59. ш'ака
60. дл'анка
61. згл'оп
62. ш'ака
62а. -
63. п'арст (мн. п'арсти)
63а. -
64. н'окот (мн. н'окти)
64 а. н'окте
65. подн'октица
66. ж'ивец
67. п'алец
67 а. п'алец, пок'аз'алец,
ср'едниот п'арст, дом'алиот
п'арст, м'алиот п'арст
68. н'ога (мн. н'ог'е, изб. мн. дв'е-ног'е)
68 а. н'ог'иче
69. б'утка
70. -
71. к'олено (мн. к'олена)
72. л'ист
73. гл'ужд
74. ст'упало
75. ст'упал'ка
76. п'етица
77. г'ас
77 а. - 'оди наг'азечки
- 'оди наз'адг'азум
78. м'уда
79. к'ожа (мн. к'оже)
80. р'ебро
81. к'рф (мн. к'рвој)
82. с'рце
83. б'убрег
84. цр'ево
84 а. цр'ефце
85. ц'арн-цигер
86. б'еу'цигер
87. чк'ембе
88. ж'оу'чка
89. ж'елудник
90. сл'езина
91. гл'еда; гл'едам, гл'едаш, гл'еда,
гл'едамо, гл'едате, гл'едаа;
сум-гл'едала, сте-гл'едале;
гл'едај! гл'едајте!
91а. (да) пр'егледа
92. (да) в'иди; в'идим, в'идиш,
в'иди, в'идимо, в'идите, в'ида;
в'идоф; в'идела
92 а. в'иґа; вид'уење
93. сл'аза (мн. сл'азе)
94. пл'аче
94 а. (се) р'асплаче; (се)
р'асплачем; р'асплачеш,
р'асплаче, распл'ачемо,
распл'ачете, р'асплача;
р'асплака
94 б. (се) распл'ачуе
95. ј'аде; ј'адем, ј'адеш, ј'аде,
ј'адемо, ј'адете, ј'ада; ј'адеф;
ј'адеу; ј'ау, ј'ала, ј'ало, ј'але;
ке-ј'адем, ке-ј'адеш, ке-ј'аде, ке-
ј'адемо, ке-ј'адете, ке-ј'ада;
ј'ади! ј'адите!; ј'адење; ј'адејки
95 а. (да) 'изеде; 'изедоф; (да се)

- пр'ејаде; (се) пр'ејау; д'ојаде;
(се) н'ајадоф; 'изеди-го;
из'едите-го; 'иди н'ајади-се; иди
нај'адите-се
96. зб'ори; зб'орим, зб'ориш,
зб'ори, зб'оримо, зб'орите,
зб'ора
97. (да) р'ече; (да) р'ечем, р'ечеш,
р'ече, р'еchem, р'ечете, р'еча;
р'екоф; ќе-р'ечем; сум-р'екоу,
смо-р'екле
97 а. ми-пр'ерече; ти-пр'ерекоф
98. зб'ори
99. тр'ае
100. гр'изе; гр'изем, гр'изеш, гр'изе,
гр'иземо, гр'изете, гр'иза
100а. (да) 'изгризе; (да)
з'агризе; (да) пр'егризе
101. цв'ака
102. г'оута
103. сл'уша
104. (да) ч'уе; (да) ч'уем, ч'уеш,
ч'уе, ч'уемо, ч'уете, ч'уа; ч'уф,
ч'у, ч'у, ч'уфмо, ч'уфте, ч'уа;
ч'уї!, ч'уїте!
104 а. (да) д'очуе; д'очуа
105. ф'ака
105 а. п'офака; пр'ефака
106. д'ржи; д'ржим, д'ржиш, д'ржи,
д'ржимо, д'ржите, д'ржа;
д'ржеф, д'ржеше, д'ржеше,
д'ржефмо, д'ржефте, д'ржеа;
д'ржеу; д'ржи-го; д'рште-го
106 а. з'адржи; з'адржау;
з'адржан
107. (да) д'аде; (да) д'адем, д'адеш,
д'аде, д'адемо, д'адете, д'ада;
д'адоф, д'аде, д'аде, д'адофмо,
д'адофте, д'адоа; д'ау; д'аї!,
д'аїте!
107а. (да) пр'едаде; пр'едадоф,
пред'адоа
108. (да) з'ема; (да) з'емем, з'емеш,
з'еме, з'емемо, з'емете, з'емаа;
з'едоф, з'еде, з'еде, з'едофмо,
з'едофте, з'едоа; з'еу;
108 а. п'озема; п'озеде
108 б. з'ема
109. 'оди; 'одим, 'одиш, 'оди,
'одимо, 'одите, 'ода; 'одеф,
'одеше, 'одеше, 'одефмо,
'одефте, 'одеа; к'-одим
110. 'иде; 'идем, 'идеш, 'иде,
'идемо, 'идете, 'ида; 'идеф,
'идеше, 'идеше, 'идефмо,
'идефте, 'идеа; к'-идем; 'ишоу;
'идеїки; 'иди!, 'идите!
111. (да) д'ојде; (да) д'ојдем,
д'ојдеш, д'ојде, д'ојдемо,
д'ојдете, д'ојда; д'ојдоф, д'ојде,
д'ојде, д'ојдофмо, д'ојдофте,
д'ојдоа; ќе-д'ојдем; д'ошоу;
д'ојди!, д'ојдите!
111 а. д'оага
111 б. н'аога
111 в. з'аога, пр'еога, пр'иога,
пр'ишоу
112. с'еди; с'едим, с'едиш, с'еди,
с'едимо, с'едите, с'еда; с'едеф,
с'едеше, с'едеше, с'едефмо,
с'едефте, с'едеа; ќе-с'еди;
с'едеу; с'еди!, с'едите!
113. с'еди
113а. з'аседнаф; 'окапа;
з'астана; з'астанем, з'астанеш,
з'астане, заст'анемо,
заст'анете, з'астана; з'астанаф,
з'астана, з'астана, заст'анафмо,
заст'анафте, заст'анаа; ќе-
з'астане; з'астани!, заст'аните!
114. (да) вл'езе; (да) вл'езем,
вл'езеш, вл'езе, вл'еземо,
вл'езете, вл'еза; вл'егоф,
вл'егоа; ќе-вл'езем; вл'егоу;
вл'ези!; вл'езите!
114 а. вл'ага
115. (да) 'излезе; (да) 'излезем,
'излезеш, 'излезе, изл'еземо,
изл'езете, 'излеза; 'излегоф,
'излегоа; ќе-'излезем;
'излегоу; 'излези!; изл'езите!

- 115а. 'излага
116. д'иши; д'ишим, д'ишиш,
д'иши, д'ишимо, д'ишите,
д'иша; д'ишеф, д'ишеше,
д'ишеше, д'ишефмо, д'ишефте,
д'ишеа; ќе-д'ишим; д'ишеу;
д'иши!, д'ишите!
117. (да) зд'ивне
118. к'аркори
119. п'амти
120. (да) з'абрае; з'абраам,
з'абрааш, з'абраа; забр'аамо,
забр'аате, з'абраа; з'абраеф,
з'абрае, з'абрае, забр'аефмо,
забр'аефте, забр'аеа; ќе-
з'абраем, ќе-з'абраеш, ќе-
з'абрае, ќе-забр'аемо, ќе-
забр'аете, ќе-з'абраа; з'абраеу;
з'абрај!, з'абрајте!
- 120 а. з'абраа
121. м'исли; м'ислим, м'ислиш,
м'исли, м'ислимо, м'ислите,
м'ислеа; м'ислеф, м'ислеше,
м'ислеше, м'ислефмо,
м'ислефте, м'ислеа; ќе-
м'ислим; м'ислеу; м'исли!,
м'ислите!

- 121 а. (да) п'омисли; (да)
пр'емисли; (да) з'амисли
122. м'исли
123. зб'ор
124. ср'иже; ср'ижем, ср'ижеш,
ср'иже, ср'ижемо, ср'ижете,
ср'ижа; ср'ижеф, ср'ижеше,
ср'ижеше, ср'ижефмо,
ср'ижефте, ср'ижеа; ќе-
ср'ижем; ср'ижеу;
ср'ижи!, ср'ижите!
- 124 а. 'исриже; 'исрижем,
'исрижеш, 'исриже,
иср'ижемо, иср'ижете,
'исрижа; 'исрижаф,
'исрижа, 'исрижа,
иср'ижафмо, иср'ижафте,
иср'ижаа; 'исрижау;
'исрижи-се!, иср'ижите-се!
125. ст'упне
126. цв'ака
127. ц'ери
128. с'ирка; (да) с'ирне; с'ирнуе

II

Физички и психички особини на човекот

- | | |
|--|---|
| 1. к'укуљаф (кук'уља: к'оса) | 12. г'арбаф, г'арба:, г'арбо: |
| 2. - | 13. - |
| 3. к'ељаф, к'еља:, к'ељо: | 14. - |
| 4. к'ор, к'ора, к'оро | 15. - |
| 5. ш'ашлија, ш'ашлио | 16. з'ублец, з'ублејца |
| 6. шт'рп, шт'рба:, шт'рбо: | 17. м'ешљак, м'ешеста, м'ешесто |
| 7. гл'уф, гл'уа, гл'уо | 18. бр'адоња |
| 8. н'ем, н'ема, н'емо | 19. пл'екас |
| 8а. н'ем | 20. с'акат, с'аката, с'акато |
| 9. ц'арноок (ц'арном'ањаст) | 21. абр'ашлија, абр'ашлио ('абраш) |
| 10. б'елузлаф, бел'узла:, бел'узло:,
б'ело лице | 22. д'есњак |
| 11. крив'ошија, крив'ашија,
крив'ошија | 23. л'евак |
| | 24. мл'ад, -а, -о, (степен: п'омлад,
н'ајмлад); ац'ајија |
| | 25. м'ау, м'ала:, м'ало:; (степен: |

- п'омал, н'ајмал)
 25а. м'алаф
 25б. -
 25в. -
 25г. -
 25д. -
 25ѓ. -
 25е. -
26. г'олем, -а, -о, (степен: п'оголем, н'ајголем)
 26а. -
 26б. г'олемко д'ете (за муштија се викало г'олем)
27. в'исок, -а, -о, (степен: п'овисок, н'ајвисок)
28. н'изок, н'иска, н'иско
29. ј'ак, -а, -о
30. сл'аб, -а, -о
31. цв'арс, цв'арста, цв'арсто
32. д'ебеу, д'ебела, д'ебело
 32а. -
33. сл'ап; т'анок, т'анка, т'анко; т'ан'ок-конец (за предење)
 33а. -
34. кр'ут, -а, -о
35. 'убаф, 'уба; 'убо:
36. г'аден, г'адна, г'адно
37. д'обар, д'обра, д'обро
38. 'арен, 'арна, 'арно
 38а. -
39. л'ош, -а, -о
40. лош'отија, ч'ифут, л'амја
41. мил'ослија
42. м'илост
43. п'исен, п'исна, п'исно
44. гн'асен, гн'асна, гн'асно; п'исен, п'исна, п'исно
45. гр'озен, гр'озна, гр'озно; гр'озниот, гр'озната, гр'озното
 45а. л'игаџа
46. б'рз, -а, -о
47. тр'ом, -а, -о
48. зр'аф, -а, -о
49. б'ол'ен, б'оуна, б'оуно
50. офтик'ајлија, ј'октисан
 50а. -
51. т'ужен, т'ужна, т'ужно
52. мариф'етлија
 52а. см'отан; не-го-б'идуе
53. гл'аден, гл'адна, гл'адно
54. ж'еден, ж'една, ж'едно
55. 'итер, 'итра, 'итро
56. сп'особен; го-б'идуе; снал'ажливос
57. м'удер, м'удра, м'удро
58. б'аксус
59. вр'еден, вр'една, вр'едно
60. м'рза
61. м'рзлиа
62. -
63. вр'еден, вр'една, вр'едно
64. ал'апача
65. м'ирен, м'ирна, м'ирно
66. 'угоен
67. к'одош, шп'ион
68. л'акомдоу
 68а. -
69. фал'б'ација / фал'б'аџија
70. з'енг'ин (мн. з'енг'ини)
71. п'отрајко
72. з'енг'ин, пар'ајлија
73. богат'аши, бог'атилек
74. с'иромаф
75. 'обелен
76. ина'ечија
77. - 'песоглав'
78. треси-'опашка
79. л'ајпра
80. з'астарче
81. л'ажго, л'ажгоџа
82. л'аже
83. л'ажга (мн. л'ажге)
84. в'истина (вист'ината е-таја)
85. к'ар
86. (да) 'оглуе, (ке) 'оглуе
87. (он да) 'озрае; (она) озр'аела; 'он ке-'озрае
88. (да) 'око̀ре, ке-'око̀ре
89. (да) 'огладне, (ке) 'огладне
90. огов'ара
91. нак'омсиса н'екого

92. се-дот'еруе
92а. -
93. 'игра м'ајтап с'о-него
94. к'уди
95. се-с'рди
96. се-см'ее;
(ја) се-см'еем, се-см'ееш, (он, она) се-см'ее; (мие) се-см'еемо, се-см'еете, (тија) се-см'еа;
(ја) се-см'ееф, се-см'ееше, (он, она) се-см'ееше; (мие) се-см'еефмо, се-см'еефте, (тија) се-см'ееа; (ја) ќе-се-см'еем, ќе-се-см'ееш, (он, она) ќе-се-см'ее; (мие) ќе-се-см'еемо, ќе-се-см'еете, (тија) ќе-се-см'еа; се-см'еефмо, смо-се-изн'ас'еале, зам'алевмо од-см'еење
97. н'адим'ак
98. п'еда
99. ч'епорок
100. ч'екор, к'орак (мн. ч'екори, к'ораци, изб. мн. ч'екора, к'орака)
101. сн'ага (мн. сн'аге)
102. в'озрас (Кол'ку-г'одишен-је?)
103. -
104. в'арсник (мн. в'арснице)
105. в'арсничка (мн. в'арсничк'е)
106. (се) ф'али
(ја) се-ф'алим, се-ф'алиш, (он, она) се-ф'али; (мие) се-ф'алимо, се-ф'алите, (тија) се-ф'аља
107. з'убле
108. м'ешљак
110. - 'гангало'
111. т'абиет

III

Болести и лекување

1. нем'окница
2. б'олес
3. н'евол'а, бес-к'ејф
4. вол'а, к'ејф
5. зр'авје
6. ср'ека, к'асмет
7. н'есрека, бес-к'асмет
8. м'ука (мн. м'ук'е)
9. ј'ечменик
10. п'ерде (на очите)
11. премр'ежие
12. л'ишај (мн. л'ишаи)
13. бр'адајца (мн. бр'адајце)
14. н'ишан (мн. н'ишани, изб. мн. два-н'ишана)
15. ч'ир (мн. ч'ирој)
16. пл'ускаец (мн. пл'ускајце)
16а. -
17. буб'ул'ица (мн. буб'ул'ице)
18. л'узна (мн. л'узне)
19. м'одрица (мн. м'одрице)
20. п'арут
21. п'от
22. гн'ој (мн. гн'ојој), дем. гно'енчиња
23. м'арсул' (мн. м'арсул'и)
24. н'астинка (мн. н'астинк'е)
25. гр'озница (мн. гр'ознице)
26. -
27. к'ијајца
28. к'ашлица
29. зла-к'ашлица, маг'арешка к'ашлица
30. 'узрик, да-'узригне
31. к'ислојна
32. з'адуф
33. 'офтика
34. ј'анса
35. ж'оўтица
36. к'олера
37. с'ипајнце
38. в'арт'оглајца

39. п'адаїца, п'адака б'олес
 40. п'риш
 41. б'оўен, б'оўна, б'оўно (б'оўниот, б'оўната, б'оўното)
 42. зр'аф, -а, -о, -и
 43. кр'астаф, кр'аста:, кр'асто:, кр'астаи
 44. к'ашличаф, кашл'ича:, кашл'ичо:, кашл'ичаи
 45. с'ипанчаф, сип'анча:, сип'анчо:, сип'анчаи
 46. за'ифлија-іе
 47. 'ил'ач (мн. 'ил'ачи)
 48. м'елем
 49. 'окал'к'е
 50. 'екім, д'октур
 51. б'ајач
 52. б'ајачка
 53. б'оўница
 54. к'ашл'а
 55. к'ија
 55 а. (да) к'ивне, ке-'иск'иа
 56. бл'уе; бл'уем, бл'уеш, бл'уе, бл'уемо, бл'уєте, бл'уа; бл'уеф, бл'уеше, бл'уеше, бл'уефмо, бл'уефте, бл'уеа; ке-бл'уе; бл'уење; бл'уї!, бл'уїте!
 56 а. 'избл'уаф, 'избл'уа, 'избл'уа, 'избл'уафмо, 'избл'уафте, 'избл'уаја
 57. (да) н'астине
 58. (да) 'осипне, 'осипнаў
 59. (да) шт'укне; шт'укнаф; ке-шт'укне
 60. б'оли
 60 а. (се) р'азболе; (се) р'азболеф, р'азболе, р'азболе, разб'олефмо, разб'олефте, разб'олеа
 61. 'офка
 62. ј'ечи
 63. -
 64. бл'аш
 65. ч'ешање
 66. б'ес
 67. лек'оита б'ил'ка, тр'авка
 68. л'упушка (мн. л'упушк'е)
 69. шт'ирка
 70. (се) ч'еша
 71. б'апна
 72. пон'удие
 73. (да) п'онуди
 74. р'аат
 75. ср'а
 76. п'онадвор
 77. т'ушна, (да) т'ушне, т'ушење

IV

Хигиена

1. (се) к'упа;
 (се) к'упам, к'упаш, к'упа, к'упамо, к'упате, к'упа;
 (сум се) к'упаў;
 (се) 'измиф (м. р.), (се) 'измила (ж. р.)
 2. с'апун (мн. с'апуні)
 3. сап'уњаїца, п'ен'аїца
 4. (се) бр'ише;
 (се) бр'ишем, бр'ишеш, бр'ише, бр'ишемо, бр'ишете, бр'иша;
 (се) 'обришем, 'обришеш, 'обрише, обр'ишафмо, обр'ишафте, обр'ишаа
 5. 'истрием, 'истриеш, 'истрие, 'истр'иемо, истр'иете, 'истриа
 6. к'рпа
 7. ч'ешл'а;
 ч'ешл'ам, ч'ешл'аш, ч'ешл'а, ч'ешл'амо, ч'ешл'ате, ч'ешл'аа;
 'исчешл'ам, 'исчешл'аш, 'исчешл'а; исч'ешл'амо,

- 'исч'ешл'ате, исч'ешл'аа
 7а. т'рл'а
 8. ч'ешел'
 9. (се) ш'иша
 (да се) 'ишиша
 10. (да се) 'избричи, бр'ичи
 10а. (се) 'избричиф
 11. бр'ич
 12. п'ере;
 п'ерем, п'ереш, п'ере;
 п'еремо, п'ерете, п'ера;
 сум-п'ерела, си-п'ерела, п'ерела,
 смо-п'ереле, сте-п'ереле, п'ереле
 12а. (да) 'испере;
 (да) 'исперем, 'испереш,
 'испере; исп'еремо, исп'ерете,
- 'испера, 'испрано
 13. п'ирајка (мн. п'ирајк'е)
 14. п'ирајка
 15. г'и-пл'ае
 16. пр'ашина
 17. г'убре
 18. г'убриште
 19. ф'арча
 20. фл'ека
 21. -
 22. гл'отно
 23. м'ете; м'етем, м'етеш, м'ете,
 м'етемо, м'етете, м'ета; сум-
 м'етеу, м'етела, м'етело, м'етеле

V

Роднински односи

1. м'ама
 (акузатив: га-в'идоф м'ама;
 датив: на-м'ама й-д'адоф в'ода;
 вокатив: м'амо)
 1 а. м'амичка
 2. т'атко
 (акузатив: го-в'идоф т'атота;
 датив: на-т'атко-ми му-р'екоф;
 вокатив: т'атко, т'ато)
 3. род'ители
 4. м'акеа (мн. м'акеи)
 5. 'очуф (мн. 'очуви)
 6. д'ете (мн. д'еца)
 6 а. д'етенце
 7. м'аксамче
 8. 'единец
 9. м'омче (мн. м'омчиња)
 10. ц'амутра
 11. б'екар
 12. м'уш (мн. м'ужи)
 12 а. м'уженце
 12 б. м'ужиште
 13. ст'арец (мн. ст'арци)
 - в'икни-го ст'ариот
 - му-д'аде на-ст'ариот
 13 а. -
14. ч'уек (мн. л'уди)
 - в'икни-го ч'уекот
 15. -
 15 а. ч'уече
 16. д'ејче (мн. д'ејчиња)
 17. д'ејка (мн. д'ејк'е)
 18. н'е:ста
 18 а. н'е:стиче (мн. не:ст'ичиња)
 19. ж'ена (мн. ж'ене, акузатив: га-
 в'идоф ж'ената; датив: на-
 ж'ената й-д'адоф в'ода; вокатив:
 ж'ено)
 19 а. ж'ениче
 19 б. ж'ениште
 20. м'уш, ж'ена
 21. бл'изнак, бл'изначка
 22. к'опиле
 23. ј'етимче
 24. 'удоец
 24 а. -
 25. 'удојца
 26. се-ж'ени, се-м'ужи
 27. фам'илија
 28. св'ој
 29. р'однина (мн. р'однине)
 30. с'ој

31. с'ин
 31 а. с'ине
 31 б. с'инко
32. п'осинет
33. к'ерка
34. п'осинета
35. ч'ељад
36. ч'едо
37. д'едо
 - д'едо го-в'идоф
 - на-д'едо му-р'екоф
38. б'аба
 - б'аба га-в'идоф
 - на-б'аба й-р'екоф
 38 а. б'абиче
 38 б. б'абиште
39. н'ана
40. д'едо
41. 'унук (мн. 'унуци)
42. 'унука (мн. 'унуке)
43. пр'аунук, пра'унука (мн. пра'унуци, пра'унуке)
44. бр'ат (мн. бр'ака)
 - го-в'идоф бр'ат-ми;
 - му-р'екоф на-бр'ат-ми
 44 а. бр'атче
 44 б. -
45. пр'ибрат
46. д'евер
47. с'есра (мн. с'есре)
48. пос'есрима
49. бр'атанец
50. с'есричњак
51. бр'атанка
52. с'есрична
53. 'ацо
54. н'ина
55. бр'атучед (мн. брат'учеди)
 55 а. -
56. т'етка
57. т'етин
58. в'ујко
 - го-в'идоф в'ујко-ми;
 - му-р'екоф на-в'ујко-ми
59. в'ујна
60. сн'аа
- 60а. -
61. з'ет
- 61а. -
62. д'омазет
63. св'екор
64. св'екрва
65. б'аба
66. д'едо
67. ш'ура
68. св'астика
69. д'евер
70. з'оўва
- 70а. -
71. ј'етарва (мн. ј'етарве)
- 71а. -
72. бац'анак (мн. бац'анаци)
73. к'ум
74. -
75. ст'аросват
76. сф'ат (мн. сф'атој, вок. сф'ату)
77. св'ака
78. св'ршеник
79. сврш'еница
 79 а. ср'ојник
80. млад'ожења, ц'амутра
81. д'омакин
82. дом'акинка
83. ст'аросват
84. т'ешка
85. (да) р'оди; р'одим, р'одиш,
 р'оди, р'одимо, р'одите, р'ода;
 р'одиф, р'оди, р'оди, р'одифмо,
 р'одифте, р'одиа; ке-р'одим;
 р'одиў, р'одила, р'одило,
 р'одиле; р'оди!, р'одите!
 85а. р'ага
86. л'оуса
87. д'оилка
88. л'оуса
89. к'рсти; к'рстим, к'рстиш,
 к'рсти, к'рстимо, к'рстите,
 к'рста; к'рстеф, к'рстеше,
 к'рстеше, к'рстефмо, к'рстефте,
 к'рстеа; ке-к'рстим; к'рстеў;
 к'рстење; к'рсти!, к'рстите!

- 89 а. к'рштеа
 90. т'аткоф, т'аткоа, т'атко:, т'аткои
 91. д'едоф, в'ујкоф, т'етиноф,
 бр'атоф, з'етоф
 92. м'ајкин, -а, -о, -и; б'абин;
 т'еткин; с'есрин; з'олвин;
 в'ујнин; н'инин
 93. л'ивада
 94. с'ака, л'уби
 95. с'ака
 96. ц'уне; ц'унем, ц'унеш, ц'уне,
 ц'уномо, ц'унете, ц'уна; ц'унеф,
 ц'унеше, ц'унеше, ц'унефмо,

- ц'унефте, ц'унеа; ке-ц'унем;
 цун'уење; ц'унеў / ц'унаў;
 ц'уни!, ц'уните!
 97. к'олне;
 97 а. з'аколне
 98. м'уштија
 99. мушк'амиља
 100. мушк'о-дете
 101. женшт'урија
 102. г'остин
 103. -

VI

Облека и облекување

- | | |
|---|--|
| 1. к'ошул'а
1а. к'ошул'че | 25. пр'естилка |
| 2. р'укаф (мн. р'укае) | 26. п'арслуче (мн. п'арсл'учиња) |
| 3. р'уп | 27. нар'уквица (мн. нар'уквице) |
| 4. да-се-п'оруби; пор'убуем,
пор'убуеш, пор'убуе;
поруб'уемо, поруб'уете,
пор'убуа | 28. т'уљбен, ш'амија (мн. т'уљбени,
ш'амије)
28а. шам'ииче |
| 5. ј'акна | 29. шам'ииче |
| 6. 'илик, к'опче (мн. к'опчиња) | 30. ф'астан |
| 7. г'аке, пант'улуми | 31. ц'еп (мн. ц'ебој) |
| 8. с'ивре | 32. п'елена (мн. п'елене) |
| 9. 'учкур | 33. з'авој, с'ицимка (порано) |
| 10. п'ојас | 34. к'ожуф
34а. к'ожуфче |
| 11. пант'улуми | 35. з'убан |
| 12. - | 36. 'алишта |
| 13. - | 37. пр'омена |
| 14. п'ојас
14а. п'ојашче (пој'ашчето) | 38. р'уба, 'облекло |
| 15. к'оланче | 39. б'офча, з'ембиљ |
| 16. к'аиш | 40. ч'орапе, к'аўчинке, ф'усукле |
| 17. т'ока | 41. ст'упало, к'амашне со-ст'упало |
| 18. ј'елек | 42. оп'анчари |
| 19. м'интан | 43. с'ицимка |
| 20. г'уњиче | 44. к'ондуре |
| 21. ц'амадан | 45. ч'изме |
| 22. кл'ашња | 46. оп'анка (мн. оп'анци) |
| 23. с'аја | 46а. - |
| 24. кан'аваца, п'остава | 47. в'рвк'е |
| | 48. г'анде, н'алања (со-топуци, мн.
н'алање) |

49. в'рвк'е
 50. 'облаќање
 51. к'арпејнца
 52. н'ошња
 53. с-'облекоф, с-'облече, с-'облече; с-'облекофмо, с-'облекофте, с-'облекоа; с-'облекоу, с-'облекла, с-'облекло, с-'облекле; дал-смо-облечени; ќе-с-'облече
 53а. -
 54. (се) оп'ашуе
 55. 'облаќа, 'облече
 55а. -
 55б. -
 56. м'ашина за шиење
 57. 'игла
 58. ш'ијачка 'игла, 'игла за шиење синг'ерица
 59. 'игла за пл'етење (мн. 'игле за пл'етење)
 60. к'онец, м'акара, 'ибришим
 61. уден'уење, уд'енуе
 61а. -
 62. н'ап'арсток
 63. н'ожичк'е
 64. п'ара
- 64а. р'аспара, р'аспарам, р'аспараш, р'аспара; расп'арамо, расп'арате, расп'араа
 65. п'арстен (мн. п'арстење), б'урма
 66. ал'алиа
 67. 'ушник (мн. 'ушник'е, дем. 'ушнице)
 68. г'ердан
 69. ср'ој (мн. ср'оеви, изб. мн. ср'оја); уср'овуе, ср'ојник (мн. ср'ојници)
 70. л'атица (мн. л'атице)
 71. ф'ес
 71а. ф'ешче
 72. ф'анела (мн. ф'анеле)
 73. кр'ои; (ја) кр'оєм, кр'оеш, (он) кр'ое; (мие) кр'оємо, кр'оете, кр'оа; кр'оеф, кр'оеше, кр'оеше; кр'оефмо, кр'оефте, (они) кр'оеја; ќе кр'оєм
 74. пл'ете; (ја) пл'етем, пл'етеш, (он) пл'ете; (мие) пл'етемо, пл'етете, (они) пл'ета; пл'етеф, пл'етеше, пл'етеше; пл'етефмо, пл'етефте, пл'етеа; ќе-пл'етем

VII

Стан (куќа и нејзините делови)

1. к'уќа
 1а. к'уќиче, к'уќарче
 1б. згр'ада
 2. д'ома
 3. 'авлија (мн. 'авлије)
 4. т'араба (мн. т'арабе)
 5. т'емел'
 6. с'ит (с'идот)
 ба. с'итче
 7. ч'атија (мн. ч'атије)
 8. с'арт
 9. ср'еа (мн. ср'еи)
 10. гр'еда
 11. ч'ерен
12. 'огн'иште
 13. к'ујна
 14. в'изба
 15. -
 16. 'одаја
 1ба. 'одајче
 17. б'ања, б'ањиче, куп'атило, 'амам
 18. ч'ардак (мн. ч'ардаци)
 19. тр'ем (мн. тр'емој)
 20. сл'абица (мн. сл'абице)
 21. сл'апка (мн. сл'апке)
 22. сл'абица (мн. сл'абице)
 23. т'аван, кар'ат'аван
 24. д'ушеме

- | | |
|---|--|
| 25. д'ушеме | 47. к'умур (мн. к'умури) |
| 26. к'ат, спр'ат | 48. гл'амња (мн. гл'амње) |
| 27. к'уше (мн. к'ушиња) | 49. к'ибрит |
| 28. вр'ата (мн. вр'ате) | 50. к'ибрит |
| 28а. вр'атиче | 51. ст'ан (мн. ст'анои) |
| 29. п'енџер (мн. п'енџери, дем. п'енџерче) | 52. - |
| 30. ц'ам | 53. - |
| 31. к'амен' (мн. к'амење, изб. мн. к'амења) | 54. (да се) н'аклади |
| 32. т'ула (мн. т'уле) | 55. 'обор |
| 33. - | 56. пл'емја |
| 34. к'ерпич | 57. (да) 'отвори вр'ата |
| 35. д'ирек (мн. д'иреци) | 58. з'атвори-га вр'атата |
| 36. 'оџак (мн. 'оџаци, дем. 'оџаче) | 59. п'ушта 'искре, пр'ае 'искре |
| 37. в'ар, варос'уење | 60. чм'ае (повеќе се употребува), тл'ее |
| 38. кл'уч (мн. кл'учој) | 61. г'ори
г'орим, г'ориш, г'ори; г'оримо, г'орите, г'ора
'изгореф, 'изгоре, 'изгоре;
изг'орефмо, изг'орефте, 'изгореа |
| 39. к'атанец | 62. ч'ади |
| 40. р'езе, м'андало | 63. у-к'ука |
| 41. ч'аѓе | 64. ст'уб (мн. ст'убој) |
| 42. 'ог'ин (мн. 'ог'ини, изб. мн. 'ог'ина) | 65. к'оу' (мн. к'олој, изб. мн. дв'а-кола) |
| 42а. 'ог'инче | |
| 43. ж'ар | |
| 44. п'епеу' | |
| 45. пл'амен (мн. пл'амени) | |
| 46. ч'ад | |

VIII

Уредување на куќата и посатки

- | | |
|---|------------------------------------|
| 1. п'ампор (мн. п'ампорче) | 15. к'ил'арче |
| 2. п'остел'а | 16. м'усандра, р'афт (мн. р'афтој) |
| 3. кр'евет | 16а. - |
| 4. р'огожа | 17. огл'едало |
| 5. п'ерница (мн. п'ернице) | 17а. пок'укнина |
| 6. - | 18. м'етла (мн. м'етле) |
| 7. јамб'улија | 19. ст'омна |
| 8. ј'орган (мн. ј'органи) | 19а. ст'омниче |
| 9. к'олепка (мн. к'олепк'е) | 20. ч'аша (мн. ч'аше) |
| 10. м'аса, с'офра | 20а. ч'ашиче |
| 11. санд'алија | 21. - |
| 11а. - | 22. к'арбла (мн. к'арбле) |
| 12. д'ушеклар (мн. душ'екларци), к'офчег, с'андак | 23. в'арчва |
| 13. ц'едило, ч'ерга, к'илим | 24. тл'ачник (д'ибек) |
| 14. д'олап (мн. д'олапи) | 24а. тл'ачиме |

- | | |
|--|--|
| 24б. 'аван | 43. ар'а̀нија |
| 25. н'ишенце | 44. з'ембил' |
| 26. ц'езве | 45. т'ањур, т'екне |
| 27. ф'инџал' | 45а. - |
| 28. кал'еница (мн. кал'енице) | 46. цр'епња (мн. цр'епње) |
| 29. поч'ингана (поникл'ована) | 46а. цр'епниче |
| ч'инија (мн. ч'иние); с'а:н | 47. ф'урна |
| 30. л'а̀јца (мн. л'а̀јце; дем. л'а̀јче) | 48. л'опота |
| 31. в'иљушка (мн. в'иљушке; дем. в'иљушче) | 49. - |
| 32. н'ош (мн. н'ожој; дем. н'оже) | 50. - |
| 33. ч'акија (мн. ч'акие) | 51. - |
| 33а. чак'ииче | 52. с'офра |
| 34. р'учка | 53. с'аач, в'ршник |
| 35. г'рне | 54. окл'а̀г'ија |
| 36. к'апаче | 55. с'ито |
| 37. т'енџере (мн. тенџ'ериња) | 55а. л'уп |
| 38. т'епсија (мн. т'епсие) | 56. г'а̀сник (дем. г'а̀сниче) |
| 38а. тепс'ииче | 57. в'идеу̀це, б'орина (дем. б'оринче) |
| 39. т'ава (мн. т'аве; дем. т'авиче) | 57а. ш'ише |
| 40. д'а̀рвен с'оларник (мн. сол'а̀рници) | 58. ф'итил' |
| 41. к'анта (мн. к'анте) | 59. - |
| 42. г'угум (мн. г'угуми), ч'ајник | 60. с'ут (мн. с'удој) |
| 42а. г'угумче | |

IX

Приготвување храна

- | | |
|-----------------------------------|--------------------------------|
| 1. л'еп | 13. п'огача |
| 1а. л'епче | 13а. пог'аченце, пог'а(а̀)чиче |
| 2. с'омун, с'имит | 14. ч'енка̀рен-леп |
| 3. бр'ашно | 15. к'олач, шар'ен-леп |
| 3а. бр'ашенце | 16. н'аедна̀ш, 'одедна̀ш |
| 4. т'есто | 16а. - |
| 5. м'аја | 17. к'а̀сај (дем. к'а̀сајче) |
| 5а. м'аиче | 18. пр'есен-леп, пр'еснец |
| 6. наб'обруе | 19. глибаф |
| 7. м'есуе, разм'есуе | 20. 'а̀ржа̀н-леп |
| 8. к'исне (ст'асуе) | 21. ч'енка̀рен-леп |
| 9. тр'ице | 22. ј'ачменец |
| 10. кр'ајче | 23. 'овесен-леп |
| 11. тр'ошка (мн. тр'ошк'е) | 24. к'аша |
| к'а̀сајче | 25. б'ака̀рдан, к'ачамак |
| 11а. - | 26. к'омат |
| 12. кр'ава̀јче (мн. крав'а̀јчиња) | |

27. к'оўпите
 28. в'итленик
 29. тури-п'отпечи
 30. пит'улице
 31. п'опара
 32. чиста-т'опенца (се става кора
 врз кора и се пече)
 33. – 37. ø
 38. с'оў
 38а. с'оўца
 39. с'олен, н'есолен
 40. м'есо
 40а. м'ефце
 41. сл'анина
 42. к'артина, 'удина
 43. 'удина (дем. 'удинче)
 44. с'ало
 45. с'ало
 45а. -
 46. чв'арка (мн. чв'арк'е)
 47. с'уцук (мн. с'уцуци)
 48. се-т'опи
 48а. т'ук
 49. гоецк'о-месо
 50. телечк'о-месо
 51. пилечк'о-месо
 52. јагнечк'о-месо
 53. к'окошкин,о-месо
 54. гускин'о-месо
 55. зајачк'о-месо/за'ечко
 56. в'ариво
 57. м'асло, ш'арлаган
 58. з'ејтин, м'асло
 59. ј'ајце (мн. ј'ајца)
 60. ж'оўчка
 61. б'еўка
 62. к'орупка, л'ушпа
 63. мл'еко
 63а. мл'екце
 64. к'исел'о-млеко
 65. -
 66. кравј'о-млеко
 67. овч'о-млеко
 68. козј'о-млеко
 69. биоўск'о-млеко
 70. с'ерај
71. с'ерајна в'оўна
 72. к'ајмак
 73. ш'еќер, ш'еќерче
 74. к'афе
 75. р'ак'ија (мн. р'ак'ие),
 (ком'ињојца)
 75а. рак'ииче
 76. шл'ивоа
 77. чр'ешњоа
 77а. пр'отока
 78. в'ино (ш'ира, ком'ињојца)
 78а. в'инце
 79. 'оцет
 80. 'инка
 81. ј'уа
 82. ј'адење
 83. п'иење
 83а. сл'адок
 84. г'орко
 85. к'исеў
 86. д'оручек, фр'уштук
 87. р'учек
 88. 'ужина
 89. в'ечера
 90. дор'учкуе
 91. р'учуе
 92. веч'еруе
 93. м'еси; м'есуем, м'есуеш, м'есуе;
 мес'уемо, мес'уετε, м'есуа; м'есуеф,
 мес'уеше, м'есуе; мес'уефмо,
 мес'уефте, мес'уеја; м'есуеў,
 мес'уела, мес'уело, мес'уеле;
 з'амеси; з'амесиф, з'амеси, з'амеси;
 зам'есифмо, зам'есифте, зам'есиа;
 м'есуај
 94. п'ече; п'ечем, п'ечеш, п'ече;
 п'еchemo, п'ечете, п'еча
 94а. 'испече
 94б. д'опече
 94в. пр'епече
 95. с'оли
 96. бл'аг
 97. п'ие; п'ием, п'иеш, п'ие; п'иемо,
 п'иете, п'ија
 97а. -
 98. п'ијан, -а, -о, -и

99. ц'рпе; ц'рпем, ц'рпеш, ц'рпе;
ц'рпемо, ц'рпете, ц'рпа
99а. н'ацрпи
99б. ц'рпка
100. (се) в'ари
101. вр'ие
102. п'ења
103. п'ареа

104. вр'ук
105. б'игор
106. л'упи
107. м'оф
108. мувл'осало
109. р'ибин
110. п'ача
111. ф'рл'а

Х

Обработка на земјата

1. н'ива
1 а. сл'ог
2. -
3. ор'аница
4. -
5. прел'ежина
6. л'едина
7. з'аорок
8. ор'аница
9. 'угар
10. истр'ебено, треб'ениште
11. иск'опано
12. н'оиште
13. се'аница
14. м'егн'ик
15. м'еѓа
16. п'отег
17. бр'азда
18. ф'убре
19. ф'убриште
19 а. м'атица
20. 'углавник
21. с'ѓрак, с'оа
22. пл'уг
23. р'ало
24. р'алица
25. р'аѓник
26. шт'ица
27. -
28. ц'ѓрцало
29. -
30. ј'арем
31. ж'егле
32. -

33. бр'ан'а
34. д'ѓрл'ача
35. ст'ап (мн. ст'апој)
36. с'ѓрп
37. в'ѓрш'алица
38. кос'ачица
39. р'укатка
40. п'олог (мн. п'олози)
40 а. -
41. сн'оп (мн. сн'опје)
42. ј'ужица
43. ст'егач
44. к'опа, к'ѓрстица
45. п'оста
46. г'умно (мн. г'умна)
46 а. -
47. ст'ожар
48. -
49. в'ила (мн. в'иле)
50. ш'иѓци
51. л'опота
52. р'ешето
53. д'рман (мн. д'рмани, изб. мн.
два-д'рмана)
54. ш'иник
55. гл'отиња
56. 'ора; 'орам, 'ораш, 'ора, 'орамо,
'орате, 'ораа; 'ораф, 'ораше,
'ораше, 'орафмо, 'орафте, 'ораа;
ќе-'ора; 'орање; 'ораѓ; 'орај!,
'орајте!
57. с'ее; с'еем, с'ееш, с'ее, с'еемо,
с'еете, с'еа; с'ееф, с'ееше,

- с'ееше, с'еєфмо, с'еєфте, с'еєа;
 ке-с'еа; с'еєње; с'еєў; с'еє, с'еј!,
 с'ејте!; п'осеаф, пос'еаја;
 п'осеаў
58. жн'ее; жн'еем, жн'ееш, жн'ее,
 жн'еемо, жн'еете, жн'еа;
 жн'еєф, жн'еєше, жн'еєше,
 жн'еєфмо, жн'еєфте, жн'еєа; ке-
 жн'ее; жн'еєње; жн'еєў; жн'еј!,
 жн'ејте!; 'ожнеан, ожн'еано
59. ж'етва
60. в'аршење
61. в'арши; в'аршим, в'аршиш,
 в'арши, в'аршимо, в'аршите,
 в'арша; в'аршеф, в'аршеше,
 в'аршеше, в'аршефмо,
 в'аршефте, в'аршеа; ке-в'арши;
 в'аршење; в'аршеў; в'арши!,
 в'аршите!
62. д'арл'а
63. ч'ука
64. сл'ама
65. ст'ап
66. в'оденца
67. в'оденца
68. -
69. ј'аз
70. вод'еничко т'ркало
71. -
72. -
73. к'офчег
74. бр'ашно
75. -

76. вр'ека, ц'ак
 76 а. вр'екиче, ц'акче
77. -
78. к'оса
79. к'осило
80. р'учка
 80а. -
81. с'ечило
82. нак'оало
83. 'оштрило
84. ч'екич
85. гр'ебло
86. с'ено
87. с'ено
88. пл'ас (мн. пл'астој)
89. н'авилник
90. ст'ок (мн. ст'огој)
 90 а. ст'окче
91. -
92. ст'рниште
93. л'ивада (мн. л'иваде)
 93 а. л'иватче, лив'адиче
94. 'откос
95. к'осење
96. к'оси
97. кл'епа
98. 'осри
99. н'абубри
100. м'отика
101. дл'ажина
102. ш'иринa
103. кр'ук

XI

Занаети

- | | |
|--|---|
| 1. вл'ачара (мн. вл'ачаре) | 8. р'азбој (мн. р'азбои, изб. мн. р'азбоја) |
| 2. гр'ебен, гр'абул'а (мн. гр'абул'е) | 9. кр'осно (мн. кр'осна) |
| 3. ф'урка, к'удеља | 10. вр'атило (мн. вр'атила) |
| 4. вр'етено (мн. вр'етена, дем. вр'етенце) | 11. б'рдо |
| 5. како ч'ашка | 12. б'рдило |
| 6. м'отајло, м'отало | 13. н'ити |
| 7. мот'овило, чеп'орошка | 14. шкр'ипец (мн. шкр'ипци) |

15. по'дношка (мн. п'одношк'е)
 16. ц'епци
 17. з'атегач, пр'ечка, соп'ирачка
 18. соп'ирачка
 19. ц'ефка
 20. сн'оал'ка
 21. -
 22. п'уздер
 23. к'онопле, к'аџап
 24. к'оу'чиште
 25. к'удеља
 26. к'удељка
 27. кл'упче (мн. кл'упчиња, дем. кл'упче, кл'убе)
 28. п'асмо
 28а. п'асменце
 29. 'осноа
 30. п'отка, ј'уток
 31. тр'уба
 32. кл'ашње
 33. в'ал'ајца
 34. пр'еѓа, пр'едиво
 35. пр'еѓа
 36. в'оу'нен, -а, -о
 37. л'аџен, -а, -о
 38. к'онопен, к'онопна, -о, -и
 39. к'озина
 40. пр'еде; пр'едем, пр'едеш, пр'еде; пр'едемо, пр'едете, т'ија пр'еда; пр'едеф, пр'едеше, пр'едеше; пр'едефмо, пр'едефте, пр'едеа; пр'еди, пр'едите; пр'едеу', пр'едела, пр'едело; пр'еделе; 'испредем, 'испредеш, 'испреде; испр'едемо, испр'едете, 'испреда; 'испредоф.
 41. тк'ае; тк'аем, тк'аеш, тк'ае; тк'аемо, тк'аете, тк'аа; тк'аеф, тк'аеше, тк'аеше; тк'аефмо, тк'аефте, тк'аеа; тк'аеу', тк'аела, тк'аело; 'исткаем, 'исткаеш, 'исткае; истк'аемо, истк'аете, 'исткаа.
 42. сн'ое; сн'оєм, сн'оеш, сн'ое; сн'оємо, сн'оете, сн'оа; сн'ој, сн'ојте
 43. с'ек'ира
 44. -
 45. р'учка
 46. с'ечиво
 47. т'есла
 47а. т'есличе
 48. -
 49. ц'ор
 50. п'ила
 50а. г'аѓар
 51. ј'ега
 52. ср'уг
 53. св'рдеу'
 53а. св'рдле
 54. гл'ето
 55. пил'ана
 56. шт'ица, шт'ичинка (дем. шт'ичинче)
 57. 'иверка (поголемо парче), тр'ице (ситни парчиња)
 57а. ц'епи
 57б. ц'епен'ца
 58. ск'еле
 59. с'ече; с'ечем, с'ечеш, с'ече; с'ечемо, с'ечете, с'еча; с'ечеф, с'ечеше, с'ечеше; с'ечефмо, с'ечефте, с'ечеја; с'ечеу', с'ечела, с'ечело; с'ечејки; 'исечи го
 60. ср'уже; ср'ужем, ср'ужеш, ср'уже; ср'ужемо, ср'ужете, ср'ужа; 'исружи го.
 60а. (да) 'исружи; 'исружиф, 'исружи, 'исружи; иср'ужифмо, иср'ужифте, иср'ужија.
 61. б'очва
 61а. б'очвиште, б'атау'
 61б. к'ачар
 62. б'уре
 63. к'аца (дем. к'аче)
 64. д'ип, г'аѓар
 65. - 'страничните штици од кацата'
 66. 'обруч
 67. -

- 67а. жљ'еп
 68. -
 69. -
 70. ч'еп, сл'авејче
 71. ко'ачница
 72. 'огн'иште
 73. м'еф, д'уало (мн. м'евој, д'уала)
 74. ж'елезо
 75. ж'елезен, -зна, -зно
 76. ч'екич, т'окмак
 77. нак'оало
 78. кл'ешти
 79. 'а̀рѓа
 80. 'а̀рѓосан , а̀рѓ'осана, а̀рѓ'осано
 81. (да) а̀рѓ'осуе
 82. к'ое; к'оєм, к'оеш, к'ое; к'оємо,

- к'оете, (т'ија) к'оа.
 83. 'оштрило
 84. н'ауча (дем. н'ауче)
 85. кл'инец (мн. кл'инци)
 86. кл'ин, кл'инец; з'амба
 86а. -
 87. р'уда
 88. к'алај
 89. 'оло:
 90. б'акар
 91. ср'ебро
 92. зл'ато
 93. б'акарен, -рна, -рно
 94. ср'ебрен, -а, -о, -и

ХП

Домашни животни

- | | |
|---|---|
| 1. к'оњ (мн. п'ојке к'оњи, дв'а-коња)
- општа форма: ф'ати-го коњ'от;
купиф 'еден к'оњ | 15 а. кр'авиче |
| 2. 'абраш, 'алчо, 'арап, д'орија, ч'ил'а, ш'арко | 16. т'еле (мн. т'елиња)
16 а. т'еленце |
| 3. 'ајгар | 17. ј'алоа |
| 4. к'обила (мн. п'ојке к'обиле) | 18. ј'уне
18 а. ј'унче |
| 5. жр'ебе | 19. ј'уничка |
| 6. - | 20. с'ефтинка |
| 7. м'агаре (мн. маг'ариња) | 21. г'ојдо (мн. г'ојда)
21 а. гојд'енчиња |
| 8. маг'арица (мн. маг'арице) | 22. б'иоў |
| 9. п'арле, п'арленце | 23. би'олица |
| 10. м'аска
10 а. м'аскиче | 24. ст'ока
24 а. - |
| 11. в'оў (мн. в'олој)
општа форма:
- к'упиф в'оў;
- к'упиф 'еден в'оў;
- з'еми-го в'олот.
11 а. в'олче | 25. 'офца (мн. 'офце, изб. мн. дв'е-офце)
Општа форма:
- 'имам 'офца / 'офце;
- д'онеси-га 'офцата / д'онеси-г'и 'офцете
25 а. -
25 б. - |
| 13. ч'ифт | 26. 'овен |
| 14. б'ик (мн. б'икој, изб. мн. дв'а-бика) | 27. ј'агне (мн. ј'агниња) |
| 15. кр'ава (мн. кр'аве) | 28. к'оза (мн. к'озе)
29. ј'арец (мн. ј'арци) |

- | | |
|--------------------------------------|-----------------------------------|
| 30. j'аре (мн. j'ариња) | 65. - |
| 30а. - | 66. - |
| 31. св'иња | 67. - |
| 32. в'епар | 68. (да) ц'аркнаў, ц'аркнале |
| 33. - | 69. - |
| 34. ма́т'орица | 70. - |
| 35. пр'асе (мн. пр'асиња), дем. | 71. к'учешки |
| пр'асенце (мн. прас'енциња) | 72. биолски р'огој |
| 36. к'уче (мн. к'учиња) | 73. j'ава; j'авам, j'аваш, j'ава, |
| 37. к'учка (мн. к'учк'е) | j'авамо, j'авате, j'аваа |
| 38. з'агар | 73 а. (да) j'авнем |
| 39. м'ачка (мн. м'ачк'е) | 74. т'оарим |
| 40. м'ачур (мн. м'ачури, изб. мн. | 75. - |
| два-м'ачура) | 76. д'и |
| 41. м'аче (мн. м'ачиња) | 77. - |
| 41 а. м'аченце (мн. мач'енциња) | 78. - |
| 42. гр'ива (мн. гр'иве) | 79. 'уш |
| 43. 'опаш и 'опашка | 80. к'укш |
| 44. к'опито (мн. к'опита) | 81. к'отар |
| 45. р'ок (мн. р'огој, изб. мн. дв'а- | 82. г'уц-г'уц |
| рога) | 83. ч'ибу |
| 45 а. р'окче | 84. к'уц-к'уц |
| 46. в'име | 85. п'ис |
| 47. с'иса (мн. с'исе) | 86. м'ац- м'ац |
| 48. в'оўна, дем. в'оўниче | 87. п'асиште |
| 49. р'уно | 88. шт'ала |
| 50. ч'урило | 89. j'асле |
| 51. к'анце | 90. г'ојдарник |
| 52. - | 91. к'отар |
| 53. с'урија | 92. к'отар |
| 54. п'асе; п'асем, п'асеш, п'асе, | 93. п'асиште |
| п'асемо, п'асете, п'аса; п'асеф, | 94. р'ани |
| п'асеше, п'асеше, п'асефмо, | 95. к'арми |
| п'асефте, п'асеа; п'аси, п'асите. | 96. гл'обар |
| 54 а. (се) преп'асила | 97. пр'ежиа |
| 55. б'ацка | 98. м'ука |
| 55а. - | 99. мј'аука |
| 56. вр'ека | 100. ч'урило |
| 57. бл'ее | 101. н'озре |
| 58. - | 102. к'опито |
| 59. р'ие | 103. (се) м'итари |
| 60. л'ае, 'ржи | 104. к'озина |
| 61. (да се) 'ожреби | 105. j'аде |
| 62. (да се) 'ојагни | 106. св'они |
| 63. ждр'ебна | 107. офч'арина |
| 64. ст'еўна | |

XIII

Сточарство

- | | |
|--------------------------|-----------------------------------|
| 1. св'иска | 37. б'утин (мн. б'утини) |
| 2. м'узница | 38. - |
| 3. бр'аф | 39. м'утало |
| 4. 'овен | 40. м'аја |
| 5. 'овен | 41. м'укенца |
| 6. 'овен | 42. с'ирење |
| 7. ш'илеже | 43. с'ирутка |
| 8. ј'алојца, ј'алоа | 44. 'урда |
| 9. до'еница, д'оачка | 45. - |
| 10. прв'остинка | 46. ц'едило |
| 11. р'огуша | 46 а. ц'еди; ц'едим, ц'едиш, |
| 12. ш'утка | ц'еди, ц'едимо, ц'едите, ц'еда; |
| 13. к'алешка | ц'едеф, ц'едеше, ц'едеше, |
| 14. р'уда | ц'едефмо, ц'едефте, ц'едеа; ке- |
| 15. ст'ока | ц'едим; ц'едење; ц'едеу; ц'еди!, |
| 16. ст'адо | ц'едите! |
| 17. к'рдо | 47. к'ајмак |
| 18. т'рло | 48. к'рл'ук |
| 18 а. 'ајат | 49. ј'анцик |
| 19. 'аргач | 50. м'оузе; м'оузем, м'оузеш, |
| 20. л'еса | м'оузе, м'оуземо, м'оузете, |
| 21. г'ужва | м'оуза; м'оузеф, м'оузеше, |
| 22. - | м'оузеше, м'оузефмо, |
| 23. - | м'оузефте, м'оузеа; ке-м'оузе; |
| 24. - | м'оузење; м'оузеу; м'оузи!, |
| 25. к'олиба | м'оузите!; 'измоузи |
| 25 а. кол'ибиче | 51. п'офта |
| 26. к'укарка | 52. (да се) з'аскрие; (да се) |
| 27. - | з'аскрием, з'аскриеш, з'аскрие, |
| 28. п'ојата | заскр'иемо, заскр'иете, з'аскриа; |
| 29. - | з'аскриф, з'аскри, з'аскри, |
| 30. б'ачило | з'аскрифмо, з'аскрифте, |
| 31. 'офчар | з'аскриа; ке-з'аскрием; з'аскриу; |
| 32. к'аја (мн. к'аје) | з'аскриен; з'аскри!, з'аскрите! |
| 33. б'ач (мн. б'ачој) | |
| 34. в'едро | |
| 35. в'едро | |
| 36. к'отеу (мн. к'отели) | |

XIV

Диви животни, лазачи, инсекти

- | | |
|--|-------------|
| 1. в'оук (мн. в'оуци, изб. мн. дв'а-
воука) | 1а. в'оукче |
| | 2. в'оучица |

- | | |
|---|--|
| 3. м'ечка (мн. м'ечк'е) | 41. ж'абарник |
| 4. м'ечок | 42. зм'иарник |
| 5. л'исица (мн. л'исице) | 43. к'а́са |
| 6. ј'азоец (мн. ј'азофци) | 44. се-вл'ече |
| 7. - | 45. зм'иак |
| 8. з'ајак (м. р.), зај'ачица (ж. р.),
з'ајаче (ср. р.) | 46. зм'и:н, -а, -о |
| 9. с'рна | 47. 'отроф |
| 10. - | 48. в'ошка (мн. в'ошк'е) |
| 11. к'ошута | 49. б'уа |
| 12. ј'елен | 50. гн'ида |
| 13. верв'ерица (мн. верв'ерице) | 51. тафт'а́бита (мн. тафт'а́бите) |
| 14. к'уна (мн. к'уне) | 52. к'а́рлеж (мн. к'а́рлежи), дем.
к'а́рлефче |
| 15. см'а́рдец | 53. чкр'апл'а |
| 16. л'асица; к'окаре | 54. стон'ожица |
| 17. ј'еш (чл. ј'ежон)
17а. ј'ешче | 55. п'ајак (мн. п'ајаци)
55а. п'ајаче |
| 18. ж'елка (мн. ж'елке), дем.
ж'елкиче | 56. пај'ажина |
| 19. - | 57. м'олец (мн. м'оу́ци) |
| 20. л'ил'јак (мн. л'ил'јаци) | 58. ц'рв'ец (мн. ц'р'ви), дем.
ц'р'фче |
| 21. к'рт | 58 а. ц'а́рв'лио, -а, -о, -и |
| 22. - | 59. гл'иста (мн. гл'исте) |
| 23. гл'ушец (мн. гл'уфци)
23 а. гл'уфче | 60. п'ија́јца (мн. п'ија́јце) |
| 24. ст'аорец | 61. мр'а́фка (мн. мр'а́фк'е) |
| 25. св'ер (мн. св'ерој) | 62. б'уба м'ара |
| 26. диј'анче | 63. мр'ав'јарник |
| 27. д'ивина | 64. - |
| 28. в'иа | 65. ск'ачка |
| 29. в'оу́чарник | 66. ст'р'шлен |
| 30. - | 67. м'уа (мн. м'уе), дем. м'уиче |
| 30а. ст'апица | 68. 'оса (мн. 'осе), дем. 'осиче |
| 31. од-в'оу́кот н'октот | 69. к'ома́рец (мн. к'ома́рци), дем.
к'ома́рче |
| 32. од-л'исица 'опашка | 70. к'онче (мн. к'ончина) |
| 33. зм'иа (мн. зм'ие)
33 а. зм'и:че
33 б. (се) вл'ече | 71. пеп'ерутка |
| 34. см'ок (мн. см'окој) | 72. г'усенца |
| 35. - | 73. г'ад |
| 36. г'уштер | 74. пч'ела |
| 37. п'оу́жаф | 75. м'атица |
| 38. д'ождовник | 76. тр'ут, б'умбар |
| 39. ж'аба | 77. р'ој |
| 40. м'а́рморец (мн. м'а́рморци) | 78. к'ошница |
| | 79. пч'еларник |
| | 80. с'а́ке |

81. в'осок

82. -

XV
Риби

1. р'иба (мн. р'ибе)
1 а. р'ибиче
2. п'астрмка
3. кр'ап
4. ј'егула (мн. ј'егуле), дем.
ј'егулче
5. к'ожа
6. 'икра (мн. 'икре)

7. мрест'илиште
8. шк'ол'ке
9. р'ибар
10. 'удица
11. м'амец
12. мр'ежа

XVI
Птици

1. к'окошка (мн. к'окошк'е)
2. ј'арка
3. п'етеў (мн. п'етли),
дем. п'етленце (мн. п'етлиња)
4. ј'ак'јлија
5. п'иленце
6. г'уска (мн. г'уск'е)
6 а. г'ускиче
7. г'усак
8. г'ускиче
9. ш'атка (мн. ш'атк'е)
дем. ш'атче
10. ш'аторок
11. м'исирка
12. м'исир
13. п'аун
14. г'олуп (мн. г'олуби)
дем. јавр'и:че
15. ј'ајце (мн. ј'ајца)
15а. к'орупка
16. ж'оўчка
17. б'еўка
18. м'укак
19. ф'атено ј'ајце
20. н'оси
20 а. (да) сн'оси, т'ија сн'осија;
сн'осила, сн'осиле
20 б. д'онеў, т'ија дон'есоа, (да)
д'онеса
21. п'ое

22. ж'елудник
23. кл'ука
24. -
25. кр'акори
26. ч'епка
27. ј'адец
28. п'или-п'или
29. -
30. -
31. 'иш
32. кокош'арник
33. к'умес
34. пт'ица (мн. пт'ице)
35. јер'ебица
36. преп'елица
37. вр'апче (мн. вр'апчиња)
38. -
39. кл'укуд'арвец
40. к'ан'ар'инец, б'ильбиль, сл'авеј
41. л'астоїца (мн. л'астоїце), дем.
л'астоїче, ласт'оїчиња
42. к'укаїца (мн. к'укаїце)
43. стр'ачка
44. шт'арк (мн. шт'аркои), дем.
шт'аркче
45. л'абут
46. ч'апља
46 а. -
47. ж'ераф (ж'ерафи)
48. ч'афка

- | | |
|--|---|
| 49. 'ут | 62 а. - |
| 50. 'ут | 63. п'ердуф |
| 51. 'ореў (мн. 'орли, изб. мн. 'орл'а) | 64. п'еро (мн. п'ерја) |
| 52. j'астреп (мн. j'астреби), чл.
j'астребот | 65. н'окти, к'анце |
| 53. с'окоў | 66. г'ускино j'ајце |
| 54. г'авран (мн. г'аврани), изб. мн.
г'аврана | 67. 'орлоско |
| 55. г'авран | 68. с'едало од-шт'арк |
| 56. чуч'улига | 69. л'ета, л'етаа |
| 57. потп'олошка | 70. ч'арчори |
| 58. с'ојка (мн. с'ојк'е) | 71. гр'ака |
| 59. - | 72. п'афка |
| 60. с'едало | 73. да п'афкам |
| 61. кл'ун | 74. - |
| 62. кр'ило (мн. кр'ил'а) чл.
кр'ил'ата | 75. г'акест (мн. г'акести),
п'арц'аклија (мн. п'арц'аклии) |
| | 76. да п'афкаш, да п'афнеш |

XVII

Растителност

- | | |
|---|---|
| 1. раст'ение | 22. - |
| 2. д'рво (мн. д'рва) | 23. б'арс |
| 3. / | 24. п'упул'ка (мн. п'упул'к'е) |
| 4. ш'ума | 25. цв'ета |
| 5. к'оран' (мн. к'оран'е, изб. мн.
к'оран'а) | 26. р'асцвета |
| 6. ст'абло (мн. ст'абла) | 27. тр'ут |
| 7. п'рстен'и | 28. см'ола |
| 8. с'рце | 29. ц'рвлио |
| 9. кр'ошн'а (мн. кр'ошн'е) | 30. лист'опадна |
| 10. л'ушпа | 31. 'имела |
| 11. тр'еска (мн. тр'еск'е) | 32. м'оф |
| 12. пр'учка (мн. пр'учк'е) | 32а. р'есе |
| 12а. с'оја | 33. јаб'оўкница |
| 13. л'ис (мн. л'исја) | 34. ј'абука (мн. ј'абук'е), дем.
ј'абуче |
| 13а. л'исте | 35. кр'уша (мн. кр'уше) |
| 14. 'игла (мн. 'игле) | 35а. кр'ушиче |
| 15. р'ас | 36. оск'орушка |
| 16. г'рм (мн. г'рмој) | 37. сл'ива (мн. сл'иве) |
| 17. п'ењушка | 38. цр'ешња (мн. цр'ешње) |
| 18. 'иверка (мн. 'иверк'е) | 39. в'ишња (мн. в'ишње) |
| 18а. - | 40. пр'аска (мн. пр'аск'е) |
| 19. - | 41. д'уња (мн. д'уње) |
| 20. к'орија (мн. к'орие) | 42. ц'арница |
| 21. ш'ума (мн. ш'уме) | 43. к'ајсија (мн. к'ајсие) |

44. 'ораф (мн. 'орает)
44а. 'орафче
45. ј'етка
46. к'ора
47. л'ушпа
48. к'оштан' (мн. к'оштан'е)
49. см'оква (мн. см'окве)
50. б'адем
51. л'озје (мн. л'озја)
52. гр'озје (мн. гр'озја)
'еден гр'озд
53. јаг'урина
54. ј'емиш
55. цв'ет
56. цв'ета, н'апупле
57. р'асцвета
58. в'окњак (мн. в'окњаци)
59. в'окњак
60. г'ол'ушка (мн. г'ол'ушк'е)
61. с'еменка (мн. с'еменк'е)
62. гр'оздобер
63. сливоа р'ак'ија
64. д'рво од-цр'ешња
65. д'рво од-'ораф
66. нак'алеми, кал'емење
67. д'убоа ш'ума
68. д'уп (мн. д'убој)
69. ц'епејнца
70. дуб'ој-дрва
71. ж'ир (мн. ж'ирој)
72. -
73. -
74. бр'ест
74а. бр'ешче
75. бр'еза
76. ј'авор
77. ј'асен (мн. ј'асени)
78. г'абер (мн. г'абери)
78а. -
79. ј'асика
80. ј'ела
81. т'опола
82. -
83. -
84. в'арба
84а. в'арбиче
85. -
86. т'арн (мн. т'арн'е)
87. гл'ок (мн. гл'огој)
88. др'ен (мн. др'енине)
89. ш'ипк'е
90. -
91. м'алина
92. к'упина (мн. к'упине)
93. бор'овинка (мн. бор'овинк'е)
94. бр'усница
95. -
96. гл'огинка (мн. гл'огинк'е)
97. -
98. др'енина
99. ш'ипка (мн. ш'ипк'е)
100. к'упина (мн. к'упине)
101. м'алина (мн. м'алине)
102. л'ешник (мн. л'ешник'е)
103. б'ор (мн. б'орој)
104. -
105. ч'ам (мн. ч'амој)
106. смр'ека
107. -
108. -
109. д'убој д'рва
110. д'рво од-ј'асен
111. д'рво од-смр'ека
112. в'рбјак
113. -
114. -
115. -
116. -
117. дубо'а-шума
118. -
119. ј'авороф л'ист, јав'оро: д'рво
120. ј'асеноф л'ист, јас'ено: д'рво
121. п'ечурка (мн. п'ечурк'е)
122. тр'ава (мн. тр'аве, дем.
тр'авиче)
- 'една тр'афка
123. б'ил'ка (мн. б'ил'к'е)
123а. к'итка (мн. к'итк'е)
124. -
125. з'еленика
126. б'аршлен

127. бож'урика (мн. бож'урик'е)
128. кам'илица
129. врт'икучка
130. г'ороцвет
131. -
132. -
133. т'ърн
134. дет'елина
135. зр'авец
136. ј'аглика
137. -
138. к'оприја
139. к'акумка
140. л'обода
141. -
141а. љуб'ичица
142. м'омина с'оуза
143. л'епенец
144. -
145. гл'уварче
146. -
147. к'оњско 'опашче
148. н'ане
149. -
150. п'апрат
151. п'етопърс
152. п'афит
153. -
154. -
155. т'егаец
156. сл'ес
157. чем'ерика
158. ч'убрица
159. ш'амак, т'рска
160. зм'и:но цвеке
161. м'етил'
162. вр'ес
163. к'укол'
164. -
165. -
166. п'ирај
167. метл'ичина
168. гл'амн'ица (мн. гл'амн'ице)
169. кр'омпир
170. р'епа
171. 'ърдофка
172. л'ук
173. кр'омит (дем. кр'омитче)
174. пр'аз
175. р'ен
176. к'упус
177. п'иперка (мн. п'иперк'е)
178. гр'а
178а. гр'афче
179. л'ека
180. п'атлицан (мн. патл'ицани)
181. шт'авел'
182. кр'астајца
183. л'убенца
184. д'иња
185. т'иква, ст'амбоујска т'иква,
с'акѡска т'иква, ч'енкарска
т'иква
186. л'астар
187. ј'агода
188. д'ива ј'агода
189. з'арзават
189а. з'ељје
190. с'еме
191. б'афча, гр'адина
192. се п'оти, се п'али
193. л'ут
194. л'еа
195. м'ешунка
196. м'оркоф
197. цв'екло
198. м'агдонос
199. мир'одија, ч'енкамир,одија
200. пл'ева
201. цв'еке
202. б'осил'ок
203. сл'абинка
204. тр'ендѡфил'
205. љуб'ичица (мн. љуб'ичице)
206. сл'анчоглед
207. н'евен
208. м'ириши, м'иришим,
м'иришиш, м'ириши,
мир'ишимо, мир'ишите,
м'ириша
209. м'ирис
210. см'ърг'а:

- | | |
|--------------------------|---|
| 211. ч'енца | 231. ст'арниште од-ј'ечмен |
| 211а. - | 232. ст'арниште од-'овес |
| 212. ј'ечмен | 233. - |
| 213. 'арш | 234. ст'арниште |
| 214. 'овес | 235. ч'еничен л'еп |
| 215. пр'осо | 236. ј'ечменоф л'еп |
| 216. - | 237. 'аржан л'еп |
| 217. - | 238. 'офсен л'еп |
| 218. ч'енка | 239. ч'енкарен л'еп |
| 219. з'арно | 240. к'оноп |
| 220. кл'ас (мн. кл'асја) | 241. л'ен |
| 220а. кл'ашче | 242. п'амбук |
| 221. к'очан' | 243. н'аут |
| 222. 'уроф | 244. т'утун |
| 223. ж'ито | 244а. т'утунче |
| 223а. - | 245. 'афион |
| 224. - | 246. 'орис |
| 225. - | 247. к'онопен, к'онопна, к'онопно,
к'онопни |
| 226. сл'ама од-ч'енца | 248. л'енен, -а, -о, -и |
| 227. сл'ама од-ј'ечмен | 249. - |
| 228. сл'ама од-'овес | 250. б'ере; б'ерем, б'ереш, б'ере,
б'еремо, б'ерете, б'ера |
| 229. сл'ама од-'арш | |
| 230. ст'арниште од-'арш | |

XVIII

Транспорт и комуникација

- | | |
|---|----------------------------------|
| 1. п'ут (мн. п'утој, изб. мн. дв'а
пута), 'улица | 15. к'ола |
| 1а. п'утче, с'окаче | 16. ч'еза |
| 2. ст'аза, в'арвица | 17. ар'аб'адиска к'ола |
| 3. ц'аде | 18. к'очија |
| 4. ра'ск'арсница | 19. волоар'ск'а-кола |
| 5. к'оловоз | 20. багажник |
| 6. кр'ивина | 21. шт'ица (мн. шт'ице) |
| 7. м'ос (мн. м'остој) | 22. кл'ин (мн. кл'иној) |
| 7а. м'осте | 23. - |
| 8. - | 24. р'уда |
| 9. пл'иток | 25. к'оуце (мн. к'оуца), т'ркало |
| 10. зн'ак (мн. зн'аци) | 26. - |
| 11. м'ало бр'отче | 27. - |
| 12. в'есло, п'ерка (мн. п'ерк'е) | 28. - |
| 13. л'ага (мн. л'аге), г'емија (мн.
г'емие) | 29. - |
| 14. к'ораб (мн. к'ораби) | 30. - |
| | 31. с'ања (мн. с'ање) |
| | 32. ч'елици, с'ањило |
| | 33. - |

34. -
 35. -
 36. -
 37. в'ос (мн. в'озої), дем. в'овче
 (мн. в'ошчиња)
 38. аеропл'ан
 39. авт'омоб'иу, к'ола
 40. б'енсин
 41. т'очак
 42. (се) т'ркала
 43. (се) в'ози; в'озим, в'озиш, в'ози,
 в'озимо, в'озите, в'оза
 44. п'утуе
 45. п'утник (мн. п'утници)
 46. 'идење п'ешки
 47. б'ега
 48. т'рча
 49. (се) 'умори
 50. (д) 'одмори; 'одморим,
 'одмориш, 'одмори, одм'оримо,
 одм'орите, 'одмора; 'одмориф,
 'одмори, 'одмори, одм'орифмо,
 одм'орифте, одм'орија
 51. ч'ека
 52. (да се) вр'ати; (да се) вр'атим,
 (да се) вр'атиш, (да се) вр'ати,
 (да се) вр'атимо, (да се)
 вр'атите, (да се) вр'ата
- 52а. се-вр'атиф, се-вр'ати, се-
 вр'ати, се-вр'атифмо, се-
 вр'атифте, се-вр'атија; сум-се-
 вр'атиу, сум-се-вр'атила, сум-
 се-вр'атило, смо-се-вр'атиле
53. с'амар (мн. с'амари)
 54. -
 55. -
 56. -
 57. -
 58. -
 59. 'оглаф (мн. огл'авници)
 60. ј'уже
 61. чв'ор
 62. с'опка
 63. т'оар (мн. т'оари)
 64. т'оари;
 т'оарим, т'оариш, т'оари,
 то'аримо, то'арите, т'оара
 64а. нат'оари
 65. с'едло (мн. с'едла)
 66. 'узда (мн. 'узде)
 67. ј'ава; ј'авам, ј'аваш, ј'ава,
 ј'авамо, ј'авате, ј'аваа
 68. (да) ј'авне;

XIX

Општествено-политички живот

1. гр'ад (мн. гр'адої)
 1а. гр'атче
 1б. в'арош
 2. с'ело (мн. с'ела)
 3. д'ржава
 4. вл'ас
 5. р'ед (мн. р'едої)
 6. с'уд
 7. з'атвор, з'андана
 8. к'азна
 9. кр'ажба (мн. кр'ажбе)
 10. кр'аде; кр'адем, кр'адеш, кр'аде,
 кр'адемо, кр'адете, кр'ада
 10а. 'украде; 'изискр'адоа
11. в'ојска
 11а. в'ојник (мн. в'ојници)
 12. п'иштол, р'еволвер, к'убура
 13. б'омба
 14. п'ушка (дем. п'ушкиче)
 15. с'абл'а
 15а. к'опле (мн. к'оплина)
 16. ср'ела (мн. стр'еле)
 17. 'оружје
 17а. ц'идло
 18. тр'уба
 19. т'абор
 20. ком'анда
 21. ком'исија

- | | |
|--------------------------------|---------------------------------------|
| 22. барут'ара | 39. к'омшифка |
| 23. м'агаза | 40. п'ознаник |
| 24. р'ат, в'ојна | 41. т'уѓинец, стр'анец |
| 25. - | 41а. т'уѓина, ј'абана |
| 26. сл'обода | 42. п'азар |
| 27. м'ир | 43. пазар'ен-ден |
| 28. с'ила | 44. п'анаѓур (мн. п'анаѓури) |
| 29. пр'авда | 45. д'укан (мн. д'укани) |
| 30. н'еправда | 46. р'оба, ст'ока |
| 31. | 47. ч'ини; К'олку ти-ч'ини? |
| 31а. п'омош, п'омок | 48. (ј)'ефтин, -а, -о, (ј)'ефт'инија, |
| 31б. п'омокник | (ј)'ефт'инока |
| 32. гр'аница | 49. ск'уп, -а, -о, скуп'отија |
| 33. шк'оло | 49а. - |
| 34. п'исмо (мн. п'исма) | 50. трг'овија |
| 34а. п'исменце | 51. с'ермија, 'имот |
| 35. кн'ига (мн. кн'иге), дем. | 52. приј'атеј (мн. приј'атели) |
| кн'игиче м'ало: | 53. непр'ијатеј (мн. неприј'атели) |
| 36. п'иши | 54. приј'ателсво, побр'атими |
| 36а. п'ишуе, п'ишуем, п'ишуеш, | 55. им'отлија |
| п'ишуе, пиш'уемо, пиш'уете, | 56. ф'абрика |
| п'ишуа | 57. д'ужник, д'ужничка (мн. |
| 37. ч'ита | д'ужници); б'орчлија |
| 38. к'омшија | |

XX

Обичаи и вера

- | | |
|---------------------------------|---------------------------------|
| 1. пр'азник (мн. пр'азници) | 18. св'етец |
| 2. - | 19. п'ос (мн. п'остој) |
| 3. г'оспот | 20. вел'игденски п'остој |
| 4. госп'одоа р'абота, б'ожја | 21. б'ожикни п'остој |
| р'абота | 22. ц'рква (дем. ц'рквиче) |
| 5. - | 23. м'анастир |
| 6. г'аојска | 23а. хр'ам |
| 7. г'аој (мн. г'аоли) | 24. 'олтар |
| 8. - | 25. ц'рквен, ц'рквена, ц'рквено |
| 9. Б'ожик | 26. св'еќа (мн. св'еќе); |
| 10. Б'адн'ик | дем. св'еќиче |
| 11. В'елигд'ан, Воскрес'ение | 27. ш'андан |
| Хр'истово | 28. ц'амија |
| 12. Велик'и-петок, Гол'ем-петок | 29. п'оп |
| 13. В'елика с'убота | 30. поп'адија |
| 14. ср'еда | 31. вл'адика |
| 15. Вели-ч'етврток | 32. 'оца (мн. 'оце) |
| 16. Д'ухови | 33. м'олитва (мн. м'олитве) |
| 17. Г'олема Бог'оројца | 34. ч'ати (ч'атење) |

35. пр'ичесна
36. (тој, таа, тоа се) прич'естуе,
(тие се) прич'естуа
37. м'артоец (мн. м'артофци)
38. 'умреў
39. (да) 'умре, (ќе) 'умрем, (ќе)
'умреш, (ќе) 'умре, (ќе) 'умремо,
(ќе) 'умрете, (ќе) 'умра; 'умреф,
'умре, 'умре, 'умрефмо,
'умрефте, 'умреа; 'умреў,
'умрела, 'умрело, 'умреле;
'умрен, 'умрена, 'умрено,
'умрени
39а. 'умира
40. ум'ирачка
41. ж'ивот
42. мрт'оечки с'андак
43. гр'оп (мн. гр'обој, изб. мн.
гр'оба,))
44. гр'обишта
45. п'огреп
46. (да) п'огребе
47. р'ај
48. п'екоў
49. гр'еф (мн. гр'еој)
50. гр'еота
51. зад'ушница
52. ж'аў
53. ј'епир (мн. ј'епири), вр'ампир
(мн. вр'ампири), т'олосум
54. -
55. зм'еј (мн. зм'еој)
55а. зм'ејче
56. -
56а. л'амја
57. св'адба
58. 'обичај, 'адет (мн. 'обичаи,
'адети)
59. кр'уна
60. б'офч'алок (мн. бофч'алоци)
61. в'есеўба
62. т'упан (изб. мн. два т'упана,
мн. т'упани)
63. з'урла (мн. з'урле)
64. г'ајда (мн. г'ајде)
65. к'аваў (мн. к'авали)
66. 'оро
67. п'есма (мн. п'есме)
68. б'ајрак (мн. б'ајраци)
69. в'есеўба
70. р'адос (мн. р'адоси)
71. ж'алос
72. зб'огум
73. ж'али, т'угуе
74. б'адњ'а-баба
75. пр'очка
76. т'уга
77. т'ужен
78. (се) кл'ања
79. ш'упел'ка

XXI

Небесни тела, страни на светот и време

1. з'емја
1а. з'емјиче
2. сл'анце
3. м'есец
4. св'езда (мн. св'езде)
5. мл'ад-месец
6. з'аоѓа
7. п'оўна мес'ечина
8. св'езда Д'аница
9. Д'аница
10. Д'аница
11. -
12. -
13. н'ебо (чл. н'ебото, -во, -но)
14. зр'ак (мн. зр'аци)
15. 'исток
16. з'апат
17. изгр'ејсл'анце
18. гр'ее
19. зајд'исл'анце
20. вр'еме (мн. вр'емиња)
21. д'ан (мн. д'аној, изб. мн. д'ана)
22. н'ок (мн. н'оки)
22 а. цеў-н'ок

- | | |
|---------------------------------|---------------------------|
| 22 б. н'о́кен, н'о́кна, н'о́кно | 44. ч'етврток |
| 22 в. н'о́кеа, н'о́кеање | 45. п'еток |
| 23. насаб'ајл'е, пред-з'ора | 46. с'убота |
| 24. з'ора | 47. ј'ануар |
| 25. р'ано насаб'ајл'е | 48. ф'ебруар |
| 26. пл'адне | 49. м'арт |
| 27. н'авечер, т'а́мница | 50. 'април |
| (т'а́мн'ичиште) | 51. м'ај |
| 28. - | 52. ј'уни |
| 29. н'авечер, в'ечер | 53. ј'ули |
| 29а. ч'ерашен, ч'ерашна, | 54. 'август |
| ч'ерашно, ч'ерашни | 55. септ'емба́р |
| 30. п'оу́нок | 56. окт'омба́р |
| 31. т'а́мница | 57. нов'емба́р |
| 32. (се) разд'а́нуе | 58. дец'емба́р |
| 33. (се) ст'а́мнуе | 59. с'а:т (мн. с'а:ти) |
| 33 а. - | 60. ч'а́с |
| 34. 'убаф-да́н | 61. з-'ен-ча́с |
| 35. т'а́мен, -мна, -мно | 62. вр'еме |
| 35 а. ст'а́мни | 63. пр'олет |
| 36. н'едел'а | 64. л'ето |
| 37. м'есец | 65. 'есен |
| 38. г'одина (мн. г'одине) | 66. з'има |
| 39. пр'еодна г'одина | 67. вр'у́кина |
| 40. у-н'едел'а | 68. вр'у́к-леп |
| 41. пон'едеу́ник | 69. вр'у́ко |
| 42. фт'орник | 70. вр'у́кина, гор'ештина |
| 43. ср'еда | 71. ом'орина |

XXII

Релјефи и геолошки состав на земјата

- | | |
|--|-----------------------------|
| 1. пл'анина (мн. пл'анине, изб. мн.
две-пл'анине) | 8 б. - |
| 2. ср'ана | 9. с'а́рт (мн. с'а́ртој) |
| 3. в'а́рф | 10. т'уп с'а́рт |
| 3 а. в'а́рфче | 11. - |
| 4. б'а́рдо (мн. б'а́рда), дем.
б'а́рденце | 12. в'а́рф |
| 5. т'умба (мн. т'умбе), дем.
т'умбиче | 13. пр'еслап |
| 6. вис'очина | 13 а. пр'евалец |
| 7. висина | 14. - |
| 8. р'ид (мн. р'идој) | 15. - |
| 8 а. р'итче | 16. п'оле (мн. п'олиња) |
| | 16 а. дем. п'оленце |
| | 17. р'амница (мн. р'амнице) |
| | 18. кл'исура (мн. кл'исуре) |

- | | |
|---|---|
| 19. - | 37. к'аменлиф, кам'енлиа, -о, -и: |
| 20. - | 38. к'арпа |
| 21. - | 39. к'арпалук |
| 22. д'упка (мн. д'упк'е) | 40. к'амен (мн. к'амења, изб. мн.
два-к'амења) |
| 23. тр'ап (мн. тр'апој) | 41. кам'ењарник |
| 24. ј'ама (мн. ј'аме) | 42. гр'амада к'амења |
| 25. ј'азбина (мн. ј'азбине) | 43. - |
| 26. д'оў | 44. - |
| 26 а. - | 45. б'игурски |
| 26 б. д'оўче | 46. - |
| 26 в. - | 47. п'есок (мн. п'есоци) |
| 27. д'олина (мн. д'олине), дем.
д'оўниче | 48. п'есочен, п'есочна, -о, -и |
| 28. п'адина | 49. б'еў-камен |
| 28 а. - | 50. гл'ина |
| 29. - | 51. ц'рвена земја |
| 30. - | 52. ц'рна земја |
| 31. п'ештера | 53. - |
| 32. ј'ама, б'ездна | 54. - |
| 32 а. - | 55. - |
| 33. пр'оцеп | 56. - |
| 34. р'амно | 57. кр'емен |
| 35. ст'рмно | |
| 36. г'олина | |

XXIII

Метеорологија

- | | |
|------------------------------|------------------------------------|
| 1. в'етер | 14. д'ош |
| 1а. в'етерче | 14а. д'ошче |
| 2. ви'улица | 15. с'итно в'рне |
| 3. ф'артуна | 16. л'уња |
| 4. м'ека: | 17. дожд'овница |
| 5. б'ура | 17а. к'апајца |
| 6. в'етровит, ветр'овита, -о | 18. гр'адушка |
| 7. 'облак (мн. 'облаци) | 19. сн'ег |
| 8. м'агла | 19а. сн'екче |
| 8а. м'аглиште | 20. - |
| 9. м'аглиф, м'аглиа, м'аглио | 21. - |
| 9а. - | 22. др'онец (мн. др'онци), ш'ушљак |
| 10. в'еда | 23. л'апајца |
| 11. ф'рка в'еда | 24. н'амет, н'авев |
| 11а. гр'ом | 25. р'оса |
| 12. г'рмеж | 26. 'иње, 'окит |
| 12а. тр'есок | 27. сл'ана |
| 13. вин'ожито | 28. мр'ас |
| | 28а. л'ед |

29. мр'азуљец (мн. мр'азуљке),
др'онец (мн. др'онци)
30. св'ири, ј'ечи, б'учи
31. г'рми, п'ука
32. в'рне, з'аврне, н'аврне
33. м'рзне
33а. (да) 'измрзне

34. д'ожлиф, д'ожлио, врн'ежлио
време
35. в'едро
36. м'аглиф, м'аглиа, м'аглио
37. врн'ежлио

XXIV Хидрографија

1. 'извор
2. б'унар
3. р'ека
3а. р'екиче
4. к'орито
5. бр'ег (мн. бр'егој)
дем. бр'екче
6. су'а-река
7. порој, доў
8. м'атица
9. б'рзак
10. пр'итока
11. пр'итока
12. в'одопад
13. в'одопад
14. п'оток
15. бр'азда, дем. бр'аздиче
16. ј'аз (мн. ј'азој)
17. в'ртлок
18. дл'абоко
19. пл'итко
20. -
21. -
22. -
23. 'остров
24. 'арт
25. к'аркори, ж'убори, т'ече;
т'ечем, т'ечеш, т'ече, т'ечемо,
т'ечете, т'еча; т'ечеф, т'ечела,
т'ечело, т'ечеле; т'екоў, т'екла;
д'отекоў

- 25 а. 'истече
25 б. дот'ечуе
26. б'ања
27. в'ир
28. б'ара
29. моч'уриште, ж'абарник
30. ј'езеро (мн. ј'езера)
31. м'оре (мн. м'ориња)
32. д'алга (мн. д'алг'е)
33. к'аў
33а. к'аў
34. т'иња
35. глибо:, ж'ив-песок
36. мл'ака
37. -
38. ш'амак
39. в'ртлок
40. -
41. м'утен, -тна, -тно (степен:
п'омутна, н'ајмутна)
42. б'истер, б'истра, б'истро,
б'истри
43. с'уф, с'уа, с'уо
44. вл'ажен, вл'ажна, вл'ажно,
вл'ажни; в'оден, -а, -о, -и;
нав'оденет, -а, -о, -и
45. дл'абок, -а, -о
45а. -
46. дл'абина
47. м'ути, м'утим, м'утиш, м'ути,
м'утимо, м'утите, м'ута

XXV

Жител на населба и народност

1. Мак'едонец, Мак'едонка
2. С'рбин, С'рбинка
3. Б'угарин, Б'угарка
4. Р'ус, Р'усинка
5. Фр'анцуз, Франц'узинка
6. Т'урчин, Т'урчинка
7. -
8. Ц'инцар
9. Ц'инцарка
10. ск'опјанец (мн. ск'опјани), ск'опјанка (мн. ск'опјанк'е)
11. вел'ешанец (мн. вел'ешани), вел'ешанка (мн. вел'ешанк'е)
12. бит'ол'чанец (мн. бит'ол'чани), бит'ол'чанка (мн. бит'ол'чанк'е)
13. прил'епчанец (мн. прил'епчани)
14. прил'епчанка (мн. прил'епчанк'е)
15. охр'иѓанец (мн. охр'иѓани), охр'иѓанка (мн. охр'иѓанк'е)
16. бр'оѓанец (мн. бр'оѓани), бр'оѓанка (мн. бр'оѓанк'е)
17. соп'оќанец (мн. соп'оќани), соп'оќанка (мн. соп'оќанк'е)
18. пир'оќанец (мн. пир'оќани), пир'оќанка (мн. пир'оќанк'е)
19. беѓгр'аѓанец (мн. беѓгр'аѓани), беѓгр'аѓанка (мн. беѓгр'аѓанк'е)
20. тет'офчанец (мн. тет'офчани), тет'офчанка (мн. тет'офчанк'е)
21. кум'аноец (мн. кум'анофци), кум'анофка (мн. кум'анофк'е)
22. к'ич'ефчанец (мн. кич'ефчани)
23. к'ич'ефчанка (мн. кич'ефчанк'е)
24. крат'офчанец (мн. крат'офчани)
25. крат'офчанка (мн. крат'офчанк'е)
26. рисјанин, рисјанка
27. гр'аѓанин
28. гр'аѓанка
29. с'ел'анец
30. с'ел'анка
31. б'итол'ск'и, -а, -о
32. пр'илепск'и, -а, -о
33. ск'опск'и, -а, -о
34. стр'умичк'и, -а, -о
35. т'етоск'и, -а, -о

XXVI

Лице според занимањето

1. 'офчар (мн. 'офчари)
2. г'ојдар (мн. г'ојдари)
3. г'ојдарка (мн. г'ојдарк'е)
4. кр'авар (мн. кр'авари)
5. к'оњушар (мн. коњушари)
6. 'офчар (мн. 'офчари)
7. г'ојдарка, св'ињарка (мн. гов'едарк'е, св'ињарк'е)
8. гов'едарка (мн. гов'едарк'е)
9. 'офчар (мн. 'офчари)
10. св'ињарка (мн. св'ињарк'е)
11. мл'екар, мл'екарка (мн. мл'екари, мл'екарк'е)
12. прст'енција (мн. прст'енцие)
13. гајд'аџија (мн. гајд'аџие)
14. туп'аџија (мн. туп'аџие)
15. песноп'оец, песноп'оач (мн. песноп'ојци, песноп'оачи)
16. колов'оѓа (мн. колов'оѓе)
17. в'одар (мн. в'одари)
18. п'оачка, песноп'ојка (мн. п'еачке, песноп'ојк'е)
19. -
20. колов'оѓа, к'ец
21. н'адничар (мн. н'адничари)
22. к'асап, м'есар (мн. к'асапи, м'есари)
23. м'омок, 'измеќар (мн. м'омоци,

- изм'еќари)
 24. изм'еќарка (мн. изм'еќарк'е)
 25. к'оач (мн. к'оачи)
 26. г'отвач (мн. г'отвачи)
 27. м'есуач, мес'уачка (мн. мес'уачи, мес'уачк'е)
 28. к'упач, к'упачка (мн. к'упачи, к'упачк'е)
 29. б'ајач (мн. б'ајачи)
 30. кр'адач (мн. кр'адачи)
 31. л'овција (мн. л'овцие)
 32. п'еач (мн. п'еачи)
 33. б'ерач (мн. б'ерачи)
 34. г'отвачка (мн. г'отвачк'е)
 35. б'ајачка (мн. б'ајачк'е)
 36. р'аботник (мн. раб'отници, изб. мн. р'аботника)
 37. ск'итач (мн. ск'итачи)
 38. маѓи'оничар (мн. маѓи'оничари)
 39. гр'ешник (мн. гр'ешници)
 40. гр'ешница (мн. гр'ешнице)
 41. маѓион'ичарка (мн. маѓи'оничарк'е)
 42. ск'итничка

- 42 а. б'ескуќник
 42 б. беск'уќница
 42 в. -
 43. раб'отничка (мн. раб'отничк'е)
 44. б'егал'ка
 45. в'езачка (мн. в'езачк'е)
 46. д'оил'ка (мн. д'оил'к'е)
 46а. д'ои
 47. р'одил'ка (мн. р'одил'к'е)
 48. св'ињар
 49. п'ол'јак (мн. п'ол'јаци)
 49 а. -
 49 б. -
 50. тк'а:ч (мн. тк'а:чи)
 51. тк'а:чка (мн. тк'а:чке)
 52. г'атач, г'атачка (гл'едачка) (мн. г'атачи, г'атачк'е, гл'едачк'е)
 53. 'учител', уч'ител'ка (мн. уч'ител'и, уч'ител'к'е)
 54. с'удија (мн. с'удије)
 55. св'едок (мн. св'едоци)
 56. к'упуач (мн. куп'уачи)
 57. с'идар (мн. с'идари)
 57а. с'ида; с'идам, с'идаш, с'ида; с'идамо, с'идате, с'идаа

XXVII

Лични имиња

1. Н'икола, Т'рпе, Сп'иро, Т'оде, Л'азо, Тр'ајан, Ст'ојан, С'ерафим, С'илјан, П'етре, С'ане, Б'огдан, Д'ојчин, М'илан, Љ'убиша, Д'имко
 2. Го-в'идоф Д'ушко. Го-в'идоф Д'ушан. Го-в'идоф Б'орис; Беф-со-П'етрета. Беф-со-Л'азота.
 3. Му-р'екоф на-Ст'ојана.
 4. Ст'ојан, з'астани!
 5. Му-р'екоф на-Илија. Му-р'екоф на-Н'икола.
 6. Го-в'идоф М'илчота. Го-в'идоф Л'азота.
 7. Му-р'екоф на-М'арко.
 8. 'Арсо, Вл'адо, М'ите
 9. а) П'етре, М'итре, Ст'оле
 б) Д'аме, Д'име, М'иле
 в) К'рсте, Н'асте
 г) Д'имче, Ј'онче, Ст'ојанче
 д) Го-в'идоф П'етрета.
 10. Му-р'екоф на-П'етрета.
 11. Го-в'идоф М'арко М'аркоски, Бојац'иески, Заф'ироски, Јов'аноски, Сераф'имоски, Силј'аноски, Т'евдоски
 12. Му-р'екоф на-Ст'ојана М'аркоски. Му-р'екоф на-Ст'ојана М'аркоф.
 13. Бл'агоја, Б'огоја, Ст'аноја
 14. Га-в'идоф М'ара.
 15. Ы-р'екоф на-М'ара.
 16. а) М'илка, Зл'атка, Д'ушка, Сл'афка, Ст'ефка
 б) М'ица, П'аца, К'оца

- в) Г'орица, Душица, К'атица,
М'арица
г) М'арија, Сп'асија
17. М'ариште, Стојан'иштево,
Мар'иштено, Мар'иштето
18. –
19. -(в)ски, -ов
20. М'аркофци, П'етрефци,
Ник'олофци
Прекари: Б'атлак, К'амбер,
К'андило, Л'асман, Л'ево, П'атла,
П'ишман, С'унцин, Ч'адија, Ч'анак,
Ц'амбас, Ц'ира, Ц'обе, Ш'апшо,
Ш'алтан, Шт'акле
21. Б'оре – Б'орејца;
Г'оце – Г'оцејца;

- Ст'оле – Ст'олејца;
Г'рпе – Г'рпејца;
Г'орѓи – Г'орѓејца;
Г'орѓи – Г'орѓи:ца;
И'љо – И'љојца;
Л'азо – Л'азојца;
М'арко – М'аркојца;
Н'ефо – Н'ефојца;
Сп'иро – Сп'иројца;
Б'огдан – Богд'аница
Б'ориз – Б'оризица;
Душан – Душ'анојца;
Душан – Душ'аница
Н'икола – Ник'олица

XXVIII Придавки

1. б'еў, б'ела, б'ело, б'ели, (член:
б'елиот, б'елиоф, б'елион,
б'елата, б'елава, б'елана,
б'елото, б'елово, б'елоно,
б'елите, б'еливе, б'елине)
- општа форма:
Купиф б'еў-коњ;
- општа членувана форма:
К'упи-го бели'от-коњ.
'Облечи-га б'елава к'ошул'а.
З'еми-га б'елава к'ошул'а.
- множина:
Д'ај-ми-ги б'елите к'ошул'е;
- степен: п'обеў, п'обела,
п'обело, п'обели; поб'елиот,
поб'елата, поб'елото, поб'елите;
поб'елиоф, поб'елава,
поб'елово, поб'еливе;
поб'елион, поб'елана,
поб'елоно, поб'елине; н'ајбеў,
н'ајбела, н'ајбело, н'ајбели;
најб'елиот, најб'елата,
најб'елото, најб'елите;
најб'елиоф, најб'елава,
најб'елово, најб'еливе;
најб'елион, најб'елана,
најб'елоно, најб'елине.
2. беликав не е познато
3. белкав не е познато
4. беличав не е познато
5. б'елузлаф, бел'узла:, бел'узло:
6. ц'арн, -а, -о, -и
7. ц'арникаф, ц'арн'икава, -о, -и
8. *црнесѝ* не е познато
9. *црнушлав* не е познато
10. ж'оўт, ж'оўта, ж'оўто, ж'оўти
11. жоўт'еникаф, жоўтен'икава, -о, -и
12. з'елен, -а, -о, -и
13. зеленикав не е познато
14. з'еленкаст, зел'енкаста, -о, -и
15. зеленушлав не е познато
16. ц'арвен, -а, -о, -и
17. ц'арв'еникаф, ц'арвен'икава, -о, -и
18. ц'арвенкаст, ц'арв'енкаста, -о, -и
19. *црвенушлав* не е познато
20. с'иф, с'ива, -о, -и
20а. с'ивко:
21. каф'ејлиа
22. р'озеф, р'озева, -о, -и; п'ембе

23. пл'ав, -а, -о, -и
24. бл'ак, бл'ага, -о, -и
25. г'орко
26. г'орчив не е познато
27. г'орчлиф, г'орчлиа, -о, -и
28. наг'орнуе
29. ст'ар, стара, -о, -и
- 29а. 'остареу, ост'арела, -о, -и
30. дл'аг, -а, -о, -и
31. п'одлаго
32. дуг'ул'асто, дуг'ульо:
33. -
34. кр'евок, кр'ефка
35. г'ус, г'усто
36. ск'уп, -а, -о, -и

37. кр'упен
38. т'уг, -а, -о, -и
39. 'оштер, 'оштра, -о, -и
40. т'уп, -а, -о, -и
41. п'оун, -а, -о, -и
42. л'асен, л'асна, -о, -и
43. т'ежок, т'ешка, -о, -и
44. п'оследен, п'оследна, -о, -и
45. н'апреден, н'апредна, -о, -и
46. ј'ак, -а, -о, -и
47. мл'ак, -а, -о, -и
48. тв'рд, ј'ак, к'ораф
49. ц'еу, ц'ела, -о, -и
50. ш'инок, -а, -о, -и

XXIX

Заменки

1. ј'а
2. м'ене ме-в'иде
3. м'ене ми-р'ече
4. м'ие
5. н'ас нè-в'иде
6. н'ас ни-р'ече
7. т'и
8. т'ебе те-в'иде
9. т'ебе ти-р'ече
10. в'ие
11. в'ас ве-в'иде
12. в'ас ви-р'ече
13. 'он, т'ој
14. т'оа
15. н'его го-в'иде
16. н'ему му-р'ече
17. т'аја
18. н'ега га-в'иде
19. н'ега й-р'екоф, на-н'ега й-р'ече
20. т'ија да-д'ојда
21. н'иф г'и-в'иде
22. н'им им-р'ече
23. с'ебе се
24. пр'ед-себе; мег'у-себе
25. к'ој-чук, к'оа ж'ена, к'ое д'ете
26. к'ого го-в'иде
27. к'ому му-р'ече

28. н'екој
29. н'екого в'идоф
30. н'екому му-р'ече
31. н'икој
32. н'икого
33. н'икому н'е-кажуј
34. св'ак'и
35. св'екого
36. св'екому
37. ч'иф, ч'ива, ч'иво, ч'иви
38. ш'о
39. н'ешо
40. н'ишо
41. -
42. т'ој
43. т'аја
44. т'оа
45. т'ија
46. 'овја
47. 'оваја
48. 'ова
49. 'овја
50. 'онја
51. 'онаја
52. 'она
53. 'онја

54. -
55. -
56. 'онега
57. 'овега
58. на-'овѣа, на-'овега
59. на-'онѣа
60. на-т'аѣа
61. на-'оваѣа
62. на-'онаѣа
63. н'егоф, н'егоа, н'его:, н'егој
64. н'ејзин, н'ејзина, н'ејзино,
н'ејзини
65. н'ивен, н'ивна, н'ивно, н'ивни
66. -
67. 'онегоф
68. -
69. -
70. -

71. -
72. -
73. ц'еѣ
74. ц'ела
75. св'е
76. св'е
77. -
78. -
79. т'акоф, т'аква, т'акво, т'акви
80. в'акоф, в'аква, в'акво, в'акви
81. 'онакоф, 'онаква, 'онакво,
'онакви
82. т'ол'каф, т'ол'ка:, т'ол'као,
т'ол'кај
83. 'ол'каф, 'ол'ка:, 'ол'као, 'ол'кај
84. -
85. св'екакоф, св'екаква, св'екакво,
св'екакви

XXX

Броеви

- | | |
|--|---------------------------|
| 1. 'еден, 'една, 'едно | 15. сед'умдесе |
| 2. дв'а ст'ола, дв'е кн'иге | 16. ос'умдесе |
| 2а. дв'ајца м'ужи, дв'е ж'ени,
дв'е д'еца | 17. дев'едесе |
| 3. ч'етири, четв'орица | 18. дв'еста |
| 4. п'ет | 19. ч'ет'арст'отине |
| 5. ш'ес | 20. с'едумст'отине |
| 6. с'едум | 21. 'ил'ада |
| 7. 'осум | 22. п'рф, -а, -о, -и |
| 8. д'евет | 23. вт'ор, -а, -о, -и |
| 9. д'есет | 24. тр'еки, -а, -о, -и |
| 10. един'аесе | 25. тр'ека в'ечер |
| 11. дван'аесе, трин'аесе | 26. п'ети, -а, -о, -и |
| 12. дв'аесе | 27. ш'есто, с'едмо, 'осмо |
| 13. четир'иесе | 28. д'евети, -а, -о, -и |
| 14. п'едесе | 29. д'есети, -а, -о, -и |

XXXI

Прилози

- | | |
|------------|-------------------|
| 1. к'ол'ку | 5. 'уште |
| 2. 'ол'ку | 6. м'алу |
| 3. т'ол'ку | 7. мл'огу, б'олук |
| 4. - | 8. 'еднаш, 'емпут |

- | | |
|-----------------|--|
| 9. дв'апу̀та | 50. на-з'емја |
| 10. тр'ипу̀та | 51. у-з'емја |
| 11. к'огај | 52. 'оздола |
| 12. с'еа | 53. 'озгора |
| 13. т'огај | 54. 'удоле |
| 14. д'а̀на̀ска | 55. н'адвор |
| 15. н'о̀кеска | 56. 'унутра |
| 16. в'а̀здан | 57. от-к'а̀де |
| 17. с'инојка | 58. од-'овде |
| 18. 'утре | 59. од-'онде |
| 19. утр'евечер | 60. од-т'амо |
| 20. в'ечер | 61. на-с'ила, со-с'ила, с'илом
пр'илике |
| 21. н'авечер | 62. кр'ишум, кр'ишкум |
| 22. н'авечер | 63. тр'аечкум |
| 23. ч'ера | 64. на-ј'аве |
| 24. н'екн'а | 65. на-с'а̀н |
| 25. к'асно | 66. пог'а̀зечки |
| 26. п'осле | 67. пом'ешечки |
| 27. пр'ееска | 68. 'исто |
| 28. 'ода̀мно | 69. 'одвај |
| 29. ол'омлани | 70. в'ише |
| 30. недел'а̀ва | 71. п'ојке |
| 31. годин'а̀ва | 72. д'ур |
| 32. з'имоска | 73. так'у̀гере |
| 33. л'етоска | 74. - |
| 34. пр'олетоска | 75. та̀м'а̀н |
| 35. јес'еноска | 76. н'егде |
| 36. д'а̀њум | 77. н'игде |
| 37. н'о̀кум | 78. н'икоаш |
| 38. пр'олетоска | 79. к'асно, д'оцна |
| 39. јес'еноска | 80. 'одамна |
| 40. л'етоска | 81. п'амтивек |
| 41. з'имоска | 82. од-п'озади |
| 42. 'одма | 83. н'асреде |
| 43. к'а̀де | 84. в'амо |
| 44. 'овде(ка) | 85. на'опаку |
| 45. 'онде(ка) | 86. т'опраа |
| 46. т'уе | 87. мл'огу |
| 47. бл'изу | 88. н'ичкум, на'опаку |
| 48. д'алеку | 89. наг'а̀зечки, наз'а̀дга̀зум |
| 49. д'оле | |

XXXII
Глаголи

1. - с'ум;
- с'и;
- ј'е;
- см'о;
- ст'е;
- с'а
2. - б'еф;
- б'еше;
- б'еше;
- б'ефмо;
- б'ефте;
- б'еа;
3. - б'и;
- Ј'а би-д'ошла.
4. б'иѣ, б'ила, б'ило; б'иле
5. -
6. ке
7. - н'ејќем;
- н'ејќеш;
- н'ејќе;
- н'ејќемо;
- н'ејќете;
- н'ејќа
8. - с'акам;
- с'акаш;
- с'ака;
- с'акамо;
- с'акате;
- с'акаа
9. -
10. -
11. -
12. -
13. -
14.
 - а) - в'икам;
- в'икаш;
- в'ика;
- в'икамо;
- в'икате;
- в'икаа;
 - б) - н'осим;
- н'осиш;
- н'оси;
- н'осимо;
- н'осите;
- н'оса;
в) - с'ечем;
- с'ечеш;
- с'ече;
- с'екомо;
- с'ечете;
- с'еча
15. Дур је-ч'уекот д'ома, г'олубот с'еди на-б'аца, а-к'огај 'иде т'ој на-р'абота, г'олубот сл'езе у-к'уката и-се-н'апрае нај'убаа д'ејка и-сф'е по-к'ука му-с'уреди и-па-'отиде на-б'аца.
16.
 - а) - в'икаф;
- в'икаше;
- в'икаше;
- в'икафмо;
- в'икафте;
- в'икаа;
- в'икне;
 - б) - н'осеф;
- н'осеше;
- н'осеше;
- н'осефмо;
- н'осефте;
- н'осеа;
 - в) - с'ечеф;
- с'ечеше;
- с'ечеше;
- с'ечефмо;
- с'ечефте;
- с'ечеа
17.
 - а) - в'икнаф;
- в'икна;
- в'икна;
- в'икнафмо;
- в'икнафте;
- в'икнаа

- б) - д'ојдоф;
 - д'ојде;
 - д'ојде;
 - д'ојдофмо;
 - д'ојдофте;
 - д'ојдоја;
 в) - згр'ешиф;
 - згр'еши;
 - згр'еши;
 - згр'ешифмо;
 - згр'ешифте;
 - згр'ешиа;
 г) - 'изгореф;
 - 'изгоре;
 - 'изгоре;
 - изг'орефмо;
 - изг'орефте;
 - изг'ореа;
 д) - с'едеф;
 - с'едеше;
 - с'едеше;
 - с'едефмо;
 - с'едефте;
 - с'едеа
18. - в'икај – в'икајте;
 - купуј – купујте;
 - бр'ој – бр'ојте;
 - н'оси – н'осите;
 - р'ечи – р'ечите;
 - сл'ушај – сл'ушајте;
 - с'еј – с'ејте;
 - тк'ај – тк'ајте
19. Н'емој да-в'икаш!
 Н'емој да-с'едиш! Н'е-седи!
20. Не-'им-викај!
 Не-'им-носи!
21. - в'икајки;
 - н'осејки;
 - с'ечејки;
 - с'еејки;
 - тк'аејки
22. а) - в'икај;
 - р'екој;
 - д'ошој;
 б) - в'икале;
- р'екле;
 - д'ошле
23. а) 'оженет;
 к'анет;
 р'анет;
 п'оштуен;
 б) п'аднат;
 л'егнат;
 в) 'убиен;
 'откриен;
 'измиен
24. т'ој д'ошој;
 т'ој се-м'иеј;
 т'ој се-вр'атиј;
 т'ија д'ошле;
 т'ија раб'отале;
 т'ија се-вр'атиле.
25. сум-б'иј, сум-р'аботај;
 си-б'иј, си-р'аботај
26. -
27. - ке-р'аботам;
 - ке-р'аботаш;
 - ке-р'абота;
 - ке-раб'отамо;
 - ке-раб'отате;
 - ке-раб'отаа
28. - ке-р'аботаф;
 - ке-раб'оташе;
 - ке-раб'оташе;
 - ке-раб'отафмо;
 - ке-раб'отафте;
 - ке-раб'отаа
29. - ке-сум-в'икај;
 - ке-си-в'икај;
 - ке-в'икај;
 - ке-смо-в'икале;
 - ке-сте-в'икале;
 - ке-в'икале
30. а) - ке-'играф
 б) -
31. -
32. - ј'а би-р'аботај;
 - т'и би-р'аботај;
 - т'ој би-р'аботај;
 - т'аја би-раб'отала;

- т'оа би-раб'отало;
 - м'ие би-раб'отале;
 - в'ие би-раб'отале;
 - т'ија би-раб'отале
33. - 'има́м раб'отано;
 - 'имаш раб'отано;
 - 'има раб'отано;
 - 'имамо раб'отано;
 - 'имате раб'отано;
 - 'имаја раб'отано
34. - 'има́ф раб'отано;
 - 'имаше раб'отано;
 - 'имаше раб'отано;
 - 'имафмо раб'отано;
 - 'имафте раб'отано;
 - 'имаја раб'отано
35. - сум 'има́ў раб'отано;
 - си 'има́ў раб'отано;
 - 'има́ў раб'отано;
 - смо 'имале раб'отано;
 - сте 'имале раб'отано;
 - 'имале раб'отано
 - 'имаја раб'отано
36. - сум-р'або́таў
37. - ке-р'або́там
38. - би-'има́ў раб'отано
 - би-'имале раб'отано
39. - ке-'има́ў раб'отано
 - ке-'имале раб'отано
40. -
41. - сум-д'ошо́ў;
 - си-д'ошо́ў;
 - д'ошо́ў;
 - смо-д'ошле;
 - сте-д'ошле;
 - д'ошле
42. - ј'а беф-д'о́јден;
 - б'еше д'о́јден;
- б'еше д'о́јден;
 - б'ефмо д'о́јдени;
 - б'ефте д'о́јдени;
 - б'еа д'о́јдени
- 42а. - сум-би́ў-д'о́јден;
 - си-би́ў-д'о́јден;
 - би́ў-д'о́јден;
 - смо-б'иле д'о́јдени;
 - сте-б'иле д'о́јдени;
 - б'иле д'о́јдени
43. к'упуем, к'упуеф, к'упуа́ў,
 куп'уала, куп'уало, куп'уале
44. с'обира
45. а) забр'аеа, попр'аеа
 б) доб'ијаа
 в) в'и́гаа, ср'е́каа, см'е́каа;
 г) м'ен'аа;
 д) гр'ешаа;
 ё) с'един'а, з'апин'а, с'опин'а;
 с'еднуе, з'апнуе, с'опнуе, л'егнуе,
 п'аднуе, ст'ануе, ст'емнуе, т'урнуе;
 е) претк'а́жуе, одр'екуе;
 ж) -;
 з) 'одбира, п'отпира;
 с) с'ее, в'ее, се см'ее;
 и) в'и́гаа, г'а́гаа, р'а́гаа, пл'а́ка, ф'а́ка,
 д'оа́гаа, пр'оа́гаа, з'ао́гаа;
 ј) з'атвора, 'отвора, 'обора (д'рво
 се-'обора, п'енџер се-т'урнуе);
 к) раст'оара, т'ура;
 л) з'абраа, 'испраа, 'остаа, р'аспраа.

XXXIII Предлози

1. над:
Пр'ојде н'ад-куќа.
2. низ:
'Иде н'из-река.
3. у:
Иде у-с'ело.
Беф-у-Б'итола.
'Отиде у-'едно с'ело.
4. у:
у-м'ене, у-т'ебе.
5. на / над:
П'адна на-к'амен'от.
П'адна над-н'его.
6. по:
Д'ојде по-П'етровд'ан.
7. зад:
'Отиде з'ад-село.
'Отиде з'ад-рид.
8. од:
Се-вр'аќа од-Ск'опје.
Сл'езе од-д'рво.
Сл'езе од-пл'анина.
9. низ:
Пр'ојде н'из-село.
'Излезе н'из-врата.
Ш'еташе н'из-двор.
10. преку:
'Идеше преку-л'ивада.
11. за:
д'ан за-д'ан;
'Идеа г'одина за-г'одина.
12. спроти, наспрам:
Д'ојде спр'оти пон'ед'ајник.
13. кај:
Ќе-д'ојде кај-В'елигд'ан.
14. кај:
Ќ-'идем кај-г'атко-ми.
15. на кај:
'Иде н'а кај Ск'опје.
'Иде н'а кај с'ело.
16. за-у / кај:
'Иде за-у-с'ело.
'Иде за-у-Пр'илеп.
Ќе-се-вр'ати кај-н'едел'а.
17. од:
К'уќата од-г'атко-ми.
Д'етето од-М'арко.
18. над:
Пр'ојде над-с'ело.
19. од:
од-д'рво;
'Умре од-ж'ај.
20. кај / околу:
Д'ојде кај-р'учек.
Пр'ојде околу-куќа.
21. осим:
'осим т'ебе
22. покрај:
Пр'ојде п'окрај с'ид.
23. после:
Се-вр'ати п'осле н'еколку д'ана.
24. по:
Се-вр'ати по-н'екој д'ан.
25. пред:
З'астана пр'ед-куќа.
Д'ојде пр'ед-Божик.
26. преку:
Пр'ојде прек'у-река.
27. преку:
Дв'а-пута 'идеше пр'еку
г'одина.
28. низ:
Пр'ојде н'из-село.
'Иде низ-ч'аршија.
29. со:
Г-'удри со-с'ила.
Г-'удри со-р'ука.

XXXIV

Сврзници и релативни заменки

1. 'ама:
Т'ој ме-в'икаше д-'идемо у-
к'ино, 'ама н'е-можеф д-'идем.
2. 'или-'или:
'Или 'иди, 'или с'еди.
3. 'ама:
Зн'аем д'ека му-је-т'ешко, 'ама
шо-да-пр'аем.
4. д'ека:
Н'е-идем к'ај-вас, д'ека не-
'идете в'ие к'ај-нас.
5. 'ако:
'Ако б'ере св'ак'а-трмка м'ед,
б'умбарот ќе-с'обере 'еден к'ош.
6. к'аде, б'езбели, б'ельќи:
К'аде к'ор и-с'акат. Б'езбели ти-
р'екоф. Б'ельќи ти-р'екоф.
7. к'ако:
Јаб'уката зл'атна св'етеше к'ако
сл'анце.
Б'абата к'огај га-в'иде га-з'еде
јаб'уката.
8. ш'о:
Д'ојде 'еден ст'ар-чучек ш'о
'имаше бел'а-брада.
9. 'откол'ку:
П'убо: да-д'ојде бр'ат-ми со-
м'ене 'откол'ку н'екој др'уг.
10. д'ека:
Ч'уф д'ека си-д'ошоу.
11. -
12. п'ошто:
П'ошто је-т'ак'е, н'ека пр'ае шо-
с'ака.
13. ч'им, шт'ом:
Ч'им н'е-може т'ој, н'е-можем
ни-ј'а.
Шт'ом ме-с'ака, ќе-го-з'емем.
14. ш'о:
Г'олем б'акшиш с'акаш од-
м'ене, шо-н'е-моем да-ти-го-
д'аем.
15. ч'им:
Ч'им ќе-д'ојдеш, к'изл'еземо
з'аедно.
16. д'али:
Д'али д'ојде т'атко-ти?
Д'али к'-идеш на-п'азар?
17. н'ели, 'ал':
Ал'-д'ојде т'атко-ти?
Н'ели се-разб'ирамо?

XXXV

Одбрани синтаксички проблеми (местото на клистиките)

1. Т'ој те-в'икна т'ебе.
2. Ј'а го-в'икнаф д'етето.
М'арко га-з'еде т'орбата.
3. Го-в'икнаф д'етето.
Му-р'ече д-'оди.
Му-се-р'асипа к'олата.
4. Све-го-з'еле на-р'абота.
Си-ме-тр'ажеу.
5. Ќе-му-се-см'еа д'ецата.
6. Не-с'и-знаеу.
Не-с'ум-јадеу л'еп.
Н'е-биу на-р'абота.
Не-би-р'аботау.
7. Не-м'и-треба н'ишто.
Не-сум-г'о-видеу н'его.
7. Не-м'у-викај н'ишто.

- Не-се-цеб'арите.
8. 'Овде ж'иви с'ин-му на-Ј'ован.
'Ова ми-је-сесрин'о-дете.
 9. Го-в'иде-ли д'етето?
Си-биў-в'ојник?
 10. Не-г'о-виде д'етето?
 11. Го-в'идоф с'ин-му на-Ј'ована.
 12. Го-в'идоф с'ин-му на-Ј'ована
М'аркоф.
 - а) Га-в'идоф к'ерка-је од-
М'ара.
 - б) Му-р'екоф на-м'уш-је од-
М'ара М'аркоа.
 14. Го-в'идоф с'ин-му н'егоф.
 15. Д'етето од-к'ерка-ми је-
н'апредно.

СПИСОК НА ИНФОРМАТОРИ

Бранка Ѓорѓеска, родена 1940 г., со завршено средно текстилно образование, работела како секретарка во текстилната фабрика „Тодор Циповски-Мерџан“ – ТЕТЕКС.

Верица Ивановска, родена 1941 г., домаќинка.

Владимир Бојаџиески, роден 1936 г., со завршено средно техничко образование и технолошки факултет, работел како дизајнер во текстилната фабрика „Тодор Циповски-Мерџан“ – ТЕТЕКС.

Владимир Кочоски, роден 1946 г., со завршен Филолошки факултет во Скопје група *Македонски јазик и книжевност*, работел како новинар во радио Тетово, потоа во редакцијата „Нова Македонија“ од Тетово, бил шеф на службата за информирање во Југохром, а потоа и директор на Националната установа – Библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово.

Вукашин Аноски-Вуке, роден 1937 г., со завршено средно трговачко образование, работел во продавница за мебел.

Гордана Јанческа, родена 1941 г., со Виша педагошка академија, работела како одделенски наставник во ООУ „Гоце Делчев“ Тетово.

Дарко Гавровски-Гавро, роден 1977 г., со завршен Правен факултет во Скопје, директор во осигурителна компанија.

Димитрија Ѓорчески, роден 1934 г., со завршен Правен факултет во Скопје, работел во текстилната фабрика „Тодор Циповски-Мерџан“ – ТЕТЕКС.

Ѓорѓи Тевдоски, роден 1931 г., со завршено основно образование и трети разред вечерно занатско образование – бравар, работел во ЕИ – Ниш.

Ѓурѓица Манојлова, родена 1939 г., со Виша педагошка академија, работела како наставничка по историја и географија во ООУ „Лирија“ Тетово.

Јован Ѓорѓески-Каро, роден 1947 г., со завршено средно образование, работел како котлар во ООУ „Гоце Делчев“ Тетово.

Менка Божиноска, родена 1933 г., со завршено средно техничко образование, работела во општината во Тетово во статистика.

Мино Спироски-Спирик, роден 1945 г., со завршено средно машинско образование, работел во хидроцентра на Пена во ЕСМ.

Мира Ќироска, родум Зафироска, родена 1956 г., со завршено средно гимназиско образование, работела во сметководство во продавница за чевли *Мишка*.

Мирјана Силјаноска, родена 1941 г., со завршен Филолошки факултет во Скопје група *Германски јазик*, работела како кореспондент во текстилната фабрика „Тодор Циповски-Мерџан“ – ТЕТЕКС.

Мирјана Тевдоска, родена 1935 г., со завршено средно трговачко образование, работела како продавачка во самопослуга *Деликајтес*.

Смиља Баеска, родена 1938 г., со завршено основно образование и курс за трговци, работела како трговски службеник.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Кирилица:

Аргировски, Мито. 1998. *Грцизмиѝе во македонскиоѝ јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Белић, Александар. 1905. *Дијалекѝи истѝочне и јужне Србије*. Српски дијалектолошки зборник I. Београд: Институт за српскохрватски/српски језик САНУ.

Белић, Александар. 1935. *Галички дијалекатѝ*. Српски дијалектолошки зборник VII. Београд: Институт за српскохрватски/српски језик САНУ.

Белчев, Толе. 2016. *Речник на ѝурицизми, архаизми, дијалекѝизми и реѝко уѝоѝребувани зборови во македонскиоѝ јазик*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.

БЕР. *Български етимологичен речник* Том I–VI. 1971, 1979, 1986, 1995, 1999, 2002. София: БАН.

Бојковска, Стојка. 1998. „Дијалектниот јазик во функција на македонскиот стандарден јазик“. *Семинар за македонски јазик*, XXXI, Скопје.

Бојковска, Стојка. 1998. „Дијалектната основа на македонскиот стандарден јазик“. *Македонски јазик*. Ополе: Универзитет Ополски, стр. 73–95.

Бојковска, Стојка. 2003. *Радовшкиоѝ ѝовор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Бојковска Стојка, Минова-Ѓуркова Лилјана, Пандев Димитар, Цветковски Живко. 2008. *Оѝиѝа ѝрамаѝика на македонскиоѝ јазик*. Скопје: Просветно дело АД.

Бојковска, Стојка. 2006. *Меѝленскиоѝ ѝовор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Брозовиќ, Далибор. 1973. „О фонолошким суставима сувремених јужнославенских стандардних језика“. *Македонски јазик*, XXIV, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 7–31.

Велева, Славица. 2006. *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*. Скопје: „2-ри Август С“ – Штип.

Велковска, Снежана. 1998. *Изразување на резултативността во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Велковска, Снежана. 2011. *Студии од македонската лексикологија и лексикографија*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Видоески, Божидар. 1950. *Поречкиот говор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Видоески, Божидар. 1954. „Северните македонски говори. I: Кумановско-кратовската група говори. II: Говорот на Скопска Црногорија“, *Македонски јазик*, V, 1, стр.1–30; 2, стр. 109–196: 2 к.

Видоески, Божидар. 1955. „Прилози за македонската дијалектологија. 1: Гласот х во охридскиот говор; 2: Остатоци од назализмот во западните говори; 3: Отклонување непосредноста на вокалите во нашите говори“, *Македонски јазик*, VI, 2, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 113–151.

Видоески, Божидар. 1957. „Кичевскиот говор“. *Македонски јазик*, VIII. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 31–90.

Видоески, Божидар. 1961–1962. *Кон разграничувањето на јолошкиите говори*. ЗбФЛ, IV–V, стр. 343–356: 2 к.

Видоески, Божидар. 1962. *Кумановскиот говор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Видоески, Божидар. 1968. „Дебарските говори“. *Македонски јазик*, XIX. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 59–96: 30 к.

Видоески, Божидар. 1973. „Дијалектната база на македонскиот литературен јазик“. *Предавања*, VI семинар. Скопје, стр. 1–10.

Видоески, Божидар. 1978. „Вокалните системи на македонскиот литературен и дијалектен јазик“. *Прилози*, III, 1. Скопје: МАНУ, Одделение за лингвистика и литературна наука, стр. 79–98.

Видоески, Божидар. 1986. „Горанскиот говор“. *Прилози*, XI, 2. Скопје: МАНУ, стр. 45–76.

Видоески, Божидар. 1993. „Меѓујазичниот контакт (на дијалектно рамниште) како фактор за дијалектна диференцијација на македонскиот јазик“. *Реферати*, XIX, кн. 1. Скопје, стр. 33–54.

Видоески, Божидар. 1998, 1999а, 1999б. *Дијалектите на македонскиот јазик*, том 1–3. Скопје: МАНУ.

Видоески Божидар, Савицка Ирена, Тополињска Зузана. 1999. *Полски ~ македонски; Граматичка конфронтација 2, Прозодија*. Скопје: МАНУ.

Видоески, Божидар. 2000а. *Прашалник за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Видоески, Божидар. 2000б. *Текстови од дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Видоески, Божидар. 2000в. *Фонолошките бази на говорите на македонскиот јазик*. Скопје: МАНУ, 314–321.

Гавровски, Дарко. 2009. *Тетовски древности*. Тетово: печатница Напредок.

Гајдова, Убавка. 2002. *Темпоралната карактеристика на финишните гласовски конструкции во југоисточните македонски говори*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Гајдова, Убавка. 2008. *Условниот период во дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Гајдова, Убавка. 2012. „За акцентот во тетовскиот говор“. *Литературен збор* LIX 1–3. Скопје, (19–25).

ГЕР – *Голем македонско-германски германско-македонски речник*. 2006. Скопје: Магор.

Груевска-Маџоска, Симона. 1997. *Лексиката и стилот во делата на Живко Чинго*. Скопје: (магистерски труд во ракопис).

Давкова-Ѓоргиева, Светлана. 2004. *Лексиката на говорот на селото Чифлицик – Демирхисарско*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, Светлана. 2009. *Дијалектните именувања на носачките во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Дамјановски, Јован. 1991. *Иконија – иардон, госоџа Ика*. Тетово: ГИТОП „Напредок“.

- Дамјановски, Јован. 1991. *Мие, малиџе људи, смо големи чуеџи*. Тетово: Центар за информирање и издавачка дејност „Полог“.
- Демирај, Шабан. 1994. *Балканска линџвистџика*. Скопје: Логос-А.
- Документарна емисија на ТВ Кисс. 2002. *Умејничкиоџ код на сџариџе занаетџи* – прва емисија. Тетово.
- Документарна емисија на ТВ Кисс. 2002. *Умејничкиоџ код на сџариџе занаетџи* – втора емисија, Тетово.
- Документарна емисија на ТВ Кисс. 2011. Тетовски староградски песни. Тетово.
- Дрвошанов, Васил. 1996. *Кајларскиоџ џовор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
- Дрвошанов, Васил. 2005. *Анаџомскаџа лексика за човекоџ во македонскиџе џовори*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
- Дрвошанов, Васил. 2013. *Кон роднинскаџа џерминолоџија на џоранскиоџ џовор*. Скопје: „Бата прес“.
- ЕРСЈ – Етимолошки речник српског језика. 2003. Београд: САНУ.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, 1–7. 1974–1980. Москва: Наука.
- Живковић, Новица. 2014. „Говор Пирота“. *Пироџски зборник бр. 39*, Пирот: Народна библиотека, стр. 71–114.
- Златев-Моне, Симеон. 2011. *У каџакомбете на Теџоо*. Тетово: Тринга „Десинг“.
- Илиевски, Петар. 1988. *Балканолошки линџвистџички сџудии*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
- Имери-Бина, Хаки. 2012. *Албанско-македонски речник*. Скопје: Логос-А.
- Јашар-Настева, Оливера. 1981–1982. „Поважните карактеристики на лексичките турџизми во македонските писмени споменици од XV–XVIII век“. *Македонски јазик*, XXXII–XXXIII. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
- Јашар-Настева, Оливера. 2001. *Турскиџе лексички елементи во македонскиоџ јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

К'нчовъ, Василь. 1900. *Македония. Етнография и статистика*. София: I издава Българското Книжовно Дружество.

Кепески, Круме. 1987. *Грамаѝика на македонскиот лѝтературен јазик за училишѝта за средно образование*. Скопје: Просветно дело.

Киш, Маријана. 1996. *Дијалекѝната лексика од обласѝта на расѝиелниот светѝ*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Киш, Маријана. 2005. *Морфолошкаѝта сѝрукѝура на ѝридавкиѝе во македонскиот лѝтературен јазик и дијалекѝен јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Киш, Маријана. 2010. *Лексички, зборообразувачки и морфосинѝаксички особеносѝти на македонскиѝе дијалекѝи*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Конески, Блаже. 1948. „Загубата на интервокалното в во западномакедонските говори“. *Годишен зборник на Филозофскиот факулѝетѝ*. Скопје: Филозофски факултет, стр. 111–128.

Конески, Блаже. 1957. „Затврднуваѝето на мекото л“. *Македонски јазик*, VIII, 1. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 28–31.

Конески, Блаже. 1957. „Тројниот член“. *Македонски јазик*, VIII, 1. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 26–28.

Конески, Блаже. 1962–1963. „За некои морфолошки пречки на фонетските промени во македонскиот јазик“. *Македонски јазик*, XIII–XIV, 1–2. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 5–15.

Конески, Блаже. 1967. *Исѝорија на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.

Конески, Блаже. 1969. „Зборот и фонетските промени“. *Присѝаѝни ѝредавања, ѝрилози и библиоѝрафија на ѝрвиѝе членови на МАНУ*. Скопје: МАНУ, стр. 61–65.

Конески, Блаже. 1979. „Општ поглед врз фонолошкиот развѝток на македонскиот јазик“. *Предавања на XI семинар на македонски јазик, лѝтературѝа и кулѝура: Скоѝје и Охрид*, 11.VIII–31.VIII 1978. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, стр. 31–39.

Конески, Блаже. 1999. *Грамаѝика на македонскиот лѝтературен јазик*. Скопје: Детска радост.

Конески, Кирил. 1995. *Зборообразувањето во современој македонски јазик*. Скопје: Бона.

Конески, Кирил. 1998. „Зборообразување и лексика“. *Македонски јазик*. Ополе: Универзитет Ополски, стр. 129–161.

Конески, Кирил. 1999. *Правовисен речник на македонскиот литературен јазик*. Скопје.

Корубин, Благоја. 1957. „Слоговната поделба и графичкото делење на зборот“. *Литературен збор IV*, стр. 219–225.

Корубин, Благоја. 1972. „Отпори во фонолошко-морфолошката адаптација на странската лексика во македонскиот јазик“. *Литературен збор*, XIX, 1, стр. 12–24.

Корубин, Благоја. 1969. *Јазикот наш денешен – книга прва*. Скопје: Наша книга.

Корубин, Благоја. 1976. *Јазикот наш денешен – книга втора*. Скопје: Сојуз на друштвата за македонски јазик и литература на СРМ.

Корубин, Благоја. 1990. *На македонско драматички теми*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Корубин, Благоја. 1994. *Македонски историко-социолингвистички теми*. Скопје: Матица македонска.

Корубин, Благоја. 2000. *Јазикот наш денешен – книга третa*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Корубин, Благоја. 2001. *Јазикот наш денешен – книга четвртa*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Кочоски, Владимир. 2006. *Песни и судбини*. Тетово: Напредок АД.

Лаброска, Веселинка. 1999. „Употребата на збирната и избројаната множина во македонскиот дијалектен јазик“, *Придонесот на Блаже Конески за македонскиот култура*. Скопје, стр. 125–129

Лаброска, Веселинка. 2002. „Градскиот кичевски говор (генерациски разлики). *Македонски социолингвистички и филолошки теми*. Скопје: Совет за македонски јазик на Република Македонија, стр. 137–144.

Лаброска, Веселинка. 2003. *Кулскиоѝ ѓовор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Лаброска, Веселинка. 2007. „Трансакцентација кај дел од клитичките изрази во македонскиот стандарден изговор (според примери од електронските медиуми)“. Praha: *Phonetica Pragensia* XI, стр. 43–48.

Лаброска, Веселинка. 2008. *Кичевскиоѝ ѓовор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Лаброска, Веселинка. 2009. „Од фонотактиката на македонскиот јазик“. *Филолошки сѝуди* (<http://www.philologicalstudies.org>) Том 2. Пермь–Скопје–Любљана–Загреб, стр. 199–204.

Лаброска, Веселинка. 2009. „Отстапки од третосложното акцентирање во македонскиот јазик (нови тенденции во говорната практика на македонските електронски медиуми)“. *Зборник во честѝ на осумдесетѝгодишнината на ѝроф. Кирил Конески*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр. 97–102.

Лаброска Веселинка, Гајдова Убавка. 2010. „Искажување на акузативот во дијалектите на македонскиот јазик“. *XXXV научна конференција на XLII меѓународен семинар за македонски јазик, лѝература и кулѝура*. Скопје, стр. 221–232.

Лаброска Веселинка, Томовски Дарко. 2011. „Фонемата /в/ во санди во долнополошките говори“. *Македонски јазик LXIII*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 87–94.

Лаброска, Веселинка. 2012. „Блаже Конески за акцентот во македонскиот литературен јазик и односот меѓу дескрипцијата и имплементацијата на правоорот“. *Меѓународен научен симѝозиум Блаже Конески и македонскиоѝ јазик, лѝература и кулѝура*. Скопје, стр. 143–148.

Лаброска Веселинка, Гајдова Убавка, Давкова-Ѓоргиева Светлана, Цветановски Гоце, Томовски Дарко. 2012. *Врајничко-ѝолошкиѝе ѓовори – духовна ризница*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Лаброска, Веселинка. 2013. „Санди во македонските дијалекти“. *Sandhi w językach słowiańskich* (pod redakcją Anny Cuchnerskiej). Toruń, стр. 377–393.

ΛΕΛ – *Λεξιλογιον ελληνικων λεξεων*. 1980. Αθηναί: Εταιρεία Θρακικων Μελετων.

Макаријоска, Лилјана. 2003. *Лексикаѝа на маѝеријалнаѝа кулѝура во македонскиѝе црковнословенски ѝексѝови*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Макаријоска, Лилјана. 2011. „Лексиката од областа на македонските традиционални обреди и обичаи“, *Сѝекѝар ѝод. XXIX*. Скопје: Институт за македонска литература, стр. 53–64.

Маневик, Тодор. 1952. „Забелешки за овчеполскиот говор“. *Македонски јазик*, 3, стр. 188–199.

Марковиќ, Марјан. 1997. „Етимолошка анализа на називите за алишта во македонските дијалекти“. *Треѝ научен собир на млади македонисѝи*. Скопје, стр. 283–287.

Марковиќ, Марјан. 1998. „Начини на изразување идност во македонскиот и во ароманскиот охридски говор“. *Македонски јазик*, XLV–XLVI. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 309–316.

Марковиќ, Марјан. 2001. *Дијалекѝолоѝија на македонскиоѝј јазик I*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Марковиќ, Марјан. 2002. „Фонолошки паралели на дијалектно ниво (во балкански контекст)“. *Славистички студии*. Скопје, 10, стр. 241–246.

Марковиќ, Марјан. 2001, 2007а. *Дијалекѝолоѝија на македонскиоѝј јазик I–II*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Марковиќ, Марјан. 2007б. *Ароманскиоѝј и македонскиоѝј ѝовор од охридско-сѝирушкиоѝј реѝион (во балкански конѝексѝѝ)*. Скопје: МАНУ.

Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1992. „Релативната реченица во македонските дијалекти во Грција (Егејска Македонија) и Јужна Албанија“. *Прилози*, XVII, 1. Скопје: МАНУ.

Минова-Ѓуркова, Лилјана. 2011. *Синѝакса на македонскиоѝј сѝандарген јазик*. Штип: 2-ри Август С.

Младенов, Стефан. 1941. *Етимолошки речник на бѝлгарскиа език*. Софија: Хр. Г. Дановѝ.

Младенов, Стефан. 1951. *Бългáрски илџковен речник с олгед кџм народнииле џовори*. Софиá.

Павловић, Миливој. 1931. „О тетовском говору“. *Гласник Скојскоџ научноџ друшилџва*, кн. XI. Скопје, стр. 171–179.

Павловић, Љубомир. 1930. „Соколска нахија“. *Населџа и иорекло сџановнишилџва* (књига 26) – *Срџски еџноџрафски зборник* (књига XLVI), Београд: Српска Краљевска Академија.

Пандев, Димитар. 2004. „Говорење и пишување“. *Вешилџини за II џодина џимназиско образование*. Скопје: Просветно дело.

Пандев, Димитар. 2009. *Вовед во македонсџикаџа*. Скопје: Македонска реч.

Пандев, Димитар. 2013. *Оџиџа реџорика (дискурсна линџвисџика)*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Пеев, Коста. 1970. „За македонската дијалектна лексика“. *Македонски јазик*, XXI. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 123–136.

Петковска, Благица. 1999. „Дијалектноста меѓу мислењето, стандардниот јазик и дидактичниот говор“. *Лџиџераџурен збор* 5–6. Скопје.

Петровиќ, Ѓурѓица. 1973. *За илџовскииле иушки, Оружарска дејностџ во Македонија во иредилинденскиоџ и илинденскиоџ иериод, Илинден 1903*. Скопје: ИНИ.

Петроска Елена, Тофовска Станислава-Сташа. 2010. „Синтеза 1. Основни средства за изразување сегашност во словенските и во балканските јазии“. *Сегашностџ како линџвисџички иоим*. Скопје: ИЦАЈ МАНУ, стр. 165–178.

Петрушева, Аница. 1996. „Народните носии“. *Еџнолоџија на Македониџиле*. Скопје: МАНУ, стр. 143–176.

Поповски, Аритон. 1970. *Македонскиоџ џовор во џосџиварскиоџ крај*. Гостивар: Општинско собрание Гостивар.

Поповски, Аритон. 1972. „Изменување на групата р + вокал меѓу согласки“. *Македонски јазик*, XXIII. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 237–248.

ПМЈ – *Правойис на македонскиоџ јазик*. 2015. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

PMJ – *Речник на македонскиот јазик*, 1, 2, 3. 1961. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Савицка Ирина, Спасов Људмил. 1997. *Фонологија на современиот македонски стандарден јазик*. Скопје: Детска радост.

Светозаревик, Бранислав. 2003. *Тетово и Тетовско во илинденскиот период 1895–1905*. Скопје: ДАРМ.

Селищев, Матвеевич Афанасий. 1929. *Полог и его болгарское население: Исторические, этнографические и диалектологические очерки северозападной Македонии* (Говори Полога, 281–437). София.

Силянов, Н. 1894. „Редукција на звука *a* во охридски и тетовски говори“. *Сборникъ народни умотворения, наука и книжнина*, кн. XI. София: Министерството на народното просвещение, Държавна печатница, стр. 582–585.

Силјаноски, Велко. 1970. „За изговорот на л, љ, л+ј“. *Литературен збор* XVI, 2, стр. 18–19.

Силјаноски, Велко. 1970. „Консонантски групи во почетна, средишна и финална положба во македонскиот јазик“. *Годишен зборник на филозофскиот факултет* 22, стр. 623–652.

Силјаноски, Велко. 1970. „За вокалниот систем на македонскиот јазик“. *Македонски јазик XXX*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 113–122.

Силјаноски, Велко. 1987. „Македонскиот гласовен систем (фонолошки и фонетски проблеми)“. *Предавања на XX семинар за македонски јазик, литература и култура на Универзитетот „Кирил и Методиј“*, Скопје и Охрид, стр. 99–116.

СМР – *Српскохрватско-македонски речник*. 1989. Скопје: Македонска книга, Просветно дело.

Собранието на Општина Тетово и Општинскиот одбор на здруженијата на борците од НОВ – Тетово. 1982. *Тетово и Тетовско низ историјата*. Тетово: Печатница „Напредок“.

Стаматоски, Трајко. 1956. „Градскиот тетовски говор“. *Македонски јазик* год. VII, кн. 2. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 210–242.

Стаматоски, Трајко. 1957. „Од лексиката на тетовскиот говор“. *Македонски јазик* год. VIII, кн. 1–2. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 91–115.

Стаматоски, Трајко. 1959. „Од лексиката на тетовскиот говор“. *Македонски јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 79–106.

Стаматоски, Трајко. 1990. *Македонска ономастика*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Стаматоски, Трајко. 1998. *Борба за македонски литературен јазик*. Скопје: Мисла.

Стаматоски, Трајко. 1998. *Континуитетот на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело.

Стефановска-Ристеска, Фани. 2008. *Лексичко-семантичка анализа на иемајскојо подрачје облака и облекување во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Стоевска-Денчова, Еленка. 2004. *Кривојаленечкиот говор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Стоевска-Денчова, Еленка. 2009. *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балканистички аспекти*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Тополињска, Зузана. 1960/61. „За словенскиот слободен и неподвижен акцент“. *Македонски јазик XI–XII, бр. 1–2*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 73–79.

Тополињска, Зузана. 1995. *Македонските дијалекти во Егејска Македонија* кн. 1, Синтакса, Том I. Скопје: МАНУ.

Тополињска, Зузана. 1997. *Македонските дијалекти во Егејска Македонија* кн. 1, Синтакса, Том II. Скопје: МАНУ.

Тополињска, Зузана. 2000. *Полски ~ македонски; Граматичка конфронтација 3, Судиш од морфосинтаксика*. Скопје: МАНУ.

Тополињска, Зузана. 2003. *Полски ~ македонски; Граматичка конфронтација 6, Синтаксичка деривација*. Скопје: МАНУ.

Трајков, Ѓорѓи. 1999. „Наставата по македонски јазик и проблемите на локално-дијалектниот говор на учениците“, Научен собир, *Јазикот во учебниците за основното образование, Литературен збор*, XLVI, 5–6, стр. 101–109.

Трајкова, Катица. 2008. *Nomina instrumenti во македонскиот црковнословенски текстови*. Скопје: Посебни изданија на ИМЈ „Крсте Мисирков“, кн. 57.

Трифунски Ф., Јован. 1976. *Полож (антиројџеографска истражувања)*. Београд: Српска академија наука и уметности.

ТРМЈ. *Толковен речник на македонскиот јазик I–VI*. 2003–2014. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРС. *Турецко-рускиот словарь*. 2007. Москва: Издательство „Руский јазик“.

Умленски, Иван. 1965. *Кюстендилскиот говор*, София: БАНУ.

Фасмер, Макс. *Этимологическиот словарь русскогo языка* Том I–IV. 1964, 1967, 1971, 1973. Москва: Прогресс.

ФМР – *Француско-македонски речник*. 1992. Скопје: Македонска книга, Просветно дело.

Цветановски, Гоце. 2004. *Каршијачкиот говор – Скопско (со посебен осврт на синтаксата)*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Цветановски, Гоце. 2004. „Општествените промени и дијалектите на македонскиот јазик“. *Општествениот промени и јазикот*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 85–89.

Цветановски, Гоце. 2010. *Говорот на Македонија во Мала Пресија (западнопреспанскиот говор)*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Цветановски, Гоце. 2010а. „Карактеристики на фонолошките бази во граничните зони на западното македонско наречје (врз примери од западнопреспанскиот говор)“. *Конференција и заседание на Комисијата за фонетика и фонологија при Меѓународниот славистички комитет*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Цветановски, Гоце. 2012. „Влијанието на урбаната средина врз јазичниот израз на поединецот и колективот“. *Македонски јазик LXIII*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 227–233.

Цветановски Гоце, Гајдова Убавка, Давкова-Ѓоргиева Светлана, Лаброска Веселинка, Стоевска-Денчова Еленка, Денкова Ј. 2014. *Банскиот говор*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Чундева, Нина. 1975. „Анализа на почетните и крајните консонантски групи на македонскиот јазик“. *Македонски јазик XXVI*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, стр. 157–175.

Чундева, Нина. 1979. „Дали таканаречените секундарни вокали се навистина секундарни?“. *Славистички сџудии* (списание за русистика, полонистика и бохемистика), стр. 25–31.

Латиница:

Bezljaj, France. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. 1976, 1982, 1995, 2005, 2007. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Mladinska knjiga.

Friedman, Viktor. 1977. *The Grammatical Categories of the Macedonian Indicative*. Columbus.

Labroska Veselinka, Paneva Blaga. 2015. „Pronunciation and phonological value of the sponds /Ķ/ and /Ĝ/ in the contemporary Macedonian language“, *Speech and Language, 5th International Conference on Fundamental and Applied Aspects of Speech and Language*, Belgrade, p. 50–55.

Ndreca, Mikel. 1980. *Fjalor shqip-serbokroatisht*. Prishtinë: Rilindija.

Oblak, Vatroslav. 1894. „Der Dialect von Lastovo“, *Archiv für Slavische Philologie br. 16*, Berlin: Band, p. 426–450.

Papahagi, Tache. 1974. *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Skok, Petar. 1971–1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Snoj, Marko. 2009. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.

Uroić Marija, Hurm Antun. 1994. *Njemačko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

Vujaklija, Milan. 1980. *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Prosveta“ OOUR „Izdavačka delatnost“.

Интернет извори:

http://www.iefpg.org.rs/Conference/2015/SL2015/2015_PROCEEDINGS_SPEECH_AND_LANGUAGE_2015.pdf.